138

2° H. Afr.
315

Bayerische Staatsbibliothek MÜNCHEN

<36633549460019

<36633549460019

F 33

Bayer. Staatsbibliothek

Lib. 1. C. 10. n. 5

IOBI LVDOLFI

aliàs Leut-holf dicti

HISTORIA ÆTHIOPICA,

Sive

Brevis & ſuccincta deſcriptio

REGNI HABESSINORVM,

Quod vulgò malè PRESBYTERI IOHANNIS vocatur.

In qua LIBRIS QVATVOR agitur

I. De natura & indole regionis & incolarum.
II. De Regimine politico, Regum ſucceſſione &c.
III. De ſtatu Eccleſiaſtico, initio & progreſſu religionis Chriſtianæ &c.
IV. De rebus privatis, literaturâ, œconomiâ, &c.

Cum Tabulâ Capitum, & Indicibus neceſſariis.

Francofurti ad Mœnum
Proſtat apud JOH. DAVID ZUNNER.
Typis BALTHASARIS CHRISTOPHORI WUSTII Sen.
A. S. C. CIϽ IϽC LXXXI.

Wg/49/797

Bayerische
Staatsbibliothek
MÜNCHEN

Bayeriſche Staatsbibliothek MÜNCHEN

J. Ludolfus Benevolo Lectori S.

PRodit nunc tandem *Hiſtoria* mea *Æthiopica*, dudum ab amicis exſpectata, dudum promiſſa. Moram non mirabitur, quisquis continuos meos labores & functiones publicas, ab hoc ſtudiorum genere utique alienisſimas, noverit. Suberant & aliæ cauſæ plurimæ. Nam ſummam quidem rerum ex *Gregorii Habeſſini* dictis & ſcriptis jam diu collegeram: ſed circumſtantiæ temporum atque locorum: nec non perſonarum nomina ſæpe deerant; ita tanquam ad ædificium materies & cæmenta ſuppetebant: calx deficiebat. Adhæc, poſt tot fabulas, aliud & novum quid unius tantùm viri fide tradere, (ut in Proœmio monui) inconſultum videbatur; ne nova veritas pro novâ fabulâ haberetur. Poſtremo *P. Balthaſarem Tellezium* nactus, ea, quibus carebam, ex illo ſupplere, & quæ incerta videbantur, confirmare poteram, ſed otio egebam. Id cùm *Sereniſſimi Duces Saxo-Gotani* honorificâ misſione mihi benignè indulſiſſent, familiam meam *Francofurtum ad Mœnum* transtuli, ut in nobili hac civitate, (ubi *prudentiſſimi Senatus* favore multis claris viris pro commoditate ſuâ vivere permittitur) inter inſignes aliquot *Bibliothecas*, ſtudiis eò tranquilliùs vacarem: *literarumque* per omnes Orbis partes *commercio*, & honeſtâ converſatione fruerer: atque ſic Opus meum ad optatam tandem metam perducerem: quod, Deo propitio, *ſex menſium ſpatio* præſtiti.

Sed ad editionem operis multa rurſus deſiderabantur; doctus & idoneus *amanuenſis*, qui illud typothetis deſcriberet, & impreſſioni Operis invigilaret; id enim negotia mea mihimet non permittebant: deinde *characteres peregrini*, ad hoc Opus neceſſarii, non dabantur. Verùm & hæc impedimenta ſenſim ſublata fuerunt. Commendatus enim mihi fuit Vir juvenis, eruditione & probitate præſtans, *Johannes Henricus Majus* S.S. Theologiæ & Linguarum Orientalium ſtudioſus; qui, quoniam Hebraicæ Linguæ & Rabbinorum dialecti peritisſimus erat, nullo negotio apud me Æthiopicam addidicit, ut labori deſtinato brevi par fie-

ret. Ille ergo, me dirigente, *breviaria capitum*, (ſummaria vocant) *commata* ſive *ſectiones*, *Indices*, Latinum & Æthiopicum, & ſimilia fecit: Operas juvit & urſit: *correctionem* totius operis in ſe recepit; ut propterea illum omnibus bonis meritò commendare poſſim. Edidit etiam ex Opere meo antequam perficeretur, Inſtitutiones Catecheticas Habeſſinorum L. III. c. 5. n. 89. ſed me abſente, & ingenii ſui ſponte, ut Æthiopiſmi ſtudioſi materiam exercitii haberent, ſimulque profectus ejus in Æthiopicis viderent.

Impresſionem ſuſcepit *Balthaſar Chriſtophorus Wuſtius*, ob typographiam, variarum linguarum typis inſtructiſſimam, etiam inter exteros notus; qui per ſculptorem egregium *Johannem Adolfum* Schmidt/ literas tam Æthiopicas quam Amharicas chalybi inſculpi & dein fundi curavit. Illæ verò tam citò perfici non potuerunt, ac typothetæ requirebant, quam ob cauſam veteres quædam minimè elegantes, novis elegantioribus miſcendæ fuerunt, ut periti illarum facilè animadvertent.

De *Opere ipſo* ſatis in prooemio dixi; nævos & defectus ejus nemo me meliùs agnoſcit. Quapropter editionem differre decreveram, donec recentiores & pleniores relationes ex ipſâ Æthiopiâ: vel adjacentibus regionibus acciperem, magnis, iiſque clementiſſimis commendationibus ad id inſtructus, quo tandem Opus elaboratiſſimum & politiſſimum aliquando prodiret. Sed interceſſerunt multi *illuſtres viri & cordati amici*, (quos in commentario cum reliquis, qui me ope, conſilióve juverunt, cum debitâ laude nominaturus ſum) *nihil uſpiam omni ex parte perfectum extare*, dictitantes: *Chriſtianum & literatum Orbem, cujus intereſſet talia ſcire, hiſtoriam hanc diutiùs celandam non eſſe; poſſe enim, ſi quid notatu dignum occurreret, in appendicem referri: vel iterata editioni addi.* Igitur veniam ab æquo lectore ſpero, ſi non usquequaque deſiderio illius ſatisfactum fuerit. Etenim facta refero, non oculis meis ſpectata, ſed lecta tantùm, vel ex aliis audita, veritati tamen congruentia, & bene inter ſe cohærentia. Si quà fortè autorum meorum mentem non ſatis aſſecutus fuero, monitus emendabo: vel modeſtè monenti gratias maximas habebo. *Omnibus placere, quod nemini mortalium unquam contigit*, nemo prudens à me exegerit: nec ego ſperare auſim. Propoſitum quidem

dem mihi fuit, neminem lædere, ſed moderationi ubique ſtudere. Si quis tamen iraſci velit, non mihi, ſed autoribus meis iraſcatur. Erunt, credo, qui putabunt, me in cauſa Religionis *plus* dicere potuiſſe: erunt, qui *minus*: ego certe maluiſſem, *nihil omnino*. tam ingratæ mihi ſunt Chriſtianorum inter ſe de Religione altercationes; maximè ubi vim & arma intervenire video. Qui enim putant charitatem & dilectionem mutuam ſuæ tantùm ſectæ hominibus deberi, næ illi à ſcopo perfectionis Chriſtianæ, ſecundùm Chriſti ejusque Apoſtolorum præcepta, procul aberrant.

Non mihi, neque gloriæ meæ, in tantâ ingeniorum fertilitate, hodiè paratu difficillimæ, velificatus ſum. *Reipublicæ Chriſtianæ* & *literariæ*, fortaſſis etiam *perantiquæ Habeſſinorum nationi*, licet poſt mea fata, pro tenuitate meâ prodeſſe, annifus ſum. Sed valde dolui, tantam cum Luſitanis diſcordiam interceſſiſſe, ut omnes Europæi hoc tempore illis ſuſpecti, & aditus præcluſi ſint. Quin multo magis doleo, inter ipſos Chriſtianos Occidentis tot tantasque dari ſimultates, ut, rebus ſic ſtantibus, nullum neque conſilium neque auxilium dari poſſit, quo *Orientis Eccleſia* ſublevari & reſtitui: *Barbari* verò, atque *gentiles idololatræ* ſæviſſimi, reprimi & coerceri poſſint.

Deus Ter Opt. Max. pacis dator & autor propitius nobis ſit: Eccleſiam ſuam, per totum Orbem ſparſam, defendat & protegat: injuſta conſilia impediat, juſta verò ſecundet, in nominis ſui gloriam & humani generis ſalutem.

Monitum autoris

Pro Bibliopolis & Bibliopegis.

COmmentariom, qui numeris in textu ſignificatur, perficere nondum potuimus: nec Chalcographus tabulas Geographicas, aliasque imagioes operi inſerendas, abſolvere quivit. Interim Bibliopolæ oon conſultum viſum, distractionem & venditionem operis propterea differre; ita tamen, ut nullam aliam ſumtoum ratiooem inierit quàm in præſeotem librum factorum. Commentarius, ut & imagines brevi ſecuturæ, ſeorſim vendentur & ſolventur. Ioterim mihi perſuadere noo poaſum, quenquam contra tenorem privilegiorum auſurum, opus hocce ſive clam rurſus edendo: ſive abbreviando: ſive in alias linguas vertendo motilare; id enim ob defectum peregrinarum & genuinarum literarum neceſſariò faciendum, & ſenſus ubique mutandus & corrumpendus eſſet. Facilè autem prudeotes Bibliopolæ imaginari ſibi poterunt, ſe falcem ſuam in alienam meſſem hoc pacto immittendo, oleum & operam perdituros; cum ipſi bene intelligaot, libris, qui vivis autoribus, at neſcientibus ac nolentibus illis imprimuntur, facillimè omnem fidem & æſtimationem demi, cosque in ipſo partu ſuffocari poſſe. Si verò cuipiam animus ſit novam operis mei editionem adornare, ei communicato mecum conſilio rationem oſtendam, quo pacto id tutò ſine metu pœnæ & damni fieri, opusq; meum multo plenius & auctius in lucem prodire poſſit; recentiores enim relationes de Habeſſinis ex Luſitaniâ & Angliâ, ut & ex Oriente, quotidiè exſpectamus.

Vor die Buchbinder wegen der Kupffer.

Compactores verò *librorum* diligenter obſervabunt, ut locis infra notatis chartulas duplices, ut in tabulis Geographicis moris, inſuant, quo tabulas æri inciſas inſerere atque agglutinare poſſint. Sunt autem ſequentes:

Libro I.

Poſt cap. IV. ante cap. 5. Tabula Chorographica Habeſſiniæ duplex, Latina & Æthiopica ut & Africa ipſa.

Cap. IX. ante cap. 10. Figora herbæ & fructus Mauz, qui eſt Hebræorum Dudaim.

Cap. X. n. 14. Effigies ovium caudas adipoſas in ploſtello traheotium.

Ibid. n. 23. Elephantorum grex, qui ſtragem in ſylvis edit.

Ibid. n. 52. Simiarum greges, per rupes & campos oberrantes.

Ibid. Figura Cercopitheculorum.

Cap. XI. Effigies Hippopotami duplex, extra aquam & in eâ.

Libro II.

Cap. VII. in fin. Tabula Genealogica Regum Æthiopiæ Æthiopicè & Latinè.

Libro III.

C. VI. n. 73. Imago Sarcophagi marmorei cum repræſentatione arcæ Euchariſticæ.

Cap. XIV. n. 24. Imago Capucinorum à Turcis capite truncatorum ſecundùm prototypum Italicum.

Libro IV.

Cap. I. n. 14. Syllabarium Æthiopicum, qood hîc pagina ſequente vides.

Syl-

Syllabarium Æthiopicum

In ſeptem ordines ſecundum ſeptem vocalium ſonos diviſum,

Ad Lib. IV. c. 1, n. 14. ſpectans.

Hoi	ሀ	*ha*	ሁ	*hu*	ሂ	*hi*	ሃ	*ha*	ሄ	*he*	ህ	*hε*	ሆ	*ho*	ה	
Lawi	ለ	*la*	ሉ	*lu*	ሊ	*li*	ላ	*la*	ሌ	*le*	ል	*lε*	ሎ	*lo*	ל	
Haut	ሐ	*ha*	ሑ	*hu*	ሒ	*hi*	ሓ	*ha*	ሔ	*he*	ሕ	*hε*	ሖ	*ho*	ח	
Mai	መ	*ma*	ሙ	*mu*	ሚ	*mi*	ማ	*ma*	ሜ	*me*	ም	*mε*	ሞ	*mo*	מ	
Saut	ሠ	*ſa*	ሡ	*ſu*	ሢ	*ſi*	ሣ	*ſa*	ሤ	*ſe*	ሥ	*ſε*	ሦ	*ſo*	ס	
Rεεs	ረ	*ra*	ሩ	*ru*	ሪ	*ri*	ራ	*ra*	ሬ	*re*	ር	*rε*	ሮ	*ro*	ר	
Sat	ሰ	*ſa*	ሱ	*ſu*	ሲ	*ſi*	ሳ	*ſa*	ሴ	*ſe*	ስ	*ſε*	ሶ	*ſo*	ש	
Kaf	ቀ	*ka*	ቁ	*ku*	ቂ	*ki*	ቃ	*ka*	ቄ	*ke*	ቅ	*kε*	ቆ	*ko*	ק	K. Æth.
Bet	በ	*ba*	ቡ	*bu*	ቢ	*bi*	ባ	*ba*	ቤ	*be*	ብ	*bε*	ቦ	*bo*	ב	
Tawi	ተ	*ta*	ቱ	*tu*	ቲ	*ti*	ታ	*ta*	ቴ	*te*	ት	*tε*	ቶ	*to*	ת	
Harm	ኀ	*ha*	ኁ	*hu*	ኂ	*hi*	ኃ	*ha*	ኄ	*he*	ኅ	*hε*	ኆ	*ho*	ח	
Nahas	ነ	*na*	ኑ	*nu*	ኒ	*ni*	ና	*na*	ኔ	*ne*	ን	*nε*	ኖ	*no*	נ	
Alph	አ	*a*	ኡ	*u*	ኢ	*i*	ኣ	*a*	ኤ	*e*	እ	*ε*	ኦ	*o*	א	
Qaf	ከ	*qa*	ኩ	*qu*	ኪ	*qi*	ካ	*qa*	ኬ	*qe*	ክ	*qε*	ኮ	*qo*	כ	
Wawe	ወ	*wa*	ዉ	*wu*	ዊ	*wi*	ዋ	*wa*	ዌ	*we*	ው	*wε*	ዎ	*wo*	ו	
Ain	ዐ	*a*	ዑ	*u*	ዒ	*i*	ዓ	*a*	ዔ	*e*	ዕ	*ε*	ዖ	*o*	ע	
Zai	ዘ	*za*	ዙ	*zu*	ዚ	*zi*	ዛ	*za*	ዜ	*ze*	ዝ	*zε*	ዞ	*zo*	ז	Z. Gall.
Jaman	የ	*ja*	ዩ	*ju*	ዪ	*ji*	ያ	*ja*	ዬ	*je*	ይ	*jε*	ዮ	*jo*	י	Y. Gall. & Angl.
Dent	ደ	*da*	ዱ	*du*	ዲ	*di*	ዳ	*da*	ዴ	*de*	ድ	*dε*	ዶ	*do*	ד	
Geml	ገ	*ga*	ጉ	*gu*	ጊ	*ghi*	ጋ	*ga*	ጌ	*ghe*	ግ	*ghε*	ጎ	*go*	ג	
Tait	ጠ	*ta*	ጡ	*tu*	ጢ	*ti*	ጣ	*ta*	ጤ	*te*	ጥ	*tε*	ጦ	*to*	ט	T. Æth.
Pait	ጰ	*pa*	ጱ	*pu*	ጲ	*pi*	ጳ	*pa*	ጴ	*pe*	ጵ	*pε*	ጶ	*po*	פ	P. Æth.
Zadai	ጸ	*tza*	ጹ	*tzu*	ጺ	*tzi*	ጻ	*tza*	ጼ	*tze*	ጽ	*tzε*	ጾ	*tzo*	צ	Ts. Æth.
Zappa	ፀ	*tza*	ፁ	*tzu*	ፂ	*tzi*	ፃ	*tza*	ፄ	*tze*	ፅ	*tzε*	ፆ	*tzo*	צ	tz. Æth.
Af	ፈ	*fa*	ፉ	*fu*	ፊ	*fi*	ፋ	*fa*	ፌ	*fe*	ፍ	*fε*	ፎ	*fo*	פ	
Pſa	ፐ	*pa*	ፑ	*pu*	ፒ	*pi*	ፓ	*pa*	ፔ	*pe*	ፕ	*pε*	ፖ	*po*	פ	

Specimen diphthongorum, quæ haberi potuerunt.

ቈ *kua*	ቋ *kua*	ቌ *kue*	ቍ *kuε*
	ኋ *hua*	ኌ *hue*	ኍ *huε*
ኰ *qua*	ኳ *qua*		ኵ *quε*
ጐ *gua*	ጓ *gua*	ጔ *gue*	ጕ *guε*

Specimen notarum numericarum, quæ à Græcis deſumtæ ſunt.

፩: Α. 1. ፫: Γ. 3. ፬: Δ. 4. ፰: Η. 8.
፲: Ι. 10. ፷: Ξ. 60. ፻: Ρ. 100. &c.

Speci-

Sh Angl.	ሸ *sha*	ሹ *shu*		ሻ *sha*	ሼ *she*	ሽ *shɛ*
Tj Hung.	ቸ *tja*					ች *tjɛ*
ñ Hiſpan.						ኝ *njɛ*
Ch Germ.	ኀ *hha*			ኃ *haa*		ኆ *hho*
J Gall.	ዠ *ja*		ዢ *ji*	ዣ *ja*		ዦ *jo*
D Bohem.	ጀ *đja*					ጅ *đjɛ*
Cia Ital.	ጨ *tsha*	ጩ *tshu*	ጪ *tshi*	ጫ *tsha*	ጬ *tshe*	ጭ *tshɛ*

Pronunciatio literarum Æthiopicarum & Amharicarum valde difficilis & abſona prorſus eſt, ut in Grammatica noſtra cap. I. & III. docuimus, eoque ſtudioſum lectorem remittimus. Quippe pronunciatio literarum Æthiopicarum ቀ:*ka*: ጠ:*ta*: ጰ:*pa*: & ጸ: ſive quod idem eſt ፀ:*tza*: ineffabilis eſt Europæis omnibus, nec diſci poteſt niſi auditu. In casſum ſanè laborant illi, qui valorem literarum deſcriptione quantúmvis laborioſisſimâ & prolixisſima doceri poſſe putant. Inter Amharicas tres peregrinum & ignotum ſonum habent, veluti ጨ: *c*. ቸ: *t*. ጀ: *đ*. poſteriores duas tamen à Bohemis & Hungaris, ſi bene memini, pronunciari audivi. Poſtremo vocalium ſonus planè horridus & obſcurus eſt, & à faucibus noſtris prorſus abhorrens, ut Lib. I. c. 15. n. 39. docuimus; *a* enim, quod propterea transversâ lineâ ſignavimus, & *ɛ* ſexti ordinis, tam obſcurum ſonum habent, ut audientem ferè terreant, prout in Grammatica noſtra fuſiùs expoſuimus, quæ cum Lexico proſtat hìc apud J. D. Zunner.

Explicatio notarum & numerorum, quæ in hoc libro occurrunt.

P. B. T. Pater Balthaſar Tellez.

P. P. P. Pater Petrus Pays.

L. c. n. Libro, capite, numero. Nam prior numerus ſemper librum, ſecundus caput, tertius numerum, ſectionem vel verſum, ut vulgò vocant, denotat.

N. G. Nicolaus Godignus, P. Soc. J. de rebus Abasſinorum.

Greg. Gregorius natione Habeſſinus, à quo illa omnia proficiſcuntur, quæ alium autorem in rebus facti non habent.

Numeri in textu Commentarium ſecuturum reſpiciunt.

Numeri marginales Concordantiæ, ut vocantur, hujus hiſtoriæ ſunt, primus librum, ſecundus caput, tertius ſectionem indicat.

CA-

CAPITA HISTORIÆ ÆTHIOPICÆ

Sive

REGNI HABESSINORVM

In gratiam lectorum amplificata, quo de ſumma totius libri eo melius conſtet.

LIB. I.

PRoœmium continet *ſcriptores* quoſdam præcipuos de rebus Habesſinorum, quos autor hujus hiſtoriæ vel ſequitur, vel improbat; quâ occaſione *Gregorii* Habesſini, quem ERNESTUS Saxon. Dux p. m. Gotam vocavit, mentio fit: additur *Argumentum* totius Tractationis & *diſpoſitio* libri.

Cap. I. De variis Habesſinorum *nominibus* & gentis *origine* ex Arabia felici.

Cap. II. De Habesſiniæ vero *ſitu* & *finibus*, ut & *vicinis* circumcircà Regnis atque regionibus.

Cap. III. De diviſione Habesſinię a
diverſa *regna* & *regiones*, quæ
ſuculatim recenſentur ex ore &
de d is Gregorii: quæque *Negus*
rum v hodie posſideat.
toritate De *tabula* Habesſiniæ
nobilitate *phica* vulgari & auto-
Cap. IX. De additur conſilium de
gis *circa ſa* do quodam *Alpha-*
troverſia cu *phico* univerſali.
no ſuper edi *eli natura* & aëris
Ordinibus, t npeſtatibus: *tribus*
rum imperior *anni temporibus*: *ventis* ſtupendis, & ſimilibus meteoris.

Cap. VI. De Habesſiniæ *montibus* celsisſimis & *mirabilis figuræ* rupibus, earumq; utilitate & commodis: cum primis de rupibus *Ambaræ*, *Geshen* & *Ambaçel* dictis, in quibus olim Regum Æthiopiæ filii cuſtoditi.

Cap. VII. De *Metallis* & *Mineralibus*: privatim de ſale foſſili & *Stibio*, quibus oculos in Oriente tingunt.

Cap. VIII. De *fluminibus* Habesſiniæ, ſpeciatim de *Nilo*, ejusque veris *fontibus* & *curſu*: quod *Niger* ſit alveus & pars Nili: an *diverti* posſit, ne in Ægyptum fluat: ut & de *lacu Tzaná* in Tabulis Barcena.

Cap. IX. De *fertilitate* Soli in genere: duplici vel triplici *meſſe*: nec non de *vegetabilibus* & *plantis*: in ſpecie de *Pſyllis*, quod *virtus* venenis medendi non naturalis ſed *artificialis* fuerit.

Cap. X. De animalibus *quadrupedibus*, ſpeciatim de *Taurelephantis*: jure hoſpitii *Elephantorum*: ani-

animali *naturâ* pulcherrimè *pictо: Vnicorni* & ſimilibus.

Cap. XI. De *Amphibiis* & *Aquatilibus*; ubi de *Hippopotamo*, qui eſt Jobi *Behemoth* & *Crocodilo*, qui eſt *Leviathan* : *Lacerta* aquatica miri roboris, & *Torpedine* naturæ ſtupendæ.

Cap. XII. De *Avibus*, privatim de *Caſuario* & *Pipi*, quæ venatoribus feras prodit: de *Anſeribus domeſticis*, eorumq; *paſtoribus*, lepida Gregorii interrogatio.

Cap. XIII. De *ſerpentibus* & *inſectis*; ubi de *Boa*, *Salamandra*, *Hydris* & *Cherſydris* venenatisſimis: *Locuſtis*, cibo S. Johannis Baptiſtæ: *Formicis* mirabilis naturæ.

Cap. XIV. De naturâ & *ingenio* incolarum; ubi *Habeſſini* commendantur à *pietate* & *fide*, ut & corporis *formâ*. De *Judæis* aliisque in Æthiopia gentibus.

Cap. XV. De *linguis* in Æthiopia uſitatis, & in ſpecie de noſtra *Æthiopicâ* ſuperiori ſeculo per errorem *Chaldaicâ* dictâ, ut & hodiernâ vulgari *Amharica*, aliisque variis linguis & dialectis, addito exemplo linguæ *Gallanicæ*.

Cap. XVI. De *vicinis* gentibus: privatim de *Gallanorum* fera natione, eorumque *moribus*, & *fœdo indicio*, quo marem occiſum probant: ut & de Regno *Zendero* ejusque *Rege* ſimiæ ſimili.

LIB. II.

De Regimine Politico.

Cap. I. De *Regibus* Habeſſinorum, eorumque variis *titulis*, *nominibus* & *inſignibus*, tam veris, quam falſis: cumprimis de nomine *Presbyteri Johannis*: de ratione *Regiarum epiſtolarum*: *Reginæ* regiarumq; cognatarum titulis.

Cap. II. De Æthiopiæ aliorumque Regum *catalogis* vetuſtis, plerumque fictis. De *Regiis* Habesſinorum *familiis*, earumque *antiquitate*, & quidem primò de familia *Ethnica*.

Cap. III. De *familia Salomonæa*, quæ originem ſuam habuiſſe dicitur ex *Menileheco* filio Reginæ *Sabæ*, quæ *Salomonem* viſitatum venerat; ubi de ejus *patriâ* & *Regno* diſſeritur, & diverſæ autorum ſententiæ num ex *Æthiopia* vel *Arabia* oriunda fuerit, discutiuntur.

Cap. IV. De *Menileheco* Maknper filio ejusque poſteris, intionem *Bazeno*, ſub quo Chriſti *Candacen* non Habeſſinorum. ſed *Meroënſium* Æthymnia profiginam fuiſſe. De non habent. *Atzbeha* fratribus reſpiciunt. Chriſtiana Religiontur, hujus hi-*Calebo* ſive *Elesb*aput, tertius ſegnum *Homeritar* que ad ſucceſſio næorum interru

CA-

CAP. V. De *familia Zagaa*, ſcelere fœminæ; cujusdam introducta, & *Regibus* ex illa oriundis: ſpeciatim de *Lalibala*, qui *templa* ſtupendo artificio, *in ſaxis vivis* quaſi inſculpi curavit.

CAP. VI. De *familia Salomonæa* per *Icon-Amlacum* reſtitutâ, ejusq; *ſucceſſoribus*, nempe *Davide*, ſub quo *Adelenſes* Regnum invaſerunt & fere deſtruxerunt: *Claudio* prudentiſſimo, ſub quo primùm *Patres Soc.* in regnum intravêre: magnisque motibus ob *ſucceſſionem* ortis.

CAP. VII. De *Regibus hujus ſeculi* usque ad noſtra tempora; ubi de bello inteſtino *Jacobi* & *Suſnei*, qui ſummo *Pontifici Romano*, & Pat. Societ. ſe totum dedit: de *falſo Iacobo* & *Tzaga-Chriſto* impoſtore in Gallia, ejusque ludicro *Epitaphio*. Regum tabula *Genealogica*.

CAP. VIII. De *ſucceſſione* Regiâ, Regiorumque filiorum in rupe *Geshen cuſtodia*, ex intempeſtiva Regis cujusdam miſericordia *abrogatâ*; ubi de electione & ſucceſſione diſſeritur. Nec non de duobus omnium imperiorum vinculis *Reverentia* & *autoritate*, quæ non aliter quàm *nobilitate* & *potentia* parantur.

CAP. IX. De *jure* ac poteſtate Regis *circa ſacra* & *profana*; controverſia cum Patriarcha Romano ſuper edictis ſacris. De *Regni Ordinibus*, tutiſſimo magnorum imperiorum munimento.

Privatorum bona etiam in Habesſinorum Regum poteſtate eſſe narrantur.

CAP. X. De *potentia* Regis Habesſinorum & quomodo *Gallani* domari posſint: nec non de *reditibus* regiis, qui in proventibus regionum naturalibus ferè conſiſtunt: ut & *corporibus ſubjectorum* ad arma promtorum.

CAP. XI. De urbe Regia *Axuma*, jam deſtructa & pago ſimiliore. De *Regum inauguratione*, ejusq; ritibus perantiquis.

CAP. XII. De *aula* Regis: apparatu *menſæ*: & more mirabili *cibos* in os magnatum *inferciendi*: ac de more totum *Pſalterium* ante prandium perorandi. De modo *excipiendi* Legatos, & *officiis aulicis*, ſpeciatim de *Præfecto prætorianorum*, qui *cuſtos ignis* vocatur.

CAP. XIII. De *caſtris* Regiis pulcherrime diſpoſitis, ut *urbs ambulatoria* dici posſit: de *Caſtrenſibus*, eorumque in maximis negotiis potentia.

CAP. XIV. De *re bellica* Habesſinorum: quod Habesſini *boni milites* ſint, ſed *mala diſciplina* militaris illorum.

CAP. XV. De *bellis* ſuperiori ſeculo geſtis: ſpeciatim de internecino bello *Adelenſi*; quomodo tandem Habesſini *Luſitanorum* ope ſuperiores evaſerint, & *Grainus*, Habesſiniæ flagellum, *capite truncatus* fuerit.

CAP. XVI. De *fœderibus* & *legationibus*

nibus reciprocis Habesſinorum ad Luſitanos. Quid de legatione *Alvarezii* ad Pontificem Romanum Habesſini dicant. *Legatio noviſſima*, hortatu Patrum Societ. Romam deſtinata, *irrita*.

Cap. XVII. De *Proregibus*, *Præſidibus* atque *Præfectis* provinciarum, eorumque diverſis *titulis* atque nominibus.

Cap. XVIII. De Regis Æthiopiæ *beneficiariis Regulis* olim multis, nunc ferè nullis, aliisq; pleno jure illi ſubjectis. Mirus *ſupplicandi mos*, certas voces clamãdi. Exempla aliorum Regum *barbarorũ*.

Cap. XIX. De *Judiciis*, modò ſimplici & plano: raris *appellationibus & pœnis*; ſpeciatim *talionis*, atque de ea judicium.

LIB. III.

De rebus Eccleſiaſticis Habeſſinorum.

Cap. I. De priſca Habeſſinorum *Religione* & ineptâ Tzagazaabi *confeſſione Fidei*: ritibusque eorum Judaicis. Vbi de *circumciſione*, ſpeciatim *fœmellarum*, abſtinentiâ à *carne ſuilla*, feriatione *ſabbati* & ſimilibus agitur.

Cap. II. De Habesſinorum *converſione* ad Fidem Chriſtianam, non per *Candaces* Eunuchum, ſed per S. *Frumentium*, tempore Conſtantini M. factâ: ubi *Cedrenus* & *Nicephorus Calliſtus* refelluntur.

Cap. III. De incrementis Chriſtianiſmi ope *novem Sanctorum* virorum; ubi de *portentoſis miraculis* quorundam ſanctorum, & rigidisſimâ *vita aſcetica* monarum diſſeritur. Porrò de origine *vitæ monaſticæ*, ejusq; inſtauratorum *Teclæ-Haimanoti* & *Euſtathii*: ut & de *monachorum* Habesſiniæ inſtitutis. Additur mirabilis narratio de quadam *moniali* in infernum ſponte abire volenti.

Cap. IV. De *Libris ſacris* Habesſinorum, *verſione* S. Scripturæ ex Græco exemplari *Alexandrino*: diviſione *Bibliorum* in certas partes & libros: *Conciliis* & Libro *Symbolico*, ſeu compendio religionis Habesſinicæ: Libro *Enochi*: & Orationibus *Magicis*.

Cap. V. De *Religione* Habesſinorum, quę nunc inter illos obtinet; ubi de *erroribus*, quos illis Patres imputaverunt: & quòd S. Scripturam, & poſt eam tria primâ *Concilia œcumenica* pro normâ credendorum agnoſcant. Quid de *Deo* triuno: *proceſſione* Spiritus S: *Sacramentis*: *Communione* ſub utraque: *tranſubſtantiatione*: *ſtatu animarum* poſt mortem & *Purgatorio* credant vel non credant. Et quòd Sanctos, inprimis ſanctisſimam *Mariam* virginem, & S. *Angelos* invocent. *Catechetica inſtitutio* Habesſinorum Æthiopicè & Latinè.

Cap. VI. De *ritibus* & *cerimoniis* Eccleſiæ Æthiopicæ hodiernis; ubi docetur, multos Chriſtianos

ritus à *Judaicis* derivatos: multas etiam *primitivæ* Eccleſię cerimonias apud Habesſinos adhuc durare. De *templis* Æthiopum & *ſanctuario* in medio eorum: de *Baptiſmo*, & unde nomen *ſuſceptorum*: de *ſtigmate*: *anniverſario lavacro*: *Confeſſione* generali, & dolorifica *abſolutione* à peccatis. De *Euchariſtia* & uſu ARCÆ loco lapidis ſacrati, unde ortum habeat. De *altaribus* veterum portatilibus & arcuatis. De *Reliquiis*: *Pane* fermentato, & *Vino* ex uvis pasſis expreſſo. *Complauſu* & *exſultatione* in Eccleſiis uſitatâ. De *jejuniis*: *Feſtis*: *Calendario*: ritibus *nuptialibus* & *funeralibus*.

CAP. VII. De conſtitutione & formâ *Regiminis* Eccleſiaſtici: *Metropolitâ* Alexandriâ in Habesſiniam miſſo: miſerrimo Eccleſiæ Coptæ ſtatu. De *Patriarchis Româ* in Æthiopiam misſis. De *Præpoſitis*, *Canonicis* & *Clericis*, eorumque matrimoniis licitis.

CAP. VIII. De ſeceſſione Habesſinorum ab Eccleſiâ *Græcâ* occaſione concilii *Chalcedonenſis*, cujus acta aliter ab Habesſinis referuntur. Damnant *Eutychetem*, & tamen *Dioſcorum* defendunt & laudant; ita comparata videtur de *duabus naturis* in Chriſto controverſia, ut de verbis magis, quàm de re lis ſit.

CAP. IX. De contentione, quæ Habesſinis interceſſit cum *Eccleſiâ Romanâ*, præſertim cum *Patrib. Societatis Jeſu*, qui hujus Regni reductionem ſibi peculiariter ſumſerunt. De *Patriarcha* illorum ſuperiori ſeculo in Æthiopiam miſſo; qui fruſtra habitis *diſputationib.* re infectâ moritur.

CAP. X. De novâ *miſſione*, illiusque ſucceſſibus, qui feliciores fuerunt Patribus Soc. eò quòd *P. Petrus Pays* cum ſodalibus ſuis *Zadenghelum*: & tandem *Suſneum* Reges ita devinxit, ut *Pontificem Romanum* pro Vniverſali Eccleſiæ Epiſcopo agnoſcerent. De diverſis colloquiis ſuper *duabus* in Chriſto *naturis*. De *certaminibus chartaceis*, quibus præludebatur certaminibus cruentis. *Metropolitæ* Habesſinici primò querelæ, deinde *excommunicationes*. Tandem defectiones aliæ poſt alias, nempe *Ælii*, Generi Regis, *Jonaëlis*, *Damotenſium*, & *Filii Cabraëlis*; ubi multa memorabilia contigerunt.

CAP. XI. De adventu *Patriarchæ Romani* in Habesſiniam, ejusque itinere moleſtisſimo: & exceptione in aulâ. De Regis totiusque aulæ *juramento* ſummo Pontifici præſtito. De *domiciliis* Patrum: de *Comœdia* ab illis habitâ, cujus larvæ terruerunt Habesſinos. De defectione *Tecla-Georgii* Regis generi. Patriarchæ *Mendezii* autoritas & favor imminuitur: *Alexandrinorum* contrà *Laſtenſium* defectione & vi revireſcit.

CAP. XII. De *Religionis Romanæ* decrementis, alienato à Patribus Regis animo, & exinde ſecutâ *Religionis Alexandrinæ* reſtitutione, effuſo populi *gaudio*, & in Patres

invectivo. De *cauſis* tantæ mutationis; ſpeciatim ex Tellezio.

CAP. XIII. De *expulſione* Patriarchę ejusque ad Regem *epiſtolâ*, cum *reſponſione Regis* gravi & luculentâ: Quo pacto tandem Patres Regno ejecti & *Turcis* traditi fuerint.

CAP. XIV. De iis, quæ poſt *Patriarcha* & *Patrum* ex Æthiopiâ egreſſum contigere: quomodo *Germanus* quidam *Lubecenſis* cum novo *Metropolitâ Alexandrino*, in Habeſſiniam pergens, cum Patriarchâ diſputaverit. Quid *Congregatio propaganda Fidei* Romæ poſt expulſos Patres tentaverit: quomodo *Patriarcha* in Indiâ *mortuus* fuerit, & judicia de rebus illius. De falſo rumore, ex odio confiĉto, quaſi Rex Habesſiniæ *Islamismi* Doctores acciverit.

LIB. IV.

De privatis Habesſinorum rebus,

& in ſpecie de Oeconomicis.

CAP. I. De *re literaria* Æthiopum; ubi diſſeritur de *propagatione* literarũ: de convenientiâ aliquali *Samaritanarum* cum Æthiopicis: de litera *P.* veteribus *Orientalib.* & *Germanis noſtris* ignotâ.

CAP. II. De *libris* & *eruditione* Æthiopum; ubi *libri* quidam recenſentur: de *Jurisprudentia* & *Medicina* illorum diſſeritur; ut & quomodo philoſophentur de *duplici anima* humana. Quid illis videatur de *globo terræ, antipodibus* & ſimilibus: quòd *Poëſin* ſacrã ament, & *Ethnicam* reſpuant: & quod cupidisſimi ſint *Linguæ Latinæ*.

CAP. III. De *nominibus* hominum apud Habesſinos uſitatis; quod Æthiopica *ſignificativa* ferè ſint omnia; ut *Tzaga-zaabus, Tzaga-Chriſtos*, Gratia Patris, Gratia-Chriſti &c.

CAP. IV. De *re domeſticâ* Habesſinorum: *matrimoniis, polygamiâ, ritibus nuptiarum: eſu carnis crudæ* & *herbarum ſemidigeſtarum* è ventribus boum. De ratione *molendi* ut in *piſtrino* veterum. De *potu*, veluti *hydromeli* & *zytho*: *veſtitu, braccis* nobilium ſemiſericis & ſemilineis: ſtudio *comæ*; & miro *cæſariem* pulchram per noĉtẽ conſervandi artificio. De *habitatione, luĉtu* & *ſepultura* regiâ.

CAP. V. De *artibus mechanicis* & *opificiis* plane raris & nunc deficientibus apud Habeſſinos; quod autem *Rex* ea ante omnia deſideret, teſtatus eſt *Gregorius* erga *Erneſtum* Saxoniæ Ducem.

CAP. VI. De *itineribus* & *profectionibus* Habeſſinorum extra patriam rariſſimis: *Difficultates* itinerum in ipſa Æthiopiâ. Lepida narratio de *Habeſſinis* Romæ in *cauponam* invitatis. De triplici *itinere* & ratione proficiſcendi in Habeſſiniam.

CAP. VII. De *mercaturâ*, quæ per *Armenios* vel *Arabes* in Habeſſiniâ exercetur, mercium *permutatione*, videlicet Indicarum, cum *auro*: vel *ſale foſſili*, cum aliis mercibus. De *merce optimâ* qua Habeſſini opus haberent. Voto liber finitur.

NO-

NOMENCLATOR AVCTORVM ET SCRIPTORVM,

In hoc Opere citatorum, laudatorum, illuſtratorum, emendatorum.

Modum inquirendi ex Indice Latino pete.

ABba Gregorius *Habeſſinus v. Gregorius.*
Abdelbachides *Arab. ſcriptor illuſtrat.* 2,4,32
Abulenſis *in Geneſ.* 1,8,12. *in not.*
Ælianus *Var. Hiſtor.* 1,10,3. & 1,13,7. *not.*
P. Eman. Almeydæ *Commentar. M.S. de rebus Æthiopicis, ex quo Tellezius multa habet* *Proœm.* 10
Franciſc. Alvarez *laudat.* *Proœm.* §. 7.
Itinerarium ejus 2,6,10
citatur *ſubinde*: emendatur 2,6,8. *in not.*
S. Ambroſius 3,1,38. *not.* 3,6,93. *in not.* & 94
Ambroſius Theſeus *Introduct. in Linguas Oriental.* 1,1,12. *not.* & 1,15,10. *not.*
Aringhius *in Româ ſubterran. notatur* 3,6,74
Ariſtoteles *taxat.* 1,5,5. *not. ib.* 24. & 44. *in not.* & 1,8,3. *not.*
Baronius *corrigitur* 3,2,27
Jacob. Barrati *notat.* *Proœm.* §. 5 & 4,2,1.
Bibliotheca Patrum 3,6,38
Gabr. Biel 3,6,76
Bocharti *Phaleg laudat.* 1,10,9
Hieroz. *ibid. not.*
emendat. 1,11,1. *not.*
P. Bolivar *Jeſ.* 1,12,23. *not.*
Card. Bona *in Libr. Rer. Liturg. laud.* 3,6,19. *not.* *ibid.* 80. *not.*
Buxtorf. *Lexicon Talmud.* 1,8,115. *not.* 3,4,55. *not.*
Lex. Hebr. notat. 1,15,16
Canones *nomine Apoſtolorum* 3,6,92. 3,7,36
Niceni *Arab.* 3,2,41
Æthiopicor. capita 3,4,30
Canon *Concil.* Laodic. 3,1,61
Lud. Capelli *Critica S. laudat.* 1,3,4. *not.*
Cedrenus *notat.* 3,2,36
S. Chryſoſtomus 3,7,35. *not.*
Claudii *Regis Habeſſ.* Confeſſ. *Fidei laudat.* 3,1,32. 42. 56. &c.
Clemens Alexandrin. *L. Strom.* 1,16,61. *not.*
Cluverus *in Hiſtor. Vniverſal. deceptus* 3,6,50. *not.*
Commentar. *Æthiop. M. S. de Vita Mariæ Virg.* 3,8,33
Concil. *Carthaginenſ. V.* 3,6,78
Conciliorum *Tomus Æth. MS.* 3,4,41. *ſ.*
Conciliorum *Tom. ſtudio Phil. Labbei & Gabr. Coſſartii editi* 3,8.4
Conſtitution. Apoſtolor. 3,1,53. 3,6.92. *not.* & 95
Q. Curtius 1,6,5. *not.*
Damian. *à Goez vid. Goez.*
O. Dapperi *deſcriptio Africæ* 1,11,14. & 1,12,16
corrigitur 1,3,19. *not.*
Dioſcorid. 1,5,44. *not.*
Dreſſerus *notat.* 3,2,6. *not.*
Elmacini *in Hiſtor. Sarac. locus expenditur* 1,8,80. *ſ. allegatur & alibi non ſemel*
Encomium cœleſtium & terreſtrium *ſ. elegans Poëma Æthiopicum MS. incerti Autoris, quod continet laudes Sanctorum & Beatorum ſecundùm ordinem Faſtorum in Eccleſia Æthiopica uſitatorum; quod ſæpius citatum reperies, & interdum ſimpliciter ſub nomine* Poëtæ.
Johan. d'Eſpagne 1,14,35
Eutychii *Patriarchæ Alexandr. Annales* 3,8,46
Fullerus *in Miſcellan.* 1,8,18. *not.*
Gaſſendus *in vit. Peireskii* 3.4.49
Geographus Nubienſ. *Arab.* 1,2,9. 1,8,59. 2,3,21. *not.*
Georgius Andr. Holſat. *Itiner. Orient.* 3,1.49
Nicol. Godignus *emendat.* 1,3,5. 18,21. *allegat. ſæpius lit. N. G.*
Dam. à Goez *relatio de Æthiop. moribus & religione, it. de Legatione Magni Indorum Imperatoris* 2,16,7. & 13. *not.*
caſtigatur 2,18,1. & 5. *not. it.* 3,1,2.
Golii *Lexic. Arab.* 1,1,2. & 3,1.40
Abba Gregorius *Habeſſinus laudatur* *Proœ.* §. 17
cujus narrationes ſubinde inſerta
Gregorius Nyſſenus 3,1,55
Herodotus 1,8,58
ejus fabula refellitur 1,14,37. *not.*
S. Hieronymus 1,13,4. *not.* 3,3,38. 3,7,35. *not.*
Hiſpania *illuſtrata* 2,1,52. *not.* & 2,2,1
Hornius *in Orbe Imper.* 1,8,78. *not.*
Fl. Joſephus 1,8,118. 2,1,32
Paulus Jovius *corrigitur* 1,2,2. & 1,3,3. & 1,8,56
Volcardi Iverſen *Itinerar.* 2,13,16. *not.*
Junii & *Tremell. Bibl. notat.* 1,9,26
Jus Canonicum 3,6,82. *not.* & *alibi.*
R. Dav. Kimchi *Radic.* 1,13,7. *not.*
taxatur 1,15,16. *not.*
Kircheri *Muſurgia* 1,6,15. & 1,8,19
Oedipus Ægypt. 1,8,114. *not.*
Prodrom. Ling. Copt. 1,7,10
deceptus 4,1,23
Liturg. *Æthiop. emendat.* 3.4,36
Leo *Africanus* 1,8,66
Hieron. Lupi *relatio Anglicè converſa* 2,18,23. *not.*
Maffæus *de rebus Indicis* 1,13,21
Marian. *Victorius Reatin. notat.* 2,2,1
Marmol *in Africa* 1,10,54. & 83
Marshamii *Canon. Chronic. laud.* 2,2,9. *not.*

Mat-

Matthæi Armenii relatio de religione Habeſſinorum à Damian. à Goez edita, perſtringitur Proœm. 7 & 3, 1, 2
Alfonſ. Mendezii Hiſtor. Æthiop. MS. ex qua multa Tellez deſumſit. Pr. 10
Mioutius Felix 3, 6, 29. & 66
Neubofii Itinerarium Chin. 1, 16, 34. not. 2, 1, 13. not.
Nicephor. Calliſt. notat. vid. in Ind. rer. & verb.
Phil. Nicolai de Regno Chriſti emendat. 2, 16, 32
Ad. Olearii Itinerar. Moſcov. & Perſ. 2, 18, 10. not. & 2, 19, 8. not.
Organoo Dioghel MS. in Membranâ 3, 5, 64
Ortelii Theatrum Mundi 2, 1, 25
M. Paulus Venetus 1, 10, 84. not. 2, 1, 2
Peregrinationum Scriptores notantur Proœ. §. 6
Philoſtorgius 1, 10, 3
Photii Bibliothec. 1, 1, 9. not. & 1, 5, 23. not. 1, 10, 19. not.
Philo Judæus de circumciſione 3, 1, 22
Pineda de rebus Salom. 2, 3, 13
Plinius in Hiſt. Nat. 1, 5, 47. 1, 7, 3. 6. 9. &c.
Edvard. Pocock. laudat. 2, 3, 20. not. 2, 4, 32. & 38
Joh. Iſaac. Pootanus de Francorum Orig. 1, 1, 5. not.
Joh. Potkeo 1, 1, 12. not.
Procopius Gazæus 1, 1, 6. & 10. not.
Procopius in Perſicis 1, 1, 9. not.
illuſtratus 2, 4, 34
Princ. Radzevillii Itinerar. 1, 9, 22
Leonhard Rauchwolf. Itinerar. taxat. 2, 1, 18. not.
corrigitur 2, 16, 31. & 3, 6, 41
Relationes annuæ, & Epiſtolæ de rebus Habeſſin. PP. Societ. Proœm. 9
Ruffinus refellitur 3, 2, 8
Salmaſius in Exercitat. Plin. 1, 10, 50. not.
Salluſtius de bello Jug. illuſtrat. 1, 13, 6. & 1, 14, 37
Sandovallus de reſtaur. Æth. ſal. 2, 18, 23. not. 3, 6, 82
Scaliger de Emend. Tempor. 1, 1, 8 9. & 11. not.
deceptus 2, 10, 3. & 3, 3, 2. 36. not.
notatus 3, 6, 98
Seldeni Uxor Ebr. 2, 4, 32
Seneca Quæſt. Natur. 1, 5, 1. & 9. in not. 1, 8, 55
Socratis Hiſt. Eccleſ. 3, 1, 55. & 3, 2, 12. not.
Jul. Solinus in Polyhiſt. 1, 8, 57. not. 1, 10, 42. not. & 64
Sozomen. Hiſt. Eccl. 2, 2, 12. not.
Stephanus de Urbibus 1, 1, 6. not.
Balth. Tellez laudatus Proœ. 10
notat. ib. 12. emendat. 1, 3, 20. 2, 16, 7. not. & alibi.
Tertullianus 3, 1, 51. 3, 6, 35. & 3. 66. 77. 92
Teſfa Tzejon editor Nov. Teſt. emend. 1, 3, 4
Theodoretus in Geneſ. 1, 8, 12. not.
Theodoreti Hiſt. Eccleſ. illuſtrat. 2, 1, 12. not.
Thevenotii Itinerar. Orientis laudatur 3, 1, 22
3, 2, 12. & 26. in not.
Thuan. Hiſtor. 2, 13, 27
Comment. de vita ſua 3, 6, 74
Tzagazabi Confeſſio fidei perſtringitur 3, 1, 3. ſeq.
Hieron. Vecchietti Florentin. de ſacrorum temporum ratione notatur 2, 2, 2. 2, 4, 2. not. 2, 6, 2
Iſaac Voſſius de Nilo & flum. orig. 1, 8, 3. not.
emendat. 1, 14, 32. not.
Lud. Urreta notatur Proœm. §. 4. 2, 8, 40. 4, 2, 1. not.
Waltoons corrigitur 1, 1, 1. not. & 1, 15, 6. not.
Jacob. Wemmers notat. 3, 5, 76
Ol. Wormii Literatura Runica 4, 1, 2. not.

Loca S. Scripturæ præſertim Æthiop. allegata vel illuſtrata.

Geneſ. 1, 26. Adami nomen non à rubedine terræ, ſed abſoluta elegantiâ, ex Æth. አዳም 1, 15, 17. ſ.
2, 6. אדמה terra pariter ab ornatu dicta ibid. §. 15 ſeq.
2, 7. argum. pro immortalitate animæ & Æthiopica verborum verſio 4, 2, 21
2, 13. an ግዮን : γεὼν Nilus ſit 1, 8, 10
ibid. Cuſh Arabiæ pars 2, 3, 15
3, 19. quomodo Adam poſt lapſum commonefactus mortalitatis ſuæ 1, 15, 17. not.
9, 4. quid h. l. per ſanguinem ſecundum Philoſoph. Æthiop. intelligatur 4, 2, 22
10, 19 } 13, 10 } Adama urbs ab amœnitate nomen adepta 1, 15. 19
23, 33. abſtinentiæ ratio à nervo interd. 3, 1, 66
30, 14. Dudaim fructus ficus Ind. 1, 9, 23. ſ.
Exod. 21, 13. Talionis pœna juſta; cur abrogata 2, 19, 10
ibid 29, 22 } Levit. 7, 3 } 9, 19 } obeſa Oriental. pecudum cauda אליה cujus in ſacrificiis uſus 1, 10, 16
Numer. 23, 22 } 24, 8 } ראם l. רים non monoceros. ſed Orygen eſſe 1, 10, 58
Deuter. 18, 11, חוברים incantatores qui? 1, 16. 55. not.
Jud. 3, 15. Naod. Æth. pro אהוד Ehud unde? 4, 3, 1. not.
1. Sam. 4, 19. quomodo fœminæ Orientales pariant 1, 14, 38. not
3. Reg. 10, 1. Regina Saba cujâs 2, 3, 1. ſ.
Job. 40, 10. Behemoth quale animal 1, 11, 3
ibid. v. 20. Leviathan crocodilus eſt ib. v. 8.
Pſal. 37, 31. in noſtris Codicib. non reperitur 4, 2, 27
Pſal. 118, 24. dies nova, dies Dominica 3, 1. 59
Prov. 6, 6. quale h. l. formicarum genus intelligendum 3, 15, 30
Jeſ. 23, 3. שיחור Nilus à nigredine dictus 1, 8, 5
Jer. 2, 18. שיחור LXX. γηὼν reddiderunt ib. §. 10. not.
Matth. 3, 4. locuſtæ eſu ſalubres 1, 13, 21. ſeq.
ibid. mel agreſte quale ibid. 25.
ibid. v. 11. an baptiſmus ignis ſtigmatis cauſa 3, 6, 41
9, 15. cur rara Proteſtantibus jejunia 3. 6, 94
12, 42. Regina auſtri quæ 2, 3, 3
15, 11. contra diſcrimen ciborum 3. 1, 45
Luc. 18, 12. bis dies jejunii hebdomadarii qui 3, 6, 92
Actor. 8, 27. de Reginæ Æth. Eunucho 2, 4, 8
an eo autore converſio Æthiopum facta 3. 2, 1. ſ.
15, 1, 5. ſ. de ritibus Judaicis diſceptatio 3, 6, 3. ſ.
ib. v. 29 } 16, 4 } de abſtinentia à ſuffocato & ſanguine Oriental. Eccleſiarum 3, 1, 51
21, 20. ſ. cur Paulus Timoth. circumciderit 3, 6, 5
Gal. 2, 9. de phraſi fides columna 3, 12, 51. not.
1, Tim. 3, 2 } Tit. 1, 6. } presbyteri uxorati ex præcepto ſecundum Æthiopes 3. 7. 34

JOBI

JOBI LVDOLFI

alias Leut-holf dicti

HISTORIA AETHIOPICA,

Sive

REGNI HABESSINORVM.[a]

RES Habeſſinorum ſcripturus ſum, quas multi fusè, pauci verè memoraverunt. (1) Quippe gens iſta, è maritimis ſinus Arabici re- *Vide hujus*
gionibus in interiora Africæ digreſſa, ob rara *hiſt. l. 2, c.*
cum exteris commercia pauciſſimis Europæorum cognita 10, n. 8.
2 fuit: deinde *Æthiopum* nomen, quô illi gaudent, tot natio- 1. 1, 2.
nibus commune, ambiguam illorum hiſtoriam reddidit; nam multa de Æthiopiâ generaliter dicta, Habeſſinis ſpecia-
liter imputata fuerunt; neq; ipſi gloriæ ſuæ defuere, quæcun- 1, 8, 5.
que in ſacrâ Scripturâ vel alibi præclara de Æthiopibus dice- 3, 2, 2.
rentur, in ſe trahendo.

3 Adhæc nonnulli *malè feriati*, (2) cum apologos aut fabulas ſcribere, aut fictam aliquam Rempublicam repræſentare vellent, Æthiopiam pro argumento ſumſerunt; *tanquam de nullâ aliâ regione jucundius fabulari vel tutiùs mentiri li-*
4 *ceret*. Inter hos *Ludovicus Vrreta* (3) monachus Valentianus, nugator inſignis, ferulam P. Nicolai Godigni meritus
5 eſt. (b) *Iacobus Baratti* (4) Italus, recentior non melior, confictarum narrationum exſcriptor vel repertor, pleraque Habeſſinorum in itinerario ſuo ita refert, non prout revera ſe habent, ſed prout ille ex ingenio ſuo ſe habere, vel ab aliis fieri
6 voluit. Vt alios peregrinationum ſcriptores (5) taceam, qui ſæpè quoquo modo dicta vel audita pro certis & compertis narrant: interdum etiam unius alteriuſve privati mores toti nationi tribuunt. Quo magis opera mihi danda fuit, ut certius quid poſteritati relinquerem.

A Pri-

a) Malumus ſic, quàm *Abaſſeni* vel *Abyſſini* ſcribere, quia pronunciatione ad Arabum حبش *Habesh* & Luſitanorum *Abexins* proximè accedit, ut in Commentario dicemus.

b) In libro de Abaſſinorum rebus. Lugdun. 1615.

Primam de Habeſſinorum Imperatore notitiam, initio 7
2,1,1. ſuperioris ſeculi, orbi noſtro Luſitani dedere; ſed infrunito
Presbyteri Johannis vocabulo erroneam, nec non valdè confuſam, qualem ipſi ab imperitis duobus Legatis Habeſſinicis,
3,1,2. *Matthæo* mercatore *Armeno:* (6) & *Tzagazaabo*, (7) Bugnæ ignobilis regni præfecto acceperant. Meliora *Franciſc.* 8
Alvarezius (8), & *Iohannes Bermudes*, (9) aliquamdiu in Æ-
B.T.II.c.5. & II.c.20. thiopiâ commorati, tradidere; modò præferas ea, quæ ipſi viderunt, illis quæ ex aliis audiverunt.

3,1,4. Certiſſima demum ex annuis *Patrum Societ. Ieſu* relatio- 9
nibus (10) & epiſtolis comperimus. Hi enim ſingulari curâ hoc Regnum complexi, illud ſibi ſedique Romanæ aliquot
B.T.L.I.c.I. annis obnoxium habuere, ita ut illis de Habeſſinorum gente
nihil tectum neque occultum maneret. Igitur cum paucis 10
abhinc annis *P. Balthaſ. Tellezii*, (11) Luſitaniæ Provincialis hiſtoriam Æthiopicam, (c) florido & amœno ſtylo Luſitanicè compoſitam, nactus eſſem, eamque è Patrum Societatis actis ac documentis, & quidem ex *P. Eman. Almeydæ* commentario in Æthiopiâ conſcripto, nec non Latinâ Patriarchæ Æthiopici *Alfonſi Mendezii* hiſtoriâ manuſcriptâ depromptam intelligerem, (d) & à *P. Hieronymo Lupo*, teſte 11
jurato, comprobatam viderem, non dubitavi operi pridem deſignato manum admovere; præſertim quòd animadverterem, omnia pulchrè congruere cũ iis, quæ *Gregorius Habeſſinus*, ex Regno Amhara oppido Mecana-Selaçe oriundus, mihi prolixè narraverat. Niſi quòd Tellezius religionis 12
Romanæ ſodalitatisq; ſuæ cauſam paſſim agat, & acta Patrũ Societatis ubique defendat vel extollat, nec non in enarrandis rerum geſtarum cauſis atque finibus illorum partes forti-
B.T.I.c.36. & ſeqq. L. IV. c.12. ter tueatur: Habeſſinorum verò res acriter perſtringat, atq; 13
de ſacris eorum acerbiſſimè ſentiat, eo tamen candore, eaq;
1,14,3. ſinceritate, ut non rarò mores bonamque gentis indolem commendet. (e)

At *mihi* diverſitas religionis, ſtudio veritatis, aut officiis hu- 14
manitatis & charitatis erga quoscunque Chriſtianos nunquam

c) Impreſſa extat *Conimbræ* in Luſitania A. C. 1660. Præmiſſæ ſunt approbationes & teſtimonia lectu digna. In prologo nominat autores ſuos.

d) Neuter enim liber impreſſus eſt, nec Manuſcriptos vidi.

e) L.I.c.38. ait: Os Abexins naturalmente ſam pios, h. c. *Habeſſini naturâ pii ſunt*. Plura habet L.I.c.15.p.39. §. *Quaſi todos &c.* & L. III. c.4.p.315. de Eharcenſibus ait: Sam homens de ſua palabra & que tratam verdade. h.e. *Sunt homines ſinceræ fidei, qui veritati ſtudent &c.* confer infra cap. XIV.

quam potior erit: nec ulla mihi favoris aut odii, ſive erga Pa-
tres Societatis, ſive erga Habeſſinos privatim cauſa, quò mi-
nus cuncta, prout ab aliis accepi, religioſè poſteris tradam.
15 Ne verò quenquam lateat unde res meas hauſerim, non tan-
tùm *nomina autorum* (12) in margine libri, vel notis infra ſcri-
ptis paſſim notabo, ſed & illorum propria verba, ubi operæ
pretium fuerit, in *commentario*, quem operi meo ipſe anne-
ctere paro, cum documentis vel integris vel contractis trans-
ſcripturus ſum; additis rationibus cum ab aliis diſſentire ne-
16 ceſſe habuero. Neq; fidem meam ultra obſtrinxerim; ſi quid
ab autoribus meis vel malè intellectum, vel perperam poſi-
tum fuerit, quod ipſe corrigere non potui, id poſteritas emen-
dabit: ea verò, quæ ego ut incerta aut incomperta omiſi, ſup-
plebit.

17 De perſona *Gregorii*, (13) cujus fide res & facta Æthiopica,
apud alios vix reperta, narro: quem etiam ſæpiùs nominatu-
18 rus ſum, in commentario noſtro plura dicentur. Id tantùm
nunc lectorem non celo, illum contractâ mecum Romæ
amicitiâ, noſcendarum rerum Europæarum, Latinæque
linguæ diſcendæ deſiderio, in Germaniam me viſitatum ve-
niſſe: mox à Sereniſſimo Principe ERNESTO *Saxoniæ &c.
Duce &c.* (de cujus pietate & ſtudiis in rem Chriſtianam, ut
dignum eſſet, dici nunc non poteſt) *Gotam* vocatum, inſti-
tutis cum eo colloquiis, *virum gravem* & *fide dignum* habi-
19 tum fuiſſe. Etenim quinquagenario major, & tunc exul, quòd
Patres Societatis Regno emigrantes, contra mandatum Re-
gis in Indiam ſecutus eſſet, adverſis rebus multùm exercitus,
levitatem & jactantiam, fortunatorum juvenum vitia, du-
20 dum exuerat. Quamvis igitur ab illo edoctus, & Æthiopicæ
linguæ peritiâ (qua Tellezius caruit) inſtructus, multa aliter ac
veteres prodere jamdudum potuiſſem, nolui tamen unius vi-
ri fide aliorum pravè dicta refellere, donec pluribus autorita-
tibus inſiſterem.

21 Neque etiam arduum hoc opus ideò ſuſcepi, ut confu-
tandis aliorum erroribus: aut referendis tantùm ſine cujus-
quam utilitate diſcrepantibus autorum ſententiis, bonum
22 otium conſumerem. Ipſa hujus gentis *hiſtoria digna* eſt ac-
curatiori elaboratione. Nam ſive cœli, ſive ſoli ingenium
ſpectes, vix alibi plura *naturæ miracula* repereris.

Regio inter tropicum cancri & æquinoctialem lineam 1,2,3.

 ſita

1,5. ſita, mirâ *aëris diverſitate* gaudet. Depreſſa loca æſtum: ex- 23
celſa frigus ſentiunt. Eam ob cauſam tonitrua horrenda, tem-
peſtates ſimul plures cum tremore hominum & brutorum
1,6. audiuntur. *Montes* altiſſimi ipſas nubes ſuperant; ut mira- 24
culo hîc non ſint Olympus & Athos: ipſeque Atlas, cœli ful-
crum priſcis, ne comparandus quidem ad illos ſit. *Rupes* fi- 25
gurâ variâ, naturâ ſic præruptæ ſunt, ut aſcenſu careant & ta-
men habitentur. *Convalles* confragoſæ & profundiſſimæ
1,7. abyſſum repræſentant. *Metalla* quoque habent, aurum 26
maximè, de quo prima in novis regionibus quæſtio; modò
ſcrutari & effodere ſcirent. Aridiſſima æſtate loca hyeme un- 27
dâ teguntur: & quod alibi pluviæ, hoc *flumina* agris in Æ-
thiopiâ præſtant; eos enim, aliàs ſteriles, inundationibus ſuis
1,8. reddunt fertiliſſimos. Inter ea *Nilus* magnitudine & famâ 28
ſui omnes totius orbis amnes longè poſt ſe relinquit: nec *fon-* 29
tes ejus tantùm, antiquis tam anxiè quæſiti, hîc reperti ſunt,
ſed & Nigrin fluviũ alveum ejus ſiniſtrum eſſe nunc demum
innotuit. Non autem omnes Habaſſiæ fluvii, ut aliarum 30
terrarum, in mare ſeſe effundunt, ſed quidam arenâ hauriun-
tur; ut iſtorum oſtia difficiliùs invenias, quàm aliorum fontes.
1,9. *Plantæ* virtutis admirandæ: & beſtiæ omnis generis, pluri- 31
maque nobis incognitæ dantur. *Quadrupedes* & *volucres* 32
1,10. toto orbe maximæ hîc pariter reperiuntur. *Vnicornis* etiam,
celebris illa fera, in omnibus mundi angulis curioſè indagata,
hîc primum conſpecta fuit. Boves innumeri & multò noſtris
majores. pabulo & feris & pecudibus, per vaſtas ſylvas perpe-
1,14 & ſeqq. tuò virentes, ſufficiente. Nec minor *gentium* hominumque 33
varietas, qui linguâ, moribus, ſacris adeò inter ſe diſcrepant,
ut partem aliquam orbis, non regnum, deſcribi putes.
2,1. Vni tamen Regi Habeſſinia paret, qui ob ſubjectos quos- 34
dam Regulos ንጉሠ፡ነገሥት፡ዘኢትዮጵያ፡ *Neguſa nagaſt zaitjo-*
pja, hoc eſt, *Regē Regum Æthiopiæ* ſemet vocat, & vetuſtate
2,2. originis multùm gloriatur. A *Salomone* Iſraëlitarum Rege
genus ſuum ducit. notabili ſed ambiguo commento. Longa 35
Regum ſeries, ſive vera, ſive falſa, antiquitate defenditur. At-
tamen conſtat *Monarchiam* Habeſſinorum, Regumque 36
3,10. proſapiam *vetuſtate* nulli inter Europæos cedere. Quin &
potentia alios Africæ Reges quondam ſuperaverunt, ſed ea
3,16. ſuperiori ſeculo Adelenſium bellis penè tota concidit: deinde
Gallanorum vi atque feritate adeò debilitata fuit, ut Habeſ-
ſiniam

ſiniam in ipſâ Habeſſiniâ non invenias, ſi eam cum temporibus Alvarezii comparaveris.

37 At longè maximam admirationem meretur *antiquitas* 3.2.
religionis Chriſtianæ, quę, *Frumentio* prædicante, ſub *S. Athanaſio* Patriarcha Alexandrino primùm cœpit; cujus Eccleſiæ 3.5.
dogmata & ritus in hunc usque diem retinentur; ita ut mul- 3.6.
tæ cerimoniæ primitivæ, alibi obſoletæ, hîc adhuc durent.
38 Verùm deplorabile *ſchiſma*, in concilio *Chalcedonenſi* or- 3.8.
tum, (cujus illi alias ac ſcriptores noſtri cauſas afferunt) Habeſſinos ſimul à Catholicâ tunc temporis Eccleſiâ abſtraxit; *Jacobitarum* enim Patriarcham ſecuti ſunt, Melchitarum
39 ſpreto. Interim nullam inſignem in cultu ſacro mutationem pertantum ævi ſenſerunt, niſi ineunte hoc ſeculo, ubi 3.9.& ſeqq.
Patrum Societatis Jeſu ſtudiis in partes diducti, inteſtinos motus & gravia bella civilia perpeſſi ſunt; aliis Romanam, aliis Alexandrinam religionem ſectantibus.
40 De quibus atque aliis talibus in hiſtoria noſtra pleniùs, &
41 quidem ſic agere nobis animus eſt, *ut Libro primo*, *Naturalia*, ſitum & nomina regionum, cœli ſoliq; ingenium, plantas & animantia, denique mores & linguas gentium & inco-
42 larum: *Libro ſecundo*, *Regimen politicum*, Regum ſucceſſionem & jura, nec non res geſtas, reditus & ſimilia: *Libro ter-*
43 *tio*, *Res eccleſiaſticas*, initium Chriſtianæ Religionis, ejusque incrementa, diſſidia cum Eccleſiâ Græcâ & Latinâ: Denique
44 *Libro quarto res privatas* & œconomicas exponere velimus.

Literæ Latinæ, quibus Æthiopicas voces expreſſimus, quarum aliquas ob valorem peregrinum lineola ſignavimus, pronuntiandæ ſunt ut ſequitur:

	Angl.	*Belg.*	*Gall.*	*Ger.*	*Ital.*	*Hiſp.*	*Pol.*
a	a	ae	ai	ä	-	-	-
c	ch	-	tch	tſch	c ante e.i.	ch	ć
	ſed ſono peculiari,						
d	-	-	-	dj.	exacte reſpondet ď Bohemico.		
e	E ſemimutum ad ÿ Polon. fere accedens, quale eſt in ultimis ſyllabis Germ. haben. Waſſer. & Gallorum *ce, me, te, que.*						
g vel gh	g Gallorum & Italorum ante a, o, u, ut etiam plerique Germanorum, non ut Miſnenſes & Saxones, pronunciant.						
hh	-	ch	-	ch	-	-	ch
k	k Æthiopicum ſoni peculiaris.						
ñ	-	-	gn	-	gn	ñ	ñ
j	y	j	y	j	j	y	j
ǰ	-	-	j	-	-	-	j
	ſive g Gall. ante e vel i.						

	Angl.	*Belg.*	*Gall.*	*Ger.*	*Ital.*	*Hiſp.*	*Pol.*
p	P. Æthiopicum ſoni peculiaris.						
q	k vulgare vel ç. ante a. o. u.						
S.	-	-	ç	-	-	ç	ſ
	ſemper acutum ut z Græcorum.						
Sh.	sh	-	ch	ſch	ſc ante e.i.	-	ſz
	z Luſitanorum.						
t	t Æthiopicum ſoni peculiaris.						
w	w	ſive hw Suecicum, quod differt à w Germ. & Belgico.					
tz	-	-	-	z	z	-	c
	ſed ſoni peculiaris.						
z	z	z	z	-	-	-	ż
	eſt s lene inter duas vocales ut ζ Græc. genuinè pronunciatum.						
ž	ferè ſj German. ac ſi ď Bohemicum duriùs pronuncies, ſed peculiari ſono.						

LIBER I. DE NATVRA REGIONIS ET INCOLARVM.

CAP. I.

De variis Habeſſinorum nominibus & gentis origine.

1. *Origo nominis* Habeſſinorum *Arabica eſt.* 3. *Illi verò vocari malunt* Æthiopes, & 4. *ſpeciatim* Ag-azjan, *i. e.* Liberi: *ut* 5. Germani *quondam* Franci. *Ex* Arabia felici *in Africam trajecerunt.* 6. *Nam à* Sabæis *ſeu* Homeritis *orti ſunt.* 7. *Convenientia cum Arabibus.* 9. *Græci* Azumitas, 10. *alii* Indos *eos vocant.* 12. *Hinc confuſio hiſtoriarum.* 13. *erroneè* Chaldæi *appellantur.* 14. Abaſſiæ *vel* Æthiopiæ *nomen interdum retinebitur.*

A *Nomine gentis* ordiendum nobis eſt. *Habesſini* 1
[14] aliis Abisſini vel Abaſſeni nunc pasſim nominantur; vocabulo ab Arabibus indito, quibus حبش *Habesh*[f] colluviem vel mixturam gen- 2
tium[g] denotat; [15] quam appellationem tanquam ſibi probroſam diu ſpreverunt, nec adhuc in libris ſuis 3
agnoſcunt; [16] malunt enim Regnum ſuum መንግሥተ፡ ኢትዮጵያ፡
Mangheſta-Itjopja h. e. *Regnum Æthiopiæ* ſeq; ኢትዮጵያውያን፡ 4
Itjopjawjan, *Æthiopes* [17] vocari; vocabulo à Græcis accepto, ſed nimis generali, & omnibus aduſti coloris hominibus, olim in Aſia etiam, communi:[h] Si verò ſpeciale nomen ab illis exigas, Regnum ſuum ግዕዝ፡ *Geez*: item ብሔረ፡ አግዓዚ፡ *Regionem Ag-azi*, *vel* ምድረ፡ አግዓዝያን፡ *Terram Ag-azjan*, id
eſt,[i] *Liberorū* appellant: ſive à libertate, ſive à tranſitu & pro- 5
fectione, quia verbum radicale ግዕዝ፡ *Geeza* [18] utramq; ſignificationem admittit.[k]) Fortè quia vetuſtisſimis temporibus ex Arabiâ in Africam, alias ſedes quæſitum, trajicientes, hoc no-

f) Germanis ſonat Chabeſch/ alii pronunciant Chabaſch. Hhabash. Ital. *Habaſcia*, Abaſſia. Gal. Habech. Luſ. Abex. Scripturâ diverſâ, eloquio eodem; quia horum omnium origo una eademq; eſt Arabicum حبش. Malè Chabatti pro Chabaſſi in Prolegom. Bibl. Polyglott. Waltoni c. XV. p. 98.

g) Nam حبش *Habesha* ſive Chabasha de turba hominum dicitur *Convenit*. & in II. Conjugatione حبّش. Habbesha *Congregavit*. Hinc vocabula احابيش احبوش حباشة. Turbam hominum ex variis tribubus mixtam ſignificant. Gol. Lex. p. 567. Habeſſinos igitur Latinè *Convenas* uno vocabulo fortè non incommodè dixeris.

2, 3, 14. & ſeq. h) Hinc Æthiopia veteribus dividitur in Orientalem & Occidentalem, Africanam & Aſiaticam, atq; de iſta loca Scripturæ ſacræ, quæ de Cuſæis agunt, accipienda. Hodiè Africæ populis ferè tantùm tribuitur. Vide Commentar.

i) Sic paſſim vocatur à Poetâ meo in Encom. XVIII. Decembr. 3. 5. & alibi; nec non à Gregor. Epiſt. s. ad me datâ, ut in Commentario docebo.

k) Confer Lexicon meum Æthiop. col. 405.

nomen in ſignum libertatis, ut quondam Germani Rhenum
transgreſſi *Francorum* (19) uſurpaverunt [l]. Indigenæ enim
non ſunt; ſed venerunt ex eâ Arabiæ parte, quæ *felix* voca-
tur, & mari rubro adjacet; unde facilè in Africam transfre-
6 tare potuerunt. *Abaſſenos* enim in Arabia olim habitaſſe,
atque *Sabæis*, (20) ſive (quod idem eſt) *Homeritis* [m] accenſitos
fuiſſe, & vetères Geographi teſtantur [n], & multa alia convin-
7 cunt argumenta. Nam lingua illorum vetus, quam Æthio-
picam vocamus, Arabicæ maximè affinis eſt: mores non- 1, 15, 11.
nullos, veluti circumciſionem, cum *Arabibus* communes
habent: ingenium & forma corporis atque vultus ad Ara-
bes magis, quàm ad Æthiopes Africanos accedit; quin &
8 *Severus* Imperator inter gentes Arabiæ devictas nummis
ſuis etiam Abaſſenos [o] inſcribi curavit. Ipſi Habesſini, dum
Reginam Sabæam ſibi vendicant, originem ſuam produnt;
illam enim è ſtemmate Homeritarum fuiſſe, Arabes uno ore 2, 3, 20.
9 docent. Græci ſcriptores ignorantiâ proprii nominis à re-
gia urbe Axumâ, *Axumitas* (21) dixerunt [p]. Alii originis ratio- 2, 11.
ne cum veteribus Homeritis (22): alii ob vicinitatem cum
10 Nubęis confuderunt. Pleriq; veterum *Indos* (23) vocaverunt, ut
ferè omnes zonæ torridæ nationes, quarum ſpeciale nomen
11 ignorarent. Imo ipſum mare rubrum Indicum [q] à nonnullis
veterum appellatur, quo minus mirum accolas illius Indos
12 nominatos fuiſſe; neq; aliud nomen ſub initium ſuperioris
ſeculi in Luſitaniâ habuerunt. Nam Regem eorum Damia-
nus à Goëz *Magnum Indorũ Imperatorem* vocat [r]. Quę no-
minum diverſitas in hiſtoriâ illorum haud exiguam confu-
ſionem peperit. Nam aliqua de noſtris Habesſinis accipien-

da

l) Ita cenſeo cum autoribus hoc aſſerentibus apud Ioh. Iſaac Pontan. de Francorum ori-
gine lib. III. c. 1, n. 3. & ſeqq.

m) Sabæi enim & Homeritæ iidem ſunt, è regione Axumitarum, interjacente mari rubro,
ait *Procop. Gazæus* in Comm. ad cap. 10. v. 1. Lib. III. Reg. ad verba: *Regina Saba.*

n) Stephanus in libro περὶ πόλεων voce ΑΒΑΣΗΝΟΙ, ait. Ἔθνος Ἀραβίας. Abaſſeni gens
Arabiæ, & ex Uranii Arabicis refert juxta Sabæos coluiſſe Abaſſenos, &c. Vide quæ
infra notavimus L. II. c. 3.

o) Ἀβασηνῶν Abaſſenorum in ejus nummis legitur, notante Scaligero in comput. Eccleſ.
Æthiop. de Emendat. temp. Lib. VII.

p) Horum mentionem faciunt *Stephanus*, in voce Ἀξωμίτης. *Cedrenus* Anno XV Juſtinia-
ni. *Ptolemæus* &c. ΑΞΟΥΜΕΙΤΩΝ extare in numiſmate quodam, notat *Scaliger* in
Comput. Eccl. Æth. Malè Αὐξουμῖται, *Auxumitæ* apud Nonnoſum in Photii Biblioth.
n. 3. Nicephorum Caliſt. L. XVII. c. 32. *Auxomitæ* Procop. in Perſicis.

q) Sic appellat Procopius Gazæus in lib. 1. Reg. c. 10. bis. ut & alii, quod etiam obſervavit
Scaliger in notis ad Comp. Eccl. Æth.

r) In relatione ſuâ, de Legatione Matthæi Abeſſinorum ad Regem Luſitaniæ Legati.

da veris Indis tributa[f]: nonnulla, de aliâ quâdam Æthiopiæ
gente ſcripta, de Habesſinis accepta. Romæ, cùm primùm li-
1,15,9. bri Æthiopici typis ederentur, lingua eorum Chaldaica, illi
verò erroneè modò *Chaldæi*, modò *Indi* dicti fuerunt[i]. Nos 13
Habesſiniæ vel *Abaſſiæ* nomen, jam univerſo orbi notum,
interdum & *Æthiopiæ* retinebimus; præſertim cum de Re-
1,15. gibus, linguâ veteri, vel Eccleſiâ ſermo fuerit, quæ Æthiopica
inter eruditos audit, & ab ipſis Habesſinis ſic vocitatur. Cur
2,1. autem *Presbyteri Johannis regio* apud Europæos dicatur in
loco memorabimus.

CAP. II.

De Habesſiniæ ſitu & finibus.

1. Situs *ſupra* Ægyptum, *& gradus latitudinis.* 2. *error* Jovii, *&* 3. *tabularum vulgarium.* 4. latitudo *vera.* 5. longitudo *conjecturalis.* 7. Fines *verſus* Septentrionem 8. Orientem 14. Meridiem 15. Occidentem.

B.T.I.c.5. & I.c.12. IN Africâ ſupra Ægyptum[u] ultra Nubiam ſita eſt Habasſia 1
inter octavum & decimum ſextum circiter *gradum* latitu-
dinis ſeptentrionalis; Æthiopia ſuperior(24) nonnullis[x] dicta.
Æquinoctialem lineam non attingit, multo minùs transit, 2
quod tamen Geographi & Hiſtorici ferè omnes(25) hucusque
aſſeruerunt; ſive quòd aliorum dicta vel ſcripta non rectè in-
Hiſt. L.18. tellexerint: ſive decepti *Pauli Jovii* autoritate, qui ſcribit
Regnum Scevæ (ሰዋ: *Sewa* vel Shewa) antarcticum polum,
duobus & viginti gradibus elevatum, aſpicere; cum is plane
non videri posſit eô locô, ubi Shewa jacet. Quod utiq; non 3
ex Habesſinis, utpote talium ignaris, ſed fortè ex veteri quâ-
dam Africæ tabula Geographicâ incautè nimis hauſit; cujus
autor Habesſiniam eousque dilatavit, donec aliam ſibi no-
tam regionem attingeret; ne ſcilicet, vacuô relictô, ſpatium
medium ignorare videretur; quaſi verò turpe eſſet id neſcire,
quod aciem humani ingenii fugit, nec niſi experiundo co-
gnoſci poteſt.
B.T.d.l. At Patres Societatis Jeſu ſphæricæ diſciplinæ periti, & 4
aſtrolabio uſi, primi veram, quam diximus, latitudinem à ſe-
ptentrione meridiem verſus docuere: longitudinis gradus
haud

f) Id maximè contigit in *hiſtoria converſionis* Habesſinorum ab Ædeſio & Frumentio factæ, quam Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Scriptores ferè omnes hucusq; de veris Indis, nempe Aſiaticis acceperunt. Theodoret. in Hiſtor. Eccleſ. L.1. c.22.

i) *Potken* in præf. Pſalt. Æthiop. Edit. Rom. Ambroſ. Theſeus, introd. in ling. Orient. p 13.

u) Sub Ægypto *ſcribunt pleriq;, ſed malè & ſine ratione.*

x) *Sic B. Tellez:* Hiſtoria Geral de Etiopia a alta. *h. e. Hiſtoria generalis Æthiopiæ altæ.*

5 haud æquè certò tradere potuerunt. Quantum verò conje-
cturâ ex itinerum ſpatiis ab Oriente Occidentem usque co-
gnoſcere licuit, Luſitani regnum iſtud, quâ latisſimum eſt,
centum & quadraginta Leucarum ſuarum intervallô æſti-
6 maverunt. Longisſimum autem iter eſt à mari rubro usque, Ibid.
ad fines Dembeæ, ſi rectà occidentem verſus pergas; nam re-
cedentibus in ſe regionibus, & anguſtioribus magis magisq;
orientis & occidentis finibus, quaſi in conum ſinuatur, mul-
tis provinciis Gallanorum vi avulſis.
7 In *plaga Septentrionali* conterminum habet Regnum
ፈንጅ: *Fund (Fungi Luſitanis)* aliàs ሰናር: *Sennàr* dictum, ve-
8 teris Nubiæ partem. Verſus Orientem olim mare rubrum
terminus fuit; nunc, capto portu *Arkiko* cum inſulâ adjacen-
te *Matzuà*, littus omne Turcis ceſſit, qui illius maris impe-
9 rio potiuntur. Illud importuoſum, nec non ob brevia & ſyr- Geograph.
tes(26) periculoſisſimum eſt; ideoque Europæorum navibus Nub. clim.
minus frequentatum: adhæc inſulæ incultæ, & in ipſo mari I. p. 5.
aquæ penuriâ laborantes, navibus nuſpiam ſecurum rece-
10 ptum præbent. Fretum anguſtum, & crebris naufragiis in-
fame ab Arabibus باب المندب *Bab-elmendeb*,[y] i. e. *porta affli-* Ibid.
11 *ctionis* vocatur. Intrantibus regnum *Dancalè* ad ſiniſtram
hujus freti conſpicitur. Regulus illius Habesſinorum amicus
eſt, & portum *Baylur* habet, ubi Patriarcha Româ miſſus ap- 3, 11.
12 pulit, & ſalvus in Habesſiniam pervenit. Sequitur intror- A. 1625.
ſum magis *Adela* Rex Muhammedanus, Habesſinorum in- 3, 14.
13 fenſisſimus hoſtis, & ſuperiori ſeculo flagellum. Dehinc re-
gna *Dawarò, Bali, Fatagar, VVed, Bizamò, Cambata*,
cum multis aliis provinciis, à Gallanorum barbarâ gente vel
14 occupatis vel vaſtatis, occurrunt. Flexis deinde circa octa-
vum gradum in meridiem regionibus, *Alaba* atque *jenderò* 1, 16.
(Luſit. *Gingirò*) gentilium regna Habesſiniam terminant;
donec ad *Enaream*, ultimum regnum, inter nonum & octa-
vum latitudinis gradum verſus occaſum hybernum ſitum,
15 perveneris. Poſtremò flumen *Maleg*, & ipſe *Nilus* per in-
gentes ſolitudines evolutus, terminum *occidentalem* conſti-
16 tuit. Nec ullæ ibi gentes mentione dignæ, præterquam Æ-
thiopes vagi atque palantes, (veteribus *Nomades* vel *Troglo-
dytæ*, Habesſinis ሻንቅላ: *Shankala* dicti) usque ad *ſeptentrio-* 1, 14, 53.
nem, regnumq; Sennâr ſupra nominatum, reperiuntur.

y) In tabulis vulgatis, etiam recentibus, malè *Babelmandel*. Interpretes Geographi Nu-
bienſis pronunciant *Bab-almandab*, & reddunt *oſtium funeſtum* p. 20.

CAP. III.

De diviſione Habesſiniæ in diverſa regna & regiones.

1. *Regiones & Regna Æthiopiæ* diverſimodè recenſentur & 3. numerantur. 4. Mendæ numericæ. 6. *Gregorii* enumeratio & pronunciatio. 7. *Ambara* fines & 10. regiones. 11. *Angota.* 12. *Bagemdra* cum ſuis præfecturis. 14. *Balsa, Bizama, Bugna.* 15. *Cambata.* 16. *Conta, Damota, Davvaro.* 17. *Dembeja* ejusq; regiones. 18. *Enarja.* 19. *Fatagara.* 20. *Gafata. Gajghe. Gaña. Ganz. Gedm. Gojam.* 21. *Gombo.* 22. *Gonga, Guraghe,* 23. *Iſât, Samên, Sèt.* 24. *Sevva.* 25. *Shât.* 26. *Tigra.* 27. præfecturæ illius, ut & 29. quæ *Bahrnagaſſo* parent. 31. *VValaka, VVed.* 33. Plura *Tellezius* refert. 34. contra alia omittit. 35. *Provinciæ inſigniores.* 36. Quid hodiè poſſideat Rex Habeſſiniæ.

REgiones, quibus Æthiopia conſtat, non æqualiter, nec 1
eodem numero ab omnibus recenſetur. Pleræq; regni
nomen (Æthiop. መንግሥት : *Menghest*) obtinent, fortè quia
priſcis temporibus ſuos Regulos aut jura propria habuerunt;
ſicuti Hiſpaniam multa ejusmodi regna continere novimus.
2,17,6. Cæteræ verò (Amharicè ሹመት : *Shumet*) *præfecturæ* dicuntur; 2
quæ non à Proregibus reguntur, ſed peculiares ſuos præfectos habent; quæ, ſi cum regnis ita dictis confundantur, in-
Hiſt.L.18. certum regnorum numerum reddunt. *Paulus Jovius* im- 3
perium Habeſſinorum in *quadraginta* amplius *regna* diſtinguit: alii plura addunt; quæ facilius ſcribuntur, quàm demonſtrantur. Matthæus Armenus primus Habeſſinorum ad 4
In Epil. Ev. Iohann. Luſitanos Legatus *ſexaginta*[z]: Teſfa Sionus editor Novi Teſtamenti Æthiopici ፷ : ወ : ፪ h. e. *ſexaginta duo* regna Imperatori ſuo ſubjecta eſſe dicit(47); niſi fortè nota numerica ፷ : LX. mendoſè pro ፳ : XX. póſita fuerit; cujus generis mendæ [a] in ſacris & profanis ſcriptoribus ſunt (48) frequentiſſimæ.
P. *Nicolaus Godignus* ex relatione Johannis Gabrielis tribu- 5
ni Luſitani, viri celebris & diu in Æthiopiâ verſati, ſcribit:
L.1.c.4. *Imperium Abaſſinum viginti ſex regna & quatuordecim regiones antiquo jure complecti.*(49) Verum miſcet vicina quædã regna, Habeſſinorum Regi nullo jure ſubjecta, quædam etiam omittit.[b] Viginti tamen & ultra eſſe conſtat, computa- 6
tis

z) Dam. à Goez de Legat. Indorum Imper. ad Emanuel. III. Luſ. Reg.

a) Ludov. Capellus in Critic. Sacr. L.I. c 10. Exemplum habet Sam. Bochart in Hieroz. ſuo L.II. c.27. ad loc. Macchab. I,6,37. *de triginta duobus* militibus in *uno* Elephanto.

b) Sanè regnorum enumeratio apud N. Godignum eſt confuſiſſima, pleraq; peſſimè expreſſa, ut *Leca* pro *Waleka* &c. Et cur in numerum regnorum Abaſſiæ refert *Adelam* & *Auſaguralè*, quæ metropolis ejus, non regnum eſt, & *Hawash* (ſic enim ſcribendum) fluvio irrigatur? cum tamen ipſe fateatur, incolas Abaſſino Imperatori re nullâ ſubditos.

tis illis quæ Gallani occupaverunt. Gregorius *triginta* mihi nominavit, additis fortaſſe parvis nonnullis, quæ ab aliis pro præfecturis habentur. Ea ex ore & ſcripturâ illius recenſebo,[c] ut lectori de verâ & genuinâ pronunciatione eorum conſtet.

7 Primum quidem, ut & optimum ac fertiliſſimum, eſt Regnum *Tigre*, ſed nobilitate præſtat *Ambara*, quam primo loco ponemus, reliquis literarum Latinarum ordine ſequentibus.

8 I. አምሓራ፡ AMHARA. Regnum eſt nunc totius Æthiopiæ nobiliſſimum, ob munitiſſimas illas rupes ግሸን፡ወአምባሰል፡ *Ghesben* & *Ambaçel*, ubi quondam Regum filii, regnô excluſi, cuſtoditi fuerunt; ac ob id Regum hodiernorum, ut
9 & virorum nobilium patria cenſetur. Meditullium ferè Habesſiniæ eſt, & à *ſeptentrione* Regnum Bagemder: ab *occaſu* Nilum, & trans illum Regnum Gojam: à *meridie* Wa-
10 lakam: & ab *oriente* Angotam ſpectat. Regiones illius ſunt ſequentes:

1. አቃምባ፡	*Akamba.*
2. አምባሰል፡	*Ambaçel.*
3. አንባሲት፡	*Anbaçit.*
4 አርሞንኤም፡	*Armon-em.*
5. አትሮንስ፡ማርያም፡	*Atronça Marjam.*
6. በደ፡በዽ፡	*Bada-bad.*
7. በራራ፡	*Barârâ.*
8. በጣታ፡	*Batata.*
9 ብዳ፡ገደል፡	*Bεda-gadal.*
10. ደደ፡	*Dada.*
11. ደዽ፡	*Dad.*
12. ድማሕ፡	*Dεmah.*
13. ኤፍራታ፡	*Ephrata.*
14. ኤወርዛ፡	*Ewarzâ.*
15. ፈረስ፡ባሕር፡	*Feres-bahr.*
16. ገነተ፡ጊዮርጊስ፡	*Ganata Ghiorghis.*
17. ጌሻ፡በር፡	*Ghesha-Bar.*
18. ግሩምጌ፡	*Grumghè.*
19. ገል፡	*Ghεl.*
20. ጌሼ፡	*Ghεshè.*
21. ጌሸን፡	*Ghεshen.*
22. ሀገረ፡ክርስቶስ፡	*Hagara-Chriſtos.*

c) Hoc utique valde neceſſarium fuit, ob variationem & corruptionem horum nominum maximam, quæ apud autores paſſim obvia eſt.

23. ቀርና፡ማርያም፡ *Karna-Marjam.*
24. ቂሳርያ፡ *Kiſarja.*
25. ላይ፡ቈይጣ፡ *Lai-Kuejtâ..*
Proem.n.11 26. መካና፡ሥላሴ፡ *Macana-ſelaſê*, Gregorii patria.
27. መልዛ፡ *Malza.*
28. ሸግላ፡ *Shegla.*
29. ታቦር፡ *Tabor.*
30. ተድባበ፡ማርያም፡ *Tadbaba-Marjam.*
31. ታት፡ቈይጣ፡ *Tat-kuejta.*
32. ዋልሳ፡ *Walsâ.*
33. ዋሮ፡ *Waro.*
34. ወገዳ፡ *Wagda.*
35. ወንዝ፡እግር፡ *Wanz-Egr.*
36. ዘር፡አምባ፡ *Zar-amba.*

II. አንጐት፡ANGOT. Regnum; quod & ሐንጐት *Hangot* dicitur. 11

III. በገምድር፡ BAGEMDER. In tabulis vulgaribus *Bagamidri.* Regnum amplum & fertile eſt, multisque fluviis irriguum. Gregorius cum Germaniâ noſtrâ comparabat, ማይ፡ብዙኅ፡በዝየ፡ከመ፡በበገምድር፡ inquiens: *Multa hic aqua eſt, ſicut in Bagêmdra.* Flumen በሽሎ፡ *Bashlo* illud ab Amharâ dirimit. In diverſas regiones dividitur, quales ſunt: 12 13

1. አንደቤት፡ *Andabêt.* Buccinatorum hæc regio eſt.
2. አትካና፡ *Atcana.*
3. ደብር፡ *Dabr.* Hanc regionem ſpeciatim Germaniæ ſimilem dicebat Gregorius.
4. እስቴ፡ *Eſtè.*
5. ጉና፡ *Guna.*
6. ቆማ፡ *Koma.*
7. መቄት፡ *Makêt.* Angotæ vicina regio.
8. መሸለምያ፡ *Mashalamja.*
9. ነፋስ፡መውጫ፡ *Nafasmauea.*
10. ስማዳ፡ *Smada.*
11. ጸማ፡ *Tzama.*
12. ወይናደጋ፡ *Wainadga* cæde Graini ſuperiori ſeculo nobilitata.
13. ዉዶ፡ *Wudo.*

IV. ባሊ፡BALI. Regnum maximè orientale, quod Gallani primùm occupaverunt, & ex eo tantis poſtea cladibus Habeſſiniam affecerunt. 14
1,16,13.

V. ቢዛሞ፡ BIZAMO, Nilo à *Gojamâ* diſtinguitur.

VI.

VI. ቡግና: BVGNA. In tabulis nonnullis *Abugana*; montoſum atque exiguum Regnum. Proœm. n. 7.

15 VII. ከምባት: CAMBAT; Cujus incolæ vocantur ሰብአ: ሐድያ: *Seb-a-Hadja*, i. e. Hadienſes. Hinc *Adea*, ſive *Hadea* malè pro Regno in tabulis ponitur. Vltimum eſt verſus meridiem Regnum, haud procul Enareâ ſitum, Regulo Chriſtiano ſubjecti ſunt Chriſtiani, Muhammedanis & paganis (immixti.

16 VIII. ኰንቾ: CON̄T̄. Luſit. *Conch.*

IX. ዳሞት: DAMOT. Regnum auſtrale, ultra Nilum & Gafatas ſitum.

X. ደዋሮ: DAWARO. Orientem terminat, auſtrali Baliæ vicinum.

17 XI. ደምብያ: DEMBEJA vel DEMBEA. Regnum ob caſtra regia nunc celebre, quæ ibi diu locata fuerunt. Cujus præfecturæ ſunt:

1. ዐረብያ:	*Arebja.*	9. ሰራኮ:	*Sarakò.*
2. ደኩል: አርዋ:	*Decul-arwa.*	10. ሰራ: ቀርን:	*Sera-karn.*
3. ደኸና:	*Dehhana.*	11. ጠቈሳ:	*Takueʃa.*
4. እድን:	*Edn.*	12. ተንቅል:	*Tenqil.*
5. ጋባ:	*Gaba.*	13. ጭልጋ:	*Tshelga*, ubi fauces ſive pylæ Abaſſiæ ſunt Sennâr verſus.
6. ጕንደር:	*Guender.*	14. ዋልዋድ:	*Walwad.*
7. ቋራ:	*Kuara.*		
8. ናራ:	*Nara.*		

18 XII. እናርያ: ENARJA[d] à Chriſtianis & gentilibus incolitur. Regnum hoc Melec-Saghedus in ditionem redegit, Regulô ejus ad fidem Chriſtianam converſo. Incolas Gregorius à probitate & integritate valdè laudavit. Solum fertile, & multo auro ferax eſſe dixit, addito: *audiviſſe ſeſe è Luſitanis, Regnum hoc triginta quinque dierum itinere ab Oceano Indico diſtare; ſed id ſe in medio relinquere.* 1, 14, 9.

19 XIII. ፈጠጋር: FATAGAR. Olim à Chriſtianis habitatum fuit hoc Regnum, quà orientem ſpectat, Baliæ vicinum.

20 XIV. ጋፋት: GAFAT. Damotæ finitimum regnum.

XV. ጋዠጌ: GAJGHE. lege ut Galli *Gajegue.*

XVI. ጋኝ: GAÑ: Luſit. *Ganhe.*

XVII. ጋንዝ: GANZ. Quod nomen cum Baliâ, in ficto Regis titulo, malè in unum vocabulum *Baleganz* contrahitur.

21 XVIII. ገድም: GEDM. Propè Dawarò ad Orientem ſitū.

XIX. ጐዣም: GOJAM.[e] lege cum Gallis *Gojam.* Re-

 gnum

d) Luſitanis *Narea*, Godigno Nerea. L. I. c. 4.

e) Malè Goyame in tabulis: pejus Goroma apud Godign. L. I. c. 4. p. 15.

1,8,20. gnum hoc, repertis ibi Nili fontibus, nunc celebre eſt, ſitu prorſus mirabile; Nilus enim ferè totum, peninſulæ in mo-
L.I.c.9. dum, ambit. Meroën autem (quod Tellezius putat) nullo modo eſſe poſſe, in commentario docebimus.(30) Viginti tra-
L.I.c.4. ctus i.e. regiones continere Godignus tradit, nomina reticet.

XX. ጎምቦ: GOMBO. 21

XXI. ጎንጋ: GONGA.

XXII. ጉራጌ: GVRAGHE. 22

XXIII. ኢፋት: IFAT. ab orientali parte *Shewa* ſitum.

L.1,4.§.No qual. N.G.d.l. p.16. XXIV. ሰሜን: SAMEN. Tellezio *Cemen*, à quo inter provincias computatur. 23

XXV. ሴት: SET. cujus incolæ Ethnici ſunt.

XXVI. ሴዋ: SEWA. Amhar. ሸዋ: *Shewa*. Luſit. *Xoa*, vel *Xaoa*. Ampliſſimum & opulentiſſimum regnum; olim à Regibus ſæpe frequentatum, ac tunc Amhara celebrius. In ſuperius & inferius dividitur. Multa ibi monaſteria & aliquot oppida dantur, ut in tabulâ noſtrâ videre eſt. *Dabra-Libanos*; 24
3,3,27. ſedes *Iceghi*, ſummi Monachorũ antiſtitis, olim hîc fuit.

XXVII. ሻት: SHAT. Luſit. *Xat*. 25

XXVIII. ትግሬ: TEGRE ſive TIGRA. Unum ex præcipuis regnis, idque primum Æthiopiam intrantibus. Priſcorum Regum patria, qui Axumæ degerunt. Pars ejus nobiliſſima mare rubrum ſpectat, & ባሕር: *Bahr*, Mare: vel ምድረ: ባሕር: *Medra-Bahr*, *Terra maris*, ſive *provincia maritima* vocatur, quæ tres Toparchias ſub ſe comprehendit.(31) Præſes illius ባሕር: ነጋሽ: *Bahr-nagash* ſedem habet in ደባርዋ: *Dobarwa*.[f] Præfecturæ Tigrenſes ſunt: 26 27

1. አባርጋሌ: *Abargalè*.	12. እንደርታ: *Enderta*.
2. አክሱም: *Acſum*, i.e. Axuma præfectura, Regiæ antiquæ cognominis.	13. ገርዓልታ: *Garalta*.
	14 ሀገረይ: *Hagaraj*.
3. አዴት: *Adèt*.	15 መምበርታ: *Memberta*.
4. አፈ:መኩንን: *Afa-Macuonen*.	16. ናዴር: *Nadèr*.
5. አጋምያ: *Agamja*.	17. ሠሐርት: *Sahart*.
6. አምባ:ሰኔት: *Amba-Sanet*.[g]	18 ሰለዋ: *Salawa*.
7. ቦራ: *Bora*.	19. ሰናፌ: *Sanafe*.
8. ቡር: ላዕላይ: *Bura ſuperior*.	20. ሢሬ: *Sire*.
9. ቡር:ታሕታይ: *Bura inferior*.	21. ተዳረር: *Taderar*.
10. ቤተ: አባ: ገሪማ: *Beta-Abba Garima*	22. ተምቤን: *Tambên*.
11. ዶባ: *Doba* prope *Angotam*, *Ethnicis habitata*.	23 ቶራት: *Torat*.

24. ጸም

f) In tabulis *Debarua* malè *Barva*, vel pejus *Barna*.
g) Amba çanet Tellezio p.119.

24. ጸምዓ፡ *Tzam-a.*	26. ዋግ፡ *Wâg.*
25. ጸራዔ፡ *Tzera-e.*	27. ዋዘራት፡ *Wajrât.*

28 Quæ variis nationibus atque gentibus habitantur. Sed non totidem præfecti ſunt ac præfecturæ; quia uni ſæpe duæ vel tres parent. Bora enim, Salawa, & Waga unum tantum habent præfectum.

29 Præfecturæ, quæ Bahrnagaſſo parent, ſunt:

1. በቅላ፡ *Bakla*, cujus incolæ omnes armentarii ſunt, & alibi æſtatis, alibi hyemis tempore commorantur; ut infra dicetur.
2. እገላ፡ *Egala*.

30 3. ሐማሴን፡ *Hamaçen*. Tribus oppidis conſtat, quæ Regi Habeſſinorum quidem parent, ſed ſibimet Rectores præficiunt, ac ſuis legibus in modum alicujus parvæ Reipublicæ utuntur; ſæpe etiam exulibus, atque aliunde profugis aſylum præſtant.

4. ማርያን፡ *Marjan.*	6. ሰራዌ፡ *Sarawe.*
5. ማሬታ፡ *Marata.*	7. ዘንገሬን፡ *Zangarên.*

31 XXIX. ወለቃ፡ WALAKA. Luſitan. *Oleca*, vel *Holeca* inter Amharam & Sewam ſita.

XXX. ወዽ፡ WED. Luſit. *Ogge.*

32 Hæc ſunt regna cum præfecturis ſuis, quæ mihi Gregorius enarravit, atque Æthiopicis literis deſcripta reliquit, ut ea & genuinè pronunciare, & Latinis literis, quantum fieri potuit,
33 exprimere quiverim. At plura *Tellezius* recenſet, neque tamen majuſculis literis, ut cætera regna, in tabulâ ſuâ expreſſit; L.I.c.4.
nempe:

Alamale.	*Boxa*, quam tamen regionem quandam Enareæ eſſe dicit. L.I.c.8.
Aurà.	*Gumar.*
Bahargamo.	*Manz.*
	Marrabet.
Betezamora.	*Mota.*

34 Contrà regna nonnulla omittit, quorum tamen aliqua in tabulam ſuam Geographicam intulit: aliquorum etiam in hiſtoriâ ſuâ mentionem facit. Ea autem ſunt: L.I.c.15.

Fatagâr.	*Gonga.*
Gafât.	*Sêt.*
Gajghè.	*Shât.*
Gombo.	

35 Provinciæ inſigniores, quæ peculiares ſuos præfectos habent, ſunt: 1. እምፍራስ፡ *Emfras*, inter Bagemdram & Dembeam ſita.

2. ወዘጋ

2. መዛጋ: *Mazaga.*	5. ወገራ: *Wagara.*
3. ሙጋር: *Mugar*, prope Sewam.	6. ወልቃይት: *Walkajit.*
4. ጸገዴ: *Tzagadê.*	

Reliquas in tabulâ noſtrâ Geographicâ reperies.

Ex quibus regnis & provinciis Habeſſinorum Rex nunc temporis adhuc poſſidet:

1. *Amharam.*	6. *Enaream.*
2. *Bagemdram.*	7. *Gojamam.*
3. *Cambatam.*	8. *Samenam.*
4. *Damotam.*	9. *Sewa partem* cum aliis nonnullis ignobilioribus regnis.
5. *Dembeam.*	

Ut & provincias:

1. *Emfrazam.*	4. *Wagaram.*
2. *Mazagam.*	5. *Walkajitam.*
3. *Tzagadêam.*	

quæ regna & regiones optimam quidem, attamen vix dimidiam antiquæ Habasſiæ partem conſtituunt; reliqua Gallani occuparunt, vel deſolarunt; ut in loco memorabimus.

CAP. IV.

De Tabulâ Habeſſiniæ Chorographicâ vulgari, & autoris novâ.

1. *Tabula nova* Habeſſinorum. 2. *vetus* ut erronea taxatur. 5. Gregorio *ridicula* viſa. Cauſa ex *pravâ ſcripturâ*. & 6. malè intellectis vocabulis *Barnagaſſo*, *Tigremahon*, *Ambancantiva*; quæ 7. declarantur. 13. *Literarum poteſtates* ambiguæ. 17. conſilium concinnandi Alphabeti cujusdam Geographici. 19. autoris de tabulis ſuis conteſtatio.

VT autem cuncta eò meliùs appareant, novam Habesſi- 1
niæ tabulam Chorographicam ob oculos ponemus;
vetus enim, quæ incerto autore circumfertur, erronea prorſus eſt. Pudebat me apud Gregorium vanitatem & incuriam 2
noſtrorum hominum mihi exprobrantem, qui tam abſurda
Orbi literato obtruderent, atque pulcherrima aliàs Geographiæ opera [b] talibus ineptiis fœdarent; ejusmodi tabulas ſine 3
idoneâ autoritate, ſine admonitione ullâ, à cujus nationis viro, quando, quâve linguâ primùm conſcriptæ fuerint, in lucem emittentes; prorſus quaſi lectorem ex profeſſo fallere
vellent, ne de veritate rei judicare poſſit. Et ſanè multos cla- 4
ros cæteroquin inſigni judiciô præditos viros fefellerunt, qui
im-

b) Veluti *Ortelii*, & *Ioh. Ianſonii* Theatrum mundi. Atlas Major Gerb. Mercatoris, Guil. Blau, & aliorum.

Imperium Habeſſinorum totius orbis ampliſſimum, nec multo minus Europâ prædicaverunt, commentis iſtis improvidè nimis fidentes.

5 Cùm primò *tabulam vulgarem* Gregorio proponerem, modò riſum, modò ſtomachum movebam; nam antequam mihi veniſſet in mentem literas Latinas more Luſitanico efferendas eſſe, interrogabam de regno *Xoa*, *Gojame*, aliisq; regionibus, quibus Luſitani literas, *a*, *d*, *do*, tanquam articulos ſuos vel demſerant, vel addiderant, [i] nullà literæ *h* ratione habitâ, ille verò, quid vellem, neſciebat, donec pro *kſoa* ሸዋ

6 *Shoâ*, pro *Goyam*, *Gojam*, & ita porrò, pronunciarem. At impensè ridebat, cum ſciſcitarer de regnis *Barnagaſſo*, *Tigremahon* [k] & *Ambiancantiva*. Nam poſt brevem dubitationem intelligebat hos eſſe Proregum titulos cum nominibus regionum, quibus præfecti eſſent, conjunctos: nec non

7 Luſitanicâ pronunciatione & ſcripturâ valdè corruptos. Etenim *Barnagaſſo* Amharicum eſt ባሕር ፡ ነጋሽ ፡ *Bahr-nagash*, ex *Bahr* mare & *Nagash* Rector compoſitum, quaſi præfectum maris diceres. *Tigremahon* corruptè pro ትግሬ ፡ መኰንን ፡ *Tigre-Macuonen* h. e. *Regni Tigre Iudex* ſive Præſes. *Ambiancantiva*, pro ደምብያ ፡ ካንቲባ ፡ *Dambea-cantiba* h. e. *Dembeæ præfectus*. Idem contigit nobiliſſimæ urbi eidemq; regiæ, *Axume*, nuspiam in tabulis comparenti, quia አክሱም ፡ *Acſum* i. e. *Axum*, Luſitanis ſonuit *Acaſſum*; abjecerunt igitur *A* tanquam articulum, & additâ terminatione ſuâ *O* fecerunt *Caſſumo* (32); in quâ urbe diu hæſimus, priusquam id, quod eſ-

8 ſet, cognoſceremus. Prætermitto alia innumera, quæ tabulam vulgatam inutilem mihi planè reddebant. Nec dubium eſt idem in aliis exoticis tabulis crebrò uſu venire, ut, niſi quis divinaverit nationem & linguam primi autoris, non niſi per-

9 verſiſſimè nomina locorum legere poſſit. Cùm enim hodierni Europæi proprias literas non repererint, ſed Latinas mutuatas ſuis ſonis accommodaverint, factum eſt, ut una eademq; litera à diverſis nationibus diverſimodè efferretur; id

10 quod in literis conjunctis maximè uſu venire ſolet. *Sh*. *Germanis*, *Belgis*, & *Polonis* eſt aſpiratio aſpera, ſcilicet ח *Hebræorum*, χ *Græcorum*: *Italis* verò *Ch* legitur ut *K*. *Gallis* ut ſibilus fortis ש. At apud *Anglos*, *Hiſpanos* & *Luſitanos*, qui ſoli

C vo-

i) Vt *Abugna*, pro *Bugna*. *Barua* pejus *Barna* pro *Debarua*. *Amara* pro *Ambara*. *Ambadera* pro *Ambaderbe*, &c.

k) In tabulis vulgatis extat etiam *Tigre* & *Tigray*, quaſi diverſa regna eſſent; quod graviter reprehendit *B. Tellez*. L. I. c. 4.

vocem *China*(33) genuinè pronunciant; ſibilus eſt quaſi ex ቸ. & ſch. compoſitus, quem *Itali* exprimunt per C ante e & i; *Poloni* per Cz. Sed in nullo major varietas, quàm in ſibilo ሸ 11
nobis ሸ. vide Tab. modo dicto occurrit. *Germanis* eſt Sch/ *Anglis* Sh, *Gallis*, Ch, *Italis* Sc ante e, & i; quem *Luſitani* per X. ſignificare voluerunt, ne ſcilicet ſupervacanea maneret in Alphabeto illorum iſta litera.

Æquum ergo eſſet, ut editores peregrinarum tabularum 12 docerent, ſecundum quam linguam regionum & urbium nomina legenda eſſent: vel qui univerſale quoddam opus 13 Geographicum parant, ut ſyllabum quendam elementorum certi & conſtantis valoris præmitterent, Latinasq; literas ambiguæ poteſtatis ſignò quodam notarent, quibus æqualiter in toto opere uterentur.(34)

Specimen poſt proœmium dedimus, ſecundùm quod le- 14 ctio nominum Æthiopicorum, Latinis literis expreſſorum, cùm in hoc opere, tùm in tabulâ noſtrâ inſtituenda eſt. Quo minùs autem in legendò peccetur, eandem tabulam Æthiopicè quoq; ex ſcripturâ Gregorii edere voluimus, quò linguæ illius gnari cognoſcant, quo pacto Æthiopes regnorum atq; provinciarum nomina exprimant.

Cæterum tabulam noſtram Chorographicam defecti- 15 bus ſuis laborare libenter fatemur: nam Gregorius etſi nomina ſitumq; locorum ſatis noſſet, graduum ſphæræ atq; elevationis poli ignarus planè erat. Igitur in prioribus, quas conſtruxi, Habeſſiniæ tabulis, latitudinem atq; longitudinem tabularum vulgarium ſecutus ſum; quia autem in eo falſæ videbantur, nullas in publicum edere ſatius viſum fuit. Unum 16 tantùm & alterum exemplar manuſcriptum Magnatibus quibusdam,[1] orto fortè de Æthiopiâ ſermone, cum convenienti excuſatione obtuli; quibus nunc, ſi forte reperiantur, fidem derogare neceſſum habeo. At poſtquam in Tellezii ta- 17
L.I.c.4 & 5. bulam Chorographicam incidi, quæ à Patribus Societatis ope aſtrolabii ritè facta erat, non dubitavi gradus in eâ poſitos retinere, eamq; publici juris facere; additâ novâ Africæ tabulâ, quò noſcentibus cuncta in aperto ſint. Mediterranea addidimus, ut ut incertisſima, quia ob regionum longinquitatem à mercatoribus Europæis rarisſimè frequentantur.(35)

CAP.

1) Thevenotius illius, quam Electori Moguntino dedi, mentionem facit in ſcripto cui tit. *Remarques ſur l'hiſtoire d'Ethiopie.* Obtuli & Regi Daniæ Friderico III. & Electori Palatino Carolo Ludovico, & aliis, exemplaria miſſa.

CAP. V.

De cœli naturâ & aëris temperie, tempeſtatibus ventis & ſimilibus meteoris.

1. *Aër* varius. 2. *Æſtus* mirabiles effectus. 5. *Zona torrida* nihilominus *habitabilis* eſt. 8. *Excelſa* frigent. 13. *Nix* nulla. 15. *Aëris* temperies & *ſalubritas*. 16. *Tonitrua* horrenda. 18. *Hyems* fœda. 19. à Gregorio deſcribitur. 22. diverſitas tempeſtatis *in eodem* ſolo. 24. Geographi taxantur. 27. Quatuor *anni tempora* diverſa ab Europæis. 29. *Veris initium* die 25. Septembris. 31. quid ſit ጸደይ: 32. quid ሐጋይ: 33. *tria tantùm* anni tempora reverâ habent. 35. *dies & noctes* ferè ſemper æquales; *diluculum* & *crepuſcula* brevia. 38. *Venti* in montibus & in planitie quales? item in Suaqena. 40. Ventus impetuoſiſſimus [illegible]: *Anguis* dictus. 42. *Typhon* & *preſter* ſævissimi & 45. exitioſiſſimi.

1 IN tot tamq; variis regionibus varia *aëris* eſt *conſtitutio*. Ardores Solis intolerabiles ſunt in locis planis atque depreſſis, quæ ቆላ: *Kolla* Habesſinis dicuntur; quales Seneca deſcribit N.G.I.11.
2 his verbis: *Saxa velut igni ferveſcunt, non tantùm medio ſed inclinato quoque die: ardens pulvis, nec humani veſtigii patiens: argentum replumbatur: ſignorum coagmenta ſolvuntur: nullum materiæ ſuperadornatæ manet operimentum.* Natur. quæſt. L.IV. c.2.
3 Quo nomine infame eſt utrumq; maris rubri littus, illiusq; inſulæ; imprimis Suaqena, cujus *æſtum* Gregorius multoties
4 appellabat *infernalem*. Ajebat enim *cuticulam corporis humani*, quam Epiderma Anatomici vocant, *quaſi deglubi: ceram Indicam, cujus in ſigillis uſus, in capſulis liqueſcere: ſo-* B.T.IV.38.
5 *leas calceorum tanquam in prunis torreri*. Falſi tamen fuerunt Geographi priſci,[m] qui zonam torridam inhabitabilem H.I.11.
6 crediderunt;(36) *Mediam enim terrarum partem, quà ſolis orbita eſt*, (ut Plinius loquitur,) *exuſtam flammis & crematam, cominus vapore terreri*. At hi non conſideraverunt naturam L.II.c.68.
illorum, quibus ea patria eſt: multo minus ſecum reputaverunt avaris ac dominandi cupidis tantam patientiam ineſſe, ut etiam exteri fervores Solis, quamvis immodicos, li-
7 benter tolerent. [n] Scilicet Philoſophi nonnulli incerta & incomperta pro certis & veris docent, atq; de aëris, cœli, aſtrorumque naturâ ita diſſerunt, quaſi diu iter in æthere feciſſent.
8 (37) Neque illis venit in mentem poſſe etiam montes ſub zonâ torrida ultra nubes, adeoque ultra æſtum extolli. In montibus enim aërem frigidiorem dari omnes gentes in ſuis regio-
9 nibus experiuntur. *Aërem autem per ſe frigidum eſſe*, (38) *nec*

m) Ariſtot. Meteorolog. L.II. c. 2. & alii eum ſecuti.

n) Hiſpaoi dicunt & obſervant: *El que anda tra ſu interes, non repara en incommodidades.* Qui in utilitatem intentus eſt incommoda non curat.

niſi replicatis inter exhalationes terrenas Solis radiis calefieri, ſagaciores Philoſophi docent. In imâ aëris regione prope 10
terram id densè & confertim: in ſuperiore, ob ſpatium magis magisque laxius, rariùs contingit; ac ob id humilia loca æſtuant, excelſa frigent, gelida aëris natura, ob caloris alieni defectum, manente.

Igitur ſtatim à littore maris rubri, quò altiùs montes 11
Æthiopiæ aſcenderis, eò temperatiorem aërem ſentias; ita
L.I.c.12. ut, teſte Tellezio, in multis Habesſiniæ regionibus mitiores ſint æſtatis calores quàm in Luſitaniâ, tot gradibus verſus ſeptentrionem remotâ. Imò dantur regiones maximè montoſæ, veluti Samena, in quibus frigus magis timetur quàm 12
æſtus. *Nulla* tamen vel paucisſima ibi *nix*; [39] grando quædam minutior humum nonnunquam operit, quæ procul 13
aſpicientibus nix videtur. Gregorio nota non erat; nam cùm 14
A. C. 1652. montes Tirolis ſub finem Septembris cum eo transirem, *nivem*, quæ paulò antececiderat, videns, ሐሪጽ፡ ሐሪጽ፡ *Haritz, Haritz* exclamans, *farinam* mirabundus vocabat. Talem 15
1, 14, 36. aëris temperiem ſalubritas regionum: ſalubritatem vivacitas incolarum ſequitur, quam nonnulli usque in annos centum
B.T.V, 1. producunt. In ſolâ Tigrâ ſub initium veris Æthiopici, nimirum menſe Septembri & Octobri, febres graſſantur.

Ex illâ, quam diximus, aëris varietate tonitrua ſtupenda 16
oriuntur; quæ, cùm deſcriberet Gregorius, audientes ferè exhorreſcebant; coortis enim ſimul pluribus tempeſtatibus, cœlum atris nubium globis tegitur; mox fulgura undique continua, & fulmina creberrima atque terribilia, etiam animos firmatos taliumq; asſuetos percellunt. Ingruunt *nimbi* 17
denſisſimi, non guttis, ſed quaſi rivulis aquam fundentes. [40]
Ruunt *torrentes*, qui ſaxa, arbores, & obvia quæque per devexa provolvunt. *Flumina* omnia exundant. Viæ vel aquâ 18
opertæ, vel cœno tenaces itinera impediunt. tam fœda illis hyems eſt, plerumque totos tres menſes durans. Gregorius 19
illam his verbis mihi expoſuit:

ክረምት፡ ዘኢትዮጵያ፡ ኢኮነ፡	*Hyems Æthiopiæ non conſiſtit tantùm*
ለባሕቲቱ። በዝናም፡ ዘይወርድ፡	*in pluviâ, quæ deſcendit de cœlo, ſed*
እምሰማይ፡ አላ፡ ዓዲ፡ ምድ	*inſuper terra etiam aperit os ſuum*
ር፡ ትፈትሕ፡ አፉሃ፡ ኀበ፡ ኵ	*in omnibus locis, & evomit aquam.*
ሉ፡ መካን፡ ወትቀይእ፡ ማየ።	*Imò intra unius cujusq; ædes ſcaturit*
ወበውስጤ፡ ቤቱ፡ ዘ፩፡ ፩፡ ይፈ	
ቅዕ፡ ማይ፡ ለእመ፡ ኮነ፡ በመ	

ዶር፡

•) Sen. Natur. quæſt. L. II. c. 10.

ዶር፡ ትሑት፡ በእንተ፡ዝ፡ ኢ፣	*aqua, ſi fuerint in humili loco*(poſitæ.)
ሐንጽ፡ አብያቲነ፡ በመካን፡	*Hanc ob cauſam non ædificamus do-*
ትሑት፡ ዘእንበለ ፡ በመልዕ	*mus noſtras in locis depreſſis, ſed in*
ልት። ብዙኅ፡ አፍላጋትኒ፡ ወአ	*editis. Tot ac tanta flumina & ſca-*
ንቅዕተ፡ ማያት፡ ዘምድር፡	*turigines aquarum ex terrâ: & tales*
ወዝናማት፡ ዘአየር ፡ አልቦ፡	*pluvia ex aëre ita non dantur alibi,*
ኀበ፡ ካልእ፡ ከመ፡ በሀገርነ፡	*quemadmodum in patriâ noſtrâ.*

20 Talis tempeſtas exteris tam moleſta tamque gravis viſa fuit, ut cùm aliquando Ægyptius & Habeſſinus de præſtantiâ ſuarum regionum inter ſe diſceptarent, & Habeſſinus *nativam ſoli fertilitatem, aëris temperiem, æſtates amœnas, duplicem meſſem, aliaq; patriæ ſuæ bona* extolleret, & *Ægyptios ſine Æthiopiâ vivere non poſſe* diceret, *quòd Nilus limo Æthiopico Ægyptum fœcundaret, ſine quo & pecudes & homi-*
21 *nes interituri eſſent:* Ægyptius contra *imbres ſævos, torrentes rapidos, montes aſperos & præcipites, poſtremò horrenda tonitrua* Habeſſino exprobravit, atq; in eo ſuperior evaſit.

22 Cæterùm *hyemis*, quamvis in eodem ſitu, non ubique idem tempus, nec eadem conſtitutio; quia non ſolùm alibi mitior, alibi aſperior eſt, ſed etiam ipſis menſibus à noſtro cli-
23 mate differt; quod jam olim obſervavit *Nonnoſus*[p] Juſtiniani Imperatoris ad Axumitarum Regem legatus, qui has oras ipſe perluſtravit, inter alia ſcribens:

Μέχρι μὲν τῆς Αὔης, ὥσπερ καὶ παρ' ὑμῖν, θέρος τε καὶ ξηρότης διακρατεῖ τὸν ἀέρα. Ἀπὸ δὲ τῆς Αὔης ἐπὶ τὴν Αὔξουμιν, καὶ τὴν ἄλλην Αἰθιοπίαν χειμὼν ἐπίκειται σφοδρός.

(Ab oppido Adulitarum) *usque ad Auen, quemadmodum & apud nos, æſtas & ſiccitas occupat aërem: Ab Aue verò verſus Axumam & reliquam Æthiopiam hyems incumbit ſæva* &c.

24 Gregorius mihi retulit: *plagam maris rubri, & biduum illud itineris à littore usque ad Æthiopiæ montes, Novembri, Decembri, atque Januario menſibus cum Europâ hyemem habere.* (41) In gradibus tamen latitudinis nihil differunt; ut non ubique verum ſit, quod quidam Geographorum[q] tra-
25 dunt: *Periœcos æſtatem hyememque eandem habere.* Qualis verò illius littoris hyems ſit, ex reſponſione Gregorii colligi poteſt, qui calidiſſimo quodam die interrogatus: *Annon gravem æſtum ſentiret in Germaniâ?* reſpondit:

p) in hiſtoriâ legationis ſuæ, cujus excerpta habentur in Bibliothecâ Photii n. 3. p. m. 2.
q) Vide not. in Phil. Cluver. Introd. in Geograph. L. 1 c. 5. Idq; ex Ariſtot. L. II. Meteorologicorum; qui ſine experientiâ ſcribit: *æſtum & frigus non excedere ratione longitudinis, ſed ratione latitudinis.*

ሐደጥ፡ቀቅ፡ዮም። ዝክረምት፡ ዘስዋኪን፡ ውእቱ።	*Hodiè parrumper caluit; talis est hyems Suaqena.* 26

quæ ſcilicet inſula in illâ plagâ ſita eſt. Nullum itaque frigus ſentitur, calor intenſus tantùm remittit; interdum etiam pluvia modica cœlo cadit.

De anni temporibus interrogatus reſpondit:

ዘመን፡መፀው፡ብሂል፡Prima vera፤ወዘመን፡ጽጌያት፡ውእቱ።	*Tempus Matzau*, h.c.(Italicè) prima vera, *Tempus florum eſt.*
ዘመን፡ጸደይ፡ብሂል፡Autonno፡ወዘመን፡ማእረር፡ውእቱ።	*Tempus Tzadai*, h. e. (Ital.) Autonno, *tempus meſſis eſt.*
ዘመን፡ሐጋይ፡ብሂል፡Eſtate.	*Tempus Hagai*, h. e. (Ital.) Eſtate.
ዘመን፡ክረምት፡ብሂል፡Inverno.	*Tempus Cramt*, h. e. (Ital.) Inverno, i. e. *hyems.*

Sic ille quatuor quidem tempora recenſuit. Verùm non ea- 27
dem illorum ratio, nec eadem bona, ut apud nos: neque ea cum noſtris conciliare potuit Gregorius.

መፀው፡ *Matzau Ver* quidem meritò appellatur, quia 28
hyemem proximè inſequitur, & campos gramine ac floribus complet. Incipit certo menſis die, ut quidem illi ſcribunt, 29
nimirum die 25. Sept. Sic enim *Poëta* noſter in *Encom. d. l.*

ድኅረ፡ኀለፈ፡ክረምት፡ወገብአ፡ዝናም፡
አንተ፡አስተርአይከ፡እግዚኦ፡ጽጌያተ፡ገዳም፡
አፈው፡ሃይማኖት፡ዘናልድ፡ምስለ፡ፍሬ፡ምግባር፡ጥዑም፡
አትጉሃነ፡ለስብሐቲከ፡ከመ፡ትጋሆሙ፡እደም፡
ለጽብሳት፡ንህብ፡ወሀካይ፡ቀፎም።

Poſtquam præteriit hyems, & tranſiit pluvia, 30
Qui oſtendiſti, ô Domine! flores campi,
Flores fragrantes fidei fac ut colligamus, cum fructibus operum jucundis (bonorum operum)
Sedulos redde nos ad laudem tuam, ſicut (eſt) *opus gratum*
Infirmarum apum, & ignavorum fucorum. (42)

At Æthiopum ጸደይ፡ *Tzadai*, *Autumnus* dici nequit, ut 31
quidem *Gregorius* putavit; nam & ſecunda anni pars eſt, quæ ver proximè ſequitur: & maturitate frugum colonos exhilarat; quare æſtatem juſtiùs nominaveris. Quomodo verò 32
ሐጋይ፡ *Hagai* reddendum ſit ambigere licet. Tertia quidem anni pars eſt, nec tamen autumni nomen meretur, utpote cujus bona Habeſſini ignorant; neque enim tunc temporis pyra, poma, aut olivas, ut in Europâ, decerpunt: nec

nec vindemiam agunt, ſed contrà acerrimo æſtu aduruntur;
32 ac propterea hoc anni tempus calidiſſimum hyemi frigidiſſi-
mæ opponunt.
33 Veriùs dixeris *tria* tantùm anni *tempora* Habeſſinis eſſe:
nempe *Ver*; quod xxv. Septemb. ut modo diximus, incipit:
34 deinde *Æſtatem*; ſed eam dividi in duas partes; priorem &
meliorem, nempe *Tzadai* incipere xxv. Decembris: po-
ſteriorem verò & deteriorem, nimirum *Hagai* xxv. Martii:
tandem xxv. Junii[r] ineunte *hyeme*, tertiâ ſcilicet anni Æthio-
pici parte, terminari.
35 *Spatia* dierum atque noctium, ob ſphæram climatis il-
lius rectam, ferè ſemper ſunt æqualia. *Dilucula* atque *cre-*
36 *puſcula* longè quàm apud nos breviora. Mirabatur *Grego-*
rius luceſcere, neque tamen Solem comparere: & illo rurſus
37 occidente, crepuſculum tamdiu durare. Illic enim ſtatim
poſt Solis occaſum nocteſcit; ſimulque *ſtellæ* omnes, abſente
Lunâ, viſuntur.
38 *Venti*, in montibus crebri & jucundi, aërem ſalubrem &
temperatum reddunt: in profundis verò & planis locis aër
piger, eoque fervidus & inſalubris eſt, maximè in maris Ery-
39 thræi inſulis. Hoc teſtabatur mercator quidam, pulchras
merces Indicas è Suaqenæ portu in aulam ferens, interroga-
tus à filiâ Regis mirabundâ: *Quid obſecro venale non eſſet in*
Suaqena? reſpondit: *Ventum; hunc enim ſolum non proſta-*
re, alias fortunatam fore inſulam.
40 Sed non omnes venti æquè grati & utiles ſunt in Æthio-
piâ, dantur enim etiam impetuoſiſſimi, & inter eos ሰንዶ: *Sen-*
do; quæ vox Amharicè *Anguem*(43) ſignificat. Turbo tam
vehemens & ſævus eſt, ut domos, robora & ſaxa, denique
41 obvia quæque proſternat, & ſæpe in aëra ſecum ferat. *Bel-*
gæ Hoos(44) vocant, & in Aſiâ maximè ſævire, interdum &
42 navigia evertere, ſcribunt. τυφῶν *Typhon* Græcis eſt, de quo
Plinius ſic: *Præcipua navigantium peſtis, non antennas mo-* L.II.c.48.
dò, verùm ipſa navigia contorta frangit. Et paulò poſt:
Idem repercuſſus, correpta ſecum in cœlum refert, ſorbetque
43 *in excelſum.* Cerni poſſe, & figuram anguis repræſentare,
Gregorius ajebat, cujus craſſior pars, tanquam caput, humi
hærens, corpus veluti ſpiris quibusdam in ſublime extollat.
44 Nec ab eo differre puto ventum, quem Græci πρηστὴρ vocant,
ſimili

r) Gregorius differt à Poetâ uno die; nam XXVI. diem menſium in textu nominatorum mihi indicavit, vide Commentar.

ſimili æquivocatione; *Preſter* [s] enim etiam genus ſerpentis eſt. [t] Veneti *Biſſa bova* eâdem fortaſſis ratione vocant. Talis 45
A. 1679. turbo autumno preterito in Illyrico ortus, homines, jumenta, equos cum plauſtris fœno onuſtis, imò campanas eneas (ſi relationi fides) per aërem procul abſtulit, multisq́; domibus, templis, turribus atque palatiis deſtructis, deplorandam ſtragem edidit. (45) *P. Organtinus Brixianus* Goâ ſcripſit: *Typho-* 46
A. 1568. *nem naves non oneratas, ab undis in aëra elevatas, ultra littus tuliſſe.* Quæ cùm ita ſint, *lapidum, ferri, & laterum cocto-* 47
Plin. II. c. 56 *rum prodigioſas pluvias* non miraberis, ſi cùm vulgò dicas, hominibus, campanis, atq; navibus, quòd ex aëre deciderint, aliquando pluiſſe.

CAP. VI.

De Habesſiniæ montibus celſiſſimis, & mirabilis figuræ rupibus.

1. *Montes* celſiſſimi. 2. *Lamalmonus* periculoſiſſimus. 4. Ambara & Samena *gibbus* Habeſſiniæ. 5. altiores ſunt *Alpibus & Pyrenæis.* 6. *Rupes* præruptæ, variâ mirabilique figurâ. 7. *Scalis & funibus* opuaaſcendentibus. 8. *Supercilia* ſpatioſa habent. 10. Rupes, in qua olim filii Regum, deſcribitur. 15. *Petra* in *Gojama ſpeculi* inſtar cavata. 16. *Voragines & eluvies* profundiſſimæ. 17. Rara aliàs *planities*, maxima in Dembea datur. 18. *commoda* montium; 19. *aër temperatus*: 20. *ſecuritas*: & 21. *fontium amœnitas.*

OMnis Habesſinia enormiter montoſa eſt; ubi duorum 1
modò dierum itinere à mari rubro proceſſeris, confe-
B. T. 1, 12. ſtim ſcandendi ſunt celſiſſimi *Tigra* montes. Inter quos ſum- 2
p. 32. b. mum extollit jugum *Lamalmonus*, (46) quem in *Dembeam* ad caſtra Regia pergentes transire coguntur; tam periculoſis gradibus, & tramite tam anguſto, ut, ſi proficiſcentium turmæ obviam ſibi fiant, homines atque jumenta, dum invicem ſubeunt aut cedunt, in tantam abyſſum præcipitentur, ubi
ne conſpici quidem ampliùs poſſint. Sed non ſola iſta regio 3
montibus quaſi conſita eſt; *Bagemdra, Gojama, Waleka, Shewa,* & cæteræ regiones, ſi *Dembeam* excipias, perpetuis
jugis continuantur. Cumprimis *Ambara & Samena mon-* 4
tes, in immenſum editi, veluti *gibbum* Habesſiniæ repræſentant.

s) Sic dicitur *ob ardorem inexſtinctæ ſitis, quem morſu cauſatur*, ait *Dioſcor. L. VII. c.* 14. vel, *quod morſus ejus* (ut puto) *inſtar ignis urat.* Eſt enim à verbo πρήθω *Inflammo.* Quod autem *ventus* iſte *cum igne ſpiret, & flammam ſecum vehat, ut propterea accenſus turbo* dicendus ſit: *Typhonem* autem vocari, *ſi nihil prorſus ignis conceperit*; ea gratis & ſine experientiâ ſcribi putaverim; quamvis *Ariſtoteles* tales differentias faciat. *Lib. de Mundo. cap.* 3. vide Commentar.

t) *Biſſa* enim ſive *Biſcia* Italis *Colubrum* ſignificat.

5 tant. Multi hîc ſunt Aorni,[u] incredibilis plerique altitudinis
& aſperitatis,ut,ſcribente Tellezio,*metum incutiant aſpicien-* d.l.
tibus, nedum tranſeuntibus: & Alpes atque montes Pyrenæi,
ſi cum Habeſſinicis comparentur, humiles videantur colles.
Idem addit: *Luſitaniæ montes, etſi præaltos, cum illis compa-*
ratos ludum atque jocum cenſeri.

6 Inter illos montes, & ſæpe in ipſâ planitie, ac in mediis N.G.I,ii.
campis exſurgunt *rupes* undique præcipites & abruptæ, *figu-*
râ variâ, ut procul ſpectantibus modò excelſæ turres, modò
pyramides: aut metæ maximæ: aut arces quadratæ, humanâ
arte conſtructæ, videantur; lateribus ex parte utrâque ita di-
rectis, ut quaſi dolabris aut manu opificis abſciſſæ videantur.
7 Non rarò ſemita ſcandentes, ubi paululum progreſſi fuerint,
deficit, nec locus datur amplius veſtigio humano. Vt igitur
habitari poſſint, *ſcalæ* tanquam muro aut parieti applicandæ:
& pecudes atque jumenta *funibus* in altum trahenda ſunt.
8 *Supercilia* earum, ut plurimum tam ſpatioſa ſunt, ut arva,
ſylvas, prata, fontes perennis aquæ, aliaque ad vitam neceſſa-
ria contineant; imò, quod mireris, etiam piſcinæ in illis ca-
9 vantur. Hujuſcemodi rupes አምባ: *Ambas* vocant; ut አምባ:
ዶርሆ: *Amba dorho*,[x] &c.

10 Res nos admonet, ut celeberrimam Amharæ rupem
Geshen, cujus, ut & contigui montis *Ambazel* ſupra memi- 1,3,8.
11 nimus, *Tellezii* verbis deſcribamus. *In confinibus Amharæ*, L.I.c.17.
Shewam verſus, ſita eſt *Amba Geshèn*; *mons eſt penè inexpu-*
gnabilis, circumquaque præruptus atque præaltus, in modum
12 *caſtelli è ſaxo vivo exſculpti. Summum illius ad dimidiũ leu-*
cæ Luſitanicæ extenditur, imum verò non niſi ſemidie circum-
13 *iri poteſt. Aſcenſus primò clemens, mox difficilis & aſper, ut*
boves Habeſſinici, qui alias rupicaprarum more per ardua ni-
14 *tuntur, hîc funibus attrahendi, & demittendi ſint.*(47) Cætero-
quin locis minimè amœnis, in humilibus caſis, inter arbuſta
& ſylveſtres cedros, terrâ & aëre tantùm non interdicti, dege-
bant olim miſeri illi Æthiopici Principes; prorſus *quaſi excel-*
ſo loco nati, etiam excelſo exilio coërcendi fuerint; ut infra di- 2,8,24.
15 cemus. In *Gojama* narrante Kirchero[y] *ex P. Payzii relatio-*

D *ne,*

u) Petra Indiæ *Aornos* dicta, quòd avium volatum ſuperet. Curt. 8, 11, 2. Dantur & *Lacus* hujus nominis, ſed ex aliâ cauſâ, quòd ob peſtiferam exhalationem aves non ſupervolitent, Plin. II, 4. in princ. Latinis propterea *Averni* dicti.

x) h. e. *Rupes Gallinæ*, Hynneberg. in tab. malè *Ambadora*.

y) Athan. Kircher in *Muſurgia* ſua Vniverſ. T. III. L. 9. c. 6. in Corollar. ubi pro *Ioannes* Pays ſcribe *Petrus Pays*.

ne, *petra* eſt naturâ ſic *excavata*, ut procul contuentibus ſpe-
culum repræſentare videatur. Contra quam alia, in cujus ca-
cumine nihil tam ſubmiſsè dici poteſt quod non procul au-
diatur: clamor verò inſtar celeuſmatis reſonat.

Inter hujusmodi montes, *voragines* immenſas, & elu- 16
vies profundiſſimas dari facilè crediderit; pleræque ſic com-
d.c.12. paratæ ſunt, ut imam abyſſum (*centrum terræ ait Tellezius*)
te conſpicere putes; nec illas aliter *Gregorius*, quàm ut formi-
doloſos & valde horribiles locos deſcribebat. Rara igitur 17
ſunt loca plana. Maxima *planities* cenſetur in Dembea, jux-
ta lacum Tzanicum, viginti circiter leucarum Luſitanica-
rum longitudine: & quatuor vel quinque latitudine.

Tam montoſa regio, Helvetiæ ſimillima, certè horrida 18
atque inculta pleriſque videbitur; at ſi contrà reputes quanta
commoda Habeſſinis afferat, providentiam divinam mira-
beris. Etenim celſitudo montium, in inſolitam altitudinem 19
porrecta, nimium calorem aſpernatur; ut habitare patriam
ſuam poſſint: quia in ſublimi *auram temperatiorem* liberiùs
1,5,10. ſpirare antea docuimus. Deinde *ſecuritati* illorum proſpe- 20
N.G.1,11. ctum; quia tot inacceſſi montes caſtellorum vice ſunt, atq;
receptum illis præbent, ut ſe contra tot hoſtes tutari poſſint.
1,16,11. Adelenſium enim & Gallanorum vi, niſi naturalibus hiſce
munitionib⁹ defenſi, dudum periiſſent. Præterea per omnes 21
iſtos montes *ſcaturigines* paſſim manant amœniſſimæ, qui-
1,8,3. bus plana zonæ torridæ loca carent; cauſam mox expone-
mus.

CAP. VII.

De metallis & mineralibus.

1. *Metallorum* & *Mineralium* Abaſſia ferax. 2. *auri* præcipuè, quod 3. in fluminum arenâ, 4. in *Damotâ* vero & *Enareâ*, in ſuperficie terræ legitur. 5. *Argento*, non autem *plumbo* deſtituuntur. 6. *Artem metallicam* nec ſciunt nec amant. 9. *Sal foſſilis* copioſus. 11. pro pecuniâ eſt. 12. *Gemmis* carent. 14. Mineralia magis æſtimant; privatim ſtibium. 16. quo cilia illinunt.

IN tottantisque montibus *metallorum* ac *mineralium* co- 1
N.G.1,11. piam ſuppetere, teſtantur Patres Societatis. Credibile ſanè 2
eſt hanc terræ partem, fervidisſimis Solis radiis ſubjacentem,
illorum fœcundisſimam eſſe, *auri* præcipuè, quia in flu-
minum ramentis (48) perpolitum & purum largiter reperitur;
ervi ferè vel viciæ magnitudine. Hinc fides, in monti- 3
bus vicinis gigni, atque vi fluminum avulſum, ſimul cum
arenâ

arenâ vehi. Tale aurum abſolutisſimum eſſe *Plinius* tradit. *L.33.c.4.*
4 *Damota*, ſed maximè *Enarea*, hoc beneficio gaudet, cujus
id vectigal eſt. In radicibus arborum, imo in ſummâ tellure
5 & ibi & alibi locorum nonnunquam invenitur. *Argento* de-
ſtituuntur; ſive quòd natura illud negaverit: ſive quòd erue-
re & coquere neſciant; *plumbum* enim habent, cui argentum
perſæpe connaſcitur.

6 Artis autem metallicæ imperiti prorſus ſunt; nam pu-
teos fodere, montes cavare: aut ſuſpenſo ligneis columnis
tellure cuniculos agere, latera tabulis claudere: ſilices prope
inexpugnabiles cuneis ferreis, & malleis frangere, vel igni
rumpere: aliquot dies vel horas diem non cernere: vapore
ac fumo ſtrangulari:[z] deniq; venas terrarum ſaxorumque ri-
7 mari ab Habeſſinorum ingenio prorſus eſt alienum. Quin
ſtultum putant ingemere metallis, & parare divitias, quibus
8 avaros Turcarum animos ad bellum accendant. *Ferro* tu-
tiores ſe cenſent, utpote quo & aurum parare poſſis; id verò
non effodi, ſed in ſuperficie terræ obvium legi *P. Antonius* *N.6.d.l.*
Fernandes autor eſt.(49)

9 Porro *Sal foſſilis* (50) in confinibus Tigræ & Angotæ a-
bundè gignitur, in loco *terra ſalis* dicto; ibi montes nativi ſa- *B.T.IV,38.*
lis[a] ſunt, qui in lateres ſciſſus egeritur, albus, probatus &
10 durus, copia inexhauſtâ. Intus eſt mollis, & nullo labore cæ-
ditur: in lucem autem prolatus dureſcit, & ingenti jumento-
rum copiâ à turmis mercatorum (quas *Caſilas* ſeu *Carova-*
nas vocant) per vicina regna & provincias, ubi rariſſimus
11 eſt, distribuitur. Alphonſus Mendezius Patriarcha ſcribit: *B.T.d.l.*
dari etiam quodam in loco montem ſalis rubri *ad medicamina*
utiliſſimi. Propitium numen inopiam pecuniæ ſale penſavit,
quo æquè ac alibi ære ſignato merces omnes tanquam em-
12 tione acquiri poſſunt. Igitur ſale abundant, quo vita huma-
nior carere nequit: illis verò rebus carent, quibus vita beatior
non redditur: neque id, cujus fulgorem coloremque igno-
rant, concupiſcunt; *gemmas* puto, hucusque in Æthiopiâ
13 raro viſas; quicquid etiam gerro ille Valentianus nugetur. Ne *L. Vrreta.*
Regium quidem diadema niſi adulterinis gemmis corruſcat: *L.I.c.11.*
nec ob eas ſalem, vel aurum ſuum ad externas & barbaras
gentes mittunt: & nos tam inſanos eſſe, noſtramque pecu-
14 niam earum cauſa profundere mirantur. Magis æſtimant
mineralia, quæ ſanitati atque corporis ſaluti conducunt; in-

z) Sic *Plin.* de metallis loquitur loco ſup. cit.
a) de tali ſale confer Plin. L.XXXI. c.7.

ter ea *ſtibium*; quod alii *ſtimmi*, illi ኵሕል: *Cuehel* (aliàs *Cohol*[b])
appellant, atque oculis mederi cenſent; quin & pro ſingulari 15
ornamento habent, ac venuſtatem faciei conciliare putant;
*Solita hominibus vanitate, neceſſitati reperta ad luxum trans-
ferendi.* Etenim contuſum madidâ fuligine miſcent, ac ſpe- 16
cillo, (quod illi ብሌን: *Blên* vocant) cilia illinunt, frequenti &
perantiquo Orientalium more.[51]

CAP. VIII.

De fluminibus Habesſiniæ, ſpeciatim de Nilo, ejusque fontibus & curſu: ut & de Lacu Tzana.

1. *Flumina* illic multa, pretioſiora metallis. 2. *Origo* fontium ex aquâ pluviâ. 4. *Nili* encomium. 5. In S. Scripturâ fluvius κατ' ἐξοχὴν & שיחור i.e. *Niger* vocatur. 6. Veteribus quibusdam *Aſtapus* & *Aſtaboras*. 8. Habeſſinis Amharicè *Abavvi* q.d. fluminum parens; cùm 9. Dux ſit. 10. minus benè Æthiopicè *Gejon*, a Græc. γηὼν & Hebr. גיחון. 11. Non in *Paradiſo* ſcaturit. 12. quod *Patribus* quibusdam viſum. 14. Admiratio deſiderium ſciendæ originis ejus excitavit. 16. eam veteres in Lunæ montibus locarunt. 18 *veros fontes* Luſitani detexerunt. 19. eorum *deſcriptio* ex *P. Pays*. 23. non diſcrepat à *Gregorii* relatione. 24. Scaturigo in *Secût*. 25. *quinq; fontes* habet. 26. *Lacum Dembea* immixtus permeat. 27. præcipua Habeſſiniæ regna præterlabitur. 28. *Gojamam* circuli in modum ambit. 29. Tandem *Ægyptum* petit, ubi in mare ſe exonerat. 30. *Gregorii* deſcriptio Æthiopica. 33. Omnia Abasſiæ flumina in Nilum fluere dicit. 47. Sed id mox limitat. 50. Quædam in Oceanum intrant. 52. *Exundationis* Nili vera *cauſſa* ſunt *imbres*; non 54. *Eteſiæ*: nec 55. nives. 56. *P. Jovius* notatur. 57. *duplex* Nili *alveus* narratur. 58. ex *Herodoto* 59. *Geographo Nubienſi*. 66. *Leone Africano*. 67. *Gregorio*. 72. *Nigrin* alterum alveum ejus eſſe, ex *Plinio*. 73. nec abludit nomen. 74. Vetus relatio in *Herodoto* explicatur. 75. *Bocharti* aſſenſus. 76. An Rex Habeſſ. Nilum divertere poſſit, ne in Ægyptum fluat? 79. Affirm. ex *Elmacino*, cujus verba negantes non expenderunt. 80. ea ipſa ponuntur. 86. Clara ſunt & bonæ fidei. 88. *Kircheri* aſſenſus. 89. *Gregorii* relatio de ea re. 93. Rationes dubitandi & decidendi. 101. non deſunt exempla fluminum in rivos diductorum. 103. fluvii *Tacazê*, *Maleg*, &c. 106. *Havvash* & 108. *Mareb* ab arena ſorbentur. 110. at *Zebaus* à mari Indico. 111. Navigationis expertes ſunt Habeſſini. 112. *Lacus Tzanicus* cum Inſulis ſuis. 115. *Judæorum* fabuloſus fluvius *Sambation*.

Optima verò, & metallis longè pretioſiora naturæ dona 1
ex Habeſſiniæ montibus promanant; *flumina* ſcilicet
perennia, plûs utilitatis & indigenis & vicinis gentibus afferentia, quàm ipſum aurum, tantâ cupiditate hominibus expetitum. Etenim aqua pluvia per terræ poros & ſaxo- 2
rum

b) Vox eſt in omnibus Orientalibus linguis nota ab Hebr. כחל. Quare & Græcum κολλύριον *Collyrium* (cujus derivatione torquentur Grammatici) primitùs inde dictum putaverim, quaſi *Cohollyrium*. Arabicum الكحل *Elcohhl* in Hiſpanicâ linguâ remanſit; in qua proverbium: *El polvo de las ovejas alcohol es para el Lobo.* Pulvis, quem oves excitant, *cohol* (*collyrium*) eſt Lupo: Proverbium Æthiopicum de hoc minerali vide infrà L.IV. c.1.

rum rimas ſeſe inſinuans, in intimis montium cavernis colli-
gitur, donec per occultos & ſæpe longos meatus, hiante ali-
quo loco, in fontes erumpat: interdum etiam, pondere ſuo
alicubi preſſa, rurſum aſcendit, & in ſummitate alicujus mon-
3 tis locum ſaliendi quærit. In illis igitur regionibus ubi nulla
autrara pluvia, ibi etiam nulli vel rari fontes: ubi autem illa
frequens, ibi flumina larga naſci videmus.(52) effectu cauſam
4 demonſtrante.[c] At Nilus, ortum ſuum Abaſſiæ debens,
longinquitate curſus, aquarum copiâ, earumque dulcedine,
ſalubritate & fœcunditate, cætera Orbis flumina antecellit.
5 (53) In ſacris literis ob excellentiam interdum fluvius abſolu-
tè: ſpecialiter שיחור *Shihhor* à nigredine: Græcis μέλας, i.e. *Niger* *Eſa. 23, 3.*
eodem ſenſu dicitur; quia aquam limo turbidam ex Æthio-
6 piæ campis provehit. Veteres quidam *Aſtapum* ab Æthio- *Plin. V, 9.*
pibus cognominatum, lævumq; ejus apud Meroën alveum *& VII, 3.*
Aſtaboram dictum ſcripſere; hoc alii de aliis fluminibus in
7 Nilum influentibus interpretati ſunt. Nos iſtud, ut incertum
& obſcurum, neq; de Nilo noſtrisq; Æthiopibus accipiendũ,
8 transmittimus. Habeſſini enim illum linguâ vulgari non ali-
ter quàm አበዊ: *Abawi* vocant; idque à nomine አብ: *Ab, Pa-*
ter deductum cenſent: quaſi omnium fluminum Æthiopiæ
9 parens eſſet. Sed derivatio hæc nec Grammaticæ ſatis con-
veniens eſt:[d] nec አበዊ: *Abawi* ſimpliciter Parentem ſignifi-
cat: nec, ſi rectè perpendas, bene quadrat.(54) Non enim cæ-
tera flumina ex ſe gignit, ſed in ſe recipit & colligit,(55) ut
Princeps & Dux rectiùs, quàm Pater eorum dici mereatur.
Ægyptii quidem vanâ ſuperſtitione *ſervatorem*, imo *Solem*
& *Deum*, interdum & Poëtarum more Patrem vocaverunt.
10 Æthiopicâ noſtrâ ſeu librorum linguâ vocatur ግዮን: *Gεjôn*,
vel ገዎን: *Gεwôn*, errore pervetuſto[e] ex Græco Γηών: hoc autem
ex Hebræo גיחון *Gihon*; quia optimè illi quadrare putant deſcri-
ptionem Gen. 2.13. ዘየዐውድ፡ ኵሉ፡ ምድረ፡ ኢትዮጵያ: *Qui ambit*
totam terram Æthiopiæ cum tamen ſolam Gojamam am-
biat; cætera verò Æthiopiæ regna prætereundo tantùm al-
11 luat. At ſi objicias *Gihonem* in Paradiſo terreſtri ſcaturire, pa-

 rum

c) Nulla verior de origine fontium ſententia. *Ariſtoteles* eam refert Meteorolog. L. I. S. 4. c. 1. Sed ſine cauſa diſſentit. Neoterici pleriq; illam defendunt. Vide *Iſaac. Voſſ.* de Nilo & flum. origine cap. V. & alios de quibus in Comment.

d) eſt enim forma adjectivi ሰማያዊ: *Cœleſtis.* ወርቃዊ: *Aureus*, ſic አበዊ: ſignificat *Paternus.*

e) Jam enim temporibus LXX. interpretum ſic vocatus fuit; qui שיחור Jerem. 2, 18. ubi manifeſtè de Nilo agitur, reddiderunt Γηών. Idem reperies in Syracide c. 24, 38.

rum abeſt, quin ſuam patriam pro Paradiſo celebrent. Sed 12
ſcias multos ex Patribus Eccleſiæ[f] in eàdem fuiſſe ſententiâ,
quam ut defenderent, Nilum ſubter terras & maria, gnari ſci-
licet eò neminem ſecuturum, in Ægyptum derivaverunt; in-
veſtigationem viæ lectori relinquentes.

Certè nullius fluminis naturam & ortum veteres curio-
ſiùs inveſtigarunt, nec in ullo magis decepti fuerunt. Nam 13
inundatio, ferventisſimo anni tempore aliis Orbis cogniti
fluviis inſolita: tam ſalutaris, quàm quæſtuoſa Ægypto: &
ignorantia cauſæ, tantam admirationem veterum animis in-
jecerat, ut privati pariter ac Principes nihil æquè in votis ha- 14
berent, quàm ut tàm inſignis boni initium, nimirum tanti
fluminis caput cognoſcerent. Repertique ſunt Imperatores 15
& Reges[(57)] qui miſsâ armatorum manu id explorare, ſed fru-
ſtra, conati ſunt.[g] Veteres Geographi plerique longè ultra 16
æquinoctialem terminum in Lunæ montibus,[(58)] neſcio qui-
bus, fontes ejus ex merâ conjecturâ locaverunt, ut ſcil. pluviis
illarum regionum hyemalibus incrementum capere poſ-
ſet; non enim perſuaſerant ſibi, Sole in ſignis ſeptentrionali- 17
bus exiſtente, hyemem & pluvias tam prope dari, ut tantum
flumen ex iis augeſceret,[h] quamvis non deeſſent, qui id clarè
ſatis docerent, quibus tamen fides habita non fuit.[i] Nunc 18
autem Luſitanorū in Habesſiniam profectionibus, Patrum-
que Societatis ſolertiâ, cogniti fuerunt iſti fontes, antiquitati
tamdiu ſollicitè inquiſiti. Deſcripſit eos *Athanaſius Kirche-* 19
A.C.1618. *rus* ex relatione *P. Petri Pays*, qui ſuis oculis illos luſtravit.
In Regno Gojam & quidem parte ejus occidentali in provin- 20
ciâ Sabala, quam Agawi inhabitant, reperiri dicit *duos ro-
tundos fontes valde profundos, in editiore loco, humo circum
tremulâ & paludoſâ; aquam tamen ibi non redundare, ſed
in montis radice exitum habere. Primum ergo rivum ad* 21
*ictum bombardæ Orientem verſus fluere: mox in Septentrio-
nem flexum, quarta leucæ parte, alium rivum accedere: pau-
lopoſt duos alios ex Oriente venientes ſe illi jungere, mox aliis
ſupervenientibus augeri. Poſt diurni itineris ſpatium*, refe- 22
rente eodem Pétro, *Jemam fluvium recipit. Deinde verſus
Occidentem viginti quinque leucas flexus, Orientem repetit,*
atque

f) *Theodoret.* in c. 2. Gen. q. 19. *Auguſtin.* L. VIII. de Gen. c. 7. *Abulenſ.* in cap. 2. Gen. q. 15. & c. 26. q. 2.

g) veluti *Cambyſes. Alexand. M. Ptolemæus Philadelph. J. Cæſar. Nero* &c.

h) Sic enim Plin. L. XVII. c. 18. *Ubicunque imbres æſtivi non ſunt, ut in Indiâ & Æthiopiâ.*

i) *Phot.* in Bibl. n. 249. in Vita Pythag. *Agatharchides, Strabo* & alii: quos vid. ap. *Voſſ.* d. l. c. 20.

23 *atq; lacum ingentem ingreditur.*(50) Iſta & ſequentia non diſ-
crepant ab iis, quæ Gregorius diſſeruit, alia duntaxat regio-
num nomina protulit, quæ forte ſunt ſpecialisſima illorum
24 locorum, cùm *Sabala* nomen ſit generalius. Nam, ut ille
mihi narravit, *ſcaturigo ejus eſt in terrâ quadam Secût dictâ,*
25 *in ſummitate Dengla*, quod fortè montis nomen eſt. *Quin-
que etiam fontes habere* dixit; ſcilicet computatis fontibus il-
lorum rivorum, qui ſpeciali nomine carent, ac ob id Nilo ac-
26 cenſentur[k]. Tranſit autem *lacum Tzanicum* ſervato unda-
rum ſuarum colore; ſicut lacum Lemanum Rhodanus, & A-
27 cronium Rhenus. Dein curſu in meridiem flexo præcipua
Habesſiniæ Regna: *Bagemdram, Âmharam, Walekam, She-
wam, Damotam*, à ſiniſtrâ parte præterlabitur, eorumq; flu-
mina *Bashlo, Tzohha, Keçem, Jema, Roma, Woneit* colligit:
28 à dextra verò parte ambitu ſuo Gojamam, ceu patriam, cir-
culi ferè in modum complexus, illiusque fluviis *Mugâ, A-
baja, Aswari, Temei, Gult, Tzûl* auctus, occaſum, quaſi vale
29 fontibus ſuis dicturus, repetit; cum immensâ aquarum mole,
ex magnis illis fluviis collectâ, Habeſſiniam à dextrâ relin-
quens, per ſiticuloſas gentes, & arenis ſqualentia loca verſus
Septentrionem pergit, Ægyptum inundatione ſuâ irrigatu-
30 rus; ibique aliquot oſtiis in mare effunditur. Ipſius Gregorii
deſcriptionem, fortè primam ab Æthiope editam, inſerere Epiſt. d. 20. Octob. 1657
operæ pretium nobis viſum fuit.

31 ጸታ፡ሑረቱስ፡ለአባዊ፡አምሳለ፡
ሕልቀት፡ውእቱ፡እንዘ፡የዐውድ፡ለ
ጐዣም፡ባሕቱ፡ዘእንበለ፡ይብጻሕ፡
ኀበ፡ፈቅዐ፡ዚአሁ፡የሐውር፡መንገለ፡
ሰናር። በእንተዝ፡ምድረ፡ጐዣም፡
32 ትነወን፡ወትረ፡በየማኑ፡ለአባዊ።
ካልእንስ፡መንግሥታት፡ዘኢትዮጵ
ያ፡እለ፡ርሑቃን፡ወቅሩባን፡ይት
ረፉ፡ወትረ፡በፀጋሙ፡ለአባዊ።ወበ
33 እንተዝ፡ኵሉሙ፡አፍላጋት፡ዐቢ
ያን፡ወንእሳን፡ወወሒዛት፡ብዙ
ኃን፡ዘአፍአ፡ወዘእንተ፡ወስጥ፡ይት
ጋበኡ፡

Modus ſive ratio curſus Nili inſtar circuli eſt. Ambit enim Gojamam, verùm ita ut non perveniat rurſus ad fontem ſuum, pergens verſus Sennar. Itaque regio Gojam ſemper ad dextram Nili eſt. Cæteræ verò Regna Æthiopiæ, & longinqua & propinqua remanent ſemper ad ſiniſtram Nili. Propterea omnia flumina magna & parva, multique torrentes, tam exteriùs quam interiùs, colligun-

k) *Flumini alicui magno tot fontes eſſe, quot rivos*, ſine ratione à viro claro dicitur. Quicunque enim rivi vel fluvii ſuum peculiare nomen habent, ii etiam habent ſuos peculiares fontes, qui flumini principali attribui minimè poſſunt; ut in Commentar. fuſiùs docebitur.

ጋዕዑ፡ ኀቤሁ፡ ወያርእዩ፡ ከመ፡
ንጉሦሙ፡ ውእቱ። ወእስተጋቢኦ፡
ኵሉ፡ ማያተ፡ ዘኢትዮጵያ፡ ይወፅእ፡
በፍሥሓ፡ እንዘ፡ ይረውጽ፡ ፍኖቶ፡
ከመ፡ ኃያል፡ ያርብሕ፡ በትእዛዘ፡ ፈጣ
ሪሁ፡ ከመ፡ ይሥቅያ፡ ለምድረ፡ ግብጽ፡
እንተ፡ አልባቲ፡ ዝናመ። መፀዑሰ፡
ለአባዊ፡ ፩ ምድር፡ ውእቱ፡ ዘይሰመ
ይ፡ ሰከት፡ ዘሀሉ፡ በርእሰ፡ ደንገላ፡
ቅሩብ፡ ውእቱ፡ ለጎዣም፡ ወመንገ
ለ፡ ምዕራቢሆሙ፡ ለበገምድር፡ ለ
ዳራ፡ ለባሕር፡ ወለበድ፡ ወነቲዮ፡ እ
ምህየ፡ ያረትዕ፡ ሐዊረ፡ እንዘ፡ ይኔጽ
ር፡ መንገለ፡ ምሥራቅ፡ ወእንዘ፡ ይ
ውሕዝ፡ ከመዝ፡ ይበጽሕ፡ ኀበ፡ ባሕ
ር፡ ዘዳራ፡ ወበድ፡ ወየኀልፍ፡ ተጸ
ዒኖ፡ ላዕሌሁ። ወእምድኅረ፡ ኀለፈ፡
እምኔሁ፡ ይውሕዝ፡ በማእከለ፡
ጎዣም፡ ወበገምድር፡ እንዘ፡ ይረስ
ዮሙ፡ በየማን፡ ወፀጋም፡ ወያረትዕ፡
ሐዊረ፡ መንገለ፡ አምሓራ። ወሶበ፡
ገሰሰ፡ እገረ፡ አምሓራ፡ ይመይጥ፡
ገጾ፡ ዳግመ፡ መንገለ፡ ምዕራብ፡
እንዘ፡ የዐውድ፡ አምሳለ፡ ሕልቀ
ት፡ ጎዣምሰ፡ ወትረ፡ ትሄሉ፡ በየ
ማኑ፡ በከመ፡ እቤ፡ በመልዕልት፡
እምድኅረ፡ ኀለፈ፡ በእገረ፡ አም
ሓራ፡ ይገስስ፡ እገረ፡ ወለቃ፡ ወእም
ድኅረ፡ ኀለፈ፡ እምወለቃ፡ ይጐድ
ዕ፡ እገሪሆሙ፡ ለመጋር፡ ወሸዋ።
ወእምዝ፡ የኀልፍ፡ በማእከለ፡
ቢዛሞ፡ ወጎንጋ፡ ወይወርድ፡ ምድረ፡
ሸንቅላ፡ ወእንዘ፡ ይጸንን፡ መንገለ፡
የማን፡ በበ፡ ንስቲት፡ የኀድጋ፡ ለገጸ፡
ምዕራብ፡ መንገለ፡ ፀጋም፡ ለሐ
ዊር፡ ሀገሪ፡ ሰናር፡ ወዘእንበለ፡ ይብ

tur ad eum, & monſtrant quod Rex eorum ſit. Ille autem, con- 34
gregans omnes aquas Æthiopiæ, exit lætus, proficiſcens iter ſuum inſtar herois, ſecundùm mandatum creatoris ſui; quò irriget terram Ægypti pluviâ carentem. (60) *Eſt autem* ortus 35
Nili *in terra quadam quæ vocatur* Secut: *in ſummitate* Denglæ, *prope Gojamam ab occidentali parte Bagêmdræ, Daræ, Lacus (ſc.* Tzana *) & Badæ. Sic* 36
ſcaturiens dehinc recto curſu pergit, ſemper reſpiciens verſus Orientem, & ita manans ingreditur in lacum Daræ & Bed; *tranſitque innatans quaſi ſuper illum. Poſtquam exinde trans-* 37
iit, fluit inter Gojamam *&* Bagemdram, *at relinquens illas à dextrâ & à ſiniſtra; & rectà pergit verſus Ambaram. Poſt-* 38
quam attigit extremitatē Amharæ, *convertit faciem ſuam denuo verſus Occidentem, circumiens* inſtar circuli. *Gojama autem ſemper manet ad dextram ejus, ſicuti ſupra dixi. Poſtquam* 39
ergo præteriit extremitatem Ambaræ; attingit extremitatem Walakæ; *& poſtquam præteriit, Walakam pulſat extremitatem* Mugaræ *&* Shewæ. *Deinde tranſit inter* Bizamam *&* Gongam, *& deſcendit in regionem* Shankelarum. *Cùm autem* 40
declinat dextrorſum, paulatim relinquit occidentalem plagam à parte ſiniſtrâ, ut pergat in Re-

ጸሐ፡

41 ጸሐ፡ኀቤሁ፡ይረክቦሙ፡ለ፪አፍ
ላጋት፡ዐቢያን፡እለ፡ይትዌሰኩ፡
ዎቱ፡መጺአሙ፡እመንገለ፡ምሥ
ራቅ፡፩፡ይሰመይ፡ተከዜ፡ዘይመጽ
እ፡እምትግሬ፡ወካልኡ፡ጓንጕ፡
ዘይወርድ፡እምደምብያ፡ወበ
ጺሐ፡ሀገረ፡ሰናር፡የሐውር፡በም
42 ድረ፡ድንጉላ፡ወይበጽሕ፡ሀገረ፡
ኖባ፡ወእምነሁ፡ይጸንን፡ዳግመ፡
መንገለ፡የማን፡ለወሪድ፡እስክንድ
ርያ፡ወይበጽሕ፡ኀበ፡አሐዱ፡ሀገ
ር፡ዘይሰመይ፡አብሪም፡ዘእም
43 ነሁ፡ኢይትከሀል፡ይዕርግ፡መርከ
ብ፡መንገለ፡ላዕል፡እስመ፡ምድ
ረ፡ዐቀብ፡ወእድኅሬት፡ወእቱ፡ወ
እምዝ፡ይበውእ፡ምድረ፡ግብጽ።
44 ሀገረ፡ሰናርሰ፡ወኖባ፡ይሄልዉ፡በ
አፉሁ፡ለአባዊ፡መንገለ፡ምዕራ
ብ፡እንዘ፡ይሰትዩ፡እምነሁ፡ወከመ፡
ጥቅም፡ወእቱ፡ሎሙ፡እመንገለ፡
45 ፩፡ገጽ፡ዘምሥራቅ። ሰብአ፡ሀገር
ነ፡ወነጋድያን፡ዘሰናር፡እምድኅ
ረ፡ኀለፉ፡እምኖባ፡የኀድግዎ፡ለ
አባዊ፡እስመ፡ይገድፍዎ፡በየማን፡
መንገለ፡ምሥራቅ፡ወየሐውሩ፡ም
ድረ፡በድው፡ዘአልቦ፡ዕፀ፡ወማይ፡
ዘእንበለ፡ኆፃ፡መጠነ፡፲ወ፭ ዕለታ
46 ት፡በገመል። ወእምዝ፡ይረክብዎ፡
በሀገረ፡ሪፍ፡ዘውእቱ፡ላዕላይ፡ግብ
ጽ፡ወእምዝ፡ይወርዱ፡በመርከብ፡
አው፡በእግር፡እንዘ፡ይሰትዩ፡
እምነሁ።

gnum Sennar. *Priusquam autem perveniat ad illud, reperit duos magnos fluvios, qui effunduntur in illum, venientes ab Oriente, unus vocatur* Tacazè, *qui venit ex Tigra: alter vocatur* Guangue, *qui deſcendit ex Dembea. Et poſtquam pervenit ad Regnum Sennar, pergit in regionem* Dengula, *& ita pervenit ad Regnum* Nubiæ; *& exinde declinat iterùm verſus dextrã, ut deſcendat Alexandriam; & venit ad quandam regionem, quæ vocatur* Abrim; *ex qua nulla poſſunt naves ſurſum aſcendere; quoniã clivoſa & petroſa eſt regio; poſtea ingreditur* Ægyptum. *Sennar autem & Nubia ſita ſunt ad oram Nili verſus occidentem, ita ut poſſint bibere ex eo: & inſtar munimenti eſt illis ab aliqua parte Orientis. Homines autẽ noſtri, ut & peregrinantes ex Sennar, poſtquam tranſierunt Nubiam, deſerunt Nilum, relinquentes eum à dextra Orientem verſus, & permeant* deſertum quindecim dierum *in camelis, ubi neque arbor neq; aqua eſt, ſed tantum arena. Deinde reperiunt eum rurſus in regione* Rif, *quæ eſt ſuperior Ægyptus, & porro deſcendunt vel navibus, vel pedibus, bibentes ex eo.*

47 Mox tamen limitat ea, quæ de magnorum & parvorum fluminum influxu in Nilum ſcripſerat, his verbis: *diſt. Epiſt.*

48 ኵሎሙ፡አፍላጋት፡ዐቢያን፡ወወ
ሒዛት፡ንኡሳን፡ይበውኡ፡ኀበ፡
አባዊ፡ወኢይተርፉ፡ዘእንበለ፡ክ
ልኤቱ፡አፍላጋት፡፩፡ይሰመይ፡ሐ

Omnia flumina magna & fluenta parva intrant in Nilum, & non remanent niſi duo fluvii; Unus vocatur Hanazo, *qui reperitur*

 ናዘ፡

ፍዝ፡ ዘሀሉ፡ በሐንጎት፡ወካልኡ፡ ይሰመይ፡ ሐዋሽ፡ ዘይውሕዝ፡ ቅሩበ፡ ደዋር፡ ወፈጠጋር።

in Hangota: & alter vocatur Hawash, *qui fluit prope Dawaram & Fatagaram.*

Quæ in epiſtolâ ſequente declarat hoc modo: 49

ዘአቤለክመከ፡ በመጽሐፍ፡ ዘአባዊ፡ ከመ፡ ኵሎሙ፡ ማያት፡ ዘኢትዮጵያ፡ ይበውኡ፡ ኀቤሁ፡ ዘእንበለ፡ ክልኤቱ፡ እኮ፡ ዘኵሉ ንታሁ፡ እስመ፡ ማያት፡ እለ፡ ይሄልዉ፡ በጽንፈ፡ ዐውደ፡ ለ ኢትዮጵያ፡ እለ፡ ቅሩባን፡ ለባሕረ፡ ውቅያኖስ፡ ኢይበውኡ፡ ኀበ፡ አባዊ። አላ፡ ይበውኡ፡ ውስተ፡ ባሕር፡ በበ፡ በሐውርቲሆሙ፡ አህጉራትሰ፡ እለ፡ ሀለዉ፡ ቅሩበ፡ ውቅያኖስ፡ እለ፡ ወእቱሙ፡ ከምባት፡ ጉራጌ፡ እናርያ፡ ዝንጅሮ፡ ወጅ፡ ዋሲ፡ ጋሲ፡ ወካልአንሂ፡ እለ፡ ከማሆሙ።

Quod autem dixi tibi in deſcriptione Nili, quòd omnes fluvii Æthiopiæ influant in illum, exceptis duobus. Non de univerſâ (ſcil. Æthiopiâ *intelligendum eſt.*) *Quoniam* 50
flumina, *quæ exiſtunt in finibus ambitus Æthiopiæ, quæ ſcil.* vicina *ſunt* Mari Oceano, *non intrant in Nilum, ſed intrant in mare, ſingula in regionibus ſuis.* Regna *au-* 51
tem quæ vicina *ſunt* Oceano *iſta ſunt: Cambât, Guraghê, Enarja, Zenderô, Wed, Waſi, Gaſi & alia hujuſcemodi.* Additionem vide ſub ♀

in fine hujus cap. poſt n. 119.

Cognitâ jam Nili patriâ, *exundationis cauſa*[51] in pro- 52
patulò eſt; nam pleræque zonæ torridæ regiones, Sole in hy-
(1,5,17.) berna ſigna remeante, immodicis imbribus rigari diximus.
Immenſa autem aquarum vis, undique concurrens, ſolito 53
ejus alveo contineri nequit, ideò, cum ad plana Ægypti venerit, ſuperſtagnat. Parum vel nihil incrementum ejus ju- 54
vant *aquilones*, ab anniverſario flatu Ἐτησίαι *Eteſiæ*[52] dicti. Etſi quidam ſcripſerint, quòd, fluctus maris in oſtia propellendo, undas Nili quodammodò reverberent, ita ut propriè non creſcat, ſed exitu prohibitus reſiſtat. Cùm tamen omnium ſint temperatiſſimi, & interdiu tantùm ſpirent, noctu verò quieſcant. Id ſolùm efficere poſſunt, ut inæqualiter creſcat, prout fortiùs vel debiliùs flaverint, quod experientia teſtatur.
Fruſtra ergò multi veterum credidêre, ex Æthiopiæ jugis ſo- 55
lutas nives ad Nilum uſque decurrere; quos ſolidè refutavit callentiſſimus naturæ indagator[1] *Seneca*[53]. Quo magis mi- 56
(d. l. 18.) rum *Paulum Jovium* idem tradere,[54] tanquam ex certis Habeſſinorum conjecturis perceptum; qui aliàs de totâ hac re loquitur, tanquam *de natura quodam arcano, quod nemo rimatus ſit unquam; imo imbecillitatis eſſe* ait, *ſuperbâ ingeniorum vanitate talia perſcrutari.*

Cæterum cognitis licet Nili fontibus, curſus ejus non 57
æquè

1) Natural. Quæſtionum Lib. IV. c. 2.

æquè notus eſt Habeſſinis, poſtquam illos deſeruit. Antiqua tamen & conſtans fama eſt, [p] non integrum in Ægyptum delabi, ſed in *duos alveos* dividi, & *dextrum* quidem ſeptentrionem verſus, uti notum: *ſiniſtrum* verò occidentem verſus longo tractu *Nigritarum regionem* findere, donec Ocea-
58 no accipiatur. Sciverunt id jam olim Ægyptiorum ſacerdotes; nam *Herodotus*, hiſtoricorum antiquiſſimus, poſtquam de fontibus Nili diſſeruit, diſertè tradit: *Audiviſſe ſeſe ex ſcriba ſacrarum Minervæ pecuniarum inter alia:* τὸ ἥμισυ τοῦ ὕδατος ἐπ᾽ Αἴγυπτον ῥέειν πρὸς βορέην ἄνεμον: τὸ δ᾽ ἕτερον ἥμισυ ἐπ᾽ Αἰθιοπίης τε καὶ νότου. *Dimidium aquæ* (ejus) *in Ægyptum fluere, ad Boream ventum: alterum dimidium verò Æthiopiam verſus & Auſtrum.*
59 Quod quidem nullus Geographorum vel obſervavit vel curavit. Sed dubitare me non ſinit *Geograph⁹ Nub.* ſic ſcribens: Clim. 1. part. 4.

60 وفي هذا الجز افتراق
النيلين اعني نيل مصر
الذي يشق ارضنا
وجزية من الجنوب الي
الشمال واكثر مدن
مصر علي ضفتيه معا
وفي جزايره ايضا
61 والقسم الثاني من
النيل يمر من جهة
المشرق الي اقصي المغرب
وعلي هذا القسم من
النيل جميع بلاد
السودان او اكثرها

Atque in hac (ſcil. Æthiopiæ) *parte ſeparantur* duo Nili: *nimirum* Nilus *qui irrigat terram noſtram* (ſcil. Nubiam autoris patriam) *& fluxus ejus eſt à meridie verſus Septentrionem, & pleraque urbes Ægypti in utraque ripa ejus ſita ſunt, & in inſulis ejus quoque*: Pars *verò* altera Nili *fluit ex tractu Orientis in plagam Occidentis, & juxta hanc partem Nili* (ſita eſt) *univerſa* regio Nigritarum, *vel* (ſaltem) *major pars ejus.*

62 Paulo poſt addit de monte quodam:

فيخرج معه ذراع واحد
من النيل فيمر في جهة
المغرب وهو نيل بلاد
السودان الذي عليه
63 اكثر بلادها ويخرج
مع شق الجبل الشرقي
في الذراع الثاني فيمر
64 ايضا الي الشمال فيشق
بلاد النوبة وبلاد
ارض مصر وينقسم في
اسفل ارض مصر علي
اربعة اقسام فثلثة
اقسام تشق في البحر الشامي وقسم واحد يصب في البحيرة المالحة التي
تنتهي الي قرب الاسكندرية ❁

Et exit juxta eum brachium unum *Nili, & fluit in tractum Occidentis, & iſte eſt* Nilus regionis Nigritarum, *juxta quem ſita ſunt plurimæ regiones illorum: Et egreditur juxta latus montis Orientale* brachium alterum, *& fluit viciſſim verſus plagam Septentrionalem & irrigat regionem* Nubiæ, *& regionem terræ* Ægypti; *& dividitur in inferiore terra Ægypti in quatuor partes, quarum tres influunt in mare Syriacum; at pars una fluit in lacum ſalſum, qui propinquus eſt Alexandriæ.*

p) Jul. Solin⁹ in Polyhiſt. c. 43. *Æthiopes & Atlantica gentes Nigri flumine dividuntur, quem partem putant Nili.*

Verba ubique ſunt clariſſima; veriſimile verò eſt ſeparatiō- 65
nem utriusque Nili objectu montis cujusdam effici. Huc 66
accedunt verba *Leonis Africani*: [q] Nigritarum regio *per quam Nilus fluere dicitur*; quæ innuunt, quòd de *alveo* hoc *ſiniſtro*, aliquid fando acceperit. [(65)] Nec parum me confir- 67
mat judicium *Gregorii*, qui hiſce verbis ad me ſcripſit:

በእንተ:አላዊከ:ከመ:ኢይበው
እ:በምልኡ:ምድረ:ግብጽ:ወ
ይትከፈል:ኀበ:ካልእ:አማን:ይ
ቤሉኒ:እለ:ተስእልክዎሙ:ሰብ
እ:አነሂ:ኣአምን:ዘንተ። እስ
መ:ለእመ:ይወርድ: በምልኡ:
በዘመነ:ክረምት:እምኢኀደገ:
ዘእንበለ:ይባእ:ውስተ:ቤቶሙ:
ለሰብአ:ግብጽ:ጸታ:ተከፍሎቶኒ:
ይብሉ:እምድኅረ:ኀለፈ:እም
ከናር: በምድረ:ደንጉላ:ዘእን
በለ:ይብጻሕ:ኖባ:ባሕቱ:ይብሉ:
ማይ:ዘይበዝኅ:ይወሕዝ:ምድረ:
ግብጽ። ዝክፍል:ዘተከፍለ:የረት
ዕ:ሐዊረ:መንገለ: ምዕራብ:ወ
ዘእንበለ:ይብጻሕ:ባርባርያ:ይ
ወርድ:መንገለ:ሀገረ:እልዋሕ:
ወይበውእ:ውስተ:ባሕር:ዐቢይ።

Quòd autem ajunt Nilum totum non influere in terram Ægypti, ſed dividi alio verſum, *id verum eſſe dixerunt mihi, quos interrogavi, homines. Ego quoque* 68
credo iſtud, quia ſi deſcenderet illuc integer tempore hyemis, ſane fieri aliter non poſſet, quin intraret in domos Ægyptiorum. Sed 69
quod ad diviſionem ejus attinet, ajunt (illam contingere) *poſtquā transiit Regnum Sennar in regione* Dengula *priusquam perveniat in Nubiam. Veruntamen dicunt* 70
maximam aquæ partem *defluere in Ægyptum. Illa autem pars quæ* 71
ſeparatur, recta via pergit verſus occidentem. ita tamen ut non perveniat in Barbariam, deſcendit enim verſus regionem Elwah, & ſic illabitur in mare magnum, i. e. Oceanum occidentalem.

Nigrin verò fluvium, ſiniſtrum illum alveum eſſe, credibile 72
L.V.c.8. quoque fit ex eo, *quòd*, ut *Plinius* ſcribit, & experientia confirmat: *eadem illi natura quæ Nilo, colore & ſapore convenit cum illo, calamum & papyrum & easdem gignit animantes, iisdemque temporibus augeſcit.* Nec nomen abludit, cùm & 73
Nilus ipſe, ut diximus, Hebræis & Græcis *Niger* nominetur.
Quòd autem Ægyptius ille *Herodoto* narravit, alveum ſiniſtrum auſtrum verſus fluere, id fortè primò per tractum ali- 74
quem fit, ita tamen ut poſtea *curſum ſuum* verſus occidentem *flectat*. Quam ſententiam, poſtquam cum clariſſimo 75
Bocharto, Geographiæ antiquæ & recentis ad miraculum perito, & optimo talium judice, communicaſſem, reſcripſit mihi:

[q] in deſcript. Africæ L. I. c. 7.

mihi: *Il eſt tres vray, que le Niger eſt une partie du Nil*, h. e. *Certiſſimum eſt Nigrin eſſe partem Nili.*

76 Sequitur quæſtio non minus mira, quàm momentoſa: *Num Rex Habeſſinorum Nilum divertere poſſit, ne in Ægyptũ fluat?* Multi ſcriptores id aſſerunt, (66) ſubnixi partim famâ, partim relatione, quam ex *Georgio Elmacino* jam jam afferemus; addito: *Turcas Habeſſinis propterea tributum pendere.*

77 Quidam etiam *(ex aſpectu fortaſſis Tabulæ Geographicæ,)* factu facilè putant, ut Nilus in Mare rubrum derivetur; idque *Albuquerquium, magnanimum illum Luſitanorum in Indiâ*

78 *Proregem, animo agitaſſe*[r]. *Tellezius* verò negat, *tam immenſam aquarum vim, tam longo ſpatio, per aſperrimos & confragoſos montes, in mare hoc verti: neque curſum à Principe naturâ datum ullo modo mutari poſſe.* Idem cenſet *Hornius*[ſ] L.1.c.7.

79 & alii. Verùm illi nullam Elmacini mentionem faciunt; fortè etiam ejus verba non legerunt vel expenderunt, quæ nos ex *Hiſtoriâ Saracenicâ* lectoris judicio exponemus:

80 وفي ايامه نقص النيل	*In diebus ejus (ſcil.* Michaëlis Patriarchæ) *Circa A.C.*
كثيرا فارسله	defecit Nilus valdè; *igitur miſit eum Mu-* 1089.
المستنصر الي بلاد	*ſtanſirus* (Princeps Ægypti Muhamme-
الحبشه بهدايا وتحف	dan⁹) *in regionem Habeſſinorum cum mu-*
81 كثيرة فتلقاه	*neribus, & rebus egregiis plurimis. Et ob-*
ملكها وسجد بين	*viam venit ei Rex illius* (ſcil. regionis) &
يديه وساله عن سبب	*veneratus eſt eum Patriarcha coram pu-*
قدومه فعرفه ان نيل	*blicè. Et interrogavit eum* Rex *de cauſa*
مصر قد نقص واضر	*advent⁹ ejus. Et expoſuit illi* (Patriarcha)
82 بالبلاد وباهلها. فامر	*quòd Nilus Ægypti jam deficeret, idque*
ان يفتح السد الذي	*noceret regioni & incolis ejus. Igitur* juſſit
83 يجري منه لماء الي	aperiri alveum obſtructum *per quem fluit*
الديار المصر لاجل قدوم	*aqua ad campos Ægyptiacos propter ad-*
البطرك وزاد النيل في	*ventum Patriarchæ. Et* crevit Nilus *in*
84 ليلة واحدة ثلاثة اذرع	*nocte unâ tria brachia: & impletus eſt*
وتكامل النيل ورويت	*Nilus, ita ut rigarentur campi Ægypti, &*
ديار مصر وزرعت وعاد	*ſererentur. Et reverſus eſt Patriarcha*
85 البطرك بكرامة	*cum honore magno in Ægyptum. Et be-*
عظيمة الي مصر	*nefecit illi Princeps Muſtanſirus, & do-*
واحسن اليه الامام	*navit illi talarem veſtem.*
المستنصر واجلع	
عليه ✡	

86 Optaſſem utique audire judicia negantium de hoc loco.

r) Alf. d'Albuquerque in Comment. ejusd. 4. part. c. 7. allegante Tellez. p. 20.
ſ) In Orbe imperante. tit. Africa. Period. 2. §. 2.

Verba per ſe clara ſunt, *quòd Rex Habeſſiniæ alveum Nili ob-
ſtructum aperiri juſſerit;* Hiſtoricus ipſe fide dignus habe-
tur: in Ægypto natus & educatus: nec non Principum Mu-
hammedanorum Ægypti notarius (*ſive ſecretarius, ut nunc
vocant*) fuit, ut rem bene ſcire potuerit. Hiſtoriam ſuam au- 87
tem centum viginti circiter annis poſt, quàm ea res contige-
rat, compoſuit; ita ut ille ſcribere auſus non fuiſſet, quod
multi incolarum ex parentibus ſuis aliter poterant audiviſſe.
Sed objici poteſt, *hiſtoricum non memorare, à quo Nilus fue-
rit obſtructus; id enim & naturaliter fieri potuiſſe, curſu flu-
minis, arboribus & ſaxis in anguſtiis, ſuâ ſponte præpedito.* At
objectio iſta nodum non ſolvit; iſtud enim in magnis flumi-
nibus vel rariſſimè vel planè non contingit: vel ſi natura id ef-
ficere poteſt, quidni per artem tentaretur? *P. Athanaſius* 88
Kircherus ſanè, cui res Ægyptiacæ & ſpeciatim Niloticæ non
malè cognitæ fuerunt, in catalogo Patriarcharum [t] Ægypti
Michaëlem in Æthiopiam profectum eſſe dicit, *ad Nilum,*
QVEM ÆTHIOPES DIVERTERANT, *ſuo alveo reſtituendum;*
quamvis doctiſſimus iſte vir multùm quàm accuratè ſcribe-
re magis amet, nec ſemper autores ſuos laudet. *Gregorius,* 89
de eâ re interrogatus, non quidem meminerat hiſtoriæ Mi-
chaëlis, ajebat tamen: *Se à fide dignis hominibus accepiſſe,
haud procul ab eo loco, ubi cataractæ Nili ſunt, terram omnẽ
Orientem verſus declivem eſſe; & niſi mons unicus obſtaret,
Nilum potius illuc, quàm in Ægyptum, aut mare ſeptentrio-
nale fluxurum. Igitur monte illo, labore non adeò difficili,* 90
perfoſſo, flumen omne averti, & in mare Orientale (i.e. ru-
brum) *derivari poſſe. Gnarum id Turcis, multisque Lu-* 91
*ſitanorum; & Imperatorem Æthiopiæ hanc ob cauſam olim
ſæpe præclaras conditiones à Saracenis obtinuiſſe: imo id illum* 92
*ſemel effectui dare voluiſſe, atque laborem ſuis imperaſſe, ſed
à Chriſtianis Ægypti exoratum fuiſſe, quos ſimul omnes peri-
turos conſtiterit.*

Fateor ſanè cauſam hanc me diu multumque ſuſpen- 93
ſum habuiſſe; non enim facilè contemnendas putabam ra-
tiones contrarias, *& ſive agger ſaxis præſtruendus; ſive rur-
ſus amoliendus fuiſſet, utrobiq; ſummæ difficultatis opus erat,
cui Habeſſini pares non videbantur: neq; tantus amnis, aliam
proniorem viam nactus, ullâ humanâ operâ ad priorem al-
veum reduci potuiſſet.* Reputabam etiam mecum, *ſi Rex* 94
Ha-

t) in ſupplem. Prodr. & Lex. Copt. c. 2. p. 524. Fuit autem *Michaël* iſte Jacobitarum Pa-
triarcha ſexageſimus octavus, mortuus circa A. C. 1110.

Habeſſiniæ Nilum hoc pacto in ſua poteſtate haberet, illum &
perpetuum Ægypti arbitrum futurum : & nihil non à Turcis
impetraturum : neque unquam paſſurum fuiſſe, ut Chriſtiani
ſuæ religionis, cum Patriarchâ Eccleſiæ ſuæ capite, ad tantas
95 *incitas, uti nunc ſit, redigerentur.* Denique mirabar, *cur non*
tempore Patrum Societatis hac poteſtate, à natura ſibi con-
ceſſa, uti : & minis magis quàm precibus aut præmiis obtinere
voluerit, quod à Baſſis Turcarum, portus maris rubri tenen-
96 *tibus, petere neceſſum habebat.* Cæterùm, rebus omnibus
ponderatis, & hiſtoriâ Elmacini in medio relictâ, *Tellezio* ex
Gregorii relatione forte reſpondendum: *non ex Habeſſinia,*
quà Nilo adjacet, tot paraſangis à mari rubro remotâ, ſed ex
loco cataractis illi[9] vicino, ad Nubiam fortè olim ſpectante, al-
veum novum in mare Erythræum deduci poſſe, ibi enim unum
ſolummodò montem obſtare, juxta quem foſſa deprimi poſſit.
97 Olim quidem opinabar nullibi faciliùs Nilum averti poſſe,
quàm ubi in duos alveos dividitur. Illuc enim, veluti naturâ
viam monſtrante, aggere facto, totus verteretur, quò pars
98 ejus jam ſponte ſuâ fluit. Quamvis enim alii fluvii, infra hanc
ſeparationem in Nilum ſeſe exonerantes, in Ægyptum ma-
narent, inundationi neceſſariæ tamen non ſufficerent; quæ
res perniciem Ægypto, & eapropter Turcarum potentiæ al-
99 latura eſſet. Verùm enim verò, utcunque ſe ea res habeat, id
demum certum eſſe puto, Regem Habeſſiniæ illorum lo-
corum, ubi Nilus Ægypti obſtrui poteſt, vel aliquando
obſtructus fuit, nunc ampliùs dominum non eſſe: aut Re-
gulos illorum eum non, ut olim, pro Imperatore ſuo revereri:
neque etiam incolas Chriſtianos nunc eſſe, ſed ad Iſlami-
ſmum, proh dolor! defeciſſe; eos ergo hodiè obſequentes
habiturus non eſſet. Quamobrem, quod olim fortaſſis fieri
potuit, nunc effici non poteſt; non quòd natura locorum
100 obſtet, ſed quòd *Negus* eorum nunc potens non ſit. Alio-
quin non abſurdum nec improbabile putaverim, fluvios
nonnullos, qui in præaltis Habeſſiniæ campis vagantur, per
prona montium aliorſum, & in ſubjectas arenas verti, atq;
ſic Nilum diminui poſſe; modo periti Hydrometræ adhi-
beantur, qui, exploratâ locorum declivitate, renuntient, ubi
101 commodiſſimè fieri poſſit. Quanquam arduum ſit curſum
& fines, quos natura fluminibus dedit, immutare, non ta-
102 men deſunt exempla. Legimus enim apud *Herodotum:*[u]
Nito-

u) Lib. I. hiſt. qui *Clio* vocatur.

Nitocrin *Babyloniorum Reginam Euphratis curſum, depreſſis plurimis foſſis, variè mutaviſſe.* Et Cyrum *Perſarum Regem* Gyndem *fluvium, cui ob unum è ſacris albis equis in eo ſubmerſum excanduerat, in trecentos & ſexaginta rivulos diduxiſſe; exercitu ejus labore hoc integram æſtatem abſumente.*

Præter Nilum alii quoque inſignes dantur amnes, qui 103
in Habeſſiniâ ortum ſuum habent. Inter eos præcellit *Taca-*
B.T.I.8. *zè*; qui in *Angotâ*, haud procul Bagemdrâ, è monte Ashguaguâ ortus, mediam interfluit *Tigram*, & *Walkajitam*, dein *Nomades* Æthiopes Regnumque *Dequin* permeans, tandem
in Tab. Chorogr. Nilo miſcetur. *Malegi* ſcaturiginem Tellezius in Damota 104
ponit, eumque per occidentalem Habeſſiniæ plagam in Nilum deducit. Reliquos fluvios ſat magnos, quos ex omni- 105
bus Abaſſiæ regnis Nilus ſuſcipit, in Tabulâ noſtrâ Chorographicâ expreſſimus; ideoque hîc eos nominare ſuperſedemus. Hi omnes æquè ac Nilus tempore hyemis ita creſcunt, ut ripis ſuis continere ſe nequeant.

Sed reticenda non eſt mirabilis duorum fluviorum na- 106
B.T. d.l. tura; quorum alter *Hawash*, in confinibus *Shewa* & *Weda* ortus, Regnum *Adel* curſu petit, ſolo illius ſiticuloſo ſubventurus. Nec deſunt ſibi incolæ, venientem læti excipiunt, 107
agrisque ſuis irrigandis in plures rivulos dividunt. Sic ubique interceptus, & paulatim conſumtus, quaſi illum puderet reſiduam aquæ ſuæ portiunculam Oceano inferre, arenâ ſe totum abſcondit. Hunc imitatur *Mareb*, in Tigrâ haud 108
procul Fremonâ oriundus, qui magnam illius regni partem circumluit: dein Caſrorum agris receptus, quaſi gentem averſaretur, ſat longo ſpatio humi ſe condens, ex oculis eorum auſertur; ita tamen, ut aquam piſceſque ſuos, octo vel decem palmos fodientibus, largiatur; mox, ut patriam valere jubeat, prope fontes ſuos rurſus erumpit, tandemque in 109
ſqualentibus *Dequini* campis undas ſuas ſpargit & relinquit.
(47) De fluminibus, quæ vicinum Oceanum intrant, Grego- 110
rius plura non narravit quàm ſuprà retulimus. *Zebaus* in Enarea ortus, & finitimum Regnum *Zendero* inſtar Nili in modum peninſulæ ambiens, in meridiem decurrit, & juxta *Mombaſam* mari Indico miſceri creditur.

Navigationis autem omnis expertes ſunt Habeſſini; 111
eam enim flumina ſcopuloſa, crebris catadupis & paſſim occur-

curſantibus cautibus infeſta, non admitterent: nec ullum, ut
112 diximus, in mari rubro portum tenent. Solum *lacum Tzanicum*, quem & *mare Dembea* vocant, monoxylis lintribus, 1,2,8.
ex typhâ præcraſsâ confectis, magno ſuo periculo navigant.
113 Situs eſt cis lineam æquinoctialem, in decimo tertio & dimidio latitudinis gradu. Longitudo ejus triginta: latitudo B.7.1,6.
114 duodecim, plus minus, leucis Luſitanicis[x] æſtimatur. Inſulas multas continet, quarum maxima eſt:

1. ጻና፡ *Tzana*; quæ lacui nomen dedit; Ab ea enim ባሕር፡ ጻና፡ *Bahr-Tzana*[y] dicitur.
2. ብርጊዳ፡ *Berghida.*
3. ደብረ፡ እንጦንስ፡ *Dabra-Antons*, Monaſterium Antonii.
4. ደብረ፡ ማርያም፡ *Dabra-Marjam.*
5. ደጋ፡ *Daga.*
6. ደቅ፡ *Dek*, magnorum virorum exiliis famoſa.
7. ገሊላ፡ *Galila.*
8. መጥራሓ፡ *Mecrahha.*
9. መጽሌ፡ *Metzlè.*
10. ክብራን፡ *Qebran.*
11. ሪማ፡ *Rima.*

Quæ inſulæ omnes, *Dekâ* exceptâ, à monachis poſsidentur. Præter hunc & alii lacus in Habesſinia dantur. Sed eos hîc
115 nominare nihil attinet. Poſtquam veros narravimus fluvios, ad fabuloſum transimus, inter Judæorum commenta repertum, qui illum inter Presbyterum Johannem & tribules ſuos fluere autumant. סמבטיון *Sambation*, (68) id eſt, *ſabbaticum* vocant[z] quòd ſabbato tantùm quieſcat: cæteris verò hebdomadis diebus, ſaxa ingentia & arenam provolvat; itaque religione prohiberi ſeſe ajunt, quò minus populares ſuos,
116 trans illum rerum potientes, viſitare poſsint. Quaſi non alterius cujusdam ſectæ hominem, nova ex illâ regione allatum, mittere poſſent; ſi columbæ, quæ olim literas hinc inde tulerunt, (*ut ipſi fabulantur*) non amplius tabellariorum
117 munere fungi vellent. Tam frivolo nugamento amiſsi regni ſolatium quærunt; neſcii ubi incipiat, ubive deſinat Judaicus iſte rivus: in Aſiâne, an in Africâ, vel denique in Vtopiâ decurrat: neque etiam ſolliciti, quo pacto miſeri illi eò venerint: vel quomodo inde rurſus exituri ſint, ſi infelix
118 iſtud flumen tranquillo die ſine piaculo navigari nequit. Antiquam tamen narrationem eſſe ſcias, non de extremæ Aſiæ, multò minùs Æthiopiæ, ſed de Judææ quodam flumine accipien-

F

x) *B.7.loc.cit.* ubi longiſſimus, xxxv. leucas longitudinis: at *P. Pet. Pays* xiv. latitudinis illi tribuit. Latiùs deſcribitur in *Ath. Kirch. Oedipo* Synt. I. c. 7. p. 57.

y) in Tabulis nonnullis *Barcena*, ſed loco minimè congruo ponitur.

z Confer Buxtorfii Lex. Talmud. de hoc vocabulo.

L.31.c.2. cipiendam. Plinius enim *in Judæa rivum ſabbatis omnibus ſiccari* ſcribit. *Joſephus*ª quoque mentionem ejus facit, ſed ni emendetur, contrario planè ſenſu. Eum à Tito Imperatore Romano in itinere conſpectum tradit. At poſteriores Ju- 11,
dæi, fabulandi artifices, veriti ne nullibi reperiatur, in eos mundi angulos eum tranſpoſuêre, ubi non facilè ab aliquo quæreretur. Nunc ad ſeria pergimus.

♀ *Additio ad n.51. hujus capitis.*

I,8,35. Quæ Gregorius de fontibus Nili breviter dicit, ea Telle-
L.I.c.5. zius ex Patrum Soc. fide dignis relationibus prolixè narrat, congruentia iis, quæ ex P. Petro Payſio ſupra retulimus: *Duodecimo latitudinis ſeptentrionalis gradu, ab occidente* Gojamæ, *in regione* Sacahala[m], *campum quendam, & in eo lacum exiguum dari*, ait; *qui è duobus fontibus, jactu lapidis inter ſe diſſitis, colligatur. Exinde alveo ſubterraneo, quem tamen viridantes herbæ prodant, aquam ad ictum bombardæ orientem verſus fluere; ſed mox in ſeptentrionem flecti, & ſemileucâ circiter Luſitanicâ in fluvium erumpere, eumq; mox aliis rivis augeri, donec poſt quindecim Leucarum intervallum flumen* Gema, *ipſo Nilo majus, amiſſo nomine, aquas ſuas illi largiatur. Dehinc in Orientem ſenſim declinare & duos fluvios* Kelty & Branty *dictos recipere, & ſic rectà mare* Dembea[n] *petere atque tranſire, ſervatis aquis ſuis;*[o] *quaſi illas, tanquam nobiliores, vilioribus miſcere nollet.* Hæc conſenſu traduntur, ut in poſterum de fontibus Nili ambigendum amplius non ſit.

CAP. IX.

De fertilitate Soli in genere, atque de vegetabilibus & plantis in ſpecie.

1. In Habeſſiniâ *duplex*, alicubi *triplex meſſis*. 2. Ignotum nobis frumentum *Tef*. 3. *Arincâ* carent. 4. *Avenam* ſpernunt; hordeo equos paſcunt. 5. *Gramen* perpetuum 7. *Fœnum* nullum. 9. *Herba variæ*. 10. *Amadmagda* fracta oſſa curat. 11. *Aſſazoë* ſerpentes ſopit. 14. *Pſylli* hâc fortaſſis herbâ tuti. 16. *Cucs* oleum. 18. *Lupulo* carent. 19. *Vvas*, non vinum habent. 20. *Sacchare* abundant: *aromatibus* deſtituuntur. 21. Ficus Indica *Manz*; forte 23. Hebræorum *Dudaim*. 28. *Pyra* & *mala* noſtratia non: *Citrea, Medica* &c. habent. 29. *Arbores*. 30. *Enſete* pro olere eſt. 31. Alia arbor *lumbricos ventris* necat.

F*Ertilitas* Soli in Habeſſiniâ admiranda; terra enim, ubi coli poteſt, omnis generis frugum ferax eſt. tam longâ

æſtate

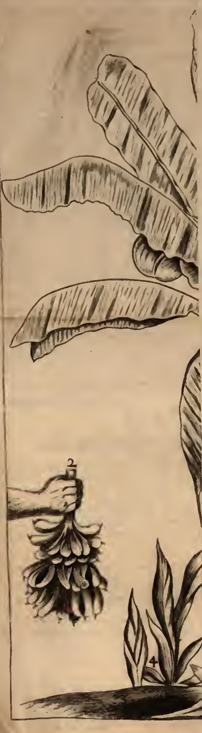
a) De bello Jud. L. VII. c. in Græc. 13. in Lat. 24. Nic. Fuller. Miſcell. ſac. L. I. c. 9.
m) ſic ſcribe pro *Sabala* s. n. 20. & 23. n) Lacus eſt, aliàs *Tzanicus* dictus.
o) in Summariis hujus capitis n. 26. poſt *Lacum Dembea* adde *non*.

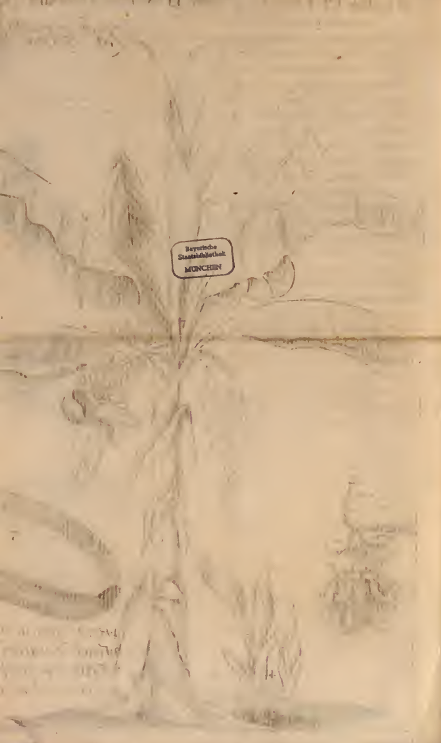
æſtate ubertatem maximam præſtante, ut eodem loci & ſatio ſit & meſſis; quæ alicubi duplex: alicubi triplex datur.
2 *Frumenta* & *legumina* Habesſini habent, non cognita modò nobis, veluti *triticum, hordeum, milium* & ſimilia; ſed & ignotum nobis ጤፍ: *Tef*, pani conficiendo perutile. Seminium minutisſimum eſt, ipſo papavere minus, ſed longiusculum.(69)
3 *Arincâ* ſive *ſecali* noſtrate carent. Panem ex iſto factum cùm olfaceret Gregorius, ሊ ምንጥ: ጤፍ: *Verum tefum*
4 eſſe, & ipſisſimum *tefi odorem* olere ajebat. *Avenam* ſatione indignam cenſebat, & pro lolio à ſuis ſperni dicebat. *Hordeum* enim, vel gramen ſimpliciter, equorum ibi pabulum
5 eſt. Quadrupedum causâ nîl quicquam ſerunt, nec metunt; abundante in locis temperatioribus gramine, ob calorem perpetuum, & uliginem ſubter humum de montibus continuò deſtillantem, atque radices herbarum humectantem; quia petræ ſolidæ aquam pluviam non recipiunt, quæ in illis ſub terrâ fertili ſenſim delabens, plantas mirè lætificat: con-
6 trà in ſolo cavernoſo ſidit, & colles ſteriles relinquit. Lætisſima igitur & ſemper virentia prata dantur, floribus refertisſima. Hinc uberrimo apibus alimento ſuperfluens copia mel-
7 lis. In tantâ frugum abundantia nihil in ſequentes annos neque reponunt, neque condunt Habesſini; ſive ubertate ſoli confiſi: ſive horreis deſtituti. Neque *fœnum* convehere ſolent, quanquam id locuſtarum causâ multoties neceſſarium 1, 11, 16.
eſſet; Ea enim peſtis ſegetes pabulumque depaſcens, fame
8 homines & pecudes interimit. Gregorius vehes fœni, antea nunquam ſibi viſas, è longinquo cernens, Elephantis procul
9 euntibus comparabat. *Herbæ* omnis generis in hac tellure gignuntur; non tantùm odoratæ & medicinales Europæ,
10 ſed etiam peculiares quædam, virtutis admirandæ. *Amadmagda*, ut *Tellezius* ait, fracta aut luxata hominis oſſa ſanat: L. I, 13.
contraria planè *oſſifragæ*, quæ in *Norwegiâ* oſſa pecudum in-
11 ſiſtentium quaſi attritu quodam frangit. Sed omnia herbarum miracula ſuperat *Aſſazoë*, tam efficax contra aſpidum venena, ut nocentisſima ſerpentum genera hâc herbâ tacta ſopiantur, & ceu mortua jaceant: quin & umbra illius ſtu-
12 porem viperis inducit, ut eas innoxiè tollere posſis. Qui radicem hujus herbæ comederit, inter ipſos hydros & cherſydros ſine metu ambulare poterit, imo multos annos ab illis
13 tutus erit. Viſique fuerunt Habesſini, his radicibus uſi, an-

gues

gues venenatiſſimos inſtar anguillarum manu tractare: col-
lo inſtar collaris circumdare: eosque, cùm liberet, impunè
occidere. ita providum numen, ubi venena ſunt præſentiſſi-
ma, ibi remedia reddidit efficaciſſima. Nec ingenitam fuiſſe 14
Plin. VII.c.2 crediderim *Pſyllis*, Africæ genti olim percelebri, virtutem
morſibus ſerpentum medendi, ſed herbæ illius remedio par-
tam: eam verò, ne vileſceret, ſecretò habitam. Quæſtuoſum 15
Idem. XI. c.25. enim illis olim erat, venenata animalia, per diverſas Orbis re-
giones, ſine noxâ ad ſpectaculum circumferre.(70) *Cnicus* 16
(Æthiop. ደንጉላት: *Denguelat*) Habeſſinis valdè familiaris eſt.
Grana illius *Gregorius*, ceu rem quandam raram, nobis
oſtendebat: oleum ex illis expreſſum contra malum hypo-
chondriacum, & obſtructiones lienis utile prædicans. *Lu-* 17
pulo carent. Cereviſiam ſine illo coquunt. Quamobrem 18
Gregorius, audito, noſtratem illius virtute durare, ſemen ejus
ſecum curioſè aſportavit. Vites & uvas præſtantiſſimas ha- 19
bent, *vinum* tamen ex iis conficere non ſolent; ſive inſcitiâ:
ſive quia æſtate matureſcunt, ubi fermentatio nimio æſtu
præpropera muſtum acore corrumpit.(71) *Saccharo* abun- 20
dant. At *pipere*, *zingibere* atque aliis talibus aromatibus de-
ſtituuntur; magis incuriâ plantandi, ut puto, quàm terreni
vitio; quod in tantâ aëris varietate, & aſſiduo nonnullorum
locorum calore, etiam aromatum culturæ idoneum videtur.
Ficus Indica quoque, quæ موز *Mûz* vel *Mauz* Arabibus di- 21
citur, in Habeſſinia creſcit. Præcellentisſimus fruct⁹ eſt; quin-
quaginta enim ficus cucumeris magnitudine & formâ de
uno caule dependent; ſuaviſſimi odoris & ſaporis. Menſe Ju- 22
nio matureſcunt, ut ex itinerario Principis Radzevillii didici,
qui eas vidit haud procul Damaſco, ubi raræ ſunt; nam ca-
lidius clima poſcunt. Quæ circumſtantiæ mihi conjectu- 23
Gen. 30, 14. ram fecerunt, haud alium fructum דודאים *Dudaim* fuiſſe,
ſuper quo Jacobi uxores altercatæ ſunt. Paulo poſt & alios 24
viros doctos idem conjeciſſe animadverti, tametſi non addi-
tis rationibus. Vt quidem mihi videtur, fructum oportuit 25
fuiſſe rarum & jucundum, qui puerum moveret, ut eum de-
cerperet: (neque enim graveolentem *Mandragoram* Ruben
domum deferre operæ pretium putaſſet) qui etiam rixâ di-
Jun. & Tremel. gnus: nec obvius cuilibet eſſet. Nam flores amabiles, (*ut* 26
alii reddunt) lilia, violas & ſimiles, miſsâ ancillâ, Rahel æquè
facilè legere potuiſſet. Ipſum denique vocabulum Hebrai- 27
cum

HERBA ET FRUCTUS

Bayerische
Staatsbibliothek
MÜNCHEN

cum huc optimè quadrat; *cognationem* enim *plurium*, ex communi quâdam ſtipite profectorum, inferre videtur. Quas rationes in *commentario* noſtro[78] fuſiùs declarabimus.

18 *Mala* atque *pyra* noſtratia non fert terra Habesſinica. Nam quo tempore apud nos matureſcunt, tempeſtates atq; procellæ in Habesſinia ſæviunt. *Arbores* enim (ut Habesſinos dicentes audivi) cum noſtro Orbe faciunt: iisdemque menſibus ac noſtræ, folia promittunt & linquunt; *herba* ſecus, quæ hyeme noſtrâ ibi florent. *Mala* tamen *Citrea, Me-*

29 *dica, Perſica* atque *Punica* habent. *Piceas* & *abietes* ſeptuaginta vel octoginta pedum proceritate in ſylvis noſtris mirabatur Gregorius, & ſæpe ቡሩክት፡ዕፀ: *benedictas arbores* voca- *N.G.l.11.* bat; præſertim cum intelligeret tam magnum in navibus & domibus ædificandis uſum habere. Neque tamen Æthiopiam proceris arboribus deſtitui ex itinerum narrationibus

30 liquet. Sed non ſine admiratione dicenda eſt arbor *Enſete*, *1, 12, 16.* Indicæ ficui ſimilis, duarum orgyiarum crasſitie. Nam truncata innumeris ſtolonibus ſponte renaſcitur; qui omnes eſui ſunt, ut arbor hæc alium fructum proferre opus non habeat, tota enim pro olere eſt; nam conciſa & cocta viliorum hominum famem ſedat, qui & folia contuſa cum farinâ

31 elixant, ac pultis inſtar mandunt. Aliam arborem N. Godi- *L.1.c.11.* gnus laudat, contra ventris lumbricos valde proficuam; hos enim ex eſu carnis crudæ gigni: at Habesſinos ſingulis menſibus fructu hujus arboris alvum purgare, atque ſic vermes illos necare memorat.

CAP. X.

De animalibus quadrupedibus.

1. *Boves* magnitudinis ſtupendæ. 2. ejus rei cauſa. 3. *Taurelephantes.* 4. eorum *cornua.* 5. *Armenta* Africæ. 6. armentarii *Beklenſes.* 7. *Equi* generoſi. 8. variorum colorum; 10. illis in bello: 11. *Mulis* ad alias res utuntur. 12. *Gradarii* arte fiunt. 13. *Cameli* in planis tantùm locis utiles. 14. Ovium *adipoſa cauda* 16. in S. Scriptura אליה *Alja.* 18. *Elephantorum* greges 20. omnia vaſtant. 21. *Viam Regiam* efficiunt. 22. Arbores illorum *pabulum*; 23. dociles ſunt. 24. *Jus hoſpitii* obſervaverunt. 29. *Cornua* Habesſini rectiùs vocant, quæ nos *dentes.* 30. Hominem non appetunt. 31. *Proboſcidi* metuunt. 32. In Æthiopiâ nulli cicures. 33. *Camelopardalis* 35. cur ſic vocetur? 36. *Nomen* ejus Amharicè, Ital. Arabicè. 37. *Zecora*, quadrupedum pulcherrimum, 39. deſcribitur. 41. Ingens ejus pretium. 42. *Leo* magnanimus, 43. terror animantium. 46. *Tigrides* & *Pardi* truculentiores. 47. quomodo differant. 49. *Lupi* inertes. 50. *Hyæna* ſæva. 52. *Simiarum* greges 53. *formicas* avidè vorant. 54. Fruges depaſcunt, ſed cautè: 56. feris prædæ ſunt. 57. Mirè ſe defendunt. 58. *Cercopitheculus*, 59. de quo rythmus triplici linguâ. 64. An *Callitrix* veterum? 65. *Animalia* Habesſiniæ Æthiop. Amharicè. 78. *Arwê Haris* Monoceros 80. viſus à

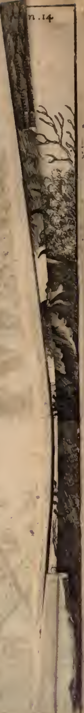
Joh. Gabriele & 83. aliis Luſitanis, 84. ejus deſcriptiones veterum confuſæ. 85. *Unicornua* multa dantur. 87. Nulli ibi *Urſi*; at apri, cervi & capreæ.

OB graminis ubertatem, & perpetuum hujus tractus ca- 1
lorem, magna quoque animalia dari mirum non eſt.
Boves inuſitatæ magnitudinis, Hungaricis atque Ruſſicis
multò majores, hîc conſpiciuntur. Maximos, quos Gregorio
oſtendebam, ille ማእከላውያን፡ *medios* dicebat. Nam ubi lac 2
& pabulum ſufficit, corpus poſt partum facilè creſcit, & ca-
lore magis extenditur; quod in frigidioribus plagis contra
eſt. Hinc conſtat falſa non eſſe, quæ de tauris Æthiopicis, no-
L. XVII. c. 45. ſtris duplo majoribus, Ælianus tradidit. Eosq; Ταυρελέφαντες *Tau-* 3
L. III. 11. *relephantes* eſſe putaverim; de quibus Philoſtorgus ſcribit,
quod eos Romæ è meridianis locis advectos ipſe viderit.
Nam boves duplo majores à magnitudine elephantum haut
L. VIII. c. 45 procul abeſſe, veriſimile. Quæque *Plinius* de Bubus Indicis
camelorum altitudine refert, ego de Habeſſinicis intellexe-
1, 1, 10. rim; Indiæ enim nomine, ut ſupra monui, Habeſſinia multis
veterum venit. Tantos boves ingentibus cornibus præditos 4
creditu facile, quaternorum pedum latitudine; ut idem *Pli-*
nius ibidem tradit.

Armenta Africæ utique & olim celebria fuêre; (73) & 5
adhuc ibi dantur gentes quæ ſolâ re pecuariâ victitant. Tales 6
armentarii ſunt ሰብአ፡ በቅላ፡ *Beklenſes*, haud procul Suaqenâ;
qui æſtate montes incolunt, hyeme verò in plana deſcen-
dunt, &, pabulum ſequendo, ſedes cum tempeſtatibus anni
mutant.

Equorum hîc generoſa & valida eſt natura, non enim 7
equitantur niſi in præliis, vel equeſtri decurſu; ideò nec ungu-
las eorum ſoleis ferreis muniunt; (74) ſi per aſpera & ſalebro-
ſa loca eundum ſit, eos ducunt, ipſi mulis inſidentes. Vario- 8
rum colorum ſunt, ut apud nos, ſpadices, glauci, ſcutulati, fu-
ſci & plurimi nigri. Centum mille equites nigros in centum 9
Boch. Phaleg. L. II. c. 23. millibus equis nigris Cyriacum Nubiæ Regem, quem aliqui
ſimul in Habeſſiniâ regnaſſe autumant, contra Saracenos in
L. I. c. 17. Ægyptum duxiſſe, *Elmacinus* memoriæ prodidit. (75) Miſe- 10
rebatur *Gregorium* equorum noſtrorum, cum illos videret
ingentia plauſtra trahere, illorum patientiam, noſtram verò
inclementiam miratus; quaſi bellicoſo & nobili hoc animali
ad labores ſerviles abuteremur. Mulorum ergo mularumq; 11
hîc frequentiſſimus uſus; onera per aſperos montes geſtant:
iti-

Bayerische
Staatsbibliothek
MÜNCHEN

n.14

itinera longinqua illis conficiuntur; nullum enim jumentū
12 tutiùs per prærupta incedit. Quò molliùs autem rectorem ſuum ferant, gradarii arte fiunt. Moleſta nimis videbatur Gregorio iter facienti equitatio in equis, quòd utplurimum tollutim incederent: vel curſu aſperiore rectorem laſſarent; idque ſe in itinere Germanico ſatis expertum eſſe querebatur.

13 *Cameli* nonniſi in planis locis dantur; arenam enim quamvis æſtu fervidam, ſine noxa pedum calcant, in montibus aut ſaxoſis viis inutiles.

14 Mirabile illud genus *Ovium*, in Oriente atque Africâ ſatis notum, hîc quoque frequens eſt. *Caudas* tam *obeſas* habent, ut minimæ decem, vel duodecim libras: maximæ
15 interdum ultra quadraginta pendant.(76) Igitur neceſſe eſt ploſtellum ſupponere, quò tantum onus eò commodius poſt ſe trahere poſſint: neque humi laceretur, aut corrumpatur.
16 De his caudis accipienda ſunt, quæ in ſacrificiis Hebræorum inter alia pinguia cremari jubentur; quin & ſpeciale nomen apud illos extat; אַלְיָה *Alja* enim dicitur: vulgaris verò & macilenta illa, tàm noſtrarum ovium, quàm aliorum animalium cauda, זָנָב *zanab* vocatur.[b] Alia animalia domeſtica hîc æquè ac in noſtro Orbe inveniuntur. Exod. 29, 22 Lev. 7. 3. & 9, 19.

17 At *feras* multò plures & majores Habeſſinia quàm ulla alia terra alit, quas brevibus perſequemur, à belluis initio fa-
18 cto, quarum grandiſſimæ hîc dantur. Inprimis *Elephanti*(77) & ingenio & mole corporis conſpicui, in planis atque ſylvo-
19 ſis locis magno numero gregatim ingrediuntur. Centum circiter diverſæ magnitudinis ſimul in Tigrâ vidit *P. Ludovicus Azevedus*: totidem ferè paulo ante præceſſiſſe, idem te-
20 ſtatur.[c] Sed incredibile dictu eſt, quantam hi boves Lucæ ſtragem in ſylvis & campis edant; arbores grandiores tamdiu mole corporis quatiunt, donec vel ſcapus frangatur, vel tota arbor cum radicibus velut quodam terræ motu evellatur: mediocres manu paulò altius prehenſas flectunt, & confrin-
21 gunt, atque ſic ramos cum foliis vorant. Frutices & dumos, fruges denique omnes, vel abſumunt, vel obterunt. ፍኖተ፡ ንጉሥ፡ *Viam Regiam* illos efficere, eamque, ceu minus impe-
22 ditam, iter facientes libenter ſequi, Gregorius ajebat. Ne verò pabulum tantis belluis deſit, providentiâ Dei cautum.

Ar-

b) Bochart in Hierozoico. L. II. c. 45. p. 494.

c) Hunc numerum facilè credet, qui apud Nonnoſum in Bibl. Photii n. 3. legit, quod viderit ἐλεφάντων πλῆθος ὐκ ὀλίγον, ἀλλὰ χεδὸν ὅσον χιλιάδων πέντε. Elephantorum haud exiguam multitudinem, ſed ferè quinque millia.

Arbores enim illic creſcunt ceraſorum magnitudine, nobis
ignotæ, inſtar ſambuci medullâ plenæ, ligno molliori; quas
graminis inſtar depaſcunt. Animal iſtud inter cætera muta 23
ad ingenium humanum proximè accedit; ſolum laude ac-
cenditur, & contumeliâ angitur. Exempla apud ſcripto-
res hiſtoriæ naturalis paſſim ſunt obvia. *Jus hoſpitii*, dum 24
illo fruebatur, elephantem obſervaſſe *Gregorius* retulit, etſi
hoſpiti ſub diſceſſum malam gratiam referre voluerit. Vi- 25
tulum enim pepererat in agro conſito; colonus puerperam
hanc, hoſpitem ſibi ingratam, amoliturus, interficere conſti-
tuerat. Disſuadent vicini; non enim inultam manſuram 26
cædem, ſineret potiùs fœtum adoleſcere, certus, elephantem
meſſem maturam contra alios defenſuram; id modò ope-
ram daret, ut, finito puerperio, fruges extemplo demeteret.
Secutus conſilium herus intactam ſervavit ſegetem, nullam 27
aliam niſi ſemitæ, quam fecerat, ſervitutem paſſus. Digres-
sâ matre cum partu ſuo, herus vicinorum auxilio agrum fe-
ſtinanter demeſſuit. Nocte ſequente catervatim venerunt 28
elephanti, apud hoſpitem ſuum ante diſceſſum cænaturi; ſed
vacuum penarium & inanes menſas repererunt. *Cornua* 29
non dentes eſſe, ex quibus ebur fit, apud populos illos non
ambigitur: & ipſa materia & ſitus id docent; ex cranio enim
non ex maxillâ proveniunt: ſoliſque maribus competunt,
fœminæ, ut cervæ, illis carent. Homines non appetit barrus 30
niſi laceſſitus, ſi fortè obviam venerit, modò reſtites & bacu-
lo mineris, proboſcidem ſub ventrem occulit, & barriens
abit; facillimè enim amputari poſſe novit. Nervoſiſſima eſt 31
extrema illius pars ac tenerrima, (cujus percuſſionem valdè
metuit) tribus velut apicibus prædita, quibus minutiſſimas
res, tanquam digitis comprehendere poteſt. Cicures hîc 32
non fiunt: nec ullus eorum ſive in bello, ſive in pace inter tot
montes uſus eſt.

At *Camelopardalis* non quidem craſſitie corporis, at- 33
tamen proceritate elephanto longè antiſtat; tantæ enim al-
titudinis eſt, ut homo juſtæ ſtaturæ ad genua ejus tantùm per-
tingat. Sic credibile fit, quod ajunt, equitem erecto corpo- 34
re equo inſidentem, ventrem illius ſubire poſſe. Nomen 35
illi inditum ex eo, quòd prælongo collo atque capite camelo
non abſimilis eſt; maculis verò albis rutilum colorem diſtin-
guentibus, Pardalis cutem refert. Romani cùm eam primùm
vide-

viderent, *Ovem feram* vocaverunt; quod aſpectu magis,
36 quàm feritate conſpicua eſſet, ut *Plinius* loquitur. Habesſi- *L.VIII.c.18*
nis à tenui cauda ዚራት፡ቀጢን፡ *Jiratakaein*, i.e. *cauda tenuis:*
Italis autem *Giraffa* appellatur ab Arabico زرافة *zurafa*.
37 Cæterum pulchritudine omnia tōtius orbis quadrupedia
38 præcellit *Zecora*; Congenſibus *Zebra* dicta.(79) Animal
iſtud, muli magnitudine, ex ſylvis ultra Habesſiniam, & ter-
ras à Gallanis poſſeſſas adducitur, & facilè cicuratur; in do-
nis Regum Habesſiniæ frequens, & præcipuum eſſe ſolet.
39 Illud paucis ex Tellezio deſcribemus. *Lumbos ambit circu-* *L.I.c.14.*
lus coloris nigri in morem cinguli, quem utrinq; plures ſequun-
tur, pro corporis portione, modo latiores, modo arctiores, tàm
nigri, quàm cineritii coloris nitidiſſimi; tantâ elegantiâ atque
ordine, ut cujuslibet etiam egregii pictoris artem ſuperare
40 *videantur. Solis auribus dehoneſtatur, eas enim paulò lon-*
giores habet; ob quam cauſam à Luſitanis Burro do matto *h.*
41 *e.* aſinus ſylveſtris, *ſed immeritò, cognominatur*. Quantæ au-
tem elegantiæ ſit, vel ex pretio illius intelligi poteſt. Donave-
rat enim *Suſneus* Rex tale animal Turcico Suaqenæ Præfe-
cto, qui illud bis mille Venetianis cuidam Indo vendidit, mu-
nus magno Mogori Indorum Regi.
42 *Leo*, quamvis ferociâ & immanitate cæteras feras vincat,
tamen magnanimitate quadam erga hominem utitur; eum
enim, niſi famelicus ſit, non lædit, modò intrepidus incedat.[d]
43 Sed vix animal datur, quod audito vel viſo leone non expave-
ſcat. *Tauros* maximos tantus terror invadit, ut toti tremant,
nec urinam continere poſſint; Habesſini tamen illũ aggredi
44 audent. De paſtore quodam refert *Tellezius*, quòd prægran- *L.I.c.14.*
dem leonem, à capite usque ad caudam octo cubitorum lon-
45 gitudine, non niſi duabus haſtis armatus, confecerit. Catulos
eorum etiam cicurare ſolent, non ſemper fidâ manſueta-
ctione.
46 *Tigrides* verò & *Pardi* ſive *Panthera*(80) leonibus mul-
tò ſunt truculentiores, nunquam enim homini parcunt.
Æthiopes tamen, ceu notius pabulum, magis quàm albos
47 homines appetunt. Solo colore inter ſe differunt; hi enim
latas nigras maculas fuſco colore: Tigrides fulvum colorem
quinque parvis nigris maculis tanquam pentaphyllo diſtin-

G guunt.

d) Solin. in Polyhiſt. c. 27. al. 40. ait: Clementiæ indicia multa ſunt; proſtratis parcunt. In viros potiùs quàm in fœminas ſæviunt. Infantes non niſi in magnâ fame perimunt. Alvar. c. 23. in fin.

guunt [e]. Beſtiæ tremendæ celeritatis & audaciæ; noctu in vil- 48
las irrumpunt: pecudes atque jumenta laniant; id verò in
c. 43. *Midra-bahra* non fieri, teſtatur *Alvarezius*.

Lupos quoque habent, ſed parvos & inertes; tales enim 49
L. VIII. c. 22 Africam & Ægyptum gignere *Plinius* jam olim teſtatus eſt.
ib. c. 21 & 30 Tanto ſævior ibi eſt *Hyæna*, ſive congener illi *Crocuta*, [f] be- 50
ſtiarum voraciſſima; quæ non noctu modò, nec furtim, ut lu-
pi, ſed apertâ vi in homines pecudesque graſſatur; & vel pa-
rietes perrumpit: vel limina ſtabulorum molitur. ተኵላ: Æ- 51
thiopes vocant: albis atque nigris maculis interſtinctam di-
cebat *Gregorius*.

Alvar. c. 17. At *Simiarum* ingentes greges (*mille & amplius ajunt*) in 52
montibus obambulant; nullus ibi lapis immotus manet; ſi
quod ſaxum majus à duabus vel tribus moveri non poſſit,
plures, quotquot locum habent, illud aggrediuntur, &, ſi poſ-
ſint, invertunt, ut vermiculis ſub iis latentibus fruantur; id
enim præcipuum illarum pabulum eſt. Formicas avidè ex- 53
petunt, tumulo earum, quotcunque accedere poſſunt, aver-
ſas manus imponunt, atque illas volæ irrepentes, tamdiu do-
nec omnes defecerint, delambunt. Sed *exitiabiles ſunt* fru- 54
gibus atque pomis; agros enim & hortos, niſi cuſtodiveris,
penitus vaſtant. Aſtutè tamen agunt, nec eos ingrediuntur
Gregorius. niſi exploratoribus præmiſſis; qui ubi tuta omnia ſociis ſigni-
Idem tradit ficaverint, toto agmine irrumpunt, nihil prorſus reliqui faci-
Marmol in ſuâ Africâ, entes. Igitur primò quietæ atque ſilentes ad prædam eunt, 55
P. 1. L. I. c. 23 & catulos ætate incautiores, ſi fortè vocem edant, alapis ca-
ſtigant; at ubi nullus ex hominibus metus, diſſonis clamori-
bus lætitiam ſuam teſtantur. Fœcunditati earum reſiſti ne- 56
quiret, niſi à tot feris laniarentur; contra quas non niſi fugâ,
& cavis rupium inacceſſis, ſibi conſulunt. Quòd ſi fugæ lo- 57
cus non ſit, audaciores pulvere vel arenâ manus implent, &
in feræ inſilientis oculos conjiciunt, ne fugientes perſequi
poſſit.

Verùm etiam innoxium quodpiam ſimulque lepidiſſi- 58
mum

e) *Pantheris & Tigris* macularum varietate prope ſolæ beſtiarum ſpectantur, ait *Plin.* VIII, 17. quo loco Panthera de Pardo accipitur. Cùm verò Panther τῇ παρδάλει apud Græcos: vel Pardo apud Latinos opponitur, tunc de Tigri accipiendum eſt; Veteres enim has feras, utpote valde inter ſe ſimiles, non accuratè ſatis diſtinxerunt; quia in Europâ tardè admodum, nunquam autem vel rarò ſimul viſæ fuerunt. Duplex earum genus eſſe ſciverunt, cui verò alterutrum nomen tribuendum, vel ignoratum, vel dubitatum fuit.

f) Ex Hyæna & Leæna progenitum animal, Æthiopiæ familiare, autores ſic vocant. Vide Solinum c. 65. & in eum doctiſſ. Salmaſii Exercitationes Plinianas.

mum animalculum natura, quaſi in ſolatium tot noxiorum, dedit. Æthiopicè ፈንቅስ፡ Amharicè verò ጉሬዛ፡ vocatur. *Cercopitheculum* vel *Galeopitheculum* nominaveris; eam enim
59 ſpeciem habet. Elegans *Rhythmus lingua Gafatica* de eo extat, quem Æthiopicè & Amharicè expoſitum hîc damus; ut eruditus lector ſimul differentiam dialectorum inde cognoſcat:

60 *Gafaticè.*	61. *Æthiopicè*	62. *Amharicè.*
ሰሶኝ፡ ተልጸላም፡	ሰብአ፡ ኢይጸልእ፡	ሰብም፡ አልጸላሽ፡
ብሌኝ፡ ተልበላም፡	እክለ፡ ኢይበልዕ፡	እኽልም፡ አልበላሁ፡
ይጸለኝ፡ አማም፡፡	ይጸልኡኒ፡ በከንቱ፡	ይጸሉኛል፡ ዝንላሉ፡

Hoc eſt: Hominem non lædo.
Frumentum non edo.
Oderunt me fruſtra.

63 Varii & ferè cæſii coloris eſt. Albos India gignit belliſſimos, ſed adeò teneros, ut, niſi amiculo pelliceo foveantur: aut ſinu
64 geſtentur, ad nos vehi non poſſint. Num Callitriches veterum ſint, aliis judicandum relinquo. De iis Plinius, poſtquam de ſimiis diſſeruit: *Callitriches toto penè aſpectu differunt; barba eſt in facie, cauda latè fuſa primori parte. Hoc animal negatur vivere in alio, quam in Æthiopia, quo gignitur cœlo.*† Eadem Solinus habet; addito: *Has*[g] *capere non arduũ, ſed proferre rarum.* Fortaſſis quia neſciebant calore perpetuo fovendas eſſe. *L. VIII. c. 54* † *al. ſolo. in Polyh. c. 40. al. 27.*

65 Nomenclationem quorundam animalium, quam mihi Gregorius duplici linguâ deſcripſit, cum lectore hîc communicabo:

እንስሳ፡ ዘቤት፡ i.e. *Domeſtica animalia* ſunt:

66 *Æthiopicè.*	*Amharicè.*	
ላህም፡	ላም፡	Bos.
ደከበና፡	ጎሽ፡	Bubalus.
በግዕ፡	በግ፡	Ovis.
ከርጎርልዮስ፡	ሐሣማ፡	Porcus.

67 At prior vox non eſt Æthiopica, ſed Græca χοιρογρύλλιος. *Chœrogryllius*, quam malè pro *Porco* accipiunt; *Arctomus* enim eſt, muris Ægyptii genus. *Bochart. Hieroz. III. c. 33.*

ጠሊ፡	ፍየል፡	Capra.
68 ፈረስ፡	Idem.	Equus pul-

cher & bello aptus; at equus ad alia ſervitia idoneus vocatur መጋዝ፡

g) Callithrix. καλλίθριξ *pulchros pilos habens.* Adjectivum ergò eſt, ſubſtantivè acceptum, & ſubintelligitur πίθηκος id eſt, *ſimia*; *Pithecus* autem maſculinum eſt. Ergò potius *Hos* ſcribendum fuiſſet, niſi Latinam vocem reſpicere voluit Solinus.

Æthiopicè.	*Ambaricè.*	*Latinè.*	
- - -	ባዘራ:	Pulchra equa.	69
ገመል:	Idem.	Camelus.	
በቅል:	በቅሎ:	Mulus.	
አድግ:	አኅያ:	Aſinus.	
ከልብ:	ውሻ:	Canis.	
ድሙት:	Idem.	Felis.	
	እንስሳ: ገዳም: i.e. *Animalia fera.*		70
ነጌ:	ዘኆን:	Elephantus.	
ዘራት:	ዠራት: ቀጩኔ:	Camelopardalis.	
ቶራ: *Torâ.*	አጋዘን: *Agazen.*	Magna ſunt animalia,	71
- - -	ዶፋሳ: *Dofaſa.*	boum ſimilitudine.	
ኀየል:	ዋላ:	Cervus.	
- - -	ሳሳ: *Saça.*	Animal cervi ſimilitudine	72
& colore, ſed caprâ majus; fortè *Dama* vel *Tragelaphus.*			
ወዐል:	ሮኸር:	Capreolus.	
ወይጠል:	ፈቀ:	Caprea.	
ጣሌ: በድው:	የበዱ: ፍየል:	Caper ſylveſtris.	
ኦርና: *Orna.*	መዳቋ: *Madakua.*	Animalia; quæ capris aſſi-	73
- - -	ዱኩላ: *Decula.*	milabat Gregorius. *Ru-*	
		picapra vel *Ibices* eſſe videntur.	
አድግ: ገዳም:	የበዳ: አኅያ:	Aſinus ſylveſtris, i.e. *Onager.*	
ሐራውያ: ሐቅል:	ሕርያ:	Porcus ſylveſtris, i.e. *Aper.*	
ሐሰስትዮ:	ጦጣ:	Simia major. Ein Pavian/	74
		Cephus vel *Orang outang* Indis, ni fallor.	
ሀገይ:	ዝንጅር:	Simia.	
ቀንፈዝ:	ዠርት:	Hyſtrix.	
ቈንጸል:	ቀበር:	Vulpes.	
- - -	ዋልጋ:	Animal vulpi ſimile, ſed ma-jus.	75
አንክሮ:	ጥርኝ:	Civeta.	
ምንተሌ:	ፀንቸል:	Lepus.	
ገሐ:	አሽኮኮ:	Cuniculus.	
ፈንቅስ:	ጉሬዛ:	Galeopitheculus.	
	አራዊት: ሐቅል: i.e. *Animalia ſylvæ*, h.e. *ferocia*, ſeu *carnivora.*		76
አንበሳ:	Idem.	Leo.	
ነምር:	ነብር:	Tigris.	
- - -	ግስላ:	Pardus, *ut videtur.*	
ተኵላ:	Idem.	Hyæna.	
ዝእብ:	ዠብ:	Lupus.	

Videt

77 Videt ſtudioſus lector animalia quędam, à Gregorio nominata, Latinè non vel dubiè reddita eſſe. At non dubito eſſe inter illa quædam veteribus memorata, *Lycaonem*, *Catoblepam*, *Thoa*, *Chaum*, *Manticboram*: *Boves unicornes, tricornesq́ue*: *Tauros ſylveſtres* atrocisſimos, aliaq́ue multa, *monſtris*, quorum Africa ferax,[h] non abſimilia.

78 Præterea animal mihi nominavit *Gregorius*, quod validum & ſævum eſſe dicebat; አርዌ:ሐሪስ: *Arwêharis*. Amhar: አውሬ:ሐሪስ: idq́ue procul dubio eſt Arabum حريش *Harish* vel حرشن *Harshan*, quod *Vnicorne* eſt, capri ſpecie, & perni-
79 citate pedum valens. Num forte ſit antiquorum *Monoceros*, (84) qui, teſte *P. Hieronymo Lupo*,[i] in Habeſſiniâ reperitur, aliorum indagationi relinquimus. Pro fabuloſo habitum fuit iſtud quadrupes à peritioribus pleriſque. Nimirum ineptæ deſcriptiones, quaſi vivum capi non poſſet: ambigua & ex plane disparibus animalibus conficta forma: tanquam de quodam errore naturæ auctores fabularentur, omnem fidem demſerant; famam tamen non prorſus vanam fuiſſe Lu- Proœm.n.12
80 ſitani tradidêre. Viſum enim fuit à *Joanne Gabriele*, quem ſupra nominavimus, apud *Agawos* in Regno *Damota*, *animal pulchro in fronte cornu, quinque palmos longo, & albicante præditum: mediocris equi magnitudine, & formâ: coloris ſpadicei: jubis atque cauda nigris, ſed brevibus & tenui-* 1.3.5.
81 *bus.* (alibi tamen viſum crasſioribus & longioribus) *In densſisſimis ſylvis ſolitarium vivere, & rarò in campos progredi,*
82 incolæ dixerunt. Quo minùs autem de veritate rei dubitaretur, pullus allatus fuit Patri cuidam Societatis, qui illum
83 oculis ſuis vidit. Porro *Luſitani*, in rupem quandam excelſam regionis Naninæ, quæ Gojamæ pars eſt, ab *Adamas-Saghedo Imperatore* relegati, teſtati ſunt: *Se plurimos tales monocerotes in ſubjacentibus ſylvis paſcentes vidiſſe*; ex quorum relatione profecta ſunt, quæ *Johannes Bermudes* & *Ludovicus Marmolius*[k] de hoc animali memoriæ prodidêre. P.I.L.I.c.13
84 Deſcriptio Luſitanorum veritati magis congruere videtur; quæ enim veteres recentesq́ue auctores[l] de unicornibus ſcripſerunt, tam confuſa reperias, ut quædam de *Rhinocerote*,[m] quædam de *Oryge*, quædam de *aſinis Indicis*, quædam

 etiam

h) Plin. L.VIII.c.19.21. Solin. in Polyhiſt.c.30.al.43.
i) In relatione illius Anglicè translatâ; tit. A short relation of the river Nile &c. 1673.
k) allegantur à Bocharto in Hierozoico. L.III. c.26.
l) Quos vide latè apud Bochart. dicto loco.
m) De hoc intelligenda eſt M. Pauli Veneti relatio de Vnicorni in Javâ minore. L.III.c.15.

etiam de *ceto Gronlandico* Nahrwhal accipienda ſint. tot animalibus ad Chimæram hanc formandam opus fuit. Cæte- 85
roquin ambigendum non eſt, multas unicornes animantes hîc & illic dari; id tantùm ſummè dubium erat, de quibus ſa-
Num. 23, 22. cra Scriptura ageret; quandòquidem interpretes, poſt LXX. Se-
& 24, 8. & alibi. niores, ferè omnes, Hebræum רים *Rim* vel ראם *Reem*, *Monocerotem*, animal Iſraëlitis planè incognitum, reddiderunt. *Æthiopicus interpres*, ſive ignorans id animalis in Æthiopiâ dari: ſive aliud intelligi putans, Græcum τὸ ὁ. μονόκερως ubique reddidit ዘአሐዱ:ቀርኑ: (Beſtia) *cui unum cornu*. At clariſſi- 86
L. III. c. 27. mus *Bochartus* Arabum ريم *Rim*, è caprearum genere: vel,
& L. VI. c. 12 quod veriſimilius mihi videtur, *Orygem* eſſe docuit.(84) *Vrſi* 87
nomen ድብ: *Deb*, ex Arabicâ & Hebr. linguâ habent; animal
L. VIII. c. 36 in fin. ipſum non norunt. In Africâ enim urſos non gigni, Plinius
L. IX. c. 58. in fin. pridem ſcripſit; at *apri*, *cervi* & *capreæ* dantur, ſecus ac ille putat, niſi fortè de Africâ propriè dictâ locutus ſit.

CAP. XI.

De amphibiis & aquatilibus.

1. *Hippopotamus*. 2. Vnde illi hoc nomen. 3. Jobi *Behemoth* 4. Segetibus. 5. ſcaphis & hominibus pernicioſus eſt. 6. Igne fugatur; quare capiatur. 7. *Crocodilus* 8. Jobo *Leviathan* eſt. 9. *Lacerta* aquatica, 10. *Angueg* כח: Hebr. 11. à *Gregorio* deſcribitur. 13. *Piſces* multi. 14. *Torpedinis* admiranda natura. 15. *Febrim* curat, 16. fortè & *podagram*. 17. per haſtam corpus afficit.

NVnc ad *amphibia & aquatilia* deſcendimus; inter quæ 1
horribilis bellua, ἱπποπόταμος *Hippopotamus*,(85) i. e. equus fluviatilis: Æthiopicè ብሐት: *Bihat*, Amharicè autem ጎማሬ: *Gomari* [n] dictus, vaſtâ corporis mole, & roboris ſtupendi, facilè primas tenet. Græci, cùm id nominis reperirent, caput 2
tantùm ex undis exſertum viderunt; roſtro enim, oculis, & maximè auribus equo perſimilis: [o] corporis verò & pedum formâ prorſus diſſimilis eſt, ac jubâ caret [p]; ut ex effigie hîc depictâ apparet; breves enim pedes & perbrevem caudam, cutem glabram, & lævem ſine ullis pilis habet, bove autem duplo major perhibetur. [q] Neque aliud animal eſt בהמות *Behe-* 3
c. 40, 10. *moth*, quod Jobus deſcribit, antiquo Ægyptiaco vocabulo uſus, quorum aliquam multa ſingulari numero in ות *oth* deſinunt;

n) Sic corrige apud Bochartum in Hieroz. L. V. c. 15. in fin. pro *Bechs* & *Gomar*.

L. I. c. 8. o) Hinc B. Tellez ſcribit: *Bene quadrat in illos nomen equorum, quia reverâ roſtro illis ſimillimi ſunt, & adhuc magis auribus.*

p) ſecus ac Plinius putat, qui illi etiam hinnitum tribuit, L. VIII. c. 25. in fin.

q) Itali vaſtum corpus reſpicientes *Bomarin* i. e. *Bovem marinum* vocant.

nunt; idq́ue primus *Bochartus* in Hierozoico ſuo Orbem *L.V.c.15.*
4 eruditum ſcitè docuit; illius enim *deſcriptio* cum Hippopota-
mo collata bellè quadrat. Multi reperiuntur in lacu Tzani- *B.T.1,6.*
co, qui agros vicinos magno ſegetum damno depaſcuntur.
5 Lembunculos ſubvertunt, & ob id navigationem inſularium
in illo lacu intutam reddunt, quia hominibus etiam inſidian-
6 tur. Ignem pavent, ut feræ pleræque, [r] eoq́; ſolo etiam à pue- *N.God.I.11.*
ro in fugam agi poſſunt. Dantur tamen qui venatione illo-
rum ſe ſuſtentant, & carne veſcuntur: corium autem craſſiſſi-
mum ad varios uſus, inprimis ad ſcuta adhibent.
7 Socius ejus *Crocodilus* multo nocentior eſt, qui quidem
non in dicto lacu, ſed in flumine *Tacazè*, quem in Nilum flu- *1,8,105.*
8 ere diximus, reperitur. *Leviathan* à Jobo vocari, viri quidam *c.41.*
docti [s] jam pridem obſervaverunt, quibus clariſſimus *Bochar-* *d.l.c.16.*
tus meritò adſtipulatur.[86]
9 *Lacerta aquatica* paſſim dantur prægrandes, atque in-
ter eas quædam ዐንጕግ፡ *Angueg* dicta, aſpectu fœda, caudâ
acutâ, atq; tam forti, ut homini crus ferè incidere poſſit; quare
10 ab Italis *Caudiverbera* vocatur.[87] Mihi ورل *Waril* Arabum:
כח *Coahh* Hebræorum eſſe, & à robore nomen accepiſſe vi-
detur. Illius deſcriptionem uberiorem *Bochartus* habet. Se- *L.IV.c.3.*
quentem *Gregorius* dedit:

11 ዐንጕግ፡ ይነብር፡ በባሕር፡ ወወፂኦ፡ እምኔ፡ ማይ፡ ይበልዕ፡ ሣዕረ። ዘ፬ ለእገሪሁ፡ ለርእየሁ፡ ፀዋግ፡ ወስኑ፡ 12 መልክዑ፡ ይመስል፡ ከይሲ። ዘእን በለ፡ ጸጕር፡ ወጽአቱ፡ ወዘነቡ፡ በሊ ሕ፡ ከመ፡ መጥባሕት፡ ወይመትር፡ ሰብእ፡ ወእግሩ፡ ይከውን፡ ከመ፡ ድሙት፡ ላሕቱ፡ ቀጢን።	Angueg *exiſtit in fluminibus, & cùm ex aquâ egreditur herbam depaſcit. Quadrupes eſt. Aſpectus ejus fœdus, & forma draconis eſt; pilis caret. Cauda ejus acuta eſt inſtar gladii, ita ut incidat hominem* (ſeu crus hominis) *Magnitudine feli ferè ſimilis, ſed tenuior eſt.*

13 Aliàs lacus & flumina *piſcibus* abundant, etiam illa, quæ ter- *B.T.1,6.*
râ ſe condunt; ut de *Marebo* ſupra diximus. *1,8,108.*
14 Sed inter cæteros maximè notabilis eſt *Torpedo* Africæ
familiaris. Hollandi Drilviſch i. e. Zitterfiſch *piſcem tremulum* [t] vocant; ejus enim tam ſtupenda natura eſt, ut, manu
tactus, horrorem membris incutiat prorſus intolerabilem,
idq́ue expertus eſt, ſed vix momento ſuſtinuit, *P. Almeyda*
Je-

r) Etiam Leones. Solin. in Polyhiſt. c.27. al. 40. Propterea Habeſſini ignem juxta villarum portas noctu faciunt. Alvar. c. 25.
s) Beza & Deodatius. allegante Bocharto L. V. c.15.
t) O. Dapperus in Deſcriptione Africæ ſub Regno Benin.

Greg. Jeſuita.[u] *Febrem tertianam* & *quartanam* illo curant Ha- 15
beſſini, ſed validè in tabula ligandus eſt ægrotus; ſic piſcis
artubus applicatus, cruciatum atrociſſimum omnibus mem-
bris inducit, poſt quem paroxiſmus febrilis non redit. Acer- 16
bum remedium, fortaſſis etiam podagricis non inutile futu-
rum; quia id genus morbi tormentis curari quidam dicunt.
Credent id inter Æthiopes illi, qui ipſum Cacodæmonem
N.G.I,11. hoc piſce ex homine exigi poſſe pro certo habent. Quin etſi 17
haſtâ virgâve attingatur, quamvis prævalidos lacertos tor-
peſcere, & quamlibet veloces ad curſum alligari pedes, ait
L.32.c.1. & 10. *Plinius.*[x] Quod falſum non eſſe etiam recentiores hiſtorici
teſtantur.(88)

CAP. XII.

De avibus.

2. *Struthiocamelus* & *Caſuarius.* 3. *Ille* pernicitate curſus equos vincit. 4. in *Africa* frequens: 5. *Hic Æthiopice* malè ቀቀኖ: 6. Canibus infeſtus eſt. 7. *Caro* ejus alexipharmacum. 8. *Ibes* & 9. *Ophiomachi*, ſerpentes conficiunt. 12. *Pipi* venatoribus feras prodit. 16. In *Guineá* etiam reperitur. 17. *Anſeres domeſticos* non habent; eos *Gregorius* 18. beatos prædicavit: 19. miratus inprimis *plumâ* inflatos lectos: 20. eoſque viris non convenire putavit. 23. Nulli illic *cuculi*, nec *aquilæ*. 24. *Ruch* & *Condora* aves fabuloſæ.

VTi quadrupedum maxima tàm terrâ quàm Mari in Ha- 1
beſſiniâ reperiuntur: ita & volatiliū. Tametſi volucres 2
non ſint, nec à terrâ tollantur *Struthiocamelus*, &, qui maxi-
mū corpore pondus poſt illum implet, *Caſuarius*. Curſu nihi- 3
Plin. X,1. lominus adeò valent, ut etiam equum celeritate vincere di-
cantur, defectum alarum pernicitate pedum penſante natu-
râ. Cæterum *Struthiocamelus* noſtris hominibus notior jam
eſt, quàm ut longâ deſcriptione egeat.(89) *Caſuarius* ales 4
Africæ, illo tractu frequens, Guineenſibus *Eme* dicitur: Ha-
beſſinis, & peculiariter Tigrenſibus ዐባ፡ጕንጓሌ፡ vocatur, qua
voce magnum ejus corpus ſignificant; خنبع enim Arabicè
procerum, & magni corporis hominem denotat. Vocabu- 5
lum ቀቀኖ: quod *Deut.14.16.* reperitur, Habeſſini de hac ave
malè accipiunt; eſt enim Græcum κύκνος *Cygnus*, quem fortè
audiverant reliquas aves magnitudine corporis ſuperare.
Inimicitia illi cum canibus, quos inſectatur, ſed cum vitæ pe- 6
riculo. Pullum mihi ex India miſſum moloſſus interemit;
(exu-

L.1.c.8. u) B. Tellez Monſtraverunt ei (*Almeida*) piſcem, qui Latinè ab effectu *Torpedo* dicitur, quem ubi manu comprehendiſſet, illicò in ipſa manu, & brachio tantum attulit cruciatum, ut feſtinanter eum abjecerit, nolens tam dolorificam experientiam continuare. Plura de eo habet N. Godign. L. 1. c. 11. Vide Comm.

x) Hunc vide, quia plura miranda de illo ſcribit L. 9, 42.

7 exuvias ejus adhuc habeo. Caro ejus, ſive recens, ſive fumata, in medicaminibus contra venena ſerpentum habetur; id
8 ex eo intellectum, quod eos ſine noxâ avidè voraret. Sed non unum hoſtem ſerpentibus ſapientiſſimum Numen dedit; nam maximam eorum copiam *Ibes*, aves in Ægypto no- *Cic. de nat.*
9 tiſſimæ, conficiunt: (90) nec non ὀφιομάχος *Ophiomachus*, qui *Deorum.* à pugnâ cum ſerpentibus nomen accepit. Amharicè ሀገበ:
10 ወሲላጥ: *Serpentes deglutiens* vocatur. Sic Africa, quæ malefici generis permulta animalia gignit, etiam remedia plurima
11 ſuppeditat, prout ſupra de herbâ Aſſazoë diximus. Aves au- *1,9,11.* tem hîc homini à naturâ extirpandis beſtiis conceſſæ videntur; quippe quas ipſæ vincere nequeunt, illas hominibus
12 produnt. Etenim *avicula*, quæ Tigrenſibus, ubi frequens eſt, ፒፒ: *Pipi* à voce vocatur, (mirum dictu) venatores eò ducit, ubi feras latere animadvertit; tamdiu *Pipi Pipi* ſuum
13 ingeminans, donec ſequantur, easq; occidant. Retulit mihi Gregorius: *deambulanti ſibi cum Tigrenſi quodam amico auditam hanc avem; ſeque, intellecto ex comite ſuo quid vellet, experiri voluiſſe num vera diceret; deductos autem fuiſſe ad frondoſam arborem, in qua ingens anguis ſpiris ſuis circa ramos convolutus hærebat; quo viſo, multò citiùs, quàm ve-*
15 *nerant, regreſſos.* Intutum enim eſt avem hanc ſequi, niſi telis & venabulis bene ſis armatus. Sed magis ſuâ quàm hominum causâ id facere videtur; non enim gratis hoc officium homini præſtat, carnis fruſtulis in loco cædis repertis
16 vivit, & ſic partem prædæ capit. Nec in Habesſiniâ tantùm, ſed & in *Guineâ*, in regno *Quoja*, ubi *Fonton* illi nomen eſt, *O. Dap. A-* reperitur, magnitudine alaudæ. Prodere verò illic dicitur non *fric. 395.* feras tantùm, & ſerpentes, ſed etiam apes. (91)

17 Anſeres domeſticos non habent. Illos à paſtore agi videns ſtupebat *Gregorius*; facetè me interrogans: *obtemperarentne hæ alites huic ſuo paſtori?* cum affirmarem; *quid ſi*
18 *volant*, inquit, *prævolatne vel ſequitur volando?* Cùm utilitatem earum enarrarem, ብርክት: ዐፍ: *beatas* prædicabat plumigeras has *aves*, maximè cùm in *arce Gotanâ* Friedenſtein
19 in molli earum plumâ cubaret. Nam priusquam in Germaniam veniſſet in plumis nunquam dormiverat: & lectos Germanicos, levi plumâ tumentes, vento inflatos putaverat.
20 Impensè autem mirabatur eò deliciarum Germanos veniſſe, ut non puerperis ſolùm aut infantibus, ſed & virorum cor-

H pori-

poribus ſubſternerentur. Etenim ægrè in bellum profectu- 21
ros cenſebat, quos tam molle ſtratum non ſequeretur. Cæ- 22
teras Europæ alites pleraſque habent; de aquaticis nihil ſcriptu dignum accepi. At *nulli* ibi *cuculi* audiuntur: *nec aquila* 23
viſuntur; propterea de iſtarum magnitudine & vi haud ſecus ac Arabes de ſuâ *Ruch*[y] decempedales narrant fabulas; nam *ovum ejus magnitudine ſuâ montem exæquare* dicunt(92). Vt taceam nunc Monomotapenſium *Condoram*,[z] *equos pennatos*, aliaque ambigua avium & quadrupedum monſtra, in Africâ veteribus nec non recentioribus autoribus credita: vel ſaltem audita.

CAP. XIII.

De ſerpentibus & inſectis.

1. *Dracones* morſu tantùm valent; 2. maximi in Indiâ. 3. Illorum *ſquama* & *color*. 4. *Boa*. 5. *Salamandra*. 6. *Hydri*, qui & *Cherſydri*, venenatiſſimi. 7. *Gregorii* deſcriptio. 8. Ab *excrementis humanis remedium*: 9. quod *Panthera* fortè docuit. 12. Baculo *arcuato* necantur. 14. Torrida loca ob ſerpentes ferè invia. 15. Boves eorum ova conculcant. 16. *Locuſtæ* pernicioſiſſimæ, ſed 21. eſu ſalubres. 22. *S. Johannis Baptiſtæ* cibus. 24. *Apes*. 25. Quædam nobis ignotæ: 26. aculeo carent. 27. *Formicæ* diverſorum generum. 28. Quædam *agminales* magnæ, 29. mediæ, 30. parvæ, 31. volatiles.

TRanſimus ad animalia malefica, quorum innumeræ 1
ſunt ſpecies. *Dracones* in hoc genere maximi, morſu tantùm valent, veneno carent; ne dupliciter humano generi nocere poſſint. In tantam autem magnitudinem adole- 2
ſcunt, ut facilè crederet *Gregorius* in Indiâ reperiri, qui ſolidos infantes, porcellos, agnos, atque hædos haurirent. Squamo- 3
ſos eſſe, & annoſæ arboris corticem colore referre, ajebat, ut à ramis majoribus vix diſcerni poſſint. De *Boa* autem, quæ 4
boves glutiret,[a] nihil audiverat, neque ego quenquam unquam auditurum putaverim.(93) Nihil de *Salamandra* mihi 5
narravit *Gregorius*, cujus inter omnia venenata maximum
L.29.c.4. ſcelus, ut Plinius loquitur. Eam in Java majore *Jeko*(94) à voce, quam edit, dici, ob exitiabile iſtius virus, nonnulli cenſent.

y) De qua *Bochartus* in ſuo Hieroz. L. VI. c.14. n.10.

z) *P. Bolivar* Jeſuita ait: *Se pennam illius avis vidiſſe è mediocribus longitudine viginti octo palmorum, latitudine trium. Calamum ipſum longitudine quinque palmorum, brachii modici craſſitie.* Allegatur à Nobiliſſ. Thevenotio in ſuis Obſervationibus. *Remarques ſur les relations d'Ethiopie.* Relationem integram lectori in Commentario dabo.

a) Hieronym. in vita Hilarionis ideo *Boas* dictas putat.

6 ſent.[b] Sunt tamen in Habeſſiniâ alii angues veneni rapidiſ-
ſimi. Tales ſunt Hydri, nullis ſerpentium veneno inferiores. *Idem d.l.*
In paluſtribus locis vivunt, quibus æſtate areſcentibus, ſi in
ſicco conſpiciantur, à Græcis *Cherſydri*[c] dicuntur; tunc verò
longè nocentiores ſunt, ſiti enim & æſtu magis accenduntur. *Salluſt. de*
7 (95) De his, niſi valde fallor, accipienda *Gregorii* deſcriptio. *Bel. Iug. c. 89.*
Serpens datur apud nos, inquiebat, *brachii longitudine &*
craſſitie, colore puniceo, ſed ſubfuſco, ſub fruticibus aut herbis
latens; illuc ſi acceſſerit homo vel brutum, forti halitu, tam pe-
ſtilens ac fœdè olens virus exſpirat,[d] *ut animali brevi pereun-*
8 *dum ſit, niſi maturè remedium afferatur.* Id verò non diffi-
cile natura dedit, ubi tam facile eſt malum; *nam excrementis*
9 *humanis in aqua ſumtis curari*, dicebat. Quod remedium
Panthera fortè homines docuit, quæ, ſi carnem à venatoribus
aconito perfricatam voraverit, merdâ humanâ ſibi medetur.
10 Multa enim à brutis adhibita hominibus quoque utilia de- *Plin. VIII,*
prehenſa fuerunt. Alias ſerpentum ſpecies paſſim notas re- *27.*
11 ferre ſuperſedeo. Vulgares adeò ſpernunt, ut ſine metu inter
illos ambulent, eosq; intrepidè occidant. Igitur quoties rus
12 eunt, baculum incurvum ſecum geſtant, rectus enim pun-
ctum duntaxat tangit, arcuatus verò & laxiùs ferit, & cer-
13 tiùs. Gregorius, cùm audiret Heldburgi (Ducis Saxo-Gota-
ni caſtellum in Franconiâ eſt) copiam ſerpentum dari, talem
ſibi faciebat, & primi obvii non caput, ſed medium certiore
ictu percutiebat; ſic illum, fractâ ſpinâ dorſi, cum ultra ſerpe-
14 re nequiret, interficiebat. Torrida Africæ loca ſerpentibus
infeſtiſſima ſunt: multa quoque propterea inculta; per quæ
15 iter periculoſiſſimum eſt. Ideò viſis ocreis noſtris *Gregorius*
ajebat: *bonas illas fore contra aſpidum morſus.* Interdum bo-
ves agunt (*Aſſazoë munitos credo*) in loca ovis eorum con- *1, 9, 11.*
ſita, quò illa conculcent; aliàs fœcunditate ſuâ in immenſum
multiplicarentur.
16 Sed longè exitioſiores ſunt *locuſtæ*, (96) quæ non deſerta
& arenoſa loca quærunt, ut ſerpentes; ſed arboribus conſita
17 atque frugibus culta. Ineffabili multitudine inſtar denſæ nu- *Alv. c. 32.*
bis Solem obumbrant; non herbæ, non frutices, non arbo- *& 33.*

H 2 res

b) Videatur inter alia Itinerarium *Volcardi Iverſen* L.I. c. 7. in fin. Stellioni ſimilis eſt. Confer *Bocharti Hieroz.* P.I. L.4. c.4.

c) q.d. ὕδρος ἐν χέρσῳ. Ætius L. XIII. c. 35.

d) Hæc circumſtantia me induxit, ut Gregorium de hydris ſive Cherſydris (quæ nomina ille ignorabat) locutum eſſe crediderim; nam peſtilentem halitum autores illis tribuunt. Virg. L.III. Georg. Ælian. Hiſt. L. VIII. c.13. Kimchi ſub rad. שרף.

resintactæ manent: quidquid herbidum aut frondoſum, arroditur; quaſi igne toſtum eſſet. Etiam cortices arborum 18
dentibus mandunt, & ſic non in unum tantùm annum nocent. Sequuntur hominum pecudumque mortes, & vaſtitas 19
regionum per aliquot annos; [e] quia tantæ calamitati tolerandæ neque fœnum neque frumentum, ut ſupra diximus, (l.9,7.)
convehere aut coacervare ſolent. Aliquamdiu quidem ipſis 20
locuſtis ſuſtentare ſe poſſunt; quibus avidè veſcuntur, *in ſatietatem & ultionem.* Suavis enim valde, nec non ſalubris 21
eſt cibus, quo præſidium quoddam Luſitanorum in India, (Maffeus de reb. Ind.)
jam jam ob famem ſe dediturum, tamdiu ſuſtentatum fuit,
donec ei ſubveniretur. Itaque dubitandum non eſt veras 22
fuiſſe locuſtas, quibus *S. Johannes Baptiſta* in deſerto vitam toleravit. (Matth. 3, 4. Marc. 1, 6.)

De aliis inſectis, quorum ſat ferax eſt iſta plaga, multis 23
dicere nihil attinet. De *apibus* ſolummodò, quarum fœcun- 24
diſſima eſt regio, & ingens mellis atque ceræ proventus, pauca afferemus. Eſt genus apum minutarum, nigrum, terreſtre, 25
ceram albiſſimam & mel ſuaviſſimum, quod in optimis medicamentis ponitur, conficiens. De hoc accipiunt Habeſſini
መዐር:ገዳም: *Mel agreſte*, quo idem Baptiſta uſus eſt. Quia 26 (Ibid.)
verò aculeo carent, latebrâ ſe tuentur; ſub terrâ enim favos condunt, anguſtisſimo introitu, quem viſo homine quinque vel ſex implent, capitula ſua ſolo æqualia ponentes, tam ſolerter, ut acutiſſimos oculos fallant.

Poſt apes notabilis *formicarum* natura eſt; (97) quarum 27
plurima genera ſat magna illic dantur, non quidem *canis mediocris magnitudine*, [f] qualem inter alia munera à Thamo Perſarum Rege, Solimanno Turcarum Sultano miſſam *Thuanus* narrat; noſtratibus tamen multò majora; ut ferè ſunt (Hiſt. L. 24.)
Africæ & Indiæ inſecta. Inter eas maximè ſpectabiles ſunt, 28
quæ ጉንዳን: *Gundan* vocantur; ſemper enim quaſi inſtructo & planè *æquali agmine* incedunt, ſervatis, haud aliter ac inter milites, ordinibus: relictâ poſt ſe quádam veluti regiâ viâ. Fruges non comportant, ſed ſtatim devorant, earumq; morſus homini valdè dolorificus eſt. Secundum magnitudinis 29
locum occupant illæ quæ ገብረ:ጉንዳን: i. e. *Servi gundan* appel-

e) Dapperus in deſcriptione Guineæ, ſpeciatim littor. aurei p.459. ſed in hoc fallitur, quod ex Felici Arabia (tam procul) provenire ſcribat.

(L. X. c. 31. in Polyhiſt. c.40. al.27.) f) Hoc faciliùs crediderim, quàm quod Plinius *formicis* apud ſeptentrionales Indos aurum eruentibus *magnitudinem Luporum Ægypti*: Solinus *formam canis maximi* tribuit.

pellantur; tanquam *mancipia* magnarum eſſent. Etiam ordine repunt, ſed grana roſtello geſtant, & condunt: madefa-
30 cta verò rurſus egerunt, & in Sole ſiccant. De his, quia miræ ſolertiæ ſunt, Salomonem locutum putant. *Minima* in hoc *Prov.6,6. & 30,25.*
31 genere Æthiop. ፀሁት፡ Amhar. verò ጣጠት፡ dicuntur. Dantur etiam quibus certo tempore alæ creſcunt, ut volare poſſint; quod & in Germaniâ interdum contingit. Semel in patriâ meâ vidi: talesque *formicas volatiles* à gallinis avidè abreptas memini.

CAP. XIV.

De naturâ & ingenio incolarum.

2. Habeſſini *bonæ indolis* ſunt. 3. Tellezius commendat eos 7. ab *æquitate, juſtitiâ & placabilitate:* nec non *lenitate, veritate & pietate Chriſtianâ.* 8. Inprimis *Enareenſes* 10. omnibus Africanis præſtant. 11. *Servi* hujus nationis per totum Orientem *in pretio* ſunt. 12. *Preſter Chan* quid ſit nonnullis. 15. Habeſſini cupidiſſimi bonarum artium & ſcientiarum. 18. Inprimis *Linguæ Latinæ.* 20. Cauſæ profectionis *Gregorii* in Germaniam. 21. Occaſione diſcendi deſtituuntur, & quare. 25. *Tigrenſes* culpantur. 28. Habeſſini *formâ corporis* præſtant, quæ 29. ex *Tellezio* deſcribitur. 32. *Æthiopes albi,* 33. *Leucæthiopes* in Guineâ. 34. *Nigredinem* ſuam præferunt, & 35. *Diabolum album* pingunt. 36. *Robore* valent viri pariter ac 38. *fœminæ*; quæ facillimè pariunt, nec 39. infœcundæ ſunt. Vnde 40. non exigua *hominum multitudo.* 42. *Iudæi* inquilini: 43. olim ſui juris erant; 44. nunc ſparſi, & 45. partim exules. 46. *Dialecto* utuntur *Talmudicâ* corruptâ. 50. *Muhammedani* Chriſtianis immixti. 51. *Gentiles* innumeri, *vagi, nudi, pamphagi.* 52. Troglodytis ſimiles. 54. Luſit. *Cafres* i.e. *Infideles.* 55. Alii *pagani.* 56. *Gallani.*

1 BRuta igitur animalia atque inſecta ad hunc modum ſe habent. At animantium præſtantiſſimum, cujus gratiâ reliqua omnia genita eſſe etiam ſapientioribus Ethnicis viſum fuit, *hominem*, rerum dominum, nunc dicere reſtat. In- *Plin. L.VII. Proœm.*
2 geniorum autem in hâc mundi plagâ non eadem quæ cœli & ſoli aſperitas eſt: Nam Habeſſini, (*teſte P. Tellezio illis* *L.I. c.15. p. 39.*
3 *alioquin non ſatis æquo,*) bonæ ac præſtantis indolis ſunt. Integra illius verba inſertione digna videntur:

Quaſi todos tem bom entendimento, & ſam bem inclinados. Nam ſam crueys & ſanguinarios, facilmente perdoam as injurias; nam ha entre elles muytas brigas, & as que tem entre ſy poucas vezes ſe reſolvem no tribunal da eſpada; ás pancadas & ás bambua-	*Omnes ferè* (Habeſſini) *bono ingenio bonâque indole præditi, non crudeles, non ſanguinolenti ſunt; facilè remittunt injurias: non dantur inter illos multæ rixæ, & ſi quæ oriantur, rariſſimè gladio judice tranſiguntur, colaphi & verberarixis colophonem addunt. Natu-*

(4 stands in the margin beside "am as injurias; nam ha entre")

das ſe deſpacham, & conclu- em as pendencias. Sam natu- ralmente muy ſogeytos à re- zam & à juſtiça; & aſſim em qualquer briga eſcaſſamente ceſſáram de jugar os bambús, quando lógo tomam juizes louvados, ou o Senhor da ter- ra; & dam as partes ſuas rezo- ens verbalmente, ſem as pape- ladas de noſſos autos (que or- dinaria mente ſam hum pego immenſo de trapaſſas) & ou- vindo à ſentença, eſtam por ella, ſem mays embargos, nem replicas, nem treplicas, nem appellaçoens ou agravos, & com iſſo excuſam o eſtrondo dos rabulas forenſes, & os ga- ſtos das penas dos eſcrivaens.

L.II.c.30. p.177.a. Eſquecido da brandura, da verdade, & da piedade Chri- ſtam, a qual cuſtuma ſer quaſi natural em muytos Abexins.

*raliter dediti ſunt æquitati &
juſtitiæ; ceſſantibus verberibus* 5
*confeſtim arbitros aſſumunt:
aut dominum loci adeunt, cau-
ſamq; ſuam verbaliter propo-
nunt, ſine ambagibus charta-
ceorum actorum noſtrorum,
(quæ plerumque ingens onus
laborum ſunt,) & audientes* 6
*ſententiam, illi acquieſcunt ſi-
ne ulteriori tergiverſatione;
adeoq; nec replicis, nec triplicis,
nec appellationibus aut grava-
minibus utuntur; atque hoc
modo evitant ſtrepitum rabu-
larum forenſium, ſimulque ex-
penſas pro labore ſcribarum.*
Et cum in *Adamas-ſaghedum*
Regem invehitur, ait: *oblitum* 7
*illum fuiſſe, lenitatis, veritatis
& pietatis Chriſtianæ, quæ
multis Habeſſinorum quaſi na-
turalis eſſe ſoleret.*

L.IV.c.4. p.315. Sed cæteris omnibus præfert *Enareenſes, vel ipſis Habeſſinis id* 8
fatentibus[g]; *eos enim & corporis & animi dotibus: nec minus
armis & fide reliquos antecellere* prædicat. Egregias ſane 9
hoc teſtimonium laudes continet, gentis alioquin parùm ex-
cultæ. Si verò cultura acceſſerit, certum eſt, Habeſſinos præ 10
reliquis Africæ populis præſtantiâ intellectus excellere; idq;
in toto Oriente notum. Quocirca *ſervi hujus nationis* plu- 11
ris veneunt & æſtimantur, quàm aliarum gentium manci-
pia.(98) Hanc ob cauſam quidam literatorum conjecerunt 12
Regem Habeſſinorum *Preſter Jan* appellatum, quod Perſis
پرستار خان *Preſtar-Chān* ſignificaret ſervorum (ſc. *optimo-
rum*) Principem.[h] Bello, vel aliàs à prædonibus capti, & 13
Mu-

g) Sic enim ait: *A gente parece, que he a melhor de toda Ethiopia, confeſſado pelos meſmos Abexins, ſam bem apeſſoadas, as feyçoens nada de Cafres &c. ſam homens de ſua palavra, & que tratam verdade, ſem os enredos, mentiras & fingimentos dos Amarás.* Quibus verbis Amharenſibus gravem dicam ſcribit, ſed unius vel alterius vitium non toti nationi imputandum.

h) Jac. Golius allegante Blancardo in notis ad Curtium. L.IV.c.8.p 319.

Muhammedanis venditi, ſi non ſatis in religione Chriſtianâ
confirmati fuerint, ad Islamiſmum facilè ſeducuntur; quia
circumciſio ab illis, utpote jam circumciſis, non exigitur:
14 deinceps, quamvis exteri, & ære emti, ad ducatus & præfe-
15 cturas evehuntur, ſuperq; cives & ingenuos exſurgunt. *Cu-
pidiſſimi* verò ſunt doctrinæ, nec non ſtudioſiſſimi *bonarum*
16 *artium*, & *ſcientiarum*. Neque alia major fuit cauſa favoris,
quo Patres Societatis ſub initium hujus ſeculi in Habeſſiniâ
floruerunt, quàm quòd omnis generis artes callerent, ac ob
17 id Regi & Primoribus gentis admirationi eſſent. Omnes e-
nim peregrinos Chriſtianos artibus variis imbutos colunt at-
18 que diligunt. Narravit mihi *Gregorius*, cùm Patriarcha Lu-
ſitanus multos & pulchros libros attuliſſet, aliquos procerum
& inter eos ሊዛዝ፡ጢኖ: *Tinum*, Conſiliarium Regium, veluti
ſuſpirando dixiſſe: *O felicem, qui hos libros omnes intelligere*
19 *poſſit*! pleroſque etiam adultos, auditâ *lingua Latina* præſtan-
20 tia & lato uſu, flagrantiſſimè eam addiſcere cupiviſſe. Eaque
intima mihi videbatur cauſa, quod *Gregorius* meus, quam-
vis ætate provectior, iter ad me *in Germaniam* ſuſcepiſſet:
quòdque *Acalexus* juvenis Habeſſinus eum mox ſecutus
eſſet; quamvis in Germaniâ non intellectus, (quia Ehrfahrt
21 pro Erfurt pronunciaverat,) me fruſtra quæſiverit.[99] Non
ergò ſolertiâ, nec ingenio, ſed occaſione diſcendi & auxiliis de-
ſtituuntur. Nam ipſi *longinqua itinera* non ſuſcipiunt: no-
ſtrates autem impedit *difficillimus ingreſſus*: & *iter* tam mari
22 quàm terrâ *periculoſiſſimum*: adhæc *Turcarum invidia*, cum
maximâ *avaritiâ* conjuncta, prohibet, quo minùs artes no-
ſtras tam belli quam pacis, in perniciem illorum, aliorumque
23 Muhammedanorum, inferre poſſimus: crebra denique *bel-
la inteſtina*, & cum Gallanis perpetua *externa*, optimates de
pacis artibus cogitare non ſinunt.

24 Verùm enim verò ut in tantâ hominum diverſitate non
omnibus iidem mores eſſe poſſunt; *nihil enim tam bonum in
hoc univerſo natura genuit, quod non mali quippiam admix-*
25 *tum habeat*: ita Tellezius *Tigrenſibus* gravem impingit no- L.I.c.15.
tam; *eos* enim *mobiles ingenio & Punicæ fidei, inconſtantes at-* p.40.
26 *que perjuros, nec non crudeles & vindictæ cupidiſſimos eſſe*,
ait, *ita ut inimicitiæ in familiis etiam apud poſteros durent.*
27 Godignus ſimilia tradidit: *Nullam*, inquiens, *in totâ Æthio-* L.I.c.4.
piâ gentem vivendi ratione, & moribus pejorem eſſe. p.14.

Sic-

Sicuti autem animi bonitate & ingenii præſtantiâ com- 28
muniter ferè pollent Habeſſini: ita etiam *corporis formâ, & oris lineamentis* alios Æthiopes, turgentibus labris & repan-
p.39.a. do naſo deformes, longè ſuperant; nam, ut idem *Tellezius* 29
tradit:

Geralmente falando, ſam os Abexins bem apesſoados, de boa altura, & feiçoens, narizes afilados, beyços delgados; de ſorte que ſe a gente de Europa os vence nas cores, no mays pouco lhe devem os Abexins. As cores ordinarias ſam preta, baça, azeytonada, & he a que elles mays eſtimam; outros ſayem vermelhos, alguns ſam brancos, mas he hum branco exangue, & ſem nenhuna graça.

Habeſſini *formâ corporis egregiâ præditi ſunt, juſta proceritate, vultu liberali, tenui naſo,* (h.e. non ſimo) *labiisq́; minimè*
tumidis, adeò ut à noſtratibus 30
colore quidem vincantur, in reliquis verò iſtis parùm cedant. Color illis eſt ut pluri- 31
mum niger, fuſcus vel muſtellinus, quem illi maximi faciunt; nonnulli etiam rubicundi ſunt: pauci albicantes: vel potius pallidi & exſangues; ingratâ prorſus albedine.

Cæterum albos quosdam homines alibi inter Æthiopes 32
dari, verùm cadaveroſâ & quaſi leproſâ facie, alii etiam autores teſtantur, ſed morbo quodam id contingere ſcribunt; *quamobrem halitum illorum & contactum, veluti contagioſum, alios Æthiopes fugere.*[i] Quin & in Guineæ mediterra- 33
neis gentem integram talium alborum Æthiopum dari, at-
Plin. V,8. que hos ipſos eſſe *Leucæthiopas*, id eſt, *albos Æthiopici generis homines*, quorum veteres ſcriptores meminêre.[(100)] In- 34
terim *nigredinem* ſuam apprimè amant Æthiopes, & albori præferunt; neque Gregorius ſe vinci patiebatur hoc argumento, quòd infantes noſtri viſo Æthiope terrerentur, ajebat enim: *ſuos infantes* albos homines etiam fugere & formidare. Non atri, ſed valdè rubicundi naſcuntur, citò autem
Ioh. à Eſpagne. nigreſcunt. Sunt qui ſcribant: *Diabolum ab Æthiopibus al-* 35
bum pingi, quaſi colore ſuo eum non dignum judicarent.
1,5,15. Porro *robore corporis* inſigni pollent. Ob aëris enim 36
egregiam temperiem vivaces, & laborum mirè patientes ſunt: nec in tranſcendendis rupibus ſuis facilè laſſantur: ple- 37

rosque

i) Clariſſ. Iſa. Voſſ. de Nili & al. fl. orig. c. 19. cenſet: *albos iſtos Æthiopes verè eſſe leproſos, & iſtam coloris discrepantiam à morbo induct.* Sed, *(quod pace illius Viri dixerim)* non duraturam puto nationem tali morbo infectam; nec in ſatellitium ſuum adſciſceret Rex Lovangi verè leproſos.

roſque decrepita ſenectus diſſolvit, niſi qui ferro aut beſtiis
interiere, ut *Saluſtius* de ſui temporis Afris ſcribit. *Macrobios* in Bello Iug.
i. e. *Longævos* in parte quâdam Habeſſiniæ olim habitaſſe c. 17.
crediderim; hanc enim gentem ultra Meroën coluiſſe, vete-
38 res tradunt.[k] *Fœminis* idem robur: haud difficulter pariunt,
ut ferè omnes mulieres calidiorum regionum. Parturientes
in genua procumbunt,[l] atque ita infantes enituntur, rarò ad-
39 hibitâ obſtetrice.(101) Non infœcundas eas eſſe, ex multitudi-
ne hominum colligas; quamvis enim Habesſinia habitatori-
40 bus non nimiùm frequens cenſeatur; Patriarcha tamen La-
tinus Alphonſus Mendez confirmationem ſacram peragens,
in exiguâ regione *quadraginta millia*: alibi *centum millia* nu- B. T. L. V.
meravit; atque ibidem alii Patres *mille ducentos & quinque* c. 8. p. 431.
41 baptizaverunt. Nec dubitandum eſt, ſi Regnum pacatum:
ſi urbes & oppida munita eſſent, & annonæ ratio haberetur,
quin numerus incolarum in tam ſalubri regione brevi tem-
pore augeri valdè poſſet.

42 Præter Habeſſinici generis homines variæ aliæ nationes
hoc regnum incolunt, videlicet *Judæi*, *Muhammedani*, *&*
43 *gentiles* plurimi, cæteris permixti. *Judæi* multas & amplas
regiones olim tenuêre; *Dembeam* ferè totam: nec non *We-
garam*, atque *Samenam*, cujus rupibus diu ſe fortiter defen-
derunt, donec à Susneo inde pellerentur. Olim ſuo jure in
illis regionibus vivebant; inde fortasſis nata fabula, ſupra à 1, 8, n 5.
nobis relata, quaſi in Presbyteri Johannis ditione, vel prope
eam, ſub Rege quodam Judæo rerum adhuc potirentur.
44 Nunc autem ſparſi habitant; multique in Dembea ſuperſunt,
qui texendis veſtibus, & fabrili opere, quod optimè callent,
45 vitam tolerant. Alii extra regni fines occidentem verſus in-
ter ipſos *Cafros* juxta Nilum ſe receperunt, qui Æthiopibus
46 ፈላሻን: *Falasjan*, *exules* dicuntur. Plerique ſuas *ſynagogas*,
ſuaque *Biblia Hebraica* adhuc habent, ac *dialecto Talmudi-*
47 *ca* corrupta inter ſe utuntur. Non curæ fuit Patribus Socie-
tatis perſcrutari, quando, vel qua occaſione Judæi iſti pri-
mùm in Æthiopiam venerint? Karræorumne vel aliorum

I Ju-

k) Solin. in Polyhiſt. c. 43. al. 30. ex Pomponio Melâ. Nec deſcriptio eorum abhorret; ait enim: *Hi Macrobii juſtitiam colunt, amant æquitatem, plurimum valent robore, præcipua decens pulchritudine.* Sed mox veterem fabulam de ἡλίου τραπέζῃ, *Solis menſa* admiſcet, quam Herodotus pluribus exponit Lib. III. ubi de Legatione Cambyſis ad Macrobiorum Regem agit. Inde originem habet noſtrum Schlaraffen- (q. d. calaptricatarum ſimiarum) Land/ Gall. Pais de Coucagne, Kuchen-Land.

l) Sic etiam mulieres Hebræorum. De nuru Eli ſummi Sacerdotis 1. Sam. 4. 19. dicitur: ותכרע ותלד *& in genua ſe demiſit & peperit.* Vide Comm.

Judæorum ſectæ ſint addicti? quibus codicibus ſacris, cum 48
vel ſine punctis vocalibus utantur? librόſne alios, præſertim
hiſtoricos, vel ſaltem traditiones de ſuâ Habesſinorúmve
gente habeant? quod noſcere, multis eruditorum procul du-
bio pergratum futurum fuiſſet; quia non abſimile vero, il- 49
los antiquos poſſidere libros, cùm diu ſecurè in tam munitis
locis incolatum egerint.

Poſt hos *Muhammedani* liberè in hoc regno verſan- 50
tur, Chriſtianis paſſim immixti, vel agros colendo: vel mer-
caturam exercendo, quæ ferè tota in manu illorum eſt; quia
liberum per Turcas & Arabes tranſitum, & in mari rubro tu-
tum appulſum habent, auro Habesſinico merces Indicas per-
mutantes.

Adhæc dantur barbari populi plurimi, ſine Deo, ſine 51
Rege & lege, in arenoſis atque deſertis locis palantes: moribus
linguiſque diverſi: nullas certas ſedes, niſi quas nox cogit,
habentes: *feri: nudi*, ſimâ quoque nare & turgidis labris de- 52
formes: *agriophagi: imò pamphagi;*[m] dracones enim, elephan-
tos & quicquid occurrit, mandunt, ſordidisſimi ac vilisſimi
1,2,16. mortalium: ሸንቅላ: Gregorius vocavit; eoſque mihi, ut *Pli-* 53
L.V,c.8. *nius* Troglodytas, deſcripſit. *Nam ſpecus excavant, quæ illis
domus ſunt, victus ſerpentum carnes, ſtridorque non vox.*
(102) Luſitani id genus hominum *Cafros* vocare ſolent, voca- 54
bulo ab Arabibus mutuato, qui كافر *Cafir*, in plurali كافرون
Cafiruna infideles ſeu incredulos vocant omnes eos, qui 55
unum Deum negant. Sunt & alii pagani ſua propria no-
mina & regiones habentes, veluti *Agawi*, in tumuloſis Go- 56
1,16,10. jamæ locis: *Gongæ, Gafates*; imo ipſi *Gallani*, infenſiſſimi
aliàs Habesſinorum hoſtes; quibus, ſeditione ſuorum pulſis,
1,16,50. Rex certos agros in *Gojama* ut & in *Dembea* dedit, in uſum
belli contra alios Gallanos, à quibus defecerunt.

m) Multi enim barbari ab uſu ciborum cognominantur, ut *Anthropophagi, Ichthyophagi, Struthophagi, Lotophagi, &c.* Solin. in Polyhiſt. c.30. al. 43. Plin. L.VI. c.30.

CAP. XV.

De variis Linguis in Æthiopiâ uſitatis, & in ſpecie de noſtrâ Æthiopicâ, ſuperiori ſeculo per errorem Chaldaica dicta.

2. Antiquitas *linguæ Æthiopicæ.* 3. Ejus variæ appellationes. 4. *Tigrenſium vernacula olim* fuit. 5. Eâ omnes libri exarati ſunt. 6. *Lingua Tegiana* quænam ſit? 9. *Joh. Potken Germanus* Æthiopicam *primus* in Europâ vulgavit, 10. *Chaldaicam*

cam malè vocans. 11. *Arabicæ* affinior eſt. 12. Ejus *uſus in Hebraicis*. 15. Exemplo eſt vox ארמון & 17. אדם Adam, non à rubedine terræ ſic dictus. 21. Quæ nunc ſit *Habeſſinorum vernacula*. 26. Differt ab Æthiopica, 29. quæ multo nobilior. 30. *E libris* & *uſu* addiſcitur; 31. quia nec *Grammaticam*, nec *Lexicon* habent. 36. Pauci ejus periti. 37. *Pronunciatio* difficilis. 40. *Dialectorum* multitudo. 43. *Differentia* linguarum ex ore Gregorii. 51. *Octo* linguæ principales. 52. Exemplum nonnullarum. 53. *Gallanicæ* linguæ ſpecimen. 60. *Græcam* non intelligunt. 61. Fruſtra *numerus linguarum* Orbis definitur. 62. Solius Africæ ferè innumeræ ſunt.

1 INter tot tamque diverſas gentes magnam ſermonis varie-
2 tatem dari, quilibet facilè intelligit. Nobiliſſima & anti-
quiſſima hujus Regni lingua eſt noſtra Æthiopica, ut ab eru-
ditis communiter vocatur; cujus Lexicon atque Grammati-
3 cam in Angliâ pridem edidimus. Habeſſini illam ልሳን፡ ኢት *Londini*
ዮጵያ፡ *Leſana-Itjopja Linguam Æthiopiæ*, vel ልሳን፡ ግዕዝ፡ *Le-* *A. 1661.*
ſana Gheez, & ſimpliciter ግዕዝ፡ *Gheez*, hoc eſt, (linguam 1,1,4.
Regni) *Gheez*: vel ſi mavis *ſtudii* (quia utrumque ſignificat)
nominant: item ልሳን፡ መጽሐፍ፡ *linguam librorum*; quia ſola
in ſcribendi uſu eſt: vel quia ſine ſtudio & lectione librorum
4 non addiſcitur. *Tigrenſium olim vernacula* fuit, cum Reges
Axumam Tigræ metropolim inhabitarent; ideoque, veluti
5 totius Regni & aulæ palmaria, primùm ſcribi cœpta. Illâ
omnes omnino libri tam ſacri quam profani, in oratione ſo-
lutâ & ligatâ, exarati fuerunt, & etiamnum exarantur: (103) in
6 eam tota Scriptura ſacra pridem tranſlata fuit. Quòd verò 3,4,2.
aliqui ſcripſerunt, Habeſſinos legere ſcripturam ſacram lin-
guâ *Tegiana*:[a] id mendoſum eſt pro *Tegrana* ſeu *Tigrenſi* lin-
7 guâ, atque de Æthiopicâ noſtrâ accipiendum. Quamvis
enim poſt relictam à Regibus Axumam dialectus hujus re-
gionis valde mutata fuerit, adhuc tamen proximè ad veterem
8 linguam, (quam Æthiopicam nunc vocari, modò diximus)
accedit, ut etiam Habeſſini ipſi, ſi vocabulum quodpiam du-
bium in hâc occurrat, Tigrenſes de ſignificatione ejus con-
ſulant.

9 Primus *Johannes* Potken *Germanus Colonienſis*, jam ſe-
nex & canus, eam in Europâ vulgavit, & *typographiam Æ-
thiopicam* elegantem *Romæ* conflando, primos Æthiopicos
libellos, *Pſalterium* nimirum cum *hymnis veteris Teſtamen-
ti & Cantico Canticorum* ibi edidit; deceptus in eo, quòd
crediderit malè ſanis nonnullis Habeſſinis, aſſerentibus lin-
guam ſuam Chaldaicam, & characteres Æthiopicos Chal- 1.1.12.

 daicos

a) *Walton. in Proleg. in Bibl. c.15. ex Alvarezio*; nam *r* ut *i* ſcriptum ſine puncto, ut Itali ſolent, lectores decepit.

daicos[o] eſſe.(104) Cauſam tam craſſi erroris inveſtigare non
potui: neque etiam Gregorius in patriâ ſuâ id unquam audi-
verat. Forte ob linguæ ſimilitudinem id factum; quamvis
cum Chaldaicâ non magis quàm cum Hebraicâ aut Syriacâ
conveniat. Arabicæ enim maximè cognata, ac ejus velut 11
propago eſt: iisdemque penè regulis grammaticalibus com-
prehenditur: eædem fere conjugationum ſunt formę: eadem
pluralium ſanorum & fractorum ratio; ut qui illam, vel cæ-
teras orientales calleat, hanc noſtram nullo negotio addiſce-
ſcere poſſit.(105) Nec utilis tantummodò eſt cognoſcendis 12
intelligendisque Habesſinorum libris atque rebus, ſed & re-
liquis Orientalibus linguis illuſtrandis; imprimis *Hebraica*,
cujus exigua particula in Bibliis ſupereſt; ut multarum vo- 13
cum genuinæ ſignificationes ex dialectis cognatis petendæ
fuerint. Multa ſacri textus loca lucem hinc fœnerantur; ut 14
exemplis in commentario noſtro demonſtrabitur.(106) V-
num tantum maximè inſigne hîc dabimus. Elegantisſimum 15
atque amœniſſimum Dei O.M. opificium, quod complexu
ſuo omnia fovet, *Mundum* Latini dixêre; imitatione ſcilicet
Græcorum, qui κόσμον vocaverunt, non à ſe, ſed à Phænicibus
reperta appellatione[p]; quibus mundus, & ſpecialiter terra
אדמה *Adamah formoſa* dicta fuit. Scio à rubedine vulgò 16
derivari[q], quia radix Hebraica אדם *Adam rubere* ſignificat.
(107) Sed quantula terræ particula uſpiam rubet? ut inſipi-
dum plane ſit etymologiam tam vaſti corporis inde petere.
Quin & ipſe Protoplaſtus, communis omnium noſtrum pa- 17
rens, ſuum nomen אדם *Adam* non à rubedine terræ, ut vulgò
putatur, ſed à perfectâ & abſolutâ elegantiâ, ceu opus Crea-
toris conſummatiſſimum accepit.[r] Iſta enim ſignificatio, 18
quæ Lexicographos reliquarum Orientalium linguarum
hucusque latuit, Æthiopibus notiſſima eſt; quibus አደመ:
Adama, *jucundum, elegans, amœnum eſſe* ſignificat: nec Æ-
thio-

o) Ambroſius Theſeus, illi coætaneus Introduct. in lingg. Orient. eum propterea blande objurgavit; nam *ſenis & amici hominis*, ut ait, *miſeratus*, dixit: *Domine Joannes, præſtantia tua, ut mihi videtur, plurimum in hac re fallitur.* Ipſe verò Theſeus Habesſinos ſtrenuè Indos & linguam eorum Indicam vocat, errore paulò tolerabiliore.

p) Nam Græci & literas & multa alia à Phœnicibus habuêre, ut Bochartus & alii fusè docent.

q) Sic Lexicographi plerique. Buxtorff in Lex. אדמה *terram*, ſignificare ait, *rubri ſive argillacei coloris.* Schindler ſic dictam dicit, quòd intacta & vera terra rubeat, & אדם *homo ex terra rubra formatus ſit.* Quæ vana ſunt & gratis dicuntur; nec Kimchi in Libro radicum hanc derivationis rationem affert.

Gen. 3, 19. r) Poſt lapſum verò, amiſſâ primitivâ elegantiâ ſuâ commonefactus fuit mortalitatis ſuæ, alluſione ad vocem *terra*, è qua factus erat.

thiopes አዳም : *Adami* nomen aliter quam de *Formoſo* acci-
19 piunt. Et *Adamah* urbs antequam cum Sodomâ & Go- *Gen.* 10.19.
morrâ everteretur, in regione Jordanis ſemper irriguâ (quæ *Deut.*29.22
horto Domini[s], id eſt, excellentiſſimo, comparatur,) ſita, ab *Gen.* 13,10.
amœnitate procul dubio dicta fuit.
20 Cæterum relictâ Axumâ, translatoque in meditullium
Regni imperio, lingua hæc noſtra in uſu vulgari eſſe deſiit.
21 Etenim familiâ *Zagæa* deficiente, cùm alius Rex ex *Sewa*, ubi 2,6,1.
ferè Amharicè loquuntur, peteretur: nonnulli etiam ex rupe
Amharæ ab exilio in Regnum adſciſcerentur, *Amharica* 2,8,24.
22 *dialectus* in uſum venit. Nam novus Rex, linguæ Tigrenſis
rudis, aſſumtis familiaribus, qui eodem ſecum ſermone ute-
bantur, vernaculam ſuam in aulam & caſtra invexit; quæ
diu ibi & in vicinis oris locata, rarò in Tigram movebantur.
23 Eum ſecuti ſunt cæteri proceres atque magnates; ut mos eſt
24 aulicis, Regis moris imitari, ejusque dialecto uti. Sic Am-
harica lingua (aliàs etiam ልሳነ : ንጉሥ : *Lingua Regis* dicta)
cum aulâ & caſtris per univerſum Regnum, ceu Regia cir-
cumlata, brevi omnibus aliis dialectis, ipſique antiquæ &
nobili noſtræ Æthiopicæ in communi loquendi uſu[t] præva-
25 luit; tandemque præcipuis Habeſſinorum tam familiaris fa-
cta eſt, ut ejus ope univerſæ provinciæ, quamvis nativo ſer-
26 mone diverſiſſimæ, peragrari poſſint. *Differt ab Æthiopica,*
cùm conſtructione, tùm Grammaticâ, ut unius peritus, al-
27 teram non intelligat. Facilè tamen, qui unam callet, alte-
ram addiſcit; quia ultra linguæ dimidium, ut mihi videtur,
28 vocabula utrique communia dantur. Ægrè adduci pote-
rat *Gregorius*, ut mihi Orationem Dominicam, & textum
aliquem Biblicum in Amharicam linguam transferret; quia
ſcriptu valde difficilis eſt. Septem enim peculiares characte- 4,1,21.
29 res habet in Æthiopicâ linguâ inuſitatos.(108) Manſit tamen
Æthiopica ſua *dignitas* non tantum in libris, ut diximus, ſed
& in cultu ſacro publico: nec non in diplomatibus & literis
Regiis, quæ in conſiſtorio illius expediuntur.
30 Literati igitur & docti in Æthiopiâ cenſentur illi, qui
eam ſcribere & intelligere poſſunt; ſed è libris & longo uſu
diſcenda eſt, doctrinâ magiſtrorum, qui rariores ibi ſunt.
31 Nulla enim illis Grammatica, Lexicon nullum, quæ apud

s) גן־יהוה textus: *Paradiſum Domini*, Verſio vulgata habet.
t) *Amharicè loqui* አማርኛ : Amharenñà *Habeſſini dicunt*: *Æthiopicè* verò መጽሐፍኛ:
Metzhafeñà. q. d. Libricè, vel ſecundùm libros.

nos non ſine admiratione contemplabatur Gregorius. Ini- 32
tiò impenſè mirabatur quid vellem, cùm vocabuli cujusdam
Æthiopici radicem, pro conſtruendo Lexico meo, ex illo
quærerem; quaſi indignabundus interrogans: *num puta-* 33
rem verba in ſolo Æthiopico radices agere? Poſtea, cognito
hujus rei ſcopo & uſu, exclamabat: ኦትምህርት፡ኦውሮፓ: *ô do-*
ctrinam Europæ! Vocabulario contenti ſunt, in quo ſecun- 34
dùm claſſes rerum vocabula Æthiopica Amharicè exponun-
tur: ሰዋሰው: *Scalam* vocant; Arabum imitatione, qui ejus-
modi libellum السلم الكبير *ſcalam magnam* [u] appellare ſo-
lent.(109) Imperitiores in eo quærunt voces, quas fortè Æ- 35
thiopicè non intelligunt. Pauciſſimi verò in ipsâ Æthiopiâ 36
Æthiopicè loqui poſſunt. Ipſe *Gregorius* mei causâ ad lo-
quendum inducebatur; & primò multa Amharicè immiſce-
bat, (quod & in ſcriptis indoctiorum contingere animad-
verti) priusquam puræ linguæ Æthiopicæ ſueſceret. Vtra- 37
que, ſed maximè Amharica, pronunciatu eſt difficillima; ſe-
ptem enim literæ in utraque occurrunt, veluti ቀ:k ቸ:*t* ጀ:*d* ጠ:*t* ጨ:*c* ጰ: *p* ጸ:*tz* valore, ſi *d* excipias, omnibus Europæis
prorſus ignoto, quibus ad multas voces obmuteſcendum
L.V. in pr. planè eſt; ut facile *Plinio* credam ſcribenti: *populorum Africæ* 38
oppidorumque nomina, præterquam ipſorum linguis, vel ma-
ximè eſſe ineffabilia. Adhæc vocalium ſonus tam inſuavis 39
& horridus eſt, ut audientem ferè terreat. ſcilicet vox colori
Æthiopum obſcuro pulchrè reſpondet.

At multò maxima in reliquis regnis atque regionibus 40
L.I.c.15. p.39.a. linguarum eſt varietas. *Tellezius* diſertè ſcribit: *tot linguas*
eſſe, quot regna. Imo in uno eodemque regno tam differentes
dialectos dari, ac habitatores. In Gojama, ait, *pagos reperiri* 41
haud procul inter ſe diſſitos, Damotenſium, Gafatarum, She-
worum, Setorum, Shatorum, præter Agawos, Gongas atque
indigenas, quorum dialecti aque inter ſe differant ac Luſita-
nica ab Italicâ & Gallicâ linguâ. Nobiles tamen & peritio- 42
res omnes, ut in Europa Latinè, ita in tota Habeſſinia Amha-
ricè ſcire. A *Gregorio* ſequentia habeo, è quibus differentia 43
linguarum melius cognoſci poterit.

Tigrenſis cum Æthiopicâ noſtrâ maximè convenit, mi-
nimam inter omnes corruptionem paſſa.

Ad *Amharicam* linguam proximè accedunt finitima 44
Am-

u) Talis eſt *Scala Magna Copto-Arabica* quam P. Athanaſius *Kircherus* Romæ edidit.

45 Amharæ regna, diſſimilibus tamen inter ſe dialectis; nam *Bagemdra* peculiarem: Angota, Ifata, Gojama & Shewa communem inter ſe habent dialectum.

46 *Gafata* plurimas quidem voces Amharicas uſurpat, ſed dialecto tam difficili, ut ſine longo uſu non intelligatur.

47 *Dembea* ſermone utitur ab Æthiopico & Amharico prorſus diverſo.

48 *Gonga* quidem communem cum *Enarea* linguam habet, ſed à cæteris Æthiopiæ linguis alienam.

49 *Hadienſes* ſeu incolæ regni *Cambat: Gallani, Agawi,*
50 *Shankalæ* ſinguli ſuas proprias linguas habent. Sic *octo* & amplius *linguæ principales* in regno hoc reperiuntur, & plu-
51 rimæ dialecti. *Æthiopicæ, Amharicæ* & *Gafaticæ* linguæ differentia ex Rhythmo de Galeopitheculo quodammodo 1,10,60.
52 cognoſci potuit. Nunc aliud exemplum proponemus:

Dominus eſt

Æthiopicè.	*Amharicè.*	*Tigricè.*	*Dembicè.*	*Gonghicè v. Enaricè.*
እግዚእ፡	አቤት፡	ኀደረ፡	ጀጕያ፡	ዶንዞ፡
Egzi-e.	*Abêt.*	*Hadari.*	*Jeg-ja.*	*Donzo.*

53 Ex Gallanorum linguâ pauca quædam vocabula Gregorius mihi reliquit, ex quibus differentiam ab Æthiopicis & Amharicis intelligere poteris.

	Æthiopicè.	*Amharicè.*	*Gallanicè.*	*Latinè.*
54	ሰማይ፡	Idem.	ዋቄ፡	Cœlum.
	መብረቅ፡	Idem.	ጀጋሌ፡	Fulmen.
	እሳት፡	Idem.	ኢቢዳ፡	Ignis.
	አምጽእ፡እሳተ፡	አንጻ፡እሳት፡	ኢቢዳ፡ፋዱ፡	Ignem affer.
55	ማይ፡	ወኄ፡	ቢሻን፡ x	Aqua.
	ፈረስ፡	Idem.	ፋረዳ፡	Equus.
	ከልብ፡	ወሻ፡	ሰረቲ፡	Canis.
56	ሀጋይ፡	ዝንጅሮ፡	ጀልዴሻ፡	Simia major
	ሐሊብ፡	ወተት፡	አኛን፡	Lac.
	ንጉሥ፡	Idem.	ንቁሥ፡	Rex.
57	አንስት፡	ሴቶች፡	ፋጥ፡	Fœmina.
	እኁየ፡	ወንድሜ፡	ኦቦሌሻ፡	Frater meus.
	እኅትየ፡	ኅቴ፡	ኦቦሌቲ፡	Soror mea.
	ኅብስት፡	ዳቦ፡	ቡዴና፡	Panis.

58 Nihil dicemus nunc de exteris, veluti *Muhammedanis*, per totum regnum ſparſis; qui, uti ferè Arabes natione ſunt: ita ſuâ utuntur linguâ vernaculâ, quæ in aulâ Regiâ, & inter mer-

x) Bishân. Sed lege ac ſi Polonicè ſcriptum eſſet per ś Biśan.

mercatores ſatis nota eſt; ut qui eam calleat, negotia ſua ubi-
t,14,42. vis gerere poſſit. *Judæi*, quos in regno hoc dari diximus, 59
linguam ſuam *Talmudicam* corruptam cum vernaculis
regionum, quas incolunt, multò reddunt corruptiorem.
Græcorum linguam Habesſini nunc prorſus ignorant; nam 60
4,1,t. vocabula Græca in libros eorum ſacros cum religione inve-
cta fuerunt, nec ab illis rectè intelliguntur. (110)

Dum hanc linguarum varietatem mecum reputo, mi- 61
rari ſatis non poſſum vanitatem eorum, qui certum totius
Orbis linguarum numerum definire audent; [y] cum nondum
omnes totius Orbis nationes cognitæ ſint. (111) Etenim, ſi 62
verum eſt, quòd ex diverſis nautis intellexi, in Africæ littoribus quindecim vel viginti milliarium Germanicorum intervallo linguas mutari, eam ſolam, tanta quanta eſt, plures linguas, quàm cæteras Orbis partes, continere oportet, ob innumeras nationes, quas in viſceribus ſuis fovet.

CAP. XVI.

De vicinis gentibus, privatim de Gallanorum[z] natione.

2. *Adelenſes* Habesſiniam ferè peſſumdederunt. 6. Portus maris *Turca* occupaverunt. 10. *Gallam* formidoloſiores. 13. De eorum origine relatio Gregorii. 16. Alia Tellezii. 17. Vtriusque conciliatio. 18. Illorum inſtituta. 19. *Polygamia* inter illos licita. 20. Incitamenta ad *audaciam*. 21. Cæſi hoſtis *indicium turpe*. 25. Illorum *arma*. 30. *Pecuarii* ſunt; 31. *carne crudâ*, 32. *& lacte* victitant. 33. Gens terribilis: 36. inquies: 37. *Hipparcho* ad tempus parent. 38. *Cælum* pro *Deo* habent. 39. *Circumciſione* utuntur. 40. *Dociles* tamen ſunt 42. ad inſtitutionem Chriſtianæ Religionis. 43. *Regna* ab illis *occupata*. 46. In *duas nationes* dividuntur. 50. Eorum diſcordiâ *Negus* utitur. 52. Regni *Zendero* deſcriptio. 55. *Incantatores* חברים ibi adhuc dantur. 56. *Cruenta* Regis *electio*, 57. qui ſimiæ aſſimilatur. 64. Regnum *Alaba*: 66. & reliqui circumcirca vicini.

HActenus de populis hodie vel olim Regibus Habesſinorum ſubditis, eorumque variis linguis egimus. Nunc 1
de vicinis eorum dicere reſtat, quò de ſtatu & conditione hujus Regni eò meliùs judicare poſſis. Atrociſſimum bellum, 2
Graino[a] Adelenſium Duce ſuperiori ſeculo cum Habesſinis geſtum,

L.I. Strom. y) *Clemens Alexandrinus* LXX. Linguarum genera eſſe credidit. *Euphorus* apud eundem
L.VI.c.5. LXXV. ex futili ratione. Incredibilem rem narrat Plinius: *in urbem Colchorum Dioſcuriadem, cùm floreret, Timoſthene referente, CCC. nationes diſſimilium linguarum deſcendiſſe.* Poſtea verò à Romanis CXXX. Interpretibus negotia ibi geſta. Sed fa-
1.3.4. cilia in numeris apud autores ſunt ſphalmata, ut ſupra monuimus.

z) ጋላ : *Galla* collectivè Habeſſinis vocantur. Nos Gallani dicere maluimus; ne ſi de immitibus Gallis: vel Gallarum feritate loqui nos oporteret, cultiſſimæ nationi, & fœminis manſuetiſſimis injuriam facere videremur.

a) ግራኝ : in Epilogo Evangel. Johannis extat. Sed ግራኝ : Amharicè ſcribendum quod Gallis legitur *Gragne*, ut apud Nicol. Godign. L.I. cap.4. Luſit. *Granhe* E.T. L.II. c. 8. & ſeqq.

geſtum, res eorum adeò afflixit, ut ex illo tempore nunquam
3 vires ſuas conſtabilire potuerint. Occaſionem inde nacti
ſunt tam Turcæ, quàm Gallani, invadendi, atque bellis & la-
4 trociniis Habesſinos pasſim vexandi. Et primùm *Turcæ*,
occupata pridem Ægypto, cæſoque Mammaluccorum Re-
ge, (112) claſſem in mare Erythræum miſerunt, tutandæ In-
dicæ navigationi, quæ maxima Ægypto emolumenta affe-
5 rebat; quia *Luſitani*, ut ſoli commerciorum Indicorum po-
tirentur, quaſcunque poterant naves Saracenorum, odium
6 ſectæ prætexentes, diripiebant. Igitur Turcæ, ut omnes il-
lius maris portus præcluderent, *Suaqenam* Balloum, & *Ma-*
7 *tzuam* Habesſinorum quondam inſulas, occupaverunt; ſi-
nentibus Habesſinis, quòd, nullâ maritimarum rerum curâ,
8 ſatis haberent terreſtria tutari. Sed mox ſenſerunt, quanti
momenti ſit tam potentem vicinum habere, cum Turcæ re-
bellibus & hoſtibus Habesſinorum valida ſclopetariorum
9 auxilia mitterent. Imò adhuc crebrò ſentiunt; quia neque
homines, neque merces introrſum admittuntur, niſi id à *Baſ-*
ſis ſeu præfectis eorum precibus & præmiis ingentibus ob-
tinueris.

10 At *Gallanorum* vis & truculentia multò magis timetur;
hi enim, multis regnis & provinciis ſubactis, reliquis omni-
11 bus inhiant; ut valdè veriſimile ſit, quod *Tellezius* ſcribit, niſi *L.1.c.24.*
vel inter ſe diſcordes facti: vel Habesſini rupibus inacceſsis *per tot.*
muniti fuiſſent, imperium iſtorum jam pridem funditus in- *1,6,21.*
12 teriiſſet. Res poſcere videtur, ut de illorum origine & mori-
bus, cùm ex *Tellezii*, tùm *Gregorii* mei relatione, pluribus *d.l.*
diſſeramus.

13 Quo tempore *Etana-denghel*, cognomento *David*, fu- *2,6,15.*
neſto illo bello cum Adelenſibus conflictabatur, peſtis illa
14 circa annum 1537. è regno *Bali* emerſit. Servi aliquam mul-
ti, (ut quidem Gregorius mihi retulit) à Matthæo nobili viro
aſperè habiti, defecerunt: &, veniâ deſperatâ, fugitivos plu-
res: dein ſceleſtisſimum quemque ſibi aggregantes, latroci-
15 nia agitaverunt, idque impunè; impares enim illis erant Ba-
lienſes: reliqui autem Habesſini, cum Adelenſibus bello im-
16 plicati, iſtos latrones ſpernebant. Tellezius peculiarem na-
tionem, & quidem eam fuiſſe ſcribit, quæ orientalem Africæ
17 oram, & loca Mari Indico propinqua olim obtinuerit. For-
tasſis ſervi illi, quorum Gregorius meminit, vicinæ iſtius na-

tionis fuerunt, & popularibus ſuis, ad quos (ut puto) confugerant, Habeſſiniam ejusque regiones, ſibi jam notas, prodiderunt.

Cæterum Gallani ſucceſſu prædisque læti, & numero 18
magis magisque aucti, ſubactâ Baliâ, vicina quoque Regna
populabantur. Cùm verò ſatis viderent, *vi parta, vi eſſe defendenda*, leges inter ſe fecerunt augendæ deteſtabili ſuæ genti, & ferociæ conſervandæ utiles. Non quidem *matrimo-* 19
Plin. l.8. *niorum* exſortes ſunt, ut Garamantes: nec paſſim cum fœminis degunt; uxores tamen, quot quis ducere velit, licitum.
Juvenibus *comam præſcindere* non permiſſum, priusquam vel hoſtem in bello, vel ſævam aliquam feram occiderint: maximo ad audaciam incitamento; ut hoc velut conſpicuo ſigno ignavi à fortibus diſcernerentur. In *conviviis delica-* 20
tiſſima offa in medio ponitur, ut qui illam ceperit, primus in pericula eat. Nec diu dubitatur. quilibet honorem iſtum ſibi præripere parat, ambitione virtutem ſtimulante. Ad- 21
hæc neceſſum eſt, *indicium cæſi hoſtis* (ቍልጓት: Æthiopes vocant) poſt pugnam afferre. Primò quidem *capita*, ceu honeſtiſſimam corporis partem, attulerunt; at poſtquam de ſexu imberbium dubitaretur, *turpiſſimam* viris amputavêre.
Res dictu fœda: numerant & cumulant exercitu coram; tan- 22
quam barbara iſta fortitudo ſine *teſtibus* eſſe non poſſet. Sed hac ratione ſciri non poteſt, hoſtis an ſocius fuerit occiſus; id enim ex capite ſolùm cognoſcitur. *Validiſſimum* autem in 23
præliis *incitamentum* eſt, quòd quilibet non vili mercede, aut ſervili obedientiâ pro alienâ gloriâ, ſed ſibi ipſi dimicat, prædâ inter omnes æqualiter diviſâ. In bellum eunt, quaſi 24
pro victoriâ ſe devoviſſent; certiſſimâ deſtinatione vel vincendi, vel moriendi. hinc tam pertinax pugna. Pauca illis 25
arma: haſtis atque pilis eminus certant: cominus clavis aut ſudibus præuſtis. claro documento, *animis fortiùs, quàm manibus pugnari*. *Scuta* faciunt ex coriis boum, aut buba- 26
lorum ſylveſtrium. Olim *pedites* ferè pugnabant: nunc ve- 27
rò frequentiùs *equites*. *Equos* enim habent, ſed minimè generoſos, neque Habeſſinicis pares. Nihilominus impetum iſtorum Habeſſini raro ſuſtinere poſſunt, quamvis plures & meliùs armati: nec non equitatu bene inſtructi. Quomodo 28
au-

b) Barbarus iſte mos & inter alias Africæ gentes obtinet; imo etiam apud Habesſinos, qui Gallanos hâc in re imitantur.

autem *domari* poſſint, dicturi ſumus ubi ad caput de poten- 2,10,12.
tiâ Regis Habesſinorum pervenerimus.
29 Igitur ad arma nati, nihil æquè ac pacis artes averſantur;
30 opes rapere, quàm ſudore parare, beatius putant. *Panem*
apud Habesſinos repertum, libenter quidem eſſe, pinſere ta-
men non amant. Nam neque agros colunt, neque ſemen-
tem faciunt; non enim *arvo*, ſed *pecori* ſolummodò ſtudent.
31 *Armenta* in pace, armenta in bello, per fertilisſimos pabulo
campos ante ſe agunt. Eorum *carne ſine pane*, plerumque
crudâ, veſcuntur: lac verò bibunt; ſic eodem cibo potuque
32 & domi, & in caſtris vitam tolerant. Nullis ſarcinis, nedum
inſtrumento culinario graves; camellas aut calathos excipi-
33 endo lacti ſecum ferunt. Terrori plerumque ſunt tales feræ
gentes cultioribus populis, quos omnium rerum affluentia
ad bellum ſegnes, divitiæ imbelles reddunt: Illæ contra ad
invadendum promtæ: ſi invadere volueris, paupertate ſuâ
34 tutæ ſunt. Sic quondam Cimbri, Gothi, Vandali & Nor-
manni cultiora Europæ Regna: Tartari Orientales Chinam
35 [c] aliquoties invaſerunt: (114) ita Gallani, ſi forte prælio ab Ha-
besſinis vincantur, cum armentis ſuis ad interiora recedunt,
36 vaſtitatem atque ſolitudinem hoſtibus objicientes. Quies
genti ingrata, pacem nunquam, annua latrocinia ſemper
37 exercent. Octonis annis Ducem tanquam Hipparchum
aliquem creant, *Luva* dicitur, cujus imperio Phylarchi pa-
rent, ſed non niſi in bello. Primum ejus facinus eſt, cogere
plebem, & Habesſiniam irrumpere, prædæ & gloriæ paran-
dæ causâ.
38 Lingua genti peculiaris, & à cæteris Habesſiniç dialectis
diverſa: una tamen eademque omnibus; quod externam &
39 communem illorum originem arguit. *Circumciſionem* in-
ter ſe uſurpant, ſive priſco ritu, ut multi circùm Ethnici: ſive 3.19.
quòd Arabes & Habesſinos idem factitare viderint.
40 Nulla idola, & vix ſacra habent. Si de *Deo*, vel *ſummo*
aliquo *Numine*, univerſum hoc tam pulchro ac conſtanti or-
dine moderante, interroges, ዋቅ: *cælum* id eſſe reſpondent;
illud enim omnia complexu ſuo continere. Nullo tamen
41 ſolenni cultu id proſequuntur, ipſis barbaris barbariores. At-
tamen humanitatis non planè ſunt expertes; ingenii enim
dotibus pollent: & docilitate præſtantisſimos Habesſino-
rum æquant. *adeò nullum tam ferum & immite hominum*

 genus

c) Johann Neuhof in Itinerario Chinenſi.

genus datur, quod non culturâ & doctrinâ manſueſieri poſſit.
Multos inſtitutioni Chriſtianæ dociles ſe præbuiſſe, & in fide 42
d. l. conſtantes manſiſſe, *Tellezius* teſtatur: & aliquot millia Gal-
lanorum ad Chriſti fidem converſa, baptiſmum ſub Baſilide
Rege ſuſcepiſſe, Gregorius referebat. Hæc ergo eſt for- 43
midoloſa iſta gens, quæ res opesque Habeſſinorum ita la-
befactavit, ut Regi vix dimidia pars Regnorum, quæ majo-
1.3.35. res ejus poſſederunt, ſuperſit. Igitur Gallani *Baliâ* egreſſi 44
Gedmam, Angotam, Dawaram, Wedam, Fatagaram, Iſatam, Guragaam, Ganzam, Coñtam, Damotam, Walekam, Bizamam, partem *Shewa*, multasq; interjacentes
provincias occupaverunt; ulterius progreſſuri, niſi in factio- 45
nes ſciſſi, arma in ſe vertiſſent, eoque Habesſinis pauliſper
reſpirandi ſpatium dediſſent. *concordiâ rebus ſecundis inter*
B.T. in not. ad Tabul. Chorogr. *æquales rarò diuturnâ.* Etenim in certas tribus (*ſeptuaginta* 46
& ultra eſſe ferunt) & duas quaſi nationes hodie dividuntur;
ex quibus occidentaliores በርቱማ:ጋላ: *Bertuma Galla*: Orien-
taliores ቦረን:ጋላ: *Boren Galla* Habesſinis dicuntur. Hi veluti 47
ſemicirculo ab Oriente & Meridie Habaſſiam ambiunt, eam-
que crebris incurſibus divexant. Quin & Cambatam & 48
Enaream à reliquo corpore ſeparaverunt, interjacentibus re-
gionibus occupatis, ut tributum illorum regnorum non niſi
maximo periculo in aulam deferatur. Cum his igitur perpe- 49
tuò bellandum Habeſſinis, nec ulla ſpes recuperandæ priſcæ
potentiæ ſupereſt, niſi gens iſta priùs in ordinem redigatur.
Prudenter uſus eſt Rex internâ illorum diſcordiâ; pulſos enim 50
1.14.56. à popularibus in *Dembea* & *Gojama* locavit, iiſque in bellis
contra alios Gallanos feliciter uſus eſt. *Vt enim antidota præ-* 51
ſtantiſſima ſunt, quæ ex ipſis venenatis animalibus conficiuntur: ita validiſſima remedia contra Barbaros ſunt Barbari ipſi.
Nunc ad Regnum *Zendero* pergimus, quod hucusque 52
IV.6.& ſeq. incognitum, ex *Tellezio* paucis memorandum eſt; quamvis
Habeſſiniæ contiguum non ſit; quia ab *Enareâ* quinq; vel ſex
dierum itinere diſtat. Incolæ non multò manſuetiores ſunt 53
Gallanis, niſi quòd Regem & cultum aliquem Deorum ſeu
potiùs Cacodæmonum habeant. Nam magicis artibus dedi-
tiſſimi ſunt. Mortuo Rege, genere proximi in ſylvas abeunt, 54
ibiq; electionem procerum quaſi per modeſtiam exſpectant;
qui, novum Regem à ſe electum quæſituri, ſylvas intrant, avis
cujusdam ex aquilarum genere ductum, quæ clamore ſuo
latentem prodit, ſequentes. Reperitur leonum, tigridum, 55

draconum, atq; pardorum comitatu ſtipatus; has enim be-
ſtias, ipſe beſtia, incantatione veteribus non ignotâ,[d] congre-
56 gavit.(115) Reſiſtit primò Electoribus, & quos poteſt vulne-
rat, ut quaſi invitus ad imperium rapi videatur. Abducitur
57 tandem quaſi bello captus. Mox alii in itinere, quibus id an-
tiquitus licet, novum Regem Electoribus eripere conantur,
gloriam evecti in thronum Regis, & ſpem præcipui favoris,
58 ludicro & ſæpe cruento certamine, ſibi vendicantes. *ita in-
augurationis loco ſanguine humano gentiles Africani Diabo-*
59 *lum propitiare fas habent.*(116) Rex in ſummâ paupertate ſu-
perbus, non paucis ſolii ſui gradibus contentus, laquear caſæ
ſuæ ſubit, unde tanquam de podio deſpectare, atque Legatis
60 reſponſa dare conſuevit. Colore & geſtibus cepho vel ſimiæ
majori ſimillimus viſus fuit P. Antonio Fernandeſio, qui cum
Legato Habesſinico iter in illud Regnum ſuſcepit, ut infra di- 2,16,21.
61 cemus. Nec abludit Regni nomen; ዘንጀሮ: *Zendero* enim
62 illud animal ſignificat. Addit porro *Tellezius*, ſolere barba- *d. l. IV. 7.*
ros illos Regem ſaucium occidere; turpe enim eſſe Regi è
63 prælio vivum redire, niſi victorem; & hoc quoque conve-
nire cum ſimiarum naturâ, quæ vulnus acceptum tamdiu
vellicant & ſcalpunt, donec ſanguine omni vel inteſtinis
erumpentibus moriantur. Plura de hoc Regno recenſere non
64 eſt noſtri inſtituti. Sequitur *Alaba*, Cambatæ ab Oriente
contermina; cujus Regulus anno hujus ſeculi XIV. *Alico* di-
65 ctus fuit. Ab Occidente Habesſiniam vaſtæ claudunt ſolitu-
66 dines, & loca planè deſerta, ac ob id incognita. Ea autem
Septentrionem verſus excipit Regnum *Sennâr* ſive *Fund*,
quod ſuum Regem habet, quondam Habesſinorum benefi-
67 ciarium, nunc ſuo jure utentem. Hic veteris Nubiæ partem
occupavit, juxta quam Regnum *Balou*, cujus incolæ Luſit.
68 *Balous* dicuntur. Rex eorum, quondam *Suaquenæ* Dominus
& Regi Æthiopiæ addictus, nunc tantùm dimidiam partem
69 vectigalis nautici à Turcis accipit. Ex his quæ diximus col-
ligi poteſt, quot hoſtibus & adverſariis obſita ſit Æthiopia;
ut non abſurdè Habesſini patriam ſuam comparent flori 1,9,16.
70 *Denguelat*, ſpinis circumdato.[e] Cum illis perpetuò luctan-
tes, belli quàm pacis artes magis meditantur; hæ enim inter
arma & turbas publicas ægerrimè excoluntur.

d) חברים dicuntur Hebræis; eorumque mentio fit Deut. 18, 11. Vide Kimch. in lib. rad.
e) allegant hunc in finem verba Cant. Cant. 2, 2. ከመ: ጽጌ: ደንጐለት: ማእከለ: አሥዋክ: tanquam flos enici inter ſpinas.

ADDITIO.

De *Luſitanis* in Habeſſiniâ dicere reſtat, qui nec Africani 71
generis ſunt, nec exteri; quia dudum in Habeſſinorum jus
B.T.II,19. conceſſerunt. Nam de quadringentis illis, quos *Chriſtopho-* 72
per tot. *rus Gamaus* bello Adelenſi opitulatum duxerat, (ut in loco
2.15.19. memorabimus,) *centum ſeptuaginta* circiter *ſuperſtites*, ſeculi
fere ſpatio ita creverunt, ut tempore Patrum Societatis *mille*
& *quadringenti* viri militares numerarentur; exigua quidem
manus, ſed partibus, quibus accederet, haud exiguum mo-
mentum; quia armis dextrè tractandis avitam virtutem re-
tinebant, ſclopetorum uſu & Habeſſinis & Barbaris ſuperio-
res. Igitur confecto Adelenſi bello occiſoq; Graino, liberis
operam daturi, acceptis à *Claudio* agris, uxores duxerant, pro 73
regionis more equis, mulis, ſervis aliisque rebus neceſſariis
aucti, ſat commodè viventes: dum recens auxilii memoria
eſſet, clari inter omnes & accepti, ſacra ſua Latina liberrimè
peragebant; quæ *Menas* ſucceſſor Claudii coarctavit. At illi 74
odium ſibi pro gratia reddi, eò impatientiùs tulerunt, quòd
ingenia militum injurias inferre, quàm accipere magis ſueta
ſint. Sic paulatim ademti agri, vel cum pejoribus hoſtique
vicinioribus commutati fuerunt, ut Reges Luſitaniæ *mille*
& ducentarum patacarum annuarum ſtipe paupertatem
eorum ſublevare cogerentur. Hoc demum ſeculo, florenti- 75
bus Patribus Societatis, extremum proſperitatis: illis verò ca-
dentibus extremum miſeriæ experti ſunt. Quare non ſine cau-
B.T.VI,7.6 ſa veritus eſt Alph. Mendezius, ne nunc omnium rerum egeni
patriæ linguæ majorumque ſuorum obliti, uti pridem colore
& habitu corporis: ita & moribus & religione ab Ha-
beſſinis in poſterum non amplius
dignoſcantur.

FINIS LIBRI I.

LIBER

LIBER II.

De

REGIMINE POLITICO.

CAP. I.

De Regibus Habeſſinorum, eorumque variis titulis, nominibus, & inſignibus.

1. Nomen *Presbyteri Johannis* unde acceperit Rex Habeſſinorum. 3. Luſitaniæ Rex Indicæ navigationis cauſâ 5. duos viros exploratum miſit, 6. qui etiam Presbyterum Johannem inveſtigarent. 8. Quorum unus, ſcil. *Petrus* illum in India non reperiens, 9. *Hatzegum Habeſſinorum eum* eſſe putavit. 11. Hinc fama falſa per Europam ſparſa fuit. 13. *Verus Presbyter Joh.* in Aſia. 14. Cur ſic dictus. 18. Expoſitiones hujus nominis ridiculæ. 22. *Verus* Regis Habeſſ. *titulus*. 25. quid ſit Arabum *Aſclabaſſi*. 27. Perſis & Indis *Padeshab*: Luſitanis *Imperator*: 32. Arabibus *Elnagashi* vocatur. 33. *Duplex* Regibus *nomen*; baptiſmatis & Regni. 35. Hoc plerumq; ſignificativum eſt. 38. Interdum triplex. 39. idque incertam reddit hiſtoriam. 41. *Inſignia* Regia & 43. *Titulus* vulgatus 50. *confictus*; 52. perſtringitur. 58. *Genuinus* oſtenditur, ex epiſtolis, cùm Regis ad ſubjectos, tùm 64. ſubjectorum ad Regem. 66. Reginarum titulus *Itege* 67. ſolenniter confertur; 68. & ad dies vitæ retinetur. 69. Fœminarum illuſtrium titulus.

1 REX Habeſſinorum vix alio quàm *Presbyteri Johannis* titulo notus hucusque fuit Europæis, quem illi
2 Luſitani impoſuêre. Occaſio talis fuit. *Petrus*,
Petri filius Luſitaniæ Princeps, *M. Pauli Veneti* librum (qui
de Indorum rebus multa: ſpeciatim verò de Presbytero Johanne aliqua magnificè ſcripſit) Venetiis ſecum in patriam *In Itiner.*
3 detulerat; qui (Chronologicis Luſitanorum teſtantibus) præcipuam *Johanni* Regi anſam dedit Indicæ navigationis, *c. 51.*
quam *Henricus* Johannis I. filius, patruus ejus, tentaverat, *Ann. 1410.*
4 proſequendæ. Hic in ſpem certam inductus, Africam circumnavigari, & ſic in Indiam penetrari poſſe; quod ex veterum relationibus legiſſet, *Hannonem Pœnum* Gadibus egreſſum, per Oceanum in mare rubrum perveniſſe, (1) claſſem in ignotum mare Atlanticum explorandis Africæ littori-
5 bus miſit. Cujus veſtigiis inſiſtens *Johannes II.* quò rebus *B.T. II, 1.*
omnibus bene cognitis cœpta perficeret, Luſitanos duos, *A. 1487.*
Arabicæ linguæ gnaros, *Petrum Covillianum* & *Alfonſum*
6 *Payvam* exploratum miſit: iisque inter alia in mandatis dedit, ut decantatiſſimum illum Presbyterum Johannem, Aſiæ vel Indiæ, ut quidam ferebant, Regem opulentiſſimum, inveſtigarent, ſocietatem & fœdus cum illo, ceu Principe Chri-

ſtiano

ſtiano facilè ſperans. Iſti per Ægyptum diverſâ viâ in In- 7
diam profecti, cum ad Dominum ſuum remearent; Petrus 8
ex Indiâ, ubi Presbyterum Johannem fruſtra quæſierat, re-
dux, in portibus Maris rubri multa audivit, de *Chriſtiano*
Habeſſinorum Rege potentiſſimo, crucem manu geſtare ſo-
litô & populis illi ſubjectis, Chriſtianæ religioni addictis.
Parum igitur referre putans, in Africâ, an in Aſiâ reperiretur 9
famoſus ille Monarcha, hunc ipſum eſſe qui quæreretur, hi-
ſtoriarum & Geographiæ rudis, planè perſuaſum ſibi habuit:
idemque iteratis vicibus Regi ſuo perſcripſit; ipſe verò in Æ- 10
thiopiam ſe contulit, celebratiſſimum iſtum Imperatorem
Presbyterum, quaſi alium *Pontificem Maximum*, oculis
uſurpaturus. Luſitani autem læta illa nova, ut fieri ſolet, 11
prius crediderunt, quàm ponderarunt: & ceu indubitata per
univerſam Europam ſparſerunt, credulis ad ea pleriſque ex-
ternarum rerum & regionum ignaris. Et jam in appellatio- 12
nis iſtius cauſam & originem à viris doctis inquirebatur; aliis
aliam hujus nominis notationem afferentibus; *ut mos eſt*
vulgo, etiam fictis vocabulis veras origines quærere, easque
in ſententiam ſuam mirum in modum detorquere.

Cæterùm inter præſtantiſſimos hiſtoricorum conſtat, 13
Regem quendam Chriſtianum olim in extremâ Aſiâ haud
procul regno *Tenduc* Catayam[a] verſus, regnaſſe, magnâ po-
tentiâ & famâ, (2) qui à Perſis vicinioribus, ad ſignificanda il- 14
lius ſacra, *Preſter Chan* h.e. *Chanus* ſeu *Princeps adoratorum*
i.e. Chriſtianorum, ut quidam putant: vel, ut *Scaliger* vult,
فرستجاني *Friſtegiani* i.e. *Apoſtolicus* dictus fuit. (3) Vtcun- 15
que demum id nominis pronunciaveris, ab Italis, tunc tem-
poris commercia Orientis tractantibus, auditum, & per Eu-
ropam vulgatum, imperitum vulgus pro Italico *Preſte* vel
Prete Gianni ſive *Giovanni* accepit; & ſic *Presbyteri Ioan-*
nis nomen apud omnes Europæ populos inolevit. Manſit 16
etiam illius nomen & fama per aliquot ſecula magna, ſed ob-
ſcura. Paucis enim innotuit *Preſter-Chanum* illum Aſiati-
cum à *Cenchi* vel *Cynge* Tartarorum Rege poſtea regnis
ſuis evolutum fuiſſe.[b] Vt ergo prius in nomine, ita poſtea à 17
Luſitanis in re ipsâ graviùs erratum, & Regi Africano illud
indi-

B.T.I,2. & II,1.

In Comp. Eccleſ. Æthiop. L.7.

a) Catayam non peculiare Regnum, ſed Chinam Septentrionalem eſſe, peritiſſimi Geographorum hodie docent. Vide Joh. Neuhofii legationem Sinenſem.

b) Scal. in not. ad Comp. Æthiop. iſta refert. Sed quo autore ſcribat Æthiopes à Tartaris ex Aſiâ pulſos, aſſequi certè non poſſum.

inditum fuit, quod ante aliquot ſecula multis paraſangis abhinc in Aſiâ regnanti Regi convenerat.

18 At cognomentum iſtud poſtquam apud Habeſſinos percrebuit, & tamen neque cauſa, neque ſignificatio illius reperiretur, fuêre, qui, ſuſtinendo errori, vocabula magis erronea & ſupra modum abſona, veluti: *Gian-belul*, *Beldigian*, *Faras-ta-gian*, & planè ridiculum 𝔏𝔢𝔡𝔢𝔯𝔴𝔶𝔣[c] comminiſce-
19 rentur.(4) Et fuit, qui perversâ criticâ uſus, pro *Prete-Ianni*, tanquam mendoſo, *Pretioſum Iohannem*, ceu digniorem
20 tanti Regis perſonâ titulum, excogitaret. Hoc epitheto ſummus Pontifex ſemel uſus eſt; ne autem erroris argueretur, multi idem mordicus retinuerunt, ut *Tellezius* ſat multum *L. II. c. 21.* negotii habeat, illos meliùs erudiendi. Longum foret tot *p. 152.*
21 ineptiarum origines referre. Id tantùm monebimus, *Beldigian* & *Faras-ta-gian* mentione indignorum hominum[d] figmenta, *Gian-belul* verò ex ſupplicũ compellatione (de qua *2, 18, 19.*
22 infra) ortum habuiſſe.(5) Sed nos, vanâ illâ nomenclaturâ miſſâ, cordatioribus Habeſſinis planè ridiculâ viſâ, certò ſcimus, nomen Regis Habeſſinorum linguâ Æthiopicâ aliud
23 non eſſe quàm ንጉሥ: *Negûs Rex*: In titulis autem, quibus & ipſe, & cuncti Habeſſini utuntur, eum vocari ንጉሠ: ነገሥት: ዘኢትዮጵያ: *Negûſa nagaſt*[e] *zaitjopja*, *Regem Regum Æthiopiæ*, reſpectu habito ad Regulos nonnullos ſubjectos, aut Pro- *Proœm. n. 34.* reges, qui etiam titulo ንጉሥ: *Negûs, Regis*, vel ነጋሢ: *Nagash*
24 *Rectoris* honorantur. Ab alloquentibus autem Amharicè ሐፄ: *Hatzeghê* (*Acegus nonnullis*) ſalutatur; quod illi interpretantur, *Principem ſummum*: & nemini niſi Regi ſuo
25 tribuunt; ſicuti Galli ſuum *Sire*. Hinc eſt Arabum *Aticlabaſſi*, vel, ut *Ortelius* effert, *Aſiclabaſſi*, compoſitum ex mo- *In Theatro Mundi. Tab. Abeſſ.* do dicto vocabulo ሐፄ: *Hatzeghe*: Arabico articulo ال *El*: & nomine gentili حبش *Habesh*; quaſi diceres حضغ الحبش *Ha-theg-el-Habeſch*, ſeu *Hathegus* vel *Hatzegus Habeſſinorum*.

26(6) Si verò addatur nomen illius proprium, per apocopen ſolummodo vocatur ሐፄ: Hatzè, ut ሐፄ: ያዕቆብ: *Hatzè Iacob*, ሐፄ: ሱስንዮስ: *Hatzè Susneus*, ሐፄ: ፋሲለደስ: *Hatzè Baſili-*
27 *des*; & ita porro. *Perſæ* atque *Indi* titulo پدشه *Padeshah* illum honorant; quod cognomentum non niſi maximis per Orbem Regibus tribuitur, veluti *Imperatori noſtro Romano-Germanico*: nec non *Indorum*, *Perſarum*, *Turcarum* & *Si-*

L *nen-*

c) In itinerario Hieron. Wolfii. d) L. Vrretta & Tzagazi.
e) malè *Naguca Nagaſta* apud B. Tellezium. L. I. c. 2. p. 5.

nenſium Regibus; qui Regulos alios, vel diverſa regna ſub ſe
habent, quales vulgus nunc Imperatores vocare ſolet; prout 28
hic noſter Luſit. communiter appellatur *O Emperador Abe-*
xim Imperator Habeſſinicus. Idq; ex titulo ejus ſequi videtur;
nam Regem Regum non malè Imperatorem dixeris. Ne- 29
que nos titulis ejus quidquam detrahemus; præſertim cum
inter alios Africæ Reges barbaros gloriâ Chriſtianæ religio-
nis, ut & potentiâ non parum emineat. Quia verò Romani 30
(quorum linguâ hæc ſcribimus) priſcos illos Babyloniorum
Perſarumque monarchas, tot regnorum domitores, & Re-
gum Principes, non niſi Reges vocaverunt, nos quoque *Regis* 31
nomen ut plurimum retinebimus, neque tamen appellationi
Imperatoris, in vernaculis linguis uſurpatæ, intercedemus;
quam ſcilicet ipſi, dum exercitibus ſuis ſummo cum imperio
ſtrenuè præſunt, jure merentur. Apud Arabes veteres النجاشي 32
ab Æthiopico ነጋሢ: perpetuò vocatur *Najashi*; ut olim Reges
Ægypti *Pharaones*:[f] & Imperatores Romanorum *Cæſares*.(7)
Quod autem ad *proprium Regis nomen* attinet, jam pridem 33
moris fuit, ut à caſtrenſibus boni ominis causâ, novum no-
men cum novo imperio acclamaretur, quòd plerumq; præ-
valet nomini baptiſmatis.(8) Iſtud tamen non planè depo- 34
nunt, ut Pontifices Romani, ſed plerumque ſimul uſurpant;
ſic enim *Zar-a-Iacobus*, in epiſtolâ Tomo conciliorum præ-
miſsâ, ait: ዘርአ:ያዕቆብ: ወስመ: መንግሥትነ: ቈስጠንጢኖስ: *Zar-a-*
Iacobus, & nomen regni noſtri Conſtantinus, &c. Auſpicale 35
iſtud nomen venerationem & reverentiam plerumque ſigni-
ficat, ut አጽናፍ: ሰገድ: *Atznaf-Saghed*, i.e. usque ad fines terræ
venerabilis: መለክ: ሰገድ: *Melec-Saghed*, dominator veneran-
dus. Interdum & à gemmis denominantur, ut አዳማስ: ሰገድ: 36
Adamas-Saghed, Adamas venerabilis. ዕንቍ: ሰገድ: *Enkua-*
Saghed, vel ወናግ: ሰገድ: *Wanag-Saghed* gemma pretioſa. Iſtud
fuit cognomentum Regis *Davidis*, *Naodi* filii, *Claudii* pa- 37
tris. Ex quo ortum puto, quòd legatus ejus *Tzaga-zaabus*,
in Luſitaniam miſſus, ex Presbytero vel Prete-giani *Pretio-*
ſum Iohannem fecerit, exiſtimans, qui gemmæ pretioſæ co-
gnomentum gereret, & ipſum pretioſum eſſe. Quin & plu- 38
ra ſæpè nomina, eaque diverſimodè prolata, congeruntur.
David iſte præter duo illa cognomina modo dicta, ዕጣነ: ድን
ግል: *Etana denghel* i.e. *Thus virginis* in baptiſmo nominatus
fuit,

B.T.L.I.c. 2. & alibi.

f) ὁ Φαραὼν κατ' Αἰγυπτίους βασιλέα σημαίνει. Pharao apud Ægyptios Regem ſignificat. Joſeph. L.8, c.5. al. c.2, n.6. at Bochart. in Hieroz. P.II. L.V. c.18. in aliâ eſt ſententiâ.

fuit, pro quo alii ልብነ : ድንግል: *Lebna denghel* i.c. *Styrax vir-*
39 *ginis* ſubſtituerunt. Iſta nominum multitudo & variatio in-
certam ſæpè reddit hiſtoriam ipſam, ut de diverſis dici putes,
40 quæ de uno ſunt accipienda. Sic celeberrimus ille Rex *Ca-*
lebus Regni Homeritarum everſor, *Elesbaas* à Græcis voca-
tur; de quo nomine infra plura dicemus. 2,4,24.
41 *Inſigne* Regis, quo etiam in conſignandis literis utitur, B.T.1,26.
eſt *Leo crucem tenens* cum ſymbolo : ሞአ : አንበሳ : ዘእምነገደ : N.God.1,7.
42 ይሁዳ :: *Vicit leo de tribu Iuda*. Ridicula igitur inſignia ſunt, 2,3,28.
quæ in hiſtoriâ fabuloſâ Tzagaxi, à Gallo quodam edita, re- A.1635.
periuntur; quæque ipſe impoſtor in epiſtolis ſuis ad Joh. Wis- 2,7,53.
lengum Medicum Patavinum uſurpavit.(9) A.1633.
43 *Titulus* Regis Davidis longus ſatis & prolixus, multum-
que corruptus, ſed hîc à nobis emendatus, vulgò circumfer-
44 tur. *Ego* Atani Dinghil (Etana Denghel) *h.e. Thus virginis*
in baptiſmo: nomine regni verò David vocatus, à Deo dile-
45 *ctus, columna fidei, ortus è tribu Judâ, filius Davidis, filius*
Salomonis, filius columnæ Sionis (ዐምደ : ጽዮን : Amda Tzeonis)
filius ſeminis Jacobi (ዘርአ : ያዕቆብ : Zar-a Jacobi) *filius è manu*
Mariæ (በእደ : ማርያም : Baeda-Mariami) *filius Nahu* (Naodi)
46 *ſecundùm carnem.* (Hîc inferciunt aliqui: *Filius Sanctorum*
Petri & Pauli ſecundùm gratiam; ſcilicet, ut eſſet quod op-
poneretur carni.) *Imperator ſuperioris & inferioris Æthiopiæ,*
multorumque aliorum regnorum, & provinciarum. Rex
47 *Xoæ* (lege Shoæ) *Gafatæ, Fategaræ, Angotæ, Baræ* (Dawaræ)
Hadeæ (Hadienſium) *Baleganzæ* (Baliæ, Ganzæ,) *Vangæ,*
48 *Goyamæ,* (Gojamæ) *ubi Nili fontes, Ambaræ, Bagemdræ,*
Ambeæ (Dembeæ) *Vagne, Tigremahonæ* (Tigræ) *Sabaim*
49 *unde Regina Sabæ, Barnagaſſæ,* (Midre-Baher,) &c. Non
Neguſi Æthiopiæ, ſed *Ruſſorum Autocratoris* titulum ſcribere
50 mihi videor. Nam, ut verum fatear, Luſitani, ſimplicitate
Habesſinorum abutentes, conſarcinaverunt iſtum titulum:
vel Habeſſinos ad id faciendum tunc temporis impulerunt;
51 quò Europæorum more plus dignationis præ ſe ferrent epi-
ſtolæ, quas Franciſcus Alvarez ad Pontificem Romanum &
52 Regem Luſitaniæ laturus erat.[g] Neque enim antea, neque
poſtea Regum Æthiopiæ epiſtolæ, in Europam ad eosdem
miſſæ, inanem iſtum faſtum oſtentaverunt.(10)

g) Id firmiter conjicio ex iis quæ ipſe Alvarez ſcribit c.104. & 114. Reperiuntur autem
illæ Epiſtolæ apud Alvarez. In Hiſpan. illuſtratâ & alibi.

Prima Helenæ epiſtola, à Matthæo in Luſitaniam allata, ſimplicem ſine ullis titulis præmittit ſalutationem; ut taceam, 53
non corrupta ſolum regnorum nomina, ſed pleraque omiſſa eſſe, veluti *Bizamam*, *Bugnam*, *Damotam*, *Walekam*, &c. Quàm fatuum denique eſt, & *patriæ Reginæ Sabæ* (haud 54
ſatis certæ) & *Nili* fontium in titulo Regio meminiſſe; quaſi apud Habeſſinos æquè miraculum eſſet, fontes Nili ſcire, ac apud Græcos & Latinos: quàm pulchrè ſcilicet ornaret 55
titulum Imperatoris noſtri, ſi quis ad Ducatum Sueviæ adderet *Danubii fontes*, etiam antiquis Philoſophis ignoratos: quàm ineptè converſa ſunt nomina propria ዐምደ፡ጽዮን፡ *Am-* 56
da-tzejon &c. *Filius columnæ Sionis*, *filius ſeminis Jacobi*, *filius manus Mariæ*, in appellativa. Dein pro ናኦድ፡ *Naod*, 57
Nahu habet Alvarezius, quæ vox illum ferè autorem hujus tituli arguit; quia in itinerario ſuo eum ſemper ſic vocat. Sed explodendis iſtis figmentis lectorem diutius detinere nolo. *Genuinus* epiſtolarum Æthiopicarum ſtylus à *Grego-* 58
L. III. c. 33. *rio* mihi indicatus, etiam apud *Tellezium* reperitur, ubi Rex ad Pontificem Romanum ſcribens, hoc exordio utitur: *Car-* 59
ta enviada do Emperador de Etiopia MALAC-SEGUED *chegue ao Santo Papa de Roma* &c. Æthiopicè ſic haud dubiè ſe habuit:

መጽሐፈ፡መልእክት፡እምኀበ፡	*Libellus epiſtolæ à* MALEC-SAGHE- 60
መለክ፡ሰገድ፡ንጉሠ፡ነገሥት፡	DO *Rege Regum Æthiopiæ*, *perve-*
ዘኢትዮጵያ፡ትብጻሕ፡ኀበ፡ቅዱ	*niat ad Sanctum Patriarcham Ro-*
ስ፡ሊቀ፡ጳጳስ፡ዘሮምያ፡	*manum.* (11)

Ad Regem Hiſpaniæ ſimiliter: 61

Carta eſcrita do Emperador ATZNAF-SEGUED *chegue a noſſo Irmam Dom Philippe Rey dos Reys de Heſpanha.*

መጽሐፈ፡መልእክት፡እምኀበ፡	*Libellus epiſtolæ ab* ATZNAF SAGHE- 62
ሠልጣን፡ሰገድ፡ንጉሠ፡ነገሥት፡	DO *Rege Regum Æthiopiæ*, *perve-*
ዘኢትዮጵያ፡ትብጻሕ፡ኀበ፡እኁነ፡	*niat ad fratrem noſtrum Domi-*
እግዚእ፡ፊሊጶስ፡ንጉሠ፡ነገሠ	*num Philippum Regem Regum*
ት፡ዘኪሠጳንያ።	*Hiſpaniæ.* (12)

Sequitur ſalutatio & cætera.

Eodem modo ad ſubjectos ſuos ſcribit: 63

መጽሐፈ፡መልእክት፡እምኀበ፡	*Codicillus epiſtolæ* i.e. *Epiſtola miſ-*
ሠልጣን፡ሰገድ፡ንጉሠ፡ነገሥት፡	*ſa à* SULTAN SAGHEDO *Rege Re-*
ዘኢትዮጵያ፡ትብጻሕ፡ኀበ፡ገብ	*gum Æthiopiæ*, *perveniat ad ſer-*
ርነ፡እገሌ።	*vum noſtrum N. N.*

ስማዕ፡ዘንብለከ፡ወዘንጽሕፍ፡ ለከ።	*Audi quæ dicimus tibi & quæ ſcribimus tibi*, &c.

64 Privati verò ad illum ſic ſcribunt:

ለዘ፡ጥቀ፡ልዑል፡ወኃያል፡ንጉሠ፡ ነገሥት፡ዘኢትዮጵያ፡ሐፄ፡እገሌ።	*Celſiſſimo & Potentiſſimo Regi Regum Æthiopiæ Hatzè N. N.*

65 Intus verò poſt ſalutationem conſuetam

ሰላም፡እግዚአብሔር፡	*Pax Domini*,

& honorificum votum, addunt;

ይቤ፡ገብርሙ፡እገሌ፡እ ግዚአብሔር፡ያግርር፡ፀር ሙ፡ታሕተ፡እገሪሆሙ፡ወ ያኑኃ፡መዋዕሊሆሙ፡ለዘመ ን፡ጕንዱይ፡አሜን።	*Dicit ſervus eorum N. N. Dominus ſubjiciat hoſtes eorùm ſub pedes eorum*, (ſic enim in plurali tertiæ perſonæ honoris cauſa eũ alloquuntur) & *prolonget dies eorum in tempus diuturnum, Amen.*

66 Cætera in commentario noſtro lector reperiet.(11) Regina ſalutatur ኢቴጌ፡ *Iteghè*; quod honorificentiſſimum nomen non ſtatim poſt nuptias, neque privatim, ſed publicè magnâ ſolennitate & populi applauſu poſt aliquot dies vel
67 menſes, ut Regi placuerit, illi confertur. Deducitur enim feſto cultu è ſuo in Regis tentorium, ibique pulcherrimè ornata juxta eum collocatur, uno ex aulæ primoribus procla-
68 mante: *Regem ancillam ſuam N.N. Reginam feciſſe.* Hunc verò titulum una tantùm gerit, nec niſi illâ defunctâ in novam Reginam transit. In ſummo enim honore Regis vidua, B.T.1,19.
69 & matris loco à ſucceſſore habetur, quamvis filius illius non ſit. Aliàs illuſtres fœminæ & Regis propinquæ titulo ኢቴ፡ honorantur, qui Reginis quoque competit, ſi nomen illarum proprium addatur, veluti: ኢቴ፡አማና፡ *Ite Amana.* ኢቴ፡ሐመልማል፡ *Ite Hamelmal*, & ita porro.

CAP. II.

De diverſis Regum Æthiopiæ familiis, & quidem primò de familiâ Ethnicâ.

1. *Catalogus Regum Æthiopiæ* falſus. 4. à Tellezio taxatur; qui alium prodidit, ſed 6. imperfectum. 8. *Antiquitas Regum Habeſſiniæ* vera: 9. falsò jactata aliorum. 12. De *Cuſo*. 13. De *Arvvao* ejusque ſucceſſoribus traditio antiqua.

1 CAtalogus Regum Æthiopiæ primùm editus reperitur in calce inſtitutionum linguæ Æthiopicæ à *Mariano Victorio Reatino* Romæ Anno 1552. excuſarum. Idemque im-
2 preſſus extat in Hiſpania illuſtrata.[h] Eum pro verò & ge-

h) Tom.II. Tit. Æthiopia & Indica.

L.I.I.c.2 nuino habuit *Hieronymus Vecchietti Florentinus*, & ope
ſuo laborioſiſſimo de ſacrorum temporum ratione inſeru
ſed annos regiminis pleroſq; ex ſuo ingenio adjecit; quaſi ve- 3
rò id res conjecturæ eſſet, aut non longè præſtaret, rem igno-
rare, quàm per fabulas ſcire.(14)

L.IV.c.12. in fin. At *Tellezius* ingenio præſtantior, catalogum hunc, (cu- 4
jus autorem *Damianum Goëzium* fuiſſe putavit) meritò per-
L.I.c.27. per tot. ſtringit & irridet: Ipſe autem alium quendam ſecutus eſt, ut 5
ex ordine Regum & annis regiminis patet, in quo originem
Regum Habeſſiniæ etiam ſatis altè, & usque ab Salomone
petit, fidem & traditionem Habeſſinorum in eo ſecutus.
Nonaginta & novem numerat, nomina autem eorum non
omnia prodit.

Familiæ verò *Zagaæ* Reges, tanquam illegitimos ſucceſſo- 6
res, prorſus ſilentio tranſmittit, cum tamen Hiſtorici ſit, tàm
bonos, quàm malos, tàm juſtos, quàm injuſtos Principes re-
cenſere, in gloriam virtutum & infamiam vitiorum. Porro 7
d.l.p.69. *non minimam partem gloriæ Habeſſinorum eſſe*, inquit, *quod
tam longam & antiquam Regum ſeriem habeant*. Nec diffi- 8
tendum eſt, etſi non à temporibus Salomonis, ſed ab *Atz-
beha* & *Abreha* fratribus, ſub quibus Chriſtiana religio apud
2,4,13. circa A.C. 330. Axumitas cœpit, genus ſuum derivare poſſent Habeſſino-
rum Reges, illos tamen antiquitate proſapiæ, cum clariſſimis
totius orbis Regibus contendere poſſe. Ne dicam *de monar-
chiæ* duratione, quæ longè vetuſtior eſt. *Ægyptii* quidem 9
olim antiquitatem Regni ſui ante alias nationes jactaverunt.[i]
Sinenſes Principum ſuorum ſeriem ultra diluvium exten-
dunt.[k] Johannes Magnus *Suecorum* Reges à diluvio usque 10
ad ſua tempora recenſet, & ita alii; neſcio qua fingendi libi-
dine; *quaſi voluptas ſimpliciores fallendi potior ſit irriſione
cordatorum virorum*.(15) Neq; enim quisquam prudentum 11
ejusmodi fabulis opera ſua contaminaverit: vel ſi maximè
tales Reges unquam extitiſſent, quid illos aut poſteritatem
juvat, ſi nihil de illis præter monſtroſum quoddam nomen
ſcitur? *Gregorius* meus de *Cuſa* ejusque nepotibus innomi- 12
natis, quos vani illi nomenclatores primo loco ponunt,[l] ni-
hil unquam audiverat. At de Rege *Arwê* interrogatus re- 13
ſpondit: *traditionem antiquam inter ſuos eſſe; vetuſtiſſimos*

Æthio-

i) De quo videri poteſt Joh. Marshami Equ. Angli eruditiſſimus Canon Chronicus Ægyptiacus &c. & autores ab eo allegati.

k) Vide Joh. Neuhof deſcriptionem Sinæ Regni, c. 18.

2,7,53. l) Vide Catalogum Fabuloſæ Tzagaxi hiſtoriæ annexum, & Hieron. Vecchietti c. 39.

14 *Æthiopum ingentem ſerpentem* (*id enim* ኦርዌ፡ምድር: *Arwe-medr* ſignificat) *pro Deo coluiſſe; atque hinc eſſe, quòd quidam Arwaum pro primo* Rege *habeant: illum autem à quodam* አንጋቦ: Angabo *occiſum, qui ob audax hoc facinus* Rex *crea-*
15 *tus, ſucceſſores habuerit* Sabanutum & Gedurum. *Tellezius* L.I.c.27.
omiſſis iſtis Ethnicis Regibus, ceu planè fictis, à Reginâ *Sabaâ* orditur; quem nos ſequemur, rejecto illo fabuloſo paſſimq; corrupto catalogo, qui centum & ſeptuaginta duos Reges habet, cùm Tellezius multò pauciores numeret, ut ex ſequentibus conſtabit.

CAP. III.

De familiâ Salomonæâ, quæ originem ſuam habuiſſe dicitur ex Menileheco filio Reginæ Sabæ, quæ Salomonem viſitatum venerat.

1. A Regina *Saba* 3. Æthiopes Reges ſuos deducunt. 4. Ejus *hiſtoria* ex Tellezio, 8. *figmentis* mixta: 11. Ex Joſepho. 12. Veterum quidam illam ex *Æthiopiâ*: 13. alii ex *Arabiâ* veniſſe contendunt; 14. hæ ſententiæ conciliantur. 16. Ob *duplicem* olim *Æthiopiam*, orientalem & occidentalem. 20. *Arabum* de eâ *traditio*: 22. & lis cum Habeſſinis. 23. *Alph. Mendezii* pro Habeſſinis argumenta. 26. *Tellezii*, & 30. *Gregorii* ſententia. 32. *Autor judicium* ſuum de his ſuſpendit 37. ob varias *dubitandi rationes*.

1 VT igitur rem ab initio arceſſamus, in ſacro codice legitur, quòd Regina *Saba*, auditum & viſum ſapientiam Salomonis, magno cum comitatu, multisque camelis, Hieroſolymam venerit, & pretioſiſſima munera, gemmas, au- 3.Reg.10,1. 2 Paral.9,1.
2 rum & aromata Salomoni attulerit. *Servator* noſter ait: Matth.12, 42.
βασίλισσα νότου ἦλθεν ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς, ἀκοῦσαι τὴν σοφίαν σαλομῶντος. *Regina auſtri* (Æthiopes reddunt ንግሥት፡አዜብ: *Negheſta Azeb*,[m] quod idem ſignificat) *venit à finibus terræ, auditum ſapientiam Salomonis.* Luc.11,31.

3 Hanc ergo Reginam ſuam fuiſſe aſſerunt Æthiopes, illiusque hiſtoriam fusè deſcriptam habent, ſed figmentis mix-
4 tam; ut ferè antiquiſſimæ profanæ hiſtoriæ ſolent eſſe. Summam ejus ex *Tellezio* hîc tranſcribemus, qui ait: *Reginam* L.I.c.25.
Æthiopiæ Maquedam, ubi ex mercatore ſuo Tamerino de potentiâ & ſapientiâ Salomonis certiora cognoverit, ad illum cum magnatibus ſuis, multiſque muneribus profectam eſſe,
5 *veriſque Dei cultum ex eo didiciſſe. Exacto aliquo temporis ſpa-*

m) *Azeb* malè pro nomine proprio habet B. Tell. p. 63.

ſpatio domum reverſam peperiſſe filium Menilehecum, ex
Salomone conceptum, quem Davidem nominaverit. Eum 5
poſtea Hieroſolymam ad patrem miſſum, ejus juſſu in lege di-
vinâ benè inſtructum, & tandem in Regem Æthiopiæ unctum, 6
atque ita dimiſſum fuiſſe, additis nobilibus Iſraelitis, veluti
amicis, & novi regni inſtrumentis, aulæque miniſtris: nec non
legisperitis, ipſoque Azariâ, Tzadoci ſummi Sacerdotis filio,
ſacrorum antiſtite; atque exinde Reges Habeſſinorum, ac 7
primores gentis hodiernos, originem ſuam traxiſſe. Sed ſequi-
tur fabula, non minus craſſa, quàm novo Regi indecora; vi- 8
delicet: *hos egregios viros nefario ſacrilegio arcam fœderis cum*
tabulis Decalogi ſecum abſtuliſſe, templo tunc incuſtodito, at-
que portis, veluti Dei proviſu, apertis. Tandem matrem filio 9
Davidi regno ceſſiſſe, eumque pariter & primores gentis jura-
menta obſtrinxiſſe, ne in poſterum fœminæ imperio parerent:
neque alios niſi poſteros Davidis ad regnum admitterent.
Plures easque vulgares circumſtantias referre piget.

Cæterùm diu etiam inter veteres anquiſitum fuit, *unde* 10
Antiq. Jud. L. VIII. c. 2. *& cujas fuerit iſta Saba ſive Auſtri Regina? Joſephus*, anti- 11
quitatum Judaicarum non contemnendus ſcriptor, exter-
L. II. in Euterpe. narum haud æquè, *Nicaulen ab Herodoto* dictam ſcribit,
(quod nomen in hodiernis Herodoti codicibus non, ſed Ni-
tocris pro eo reperitur) *eamque non tantùm Æthiopiæ, ſed &*
Ægypti Reginam fuiſſe; inſigni errore. Ex Æthiopiâ au- 12
tem veniſſe multi veterum tradunt, veluti: *Origenes, Au-*
cit. Tellezio *guſtinus, Anſelmus*, quos allegat *Toletanus*. Alii contra: *ex* 13
L. I. c. 25. *Arabia eam veniſſe* contendunt; veluti *Juſtinus, Cyprianus,*
Epiphanius, Cyrillus Alexandrinus, Cardinalis Baronius,
Franciſcus Soarez, Lorinus, & latiſſimè *Pineda* de rebus Sa-
L. V. c. 14. ſect. 6. & ſeqq. lomonis, qui decem rationibus ſententiam ſuam firmare ni-
titur; ex quibus illæ, quæ aliquid momenti habere videntur,
ſunt: *Sabam in Arabiâ à meridie Judææ ſitam: camelos, aro-*
mata, aurum & gemmas magis Arabiæ, quàm Æthiopiæ con-
venire. Verùm facilè eſt diverſas iſtas ſententias conciliare, 14
ſi, quod multi antiqui ſcriptores faciunt, Æthiopia veterum
in Arabiam usque porrigatur; Illis enim *Sabæi* & *Homeritæ*
1, 1, 6. gentes ſunt Æthiopicæ, quæ tamen indubiè in Arabiâ Felici
habitaverunt; fortè, quod illæ etiam faciem aduſtam habe-
rent. Regio illa, quæ Hebræis nomine כוש *Cush* venit, à LXX 15
inter-

interpretibus in Scripturâ ſacrâ ſemper redditur *Æthiopiâ*;
ex quâ ſcilicet Moyſes uxorem duxit, quæ Æthiopiſſa dicta
fuit: & tamen Arabiæ, prout hodie accipitur, pars eſt; unde
16 *Cuſæi* Arabes.[16] Duplex igitur fuit veterũ *Æthiopia, Aſiatica*
& *Africana*: ſive *Orientalis* & *Occidentalis*. Nam priſci non
iisdem terminis partes orbis præcipuas, ac nos, circumſcri-
pſerunt; *Indiam* in Africam, & *Æthiopiam* in Aſiam exten-
17 derunt: Indos poſt Æthiopes incolere crediderunt: *Africa*
& *Aſia* illis non Orbis terræ partes, ſed regiones tantùm certę
fuerunt: *Ægyptus* modò ad Africam, modò ad Aſiam perti-
nere viſa fuit: quidam *Nilum* Africam ab Aſiâ disterminare
18 putaverunt: Et quod pro ſcopo noſtro maximè notandum,
Arabia veteribus non tam latè patuit ac nobis hodiè. *Sabæi*
enim ſeu *Homeritæ* extra Arabiam olim locabantur. *Arabi-*
cus ſinus pro certâ tantum parte & ſinu Maris rubri habitus
fuit, ut ex *Procop.* in commentario docebim⁹.[17] Quæ omnia
poſteriorum temporum Geographi longè melius partiti
19 ſunt; adeò ut quamvis *Saba* nobis Arabiæ Auſtralis, quæ
Oceanum Indicum & ita fines illius terræ ſpectat, regio ſit,
verè tamen ex mente veterum dicere poſſis, Reginam Sabæ
ex Æthiopiâ veniſſe. Quamvis non abſurdum foret conji- *B.T.l.25.*
cere, illam ſimul Æthiopiæ, in oppoſito Maris rubri littore,
haud ita procul ſitæ, imperitaſſe.[18]

20 Apud Arabes non ambigitur illam è ſtirpe بنى حمير *Fi-*
liorum Homer i.e. *Homeritarum* & *Hod-hadi Regis* filiam fu-
21 iſſe.[n] *Belkis* vocant, eamque non *Salomonis* pellicem, ſed
uxorem dicunt[o]; unde colligitur, quòd & ipſi traditionem
pro verâ habeant, quòd filium ex Salomone conceperit.
22 *Lis de ea* inter Æthiopes & Arabes etiamnum durat, utriſque
eam ſibi vindicantibus; haud ſecus ac ſi Franci hodierni cum
23 Germanis ſuper Carolo Magno certare vellent. Fidem Ha-
beſſinorum traditioni adſtruit Alphonſus *Mendez* Patriar- *B.T.L.1.c.*
cha[p] his potiſſimùm motus argumentis, *quòd continuatio* *26.p.66.*
officiorum tam civilium quàm militarium, reliquarumque
conſuetudinum in Repub. Hebraicâ uſitatarum à tempore im-
24 *memoriali duret, & adhuc hodie obſervetur. Adeò ut Æthio-*
pia illi imago quædam viva antiquæ Reipubl. Hebraicæ viſa

M *fue-*

n) Iſte vigeſimus primus fuit, ut videre eſt in Catalogo Regum Homeritarum, quem in ſpecimine Hiſtoriæ Arabum eruditis exhibuit Clariſſ. Pocokius p. 59.

o) Geographus Nubienſis de urbe *Mareb* ومنها بلقس زوجة سلمان بن داود *Clim. I. P. 6.* Et ex ea (oriunda erat) Belkis, uxor Salomonis F. Davidis.

p) in Epiſtola ad B. Tellez.

fuerit: & quòd multa S. Scripturæ loca, ex quo in Æthiopiam
L.I.c.26.in princ. *venit, rectiùs intellexerit.* *Tellezius* traditionum Æthiopi- 25
carum aliàs haud mitis judex, hâc in re, ut in aliis, Patriarchæ
autoritatem per omnia ſequitur, addens: *Nemini mirum* 26
3.Reg.11.1. *videri debere, Salomonem, qui Pharaonis filiam duxerit, at-*
que Moabiticas, (adde *Ammoniticas*) *Idumæas, Sidonias,*
Hethiticas fœminas amaverit, etiam Æthiopicam affinita-
tem delibare voluiſſe: Habeſſinos etiamnum Regum ſuorum 27
poſteros Iſraëlitas vocare, neque alios præter Menilehecì ge-
neris maſculos regio ſolio dignos putare: atque eam ob cauſam 28
2,1,41. *inſignia regia Leonem habere cum ſymbolo:* VICIT LEO DE
TRIBU JUDA; *ut demonſtrent, quod ex tribu Judæ & ſtem-*
mate Davidis oriundi ſint; nec aliundè Candacis Eunuchum 29
doctrinam orthodoxam, quàm è gente Iſraëlitarum, hauſiſſe.
Gregorius meus eadem mihi dixit: *librumque, in quo iſta ex-* 30
tarent, ክብረ፡ ነገሥት፡ Gloriam Regum *appellari, & perma-*
gnæ apud ſuos autoritatis eſſe: neque quenquam in Æthiopiâ
de hoc dubitare. Addidit: *officia illa tam civilia quàm mili-* 31
taria, de quibus Patriarcha in ſuâ epiſtolâ agit, [q] *adhuc in iiſ-*
dem familiis continuari, & poſſe præfectos illorum progeniem
ſuam usque ab atavis atque tritavis proferre. At mihi in- 32
tegrum non eſt, iſtis fidem addere vel demere, donec ipſa Æ-
thiopica documenta, munia, conſuetudines & mores, *de qui-*
bus Patriarcha generatim loquitur, (neque enim loca Scriptu-
ræ ſibi clariora facta indicat) particulatim cognoſcam: ſimul 33
etiam illorum miniſtrorum genealogias, quarum Gregorius
mentionem fecit, videam, & reſponſiones ad dubia audiam.
Video quidem conſenſum gentis, & Regum aſſertionem; 34
(nam Claudius majores ſuos ነገሥት፡ እስራኤላውያን፡ *Reges Iſraë-*
liticos appellat: & tempore inaugurationis *Regem Iſraëliti-*
cum creari dicunt: quique in rupe *Geshen* cuſtodiuntur, Iſ-
Alv.c.60. in fin. raëlitarum nomen gerunt:) denique mores nonnullos & ri-
tus antiquos cum Judaicis congruentes. Neque etiam mihi 35
cum Tellezio mirum, aut à moribus Salomonis alienum vi-
detur, ſi, poſt diverſa ænigmata, etiam Reginæ Sabææ ceſtum
1,1,5,8. ſolvit. Si denique Habeſſini Homeritarum ſive Sabæorum 36
colonia ſunt, iisque congeneres: utique concedi poteſt, Re-
ginam Auſtri è majoribus illorum fuiſſe. Multa tamen ob- 37
ſtant, quæ diverſum ſuadere videntur; nam quòd *ritus Iudai-*
3,1,11. *cos* ſpectat, infra docemus, potuiſſe eos etiam aliis ex cauſis,
diu

q) præmiſſa extat Hiſtoriæ Æthiop. Tellezii.

diu poſt Salomonis tempora, introduci: partim etiam cum
38 gentilibus: partim cum Chriſtianis communes fuiſſe. Nam
ſi verus Dei cultus jam ex illo tempore cœpit, quî potuit ſine
ſynagogis, aut ſacris voluminibus conſervari? Cur autem ea
non habent, vel linguâ ſacrâ Hebraicâ, vel ſaltem ex illâ in
39 ſuam verſa? Nec *appellatio* Regum Iſraëliticorum genus eo-
rum arguit; non magis quàm ſi quis Imperatores noſtros è
priſcis Romanis ortos eſſe dixerit, quòd eodem titulo utan-
40 tur. Si verò poſteri Iſraëlitarum adhuc munia ſua obeunt:
vel ſi de conſervatione ſtemmatis ſui tam ſolliciti fuerunt:
cur non etiam in conſervandâ majorum ſuorum hiſtoriâ?
41 in colendâ cum popularibus atque propinquis ſuis amicitia?
connubiis jungendis? viſitando templo Hieroſolymitano?
42 ferendis mutuis auxiliis? maximè cùm frater Menileheci *Ro-* 3.Reg.12,16.
boamus tam gravem paſſus eſſet decem tribuum defectio-
nem, ut toto vitæ tempore cum *Jeroboamo* bellandum illi ib.14,30.
43 eſſet:[19] cùm oppugnaretur à *Siſaco* Ægypti Rege, quem ib. v.25.
nemo meliùs quàm Æthiopiæ Rex divertere potuiſſet: cùm
44 à tot hoſtibus premerentur Judæi: cùm in captivitatem Ba-
bylonicam ducerentur: cùm in ædificando templo ſecundo
laborarent: cùm à Syriæ Regibus: cùm à Romanis opprime-
45 rentur; neque enim tunc temporis per Arabiam vel Ægy-
46 ptum iter interclusum erat: & Mare rubrum patebat. Tan-
dém, quod caput eſt, ſi Æthiopes cultum ſacrum à Salomo-
ne acceperunt, cur non etiam literaturam? nam literæ ple- 3,4,1.
rumque unà cum ſacris transeunt, ut multarum nationum
exemplis doceri poteſt:[20] at hîc ſcribendi legendique ratio
ab Hebræorum more multùm differt; quamvis figuræ non-
47 nullæ à Samaritanis deſumtæ videantur. Denique Judæi, 4,1,10.
paſſim adhuc in Æthiopiâ habitantes, interrogandi eſſent,
quando? & quomodo illuc venerint? quid illi de hâc Ha-
beſſinorum traditione ſentiant? & quid in libris ſuis de illâ
48 forte reperiant? Quia probabile non eſt omnes omnino li-
bros veteres periiſſe, in regione tot rupibus ceu arcibus mu- 1,6,20.
nitiſſimis defensâ. Sed ea res longiùs nos ab incepto
abstraxit. Nunc ad Menilehecum re-
vertamur.

CAP. IV.

De Menileheco Makedæ filio, ejusque poſteris, usque ad ſucceſſionem Salomonæorum interruptam.

1. *Menilehecus Ibn-el-baqim* primus Rex. 2. Interpretatio hujus nominis. 3. De *Filio* ejus, & 4. *ſucceſſoribus* nil certi conſtat. 6. Sub *Bazeno* Chriſtus natus. 7. Reginæ *Candaces* nulla hic mentio. 8. In Inſulâ *Meroë*, non in Habeſſiniâ regnavit. 9. Bazeni ſucceſſores dubii. *Abreha* & *Atzbeha* Reges fratres. 14. Poëtæ de illorum concordiâ carmen. 16. Primi Chriſtiani Reges. 17. Triumviri Regii 19. *Atzfa*, *Atzfed* & *Amey*. 20. Horum ſucceſſores, *Arado*, *Aladoba* & *Alamid*. 21. *Tacena*. *Calebus* 22. Græcis *Elesbaan*; 23. excidio Regni *Homeritarum* clarus. 24. Hiſtoria ipſa narratur. 28. *Nagran* Chriſtianis reſtituit; eisq; S. *Aretæ filium* præfecit. 29. Iſtius ſucceſſores; 30. quibus *Saif Ibn Di Iazan* à Perſis ſubſtitutus; ab Habeſſinis interfectus eſt. 32. Vltimus *Bazenus* Muhammedi ſe ſubjecit. 33. *Hiſtoria Græcorum* hic confuſæ vel incertæ. 38. Hiſtoriæ *Homeritarum* obſcuritas. 39. *Calebi* encomium: & 40. *Nagranenſium* martyrium è Poëta. 41. *Calebi* ſucceſſor *Gebra Meskel*. 42. *Conſtantinus* & *Fre-ſennai*. 43. Familia Salomonæa interrupta.

PRimum igitur genuinum Regem ſuum ምንይልክ:ኢብን: 1
ኢልሐኪም: *Menilehecum Ebn El-haqim* eſſe ferunt. No- 2
men MENILEHEC interpretantur aliqui, *ſicut ille*; alii: *quomodo
mihi ſimilem Deus creavit*;[r] quorum neutrum ex Æthiopicâ
linguâ exſculpi poteſt. At *Ebn-el-haqim* manifeſtè Ara-
bicum eſt ابن الحكيم *Filius ſapientis*, ſcil. *Salomonis*. Filium 3
L. I. c. 27. p. 68. a. ejus Tellezius vocat ZAGDUR; cùm tamen *Gedurus* in cata-
logo *Mariani Victorii* Makedam Reginam antecedat. Mox 4
ait: *viginti quatuor Reges usque ad Bazenum ſecutos fuiſſe:*
& tamen capite ſequenti *hunc vigeſimum à Menileheco Filio
Salomonis fuiſſe* ſcribit. adeò confuſa & incerta hic ſunt o-
mnia. Illos non recenſet, nec nos inanibus incertisque no- 5
minibus lectorem morabimur.

At ſub BAZENO[s] *Chriſtum* Servatorem noſtrum *natum* 6
eſſe, minùs ambigitur, idque *octavo regiminis illius anno*
d. l. contigiſſe, *Tellezius* tradit. Nulla hic mentio fit Reginæ 7
Candaces, quam Æthiopum nonnulli pro ſuâ agnoſcunt; in
eo ſibi contrarii, quòd nullam fœminam ſceptri Æthiopici
2, 3, 9. capacem, ex ſtatuto ſupra allegato, cenſeant. Potius eſt, ut lo- 8
cum illum, qui Actor. VIII. 27. de Reginæ Æthiopiæ Eunu-
cho agit, de aliâ Æthiopiæ parte, Ægypto videlicet contermina,

r) Hieron. Vecchietti de ſac. temp. ratione; de ultim. ſucceſſ. c. 39. Video quidem alludi ad voces ምኑ : *Quis*, & በ ሐነ : *Creavit*. Sed neque Etymologicè neque Syntacticè hæ voces cohærent.

s) Tellezio malè *Phacen*: neque ſatis bene *Bacenà*, nam Æthiopicè ſubſcribitur ባዜን. ab Arabico بازان *Bazen*.

mina, ſpeciatim de inſulâ Meroë accipiamus; *in eâ* enim *regnaſſe quondam fœminam Candacem, atque id nomen multis*
9 *jam annis ad Reginas tranſiiſſe*, *Plinius* teſtatur. Poſt *Bazenum* trecentorum & viginti ſeptem annorum ſpatio, usque ad *Abreham* & *Atzbeham* fratres, tredecim Reges in L.VI.c.29.
10 Æthiopia regnaſſe *Tellezius* prodidit. Nomina verò eorum non indicavit, fortaſſe quia pro incertis habuit; quam ob cauſam & nos illa in commentarium noſtrum rejiciemus. d.l.
11 Ab Abrehæ[t] & Atzbehæ temporibus multo clarior evadit Habeſſinorum hiſtoria, certioraque Regum nomina dantur.
12 Horum & nonnullorum ſequentium Regum mentio fit,
13 cùm in *Liturgiâ* Æthiopicâ, tum alibi. Nam in ዲፕቲክ eorum, ſeu *commemoratione defunctorum* legitur:

ተዘከሮሙ፡እግዚአብሔር፡ለነገሥታት፡ ኢትዮጵያ፡አብርሃ፡ወአጽብሐ፡	*Memento Domine Regũ Æthiopiæ Abreha & Atzbeha.*

14 Poëta meus Æthiopicus ſequens carmen de illis habet: Encom. 4. Octob. 4.

ሰላም፡ለአብርሃ፡ወአጽብሐ፡ዘነበረ፡
በመንግሥት፡አሐቲ፡እንዘ፡ይትፋቀሩ፡
ለእለ፡ትጉት፡ሰብአ፡በትእዛዘ፡ኦሪት፡ዘሖሩ፡
ተሰብከ፡ለአፉሆሙ፡ለወንጌለ፡ክርስቶስ፡ነገሩ፡
ወበእደዊሆሙ፡ካህበ፡ተሐንጸ፡ማኅደሩ።

Salutem Abrehæ & Atzbehæ! *qui ſederent*
In regno uno mutuo ſe amantes. (i.e. concordes)
Priſcis hominibus, qui in præceptis legis Moſaicæ ambulabant,
Ore eorum prædicatum fuit verbum Evangelii Chriſti:
Et manibus eorum quoq; ædificata fuit habitatio ejus. i.e. ædificarunt templa & ædes ſacras.

15 Laudantur ob concordiam, quæ rara alioquin inter fratres regni ſocios eſt, non tamen exemplis caret, claro documen-
16 to: *Regnum collegas pati poſſe, modò illi ſe invicem.* Sed multò magis laudandi, quòd Chriſtianam religionem, *Frumentio* prædicante, amplexi fuerint, ut ſuo loco dicemus. 3,2,14.
17 Quin & *triumviratum* concordem nobis proponunt Ha- B.T.d.l.
18 beſſini, ſi fides illorum libris habenda. Sanè concordiæ ſervandæ multò aptior videtur, quàm duorum regimen; quia duos inter ſe diſſentientes tertius, veluti arbiter, conciliare po-
19 teſt. Triumviri illi Regii fuerunt: Atzfa, Atzfed & Amey, quos imperium diuturnum per vices feliciter adminiſtraſſe,

 Ha-

t) Arabicum eſt ابرهة *Abreha.* Contractè *Abra.* Malè à nonnullis *Abraham* quod ابرهيم *Ibrahim* efferunt Arabes.

Habeſſini nemini facilè perſuaſerint, niſi vel audiendis nego-
tiis, de quibus in commune conſuleretur: vel communibus
decretis executioni mandandis id factum ſit; quamvis & hoc
maximam concordiam requirat. His ſucceſſerunt ARADO 20
ALADOBA & ALAMID. Quâ tempeſtate multi monachi,
Chriſtianiſmi proferendi causâ, ex Ægypto in Æthiopiam
3,3,2. venerunt, ut brevi memorabimus. *Alamido* ſucceſſit filius 21
TACENA: & poſt iſtum CALEBUS nepos; qui tempore Ju-
B.T.I,32. ſtini circa annum Chriſti 522. floruit. *Elesbaan* Græci Lati- 22
per tot. niqueſcriptores vocant; nomine fortè baptiſmatis Æthiopi-
co አጽብሓ : *Atzbeha*; cum Arabico articulo ال compoſito,
nempe الاصبحه, *El-etzbaha*; unde *Elesbaas* factum. Duplex
2,1,33. enim nomen communiter Habeſſinorum Regibus eſſe, pau-
lo ante diximus. Excidio regni Homeritarum & ultione 23
Chriſtianorum, ab impio *Dunawaſo* occiſorum, clarus, &
ob id in faſtos Sanctorum relatus.[21] Digniſſima memoratu 24
hiſtoria eſt, in quâ, cum Græcis & Latinis plerisque, Arabici
atque Æthiopici Hiſtorici pulchrè conſentiunt.[u] ذو نواس 25
Dunawas iſte ultimus Sabæorum, (qui poſtea Homeritæ di-
cti ſunt) Rex, ſectâ Judæus, dirâ perſecutione in Chriſtianos
ſæviebat; foveas enim effodere & pyras in eis accendi juſſe-
rat, Chriſtianorum catervas quaſi compendio crematurus.
Trecenti & quadraginta cum *S. Aretâ martyre* in urbe ናግ 26
ራን: *Nagran*[x] hoc pacto periêre; rogum pro ſepulchro nacti.
Calebus, à Patriarchâ Alexandrino admonitus, barbaram 27
iſtam crudelitatem non tulit, ſed exercitu centum & viginti
millium comparato, claſſe centum & viginti trium navium
in Arabiam trajecit, victôque Dunawaſo, regnum Sabæo-
rum planè delevit; Nagrano Chriſtianis reſtituto, quibus S. 28
Aretæ filium præfecit. Hujus ſucceſſores fuerunt *Abreha* 29
Elashram: Jacſum F: Masruk F. quorum regnum in clien-
telâ Habeſſinorum ſeptuaginta duobus circiter annis per-
manſit. Poſt hos *Saif Ibn Di Jazan* è genere Homerita- 30
rum ortus, ope *Anusherwani* Perſarum Regis regnum avi-
tum quidem recuperavit, ſed mox ab Habeſſinis interfectus
fuit. *Perſæ* autem, tum temporis prævalentes, alios Reges 31
Sabæis præfecerunt, quos Habeſſini impugnarunt, quos-
dam

u) Niceph. Calliſt. L. XVII. c. 6. Nonnoſus in Bibl. Photii n.3. p. m. 2. Hiſtoriam fusè habes apud Baronium in Ann. Eccleſ. A. 522. n. 22. qui dicit: Eam ab autore integerrimæ fidei, ejusque temporis ſcriptis proditam, *Metaphraſtis* nomine poſtea editam. Refert illam ex Surio d. 24. Octob. tom. 5.

x) *Negra* Niceph. Calliſto. Lib. XVII. c. 6. *Najran* alius.

32 dam etiam occiderunt. Ita regnum hoc inter Perſarum & Habesſinorum opes ambiguum, continuis diſtractum fuit bellis, donec, invaleſcentibus Saracenis, ultimus *Rex Bazenus* Muhammedi ſe ſubmitteret.[y] De hoc fortè accipiendum eſt, quod *Abdelbachides* de Nagashio Habesſinorum Rege, (quem quidem ille Atzhamam vocat) ſcribit, tanquam *Selden. in Ux. Hebr. L. III. c. 26. in fin.*
33 invitante Muhammede ad Islamiſmum defeciſſet. Atilla à Græcis ſcriptoribus confusè & imperfecta tradita fuêre: nominum quoque diverſitas obſcuritatem hiſtoriæ adfert.
34 Nam quæ *Procopius*[z] Helleſthexo Æthiopiæ Regi tribuit, quaſi ille cæſo Rege Homeritarum (quorum multi Judæi fuerint) alium, Eſimiphæum nomine, Chriſtianum, in ejus locum ſuffeciſſet, ea nemini niſi Calebo competunt; neque enim regnũ hoc, ab iſto jam everſum, ab Helleſthexo iterum
35 everti potuit. At falſa prorſus ſunt, quæ à *Cedreno* & *Nicephoro*[a] de *Adado* vel *Davide*, quodam Axumitarum Indorum Rege Ethnico, qui Homeritarum Regnum deleverit, & ex voto prius concepto Chriſtianus factus fuerit, ſcribuntur.
36 Non aliam enim hiſtoriam ac illam, quàm nos de Calebo retulimus, eſſe, infra dicetur, cùm de origine Chriſtianiſmi in *3. 2. 36.*
37 Æthiopiâ agemus. Id enim *Damiani* vel *Damni* Ebræorum Regis, ex *Dunaan* vel *Dunawas* corrupta nomina, aliæq; cir-
38 cumſtantiæ indicant. Sed mirum non eſt Homeritarum hiſtoriam inter exteros tam confuſam eſſe, cùm ipſi Arabes querantur: *inter omnes hiſtorias* اسقم من تواريخ ملوك حمير *minus ſanam eſſe hiſtoriam Homeritarum.* *Pocok. loco in not. cit.*

39 *Calebum* laudat Poëta ſuprà citatus ſequenti carmine: *Encom. 20. Maji. 1.*

ሰላም ፡ ለካሌብ ፡ ትእምርተ ፡ ኀደገ ፡ ለብዕሉ ፡
እንዘ ፡ ፈነወ ፡ አክሊሎ ፡ በኢየሩሳሌም ፡ ይስቅሉ ፡
ዝንቱ ፡ ኃያል ፡ ኢተመክሐ ፡ በኀይሉ ፡
አመ ፡ በእደዊሁ ፡ ሰራዊት ፡ ሳባ ፡ ተቀትሉ ፡
ዘእንበለ ፡ ያትርፍ ፡ አሐደ ፡ እምእሉ ።

Salutem Calebo! (qui) *ſignum reliquit opum ſuarum,*
Dum miſit coronam ſuam Hieroſolymam (ut) *ſuspenderent eam.*
Hic HEROS *vanâ gloriâ uſus non eſt ob fortitudinem ſuã,*
Cùm

y) Iſta fusè habentur in doctiſſimis Clariſſ. Pocokii notis ad Abul-Farajium, in ſpecim. Hiſtor. Arab. p. 62 & ſeqq.

z) in Perſicis ſuis p. m. 34. Hiſtoriam quam refert Procopius in Commentario lectori dabimus.

a) Iſte ſibi planè non conſtat, & ignorantiam ſuam, etiam alibi obviam, hic inprimis prodit; ſi conferas Libri XVII. c. 6. cum cap. 32. ut in Comment. hoc loco pluribus dicemus.

Cùm per manus ejus exercitus Sabæorum deletus fuiſſet,
Ita ut non ſupereſſet quisquam ex illo.

Encom. 26. Nov. 1. De martyribus autem *Nagranenſibus* ſic canit: 40

ሰላም ፡ እብል ፡ ሥነክሙ ፡ መሊዶሙ ፡
ከዋክብተ ፡ ናግሬን ፡ እዕናቍ ፡ ዘአብሬህክሙ ፡ ዓለመ ፡
ዐሬቄ ፡ ይኩነኒ ፡ ወመስተኃልመ ፡
ቅድሙ ፡ እምላክ ፡ ኩነኔ ፡ እመ ፡ ኀጢአትየ ፡ ቀመ ፡
በእንተ ፡ ስምዑ ፡ ዘከዐውክሙ ፡ አርእዩዎ ፡ ደመ ።

Saluto pulchritudinem veſtram amœnam,
O ſidera Nagrani! *gemmæ quæ illuminaſtis mundum.*
Conciliatrix ſit mihi (illa pulchritudo) *& pacificatrix*
Coram Deo judice ſi ſteterit peccatum meum,
Oſtendite ei ſanguinem, quem effudiſtis propter teſtimonium ejus. 41

Encom. 30. Nov. 2. *Calebo* ſucceſſit ገብረ ፡ መስቀል ፡ GEBRA-MESKEL, hoc eſt, *Servus crucis*, etiam in Diptycho nominatus, quem Poëta meus ſic ſalutat: ሰላም ፡ ለከ ፡ ንጉሥ ፡ ክቡር ፡

እንተ ፡ ትትፌሣሕ ፡ በኃይሉ ፡ ለእግዚአብሔር ፡
ገብረ ፡ መስቀል ፡ መዋኢ ፡ ወመገረሬ ፡ ፀር ፡
በመዋዕሊከ ፡ መዋዕለ ፡ ሰላም ፡ ወፍቅር ፡
ማኅሌተ ፡ ሰማይ ፡ መዝሙር ፡ ተከሥተ ፡ በምድር ።

Pax Tibi Rex glorioſe!
Qui lætaris (in) virtute Domini
Gebra-meskele *victor & domitor hoſtium.*
In diebus tuis, dies (erant) *pacis & concordiæ,*
Canticum cœleſte, hymnus manifeſtatus eſt in terra. i.e.
Cecinerunt hymnum: *Gloria in excelſis Deo, & in terra pax.*

Sequuntur in Liturgiâ Æthiopum 42

ቈስጠንጢኖስ ፡ CONSTANTINUS &
ፍሬ ፡ ሠናይ ፡ FRE-SENNAI i.e. *Bonus fructus.*

Interrupta fuit familia hæc tempore DELNOADI, qui circa 43
annum Chriſti 960. regnavit. Poſt eum alia nova cœpit, de qua nunc agendi locus erit.

CAP. V.

De familiâ Zagæâ, & Regibus ex illâ oriundis.

1. Familia Zagæa ſcelere fœminæ orta. 2. Succeſſores incerti. 5. quidam tamen inſignes; 6. inter alios *Digna-Michael* & *Nevvaja-Chriſtos*. 7. Iſte à Poeta laudatur. 8. *Lalibala* 10. templis è ſolidis rupibus excavatis clarus. 13. *Naacueto-Laabus* ultimus hujus ſtirpis, Poëtæ memoratus.

1 DELNOADO extincto familia *Zagæa* regnum invaſit: eoque trecentis & quadraginta annis potita eſt; ſcelere fœminæ cujusdam እሳት፡ *Eſſat*[b] dictæ, cui varia flagitia, veluti impudicitia, ſacrilegia & avaritia immanis impinguntur.
2 Succeſſores ejus incerti: & pleraque nomina quæ *Marianus Victorius* habet, cum annis regiminis ſuſpecta ſunt; ut taceam, quod *Tellezius* diſertè ſcribit: *Reginas in catalogum re-* L. I. 27. p.
3 *gnantium non inferri.* Attamen à Victorio una inſeritur no- 69. b.
mine *Tredda Gabez*, quæ omnes Salomonæi generis poſteros è medio ſuſtulerit, ut filio, ex præfecto quodam Bugnæ
4 concepto, regnum firmaret. *Vnicum* tantùm Regiæ ſtirpis *juvenem*, ad primores regni *Shewa*, ſtemmati legitimo addi-
5 ctiſſimos, profugum, occultè ſervatum fuiſſe. Invidioſè quidem hujus generationis Reges à Tellezio traducuntur, tanquam injuſti & memoriâ indigni, cùm tamen illa mul- d. l. p. 68. b.
tos inſignes Reges Æthiopiæ dederit, quorum etiam in *Liturgiâ* Æthiopicâ, & apud *Poëtam* meum felix eſt memoria, ut: In N. Teſt.
6 ድግና ፡ ሚካኤል ፡ DEGNA-MICHAEL. p. 160, 3.
ንዋየ ፡ ክርስቶስ ፡ NEWAJA CHRISTOS i. e. *opes Chriſti*;
qui in catalogo Victorii nuſpiam comparet; in Poëta verò Encom. 15.
ſic laudatur: Maji. 2.

7 ሰላም ፡ ለንዋየ ፡ ክርስቶስ ፡ እም ፡ ሐቌሁ ፡ ዘአሠረቀ ፡
ጸዳላነ ፡ ዘርአ ፡ ወብሩሃነ ፡ ደቂቀ ፡
ለአለ ፡ ደኀሬሁ ፡ ነገሥት ፡ እስከ ፡ ተሰብሐ ፡ ጥቀ ፡
ያሠርጎ ፡ ቤተ ፡ አምላክ ፡ እንተ ፡ ወአቱ ፡ ነደቀ ፡
በመዝገበ ፡ ንጉሥ ፡ ዘሀሎ ፡ ኢያትረፈ ፡ ወርቀ ፡

Salutem NEWAJEXOSO, *è lumbis ſuis qui inſtar lucis produxit*
Splendentia ſemina & lucidos liberos;
Ita ut inter Reges ſucceſſores ſuos laudatus fuerit valdè.
(Vt) ornaret templum Dei, quod ipſe exſtruxerat,
In theſauro Regio nihil reliquit auri.

8 Sed longè clariſſimus & magnificentiâ exſtructorum templorum celeberrimus eſt LALIBALA[c] cujus futuram magnitudinem examen apum, recens nato infanti ſine noxâ inſidens, portendit. De eo Poëta: Encom. 12.
9 ሰላም ፡ ለላሊበላ ፡ ሐናጼ ፡ መቅደስ ፡ በጥበብ ፡ Jun. 6.
ለአእባን ፡ ደቡብ ፡ እንበለ ፡ መሬት ፡ ርጡብ ፡
በዘይትአመር ፡ ዘሎቱ ፡ ምክናየ ፡ ወምግብ ፡
እምኀበ ፡ መምህር ፡ ተድላ ፡ ነገሥት ፡ ወሕዝብ ፡
በዕለተ ፡ ተወልደ ፡ ተዐገተ ፡ እምንህብ ።

N Sa-

b) *Ignem* hæc vox ſignificat. c) Iſtius etiam mentionem facit Alvar. c. 54. & 55. ubi idem, quod Poëta, de *examine apum* refert.

Salutem LALIBALÆ *ædificatori templorum artificioſorum* (i.e. qui templa artificiosè fabricari fecit.)
ex rupibus ſiccis ſine luto humido.
Vt demonſtraretur ejus potentia & excellentia,
Inſtar mellis, quod eſt in deliciis Regum & plebis,
Die quo natus fuit, circumdatus fuit ab apibus.

Alv.c.54. & ſeq. Etenim ex Ægypto vocatis opificibus, ſtupendo & inaudito **11**
B.T.l.27. ad eum diem ædificandi modo, cæmenta non calce aut luto
p.70. interlevit, nec tectum tignis junxit, ſed ſolidas rupes excavavit, relictis, ubi opus foret, columnis; fornicibus & parietibus è ſaxo integro ſine materiâ conſiſtentibus. Nec 11
rupes Æthiopicæ id genus ſtructuræ abnuebant; quia plurimæ,
1,6,6. lateribus æqualibus quaſi arte dedolatis, in altum exſurgunt, ut feneſtras & portas commodè accipiant; lapide ita molli & tenero, ut dolabras & malleos facilè patiatur.(21)
Decem templa hac formâ admirandum in modum conſtru- 12
c.55. circa fin. cta *Fr. Alvarez,* narrat, quibus viginti quatuor anni inſumti. Ipſe illa vidit, eorumque ichnographias lectoribus repræſentat. Ne autem de veritate rei quiſquam dubitet, dicta ſua
B.T.d.l. juramento firmat. Magnificus iſte Rex quadraginta regni annos & totidem filius ejus *Imra* implevit.

Vltimus ſtirpis hujus fuit NAACUETO-LAABUS. De quo 13
Poëta in Encom. 2. Novemb. 2.

ሰላም : እብል : እንዘ : እነግር : ክብር :
ለናአኵቶ : ለአብ : ንጉሠ : ሰላም : ወተፋቅሮ :
ከመ : ኢያደንግጾ : ሞት : ወኢያግህርር :
እግዚአብሔር : እምገጸ : ሞት : ሰወሮ :
ምስለ : ሕያዋን : ኅቡረ : አንበሮ :

Salutem dico, enarrans gloriam ejus,
Naacueto-laabo! *Regi pacis & mutuæ charitatis.*
Ne terreret eum mors, nec metum incuteret ei,
Dominus O. M. à facie mortis protexit eum,
Et cum vivis conjunctim collocavit eum.

CAP. VI.

De familiâ Salomonæâ, per Icon-amlacum reſtitutâ, ejusque ſucceſſoribus.

1. Familia Salomonæa reſtituta. 3. *Icon-amlaci* ſucceſſores: *Theodorus* 5. *Zer-a Jacobus* Rex inſignis. 6. *Baeda-Marjam.* 7. *Alexander.* 8. *Amda-Tzsjon.* 9. *Naod* 10. *Etana-Dengbel* trinominis; primogenito prælatus ab avia *Helena,* 14. magni animi fœmina. 15. *Davidis* fortuna varia. 18. Ei ſucceſſit *Claudius F.* qui 19. Imperium ferè peſſundatum ope Luſitanorum inſtauravit. 20. Laudatur ob *ſapien-*

pientiam, & 22. *peritiam* in rebus Eccleſiaſticis. 23. *Confeſſionem Fidei* ſcripſit. 25. Ejus *mors* luctuoſa; 26. *Succeſſio* controverſa, & 28. armis deciſa. 29. *Menas* ſucceſſor, ſævus 30. tam Latinis, quàm 33. ſuis. 34. Defectio *Bahrnagaſſi*. 36. *Malac-ſagbed* F: 37. parente melior: 38. *Bello* felix: 42. *matrimonio* non. 45. *Fratris filium* ſucceſſorem deſignat: 46. mox pœnitet; 47. illiq; *Jacobum* naturalem præfert; 49. rurſus eum moribundus proceribus commendat. Sed hi 54. captum arctâ cuſtodiâ detinent. 55. Idem *Sameo* facturi, niſi 56. fugâ elapſus eſſet. 57. Jacobum *puerum* Regem conſtituunt; 58. mox tamen imperioſiùs regnantem 60. deponunt, *Zadengbelo* ſuffecto; qui 61. laudatur à *clementiâ* erga Jacobum, & 65. alios: 66. ut & *fortitudine* in bellis contra Gallanos. 68. Audax illius facinus. 72. *Favor* erga *P. Pays* & *Latinos* illi *odium* attulit. 76. *Conjuratio* procerum. 78. Sacrorum cauſa prætexitur. 82. Rex Luſitanos convocat: 85. P. Payſii bene conſulta ſpernit: 86. ad prælium feſtinat: 91. improſperè pugnat. 92. Equo deturbatus, 93. teliſque confoſſus moritur.

1 EXtinctâ igitur familiâ Zagæâ circa annum Chriſti 1300. 2,5,4.
primores Shewæ *Icon-amlaco*, Salomonæi generis Principi, avitum ſceptrum reſtituerunt; cujus poſteri usq; ad no-
2 ſtra tempora in Habeſſiniâ floruêre. Sedecim fuiſſe, ait *Tel-*
lezius, usque ad Zar-a-Jacobum; quos ex *Vecchietto*[d] hîc in- L.I.c.27.p.
ſeremus, additis Æthiopicè nominibus eorum, quos in 68.b.
3 Liturgiâ vel alibi ſcriptos reperimus. Icon-amlacus, vel ut Æthiopes ſcribunt:

1. ኢይቍኖ፡አምላክ፡ *Aikuna-amlac*.	7. *Vdimrad*.
2. ያግብኣ፡ጽዮን፡ *Jagbea Tzejon*.	8. *Amdetzejon*.
3. *Baharsarda*.	9. *Scifaarad*.
4. *Esbraad*.	10. *Vdmaasfan*.
5. *Cadem saghed*.	11. *David*.
6. *Zensaghed*.	12. *Theodorus*.

4 Cujus hanc mentionem facit Poëta in Encom. 29. Jun. 3.

ሰላም፡ለከ፡ለብሔረ፡አግዓዚ፡ንጉሠ፡
ቴዎድሮስ፡ወልደ፡አንበሳ፡
ትዝካረ፡በዓልከ፡ዮም፡በጥብሐ፡አባግዕ፡ወእንስሳ፡
አኮ፡ዘገብረት፡ባሕቲታ፡እምከ፡ጽዮን፡ሞገሳ፡
ደመናትኒ፡አንጠብጠቡ፡ዓሣ።

Salutem tibi regionis Ag-azi (i. e. Æthiopiæ) *Rex*,
THEODORE! *Fili Anbaça*. (Leonis)
Solennitatem feſti tui hodie mactatione ovium & (aliorum) *animalium*
Non celebravit tantùm mater tua, Tzejon Mogaça:
Sed nubes etiam pluerunt piſcibus.

13. ISAACUS. 15. HESBINAANI, *cujus filius*
14. ANDREAS. 16. ዐምደ፡ኢየሱስ፡ AMDE-JESUS.

5 Huic ſucceſſit 17. ዘርአ፡ያዕቆብ፡ ZER-A JACOBUS, regni A.C.1437.
N 2 no-

d) De ſacror. tempor. ratione. Lib. VI. ult. ſucceſſ. c. 44.

nomine CONSTANTINUS. Inſignis hic fuit Imperator, & externarum rerum ſtudioſus; Legatos enim ſuos ad concilium
3,9,8. Florentinum miſit, ut infra dicemus.

በእደ፡ ማርያም፡ BAƐDA-MARIAMUS cognomento CY- 6
cap. 98. RIACUS (ut ex *Alvarezio* colligo) ad regnum pervenit cir-
B.T. II,4. ca annum 1465. poſt decennium mortuus eſt, viduâ Helenâ
n.13. poſt ſe relictâ; de qua mox pluribus agemus.

እስክንድር፡ ALEXANDER ad imperium pervenit circa 7
annum 1475. mortuus anno 1491. Quo tempore *Petrus Covillianus* Luſitanorum primus in Habeſſiniam penetravit;
2,1,9. ut ſupra memoravimus.

ዐምደ፡ ጽዮን፡ AMDA-TZƐJON[e] filius ejus, brevis regiminis 8
fuit; nam poſt ſex menſes, ſine liberis maſculis extinctus, locum patruo fecit.

ናኦድ፡ NAOD *Baɛda-Marjami* filius, *Alexandro* fratre 9
rerum potiente, in rupem Gɛshen detruſus: dein maſcula illius prole deficiente, à proceribus evocatus, tredecim annos regno præfuit; circa annum 1505. vita defunctus.

ዕጣነ፡ ድንግል፡ *Etana-dɛnghɛl* vel ልብነ፡ ድንግል፡ *Lɛbna-dɛnghɛl* initio regni DAVID cognominatus. Poſt aliquot annos 10
aſſumſit tertiũ nomen ወናግ፡ ሰገድ፡ *Wanag-Saghed* quod Tzagazabus exponit ዕንቍ፡ ሰገድ፡ *Enkua-ſaghed* i. e. gemma pretioſa, (de quo ſupra egimus) Naodi ex uxore *Mogeça* ſecundogenitus filius, Baɛda-Mariami nepos. Natu maximum 11
enim, quem Naodus in rupe Amharæ genuerat, *Helena* & *Metropolita Marcus*, penes quos tum temporis ſumma au-
Alv. c. 59. toritas, *ob ferociam & ſuperbiam* indignum imperio judicaverant, addito: *eum ante regnum patris tanquam à privato ſusceptum eſſe*; [24] niſi fortè ſibi apud pupillum plus potentiæ polliciti ſunt. Nam David tum temporis tantùm unde- 12
cimum ætatis annum agebat, ſicut ipſe in epiſtola ad Regem Emanuelem teſtatur. [25]

Igitur HELENA avia imperium ceu tutrix pro eo admi- 13
2,1,68. niſtravit, prælata matri, quia juniores ſeniorum Reginarum ætati concedunt; quamvis & illa mater honoris cauſa ſem-

L. I. c. 27. p. 69. a. e) Iſta Regum ſucceſſio ex Tellezio deſumta eſt & convenit cum ſerie Regum Æthiopiæ vulgata, quam Gregorius non improbavit. Alvarezius hîc mendoſus vel memoriâ lapſus eſt; nam *Amda-Tzionum* plane omittit. cap. 59. Alexandrum Naodi patrem facit, c. 98. & 88. qui re verâ fuit frater. d. c. 59. & 113. Idem *Helenam* vocat *matrem* Regis Davidis, cùm fuerit *avia*; matris tantùm loco habita. Ne Tellezius quidem ſibi ſatis conſtat, nam L. II. c. 4. & ipſe *Amda-Tzionum* omittit, & Helenam neque filium neque filiam pëperiſſe ſcribit.

14 ſemper appellata fuerit. Prudens & magni animi fœmina
fuit. Durat adhuc in Æthiopiâ proſpera ejus fama, eamque *B.T.II.4.*
Suſneus Rex à ſingulari prudentiâ & moderatione aliquoties *p.110.*
laudavit. Clara inter Europæos eſt ex literis ad Emanuelem
15 I. Luſitaniæ Regem miſſis, ut infrà fuſiùs dicemus. Cæterum
David rebus initio imperii proſperè fluentibus (magnas 2,16,3.
enim victorias ab Adelenſibus reportaverat) poſt aviæ mor- 2,15,6.
tem, tanquam poſito pudore, in luxuriam & amores fœmi-
narum prolapſus, ſub finem vitæ fortunam adverſam ha-
16 buit. Nam à *Graino*, Adelenſium duce, omnibus ferè regnis
atque ditionibus exutus, cum paucis militibus in rupe *Damo*
hæſit, ibique quadrageſimo ſexto circiter ætatis anno deceſ-
ſit. Inſuper infelix, quod illo regnante *Gallanorum* natio 1,16,13.
17 Habeſſiniæ peſtis, è Baliâ emerſit. Quatuor filios genuit,
quorum primus *Victor* ante patrem obiit; de *Claudio*, *Ja-
cobo* & *Menâ* mox dicendi locus erit. In ſacris literis atque
tribus primis conciliis probè verſatus fuit; uti ex colloquiis
cum Alvarezio habitis intelligi poteſt.(26)

18 ገላውዴዎስ : CLAVDIVS cognomento regio አጽናፍ : ሰገድ :
ATZNAF-SAGHED dictus, Davidis filius; regnum exorſus eſt
infeliciſſimum & calamitoſiſſimum: in extremis regni ſui fi-
19 nibus latitans miraculoſam Dei opem operiebatur, quam
tandem, Deô propitio, expertus eſt; auxilium mittente *Jo-
hanne III.* Luſitaniæ Rege laudatiſſimo, *Chriſtophori Ga-
mai* nobilis Luſitani viri fortiſſimi ductu, qui exiguâ qua-
dringentorum peditum Luſitanorum manu ingentes bar-
barorum copias fudit, & reſtaurandi imperii Habesſinici 2,15,18. & ſeq.
20 velut fundamentum poſuit, ut infra pleniùs narrabitur. Ipſe
Claudius perſonam viro Principe dignisſimam geſſit; nam
cum venuſtate corporis multas egregias animi virtutes con-
21 junxit, ut ab omnibus imperio dignus haberetur. Sapien-
tisſimum & prudentiſſimum Principem prędicaverunt etiam
Patres Societatis,(27) alioquin erga eum alieniores, quod &
ille alieniorem ſeà ſubjectione Romani Pontificis præbuiſſet;
quamvis cultum divinum pro more Latinæ Eccleſiæ neuti-
quam prohiberet: neq; ſacerdotibus Romanis libero ſacro-
22 rum uſu interdiceret. Doctus etiam & in antiquitate Eccle-
ſiaſticâ bene inſtitutus erat; ut teſte P. Tellezio, *doctores ejus* L.II.c.27.
præ illo prorſus rudes viderentur; nam in diſputationibus
cum P. Societatis habitis *illum ipſum plerumque verba feciſſe,*

 tantâ

tantâ vehementiâ, (Tellezius ſic ſcribit) que as vezes dava
Ll.p.173.4. que fazer, *ut interdum negotiũ illis faceſſeret.*(28) Cùm autem 23
animadverteret, Habeſſinos culpari, quaſi ritus quosdam Judaicos contra jus Chriſtianorum uſurparent, *Confeſſionem Fidei* ſcripto conſignavit, brevem & ſuccinctam, qua objecta diluit, & ſe ſuosque egregiè excuſavit. Eam pridem edidimus[f] & in Commentario (29) rurſum in lucem daturi ſumus. Tanto ergo tamque præclaro Regi nil niſi ſchiſma à 24
Patribus Societatis objici potuit. Intra octodecim annos, & aliquot menſes regnum ejus ſtetit, laborioſiſſimum ſanè, ob crebra cum Adelenſibus bella; qui, cladis acceptæ memores, ultionem frequenter intentabant. Rex manu impiger, 25
nullum detrectabat prælium, donec menſe Martio A. 1559. contra *Nurum* Adelenſium ducem, fugato exercitu ſuo, octodecim tantùm Luſitanis ſtipatus, acriùs quàm cautiùs pugnans, immaturam quidem, ſed non inultam mortem oppeteret. Nullos liberos poſt ſe reliquit; ex eo factum, ut 26
2,8,16. ambiguo valdè in Æthiopiâ ſuccedendi jure, inter fratrem *Menam:* & *Tazcarum* fratris Jacobi ſecundo geniti, jam fato functi, filium, tametſi illegitimum, dubitaretur. Hic 27
enim patris ſui, dum viveret, ætate prioris, nomine, tanquam repræſentationis jure, regnum ſibi vindicabat: (30) Ille pro- 28
ximiorem ſe Regi fratri defuncto, quàm illum illegitimum aſſerebat. Controverſia armis deciſa, & *Tazcarus*, prælio captus, ſaxo dejectus fuit.

ሚናስ፡ *Menas* cognomento አድማስ፡ሰገድ፡ *Adamas Saghed*[g] regnum, ut modò diximus, adeptus, ingenio trux, à 29
1,14,7. lenitate, veritate & pietate Habeſſinorum, ut ex *Tellezio* retulimus, procul declinavit; quaſi feritatem inter Turcas & Arabes, inter quos diu captivus fuerat, didiciſſet. Nam & 30
Luſitanos, tanquam in rem ſuam intentos, averſatus eſt: & libertatem Romanæ religionis ſuſtulit: neque cuiquam Habeſſinorum templa Latina ingredi permiſit. Licentiam, 31
quam deceſſor ejus Claudius, uxoribus atque familiæ Luſinorum templa Romana frequentandi dederat, hic revocavit; ut plerique manſuetudinem Claudii, quâ antea non fuerant contenti, requirerent. Epiſcopum Romanum *Andream* 32
Oviedum, qui tempore Claudii adventantem Patriarcham Romanum præceſſerat, ludibrio habuit, & aliquot menſes in

f) In Anglia A. 1661. Addita reperitur Lexico & Grammaticæ noſtræ Æthiopicæ.
g) Male hunc nonnulli hiſtoricorum, gemmam intelligi neſcientes, vocant *Adamum*.

33 in carcere detinuit. Sed neque popularibus ſuis multò mitiorem ſe præbuit; quam ob rem alienati animo, paſſim ab
34 illo defecerunt. Inter eos *Iſaacus Bahrnagashus* præcipuæ dignationis vir, & militiæ peritus, in regnum vocato Turcarum auxilio, d.20. Aprilis A.15 62. Regem prælio ſuperavit, & occidit; atque ex illo tempore Turcæ littore maris rubri po-
35 titi ſunt. Tres filios reliquit *Sarza-Denghelum, Lesanaxum* & *Tazcarum*. Ex quibus iſte ſine liberis obiit.

36 ሠርጸ፡ድንግል፡ SERTZA-DENGHEL ſolennia regni capeſ- B.T.III.34.
ſens መለክ፡ሰገድ፡ MALAC-SAGHED cognominatus, & Axu-
37 mæ priſco more inauguratus fuit. Parem virtutibus ſuis expertus eſt fortunam; nam & manu ſtrenuus & plenus conſilii fuit. Regnum bellis internis & externis turbidum, ſi Gallanos
38 excipias, pacavit. Et primo *Turcas* Dobaruam maritimæ provinciæ metropolim obtinentes, *Tigrâ* pepulit. Potuiſſet eos etiam *Arkiko* portu & inſulâ *Mazuâ* ejicere, & ſic aditũ & portus regni ſui liberare, niſi ad mediterranea, reprimen-
39 dis Gallanorum incurſibus, revocatus fuiſſet. Hi viginti quinque annorum rapinis, dum Habeſſini tot aliis bellis atque turbis diſtinentur, in tantum creverant, ut jam non tumultuariâ manu, ſed juſtis exercitibus Habeſſiniam incurſa-
40 rent. Proinde toto vitæ tempore, proſper aliàs bello, cum illis luctatus fuit. *Enaream* tamen ſubegit, ejusque Regulum L.3.18.
Chriſto addixit. Quippe rem Chriſtianam ſecundùm leges B.T.II.35.
41 Eccleſiæ Alexandrinæ ſedulò curavit. Latinorum ſacra in medio reliquit. Patrum Societatis mores & ſtudia ſæpiuſculè laudavit: doctrinam ſprevit; *mores eorum imitandos, non doctrinam ſequendam*, dictitans.[31] Certè mores & doctrina non ſemper conveniunt; *ideoque interdum doctrina tenenda, quamvis mores non reſpondeant: & mores imitandi,*
42 *quamvis doctrina ſalutaris non ſit.* Cæterùm rebus geſtis felix, matrimonio infelix fuit; ex uxore ማርያም፡ሥና፡ *Mariã-*
43 *ſenà* multas quidem filias, nullum verò filium ſuſtulit. Naturales quidem duos, quorum alter *Za-mariam*, alter *Jacobus* dicebatur, procreavit; ſed illi per jus regni ſuccedere non
44 poterant.[h] Itaq; contigit illi, quod multis aliis, qui illegitimo amori magis, quàm legitimis uxoribus dediti ſunt, *ut ſucceſſore ſui ſanguinis deſtituantur*, haud rarò quoque bellis atque

cædi-

h) Tellezius diſertis verbis tradit L.III. c.14. p.243.b. Em filhos baſtardos nam ha ſucceſſam, ſegundo as meſmas leys de Ethiopia, &c. *Filiis illegitimis non competit ſucceſſio ſecundùm ipſas Æthiopiæ leges.* Quæ tamen parum conveniunt cum iis quæ L. III. c.29. p.281. docet, ut in Commentario noſtro oſtendemus.

cædibus patriam ſucceſſionis causâ compleant.(12) Primò 45
igitur fratris Leçanaxi filium *Zadenghelum* ſucceſſorem de-
ſignatum, in aulâ ſuâ cultu regio, ut filium Principis, primo-
ribus regni oſtentavit: deinde paucis ante mortem menſibus, 46
mutatâ volũtate, alieniore ab illo animo eſſe cœpit, ſive quòd
orientem Solem magis, quàm occidentem coli ſuſpicaretur:
ſive ipſe *Zadenghelus*, quaſi ſucceſſionis certus, ſenem pa-
truum minus revereretur: ſive denique mores ejus magnati-
B.T. III, 14. bus non placerent. Utcunque res ea ſe habuit, *Jacobus* ſe- 47
ptem annorum puer, antea Regi nunquam viſus, repentè in
aulam venit, haud obſcurâ ſignificatione, hunc tanquam
proprium Regis ſanguinem *Zadenghelo* prælatum iri. Ma- 48
gnates, ſive Regem monere non auſi: ſive regiam poteſtatem
apud pupillum ſpecie tutelæ uſurpaturi, annuunt Regi; dede-
runtque rurſus documentum, *quam incerta ſit regnorum
tranquillitas, ubi vel jus ſuccedendi incertum: vel nulli Or-
dines ſunt; ſed ſolis aulicis, in ſua commoda ſine poſteritatis
curâ intentis, ſumma rerum committitur.* Nihilominus mi- 49
rum dictu! cùm Rex, è bello Gallanorum reverſus, in mor-
bum incidiſſet, & ſupremum vitæ diem adeſſe ſentiret, jus &
fas magis apud ipſum valuit, quàm aut odium contra fratris
filium: aut amor erga naturalem. Itaque convocatis regni 50
primoribus, in hunc modum locutus fertur: *Quandoquidem
vitæ meæ finis imminet, poſt animæ curam regni potiſsimam
rationem habendam duxi; cujus ſalutem, non minus ac ani-
mam meam, ſemper dilexi. Jacobum quidem, cùm legitimum* 51
*non haberem, pro filio amavi: dotesque animi tanta heredi-
tate non indignas in eo animadverti, ut nec me pœnitere potu-
iſſet, ſi illum ſucceſſorem conſtituiſſem, nec vos, ſi illi paruiſſe-
tis. Nunc autem amorem patriæ & fas regni privato affectui* 52
*antepono. Zadenghelum fratris mei filium, agnatum proxi-
mum, bonum bello, maturum annis, ſpectatæ virtutis, vobis
commendo, qui tantum faſtigium, quod ſorte naſcendi illi de-*
An. 1596. circa fin. Auguſti. *betur, etiam virtutibus ſuis meritus eſt.* His dictis animam 53
haud ita multò pòſt efflavit.

At proceribus improviſum planè accidit, Regis volun-
tatem mutari; penitus enim infixum animis illorum erat, ma-
jeſtatem Regni ſub Rege pupillo exercere; & jam munia re-
gni tacitâ deſtinatione inter ſe diviſerant. Igitur, quaſi ere- 54
ptam ſibi poteſtatem dolentes, perfidè inter ſe conſpirant,

mor-

mortem Regis celant, & raptim miſsâ militum manu *Zadenghelum* capi jubent, eumque in *Dekam* lacus Tzanici inſulam deportant: ubi illum diu attinuerunt; dein mutatâ per varias rupes cuſtodiâ, huc illuc traxêre, quò conſpirationes
55 cum popularibus vicinis prævenirent. Idem *Suſneo*, regio propinquo, intentabant; quòd is juvenis, animo ferox, & manu promtus, turbato ſemel ſucceſſionis ordine, regnum
56 affectaturus videbatur, uti poſtea fecit. Sed ille tempeſtivè ad Gallanos confugit, atque inter eos ad bellum imminens
57 ſeſe firmavit, illorum, ſi res ita ferret, ope uſurus. Principes factionis erant *Ras Athanaſius*, ſummæ vir auctoritatis: & *Keſlawahedus* Prorex Tigrenſis; qui, adſcitâ in ſocietatem Reginâ viduâ ſocru ſuâ, retinendæ per generos potentiæ avidâ, quaſi per ſpeciem legitimi regiminis, JACOBUM ſeptennem, (qui propterea ሕፃን፡ ንጉሥ፡ *Rex infans* dicebatur) inſigni regio evinciunt, vim imperii ſibi reſervantes; inſolito *A. 1596. ſub init. Sept.*
58 cum fœminâ triumviratu, ac ob id non diu duraturo. Etenim ſeptem poſt annos Jacobus, pubertatem ingreſſus, tot tutorum impatiens, regni habenas ipſe tractare cœpit; imperioſiùs fortè, quàm adoleſcentem quindecim annorum de-
59 ceret. Illi maturè nimis ſummâ poteſtate privari ſe ægrè ferentes, ingruente parendi neceſſitate, legitimo Regi obtem-
60 perare, ejusque novam gratiam mereri maluerunt. Idcirco, priusquam adoleſceret Jacobi autoritas, quaſi pœnitentiâ ducti, quòd infantem & illegitimè natum ætate florenti, legitimoque ſucceſſori prætuliſſent, ZADENGHELUM, in remotis montibus latentem, revocant: & Regem cognomento AZNAF-SAGHEDUM ſalutant; idque eò promtiùs quò minùs rationem facti apud novum Regem reddere opus habebant. *A. 1603. circa fin. Aug. B. T. III. 18.*

61 *Jacobus* octo duntaxat ſatellitum comitatu (cæteri enim cum fortunâ illum deſeruerant) in *Samenam* ad materni generis propinquos contendit; ſed in itinere agnitus, & captus ad Zadenghelum reductus fuit; qui ſingulari animi bonitate, & rarâ clementiâ erga æmulum uſus, ſuoque jure fretus, illi nihil quicquam, ne aures quidem & naſum, (quod aliis in *B. T. III. 14. in fin.*
62 tali caſu factum, multique ſuadebant) ademit. Noluit enim ſe ſcelere polluere, *tyrannorum more, qui vel juri ſuo, vel popularibus diffiſi, imperii æmulos, ut ut innocentes, è medio*
63 *tollunt; culpam fortaſſis non eorum, ſed ſeditioſorum futuram, illis in anteceſſum imputantes.*[33] Igitur in *Enaream*, re-

mo-

motiſſimum Æthiopiæ regnum, miſſus Jacobus, arctâ (n)
cuſtodiâ circumdatur, brevi in regnum cum pernicie ſuâ reſtituendus.

Erat *Zadenghelus* dignitate ſermonis & vultus juxta ve- 64
nerabilis: (ut ferè regii ſanguinis Principes in Habeſſiniâ ſunt) juventute gratâ: ſecundarum adverſarumque rerum experientiâ tantò faſtigiô dignus: &, quod omnes laudes ſuperat, 65
clemens, & veniâ facilis; in neminem enim tot inimicorum, quod jure poterat, animadvertit: quin omnes in officiis & eodem honoris gradu, ipſamque Reginam, quam procul dubio maximè adverſam habuerat, ſine contumeliâ reliquit. *Tam mite & lene ad culpam usque* (ut Tellezius cenſet) *eſt iſtorum Regum ingenium.* Præterea manu ſtrenuum & in 66
periculis impavidum ſe gerebat; vix enim regnum capeſſe-
B.T.III.15. rat, cum *Gallani* diſſidiorum aulæ gnari, tribus exercitibus in Habeſſiniam irrumpentes, præſidem Gojamæ, contra imperium Regis pugnam auſum, vicerant. Rex verò ſuperve- 67
niens, quamvis defatigatis ex itinere militibus ſuis, animo majore quàm viribus, hoſtem adoritur; qui, victoria ferocior, Habeſſinos impellit tanto impetu, ut Duces, inclinatâ ſuorum acie, maturam Regi fugam ſuaderent. At ille, irâ 68
accenſus, quaſi ignaviæ argueretur, equo deſiliit, prehenſo ſcuto, & ſtricto gladio exclamans: *Hîc ego moriar. Vos, ſi lubet, fugite; vim fortaſſe Gallanorum, infamiam verò deſerti Regis veſtri certe non effugietis.*

Hâc voce, ſimulque vultu Regis ſui commoti Habeſſini 69
globo facto, veluti furentes & mori parati incumbunt, cedere Gallanos cogunt; quo viſô, etiam fugientes reverſi præliũ redintegrant, & ad ſatietatem & multam noctem hoſtes cædunt, majore quâm unquam aliàs editâ illorum ſtrage. Tam inſigni victoriâ utendum ratus, nòn epulis aut luxui, 70
recreandi corporis prætextu, indulſit, ſed copias ſuas, per aſpera & montoſa loca, raptim contra alterum hoſtium exercitum duxit, eumque pari felicitate profligavit: tertius, non exſpectatâ Habeſſinorum vi, in loca tuta ſe recepit. Quadringenti in arduo & inacceſſo quodam monte cum 71
prædâ tutos ſeputabant; ſed Habeſſini hoſtem, clade ſuorum pavidum, jam ſpernentes, magnis animis eos deturbarunt, atque ad unum omnes mactarunt.

Sub idem tempus P. *Petrus Pays* è Societate Jeſu ſuperio- 72
ri anno in Habeſſiniam appulſus, Rege vocante, in aulam

venit,

venit, eumque variis & crebris de rebus ſacris atque profanis
ſermonibus ita devinxit, ut primò clam, deinde palam reli-
gionē Latinam amplecteretur, idq; literis ad Pontificem Ro- L.I.c.18.
manum & Philippum III. Hiſpan. Regem datis, teſtificare-
tur: atque Luſitanos Habeſſinis ſuis plerumque præferret.
73 Verùm enim verò favor iſte erga exteros & peregrina ſacra
74 odium popularium, dehinc perniciem illi attulit. Nam *pri-*
mores Regni religionem antiquā mutari: & *Alexandrinum*
Patriarcham, Eccleſiarum Africanarum caput, deſeri, ini-
75 quisſimè ferebant. Adhæc invidiâ in Luſitanos: denique
odio adverſus *Laſca-Mariamum*, præcipuum Regis ami-
76 cum, ſtimulabantur. Itaque inter ſe conjurant. Principium
penes *Zaslaçaum*, humili loco natum, ſed militiâ clarum &
ob id ſuperbum. A *Iacobo* in exilium miſſus, à *Zadenghelo*
revocatus & Dembeæ præpoſitus fuerat: beneficii imme- B.T.III,19.
77 mor, & ingenitâ pervicaciâ neſcius parendi. In ſocietatem
criminis trahitur *Ras Athanaſius*, ſummus belli Dux; qui,
dignitate primus, ſecundum ſe in amicitiâ Regis eſſe ange-
batur; quaprópter contra optimum Regem, tanquam ac-
78 cepti à ſe regni oblitum, unà inſurgit. Sed *ſacrorum cauſa,*
commovendis hominum animis validiſſima, prætexebatur;
non enim ignorabant, quæ pro introducendis Latinis ritibus
79 in aulâ parabantur. Crebris autem queſtibus vulgabant:
deſciviſſe Regem ab Alexandrinâ Eccleſiâ, communi ſuâ ma-
tre; neque aliud crebris cum Jeſuitâ colloquiis, & clandeſtinâ
illius familiaritate agi, quàm ut, abrogatis majorum inſtitu-
tis, novæ ceremoniæ & peregrini ſacerdotes in regnum intro-
ducerentur: venturos Luſitanos, & ſacra ſua contra invi-
80 *tos armis ſtabilituros: aliquando & regnum invaſuros. Sub-*
veniendum ergo patriæ, nec tolerandum Regem, qui verum
Dei cultum non toleret. Neque enim injuriâ deſeri eum, qui
81 *prius veram religionem deſeruiſſet.* Iſta facilè perſuadebant
eadem ſentientibus. Sed nihil æquè alienaverat hominum
animos, quàm quod Luſitanos dictitantes audiverant: *re-*
ductionem Æthiopiæ (ſic converſionem *vocant) fruſtra ten-*
82 *tari, niſi vi militari fulciretur. Rex* cognitâ conſpiratione,
Luſitanos protinus *convocat*, quibus, ut externis & Latinæ
religionis hominibus fidebat; raptimque in *Gòjamam* pro-
83 fectus, in itinere *deſeritur*, primùm à *Ras Athanaſio*, quem,
licet ſuſpectum, capere auſus non fuerat: deinde à *Jonaële*
O 2 Du-

Ducum præcipuo. Horum exemplum plures ſecuti Regem
deſtituunt. Is, cum paucis relictum ſe videns, Petro Payſio 84
dixit: *Hoc mihi à meis ideò contingit, quòd viam veritatis eis
oſtendere, & debiliores à potentiorum oppreſſione liberare vo-
luerim.* Suaſerat illi *Petrus* & Luſitanorum præfectus *Iohan.* 85
*Gabriel, ut bellum in longum traheret, donec animi rebellium
deferveſcerent, adfuturos cum innocentibus ſubjectis amicos:
venturam cæteris pœnitentiam; ſeditionem torrenti ſimilem
eſſe, cujus vis, initiò maxima, ſenſim decreſceret.* Sed ille 86
omnis moræ impatiens, cunctationem in diminutionem ſui
accipiebat, audaciæ nimius, & ætate fervens, *fortunam belli,*
B.T.III,20. in celeritate haud rarò poſitam, *experiri ſtatuit*, priusquam
conjuratorum vires coaleſcerent. Sic vix duodecim millium 87
exercitu collecto regreditur, *inopinantes oppreſſurus.* Iſta
verò feſtinatio male ceſſit. Nam plerique adverſariorum 88
viri militares erant, qui ſuas res haud negligenter agebant:
nec minus & ipſi animis ardebant prælio decernere, prius-
quam Rex vires ſuas colligeret.

Interim undique confluxerant novæ religionis hoſtes, 89
inter cæteros *Abuna Petrus*, Metropolita Alexandrinus,
præcipuum rebellionis inſtrumentum; qui exemplo in Æ-
thiopiâ inaudito, & divinis humanisque legibus adverſo, re-
belles à nexu ſacramenti, Regi ſuo legitimo dicti, quod ipſi
jam tum ruperant, deteſtabili excommunicatione abſolvit.
Sic animoſiores facti, ſpretâ Regis Majeſtate, reverentiam in
odium vertere. Igitur infeſtis animis concurritur. Luſitani, 90
qui in dextro cornu præliabantur, aciem diu ſuſtentaverunt,
cauſam Regis & religionis ſuam eſſe rati. At in ſiniſtro cor- 91
nu, ubi Rex ipſe curabat, improſperè cuncta cedebant; multi
enim ad hoſtes transfugiebant: multi ceu ſpectatores in lo-
cum tutum ſe recipiebant, fortunam ſecuturi. Rex à ſuis 92
paulatim deſertus, diu fortiter dimicavit, donec *Lasca-Ma-
riamo*, cæterisque ſatellitibus interfectis, ictu haſtæ equo de-
turbaretur. Cùm verò pugnam reſumturus ſurrexiſſet, telis 93
eminus miſſis, quaſi eum cominus confodere vererentur, oc-
d.15. Octob. ciſus atque ſpoliatus, tertio demum poſt pugnam die ſine ul-
1604. B.T.III,21. lo honore, in exiguo ſacello, quod juxta erat, tumulatus fuit.
tantus repentè cum odio contemtus inceſſerat. Hunc fi- 94
nem, brevis vitæ & regni, habuit præclarus & legitimus Æ-
thiopiæ Rex; luctuoſo documento, *ſacrorum cauſam mo-*

deratè

derate & prudenter tractandam: Regiſque perſonam prælio temerè non committendam, præſertim ubi ſucceſſor in incerto eſt; quòd inter alia comprobat funeſtum Regis Luſitaniæ Sebaſtiani exemplum.

CAP. VII.

De Regibus hujus ſeculi usque ad noſtra tempora.

1. *Susneus* regnum affectat; 5. *à Ras-Athanaſio* ut Rex excipitur: 7. Idem à *Zaslaçeo* petit; 8. qui primò tergiverſatur, 12. deinceps imperata facit. Mox, 14. ſuperveniente *Jacobo*, 16. iſti accedit, 18. eumque *Ras Athanaſius* mutatâ voluntate ſequitur. 19. Sic *Jacobus*, *Rex* denuo factus, cum *Susneo* concordiam tentat, ſed 20. fruſtra. 21. Sumuntur ergo arma utrinque. 24. *Susneus* aſtutior *Zaslaçaeum* fugat: eumque 26. poſtea in partes ſuas trahit. 28. Novum rurſus bellum; in quo 32. *Jacobus* cum *Abunâ* cadit. 33. Equites multi noctu de rupe in præceps currunt. 34. Inter eos Luſitanus mirè ſervatus. 35. *Victoris* clementia. 36. *Zaslaçeus* 38. in montem deductus 39. elabitur; *Walekam* & *Gojamam* invadit, & à paganis interficitur. 41. *Ras-Athanaſius*, ab omnibus contemtus, 42. *febri* moritur. 43. *Susneus* Luſitanos & *Patres* Societ. amat: 45. *Pontifici Romano* ſe dat. 46. *Falſus Jacobus* Habeſſiniam turbat; ſed 50. adventum Susnei non ſuſtinuit. 53. Similis impoſtor *Tzagaxus* Jacobi filium ſe ferens à *Rege Galliæ* amplâ penſione annuâ donatur. 56. Forma fuit venerabilis; ſed 57. valdè libidinoſus. Ejus Epitaphium ludicrum. 58. Alibi filium *Arzoi* ſe jactavit. 61. *Susnei natales*; animi corporisque bona, 63. *vita*, 65. *mors*. 66. Ejus Filius *Baſilides* Patres Societ. Æthiopiâ pellit. 67. Fratres ſuos (ſi Tellezio fides) occidit. 69. Tabula Geneal. noviſſimorum Habeſſiniæ Regum.

1 CÆſo Rege Zadenghelo bellum quidem deſierat, ſed pax *d L. c.25.*
nondum cœperat. Etenim rebelles, tam repentinam victoriam non ſperantes, de ſucceſſore non cogitaverant.
2 Quapropter, tanquam æmulatione ſtupidi, *Ras Athanaſius* in Gojamam, *Zaslaçeus* in Dembeam abierunt, nihil in
3 commune conſulentes. Tunc *Susneus*, auditâ Regis nece, Regnum ad ſe devolutum exiſtimans, quia Baſilidis filius, Jacobi nepos, & Davidis Regis pronepos erat; tum juvenis continuis bellis inter Gallanos exercitus, ac fortiſſimis viris ſtipatus, ex amicis fidiſſimum ad Ras-Athanaſium præmittit, qui brevibus nunciaret: *Quandoquidem regnum hæreditatis jure ad ſe pertineret, milites ſuos ſtatim conjungeret;*
4 *idque ſe grato animo agniturum.* Ipſe expeditâ manu raptim profectus, non exſpectato reſponſo, ut Rex factus Athanaſio ſcribit: *adeſſe ſeſe; itaque obviam progrederetur,*
5 *ſeque ſuetis honoribus exciperet. Athanaſius* inopinato Susnei adventu perculſus, inops conſilii, utrinque periculoſo, ſive abnueret eum, ſive admitteret. Tandem, quia auxilia

 pro-

procul, nulla dilationis ſpes, ut conſilia cum Zaslaçæo com- 6
municare poſſet, prævenire gratiam novi Regis, quàm incer-
ta belli experiri, maluit. Itaque *Suſneus*, caſtris honorificè
exceptus, *Rex conſalutatur.* Quo facto, illicò ſcribit Zasla- 7
çæo: *ſe, Deo propitio, ſolium avitum conſcendiſſe, atque nunc
in Dembeam proficiſci; quare operam daret, ut in officio eſſent
copiæ ad ſeſe excipiendum, & merenda beneficia, quæ illis im-
pertire paratus eſſet.* At ille, quamvis improviſo nuncio 8
perterritus, agnoſcere dubitavit Regem, quem ipſe non fe-
ciſſet; habito itaque cum ſuis conſilio, *tum ſe obtemperatu-
rum*, reſpondit: *ſi Jacobus, cui regnum per legatos jam
detulerit, ante Junium menſem non veniret, hanc brevem
moram ſe petere.* Suſneus, cui iſta conditio placere non 9
poterat, reſpondit: *Se jam Regem eſſe, neque Jacobo, ſemel
indigno judicato, neque etiam illius Patri Malac-ſaghedo,
ſi ex altero mundo rediret, ceſſurum.* Hoc animoſo re- 10
ſponſo accepto *Zaslaçæus*, æquè impiger, infeſto exerci-
tu ſtatim obviam proficiſcitur; quâ celeritate præventus
Suſneus, imparem ſe viribus ſentiens, & fortè morbo corre-
ptus erat, in avios Amharæ montes ſe recepit. Ras-Athana-
ſius quoque, cui præcipitantiam Zaslaçæus exprobrabat, in
aſpera & invia exercitui loca ſe contulit, indignationem ſo-
cii vitaturus.

A. 1605. Interim nullo à Jacobo nuncio veniente, cæteri exerci- 11
tus duces, legati atque tribuni varios ſermones ſerere: *ſe ſine
Rege eſſe non poſſe, ſi Jacobus non veniret, Suſneo potiorem
eſſe neminem; illum autem non quieturum, ſed diadema, niſi
ſponte daretur, vi ſumturum.* Zaslaçæus, mobile ſuorum in- 12
genium, & ob id defectionem metuens, legationem decer-
nit, atq; ſceptrum Suſneo defert; qui ſtatim aliquem miſit, cui
ſuo nomine ſacramentũ diceretur. Quo dicto, decem è ma- 13
gnatibus novo Regi obviam proficiſcuntur: feſto apparatu
in confinibus exceptum in caſtra deducturi. Jamque gratu-
lantium votivæ acclamationes paſſim audiebantur: additæ
etiam epulę, aliaq; ſolennia in Regum inaugurationibus con-
ſueta; cùm repentè novi à Jacobo nuncii ſupervenientes in- 14
tempeſtivam lætitiam turbavêre. tam ſubitâ mutatione, ut
nunquam magis fortuna regnaturis illuſerit. Nam Jaco- 15
bus modò depoſitus, modò reſtitutus, inter ſumma & ima,
quod aliàs rariſſimum, medium bis expertus eſt. Autores

verò

verò tantarum turbarum amorem & odium prorſus impunè
exercebant; ut ſcenicum magis, quàm ſerium regnum parari
16 videretur. Etenim Zaslaçæus *Jacobo*, quaſi is Susneus eſſet,
cui paulo ante juraverat, ſine ullâ hæſitatione obviã proceſſit,
adventantẽ ſolitis Regum honoribus extulit: & cum toto ex-
ercitu *Imperatorẽ* ſalutavit; legatis, quos apud Susneum ha-
17 bebat, clam revocatis. Iſte tempori ſerviendum ratus fortu-
næ rurſus ceſſit: ſeque in Amharam iterùm abdidit; didice-
rat enim infelici Zadenghæli exemplo, *ſeditionibus & tumul-
tibus popularibus, quoad deferveant, paulisper cedendum eſ-
ſe; nam redire populis poſt primum impetum modeſtiam ac*
18 *pœnitentiam.* Ras Athanaſius, atque ille tantus vir, fortu-
nam magis quàm fidem ſequi ſuetus, Susneum eâdem facili-
tate, qua exceperat, rurſus deſtituit: & Jacobum Regem ve-
19 neratus eſt. Cæterum Jacobo conſultum non videbatur
æmulum juxta ſe pati; quamobrem concordiam cum illo
tentaturus, matrem ad filium pergere, eique nomine ſuo of-
ferre jubet *Amharam, Walekam & Shewam, regna: nec non
agros omnes, quos pater ejus poſſederat, & ipſe eousque fru-*
20 *ſtra flagitaverat.* At *Susneus*, altos gerens ſpiritus, negavit
*ab hominibus adimi ſibi poſſe, quæ Dei munere acceperit. In-
tegrum ſibi regnum deberi, quod niſi cum vitâ relicturus non
eſſet: Iacobum rectiùs atque æquiùs facturum, ut poſito dia-
demate quieſceret, quàm ſibi atque patriæ perniciem accele-*
21 *raret.* Hoc ſuperbo reſponſo audito, non colloquiis ſed
armis transigere decrevit Jacobus, priusquam denuo muta-
22 tio naſceretur. Susneus autem cunctandi jam peritus, vim
Jacobi per abditas & devias rupes eluſit, in occaſiones inten-
23 tus, quæ brevi ſe obtulerunt. Quippe Zaslaçeus, ſive even-
tum prælii ſpeculaturus: ſive indignatione quâdam occultâ,
lentiùs profectus, Jacobo copias ſuas tempeſtivè non con-
junxerat: & contra morem militiæ negligenter ac remiſsè
24 cuncta agebat; famam ſui hoſtibus terrori eſſe putans. Gna-
rum id Susneo; qui compendio viarum illi tam ſubitò im-
proviſus ſupervenit, ut milites ejus neque arma expedire: ne-
que aciem inſtruere: aut imperium accipere poſſent. Itaque
pecudum more cæſi atque fugati fuerunt; Zaslaçæus amiſſo
25 exercitu, turpi fugâ ſalutem quæſivit. Quæ victoria, ſicuti
partes Jacobi fregit, ita Susnei erexit, *pleriſque mortalium, ex
26 primis ſucceſſibus futuros augurantibus.* *Zaslaçæus* ipſe longè
mi-

minore gratiâ apud Regem eſſe: iſte verò eum ſuſpectare. Igitur quamvis tot honoribus, tot beneficiis à Jacobo auctus (ipſum enim ባሕት፡ ደጅ፡ h.e. *legatum Regium* creaverat) conſilia cum Susneo ſociare cœpit, proditione ceu merce quâdam utens erga pluris æſtimantem. Susneus, potentiâ viri 27
tunc opus habens, non recuſavit, eumque diſſimulato odio, in ſocietatem belli admiſit, ſimul ut, illo abstracto, æmuli vi-
B.T.III,28. res imminueret. Jacobus, auditâ illius defectione, maturan- 28
dum ſibi ratus, priusquam plures hoc exemplum ſequerentur, aleam prælii jacere ſtatuit; quia numero militum longè prævalebat: neque ob paucitatem militum abnuit Susneus, ſed aſtu acturus, per loca aſpera incedens, more leonis ſpeculabatur tempus inſiliendi. Hoſtes cunctationem ejus pro 29
pavore habentes, multitudine ſuâ freti, inſolentiùs agunt, & tamdiu Susneum laceſſunt, donec eos in locum anguſtum, ubi ab hoſtibus circumveniri non poſſet, pertraxiſſet. Ibi milites ſuos hortatus: *Adeſſe*, inquit, *jam diem, quo ſe Regem* 30
Æthiopiæ facere poſſent; illos verò, prout rem gererent, ſervos vel dominos futuros. Se non tantùm victoriæ, ſed periculorum ſocium fore; victoriam in manu illorum poſitam, modò non prius hoſtibus terga darent, quàm ſe ipſum fugere viderent.
A.1607. d. 10. Martii. Sic animatis pugnæ ſignum dat; atque illi tantam impreſſio- 31
nem faciunt, ut hoſtes impunè proſternerent, attonitos, & veluti mirabundos, quòd ab illis fugarentur, quos fugituros putabant. Magna latè ſtrages edita, cum exiguo damno 32
Susneanorum. Ipſe Jacobus, cum Abunâ ſuo Petro, qui hoſtes anathemate fruſtra percuſſerat, hoc prælio cecidit. Quo intellecto Susneus ſignum receptui dedit, ut parceret plebi, & genti ſuæ, famamq; clementiæ, novo regno neceſſariam, ſibi pararet.

At tantus terror Jacobæorum animos invaſerat, *ut ſex-* 33
centi equites turbâ fugientium impulſi, neſcii locorum atque viarum, licet nemine inſequente, noctu *de* excelsâ & præruptâ *rupe præcipites ruerent*. In his *Luſitanus* quidam *Ema-* 34
nuel Gonſalvius, equum ſuum in æthera ferri maturè ſentiens, utique certus, quòd *Pegaſum* non equitaret, laxatis habenis & ſtapedibus eum dimiſit, vicinæ arboris ramô, quem fortè fortunâ comprehenderat, totam noctem inſidens, magnitudinem periculi tum demum intellexit, cum illuceſcente die, equorum hominumque acervum non ſine horrore infra

ſe

35 ſe deſpectaret.(34) Tantâ victoriâ reportatâ *Suſneus* in nemi-
nem ſævit; ſolum *Mahardinum*, Islamiſmi ſectâ inviſum,
quòd Zadenghelo primum ictum inflixiſſet, ut Regis inter-
fectorem, vitâ indignum, ſecuri percuſſit.

36 Poſthæc *Cogam* conceſſit ordinando regno, ſtatimque B.T.III,29.
oculis ejus gravis obverſabatur Zaslaçæus, tot perturbatio-
num autor. Primus in partes Susnei transgreſſus fuerat; ideo-
que aſpiciebatur quaſi beneficii exprobrator & transferen-
37 dorum diadematum artifex. Ipſe jactabundus, ut ferè ma-
gnorum meritorum milites ſunt, incautiùs fortè jecerat,
prædictum ſibi à vatibus: *Se tres Reges è medio ſublaturum*, Id.c.30.
idque in duobus jam impletum. Tantummodò novus Rex
38 deeſſe videbatur, quem Susneo ſubſtitueret. Cùm itaque
*ſuſpiciones & amicitia eodem loci diu ſtare non poſſint, &, per-
cepto proditionis fructu, proditore non amplius opus erat*,
Rex illum capi, ac in Gojamæ montem arduum, *Gusman*
dictum, abduci juſſit. Cædem imperare noluit, *mali Prin-
39 cipis eſſe ratus, hominem metu futuri ſceleris necare.* At ille,
poſt annum cuſtodiâ elapſus, Walekam invaſit; ubi collectâ
prædatoriâ manu latrociniis aliquamdiu vitam toleravit, do-
40 nec, Gojamam infeſtans, à paganis perimeretur. Caput ejus,
ad Regem delatum, in lanceâ ante prætorium ab omnibus
viſum fuit; nemine miſerente, quòd omnes ſcirent dignita-
tem ejus tot millibus capitum innocentium ſtetiſſe.

41 Non multo meliore fortunâ *Ras-Athanaſius* uſus, mi-
nore indies Regis gratiâ: omnibus tandem contemtui fuit;
adeò ut uxor ejus, Regis *Malac-Saghedi* filia, contumelia-
42 rum inſueta, & tolerandi neſcia, eum deſereret. Sic proximus
quondam à ſummâ poteſtate, proximus ab infimâ egeſtate
factus, animi mœrore infirmior, febri vitam finivit.

43 Porrò *Suſneus*, regnum ſibi firmaturus, amicitiam Lu-
ſitanorum ambiebat, quòd rei tormentariæ (quæ præcipuo
illis gentibus terrori eſt) periti eſſent; non ſine ratione ſpe-
rans, illorum auxiliis ſe contra populares ſuos, novarum re-
rum nimium cupidos, ut & contra occiſorum Regum pro-
pinquos, tutum: contra Gallanos autem ſuperiorem fore.

44 Proinde Patres Societatis in Dembeâ tunc agentes comiter Id.c.31.
excepit, & *P. Petrum Payſium* accitum benignè audivit:
eoque familiariſſimè uſus eſt, & ſtatim multa benevolentiæ
ſigna, cùm erga illos, tùm erga Luſitanos omnes, eorumque

P ſacra

ſacra edidit, Zadenghæli exemplo minimè territus, quoniam
populares ſuos, amotis æmulis, nihil quicquam auſuros ar-
bitrabatur. Tantumque potuerunt apud illum Patres So- 45
A. 1626. 11. Febr. cietatis, *ut ſeque regnumque ſuum Pontifici Romano dederet*,
eique cum filio Baſilide ſacramentum obedientiæ, ut Epiſco-
po univerſali, & Chriſti Vicario diceret, abrogatâ religione
3, 11, 26. Alexandrinâ. *Quæ res graves ſeditiones & atrocia bella, mul-
torumque magnorum virorum cædes peperit*, ut in loco me-
3, 9. & ſeqq. morabimus.

At ſicut *Regni bello parti rarò tranquilla poſſeſſio eſt*; 46
præſertim ubi deceſſoris mors in ambiguo manſit; ita con-
A. 1608. feſtim anno ſequenti *falſus Jacobus* metu novi belli totam
Habeſſiniam exterruit. Fuerant quidem, qui cadaver Jacobi 47
Regis, abſterſo cruore, agnoviſſe ſeſe dicerent, ſed nemo ſe
pro interfectore jactavit: neque, an repertum & tumulatum
fuerit, uſpiam memoriæ proditum reperitur. Ille ergò ad 48
monachos famoſi monaſterii *Bizan* in Barnagaſſi præfe-
B. T. III, 34. ctura profectus, fraudis, occultandæ cauſa, ſemper velatus,
quaſi ex vulnere deformato ore, inceſſit; & pro vero Jacobo
aliquamdiu habitus fuit; non tam amore in hunc, quàm 49
odio in Susneum, quem, ut ignotum ſibi, & exilio inter Gal-
lanos efferatum, averſabantur. Nec fratri ejus uterino *Raſ-
ſelaxo*, quem Proregem Tigræ conſtituerat, favebant, tan-
quam peregrino. Cùm igitur iſte tantis motibus compo- 50
nendis impar eſſet, Rex ipſe venire coactus fuit. Rebelles, au-
dito illius adventu, in diverſa dilapſi, prælium detrectabant.
Dux eorum quatuor tantùm comitibus, & capris nonnullis 51
quarum lacte viveret, ſtipatus, per calles invios in abditiſſimi
d. l. III. c. 36. montis latibulum ſeceſſit, unde, quamvis indagine factâ, fe-
ra iſta elici non potuit. Sic Rex fruſtratus in Dembeam re- 52
verſus eſt, inauguratione patrio more Axumæ prius peractâ,
Anſalaxum in locum fratris Tigræ præfecit; qui rebellem
aſtu duorum nobilium, amicos illius ſe ſimulantium, cepit
& capite multavit.

Sed nec noſtra Europa fraudis expers manſit. Etenim 53
impudentiſſimus mendax quidam *Tzagaxus*,[i] Jacobi filium
ſeſe adſimulans, Anno Chriſti 1635. in Galliam venit; poſt di-
verſas commendationes, quę à credulitate monachorum Pa-
læſti-

i) Sic enim pronunciatur Æthiopicum ጸጋ፡ ክርስቶስ፡ Extat de eo libellus hoc titulo: *Les Eſtranges evenemens du voyage de S. A. le Sereniſſime Prince* Zaga Chriſt d'Ethiopie &c. ſupra modum abſurdus & fabuloſus.

læſtinæ initium ſumſerant, *Æthiopiæ Princeps* ac regni hæres
54 creditus, & amplâ penſione annuâ à Rege donatus fuit; qui
exemplo nonnullorum Italiæ Principum, magis, quid ma-
gnificentiâ ſuâ erga tantum exulem dignum, reputare, quàm
55 quis ille revera eſſet, ſcrupuloſiùs anquirere voluit. Quod
equidem jure mireris. Jam enim Romæ & in Luſitaniâ exta-
bant annuæ Patrum Societatis relationes, ex quibus cædes
Jacobi adoleſcentis & nondum uxorati, ante viginti ſeptem
56 annos facta, optimè ſciri poterat. Juverat impoſtorem exi-
mia corporis ſpecies: vultus inter gravitatem & comitatem
mirè compoſitus; ut inter alios Principes agens (*Bochartus
mihi retulit*) dignitate formæ & ſuavitate morum illos ceu
multò inferiores, longè poſt ſe relinqueret, & admirationem
aſpectu ſui omnibus injiceret; ſive ea gratia homini inerat:
ſive novitas rei & opinio antiquæ proſapiæ è genere Salomo-
57 næo id effecerat. Ille autem nullâ aliâ re, niſi enormi libidine,
quaſi cum Hercule[k] vel Meſſalinâ[l] certare vellet, Æthiopiæ
Regis filium egit; forte veritus, ne fraus detegeretur, luxuriâ
mortem, carnifici ob ſcelera debitam maturavit, ludicro
hocce Epitaphio notatus:(35)

Cy giſt le Roy d'Ethiopie, Hic jacet Rex ex Æthiopiâ
l'Original ou la copie. in Originali vel copiâ.

58 Interrogatus de eo Gregorius reſpondit: *famam illius in Æ-
gyptum & Æthiopiæ finitima perlatam fuiſſe; ſeque ex Prin-
cipe fœminâ provinciæ Rumæ Rectrice audiviſſe, Tzagaxum
ad illam veniſſe, ſeque filium Arzoi dixiſſe, qui Regis Zaden-*
59 *gheli frater, Leſanaxi filius & Menæ Regis nepos fuerat.* Idem
dixerat popularibus ſuis in Ægypto & Hieroſolymis degen-
tibus; non enim apud illos auſus fuerat Jacobi filium ſe men-
tiri, utpote quibus certò conſtabat, Jacobum ſine liberis le-
gitimis, decimo octavo ferè ætatis anno, occubuiſſe. Ar-
60 zous autem ille in obſcuro vixerat; nec cuiquam compertum
erat an? & quos liberos poſt ſe reliquiſſet. Nunc ad Suſ-
neum revertamur.

61 Natus erat Suſneus, ut diximus, regio genere; & animo
& corpore magno, robuſtus membris, facie liberali, naſo &
62 labiis tenuibus, ut non niſi colore ab Europæis differret. Ad-

P 2 hæc

k) Inter ejus labores refert fabuloſa Græcia quæ cum filiabus Theſpii patravit. De quibus vide Diodor. Siculum & alios.

l) De hoc propudio agit Sueton. in Claudio. Juvenal. Sat. 6. Tacit. Annal. lib. XI. 26. Plin. X, 23.

B.T.III.29. hæc prudens, benignus, & liberalis, nec non in libris Æthio-
picis bene verſatus: &, quod parando regno maximè neceſ-
ſarium eſt, bellicoſus, laborum patiens, ac modico vitam to-
lerare inter Gallanos doctus. Sed regimine infelix fuit, ob 63
continua bella & ſuorum defectiones, quos vi cogere vole-
bat ad id quod ſuadendum illis erat. Obedientiam Pontifici
ſummo juravit, priusquam ſciret, quid in receſſu haberet.
Quam ob cauſam res eventu caruit; & ſub finem vitæ co- 64
actus fuit indulgere id, propter quod multa hominum millia
jam perierant. Obiit menſe Septemb. A. 1632. multis filiis & 65
filiabus poſt ſe relictis.

ፋሲለደስ፡ Basilides cognomento ሥልጣን፡ሰገድ፡ *Sel-* 66
tân-Saghed, defuncto Marco primogenito, patri ſucceſſit.
Sedandis popularium animis Patres Societatis, cum Patriar-
châ illorum Alph. Mendezio, totâ Æthiopiâ expulit, ut ne
quidem Luſitanis ſacerdotem adminiſtrandis ſacris permit-
B.T.VI.40. teret, quod tamen ſævisſimus Regum Menas indulſerat. Fra- 67
§.1. tres ſuos, nominatim *Claudium (modo Tellezius fidâ relatio-
ne uſus fuerit)* falſis criminibus circumventos, interemit: nec
quidquam certi de eo poſthæc cognovimus; ſublato omni
cum Europæis commercio, metu armorum, quæ Patres Ro-
mæ & in Luſitaniâ, vindicandæ contumeliæ ſuæ, ſollicitare
audiverat.

Vidi poſthæc literas, quas Rex Habeſſiniæ አፍ፡ሰገድ፡ Af- 68
saghedus, *Alam-Saghedi filius* ad Gubernatorem Hol-
landorum Bataviam Javæ Arabicè dedit, de quibus alibi plu-
ribus agendi locus erit (36); non enim certò mihi conſtat,
num Baſilides duplici cognomento uſus fuerit, & iſtum *Af-
ſaghedum* genuerit. *Tabulam genealogicam* noviſſimorum 69
Habeſſiniæ Regum à Gregorio acceptam, ſed nunc ex *Telle-
zio* correctam, cum lectoribus hic communicamus.

CAP. VIII.

De ſucceſſione Regiâ, regiorumque filiorum in rupe GESHEN *cuſtodiâ, nunc abrogatâ.*

2. *Certa ſucceſſio* Regnorum ſalus eſt. 6. Omnis Imperii duo ſunt vincula: *Reverentia & Autoritas.* 7. Quæ non ſapientiâ parantur, ſed 10. nobilitate & potentia. 12. *Electio* ſucceſſioni non ſemper præferenda; 13. libertati propior eſt. 15. *Soli maſculi* apud Habeſſinos ſuccedunt, 16. Jus tamen eorum valdè dubium; 18. hinc bella civilia. 20. Incommoda regnorum hæreditariorum: *æmulatio & ſuſpicio.* 22. Incertæ ſucceſſionis malus eventus. 24. Regiorum filiorum *cuſtodia* in

rupi-

TABVLA G

REGUM HABESSINIÆ à BAƐDA-MARJ
qui vixit circa annum Chriſti cIↄ
Anno cIↄ

IOBO L

BAƐ

ZARA-JACOBI F. AMDA-JESU N. ci

1 ALEXANDER *ad regnum pervenit circa annum 1475. ſine liberis mortuus A.* 1490.

2. *obiit ... ſex m*

1. *N. N.* Primogenitus *in rupe Ambora natus, antequam Pater ad Regnum veniſſet, ac propterea ſecundogenito poſtpoſitus.*

2. DAVID *cognom* DENGHEL & WANA *Anno* 1504. *Obiit* 15

1. VICTOR *in prælio occubuit paulo ante patris mortem. P. Jov. Hiſt. L.* 18.

2. CLAUDIUS *cognom.* ATZNAF SAGHED natus *circa fin. Anni* 1522. Rex *factus Anno* 1540. *cecidit in prælio contra Adelenſes menſe* Martio 1559.

JACO *obiit an trem C*

TAZCARO *F. naturalis*, Rex *à rebellibus creatus contra Patruum, in prælio* 2. *Julii* 1561. captus, *& poſtea de* ſaxo *dejectus.*

BASILIDES *pugnans contra Gallanos occubuit.* Ux
Hamelmala *Proregis Ambara vidua, quæ filios habebat*
(1) RASSHLAXUM (2) AFAXUM *&* (3) JAMANAXUM.

SUSNEUS *cogn.* MALAC SAGHED: *dein* SELTAN-SAGHED *dictus:* natus *circa ann.* 1571. *cæſo Jacobo* Rex *factus* 10. *d. Mart. A.* 1607. obiit *in Septemb.* 1632. *Multas uxores habuit, ſed eas, exceptâ primâ, dimiſit.*

N. N. uxor Ras Athanaſii.

N. N. uxor Kiflavvabidis.

JACOB *Rex factus depoſitus a Mart. An*

Leçanaxos.
Marcus: *hi duo obierunt ante patrem.*
Malacotawit, *uxor Ælii Tigra Proregis.*
BASILIDES *cognomento* SELTAN-SAGHED; *dein* ALAM-SAGHED, *natus Anno* 1607. *Rex factus menſe Septembr.* 1632. †
Claudius *Baſilidis frater germanus.* †
Canafraxos. †
Jacobus. †
Juſtus. †
Zadenghel.
Za Marjam.
Lebnadenghel *& alii. Balt. Tellezius enim ſcribit illum* xxv. Filios vivos reliquiſſe, multasque filias, *ut:*
Wanghelawit *uxor Tecla-Georgii Proregis Tigrenſis.*
N. *Uxor* Za-Marjami *Adabo Proregis Bagemdræ.*
N. *Uxor* Anda Michaëlis *Bahrnagaſhi B. T. L. VI.* 21.

1. Conſtantinus *obiit ante Patrem.* 2. JUSTUS. 3. David. 4. Johannes. 5. Becuerta-*Chriſtos uxor*

LA GENEALOGICA,

A-MARJAMO ZER-A-JACOBI F. AMDA-JESU Nepote,
Chriſti cIↄ cccc LX. usque ad tempora BASILIDIS
Anno cIↄ Ixxxxii. & ſeqq.

Autore

O LVDOLFO.

♛ BAEDA-MARJAM
A-Jesu N. *circa annum* 1465. *cujus uxor ſecunda fuit* HELENA.

♛ 2. AMDA-SION *obiit Anno* 1491. *poſtquam ſex menſes regnaſſet.*

♛ 3. NAOD *è rupe Ambara ad regnum vocatus, Anno* 1504. *mortuus, viduâ Mogheça relictâ.*

ID *cognomento* ETANA-DENGHEL, *item* LEBNA-L & WANAG-SAGHED natus *circa annum* 1492. Rex *factus* 4. *Obiit* 1540. *Uxore* Kabelo-Wanghel *poſt ſe relicta.*

3. Romana-Warck *Uxor.* 1. *N. N.* 2. Abucheri.

4. *N. N. qui ex rupe Ambara effugit.*

JACOBUS *obiit ante fratrem Claudium.*

♛ 4 MINAS *cognomento* ADAMAS-SAGHED Rex *factus* 1559. *in prælio cæſus d.* 20. *Apr.* 1562.

5. *N.* 6. *N.* 7. *N. tres filiæ, de quibus Alvarez c.* 61.

occubuit. Uxor ... *os habebat* ... ANAXUM.

♛ SERTZA-DENGHEL *cognom.* MALAC-SAGHED Rex *factus* 1562. *obiit* 1579. *Uxor ejus Marjam Senà.*

AQUIETER. ABALE. LÈÇANAXOS.

JACOBUS *F. naturalis, natus ſub fin. Anni* 1589. *Rex factus ſeptimo ætatis anno, ac ideo Rex infans dictus: depoſitus anno* 1603. *& revocatus Anno* 1604. *cæſus* 10. *Mart. Anno* 1607.

Za-Mariam alter Fil. naturalis.

♛ ZADENGHEL *cogn.* Atznaf-Saghed *natus circa ann.* 1577. *à ſuis in prælio occiſus d.* 13. *Oct.* 1604.

ARZO cujus filium Tzaga-Chriſtus ſe dixit. vid. Hiſt. Æth. 2, 7, 53.

... riſtos uxor Proregis Tigrenſ. & alii; de quorum nominibus non conſtat.

Pertinet ad L. II. c. 7. in fin.

TABVLA GENEALOGI

በት

ዘንጉሠ:ነገሥት:ዘኢ

እስከ:ዐመተ:ክርስቶስ:ዐሠርቱ: ወስድስቱ:

በእደ

ወልደ : ዘርአ:ያዕቆ

ውብእሲቱ

እስክንድር:

አልቦሙ:ውሉደ:

እገሌ:ዘተወልደ:
በአሚባ:ገሸን:

ዳዊት: ዘተሰምየ : ወ
ወስሙ:ጥምቀቱ: ልብ
ለው: ዕጣኑ: ድንግል:
ኮነት: ቀበሉ:ወንግል:

ፈቅጦር:ዘሞተ:
እምቅድመ:እቡሁ:

ገላውዴዎስ :ዘተሰምየ: ያዕ
አጽናፍ:ሰገድ: ሞተ: እም
ዘእንበለ:ውሉደ: ገላ

ተዝካር:ተቀትለ:
በትእዛዘ:ሚናስ:
እኁወ:አቡሁ:

ፊሲለደስ:
ዘብእሲቱ:ኮነት:ኅመልማል
መበለተ:እገሌ: አምኃሬ:
ጸሐፊላም:

ሱስንዮስ:
ዘተሰምየ:
ሠለጣን:ሰገድ:

ያዕቆብ:ዘ
ሰገድ:: ዓ
ሕፃን:ንጉሠ
እንዘ:ንኡስ

እገሌ:
እገሌ:
እገሌ:
ልብነ:ድንግል:
ዘዐርዮም:
ዘድንግል:
ዮስጦስ:
ያዕቆብ:
ከናፍረ:ክርስቶስ::
ገላውዴዎስ::
ለቡሁ::
ሞተ:እምቅድመ:
ልብነ:ክርስቶስ::
ዓለም:ሰገድ:
በዘበ:
ሠለጣን:ሰገድ:
ሞተ:ነዐ:አቡሁ:

ቍስጠንጢኖስ: ዮስጦስ: ዳዊት: ዮሐ
ሞተ:እምቅድመ:አቡሁ:

በትረ፡ ፺ገድ፡
ተ፡ ዘኢትዮጵያ፡ ፃሄ፡ ፈሲለደስ፡
ድስቱ፡ ምእት፡ ሠላሳ፡ ወክልኤቱ፡ በኍልቈ፡ ኤወርፓ ፡፡

በእደ፡ ማርያም፡
ያዕቆብ፡ ወልደ፡ ፀመደ፡ ኢየሱስ፡
እሲቱ፡ ኅየት፡ እሌኒ፡

ፀመደ፡ ጽዮን፡ — ናኦድ፡ ዘምስለ፡ ብእሲቱ፡ ቀገሠ፡ ወለደ፡

ወሉደ፡

ዮየ፡ ወናግ፡ ሰገድ፡ — ሮማነ፡ ወርቅ፡ — እገሌ፡
ቱ፡ ልብነ፡ ድንግል፡ — ብእሲተ፡ እገሌ፡
ንግል፡ ወብእሲቱ፡ — ወእምዝ፡ ዘአቡነኛር፡
ወንግል፡

፡ ያዕቆብ፡ ዘሞተ፡ — ሚናስ፡ ዘተሰመየ፡
እመቀድመ፡ እኁሁ፡ — አድማስ፡ ሰገድ፡
ገላወደዎስ፡

ልማል፡ — ሠርጸ፡ ድንግል፡ ዘተሰመየ፡ — ልሳነ፡ ክርስቶስ፡
ንሬ፡ — መለክ፡ ሰገድ፡ ወብእሲቱ፡
ማርያም፡ ሠና፡ ዘእምነሃ፡
አለቦቱ፡ ወልደ፡

ዕብ፡ ዘተሰመየ፡ መለክ፡ — ዘድንግል፡ ዘተሰመየ፡ እጽናፍ፡ ሰገድ፡ — አርዘ፡
፡፡ ዓጼ፡ ሰመደወ፡
፡ ኝኡሠ፡ ሞተ፡ በቀትል፡
፡ ኝእስ፡ ወእቱ፡

ሠልጣን፡ ሰገድ፡
መየ፡ ከመ፡ አቡሁ፡
ፈሲለደስ፡ ዘተሰ
እመቀድመ፡ አቡሁ፡
ማርቆስ፡ ዘሞተ፡
ትገሬ፡ መኰንን፡
ብእሲተ፡ ኢሌወስ፡
መለኮታዊት፡

፡ ዮሐንስ፡ ብከኮርተ፡ ክርስቶስ፡ ወካልአን፡ ወሉድ፡ ወአዋልድ፡፡

Pertinet ad L. II. c.7. in fin.

rupibus *Gesbin* & *Ambaçel.* 25. De eâ relatio Tellezii. 30. Duravit ille mos per CCXXX. annos; 34. *abrogatus* à Naodo; 35. Alvarezii relatio 36. cum Tellezio diſcrepans 38. conciliatur. 39. Exemplum à ſesquiſeculo nullum. 40. *Amœnitas* iſtarum rupium *conficta*. 42. Dura ibi principum conditio. 43. Severitas præfecti rupis principi diſplicens, 44. eidem Regi facto placuit.

1 EX præcedentibus apparet, incertam eſſe in Habesſiniâ Regum ſucceſſionem: neque legitimorum aut illegiti-
2 morum magnam haberi differentiam. *Salus* tamen præcipua *regnorum in certâ atq; conſtanti ſuccedendi ratione con-*
3 *ſiſtit.* Si verò in regnis hæreditariis, vel patri licet ex filiis unũ eligere: vel ſi primoribus conceſſum, non ordinem naſcendi, ſed regnaturi mores rimari: aut populi favorem ſpectare, turbas atque bella ſequi neceſſe eſt; poſtpoſiti enim nun-
4 quam quieſcent: nec illis factioſi deerunt. Prætexitur quidem, ut in regnis electivis fit, *nativitate mores non diſtingui;*
5 *electione & judicio optimum ſumi poſſe.* Verùm iſta, *verbis ſpecioſa, effectu vana* ſunt; prævalente naturæ humanæ imbecillitate, quæ affectibus paret, & gratiam vel odium magis ſequitur, quàm virtutes; quod in comitiis plerumq; uſu-
6 venire videmus. Duo autem ſunt vincula, quibus ſalus ma-
7 gnorum imperiorum nititur, *reverentia* & *auctoritas*; quas ſola ſapientia atque probitas imperantibus non præſtat; plurimi enim æquales imò præſtantiores ſe illis putabunt; æquali autem ægrè paretur, nedum inferiori; ut vanum prorſus ſit & ſcholaſticum quod *Plato* de felicitate regnorum, ſi à
8 Philoſophantibus regantur, ſcribit, niſi alia accedant. Certè nudo Philoſopho, ut ut ſapientisſimo, vix quisquam triduo
9 pariturus eſſet Externum quid & viſibile eſſe oportet, quod & prudentiores & ſimpliciores pariter agnoſcant, neque va-
10 go atque vario hominum arbitrio ſubjectum ſit. Hanc ob rem in electionibus Regum & Principum ſapientiæ & mo-
11 rum ſanctitati *nobilitas* & *potentia* præferuntur. Sed altera alterius auxilio eget; illa facit, ut ſubjecti ſpontè atque liben-
12 ter parere velint: hæc, ut inviti cogantur. Igitur cùm electio nonmulto plus commodi regnis afferat, quam ſors naſcendi: interdum & turbis obnoxia ſit, multi populi ſe illâ ſpontè
13 abdicarunt.[m] Propior tamen libertati eſt; quia eligentes eligendo leges præſcribere, & conditiones imperandi ſtatuere poſſunt; quamvis & id multoties in irritum cadat; quia contraveniens Princeps, vel planè non, vel ægerrimè in jus

 vo-

m) Ex. gr. Sueci ſeculo ſuperiori: Dani noſtrâ memoria: Sinenſes jam olim. Joh. Neuhof Deſcript. Sinæ c. 18.

vocari poteſt. *ita humanarum rerum nihil ex aſſe beatum.*
Quapropter boni & prudentis civis eſt, Reipublicæ formam, 14
quam reperit, tueri.[a]

Sed ad Habeſſinos redeo, apud quos quidem ſapienter 15
conſtitutum, ut ſoli maſculi ſuccedant, agnatione propinquiores; ſed quia & patrum & matrum, regnique primorum 16
arbitrium admiſcetur: nec non illegitimis aditus ad Regnum datur, infeliciſſimæ & turbulentæ ut plurimum ſunt illorum ſucceſſiones; hæc potiſſima malorum cauſa.

Helenam initio ſuperioris ſeculi, *Metropolitâ Marco* 17
Alvar.c.59 ſuffragante, Davidem *ſecundo genitum*, Naodi *primo genito*, tanquam robore corporis ſtolidè feroci, prætuliſſe, ſupra re-
2,6,11. tulimus. Bella civilia *Mena* cum *Tazcaro* fratris ſui natu 18
majoris filio: deinde *Jacobi* Malac-Saghedi filio illegitimo, cum *Zadenghelo* legitimo illius agnato: & mox cum *Suſneo*, ex dubio ſuccedendi jure orta, triſtia nobis perhibent argu-
L.III.c.14. menta. De illegitimis quidem tradit *Tellezius*, illos ſecun- 19
dùm leges Æthiopiæ non ſuccedere: alibi tamen de jure illo-
ib.c.29. rum, allegato Johannis I. Luſitaniæ Regis exemplo, ita diſſerit, ut lectori videri poſſit idem in Æthiopiâ obtinere. Cæ- 20
terum maximum incommodum, quod in hæreditariis regnis, certæ familiæ obſtrictis, naſci ſolet, oritur vel *ex æmulatione & ſuſpicione* regnantium erga alios regio ſanguine conjunctos: vel ex iſtorum ambitione factioſis paratâ. Fu- 21
neſta inter barbaros exempla, ubi neque leges, neque ordines regni dantur, ſed arbitrio imperantium aut fortunæ cuncta permittuntur, id docent. Quid olim Romæ *Cæſarum* 22
domum? quid *Imperium Romanum* peſſumdedit? quàm quòd creatio Imperatorum vaga, & tantùm in manu militum eſſet. Vtique grande peccatum *Auguſti Cæſaris* fuit, poſtquam omnibus æmulis amotis, cunctam potentiam in ſe traxerat, quòd nullam certam ſuccedendi rationem ſtabiliverit. *Turcarum Imperatores*, ut ſcelera fratrum præve- 23
niant, majori ſcelere eos occidunt: & pœnas antecapiunt perfidiæ fortaſſis non ſecuturæ. *Reges Habeſſinorum priſci*, 24
ut tantis malis obviam irent, filios regni exſortes, in arctam cuſtodiam concluſerunt, ubi turbulentis hominibus ignoti manerent: nec contra regnantes quidquam moliri poſſent: & tamen nunquam ſucceſſores deeſſent. Rupes Amharæ *Geſhen*

a) Id prudentes vocant: τὰν παροῦσαν πολιτείαν διαφυλάττειν: Præſentem Reipubl. ſtatum conſervare. Iſocr. adverſus Callimachum.

hen & *Ambaſel* huic fini delectæ, in quibus Regii juvenes 1, 6, 10.
25 excelſæ nativitatis ſuæ pœnas dare coacti fuerunt. *Hiſtoriam* totam *ex Tellezio*, quam ex relationibus P. *Antonii d'Almey-* L. I. c. 17.
26 *da* teſtis oculati habet, noſtro ſtylo referemus: Imperator *Icon-amlacus*, quinque filios (alii novem ajunt) genuit; quos, 1, 6, 1. cum æquali amore complecteretur, imprudentiſſimo conſilio, omnes æqualiter regnare voluit, &, quod pejus eſt, alter-
27 nis annis imperare juſſit. Natu minimus, moræ tot annorum pertæſus, & fortaſſis altiùs metuens, in animum ſibi induxit, ſceptrum ſemel acceptum non deponere, ſed fratres in
28 rupem aliquam relegare, atque ſic imperium ad poſteros
29 ſuos derivare. Verùm proditus à familiari ſuo, qui præmia à regnante accipere, quàm à regnaturo exſpectare malebat, inſidias, quas fratribus ſtruxerat, ipſe expertus, & in rupem Geshen abductus fuit. Ne verò Rex magis ſecuritati ſuæ quàm regni conſuluiſſe videretur, filios proprios, quos jam habebat,
30 ſimul incluſit. Duravitque iſta conſuetudo inſtar legis fundamentalis in Æthiopiâ per ducentos & triginta ferè annos, quibus pacatum imperantibus fuit regimen, usque ad Imperatorem *Naodum*, qui anno circiter 1590. ultimus è rupe illâ
31 ad regnum evectus fuit. Is filium habebat novem circiter annorum ſibi chariſſimum, illum, patre præſente, unus ex aulæ primoribus intuens, Regi ait: *multum certè crevit Prin-*
32 *ceps hic.* Statim intellexit perſpicacis ingenii puer, quò iſta tenderent, & lachrymabundus patrem aſpiciens, *Eheu pater!* inquit: *proptereáne crevi, ut ex aſpectu tuo in rupem Ge-*
33 *shen migrare me oporteat.* Quæ verba in paternum Regis pectus tam altè deſcenderunt, ut convocatis Regni aulæque proceribus, *ejurandum hunc pravum & immitem morem* eſſe diceret. Idque & ipſe & magnates fecerunt, non reputantes privatos affectus patriæ ſaluti poſthabendos eſſe. Ita-
34 que intempeſtivâ hujus Regis miſericordiâ factum, ut mos iſte ſalutariter in Habeſſiniâ receptus, cum magno regni detrimento abrogaretur. Atque ex eo tempore nullus ampliùs
35 Æthiopiæ Princeps in rupem illam relegatus fuit. Franci- c. 59. ſcus Alvarez quidem tradit, *Davide in regnum evecto, fratrem ejus natu majorem cum reliquis minoribus Naodi filiis in rupem miſſos:* & poſtea: *Effugiſſe unum è minoribus, ſed*
36 *mox remiſſum, atque illum ſe vidiſſe.* Ex quibus Tellezio objici poſſet, morem hunc etiam poſt Naodi tempora in Æthiopiâ

piâ duraſſe. Sanè ille talem objectionem prævidiſſe videtur; 37
p. 45. quia aſſeveratione utitur, dicens: *Rem ita ſe habere, & teſtimoniis Patrum Societatis, & Suſnei Regis exemplo confirmari: qui licet multos filios mares habuerit, nunquam tamen de illorum relegatione in montem Ambaræ tractaverit.* Cùm 38
L. II. c. 5. p. 112. autem alibi dicat, *Alvarezio fidem haberi poſſe in omnibus iis, quæ ipſe viderit*, conciliatione opus eſt. Nimirum Naodi filios, Davidis fratres, de quibus Alvarezius agit, eo tempore, cum mos antiquus abrogaretur, jam tum in rupem fuiſſe deportatos, & poſtquam effugerant, eo retruſos; ita ut non illos, ſed ſequentium Regum filios nova conſtitutio juvaret.
Neq; enim à Davidis temporibus ullum exemplum, ſive Prin- 39
cipis in rupem relegati: ſive ex eâ in regnum vocati, occurrit; ut ex noſtrâ quoque hiſtoriâ liquidò conſtare poteſt. Quæ 40
L. Vtr. I, 8. 1, 6, 10. de amœnitate illorum locorum, & ſplendido regiorum exulum cultu narrantur, falſiſſima ſunt. Rupes ipſas ſupra deſcripſimus. Cùm valeret iſta conſuetudo, arctiſſimâ cuſto- 41
diâ habiti fuerunt Principes illi; magnâ pœnâ in eos ſancitâ, qui vel ipſi effugere ex hoc carcere tentarent: vel ab aliis liberari. Ipſi Principes ſæpè malè habiti fuerunt: nec quis- 42
quam ad illos admiſſus fuit; ut ad privatam vitam magis, quàm ad regnum præpararentur. *Notabile facinus* de quo- 43
dam præfecto cuſtodum narratur; qui Principem filium ornatiore veſte, ſemet induentem, non modò reprehendit, veſtemque diſcidit; ſed & patri indicium detulit; idque bonus Princeps patienter ferre coactus fuit. Paulò poſt Rex factus 44
injuriam iſtam non ſolùm non vindicavit, ſed potiùs inclementem Ephorum latentem exquiri, & metu ferè exanimatum laude atque præmiò affici curavit; hortatus eum, ut eâdem fidelitate, quâ Regi defuncto ſervierat, in officio ſuo continuaret. *ita aliis libenter imponimus, quæ ipſi ægerrimè toleramus.*

CAP. IX.

De jure ac poteſtate Regis circa ſacra & profana.

1. *Abſolutam Regis poteſtatem* in *ſacris & profanis* 2. experti ſunt Patres Societatis pro & contra ſe. 3 *Alfonſus Patriarcha* 4. objicit Regi *Oſiæ exemplum*, 6. qui eo offenditur. 9. *Juriſdictionem Eccleſiaſticam* ſibi vendicat 10. invito Patriarchâ. 11. Edicto *Latinam religionem* abrogat: 12. *Synodos* convocat: 13. *Jus nominandi* non exercet: 14. ſecularibus legibus eſt ſolutus. 17. Regni ordines non habet; 18. eorum utilitas. 22. Regalia omnia poſſidet, ſed non omnia exercet.

23. Ve-

23. Venatio omnibus licita. 24. Privati nil proprii habent. 25. Rex illis bona pro arbitrio dat & adimit, 28. certis tantùm familiis exceptis.

1 ABſolutâ Rex Habesſinorum utitur poteſtate, tam in ſa-
cris quàm profanis: tam in eccleſiaſticis quàm civilibus
2 rebus. Quod ſatis experti ſunt *Patres Societatis*, in quorum
& favorem & odium ſummum ſacrorum jus exercuit, non
3 conſulto Patriarchâ Alexandrino. Primò quidem, cùm pro
ſuſcipiendâ religione Romanâ, abrogandisque ritibus Ale-
xandrinis, edicta promulgaret, volentibus Patribus id fa-
ctum; deinceps mutato rerum ſtatu, cùm ritus quosdam in-
differentes edicto publico indulgeret, Alfonſi Patriarchæ re-
4 prehenſionem incurrit. *Non enim fas eſſe*, inquit, *Regi tale* B.T.V,29.
mandatum promulgare, cùm ſit purè eccleſiaſticum, & ſui P.482.a.
muneris: illum memorem eſſe oportuiſſe, quid ſummus ſacer-
5 *dos Regi Oſia dixerit.* Non eſt tui officii, ô Oſia! ut adoleas 2 Par.26,18
incenſum Domino, ſed ſacerdotum, nempe filiorum Aaron,
qui conſecrati ſunt ad hujuscemodi miniſterium; egredere
de ſanctuario, ne contempſeris, quia non reputabitur tibi in
gloriam à Domino Deo; *additâ caſtigatione, quæ ſecuta fuit.*
6 Rex hâc vice quidem ceſſit Patriarchæ, & edictum aliâ for-
mâ alioque modo publicavit, ut ſuo tempore dicemus; 3,11,134.
comparationem tamen cum Oziâ factam concoquere non
7 potuit, inter cætera reſpondens his verbis: *Quare dicis, ut* B.T.
memores ſimus Oziæ, & quare nos comparas cum illo? Ille P.483.a.
à Deo ideò caſtigatus fuit, quòd uſurparet officium ſacerdo-
tum illi minimè conveniens: & quòd adoleret incenſum &
ſacrificium Deo, quod nos nunquam facere tentavimus; ſed
tantum juſſimus edictum promulgare ſuper iis adiaphoris, de
8 *quibus tecum convenimus.* Cætera ſuo tempore vulgabun-
tur. (17)

Nulla res magis commovit Regis animum, quàm quòd
videret jus ſuum, à majoribus ſuis per tot ſecula uſurpatum:
neque à Patriarchis Alexandriæ, etiam ante ſchiſma, unquam
negatum, in dubium vocari. Nec enim ignorabat, quæ Im-
peratores priſci poſt Conſtantinum in ſimilibus cauſis facti-
taſſent (18): neq; tam hebes erat ingenio, ut non discerneret,
quæ vel Ordinis: vel legis Diœceſanæ eſſent: quæ verò juris-
9 dictionis; hanc enim ad ſuum jus ſpectare credebat. Atque
iſtud jus, quamvis Patriarchæ eſſet addictiſſimus, nullo mo-
do ſibi adimi patiebatur, ut potius rurſus aliud edictum evul-

garet, quod in manifeſtam diminutionem Patriarchalis ju-
riſdictionis vergebat. Etenim Patriarcha Monachum 10
quendam Habeſſinum juſſerat partem eccleſiaſticorum re-
dituum Parocho cuidam tribuere; cui ille non paruit, ſed
B.T.V. 29. apud antiſtitem ſuum *Ieegum* queſtus, decretum à Rege ob-
p.484. tinuit, quo Patriarchæ injungebatur, ut juriſdictionem ſuam
intra terminos priſcæ Metropolitarum Æthiopiæ poteſtatis
contineret: & *Ieegus* ſuo jure uteretur; causâ cum gravi il-
lius dolore retractatâ.

Summum iſtud ſacrorum jus maximè diluxit, cùm 11
ſanctio illa graviſſima de abrogandâ religione Latinâ & re-
vocandâ rurſus Alexandrinâ, proponeretur. Aliàs Rex Cle- 12
ricorum Synodos, quoties opus videtur, congregat: Metro-
politam ex Ægypto vocat: in eum, & omnes Clericos juriſ-
dictionem exercet: eosque pro ratione delictorum punit;
cap.60. quod exempla ab *Alvarezio* tradita ſatis demonſtrant. In 13
eo differt à noſtris Regibus, quòd jus nominandi ad benefi-
cia Eccleſiaſtica non exerceat. Nam Patriarcha Alexandri-
nus Metropolitam mittit, petente quidem, ſed ignaro Rege,
quis vel qualis ſit; Similiter Patriarcham, quem Papa Roma-
nus miſerat, admiſit; quamvis non ipſe, ſed Rex Luſitaniæ
3,7,14. eum nominaviſſet. Nec aliæ in Æthiopiâ ſunt dignitates
Eccleſiaſticæ; ideoque tale jus Archiepiſcopos vel Epiſcopos
nominandi locum habere non poteſt. In ſecularibus nullas 14
leges poſitivas agnoſcit; modò non etiam liberum ſe à legi-
bus regni fundamentalibus exiſtimaret; quarum obſervatio-
2,8,34. ne totius Reipublicæ ſalus nititur. Nam paulò ante dixi- 15
mus, quòd Naodus receſſerit à ſalutaribus majorum inſtitu-
tis, qui regios liberos privatos, pacis publicæ conſervandæ
causâ in rupem Amharæ ſepoſuerant. Nec laudabilis erat 16
2,6,47. *Malac-Saghedi* conatus, quòd illegitimum ſuum Iacobum
fratris legitimo filio *Zadenghelo* præferre parabat.

Scilicet talia contingere ſolent, ubi Regni Ordines non 17
dantur. Iſti enim fidisſimi ſunt legum cuſtodes, & vera ſum-
marum poteſtatum contra ambitioſorum machinationes
munimenta. Rempublicam enim, cujus pars & membra 18
ſunt, tanquam ſuam longè fideliori curâ & amore ample-
ctuntur, quàm Principum amici, quorum fortuna ad hære-
des vix unquam transmittitur; ut meritò mireris conſilia eo- 19
rum, qui privilegia Ordinum tollendo, cunctam poteſtatem

in ſe derivare conantur, omne, etiam leve, legum vinculum
20 grave ſibi & intolerabile putantes; ita gratiam civibus ſuis debitam, neceſſariò in milites transferre coguntur, quorum ſæpe intuta fides, dummodo ipſi locupletentur, reliquos
21 omnes pauperes eſſe geſtiunt: interdum etiam arma, defendendo Principi ſuo accepta, in offenſionem ejus vertunt; pecuniâ fortè, vel ambitione turbulenti cujusdam hominis in transverſum acti; quod in Habeſſiniâ, ſicut in aliis abſolutis imperiis, cum dominantium pernicie maximâ, crebrò uſu veniſſe, in aperto eſt.

22 Summus igitur belli pacisque arbiter eſt Æthiopiæ Rex, regia jura (*majora & minora regalia vulgò nuncupantur*[39]) omnia in ejus poteſtate ſunt; multa verò ignoratione illorum non exercet, veluti *jus metallorum*, *monetæ cudendæ*,
23 & ſimilia. *Venationem* libenter omnibus indulget; cùm tot ſint & tam ſævæ beſtiæ per invios ſaltus & altiſſimos montes ſparſæ, ut illas capere atque indagare periculoſiſſimum ſit ac moleſtiſſimum; ita *principale in aliis regionibus oblectamentum, ruſticis hic nocumento non eſt.*

24 Iſtud verò ſtupendum & inter Turcas rarum, neminem B.T.I,23.
privatorum, ſive nobilium, ſi pauciſſimos excipias, ſive ple- P.59.a.
bejorum quicquam proprii habere[40]. *Fundi* atque *prædia* omnia Regis eſſe, & precariò à ſubjectis poſſideri cenſentur;
25 adeò ut omnes patienter ferant, ſi Rex det, vel adimat poſſeſſiones & agros, quandocunque & cui voluerit; idque non Alvar.c.43
tantùm poſt duos vel tres annos, ſed ſæpè intra anni ſpatium; ut interdum contingat, unum araſſe: alterum ſementem fe-
26 ciſſe; tertium verò metere. Quæ res equidem efficit, ut Regem ſuum veluti ſervi herum, & coloni ut dominum venerentur & colant: eique tam pace quàm bello ſerviant: nec
27 non pro virium facultate munera afferant; ſive ſpe acquirendi nova prædia, ſive metu amittendi acquiſita. Quippe emigrare juſſi non indignantur, ſed ſine irâ erga Regem, ſine invidiâ erga ſucceſſorem modeſtè parent; aſſuetudine & longo
28 uſu, dum idem aliis quàm plurimis accidere vident. Sunt tamen *illuſtres* & vetuſtæ quædam *familiæ*, in *Tigrâ* maximè, quæ non modò fundos ſuos & agros certos à majoribus ſuis acquiſitos, ſed & præfecturas nonnullas hæreditario iure poſſident, antiquo titulo retento, veluti *Bahar-nagash:*
29 *Shum-Serawè*, *Sirè*, *Tembên*, & plures aliæ. Nec non *Dembea*

 Can-

Cantiba. In quos Rex nullum aliud jus ſibi vendicat, quàm quòd munera publica biennio, vel annuatim, vel denique cùm libuerit, aliis, nemini tamen extra familiam, conferat.

CAP. X.

De potentia Regis Habeſſinorum, & redditibus Regiis.

1. *Potentia* Regum Habeſſinorum 2. olim maxima, & 3. exteris formidabilis. 4. Id exemplis docetur. 8. Decrevit poſt Saracenorum tempora. 9. *Domi* tamen validi fuêre 10. usque ad *Adelenſe* bellum: & 11. *Gallanorum* invaſionem. 12. Reſtabilire eam poſſent, ſi artes & arma Europæorum adhiberent: 15. *Colonias* deducerent: 18. Feuda concederent: 19. & à noſtris Principibus juvarentur. 20. Sed immites ſumus erga peregrinos Chriſtianos. 21. Id exemplis demonſtratur. 24. Ipſi Habeſſini portus ſuos malè neglexerunt. 26. Reditus regii ſunt proventus regionum naturales: 27. aurum rude: 31. veſtes, tapetes: & 32. olim equi: 34. Vectigalia. 35. Prædia. 36. Cibaria. 37. Armenta. 39. Pretia rerum viliſſima. 40. Regi ſuppetunt, quæ pace, 41. belloque neceſſaria ſunt.

TAnta tamque abſoluta poteſtas, tam liberum in ſuos 1
imperium, ingentem potentiam Regibus afferre poſſet,
ſi cætera paria eſſent. Maxima ſanè olim fuit, cum Axumæ 2
manerent, & tot regna ſub poteſtate ſuâ haberent.[o] Nullum
enim magnum imperium propè erat, quod illorum fortunæ
obſtaret. Atque eam ob cauſam cuncti circum Reguli, nec
non barbari, magnitudinem Habesſinicam colebant, & reverebantur.
Vana quidem ſunt quæ nonnulli, ex male in- 3
tellecto vel applicato Presbyteri Johannis vocabulo, de expeditionibus
illorum in Aſiam ſeptentrionalem[p] ſcripſerunt.(41)
Id tamen negari nequit, quòd vicinis gentibus maximo
quondam terrori fuerint: magnas quoque in Arabiam expeditiones
fecerint.[q] Glorioſum & felix in Homeritas Calebi 4
2,4,25. bellum ſuprà narravimus. Non minore gloriâ *Cyriacus* Rex 5
auditâ Chriſtianorum in Ægypto perſecutione, numeroſum
1,10,9. exercitum, de quo ſupra locuti ſumus, contra Muslimos[r]
in Ægyptum duxit. Quapropter *Merwanus* Saracenorum 6
Dux, mitius imperium pollicitus, Patriarcham Alexandrinum
rogavit, ut Regem à propoſito dehortaretur;
quod

o) Nonnoſus in Biblioth. Photii n. 3. *Æthiopes, Homeritas & Saracenos τὰ ἰσχυρότερα τῶν τότε ἐθνῶν* vocat.

p) Joſephus Scalig. in not. ad Comp. Eccl Æthiop. tanti alias judicii vir, neſcio certe quâ autoritate.

q) Arabes fuerunt, qui eâ uterentur æra: Ab invaſione Habeſſinorum; Sic enim Alkodajos: Homeritæ & Cahlanenſes ارجوا بظهور الحبشة على اليمن ſupputarunt annos ſuos ab *invaſione Habeſſinorum* in Arabiam felicem.

Pocok. in not. ſ. cit. p. 172.

r) Sic ſemetipſos vocant Muhammedani.

quod fecit, Regemque avertit, dum Chriſtianos melius ha-
7 bere ſcripſit.[s] Quæ licet de Nubiæ Rege dicantur, ſunt ta-
men qui id Habeſſinorum Imperatori tribuant; quòd Nu-
bia usque ad Nili fontes à Geographo Nubienſi porrigatur.
[t] Gregorius ſanè idem affirmabat, hiſtoriam in patriâ ſuâ
8 deſcriptam dicens.(41) At poſtquam Saraceni invaluerunt,
atque regna vicina oppreſſerunt, Habeſſini, deſertâ Axumâ
arma ſuâ ad interiora Africæ vertendo, per imbelles gentes
imperium longè latèque protulerunt, nullâ amplius rerum
externarum curâ, occupandis aliis procul diſſitis regionibus
distracti, nihil quicquam memoratu dignum foris geſſerunt.
9 Domi tamen validi, vicinos quosdam Regulos ceu benefi-
ciarios diu ſibi devinctos habuerunt, ut infra dicemus. 2,18.
10 Manſit illis iſta potentia etiam Helenæ ac Davidis tempore, 2,15,11.
donec ferali bello Adelenſi tantùm non concideret; neque
11 ex illo tempore conſtabiliri potuit. Quippe illo adhuc du-
rante coorti Gallani, nec unquam poſtea domiti, nobiliſſi-
ma regna, & opulentiſſimas provincias depopulati ſunt; &
adhuc quotannis reliquas vicinas irruptionibus ſuis vexant.
12 Tantum tamen virium illis ſupereſt, ut ſi *artes* & *arma Euro-
pæorum* adhiberent, & Barbaros illos ſubigere: & provincias
13 amiſſas recuperare poſſent.(42) Nam regnum ſub tali Mo-
narchâ intus benè compoſitum: ubi tanta in populum pote-
ſtas: tanta malè vel bene faciendi facultas eſt: concordibus
inter ſe civibus, *uno eodemque conſiliorum tenore perpetuo
ſervato*, facilè prævaleret genti vagæ, in tot tribus & factio-
14 nes ſciſſæ. Irrita prorſus foret truculenta illius feritas, ſi, *mu-
nimentis ad pylas montium poſitis*, campeſtribus tormentis
15 ingreſſu ſaltem prohiberetur. Deducendæ eſſent *coloniæ*, &
bona pacis oſtentanda; quibus etiam efferatiſſimæ gentes
16 nonnunquam manſueſcunt. Tandem, quod caput eſt, &
ipſi Habeſſini flagrantiſſimè cupiunt, *ædificanda oppida*, opi-
ficiis, variisque belli & pacis artibus & homines & opes au-
17 gendæ eſſent. Si denique *Rex* ipſe *de jure ſuo*, quod in bonis
privatorum habet, aliquid *remittere*: & eos quidem agros
qui jam culti poſſidentur, ſuo arbitrio reſervare, *novalia* au-
tem & hoſtibus rurſus erepta militibus, eorumque hæredi-
18 bus in proprietatem irrevocabilem distribuere: provincias

s) Georgius Elmacinus Hiſtor. Saracen. Lib.I. c. 17.
t) S. Bochartus in Geographiâ ſacrâ. L.II. c. 23. Sed adhuc aliud nomen Cyriacum habuiſſe oportet. Plura de hâc hiſtoriâ in Comm. noſtro.

integras, ab hoſtibus recuperatas, magnatibus atque belli
Ducibus, bene rem gerentibus, *feudi* maſculini jure conce-
dere vellet, dubitandum non eſt, quin brevi regnum floren-
tisſimum cum maxima Chriſtianiſmi propagatione reddi-
turus ſit.
Æquum ſanè eſſet, ut in componendo ordinandoque 19
regno à Chriſtianis Europæ Principibus juvaretur, non tan-
tùm ex Chriſtianâ charitate & ſpe proferendi per Africam
Chriſtiani imperii, ſed & ad infringendam Turcarum poten-
tiam, ſi mare rubrum illis eriperetur, & Ægypti commercia
infructuoſa redderentur. [44] At proh dolor! ita affecti ſu- 20
mus erga alias Chriſtianas nationes, ut niſi per omnia eaſ-
dem de rebus divinis nobiſcum amplectantur ſententias: vel
niſi partem bonorum & præmia ampla polliceantur, æquis
oculis videre poſſimus, ut pereant: illorumque opibus in-
fenſiſſimorum Chriſtiani nominis hoſtium res augeantur;
non conſiderantes, in nos tandem malorum omnium ſum-
mam redundaturam: nosque aliquando, niſi Deus avertat,
diſcordiæ noſtræ pœnas daturos.
Sic *Imperatores Græcos*, multosque Orientis Principes, 21
opibus noſtris juvare & ſuſtentare diſtulimus, donec prædæ
Ottomannis fierent. Sic, nemine noſtratium ſollicito, *Æ-* 22
gyptus in Turcarum venit poteſtatem, maximum profectò
potentiæ eorum additamentum; quaſi verò nefas eſſet, ca-
nes alere, eosque in lupos armare aut concitare. Quòd ve- 23
rò Habeſſini non magis ambiant Chriſtianorum Europæ ſo-
cietatem, illorum vel ignorantiæ vel cum Latinis diſcordiæ
tribuendum. Adhæc graviter in eo, peccant, quòd portus 24
& inſulas maris rubri in Turcarum manibus jam ultra ſecu-
lum relinquant, ut quaſi arbitri ſint, & rerum & perſonarum,
quæ vel exeunt, vel ingrediuntur. Non enim intelligunt, 25
vix ullam potentiam ſatis magnam aut validam eſſe poſſe,
quæ non aliquem maris portum poſſideat.
Cæterum reditus regii non in pecuniâ numeratâ, ſed in 26
proventibus regionum naturalibus, æquisſimo tributi ge-
nere, conſiſtunt. [45] Aliæ enim *aurum*: aliæ *equos, jumenta,*
pecudes, frumentum, coria boum, & ſimilia præſtant: paucæ,
ubi textores ſunt, etiam *veſtes*. Aurum rude & informe affe- 27
runt, prout ex fluminum arenâ, vel arborum radicibus erui-
tur: vel levi labore ex ſummâ tellure carpitur. Monetam
enim

enim cudere neſciunt, ſed veterum more metalla ponderant.
28 In quo ab exteris mercatoribus plerumque decipiuntur, qui
aurum probæ notæ eſſe negant: & propterea mercibus vili-
29 bus commutant. Quanto melius ſibi atque ſuis conſultu-
rus eſſet Rex, ſi nummis à ſe cuſis omne totius regni aurum
redimeret & ſignaret, ſuo & ſubjectorum emolumento.
30 Enarea *mille & quingentas auri uncias* pendit;[u] olim multò
plus: Susneo verò mille, interdum *quingentas* ſolum dedit, B.T.I,23.
cum Gallanorum bello, aut diſcordiis internis Enareenſes
31 diſtinerentur. Ex Gojama quotannis circiter *mille & cen-
tum unciæ* penduntur, & *veſtis* aliquantum, *trium millium
patacarum* Luſitanicarum ſeu Talerorum Germanicorum
valore: adhæc *ducenti tapetes* goſſypini, valdè lati & arctè
32 texti, ſinguli unius ferè unciæ pretio. Olim etiam equos de-
derunt, ſed hoc tributi genus *Malac-ſaghedus* illis remiſit,
quo latrocinantibus Gallanis eò melius reſiſtere poſſent.
33 Porro ex Tigrâ *viginti quinque millia patacarum*; ex Dem-
beâ *quinque millia:* tantundem ex aliis regnis, & ſæpe minus,
34 redit. Præterea *vectigalia* habent, ſed primatibus ferè uten-
da fruenda conceduntur, exceptis Lamalmonenſibus, celſiſ-
ſimi illius, quem diximus, montis, quâ tranſitus eſt mercato- I,6,2.
rum merciumque omnium in Habeſſiniam ex mari rubro
35 venientium, quæ Rex ſibi reſervavit. Poſſidet etiam ipſe
fundos & prædia ſua, ex quibus omnis generis edulia, decem
36 vel duodecim jumentorum onere proveniunt. Denique
Dembeæ, Gojamæ atque Bagemdræ agricolæ *frumentum*
atque *cibaria* præſtant. Ex Dembea *decem* vel *duodecim* ſar-
cinas annonæ accipit, quæ inter milites, quibus nulli agri: vel
37 inter pauperes dividuntur. Sed præcipuum *armentorum*
tributum eſt, quod ſuperiori ſeculo demum cœpit, quo ar-
mentarii ternis annis decimam boum ſuorum ſolvere tenen-
tur, quod idem eſt ac ſi quotannis trigeſimam darent. To-
tum autem imperium ita diviſum eſt, ut quotannis certæ
38 penſiones boum Regi obveniant. Præterea quilibet textor
Chriſtianus annuatim *veſtem* ex goſſypio, Muhammedanus
verò ድሪም: *Drimê* ſeu Patacam pendit, unde Regi quotan-
nis ferè mille imperiales redeunt.
39 Perexigui certè ſunt hujus imperii reditus, ſi tot tantasq;
regiones ſpectes. Sed contra reputandum, *pretia* omnium
rerum eſſe viliſſima; bovem maximum ſeſqui talero emi
poſſe;

u) Quindecim millia ſunt Patacarum Luſitanicarum, ſive imperialium Germanicorum.

poſſe; *milites* opſonio ferè contentos vivere: & ſalaria miniſtrorum non pecuniâ, ſed mercibus ſolvi. Adhæc ſi rerum 40
omnium copiam ſpectes, ſat amplæ & exuberantes ſunt Habesſinorum Imperatoris divitiæ; non quòd gemmis aut margaritis diadema illius corruſcet: aut plenæ ſint pecuniâ arcæ: aut vaſis aureis & argenteis ſplendeat domus: aut peregrinis ferculis distendatur menſa: dum interim ſubjecti egeſtatem, miniſtri paupertatem, milites inopiam patiuntur;
B.T.I,21. ſed ſuppetunt illi, quæ ad modicum victum, & tenuem amictum pertinent: *ad bellum* autem *viri militares atque bellicoſi*, ſcil. populares pauperes, nullis domi deliciis retenti, ad arma promti, quibus aurum & argentum & quæcunq; homines pretioſa & deſiderabilia putant, ſi ratio & juſtitia adſint, facilè parare posſis. 41

CAP. XI.

De urbe Regia Axuma *Regumque inauguratione.*

1. *Axuma* Habeſſinorum quondam Regia, 3. hodie *pago* ſimilior; 4. aliò translatâ Imperii ſede. 5. Sic olim Occidens à Græcis Imperatoribus neglectus. 7. Illius urbis *ſitus* bonus. 8. Ibi *auſpicia regni* olim capeſſebantur. 10. *Inaugurationis* ritus mirabiles. 13. Vbi Rex Iſraeliticus creari dicitur. 18. *Pauca* aliàs Habeſſinis *oppida*; 22. quia vicatim habitant: 24. *nulla arces aut caſtella*. 25. Mirantur urbes magnas ſtabiles.

REgia Habesſinorum urbs, totiusque regni quondam 1
metropolis AXUMA አክሱም: *Acſum*[x] Habesſinis dici-
1,1,8. tur,(46) unde eos *Axumitas* quondam vocatos initio ſtatim
memoravimus. Pulcherrimis ſtructuris, baſilicâ, obeliſcis, 2
epitaphiis aliisque ædificiis Regiis ornata olim fuit; quorum
aliqua *literis ignotis* inſcripta, antiquitatis argumento adhuc
viſuntur; at bellis dejecta, vel vetuſtate exeſa. Vrbs ipſa *di-* 3
ruta & *pago ſimilior* eſt; *adeò inſtabilia & fluxa ſunt, quæ
multis mortalium æterna putantur.* Quot urbes, quot monumenta deſolata paſſim jacent, quorum autores ſciuntur? imo quot adhuc extant, quorum autores ignorantur? De-
crevit ſenſim urbs iſta, ex quo à Regibus ſuis, aulâ procul ab- 4
ſcedente, *deſerta* fuit, emolumentis, quæ dominantium præſentia afferre ſolet, privata. Sic translatâ Byzantium Imperii
Romani ſede, Occidens neglectus fuit; idemque fatum pro- 5
cul-

x) de quo Nonnoſus in Biblioth. Photii, n. 3. p. m. 2. *Αὔξουμις πόλις ἐστὶ μεγίστη, καὶ οἷον μητρόπολις τῆς ὅλης Αἰθιοπίας.* Auxumis urbs maxima eſt, & quaſi metropolis totius Æthiopiæ; malè certè *Chaxumo* apud Alvarez. c. 37. Plura de ea habes in Comment.

cul dubio experta fuiſſet Roma,[47] quod Axuma, niſi Epi-
ſcoporum ſuorum, nunc Pontificum Romanorum, curâ re-
6 ſtaurata fuiſſet. Tempore belli Adelenſis, deinde ſub Rege
Menâ defectione Proregis Tigrenſis, & invaſione Turcarum
prorſus vaſtata fuit; ut hodie vix centum colonis habitetur.
Itaque urbem magnam fuiſſe, rudera tantùm oſtendunt.
7 *Sita* eſt in decimo quarto & dimidio gradu latitudinis Se-
ptentrionalis, campis circum fertilibus, iiſque amœnis, at-
que Regiæ urbi convenientibus. *Quadraginta quinque*
leucis Luſitanicis, ſive ſex vel ſeptem dierum itinere, ob inter-
8 jacentes montes difficili, à Mari rubro diſtat. *Auſpicia*
regni hoc in loco capeſſere ſoliti ſunt Reges priſci: nec coro-
nationem neglexit Rex Susneus, quamvis inaugurationis
cerimonias, cum eas tribuno Luſitano narraret, ut ineptas
9 ipſe deriſiſſet. Nam *multa Principibus vulgi gratia facien-*
da ſunt, quæ ſupervacanea aliis videri poſſunt; ut ferè ſunt
ſolennes priſcorum ritus à ſimplicioribus inventi, & à pru-
10 *dentioribus retenti.*[48] Eos ex *Tellezio* breviter referemus. L. III. c. 53.
Cùm Susneus coronaretur, primò rituum ſolennium Ma- A. 1609.
giſtri ex commentariis ſuis, quomodo, & quo ordine quæ-
11 que facienda eſſent, Regi prælegerunt. Deinde, inſtructo
qui aderat exercitu, peditatus præceſſit: hunc ſecuti ſunt
equites phalerati: deinde aulici comti, & pulchrè ornati:
mox Imperator ipſe in generoſo equo ac feſto cultu conſpi-
cuus, Damaſcena tunica puniceа intus, externè togâ Attalicâ,
12 manicis anguſtis & ad terram demiſsis, ornatus. Cùm ac-
ceſſiſſent ad ſaxum quoddam ingens, peregrinis characteri-
bus notatum, *haud procul templo Axumenſi*, juxta quod
ſolennia inaugurationis peragi ſolent, Imperator cum aulâ
totâ equis deſcendentes humi in pretioſis tapetibus conſtite-
13 runt. Tunc *virgines* Axumenſes, *funem ſericum prætenden-*
tes, viam occupaverunt; Regemque tranſire volentem ſe-
mel atque iterum interrogaverunt; *quis eſſet?* reſpondenti:
Rex ſum Iſraëlitarum: utique non es noſter Rex, regeſſerunt.
14 His dictis ſubridens retroceſsit. Tandem, tertiâ vice interro-
gatus, reſpondit: *Rex ſum Sionis*; ſtrictoque acinace fu-
nem ſcidit, quo facto exclamaverunt virgines: *revera es*
15 *noſter Rex Sionis.* Simul ſublatis in cœlum clamoribus, ex-
ploſis, quę habebant, ſclopetis: concentu tubarum, tibiarum,
atque tympanorum circumjacentes montes reboaverunt.

Quibus peractis Metropolita Simeon, cum univerſo Ordi- 16
ne eccleſiaſtico, clericis, Monachis, & canonicis hymnorum
ac pſalmorum cantu, Regem in primum templi atrium de-
ductum, ceremoniis ſolitis coronavit. Rex inauguratus tem- 17
plum intravit: poſt actam Euchariſtiam ſacrâ cœnâ uſus fuit.
Eâ finitâ equitans in caſtra rediit diademate redimitus; *ſce-
ptro* enim in Æthiopiâ non utuntur: neque *corona* aliud quid
eſt, quàm galerus lato margine holoſerico cæruleo duplica-
tus, & bracteis aureis atque argenteis in modum liliorum or-
natus: &, quod mireris, adulterinis gemmis (veras enim eos
1,7,13. non habere diximus) interſtinctus.

Præter Axumam nullæ in Habeſſiniâ urbes & *pauca op-* 18
pida ſunt. In Tigra regno eſt ዶባርዋ : *Dobarua* Proregum
ſedes & ፈረሞና : *Fremona*, ubi prima patrũ Societatis Reſiden- 19
tia, ut vocant, à Luſitanis ampliata fuit. *Gubay* oppidum eſt
Dembeæ, Reginæ habitatio, *Nanina* in Gojama Luſitani 20
diu habitaverunt. መካነ : ሥላሴ : *Macana-ſelaçè* in Amhara.
Plura nominare operæ pretium non eſt: nec conſtat an ad- 21
4,4,33. huc extent; nam ob vilitatem ædificiorum æquè facilè deſe-
runtur & deſolãtur. Quippe *vicatim habitant* Habeſſini; quia 22
ædes conjungere non amant, multarum ob id litium exper-
tes. Neq; enim de tigno jungendo, luminibus obſtruendis:
vel cæco pariete aperiendo:[y] aut ſtillicidio avertendo, actio-
nes metuunt. In locis cultis atque fertilibus agros vicis at- 23
Alv. que villis veluti conſitos videre eſt, haud inamœno aſpectu.
Neque arces aut caſtella habent; decantatisſima enim Amha- 24
ræ loca ግሸን : ወአምባሰል : ubi Regum liberi olim cuſtoditi fu-
1,6,10. erunt, rupes eſſe, ſupra monuimus. *Mirantur* Habesſini 25
tot magnas apud nos urbes, easque ſtabiles & vicinas inter
ſe dari; vix enim ligna atque pabulum ſufficere putant, tot
hominibus atque jumentis tam diu uno in loco hærentibus;
ſcilicet ipſi ubicunque caſtra ponunt, ſine modo atque ordi- 26
ne obvia quæque cædunt atque avehunt, nullâ futuræ neceſ-
ſitatis ſollicitudine; neque enim flumina ſua navigant: neque
convehendi aut coacervandi modos norunt; ſine proviſu fu-
turorum in diem viventes.

y) Sic cum J. Cujacio l. Obſerv. 31. legendam & exponendam cenſeo l. Eos 40. ff. de ſervitut. præd. urban. loco lectionis vulgatæ: aperto pariete communi, Græc. ἐν τυφλῷ τοίχῳ.

CAP.

CAP. XII.

De aulâ Regis, apparatu menſæ & officiis aulicis.

1. Reges ſub *tentoriis* degunt. 2. P. Pays primus *palatium* extruxit 3. *Gorgora*; 4. quod miraculo ſimile Habeſſinis. 6. *Menſa regia* ſuperba, non lauta; 8. humilis. 9. *Pro mappâ* placentæ ſunt. 10. Nulli *orbes*, nec *cultri*, &c. nec *ſal*, *piper*, &c. 14. *Fœminæ miniſtrant*. 13. *Cibi ſimplices*: 14. Regi Magnatibusque *in os* inferciuntur. 17. Poſt cibos potant. 18. *Pſalterium* totum in epulis regiis peroratur. 20. Modus excipiendi *Legatos* antiquus. 25. Nunc mutatus. 26. Primi aulæ miniſtri olim duo. 27. Ob nimiam potentiam 28. tandem abrogati. 32. Nunc *Râs* in bello ac pace ſummus eſt. 35. Poſt quem *duo Aulæ Magiſtri*; *Superior* & 36. *Inferior*; eorum officium. 38. Hinc *Proreges*, *Præfecti*, *Conſiliarii*, &c.

1 RElictâ igitur Axumâ Reges Habeſſinorum nuſpiam ſta-
bilem regiam, nullaque palatia habuerunt, *tentoriis* con-
2 tenti. At *P. Petrus Pays*, de cujus viri ſolertiâ plura ſuo loco 3, 10, 8.
dicemus, Regi domum ad formam Europæorum exſtruxit,
incredibili labore & induſtriâ; cum opifices idonei deeſſent,
eos omnes ipſe docere, illisque in opere inſtar Architecti præ-
3 eſſe neceſſe habuit. *Gorgora* in peninſulâ quadam lacus Tza- A. 1614.
nici, ubi Rex hybernare ſolitus erat, commodiſſimo & amœ- B. T. IV, 13.
niſſimo loco palatium ædificavit, cęnaculis, conclavibus, po-
diis atq; menianis ornatiſſimum, unde proſpectus in lacum
& circumjacentes campos jucundiſſimus dabatur; ita ut villæ
4 ſummi alicujus Europæ Principis non cederet. *Miraculo*
id fuit Habeſſinis; qui unam & alteram contignationem,
quam ſuperædificari poſſe non putaverant, cum ſtupore vi-
ſebant, & ቤት: ላዕለ: ቤት: Domum ſupra domum vocabant.
5 Quippe ad eum diem Patribus non crediderant, tot ſumtuo-
ſa palatia, ſplendidas baſilicas, & monaſteria magnifica in
Europâ dari. Iſta enim narraverant Habeſſinis, ad oſtentan-
dam eccleſiæ Romanæ magnitudinem & majeſtatem.
6 *Menſa* regiæ apparatus à noſtro diverſiſſimus eſt, pau-
lò majore ſuperbiâ, at multò minore luxu; etenim prorſus
nemo ad convivium adhibetur, vel ſi maximè ex primoribus
aliqui invitentur, exſpectare coguntur, quoad Rex ſurrexe-
rit; tum demum ad eandem menſam accumbunt, & reli-
quias Regis conſumunt; idque illis valdè honorificum vide-
7 tur. Patribus Societatis id honoris datum, ut, ante Suſnei B. T. III, 32.
8 cubiculum, in eodem triclinio ſeparatim pranderent. *Duæ
humiles* menſulæ rotundæ, octodecim ferè palmorum am-

 bitu,

bitu, in ſolo ſtragulis conſtrato locabantur, una minor Regi:
altera major patribus, *ſine* ullis tamen ſive *mantilibus* ſive 9
mappis, quarum loco *placentis* triticeis vel ſiligineis, ambitu
ſex palmorum latis, atque tenuibus, menſæ operiuntur; ita
panis illis pro mantilibus eſt, quæ famuli non amovere, ne-
que componere aut lavare opus habent; cum cibis enim
conſumuntur. Non *orbes*, non *cultros*, nec *furculas*, nec 10
etiam *cochlearia* apponunt. Imò ne *ſalinum* quidem: ne-
dum *piperarium* aut *ſachararium*: nec quidquam luxurioſi
inſtrumenti hîc viſitur. magno illis tempore belli compen- 11
dio, nobis impedimento; ubi tot equi, tot plauſtra, vehendo
culinario inſtrumento, alendisque tot luxuriæ miniſtris re-
quiruntur. *Dapes à fœminis* inferuntur, non in aureis vel 12
argenteis vaſis, ſed fictilibus patinis latis, minimèque pro-
fundis, nec furto aut rapinæ obnoxiis. Ex argillâ nigrâ fiunt,
& operculis è ſtramine affabrè factis, pictisque ceu pilejs te-
guntur. *Cibi ſimplices*, olera, carnes, juſcula varia, more eo-
rum cocta. Statim ac fercula appoſita ſunt, aulæa præten- 13
duntur, ne quis Regem veſcentem conſpiciat; idque jure me-
ritiſſimo. *Nam* quod vix credideris, & Rex, & ſummi re- 14
gni Proceres proprias manus ad os ferre grave ſibi putant.
B.T.d.l. Pueri enim aulici cibos ſecant, offas in os ingerunt, juſto ma- 15
p.288.b. jores autem inferciunt, haud ſecus ac ſi altiles aves ſagina-
rent. Etiam micas, quę fortè deciderunt, colligunt, easq; juſcu-
lo interdum benè tinctas ori indunt. Mos quovis craſſo te- 16
gumento velandus; delicatulis certè noſtratibus, qui vix ex
eâdem lance cum convivis edere ſuſtinent, cum fame ſurgen-
dum eſſet. Hoc verò magnates commune cum privatis ha- 17
bent, quòd *potum* poſt epulas differant, cibos ceu ſtabili-
menta ventris præmittentes.

Id autem ſilentii velo tegendum non eſt, quòd precibus 18
epulas incipiant & finiant, quarum nonnullos noſtrorum
aulicorum pudet, qui vix benedictiunculam exſpectare poſ-
Gregor. ſunt, cùm hic *Pſalterium* ſæpe *integrum* in frequentibus con-
viviis ſine morâ epularum recitetur. Etenim is, cujus id of- 19
ficium eſt, inter præſentes omnes dispertitur pſalmos; Rex
ipſe, quique ordinarii ſunt, jam penſum ſuum norunt: lon-
giores inter plures dividuntur: breviores aliquot ab uno ſolo
recitantur; ita à diverſis brevi ſpatio totum Pſalterium per-
oratur. *Id enim* omnium manibus teritur, neque alium li-
brum

brum quotidianarum precationum habent.(49)

20 *Modus excipiendi* Legatos longè diverſus eſt ab eo, qui olim uſurpatus fuit, Narrat enim Alvarez, poſt longam *cap. 69.* moram & magnum faſtum, à crebris internunciis quater interrogatum fuiſſe Legatum Luſitanicum, Rodericum Li-
21 mæum: *unde cum ſuis venerit?* nec aliud reſponſum primo die accepiſſe, quàm *gratum eſſe illorum adventum*; neque illis Regem videre datum, & tamen munera allata ibi relin-
22 quenda fuiſſe. Quoniam ſine donis coram Aſiæ vel Africæ Regibus comparere non licet: neque ulla bonæ expeditionis
23 ſpes eſt. Contigerunt etiam illi Legato inſolita nonnulla, nobis inurbana, ſcilicet, ne à quoquam, priusquam Regem
24 ſalutaſſet, viſitaretur, & ſimilia. Aliquoties vocatus, & ad colloquium primò interpoſitis aulæis, tardè demum ad videndum & ſalutandum Regem admiſſus fuit; ſive more tum temporis apud illos ita recepto: ſive quòd *Rodericus Limaus* non pro Legato Regis, ſed à Gubernatore Indiæ miſſus haberetur: maximè quòd nec dona regia attuliſſet, nec
25 literis à Rege inſtructus veniſſet. *Quæ hodie* multò aliter ſe habent; nam ſuperbiâ tot cladibus acceptis depoſitâ, comitatem & urbanitatem in virtutibus ponunt.

26 *Inter* officia aulica eminebat olim dignitas illius qui ብሕት : ደደ : *Bahtuded* vocabatur, cujus generis *duo* aulam
27 regebant, alius *manus dextra*, alius *ſiniſtra* dictus. *Penes* hos ſumma rerum: hi ſecretorum omnium participes erant: cum his ſolis Reges familiariter loquebantur: à paucis aliis conſpiciebantur; quaſi majeſtas in arcano venerabilior eſſet.
28 Sed Regibus tanta potentia tandem gravis eſſe cœpit: qui-
dam etiam eâ abuſi ſunt. *rarâ hominum moderatione, om-*
29 *nia poſſe, & non omnia concupiſcere.* Dantur enim exempla eorum, qui, cupidine retinendi imperii, dominis ſuis malam gratiam pro maximo beneficio reddiderunt; autoritatem, quam à Principibus acceperant, in illos vertentes.(50)
30 Eo factum, ut vel Reges populo inviſi perirent: vel miniſtros, à ſe in ſummum faſtigium evectos, cum periculo ſuo rurſus
31 deturbarent. Longe ſapientius illi Principes agunt, qui maximam poteſtatem ſibi retinent, nec ſummam rerum uni ſoli credunt: nec minus providi miniſtri ſunt illi, qui eam non affectant, *tutiùs enim & faciliùs imperii munia à pluribus adminiſtrantur.*

In illorum locum ſucceſſit ſummum munus illius, qui 32
Æthiopicè ራስ: *Râs* ab Arabico رايس, *caput* vocatur. Cujus
inſtituti ratio primò fuit *Ducatus belli.* Verùm ut autoritas 33
bellica & rei militaris gloria aliis muneribus facilè præpollet:
ita brevi factum, ut hi ſummi Duces bellici ſuper reliquos o-
mnes exſurgerent, & arbitri regiorum conſiliorum, adeoqꝫ
præcipui rerum agendarum miniſtri & domi foriſque habe-
2,6,77.&c. rentur. Talis fuit *Ras-Athanaſius*, qui primò Zadenghe- 34
lum: dein Jacobum depoſuit. Quare Susneo haud viſum
alii quàm fratri uterino *Raas-Seelaxo* tantam dignitatem
conferre. *Poſt* hunc duo ſunt *Aulæ Magiſtri. Superior* ብላ 35
ቴኖች: ጌታ: *Bellatenot Gueta*, q. d. *famulorum herus*, juriſdi-
ctionem in majores magiſtratus, Proreges, Præfectos, Præſi-
des provinciarum & judices inferiores exercet: *Inferior* verò 36
ደቀቅ: ብላ ቴኖች: ጌታ: *Dakak Bellatenot Gueta*, familiam auli-
cam, ſtabularios atque reliquos regios famulos regit; qui
plerumque ſervilis conditionis, & diverſarum nationum
ſunt. *Manumiſſi* verò ad officia & dignitates evehuntur. 37
Reges enim Libertos ſibi maximè fidos fore putant, quos
2,18,14. alias nemini fortunam ſuam debere ſciunt.(51)

Poſt iſtos aulæ magiſtros ſequuntur *Proreges* & provin- 38
ciarum *Præſides, Præfecti caſtrorum*, (de quibus mox) *Sena-
tores* ſive *conſiliarii Regii*, qui vocantur ሊዘዝ: *Prætores* & *ma-* 39
giſtratus minores ወንበር: dicti nulla diſtinctione (ut vulgò lo-
quuntur) ſuperioris vel inferioris juriſdictionis, *h. e. meri vel
mixti imperii*; nam & notionem criminum, & juriſdictio-
nem ſimul habent. Præfectum Prætorianorum ሀቃቤ: እሳት: 40
Cuſtodem ignis vocant, Regem haud abſurdè igni aſſimilan-
tes. Nam, *qui propè Reges & Principes agunt, ceu juxta
ignem incaleſcere, ſed, niſi prudentiâ utantur, graviter adu-
ri poſſunt.*

CAP. XIII.

De caſtris regiis.

2. Regii *tentorii* deſcriptio. 3. *Caſtrametationis* pulcher ordo. 6. Eadem ſemper ca-ſtrorum *diſpoſitio*. 10. Quatuor partibus conſtant. 11. Olim in *Shevvâ* fuêre: nunc in *Dembeâ*; 12. non uno tamen in loco. 13. Eorum amplitudo. 14. *Vrbs* quaſi *ambulatoria*; 15. veluti illa natans in India. 17. Caſtrenſium ingens potentia.

VAria ſunt, quæ de aliâ regia, vel metropoli Habeſſino-
rum præter Axumam à nonnullis finguntur; *nam* Re-

ges

ges continuò ſub tentoriis degunt, ſive ædificiorum inſueti:
ſive quòd crebra bella & longinqua itinera haud diuturnam
2 quietem patiantur. *Regium* tabernaculum ampliſſimum; *Alv. c.88.*
colore album, in medio caſtrorum eminet, ſpatio ſat amplo
circum relicto, tam contra vim ignis, quàm ut turba aulico-
rum, nec non jumenta atque equi procerum peregrè adve-
nientium locum habeant. Deinde duo templa, nec non *Re-
ginæ*, ejusque comitatus tabernacula viſuntur. Poſthæc ma-
gnates, amici & neceſſarii Regis, cæteriqúe aulici tendunt.
3 Quatuor autem partibus conſtant caſtra, quarum quælibet
ſuum præfectum habet: anterior pars vocatur ፊት፡ *Frons*,
q.d. *Antica*, & præfectus ejus ፊት፡አውራሪ፡ *Fit aurari*. Po-
ſterior verò pars ኋላ፡*Chuala, poſt* q.d. *Poſtica*. Prior ille præ-
cedit capiendo idoneo loco, ubi lignorum & graminis ſatis,
maximè verò juxta flumen vel lacum aliquem; ne aqua deſit.
4 Is primò præaltam perticam cum vexillo Regio erigit; quo
viſo, procerum metatores, ſumtâ menſurâ, herorum ſuorum
tentoria figunt. Poſt illos cætera militaris turba multiqúe alii,
qui vel victus quærendi, vel negotiorum causâ caſtra ſequun-
5 tur. Ita paucarum horarum ſpatio eodem ordine caſtra
ſtant, quo paulo ante viſa fuerunt; quilibet enim ſuum ten-
6 dendi locum ejusque menſuram novit, quia eadem ſemper
eſt caſtrorum conſtitutio, iidemque vici ſunt & angipòrtus:
eadem fora, eædemq; plateæ & inſulæ; ut, niſi foris alia mon-
tium, alia camporum atque fluminum facies oculis obverſa-
7 retur, in eodem loco, atque vico morari te crederes. Cum
per præconem dies profectionis proclamatur, ſciunt quan-
do & quo ordine convaſare & proficiſci oporteat: qui ad pri-
mum, qui ad poſtremum agmen: quique ad dextrum, vel
ſiniſtrum cornu ſpectent; ita caſtra ſine tumultu moventur.
8 Nec ullâ in parte Habeſſinorum induſtriam magis lau- *B.T.I, 21.*
daveris. Eam, longo tempore & continuis bellis acquiſi-
tam, perpetuò retinent, ſine confuſione pergentes & reſiden-
9 tes. Conſtantiam diſpoſitionis & magnitudinem caſtro-
rum vel ex eo agnoſcas, quòd eadem dialectus, & eadem vo-
10 cabula in iisdem vicis & plateis manent: alia autem in aliis
eorum partibus, (prout in magnis urbibus nonnunquam fit)
uſurpantur; nam pro ደላ፡ *Dala, Impoſuit*, anterioris partis
vocabulo; poſterioris partis vulgus dicit ጠመራ፡ *Tshammara*.
11 *Olim* in *Shewa* fertili atque omnibus rebus abundante regno,
prius-

priuſquam Gallani id occuparent, caſtra plerumque poſita
fuerunt: at hoc ſeculo ferè ſemper in *Dembea* & quidem
duobus, tribus vel quatuor annis, uno in loco. Primis *Suſnei* 12
temporibus, circa annum *1607*. *Coga* fuerunt. Deinde *Gorgora* Anno 1612. & ſequentibus annis. Tandem *Dancazam*,
& noviſſimè ጐንደር : *Guendram* fuêre translata, quem locum *Bernierus* quia Regem in eo morari forte intellexerat,
Metropolim Æthiopiæ vocat, poſt paucos annos fortè nuſpiam apparituram.

Ampliſſima autem ſunt caſtra iſta, tam æſtiva quàm hy- 13
berna; non enim milites tantùm, ſed & omnis eorum familia, uxores cum filiis & filiabus pinſendis placentis, & aquæ
mulſæ miſcendæ præſto ſunt. Sic armatorum copias turba
inermium duplo major: Regem verò ipſum triplo vel quadruplo major vis hominum comitatur. Nec deſunt merca- 14
tores, opifices, lixæ & calones omnis generis; ut urbs potius
ambulatoria, inſulæ atque domus mobiles, quàm caſtra dici
mereantur. Vtique tot tentoria & tabernacula procul contuentibus ſpeciem magnæ urbis faciunt. Sed minus mirum 15
hoc eſt, quàm quod ex *India* nunciatur: *eſſe juxta* Sumatram *inſulam, quasdam veluti urbes in ratibus perpetuò natantes, in quibus nundinæ atque mercatus habeantur: multosque mortales in illis morari, quibus alia patria non ſit.*

Cæterum Caſtrenſes (ሰብአ : ከተማ : Habeſſini vocant) 16
in ſucceſſione Regum, & maximi momenti negotiis, plurimum poſſunt: illorum nutum & ſtudia Reges in ferendis vel
abrogandis legibus ſæpè ſequuntur: ibi plerumque factiones
& ſeditiones naſcuntur. Haud aliter ac alibi prætoriano- 17
rum: vel in Regiâ aut metropoli quadam, ſtudia Principum
vel plebis præpollent, & reliquis regni partibus veluti exemplum dant, quod imitentur: ita apud Habeſſinos benè vel
malè conſulta omnia è caſtris originem ducunt. (12)

CAP. XIV.

De re bellica Habeſſinorum.

1. *Bella* continua. 3. Inducias hyems facit. 4. Habeſſini boni milites, 5. robuſti & agiles. 6. Sine ſtipendiis militant. 8. Ideò regiones in tranſitu vaſtant. 11. Gallani paupertate ſuâ tuti; 12. Habeſſini rei tormentariæ imperiti ſunt. 13. Sclopeta pauca, & pauciores adhuc ſclopetarios, 14. eosque imperitos habent. 15. Militum numerus in peditatu ut plurimum conſiſtit. 16. Armatura levis. 18. Tympana equeſtria. 19. Peditum arma. 20. Dimachi nulli: 21. mala militaris diſciplina; quia 22. ſine metu infamiæ fugiunt. 23. Impetu prælia patrant. 24. Rupes illis
pro

pro arcibus & caſtellis ſunt. 25. Rex ipſe belli Dux. 26. Latrones impunè graſ-ſantur.

1 BEllicoſos Habeſſinos eſſe, & continua illis bella gerenda, 2,10,41.
ſupra diximus: *nec* ullæ ſunt induciæ, niſi quas hyems facit; quo tempore ob inundationes fluminum ab armis ceſ-
2 ſatur. *Deſtituuntur* enim ratibus & navibus: ut & arte conſtruendi pontes, quò flumina ſuperſtagnantia ſine periculo
3 transire posſint. Qua de re *Gregorius* ſic ad me ſcripſit:

አልቦ፡ ተፀብኦ፡ በኢትዮጵያ፡ በወርኃ፡ ክረምት፡ ጸላኢኒ፡ ኢይመጽኡ፡ ነቤነ፡ ወንሕነ፡ ኢንሐውር፡ ሎቱ፡ በእንተ፡ ብዝኃቱ፡ ለዝናም ወምልእቶሙ፡ ለአፍላጋት።	*Nulla belligeratio in Æthiopiâ eſt menſibus hyemalibus; neque enim hoſtes ad nos veniunt: neque nos ad illos; propter multitudinem pluviarum, & exundationes fluminum.*

4 *Bonos* milites Habesſinos eſſe *Tellezius* quoque teſtatur; L. I. c. 21.
commodè equitant & promtè conſurgunt ad bella; cùm erga Regem obedientiâ, tùm alias ob cauſas, quas ſupra retu-
5 limus. *Robuſti* ſunt & agiles: famem & ſitim æqualiter, ul- 1.14.26.
tra quam crederes, tolerant: modico victu quamlibet cœli
6 intemperiem patienter ferunt. *Sine* ſtipendiis militant; adoreâ, & agris, quos Rex benè merentibus tribuit, veterum Ro-
7 manorum(n) militum more, contenti. Igitur propulſando communi hoſti, & patriæ defendendæ multò fideliùs pu-
8 gnant, quàm pro mercede. Quia *neque* belli trahendi artem norunt: neque ſibi parcunt, ut locupletes domum re-
9 deant. Nullas ab hoſtibus prædas, nec lytra exſpectant; ideò nec illos in præliis ſervant. *Iſta* tamen militum pauper-
10 tas provinciis, quas transeunt, paupertatem affert. Cùm enim difficile ſit, per tot aſperos montes, tamque longa itinera, commeatum ſecum vehere, rapiunt quæ ſponte non dantur, & ſic regiones ſuas non minùs ac hoſtes vaſtant, miſerosque colonos in ſocietatem militiæ cogunt, idem mox ſui ſi-
11 milibus facturos. Quamobrem Gallanos, nec vincere, nec procul perſequi poſſunt; etenim illis cũ armentis ſuis procul abſcedentibus, agros incultos & mapalia vacua offendunt.
12 *tam validum contra hoſtes munimentum eſt paupertas.* Aliis tamen artibus Gallanos domari poſſe ſupra docuimus; mo- 2,10,12.
do rei tormentariæ periti eſſent Habesſini, atque bombardas
13 tractare poſſent. Sclopeta (*Muſquet*) ut Tellezius tradit, mille quingenta: ſclopetarios verò duntaxat quadringentos, vel ad ſummum quingentos habent, ſed parùm exercitatos; neq;

enim eos ita diſponunt, ut poſt aggerem vel vallum ab hoſtium incurſu tuti eſſe poſſint. Itaque ſemel exploſum ſclo- 14
petum, ingruentibus magnâ velocitate hoſtibus, dum celeriter refercire non poſſunt, nec etiam pulvere pyrio abundant, abjiciunt. Exercitus regius maximus, nunc temporis 15
quadraginta quinque hominum millia vix excedit; in quo quatuor tantùm vel quinque millia equitum: reliqui pedites
1,10,7. ſunt. Generoſos & agiles equos, quales ſupra deſcripſimus, Habesſini alunt, ſed eos non priùs conſcendunt, quàm cum hoſte congrediendum ſit. Ipſi in mulis molliùs equitant, equos juxta ducentes. Velitum more leviter armati ſunt, & 16
quamvis pollicem tantùm pedis anguſtisſimo ſtapedi immittant, ne ſcilicet lapſu equi pede hæreant, firmiter tamen equis inſident. Gladios atque ſpicula, nec non lanceas & 17
veruta geſtant, hisque ſummâ vi eminus pugnant; mox gladiis vel haſtis rem gerunt, parmâ muniti. Tympana eque- 18
ſtria, ſed noſtris majora uſurpant; Regia, quæ maxima ſunt, ድብ ፡ ወአንበሳ ። *Vrſi* & *Leonis* nomine veniunt. Adhæc litui & tibiæ Regem præcedunt. *Pedites* plerumque duabus ha- 19
ſtis inſtructi ſunt; quarum alteram ceu pilum in hoſtem vibrant, alterâ dimicant, ſcutis tecti. *Dimachis* non utuntur, 20
quod tamen in tali regione maxime neceſſarium eſſet, ut, cum aditus equitibus ſunt præcluſi, pedites certent. Sed *di-* 21
B.T.I,21. *ſciplina militaris* Habesſinorum non laudatur. Ducum magis, qui eos regere neſciunt, quàm militum vitio. Fugiunt 22
enim ſine infamiæ aut pœnæ metu: neque transmittere fugientes, aut hi ſeſe rurſum colligere docentur; quare primâ acie concuſſâ, ſequentes, veluti torrente, ſimul abripiuntur. Ne alas quidem ſubſidiis firmant: neque veteranos à tyronibus ſegregant, virtutem inæquali miſturâ corrumpentes. Impe- 23
tu ferè prælia patrantur; in quo, quia Gallani prævalent, toties Habesſinos vicerunt. Ea tamen facilè non detrectant, quia cunctatione hoſtem laſſare, & ad occaſionem idoneam circumducere, ignavum putant. Quæ res multis Regibus exitio fuit, dum audaciùs, quàm conſultiùs pugnas inivenunt. Artem muniendi caſtella, vel aditus munimentis occupandi, 24
prorſus ignorant, rupes ſuas ſibi ſufficere putantes. Reges 25
plerumque ipſi, inter bella nati & educati, copiarum ſuarum ducatum gerunt: vel ſummum belli Ducem, quem ራስ፡ Ras
2,12,32. vocari diximus, creant. Cæterùm non hoſtibus modò, ſed 26
etiam

etiam latronibus valdè infeſta eſt hæc regio; qui ſæpè militum ſpecie turmatim graſſantur, & intuta itinera reddunt; idque impunè, quia Rex & Præſides provinciarum perpetuis bellis occupati, regnum ab his malis hominibus purgare non poſſunt; quos ſi perſequaris, montium latebris ſe tuentur.

CAP. XV.

De bellis ſuperiori ſeculo geſtis; ſpeciatim de internecino bello Adelenſi.

1. Vetera bella incerta. 3. Intervallum inter Ægyptum & noſtram Æthiopiam. 5. *Calebi* in Arabiam expeditio, & 6. ſuperioris ſeculi bella. 7 Inprimis Adelenſe 10. calamitoſiſſimum. 12. Lamenta Æthiopum Romæ. 13. Cauſa calamitatis, ſegnitia & voluptates Regis: 14. & Turcarum auxilia atque bombardæ. 17. Luſitanorum auxilia pro Habeſſinis. 19. Ductu Gamæi 22. hoſtes vincuntur 23. Inſignis iſtius fama. 25. Fides ejus tentatur à Graino, 26. ſed fruſtra. 27. Confligere ſtatuit. 28. Cautè agit, ut & Grainus; 30. cujus equus globo trajicitur. 31. Secundum prælium. 32. In quo memorabilis caſus. 34. Caſtra hoſtium capta; 35. Rupem Judæorum 36. Gamæus aggreditur, & 37. expugnat. 38. Bellum redintegratur. 39. Gamæus ſauciatus, 40. & in fuga deprehenſus, necatur; 41. quem Claudius ulciſcitur. 42. Hortantibus Luſitanis aggred tur 43. Grainum, & vincit. 45. Capt ejus jucundum ſpectaculum. 46. Regnum ſtabilit. 48. Poſt annos aliquot Adelenſes vires reparant, 49. & Claudium vincunt & trucidant: 50. cui *Menas* frater ſuccedit, 51. qui etiam in acie occiditur. 52. *Sertzadenghelus* F. Patre felicior. 53. Turcas vincit. 54. Poſt illius mortem bella civilia ob ſucceſſionem orta.

1 NOn perſequemur nunc vetera nimis & incerta, de expe-
ditionibus Regum Æthiopiæ in Ægyptum; cùm nobis
non conſtet, de quâ parte Æthiopiæ autores loquantur: &
2 quam latè Habeſſinorum imperium olim patuerit. Non
enim ea, quæ Hiſtorici de Æthiopibus Ægypto vicinis pro-
3 didêre, ſtatim ad Habeſſinos applicanda; quia intervallum
inter Ægyptum noſtramque Æthiopiam óćto vel novem
gradus, ſive centum & amplius milliaria Germanica conti-
net: in quo tam amplo ſpatio Nubia ſita fuit, & juxta illam
aliarum nationum Æthiopicarum Reges exiſtere potuerunt.
4 Igitur, donec ipſas Habeſſinorum hiſtorias videamus, incer-
ta pro certis tradere nolumus. At celeberrimæ & indubita-
tæ ſunt Habeſſinorum in Arabiam expeditiones, ut aliqui
5 etiam annos ſuos ab irruptione eorum ſupputaverint. Ho-
meritarum Regnum à Calebo everſum ſupra narravimus. 2, 4, 23.
6 Vt taceamus alia multa bella cum vicinis geſta, quorum hi-
ſtoria nobis incomperta, veluti illud, quod Anno ſuperioris
ſeculi 25. cum Nubæis geſtum, Alvarezius memoriæ prodidit.
7 Sed luctuoſiſſimum & internecinum fuit, quod cum Ade-

lenſibus antiquis hoſtibus ſuis geſſerunt. Primis quidem regni ſui annis David aliquot ab illis victorias reportavit. At 8
poſtquam Turcæ Ægyptum, nonnulloſque Maris rubri portus occupaſſent, Adelenſes illorum auxiliis aucti, versâ planè fortunâ, ſuperiores evaſerunt. Etenim Rex *Adelis Ahmedem* Muhammedanum, vulgò *Grainum* vel *Grañum*, h.e. *Scævolam* dictum, ad capiendam vindictam cum exercitu in Habeſſiniam miſit. Is circa annum 1526. Fatagarani occu-
(B.T.II,6.) ... 9
pavit. Primis quidem duobus annis vario Marte bellatum fuit; at ſequentibus duodecim annis, usque ad annum 1540. quo David deceſſit, ſemper adverſam fortunam experti ſunt Habeſſini. Rex præcipuis regnis exutus, *Menâ* filio ſecundo (quem poſt Claudium regnaſſe diximus) capto, precariam animam in rupe *Damo* traxit. In ſummam deſperationem deductæ erant res Habesſinorum, ut actum de patriâ ſuâ putarent. Sic enim lamentantur, qui tum temporis Romę agebant, in epilogo poſt Evangelium Johannis impreſſo:

A.1548. N.T.Æth. p.100.b.

ርቱዕ፡ንብኪ፡ተዘኪረነ፡ፄዋ
ዌ፡ሰብእነ፡ወንስተት፡ሀገርነ፡
ወመውዐየተ፡አብያተ፡ክርስቲያና
ቲነ፡ወመጻሕፍቲነ፡ወመሠዋዕቲ
ነ፡ወአርኰሶ፡አድባራቲነ፡በእ
ደ፡መሠሪ፡ግራኝ፡ዘመገ፡ጠሊ፡
ረዋጼ፡ወደጋፄ፡በግዕ፡እመዋ
ሲ፡ጋሲ፡እስከ፡ባሕ
ረ፡ኤርትራ፡፡

Meritò autem nos flemus, recordantes captivitatis conterraneorum noſtrorum: & vaſtationis patriæ noſtræ: & combuſtionis templorum noſtrorum: & librorum noſtrorum: & ſanctuariorum noſtrorum: & profanationis monaſteriorum noſtrorum, per veneficum illum Grainum, hircorum ſocium, perſecutorem & invaſorem ovium, a Waçi-gaçi *incipiendo usque ad* Mare rubrum.

Inter cauſas tantæ calamitatis non minimæ erant, quòd 13
Rex ipſe ſegnitiâ corruptus, voluptatibus totum ſe tradidiſſet, ut ſupra meminimus; pellicibus ita deditus, ut quibusdam ex illis idola in palatio ſuo habere permiſerit: præterea Turcæ, Chriſtiani nominis odio, amicum Muhammedanum ſclopetariis juverant, quos fulminantes tum primùm auditos, Habeſſini nullo modo ſuſtinere, neque vulnera glandium inſueta curare poterant: adhæc Muhammedani plurimi per Habesſiniam, ut diximus, ſparſi, hoſtes ſuæ ſectæ ſecundo favore exceperant. Multi etiam Habesſini, utrebus deſperatis fieri ſolet, fortunam victoris ſecuti, Regem ſuum

17 ſuum deſtituerunt. Ad internecionem cuncta ſpectare videbantur, cum Rex, per rupes latitans, auxilia Luſitanorum
18 circumſpicere cœpit. Miſſus igitur Anno 1535. quidam Johannes Bermudes Luſitanus; qui Romam primò An. 1538. *B.T.II,7.*
(ubi Æthiopiæ & Alexandriæ Patriarcha junctim creatus *& ſeqq.*
fuit) deinde in Luſitaniam Anno 1539. venit: ibique mandatum Regis Johannis III. ad Proregem Indiæ, de auxilio Luſitanorum in Habeſſiniam mittendo, ut quidem Tellezius tra-
19 dit, obtinuit. Ductor eorum fuit *Chriſtophorus Gamaus,* *Id. II,8.*
vir fortiſſimus, qui menſe Julio anni 1541. cum quadringentis & quinquaginta ſclopetariis in Regnum ingreſſus eſt, ſex machinis manuariis, ſive minoribus tormentis inſtructus.
20 Aſperum initio iter habuêre; jumentis enim & equis carebant, (tanta agrorū deſolatio erat!) ut per arduos montes humeris
21 ſæpè cuncta bajulare cogerentur. Pauci hi milites, ſed lectæ virtutis, & gloriâ liberandi Regni Habesſinorum accenſi, im-
22 pigrè labores omnes ſuſceperunt. Quare mutatâ fortunâ, qui modò victores erant, ubique fundebantur, bombardas paventes. Primò rupem *Amba-Sanèt*, inexpugnabilem viſam, Gamæus aggreſſus eſt, ac de eâ hoſtes magnâ virtute
23 deturbavit. Quæ res illi famam magnam: Habesſinis verò animum addidit vires reſumendi. Primò Regis mater de rupe, in quam non niſi funibus trahebantur & demittebantur
24 homines, paucis his viris confiſa, deſcendit. *Claudius*, qui procul in Shewa latebat, venturum ſe quidem ſcripſerat: ſed cum per tot hoſtes ſalvus tranſire non poſſet, Gamæus ſolus belli molem incredibili audaciâ cum paucis Habesſinis ſuſti-
25 nere coactus fuit. Non ignarus erat virtutis Luſitanorum Barbarus: neque ſatis fortes putabat ſuorum animos contra machinas Luſitanorum. Itaque tentare animum Gamæi, ſimul explorare copias ejus, miſſoque in ſpeciem legato, *temeritatem ei exprobrare, & tutum abitum, tanquam ab Habes-*
26 *ſinis decepto, polliceri.* Sed Gamæus, quaſi contumeliâ irritatus, ferociter & contemtim reſpondit: *ſe à potentiſſimo Luſitanorum Rege miſſum ulciſcendis Habeſſinorum injuriis, neque retrocedendi, ſed oppugnandi Graini causâ veniſſe.*
27 Quamvis autem hoſtium exercitus quindecim millium peditum, & mille quingentorum equitum æſtimaretur: inſuper ducenti Turcæ ſclopetarii adeſſent, quos maximè timere poterat; attamen virtuti ſuorum, quamvis paucorum, fretus,

confligere ſtatuit. Luſitanos autem caſtris tam diu conti- 28
nuit, donec hoſtes ea aggrederentur. At Grainus ſuos quo-
que cohibuit, gnarus paucorum dierum cibos Luſitanis ſu-
pereſſe; quò fame preſſi de colle, quem caſtris ceperant, de-
ſcenderent, eoque facilius circumdari poſſent. Nec illum 29
ſpes ſua fefellit; tumulum relinquere coacti fuerunt Luſitani,
A. 1542. à Barbaris tamen circumveniri non potuerunt; tantum enim
d. 4. April. terrorem cauſabantur illorum parva tormenta & bombar-
dæ, ut Barbari, ſpreto Ducis ſui imperio, propiùs ſuccedere
B.T.II, 10. non auderent. Cùmque Grainus ſuos urgeret, accidit ut glo- 30
bulo in coxendice vulneraretur, equo illius ſimul occiſo.
Cadente Duce animus militum quoque concidit; idcirco ter
demiſſis tribus prætoriis vexillis, (*ut apud illos moris*) ſignum
receptui datum; Luſitani, locum prælii tuendo, ſe pro victo-
d. l. II. c. 11. ribus geſſerunt. Poſt duodecim dies prælium à Barbaris 31
redintegratur, paratis ad id Luſitanis. Eodem, ut antea, ſuc-
ceſſu pugnantibus, caſus accidit atrox, primò lamen-
tabilis viſus, at mirâ Dei providentiâ victoriæ cauſa fuit.
Nam *pyrius pulvis*, dum illum fomitibus accenſis feſtinan- 32
ter petunt, ignem concepit; edito tanto fragore, ut equi Bar-
barorum, Luſitanos jam prementium, territi, vectoribus ſuis
ampliùs non parerent, ſed per campum vagi aciem ſuorum
turbarent. Quo viſo, Luſitani Turcis maximè inſtabant, in 33
quibus potiſſima barbarorum fiducia; his tandem propulſa-
tis, reliqui omnes terga dant. Eos tamen procul perſequi non
potuerunt, quia octo tantùm equos habebant. Caſtra ho- 34
ſtium capta & direpta. Sed hyems ſuperveniens prælia dire-
B.T.II, 12. mit. Eâ jam vergente Luſitani, nihil ſibi difficile rati, aliam ru-
pem arduam in Samenâ, Judæorum dictam, aggreſſi ſunt.
Adelenſes illam, pulſis Judæis, præſidio mille quingentorum
militum inſederant. Ampla enim erat, agros, prata, fontes ju- 35
gis aquæ, & rivos perennes continens. Judæus autem præ-
fectus quondam rupis, auditâ Luſitanorum virtute, autor fit
Gamæo illius oppugnandæ: *multos* enim *ibi dari equos:* (qui-
bus indigere ſciebat Luſitanos,) exiguum eſſe barbarorum
numerum, quos centum Luſitani vincere poſſent, ſi per oc-
cultos calles, quos ipſe monſtraturus eſſet, barbaris ex impro-
viſo ſupervenirent: neque Claudium ſecurum tranſitum ha-
biturum, ſi rupes iſta in hoſtium poteſtate maneret. Ga- 36
mæus ex Reginâ intelligens Judæum vera dicere, expeditio-
nem

37 nem ipſe ſuſcepit, proſpero ſucceſſu. Nam barbaris cæſis, octoginta pulchros equos, trecentos mulos, ſervos multos & prædæ ſatis cepit. Judæis rupem reſtituit, quòd audiviſſet, eos Habeſſinis ſemper fidos fuiſſe.

38 Interim Grainus, cognito ſine tormentis & ſclopetis contra Luſitanos nihil effici poſſe, auxilia à vicinis *Turcis*, & *Arabiæ Regulis* properè accivit. A *Baſſa Zebidenſi*, qui tribus millibus Turcarum præſidium Maris rubri agitabat, ſeptingentos, vel ut alii ſcribunt, nongentos circiter ſclopetarios, & decem campeſtria tormenta obtinuit. Venerunt etiam nonnulli *Arabiæ Satrapæ* amici ejus opitulatum. *Gamæus*, ſive iſta neſciens: ſive duabus victoriis elatior, non exſpectato, ut par erat, Claudio, qui (incertum quibus de cauſis) juſto diutiùs morabatur: neque etiam Luſitanos, B. T. II, 13.
qui equos aliquos adducebant, opperiens: ſive denique co- A. 1541. d. 28. Aug.
actus, quòd nullibi tutum receptum ſciret, neque Grainum ante exitum hyemis venturum putaret, haud longam moram prælio fecit; ſed vim Turcarum non ſuſtinuit; nam dum
39 eos ſummâ vi trudit, ictu globi in crure vulneratur. Ipſe multis ſuorum, fortiſſimisque centurionum amiſſis, à ſuis, nocte juvante, in proximam rupem rapitur. Saucii & pu- Id. II. 14.
gnâ feſſi interfecti: reliqui per ſylvas ſparſi: caſtra hoſtibus manſerunt. Quatuordecim ſolummodò Gamæum comitabantur, plerique vulnerati; ſine medicaminibus, ſine fomentis, inter denſa arbuſta, omnis conſilii inopes, juxta fon-
40 tem ægerrimè corpora reficiebant. Sed ibi ab Arabibus & Turcis nonnullis deprehenſi, ad Grainum victoriâ exultantem ducuntur. Is, propoſitis centum & ſexaginta circiter Luſitanorum capitibus, Gamæo inſaniam tentati contra ſe belli objecit: dein illum, cum animoſiùs reſpondiſſet, excruciatum necavit.

Conclamatum rurſus erat, cum Rex tandem advenit; Id. II, 15.
congreſſu haud læto, triſtis ipſe, auditâ Gamæi nece, quem oculis ſuis videre cupidiſſimè voluerat: nec minùs triſtes, ad quos veniebat; cùm ob cladem recentem, tum quòd exi-
41 guam militum manum ſecum adduxiſſet. Igitur tres vel quatuor menſes inſumti, donec plures copiæ contraherentur. Supererant centum & viginti circiter Luſitani, qui mor-
42 tem Ducis ſui vindicare ardebant. Hi vehementer Regem urgent, ut prælium rurſus audeat, ſpem victoriæ certam fa-

cien-

cientes. Nam audiverant quod Turcæ, ducentis tantum 42
ſuorum relictis, diſceſſiſſent, ſive mandato Baſſæ à quo miſſi
erant: ſive indignatione, quòd traditus illis non fuiſſet Ga-
mæus. Rex, quanquam nonniſi octo peditum millia, &
quingentos equites penes ſe haberet, ardorem tamen Luſita-
A. 1543. norum ſequi voluit. Et primò proſperâ velitatione aliquot 43
m. Febr. B. T. II, 16. Barbarorum cohortes præmiſſas fudit: mox Grainum, qui
exercitum tredecim millium ducebat, aggreditur, & vincit.
Dux ipſe, tot annis Habesſiniæ terror, globo à Luſitano ictus, 44
occubuit. Turcæ omnes præter quatuordecim occiſi. Grai- 45
ni caput cum ſummâ animi voluptate ab omnibus ſpecta-
Id. II, 17. tum, per pleraque regna & provincias oſtentatum fuit. *Illo
conſpecto animam & ſpiritus reſumere Habeſſini: Regi ſuo
gratulari: qui defecerant, redire, & neceſſitatis prætextu ve-
niam petere.* Rex, temporum illorum ſtatum conſiderans, 46
*condonare omnibus, nutantes confirmare, clementiâ popula-
rium animos demulcere, vires diſperſas colligere, omnia de-
nique facere, quæ ſtabiliendo regno utilia videbantur.* Vnum
modò ex præcipuis belli Ducibus, cui Rex jam ignoverat,
Luſitani trucidarunt, Gamæi cædem illi imputantes. Mor-
tem perfidiâ ſuâ meruiſſe credebatur; ſic juſtitia valuit, nec
invidia facti Luſitanis nocuit. Interea *Gallani*, obſcura huc- 47
usque gens, negligebantur, quamvis multas provincias, bel-
lo Adelenſi vaſtatas, invaſiſſent; quia in tantam perniciem
non erupturi credebantur. Major tunc metus ex Adelenſi- 48
bus erat, qui interjecto tempore vires reparaverant, opportu-
Id. II, 19. nitatem modò invadendi ſpeculantes. Cum ergo explora- 49
tores apud Habeſſinos neglecta & incurioſa omnia nuncia-
rent, *Nuro* Duce magnâ vi in Habeſſiniam irrumpunt: *Clau-
dium* obviam progreſſum fundunt: & circumventum, ut
2, 6, 25. ſupra memoravimus, trucidant. Poſt cædem Claudii *Me-* 50
A. 1559. m. Martio. *nas* frater regnum obtinuit, popularibus ſuis ob ſuperbiam
2, 6, 33. & ſævitiam inviſus. Exinde nata *bella interna*: Turcæ in re- 51
gnum vocati, Regem prælio victum vitâ privarunt; atque
tum *Arkiko* portu, & inſulâ *Matzuà* potiti ſunt, ut alibi
1, 16, 6. narravimus. Filius ejus *Sertzadenghelus* patre multo feli- 52
2, 6, 36. cior fuit; magnâ enim gloriâ multas res præclarè geſſit. Tur- 53
cas quidem è Tigrâ, non verò portu & inſulâ ejecit. Conti-
nuis bellis, partim cum Gallanis, partim cum rebellibus, tri-
2, 6, 55. ginta tres annos regni ſui tranſegit. Poſt ejus mortem *crebra* 54
bella

bella civilia ob ſucceſſionem regni inter Regios juvenes
ſuſcepta, Habeſſinorum vires debilitaverunt: Gallanorum
verò auxerunt, ut ex eo tempore ad hunc usque diem debel-
lari non potuerint. Quæ verò *bella ſacrorum causâ* tempo-
re Patrum Societatis geſta fuerint, infra dicemus. 3,10. *& ſeq.*

CAP. XVI.

De fœderibus & legationibus Habeſſinorum.

1. Ad *Luſitanos*, famâ inclytos, 3. *Helena* Legatum mittit *Matthæum Armenum*, 4. exterum cur? 6. Qui poſt longam in *India* moram in Luſitaniam venit. 7. *Suſpectus* ob varias cauſas. 9. Legatur viciſſim *Odoardus Galvan*: 10. cui *Rod. Limaus* ſurrogatus; ejus ſacerdos *Alvarez*. qui 11. poſt ſex annos demum dimiſſus, 12. adjuncto *Tzagazaabo* cum literis ad Pontificem. 13. quas tamen non ipſe, ſed Alvarez Romam tulit, 14. Leguntur Bononiæ publicè cum applauſu, ſed vano, quia Claudio alia mens fuit. 15. Sed acceptis Luſitanorum auxiliis, 18. *religionem* Latinorum averſati non ſunt. 19. Vnde *ſpes* acceſſionis ad Roman. Eccleſ. 20. Miſſæ ad *Papam Epiſtola*: & 21. *Legatio* decreta, ſed 24. eventu caruit. 26. Poſtea *interrupta* cum Europæis *commercia*: nec intromiſſi niſi priùs tentati matrimonio. 27. *Legationes Habeſſinorum* raræ; 28. niſi fortè *Conſtantinopolim*: & 29. ſemel *Bataviam* in Indiâ. 30. *Legati* plerumque *exteri* ſunt. 31. Fictum cum *Perſis* fœdus.

1 QVo tempore *Luſitani*, claſſibus in *Indiam* profecti, mul-
tos mortales bello aggreſſi ſunt, fama eorum etiam ad
Habesſinorum aures pervenit; qui Saracenorum potentiam
labefactari gaudentes, & *Ægyptum*, *Patriarchamque* ſuum
Alexandrinum in libertatem vindicari: & *iter Hieroſolymi-
tanum* (quod plurimi cupidè expetebant) patefieri poſſe
2 ſperabant. Jamque *Petrus Covillianus* (de quo ſupra) apud 2,1,5.
Habesſinos erat: illiſque de Luſitanorum rebus certiora nar-
3 raverat. Igitur *Helena*, quam Davidis aviam, regnique
adminiſtratricem fuiſſe diximus, circa annum ſuperioris ſe- 2,6,13.
culi nonum, Legatum ad Luſitanos miſit *Matthæum*, na-
tione *Armenum*, Arabicæ linguæ, rerumque peregrinarum *Proœm.n.7.*
4 probè gnarum, addito nobili juvene Habesſino. Extero
uti voluit, ſive quòd neminem inter populares ad talem le-
gationem obeundam idoneum reperiret: ſive quòd nemi-
nem ſuorum tutò pervadere poſſe crederet ad Luſitanos,
plerisque vicinis ob direptionem navium Saracenicarum
5 valde inviſos. In magno ſanè periculo Matthæus, & ali-
quamdiu captivus fuit; variis tamen artibus è manu Ara-
bum elapſus, *Goam* ad *Albuquerquium* Indiæ Proregem
cum comite ſuo pervenit. Qui illum, etſi ſplendidè exce-

ptum, in Luſitaniam mittere dubitavit; quòd iſta legatio ne-
que dignitati, neque magnitudini famoſi illius Presbyteri Jo-
hannis reſpondere videretur. Mandatum igitur à Rege ſuo 6
prius opperiebatur. Tres annos in Indiâ detentus Matthæus,
circa annum Chriſti 1513. demum in Luſitaniam venit. Lite- 7
ræ [z] quas ab Helenâ attulit, Æthiopicâ ſimplicitate, ſine ul-
2,1,52. lius tituli præfatione ſcriptæ, plus continere, quàm præſtari
poſſet, videbantur. Commeatum enim, aliasque res mille 8
navibus neceſſarias, liberaliter obtulerat. Id pro vanâ jactan-
tiâ à Luſitanis habitum, qui fortè naves ſuas Indicas intelle-
xerunt, Helena autem de navigiis accolarum Maris rubri lo-
cuta fuerat. Ipſe Matthæus mercator vulgaris, ſine regio co- 9
mitatu, vix apparebat dignus tanto munere: & pudor agniti
falſi Legati metuebatur. Poſt longam cunctationem tan-
dem agnoverunt: & viciſſim alia legatio ad Habeſſinos de-
creta; miſſusq; *Odoardus Galvan*, qui eâ fungeretur. Huic 10
in itinere fato functo *Rodericus Limæus* ſucceſſit; cujus ſacer-
Proœm.n.8. dos fuit *Franciſcus Alvarez*, qui Itinerarium Luſitanicè ſty-
B.T.II,5. lo ſimplici & plano ſcriptum reliquit, poſtea in varias linguas
translatum.[a] Sex annos in Æthiopiâ Legatus iſte hæſit, pri- 11
usquam à Rege dimitteretur, quò vicem, ut videtur, Luſita-
nis redderet. Tandem eum dimiſit, addito *Tzagazaabo* 12
cum literis ad Pontificem & Regem Luſitaniæ, inſolenti illo
2,b44. titulo, quem ſupra retulimus, ſcilicet ornatis. Sed, quod 13
mireris, *Tzagazaabus* Romam non venit, uſque in Annum
1539. Vliſſiponæ retentus. Alvarezio commendatæ fuerunt
epiſtolæ,[b] qui eas Bononiam detulit, ſimulque de Regis Ha-
beſſiniæ erga ſedem Romanam obſequio prolixè diſſeruit.
Lectę fuerunt coram Clemente VII. Pontif. Max. & *Carolo V.* 14
Imperatore, magno aulæ Romanæ applauſu, ſed irrito even-
tu; nam & iſta, & quæ *Johannes Bermudes* poſtea in eandem
ſententiam Romanis nunciavit, *Claudius* Rex planè rata ha-
bere noluit; tanquam nunquam mandata, neque ſic intelle-
cta, ſed totum hoc legationis negotium, adeoque literæ ipſæ,
operâ

z) Reperiuntur poſt præfationem Itinerarii Alvarezii, ut & in libello Damiani à Goëz: De Legatione Magni Indorum Imperatoris ad Emanuelem Luſit. Regem, primùm Antverpiæ excuſo, deinde Dordraci Ann. 1618. recuſo: ſed lapſus memoriâ eſt Teſlezius II, 5. dum ſcribit: Matthæum attuliſſe Davidis Epiſtolam titulis plenam. Id enim de Tzaga-zaabo vel Alvarezio accipiendum.

a) Michaël de Selves Hiſpanicè: Alii Italicè & Germanicè verterunt: Paul. Jovius idem Latinè reddere promiſit, ſed non præſtitit.

b) paſſim extant apud Alvarezium. Dam. à Goëz de Æth. moribus; & Tom. II. Hiſp. Illuſtratæ p. 1290.

operâ & ſtudio Luſitanorum confictæ fuiſſent; de ſe certè *N.O.II*, 18.
15 conſtanter negavit, tale quid in mentem ſibi veniſſe. Inte- *p.* 321.
rim afflictis Habeſſinorum rebus, auxilium quadringento- 2, 15, 18.
rum quinquaginta armatorum, orante *Johanne Bermudes*,
in Habeſſiniam miſſum, mandato Regis *Johannis III.* ut qui-
16 dem *Tellezius* narrat. At *P. Petrus Pays* (*cujus relationem* *L. II. c.* 6.
L. II. cap. ſeptimo ipſe edit & laudat) diſertè ſcribit, *imploran-* *p.* 114. *b.*
te Regina Æthiopiæ id factum: & Stephanum Gamaum, qui *p.* 117. *a.*
aliam ob cauſam, videlicet incendendæ Turcarum claſſi in
Mare rubrum venerat, & caſu ad Matzuam inſulam ap-
pulerat, habito præcipuorum claſſiariorum concilio, decre-
viſſe auxilium mittere, quòd id videretur è re Dei & Regis
17 *ſui eſſe.* Quâ deliberatione certè opus non fuiſſet, ſi Rex id
jam antea mandaviſſet. Vtcunque ſe ea res habuit, certiſſi-
mum eſt, auxilium illud Habeſſinis & neceſſarium valde &
18 perutile fuiſſe, ut ex ſupra dictis conſtat. Ex illo tempore
honorificum & gratum fuit Habeſſinis Luſitanorum no-
men: neque religionem tunc averſati ſunt; ſed potiùs eorum
templa frequentaverunt, eosque in ſua rurſus admiſerunt:
nec non facultatem dederunt Luſitanorum uxoribus Habeſ-
ſinici generis, Miſſam cum maritis ſuis frequentandi, iisdem- 2, 6, 31.
19 que ſacris cum illis utendi. Propterea temporibus Claudii
Romæ & in Luſitaniâ ſpes erat, poſſe Habeſſinis Romana ſa-
cra perſuaderi. At poſtquam id fruſtra fuit, aliquamdiu à le-
gationibus ceſſatum: & interrupta quaſi fuit cum Luſitanis
amicitia; donec Patrum Societatis artibus Regum poſterio-
rum animi ad obedientiam, ut vocant, ſedi Romanæ præ-
ſtandam flecterentur.

20 Miſſæ deinceps ad Papam & Regem Hiſpaniæ, qui tunc
Luſitaniæ dominabatur, epiſtolæ & ſecuta reſponſa, occaſio- *B. T. IV*, 3. *& ſeqq.*
nem dederunt Susneo legationis in Europam decernendæ,
21 Delectus ad eam ፍቁር ፡ እግዚእ ፡ *Fecur-egzie*, [c] adjunctusque
fuit Pater *Antonius Fernandezius*, qui per avia & ignota iti-
nera meridiem verſus proficiſci, & Melindam ad littora O-
ceani Indici penetrare juſſi ſunt, unde facilior & tutior in In-
22 diam trajectus foret. (10) Hi ergo è *Gojamâ* profecti *Ena-* *A.* 1613.
ream petiverunt: exinde in regnum *Zendero*, deinde in 20. *Aprili.*
Cambatam, ultimum Habesſiniæ ditionis regnum pervene-
23 re. Dehinc in *Alabam* profecti, ulterius progredi à Regulo
loci, ſectâ Muhammedanô, prohibiti fuerunt. Is legatum

c) malè *Tecur-Egzy.* apud Tellez. L. IV. c. 3. & ſeqq.

B.T.IV,10. cum ſociis cepit; & niſi jus gentium etiam inter barbaros
valuiſſet, (Epiſtolas enim & munera ab Imperatore attule-
rant) impune occiſi fuiſſent. Rurſus dimiſſi, anno & ſeptem 24
menſibus exactis, irriti domum redierunt; nihil aliud, niſi
barbaram feritatem, & innumera pericula experti. Incer- 25
tum verò eſt, cur ignota & periculoſa iſta via, per barbaras &
ignotas gentes, per vaſtas & incultas regiones electa fuerit;
cum per regnum *Dancalè*, Habeſſinis amicum, ad portum
3,11,12. *Baylur*, quo Patriarcha Luſitanus poſtea ſecurè uſus fuit, tu-
tò pervenire potuiſſent; planè quaſi non legationis obeundę,
ſed explorandorum itinerum, & cognoſcendarum peregri-
narum regionum causâ iter iſtud ſuſceptum fuiſſet.

Poſt illa tempora orto cum Eccleſiâ Romanâ diſſidio, 26
pulſisque Patribus, omnia commercia cum Europæis ceſſa-
verunt; ut, quos olim ſtudio bonarum artium & opificio-
rum amaverunt, & ægerrimè dimiſerunt, nunc ægerrimè in-
trorſum admittant; maximè ſi clericos & votis religioſis ob-
ſtrictos eſſe ſuſpicentur. Tentant ergò priùs, uxores ſingulis
offerendo.

Raro aliàs legatos foris mittunt, niſi fortè in Ægyptum, 27
accerſendo Metropolitæ. Rerum enim & linguarum pere-
grinarum, æque ac viarum ſunt ignariſſimi. Ob vicinita- 28
tem Turcarum, & inde nata negotia, interdum Conſtanti-
nopolim mittere legatos coguntur, ſicuti Anno 1660. qui-
1,10,38. dam Michaël cum muneribus ſolitis, Zecorâ vivâ: & mor-
tuarum pellibus: pygmæis, & ſimilibus illuc profectus eſt; ut
Thevenotius ſcribit.[d] Circa annum 1671. quidam cum pi- 29
ctis illis quadrupedibus, & literis ad Hollandicum Indiæ Gu-
1,7,68. bernatorem Bataviam venit, ut ſupra dictum. Sed qui mit- 30
tuntur, exteri ferè ſunt; Maronitæ, Armenii, vel etiam Ara-
bes. Vanum verò ac falſum eſt, quod *Leonhardus Rauch-* 31
P.II.c.17. *wolff* in ſuo itinerario ſcribit: Presbyterum Johannem per-
cuſſo cum Perſis fœdere, præſulem Chriſtianum cum ſacer-
dotibus miſiſſe, qui duodecim annorum ſpatio, ultra viginti
urbes Perſiæ ad Chriſtianam religionem converterit. Vetus 32
atque confuſa videtur iſta relatio, & de antiquo illo Preſter-
Chano Aſiatico Perſis vicino accipienda; ſed ille Habeſſino-
rum Imperatori tribuit, idque duodecim ante adventum
ſuum annis contigiſſe ſcribit. Credidit illi Philippus Nicolai,
L.I.c.1. atque figmentum hoc libro ſuo de regno Chriſti intulit, ad-
dito

d) Voyage du Levant. P. II. c. 68.

dito Anno 1562. quo tempore res Habeſſinorum erant afflictiſſimæ, ut ex ſupradictis liquet.

CAP. XVII.

De Proregibus, Præſidibus atque Præfectis provinciarum.

1. Varii *Præfectorum tituli*. 2. quidam *Reges* dicuntur, alii *Nagash* Rectores: 4. vel *Rás*: Capitanei, 5. ſicuti Tzagazaabus: 6. nonnulli *Shum*, i.e. Præfecti. 7. *Proreges*. 8. *Tzabſalam* & alia cognomenta. 9 *Ded* Azmat communis præſidum titulus. 11. Cauſa & origo *varietatis* horum titulorum; ut & 12. Imperatorii tituli.

1 PRoreges, Præſides, atque Præfecti provinciarum, quos Rex pro lubitu conſtituit vel deponit, non communi *Alv.c.43.* quodam tituli genere cognominantur; ſed pro diverſitate re-
2 gionum diverſas ſortiuntur appellationes. Sunt etiam qui Regis titulo condecorantur, veluti:

ንጉሠ፡ ጋኝ፡ *Rex Gañ.*

እናርያ፡ ንጉሠ፡ *Enarea Rex.*

3 Alii veteri appellatione ነጋሢ፡ *Nagaſi*: (Amharicè ነጋሽ፡ *Nagash*) digni habentur; quæ vox *Rectorem*, *Dominatorem*, *Dynaſtam* denotat: & olim Æthiopiæ Regi ab Arabibus ſpeciatim indita fuit, ſicut in antecedentibus dictum eſt; ut: 2,1,32.

ባሕር፡ ነጋሽ፡ *Bahr-nagash*, Regionis maritimæ Rector.

ጎዣም፡ ነጋሽ፡ *Gojam-nagash*. Gojamæ Rector.

ወለቃ፡ ነጋሽ፡ W*alaka-nagash*. Walakæ Rector. Regentem vulgus diceret.

4 Vocabulum ራእስ፡ *Rás* abſolutè, vel cum nomine proprio viri poſitum, ſummum belli Ducem (*Generaliſſimum vulgò*) denotat, ut alibi diximus; at ſi regnum addatur, præfectum 1,12,32. illius ſignificat, quem vulgus *Capitaneum Hauptmann* / ſive *Lands-Hauptmann* dixerit; ut:

አንጎት፡ ራእስ፡ *Angot-Ras* i.e. Angotæ Capitaneus.

ቡግና፡ ራእስ፡ *Bugna-Ras*, Bugnæ Capitaneus.

5 Hoc titulo uſus fuit Tzaga-zaabus tametſi monachus, qui confeſſioni fidei à ſe editæ ſubſcripſit:

ቡግና፡ ራእስ፡ ሊቀ፡ ካህናት፡ ጸጋ፡ ዘአብ፡ ቃለ፡ ሐፄ፡
ዘዣን፡ ብሉል፡ ሐፄ፡ ልብነ፡ ድንግል፡ i.e.

Bugna Râs, *Archipresbyter*, Tzaga-za-ab *Ian Beluli*[e] *Hatze Lebna Dengheli Legatus.*

T 3 Non-

e) Hoc nimirum illi ſonat *Johannes pretioſus* ſive *altus*. Idem illi eſt ዣን፡ ሆንቁ፡ Sic inſanit in confeſſione ſuâ Fidei, quæ legitur Tom. II. Hiſpaniæ Illuſtr. de Æthiop. moribus p.1311.

Nonnulli ሹም: *Shum* i. e. præpoſiti titulo gaudent, qui aliàs 6
communis eſt omnibus minorum provinciarum vel præfe-
cturarum alicujus Regni præfectis; ſpecialiter verò compe-
tit iis, qui Guragæ & Cambatæ præſunt; ut:

ጉራጌ: ሹም: *Guragæ præpoſitus*

ከምባት: ሹም: *Cambatæ præpoſitus*, quem alioquin *Regem Hadienſium* vocant.

Prorex Tigrenſis መኰንን: *Macuenen* dicitur, ut: ትግሬ: መኰንን: 7
Præſes vel *Judex Tigræ*. Reliquorum cognomenta ex lin-
guâ Æthiopicâ ſic exponi non poſſunt, & forſan in linguis
vulgaribus ſolùm ſunt ſignificativa; veluti 8

አምሓራ: } ጸሓፈ ላም: Ambara } Tzahfalâm.
ዳሞት: } ጸሓፈ ላም: Damota } Tzahfalâm.
ሸዋ: } ጸሓፈ ላም: Shewa } Tzahfalâm.

ደምብያ: ከንቲባ: *Dembea-Cantiba.*

በጌምድር: አዝማች: *Bagemder-Azmat.*

ገድም: ቃጠን: *Gedma-Katen.*

ኢፋት: ወላስማ: *Ifata Walasma.*

ፈጠጋር: አስጓ: *Fatagar Asgua.*

ሰሜን: አጋፋሪ: *Samen Agafari.*

Præfectus ደባይ: *Diabai* ደጅ: አዝማች: *Ded-azmat* nomi- 9
natur, qui aliàs communis omnium Præſidum titulus eſt; & 10
propriè *Ducem militiæ provincialis*, ſeu *Tribunum militum*
denotat. Iſta titulorum diverſitas inde orta videtur, quòd 11
antiqui harum regionum poſſeſſores, priusquam in ditionē
Regis venirent, iſta cognomenta uſurparint, eademque poſt-
ea vulgus Proregibus & Præſidibus illarum vel dederit: vel
ipſi retinuerint (60); conniventibus Æthiopiæ Regibus, quaſi
augendæ exiſtimationi ſuæ. Nā ſummæ dignationis voca- 12
bula ንጉሥ: *Negûs* & ነጋሢ: *Nagaſi* nonnullis Præfectis & Re-
gulis relicta, in causâ fuêre, ut Imperator ſemet ንጉሠ: ነገሥት:
Neguſa Nagaſt i. e. Regem Regum vocaret.

CAP. XVIII.

De Regis Æthiopiæ beneficiariis Regulis, aliisque pleno jure illi ſubjectis.

1. *Reges tributarii* nunquam *quadraginta*, nedum *ſexaginta* fuerunt. 2. Quatuor tantùm Gregorius noverat. 3. Præſides ii quatuor ad tempus à Rege præficiuntur. 4. Paucis dignitas hæreditaria. 5. Reliqui omnes pari jure *ſubjecti*. 6. Ejus rei cauſa. 7. Omnes *ſervi* dicuntur: & 8. ipſa Regina ſerva. 9. Id Luſitano cuidam intolerabile viſum. 10. *Ruſſorum* idem inſtitutum. 11. Servi nomen licet laxius ſumatur, 12. tamen à *ſervili conditione* parum abſunt. 13. *Ritus* id arguentes,

14. in

14. in Miniſtrorum ſummo. 15. Nuncii Regii honor. 16. *Registentorum* ſacrum. 17. *Supplicantium* voces variæ & mirabiles. 18. *Ambarenſium.* 19. *Luſitanorum.* 22. *Gallanorum.* 23. *Caſtrenſium*, & 24. *aliorum*: 25. *Monachorum.* 26. Quomodo Rex ſe gerat erga ſupplices. 29. Supplicum apud *Turcas*, & 30. *Indos* ritus. 31. Principum Europæ comitas amorem illis conciliat.

1 ÆThiopiæ Reges olim Regulos quosdam tributarios habuiſſe, in præcedentibus docuimus. *Sexaginta* fuiſ- 2, 10, 9.
ſe procul à vero narravit Matthæus ille Armenus:[f] nec magis verè, qui *quinquaginta*, vel *quadraginta* ſcripſere, cum ne P. Jov. H.
2 quidem tot Proreges habeant. Quatuor tantùm Gregorius L. 18.
noverat, nempe *Sennaræ*, *Dancalæ*, *Guragæ*, atque *Enareæ* Reges. Verùm *Sennaræ* Rex dudum defecit: interdum etiam Habeſſinis bellum intulit. *Dancalæ* Rex amicus quidem eſt,
3 ſed nullo tributi genere Neguço obſtrictus. Reliqui omnes, ſive Reges, ſive Rectores aut alio modo vocentur, Regnis at-
4 que provinciis à Rege ad tempus præficiuntur. Paucis antiquo jure debetur, ut dignitas iſta in familia eorum maneat.
5 Omnes autem etiam Regio ſanguine orti: & nobiles, qui ex Iſraelitarum genere procreati putantur, pari jure Regi ſubjecti ſunt; nullis Ducum, Comitum, Marchionum aut Baronum familiaribus titulis (ut Matthæus nugatur[g]) diſtincti.
6 Nolunt enim Æthiopiæ ut plerique Orientis Reges, illuſtribus familiis imperitare; *alios extollendo auctoritatem ſuam diminui cenſentes: nec idem à generoſis viris ſervitium quàm ab humilibus exſpectari poſſe: denique obeſſe virtuti hæreditarias dignitates: & viros magnos certiùs fieri quàm naſci.* Fideliores etiam putant eos, quos veluti è pulvere ſuſtulerunt
7 ipſi, quàm qui fortunam à majoribus ſuis derivant. Se igitur ſolos Dominos, reliquos ſervos perhibent, neque in eo fratribus aut agnatis ſuis parcunt, ſi illis præfecturam aliquam conferant, hac formula utentes: *Præfectum creavimus hujùs vel illius provinciæ N. N.* ለገብርነ፡ *ſervum noſtrum:* neque aliter quàm in ſingulari cum illis loquuntur, *Tu* dicentes, cum aliàs honeſtiores inter ſe more noſtro plurali ſecun-
8 dæ perſonæ utantur. Ipſam uxorem, quamvis lectiſſimæ nobilitatis, tali epitheto ornat: አንገሥነ፡ ለመተነ፡ እገሌ፡ *Regnare fecimus (h. e. uxorem duximus) ſervam noſtram N. N.* Proceribus ſuis ſcribit Rex: ለገብርነ፡ እገሌ፡ *Servo noſtro N. N.* neque illi titulum hunc faſtidiunt; ſed viciſſim ſe *ſervos* illius ap-

f) Hoc de eo refert Dam. à Goëz in libello ſupra allegato Tit. *De Regno & ſtatu Presbyteri Johannis.* n. 11.

g) Ibidem n. 13. *Innumeros* ait (in Abaſſiâ) *dari Regulos, Duces, Comites, Barones, Dominos, &c.* Averem ſcire quomodo Æthiopicè dicti fuerint.

appellant. Vrbatiſta vox generoſum quendam Luſitanum, 9
ingenuo ſibi appellationem mancipii dedecori eſſe ratus. Itaque Præconi, more ſolito collatam Præfecturam proclamanti, multum pecuniæ obtulit, ut, ſervi prænomine omiſſo, nomen ejus nudè pronunciaret; nec impetrare potuit. Sed non eſt ut ſoli Neguço id vitio vertas, cùm omnes Africæ atque Aſiæ Reges(61) eodem utantur inſtituto. Idem exi- 10
git *Ruſſorum Autocrator*, tametſi Chriſtianus; cujus proceres non niſi [illegible] *Golop Servos* ejus ſe vocare, nec nomina ſua, niſi in diminutivo, literis ad eum datis, ſubſcribere conſueverunt.[h] Sciendum verò vocem ገብር: *Servus*, paulò laxiùs ac- 11
cipi quàm apud nos, neque tantùm mancipia, ſed & alios ſubjectos & famulos ſignificare. Verum enim verò, ſi quod 12
res eſt dicere velimus, haud procul à ſervili conditione abſunt illi, qui corpore & bonis quovis tempore Regi ſuo ſervire tenentur: neque ſi paucos excipias, quidquam proprii habent. Quin & ritus, quibus ſubmiſſionem & reverentiam ſuam er- 13
ga Regem teſtantur, à ſervilibus parum abſunt. Ipſe *Bah-* 14
c. 117. *tu-ded us* miniſtrorum præcipuus, *Alvarezio tradente*, fe-
c. 69. & 74. more tenus nudus & vili faſcia redimitus, inclinato capite, & dextrâ ad ſolum usq; demiſſâ ante Regis tentorium ſtetit, ſuũ አቤቶ: *Abeto* i.e. *Domine clementiſſime*, ter proclamans. Interrogatus pro more, *quis eſſet?* reſpondit: *eſſe ſe aulæ infimum, jumentis Regiis ſellas imponentem, ad juſſa omnia paratiſſimum.* Cum nuncius Regius (quem ቃለ:ሐጼ: *Vocem* 15
Regis vocant) mandata Regis pedes exponit, pedites oportet
Alv. c. 72. eſſe omnes auditores. Nec ante tentorium Regis tanquam 16
ante ſacrarium quoddam equitare licet, ſed procul ab eo deſcendendum eſt equo.

Supplices, deſideria ſua Regi expoſituri, certo quodam 17
in loco ſtant, & pro literis ſupplicibus, quas ſcribere neſciunt, vocibus diverſis(62) & ſono peculiari, ut nationes diſtinguere poſſis, dormientem Regem, ſummo manè, forti voce inclamant, exaudiri ſe flagitantes. *Ambarenſes, She-* 18
wani, quique eâdem dialecto utuntur, celerrimè multisque vicibus ingeminant has voces: ጃን:ሆይ:ጃን:ሆይ: *Jan hhoi, Jan hhoi*, i.e. Rex mi! Rex mi! nonnulli addunt ብሉል:ሆይ: ጃን:ሆይ:ብሉል:ሆይ: *Belul hhoi, Jan hhoi, Belul hhoi*, i.e. Pupilla mea! Rex mi! pupilla mea!

Hinc

h) ſcilicet: *Hanſellus, Stephanulus, Laurentiolus*, &c. Servus tuus. A. Olearius in Itinerar. Muſcov. & Perſ. L. III. c. 6.

19 Hinc compoſuit Tzagazaabus ridiculum ſuum *Jan Be-*
lul (aliis corruptiùs Bèldigian) *Regem pupillam* & multo ma-
gis ridiculè reddidit *Johannem altum* vel *pretioſum*.[i]

20 *Tigrenſes* clamant ኀደሪዬ : *Hadarijè*! Domine mi.
Dembeæ & *Daræ* incolæ, ደጎያ : *Iegja* Domine noſter.
Gafatæ & *Gojamenſes* አብቃዎ : *Abkawò*! ô pater Orpha-
norum.
Muhammedani ſuum يا سدي *Ia Siddi*! ô Domine mi.
Gongani & *Enareenſes* ዶንዞ : *Donzo*, Domine.

21 Luſitani morem indigenarum ſecuti, ſuum, *Senhor, Senhor,*
22 *Senhor* clamitant, donec exaudiantur. *Barbari* quo trucu-
lentiores eò truciores vocibus; nam *Gallani* more luporum,
Hu! hu! hu! ululant: alii inſtar canum latrant, vel ſimiarum
aliarumque ferarum voces imitantur, quibus dignoſci poſ-
23 ſint. Sed caſtrenſes atque civiliores አቤቶ : *Abeto*, *Abeto*,
Abeto, *Domine, Domine, Domine* dicunt; quæ honoris appel-
latio & Regi & aliis, quos nos Heros vel *Dominos clementes*
24 vocamus, tribuitur[k]. Alii aliis vocibus, quibus Regem ho-
norari putant, eum compellant: *Solem*, vel *Dominum cordis*
25 *ſui* eum ſalutantes. At *Monachi* preces ſuas ad Regem de-
laturi (niſi aditus illis detur) *hymnum* quendam *canunt*. (63)
26 Hæ ſupplicum voces notantur; illuceſcente autē die Rex hos
27 vel illos vocari & audiri jubet: vel ſi momentoſa res ſit, ipſe
audit, illisque reſponſa dat. *Præcipuum* ſanè *Regum officium*
eſt exaudire ſupplicum preces, ſubjectisque jus & juſtitiam
28 tempeſtivè adminiſtrare. Cujus rei memores etiam barbari
Reges facultatem dedêre pauperibus, & miſerabilibus perſo-
nis, quib. aula occluſa, nec ullus Patronus eſt, deſideria ſua ad
29 aures regales ferendi. Ante feneſtras Turcarū *Sultani* ignis in
30 capitibus ſupplicum noctu ardet (64). In cubiculo Indię Regis,
qui *Magnus Mogor* dicitur, campana pendet, quam in ex-
tremâ palatii parte ſupplici calamitoſo trahere licet; ſed ab
excubiis retinetur, & ſi poſtea causâ ceciderit, importunam
31 ſollicitationem capite luit. *Principes noſtri* laudabili more
libellos è ſupplicum manibus accipiunt, idque illis amorem
ſubjectorum conciliat. Qui verò id detrectant: vel, ne miſe-
ros audire & videre cogantur, per poſticum exeunt: vel lite-
ras ſine ullâ curâ aut mandato reponunt, triſtitiam ſubjectis,
ſibi contemtum cum odio parant.

i) in Confeſſ. ſua Fidei ſæpe allegata. Tom. II. Hiſp. Illuſt. p. 1311.
k) Vide ſis relationem P. Hieronymi Lupi Anglicè impreſſam Tit: A short relation of the river Nile &c. p. 40. Plura habet Sandovallus de reſtaur. Æth. ſalute. 250.

CAP. XIX.
De judiciis & pœnis.

1. *Modus judiciorum* apud Habeſſinos ſimplex. 2. *Teſtes* perfunctoriè tantùm audiuntur. 3. Rara à Judicum ſententiis *appellatio*; & cur? 4. *Amneſtia* criminum, improbitatis hortamentum. 5. Inter pœnarum genera *lapidatio*: 6. *fuſtigatio*: 7. *relegatio* in inſulas lacus Tzanici, vel rupes. 8. *Homicida* noxæ deduntur. 9. *Mulcta* ab innocentibus boni publici cauſâ exigitur. 10. Diſſertatio de pœnâ talionis.

MOdus judiciorum hic ſimplex & planus eſt; nam, ut 1
1,14,5. ſupra retulimus, *ſine ſtrepitu proceſſus*, ſine ſcripturâ,
B.T.I,10. quam plerique ignorant, ore & verbis peraguntur. *Teſtes* 2
actori producere licet, quos quidem, ut ſuſpectos, reprobare
poteſt reus; verùm cùm ignorent rationem articulorum
probatoriorum & interrogatoriorum, in cauſis gravibus,
ad accuratam veritatis inveſtigationem, & dicta teſtium rectè
intelligenda, utique neceſſariorum, credibile eſt, & innocentiam
& juſtitiam ſæpè ſuccumbere, teſtibus perfunctoriè
duntaxat auditis. A latâ ſententiâ ad Regem, aut tribunalia 3
aulica *appellare* quidem licet, ſed id perraro fit; partim ob
paupertatem & moleſtiam itinerum: partim ob exiguam
ſpem melioris ſententiæ; quia Præfecti atque Provinciarum
judices appellationibus offenduntur, quaſi eo ipſo injuſtitiæ
accuſarentur; quam ob rem ſententiâ gravati, eorum odium
metuentes, malunt causâ quàm favore judicum excidere.
Nec abdicatio à magiſtratu auxilium contra iniquam ſen- 4
tentiam affert; creberrimè enim vel gratiâ, vel pecuniâ *veniam
& amneſtiam* omnium, quæ durante magiſtratu patraverunt,
in aulâ obtinent; peſſimo improbitatis hortamento:
illi clementiam vocant. Inter pœnarum genera, 5
quibus maleficos coërcent, præter *decapitationem* & *ſuſpendium*,
promptiſſima eſt *lapidatio*; quia lapidum ſat fertile
eſt ſolum Æthiopicum: nec non *fuſtigatio*, ſi pœna ca- 6
pitalis non ſit; dum fuſtibus vel flagellis atrocia verbera nudis
atque humi expanſis infliguntur. Nobiliorum pœna 7
deportatio eſt, vel(65) *in inſulam* Lacus Tzanici: vel in rupes
excelſas atque aſperas, quæ illis inſularum loco ſunt; ſed non
ſatis tuta, ob facile effugium, & agreſtes corruptionibus obnoxios.
B.T.d.l. noxios. *Homicidæ* occiſorum propinquis quaſi *noxæ deduntur*[1], 8
in eorum enim arbitrio eſt, reo pro pecuniâ vel gratiam
de-

1) Id *in Perſiâ* adhuc uſitatum, uti *Helvetus* quidam ob conſtantiam fidei memoriâ dignus, idem expertus eſt. A. Olear. Itin. Muſc. & Perſ. L. IV. c. 41.

delicti facere, vel illum exteris mercatoribus venundare: vel *P. lov. d. l. 18*
quo genere mortis voluerint, ſupplicium de eo ſumere.
9 Quod ſi occiſor ignoretur, incolæ loci & vicini omnes mul-
ctam ſolvere tenentur, quâ cautelâ homicidia multa vel præ-
10 caventur vel produntur. Cæteroquin talionis pœna juſtiſſima & ſimpliciſſima apud multas gentes habita fuit, & etiamnum habetur; æquiſſimum enim videtur, ut *quod quis* *Novell. 143. c. 1.* *alii fecerit, idem patiatur*. Hinc Moſaicum illud: *Animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede.* *Exod. 21, 23* *Deut. 19, 21.* Sed quia non idem membrorum inter homines uſus eſt: nec eadem æſtimatio; nam pictor vel ſcriba dextrâ minus carere poteſt, quam cantor aut curſor: Luſco oculus ſuus multo magis neceſſarius eſt, quam qui utrumque ſalvum adhuc habet: denique nec membrum ſemper rumpi poteſt ad alterius rupturæ æquilibrium, ut Aul. Gellius ait; ideo apud cultiores gentes in deſuetudinem venit. *L. 20. c. 1.* Id demum periniquum eſt parti læſæ executionem, illiusque iræ reum committere, cum judici incumbat ſententiam ſine affectibus & ferre & exequi.

FINIS LIBRI II.

LIBER III.

De

REBUS ECCLESIASTICIS HABESSINORUM

CAP. I.

De priſcâ Habeſſinorum Religione, & ritibus eorum Judaicis.

1. *Hiſtoria Eccleſiaſtica* Habeſſinorum quare tam *corrupta*. 2. Prima relatio *Matthæi Armeni* ambigua & falſa. 3. Nec melior Confeſſio Fidei *Tzagazaabi*; quæ 4. *Gregorio* ſtomachum movit; ideoque 8. illum *beſtiam campi* vocavit. 10. Certiora *Patres Societatis*, 11. nominatim *Tellezius*, tradiderunt. 12. Commendatur Hiſtoria Eccleſiaſtica variis rationibus. 17. *Traditio* nonnullorum de origine rituum Judaicorum. 19. *Circumciſio* aliis gentibus uſitata, 24. quomodo à Judaica differat. 28. *Præputii ſuperinductio* quid? 31. Apud Habeſſinos Circumciſio non eſt cultus ſacer. 32. Probatur ex Confeſſione Claudii. 37. Circumciſio *famellarum* 38. in Africâ, Ægypto & Arabiâ familiaris. 39. Quomodo fiat: 41. alibi ignota eſt. 42. Cur Habeſſini abſtineant à *carne ſuillâ*, 43. ex eâdem confeſſione docetur. 46. Varii gentium circa cibos mores. 47. *Pythagoras* hodie *Baneani* omnium: alii 48. nullorum animalium carne *abſtinent*. 52. *Sabbatum* in primitivâ Eccleſiâ obſervatum docetur 53. è Conſtitut. Apoſtol. & aliis auctoribus. 56. Ejus *differentia* à die Dominicâ. 63. Num *defuncti fratris viduam* ducere in Habeſſiniâ liceat? 66. *Nervo luxato* abſtinent cum Judæis. 67. *Rempubl.* quandam *Judaicam* fingit *Alf. Mendez*. 68. Quid de Eunucho Candacis ſentiendum? 69. Secundum quosdam poſteritas Menilehеci defecit à verâ religione. 70. Judaiſmi ſuſpicionem *Claudius* à ſe ſuisque amolitur.

NUnc ad Eccleſiaſticam Habeſſinorum hiſtoriam pro- 1
gredimur, quâ vix alia corruptior; non enim ex illorum libris publicè receptis: nec à viris rerum ſacrarum peritis profecta ſunt, quæ in libris noſtris ſparſa reperiuntur; ſed partim temeritate narrantium malè relata: partim ignorantiâ linguæ Æthiopicæ malè intellecta fuiſſe videntur.

Primam de Habeſſinorum religione relationem edidit 2
Damianus à Goëz, nobilis Luſitanus, ex narratione *Matthæi Armeni*, primi Æthiopici ad Emanuelem Luſitaniæ Regem Legati;[a] quæ multa ambiguè dicta: multa etiam falſa continet(1); ut *Tzaga-Zaabus* ſecundus Habeſſinicus Legatus auctorem illius, tanquam peregrinum imperitiæ arguerit.[b]

Quam-

a) In opuſculo ſæpius allegato: De Legatione Magni Indorum Imperatoris, &c.

b) Sic enim in Confeſſione ſuâ Fidei aliquoties allegata ait: *Matthæus, quoniam Armenius erat, non poterat res noſtras perſpicuè ſcire, præſertim eas, quæ ad fidem ſpectabant. Idcirco multa coram Rege Emanuele expoſuit, quæ minimè apud nos habentur. Id autem fecit, non quòd mentiri voluerit, quippe vir bonus erat, ſed quod in rebus religionis noſtræ non admodum erat edoctus.* Sed, ut mihi videtur, bonus ille Matthæus multa dixit quæ meliùs ſcivit.

3 Quamvis iſte ipſe in *Confeſſione* ſuâ *Fidei*, quam idem *Goëzius* edidit,[c] non multò meliora vulgaverit, atque eam ob
4 rem non injuriâ à *P. Balth. Tellezio* perſtringatur.(2) Certè L. IV. c. 13.
Gregorius iſtâ visâ & auditâ multùm ſtomachabatur: & p. 334.
cum ſequentia illius dogmata audiret:

(1) Ieſum Chriſtum eſſe Filium Patris, & Filium ſui, & principium ſui: eodem modo Spiritum Sanctum eſſe Spiritum ſui, & procedere à Patre & Filio.

5 *(2) Deſcendiſſe ad inferos, ubi fuerit anima Adæ atque ipſius Chriſti, quam animam Adæ ipſe Chriſtus acceperit ex S. Maria virgine.* Et in fine libelli: *Chriſtum deſcendiſſe ad inferos pro anima Adæ, atque pro ſuâmet anima.*

6 *(3) Sabbato & dominicâ die animas piè defunctorum in purgatorio minimè cruciari.*

7 *(4) Iuſſu & decreto Reginæ Maquedæ mulieres quoque circumcidi; eas enim quandam glanduloſam carnem .... habere, non ineptam accipiendo characteri circumciſionis;*
8 aliaque ejusdem farinæ plura, cùm audiret, inquam, non parum commotus, exclamabat: *figmenta, deliria, imò mendacia eſſe;* ſæpiusculè addens: ለእመ፡ይቤ፡ዘንተ፡እንስሳ፡ገዳም፡ኮነ። h.e. *Si dixit hoc, beſtia campi fuit.*

9 Ex his tamen libris pleraque promanarunt, quæ noſtri
10 ſcriptores de ſacris Æthiopum memoriæ prodidere. At *Patres Societatis* tot annos in Æthiopiâ verſati, inſpectis Habesſinorum libris, poſt crebras cum illis disputationes, certiora
11 tradere potuerunt. Quamobrem ex *Hiſtoriâ P. Tellezii*, cui Acta Patrum evolvere licuit, ſacras Habesſinorum res, quanta poterimus diligentia narrabimus: & quæ fortè obſcuriùs, aut odio Alexandrinæ religionis invidioſiùs dicuntur, vel ex eorum ſcriptis, vel ex Gregorii dictis fideliter explanabimus.

12 Nulla autem *hiſtoria* Chriſtianis jucundior eſſe poteſt, quàm *Eccleſiaſtica*, præſertim ſi altiùs ad Eccleſiam primiti-
13 vam recurramus. Quem non in ſummam admirationem rapiat veneranda Dei providentia in fundandâ & conſervandâ Eccleſiâ ſuâ? cum videat, non armis, non artibus humanis propagatam, ſed truculentis Ethnicorum perſecutioni-
14 bus preſſam, creviſſe. Quem non juvet piâ mente contemplari invictos Martyrum animos, Doctorum conſtantiam, Chriſtianæ plebis ſinceritatem, fidei puritatem, bonorum operum certamen, infirmiorum tolerantiam, rituum ceri-

c) Extat etiam in Tom. II. Hiſpaniæ illuſtratæ p. 1302.

moniarumque ſimplicitatem? At poſtquam iſta cum pace 15
Eccleſiæ verterentur, pro modeſtiâ ſuperbia: pro mutuæ di-
lectionis officiis, ambitio: denique factiones atque conten-
tiones inceſſerunt; prorſus quaſi bonum otium ad id conceſ-
ſum fuiſſet, ut rimando myſteria fidei, & ſupervacaneas
quæſtiones movendo, tempus, pietatis & charitatis exercitiis
dandum, conſumi oporteret. Ita *Satanas*, à vi apertâ ad 16
inſidias converſus, Eccleſiam, quam quæſitisſimis cruciati-
bus & acerbiſſimis ſuppliciis peſſundare non poterat, vitiis
diſſipare tentavit.

Sed ad Habeſſinorum cultum ſacrum redeo, de cujus 17
origine diverſæ ſunt multorum ſententiæ. Qui *traditionem*
Habesſinorum de Reginâ *Maqueda* admittunt, ii ferè ſunt,
qui putant eos cognitionem veri Dei à tempore Salomonis
B.T.1.25. habuiſſe; ritusque Judaicos, veluti *circumciſionem: abſtinen-*
tit. *tiam à cibis lege Moſaica vetitis: obſervationem Sabbati:*
conjugium leviri cum glore, & ſimilia, originem ſuam inde
traxiſſe. Verùm cùm iſta vel cum aliis gentibus, vel cum 18
Chriſtianis primitivæ Eccleſiæ, qui ſeſe Judæis accommoda-
bant (ut infra fuſiùs dicetur) communia habeant, haud fir-
miter affirmaveris, veſtigia hæc eſſe rituum à tot ſeculis ex
ipsâ Judæâ acceptorum. Nam *circumciſionem* (1) non Ju- 19
dæi tantùm, ſed etiam aliæ gentes & olim uſurparunt, &
etiamnum uſurpant, ſine ſcientiâ originis, aut cultus alicujus
ſacri cogitatione. *Ægyptios* illam primitùs inſtituiſſe, vel ab 20
Æthiopibus didiciſſe: dehinc ad alias gentes, *Colchos*, *Phœ-*
nices, *Syros* manaſſe, vetuſtisſimi hiſtoricorum ignoratione
veræ originis tradiderunt.[d] *Alnajah* gens Æthiopum cul- 21
tris lapideis circumciſionem peragit. *Homeritas*, ex quibus
noſtri Habesſini oriundi, inter alios expreſſè nominat Epi-
Hær. 30. phanius. Vt taceamus Troglodytas, Nigritas, aliasque in- 22
§.30. numeras gentes, quæ vel cauſam ejus ignorant: vel mundi-
tiem prætexunt:[e] vel circumciſionem generationi utilem eſ-
ſe fingunt:[f] vel quod illis præputium longius & propterea
præcidendum ſit, ut probabiliter *Thevenotius* ſcribit;[g] ne ſci- 23
licet puri illi Muſulmanni ſaccato humore (quem tamen in-
tus in veſicâ geſtant) polluantur.

Nec Muhammedes imitatione Judæorum illam Arabi- 24
bus

d) *Herodot.* in Thalia, ſive L. II. c. 104.
e) *τῆς καθαρειότητος εἵνεκα*, puritatis gratiâ, ait Herod. d. L. II. c. 27.
f) *Philo* Judæus cap. peculiari de circumciſione, has & plures alias rationes affert.
g) In itinere Orient. P. I. c. 32.

bus ſuis tradidit, ſed repertam reliquit: nec ullam in toto ſuo
25 *Alcorano* illius fecit mentionem. Adhæc permagna eſt inter Judæorum, & aliarum gentium circumciſionem *differentia*; hæc enim genitalia tantùm circumcidunt: illi verò pelliculam etiam unguibus lacerant, ut glans planè detegatur, de-
26 ciduo utrimque præputio; quia niſi פְּרִיעָה *denudatio*, ut vocant, acceſſerit, circumciſio ritè peracta non cenſetur. Nam ſic docent Apellæ: המל ולא פרע כאלו לא מל *Qui circumcidit &*
27 *non denudavit*, (eſt) *tanquam qui non circumcidit*. Quod, ſi fortè rurſum coaleſcat, denuò reſcindendum eſt, niſi quis
28 עָרֵל *præputiatus* haberi velit. Jam facilè intelligi poſſunt,
29 quæ de *præputio ſuperinducendo* in ſacris leguntur[h]. Etenim præciſum ſemel præputiū, nullâ arte chirurgicâ reſtitui poteſt, quamquam ſint qui id gratis aſſerant(4): lacerum verò, ceu labium fiſſum, ſi utrimque leviter vulneres, conſui rurſus &
30 conſolidari poteſt. Ex iſto ſolo intelligitur, Habeſſinos ean-
31 dem cum Judæis circumciſionem non uſurpare. Neque ullâ aliquâ inſigni cerimoniâ, aut commemoratione finis cujusdam notabilis peragitur, quidquid etiam incomtus ille Tzagazaab[9] ineptiat; *patratur* enim *privatim* à muliercula quâdam, remotis arbitris: idque ne vir quidem ſpectare voluerit.
32 Quod verò octavum diem obſervent, id potiſſimam ſuſpicionem Judaiſmi auxit. Sed omnem dubitationem tollit *Claudii* Æthiopiæ Regis *confeſſio*, qui, ſuſpicionem Judaiſmi de ſe ſuiſque amoliturus, ſic ait:

33 ወበእንተ፡ ሥርዐተ፡ ግዝረት
ኒ፡ አኮ፡ ዘንትገዘር፡ ከመ፡ አ
ይሁድ። እስመ፡ ንሕነ፡ ናአምር፡
ቃለ፡ መምህር፡ ለጳውሎስ፡ ፈ
ልፈለ፡ ጥበብ፡ ዘይቤ። ተገዝ
ሮኒ፡ ኢይበቍዕ፡ ወኢተገዝሮ
ኒ፡ ኢያሠልጥ፡ ዘእንበለ፡ ደ
እሙ፡ ሐዳስ፡ ፍጥረት፡ ዘውእ
34 ቱ፡ አሚን፡ በእግዚእነ፡ ኢየ
ሱስ፡ ክርስቶስ። ወካዕበ፡ ይቤ፡
ለሰብአ፡ ቆሮንቶስ፡ ዘኒ፡ ነሥ
አ፡ ግዝረተ፡ ኢይንሣእ፡ ቍልፈተ፡ ኵሉ፡ መጻሕፍ፡ ትምህርቱ፡ ለጳውሎስ፡
ሀለዉ፡ በኀቤነ፡ ወይሜህሩነ፡ በእንተ፡ - - -

Quod verò attinet ad morem circumciſionis, non utique circumcidimur ſicut Judæi; quia (nos) ſcimus verba doctrinæ Pauli fontis ſapientiæ, qui dicit: & circumcidi non prodeſt, & non circumcidi non juvat; Gal. 6, 15. *ſed potius nova creatio, quæ eſt fides in Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum. Et iterū dicit ad Corinthios:* qui aſſumſit circumciſionem, non accipiat præputium[i]. 1. Cor. 7, 18. *Omnes libri doctrinæ Paulinæ ſunt apud nos, & docent nos*

h) Περιτετμημένος τις ἐκλήθη, μὴ ἐπισπάσθω. *Si quis circumciſus vocatus fuerit, ne ſuperinducat* ſc. præputium per denudationem dilaceratum.

i) Variat hic Codex impreſſus, qui habet: ለእመቦ፡ ዘቦአ፡ እንዘ፡ ግዙር፡ ወእቱ፡ ኢይፃእ፡ *& ſi quis circumciſus ingreſſus fuerit; ne egrediatur*, ſenſu obſcuro.

ግዝረት ፡ ወበእንተ ፡ ቍልፈት ።	*nos de circumciſione, & de præputio.*
ወግዝረትሰ ፡ ግዝረትነ ፡ ዘኮነ ፡ በሥ	*Verùm circumciſio noſtra ſecũdùm* 35
ርዓ ፡ በልማደ ፡ ሀገር ፡ ከመ ፡ ብ	*conſuetudinẽ regionis fit, ſicut inciſio*
ጥነተ ፡ ገጽ ፡ ዘኢትዮጵያ ፡ ወኖ	*faciei in Æthiopiá & Nubiâ: & ſicut*
ባ ። ወከመ ፡ ቍስረተ ፡ እዝን ፡	*perforatio auris apud Indos. Id au-* 36
ዘሰብአ ፡ ህንድ ። ዘንተሰ ፡ ዘንገ	*tem, quod facimus non* (facimus)
ብር ፡ አኮ ፡ በዐቂበ ፡ ሕገገ ፡ ኦሪ	*ad obſervandas leges Moſaicas, ſed*
ት ፡ ዳእሙ ፡ በልማደ ፡ ሰብእ ።	*tantùm propter morem humanum.*

Hæc res nos admonet *circumciſionis* (ſi ita dicere fas eſt) 37
fœmellarum[f]; de qua loqui Gregorium pudebat, & nos de
eâ ſilere maluiſſemus, niſi ille toties à nobis exploſus Tzaga-
zaabus in inconditâ ſuâ Confeſſione Fidei, de illâ tanquam de
re aliquâ egregiâ, juſſu Reginæ Maquedæ introductâ, ſcri-
Hiſt. L. 18. pſiſſet: niſi etiam *Paulus Iovius*, Epiſcopus utique Novo-
Comenſis, iſtius propudii meminiſſet. *Eſt autem mos* non 38
Habeſſinis ſolummodo, ſed *aliis* etiam *Africæ populis, Ægy-
ptiis*[k] ipſisq; *Arabibus* familiarisſimus. Puellulis enim quid- 39
piam abſcindunt, quod naturæ ſuperfluum, & indecens eſſe
putant. Impudentisſimæ promontorii *Bonæ Spei* fœminæ,
brutis ſimiliores, id retinent, & nautis pro vili mercede oſten-
dunt. *Carunculam* vocat Paulus Jovius: *excreſcentem rem* 40
oblongiorem, Golius: Arabes ſpeciali vocabulo بظر & بظارة
Bedhron & *Bedhara* vocant, & multo plura vocabula ad to-
tùm hoc negotium ſpectantia habent. Inter fœminas illorum
æquè magnum convicium eſt, ſi alicui dicatur يا بنظر *ô Ban-
daron*! i. e. *ô indeciſa*[l]! quam ſi virum inter Judæos voces ערל
Arel, Incircumciſum. Id demum mirabile eſt, Africæ tan- 41
tùmmodò & partim Aſiæ fœmellas tali procidentiâ labora-
re; nam Judæorum fœminæ in Germaniâ, de hoc more ex
ſcriptoribus ſuis audientes, rident, tanquam ignorantes, quid
puellis abſcindi poſſit[6].

Nihilo magis huc facit *abſtinentia à carne ſuillâ*, aliis- 42
que cibis lege Moſaicâ vetitis, ſicut egregiè monet idem Rex
Claudius in ſuâ confeſsione:

ወበእንተ ፡

k) *S. Ambroſius* de Abrahamo l. 2, c. 11. id jam ſuo tempore audiverat; ait enim: *Et fœmina apud Ægyptios circumcidi feruntur.* Propterea Rabbinus quidam ſcribit, ubi circumciſionis mentio fit in S. Scriptura, ſemper *maſculos* addi; ut in Commentario docebimus.

l) Sic melius, quàm *incircumciſa.* Eſt autem vox Arabica tam fœda & probroſa, ut inſerto N. transformanda fuerit, prout id in obſcœnis fieri conſuevit. Nam ſecundùm radicem *Badaron* dicendum eſſet.

43 ወለእንተ፡ በሊዐ፡ ሐሬውያ፤፡
እኮ፡ዘንትከላእ፡ በዐቂበ፡ ሕገ
ገ፡ኦሪት፡ ከመ፡አይሁድ። ለዘ
፤፡ በልዐ፡ ኢናስቀርር፡ ወኢናረ
ኵሶ፡ ወለዘ፤፡ ኢበልዐ፡ ከመ፡
ይብላዕ፡ ኢናገብር። በከመ፡ ጸ
44 ሐፈ፡ አቡነ፡ጳውሎስ፡ ለብሔረ፡
ሮማ፡ እንዘ፡ ይብል፡ ዘ፤፡በልዐ፡
ኢይመንኖ፡ ለዘኢይበልዕ፡ ወለ
ኵሎሙ፡ እግዚአብሔር፡ ተወ
ክፈሙ። መንግሥተ፡ እግዚአ
ብሔር፡ኢኮነት፡ በመብልዕ፡ወለ
መስቴ። ኵሉ፡ ንጹሕ፡ ለንጹ
ሐን፡ ወእኩይሰ፡ ለሰብእ፡ በሊ
45 ዕ፡ምስለ፡ዕቅፍት። ወማቴዎ
ስ፡ወንጌላዊ፡ይቤ። አልቦ፡ዘይክ
ል፡ ያርኵሶቶ፡ ለሰብእ፡ ዘእን
በለ፡ ዘይወጽእ፡ እምአፉሁ።
ወዘሰ፡ወስተ፡ ከርሡ፡ ይበውእ፡
ወይትገመር፡ ጸሙ፡ ወይትገደፍ፡
ወይትከዐው፡ ወያነጽሕ፡ ኵሉ፡
መባልዕት፡ወበብሂለ፡ዝንቱ፡ቃ
ሉ፡ ነሠተ፡ኵሉ፡ሕንጻ፡ ስሕተ
ቶሙ፡ለአይሁድ፡እለ፡ተምህ
ሩ፡እመጽሐፈ፡ኦሪት።

Quod autem ſpectat eſum carnis ſuillæ, non utique prohibemur eo, propter obſervationem legis Moſaicæ, ſicut Judæi. Eum enim, qui eâ veſcitur, non abominamur, neque immundum judicamus: neque eum, qui eâ non veſcitur, ut veſcatur, cogimus. Sicut ſcripſit Pater noſter Paulus ad Romanos dicens: Qui veſcitur non contemnat eum, *Rom. 14, 4.* qui non veſcitur; omnes enim Dominus ſuſcipit[m]; *Regnum Dei non conſiſtit in cibo & potu, omne mundum eſt mundis. Malum verò eſt homini edere cum ſcandalo. Et Matthæus Evangeliſta dicit:* *c. 15, 11.* Nihil poteſt contaminare hominem, niſi quod egreditur ex ore ejus; quicquid enim ingreditur in ventrem, atque ventriculo retinetur, id tandem in abſceſſu ejicitur, & effunditur; *& ſic mundum pronunciat omnem cibum. Dùm verò dixit iſta verba ſua, deſtruxit totam ſtructuram erroris Judæorum, qui docti fuerunt ex libro legis Moſaicæ.*

46 Nationes pleræque peculiarem ciborum uſum habent; quædam ſuperſtitione: quædam etiam conſuetudine. Ne loquar nunc de Muhammedanis, qui & ipſi carne ſuillâ, nec
47 non vino abſtinent. Nonne ſtupendus *Baneanorum*[n], haud ſecus ac olim *Pythagoræorum* mos eſt, qui nullum omnino animal mactant, nedum illorum carne veſcerentur? ſed oleribus duntaxat & lacticiniis vivunt, quibus ſolis homines
48 ſuſtentari poſſe, nos vix putaremus. Aliæ contrà omnibus animalibus veſcuntur, etiam carnivoris, & eſui aliàs ingra-
49 tis, ut Pamphagi. *Tartari* Orientales omnis generis feras camelos & vulpes pro ferinâ apponunt, cui aſſueſcere non

m) Hic quoque variat Codex impreſſus: ለኵሎሙ፡እግዚአብሔር፡አእመሮሙ፡ *Omnes Dominus novit.*

n) Populus in India notiſſimus, ut ex Itinerariis conſtat.

Itin.Orient. potuit Georgius Andreas Holſatus ⁽⁸⁾. Quidam noſtratium, *L.III.c.8. & ſeqq.* gulæ ſtudioſi, cibos apponunt aliis mortalibus planè abominabiles, veluti *ranas, teſtudines, cochleas*, & neſcio quid inſectorum ampliùs. Gregorius meus *aſtacos, cancros, cammaros* & menſarum noſtrarum decus, *oſtreas*, deniq; omne 50 teſtaceum genus, mirum in modum faſtidiebat: ſed & *gallopavones, lepores* & alia inſueta ſibi animalia inter dapes noſtras videns, nauſeabat. Interrogatus, *cur abſtineret carne ſuillâ?* viciſſim percunctabatur, *cur nos equina?* Et fatendum eſt, ſi cum Tartaris convivandum nobis eſſet, neminem ſine ſtomacho equinam facilè eſurum, cum tamen inter illorum dapes ſit frequentiſſima. Imò Legati eorum apud Principes noſtros *equos pingues* pro culinâ ſuâ petere ſolent.

A ſanguine verò & ſuffocatis abſtinent, non vigore Le- 51
Act.15,29. & 16,4. gis Moſaicæ, ſed ſtatuti Apoſtolici in Eccleſiâ Orientali ſemper: in Occidentali verò per multa ſecula obſervati [o], & in Conciliis nonnullis repetiti; nosque reprehendunt, quod id in deſuetudinem paſſi fuerimus venire.

Nec *Sabbati* feriæ Judaiſmum probant; non quòd illas 52
à gentibus quibusdam didicerint, quæ ſeptimum diem tanquam ſacrum celebraverunt, ut quidam ſcribunt; ſed antiquus Eccleſiæ primitivæ uſus, alliciendis fortè Judæis, & aſſiduo precum ſtudio, in Oriente diu retentus ⁽⁹⁾, in Æthiopiâ quoque invectus fuit. Sic enim in pervetuſtis conſtitutio- 53
lib.8.c.33. & 7,24. nibus (*quas vocant Apoſtolorum*) legitur:

Ἐργαζέσθωσαν οἱ δοῦλοι πέντε ἡμέρας. Σάββατον δὲ καὶ κυριακὴν σχολαζέτωσαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς εὐσεβείας.	*Quinque diebus ſervi laboranto. Sabbato verò & Dominicâ feriantor in Eccleſiâ propter piam doctrinam, &c.*

In Sabbatis *Evangelia cum aliis ſcripturis legenda eſſe*, ſanxit 54
Can.16. concilium Laodicenum, cum antea Paraſchæ legis Moſaicæ ſolùm: Evangelia autem non niſi die Dominicâ lecta fuiſſent; quaſi Veteris Teſtamenti textus Veteri: Novi verò, no-
L.VI.c.8. in pr. vo tantùm Sabbato convenirent. Adhæc Socrates teſtatur: 55
SABBATO ET DIE *Dominicâ congregationes in Eccleſiis haberi ſolitas*. Et Gregorius Nyſſenus [p], cujus ſcripta Æthiopes habent, ait: *Quibus oculis diem Dominicam intueris, qui Sabbatum dedecoraſti? an neſcis, hos dies germanos eſſe, ac ſi in alterum*

o) Tertullian. Apolog. c.9. argumento Can. 2. Concil. Gangr. Trullan. c. 67. Euſeb. L. V. c.1. Sixtus Senenſ. annot. 16. & 173. Mart. Delrio ad loc. Gen. 9,4. & P. Martyr. ibid. Extat quoque libellus Gallicus de la defenſe du ſang. Colon. 1678.

p) Adverſus eos, qui caſtigationes ægrè ferunt.

56 *terum injurius ſis, te in alterum impingere?* Verùm Claudius talem inter utrumq; diem facit differentiam, ut cultum diei Dominicæ Sabbato longè præferat,[10] ſic ſcribens:

57 ወበእንተ፡ መክንያተ፡ አክብሮ
ትነ፡ ዕለተ፡ ቀዳሚት፡ ሰንበት፡
አኮ፡ ዘናከብራ፡ ከመ፡ አይሁ
ድ፡ እለ፡ ሰቀልዎ፡ ለክርስቶስ፡
እንዘ፡ ይብሉ። ደሙ፡ ላዕሌነ፡
ወላዕለ፡ ውሉድነ። እስመ፡ እ
መንቱሰ፡ አይሁድ፡ ኢይቀድ
ሑ፡ ማየ፡ ወኢያነድዱ፡ እሳ
ተ፡ ወኢያበስሉ፡ ጸብሐ፡ ወኢየ
ኀብዙ፡ ኅብስተ፡ ወኢይፈልሱ፡
58 እምቤት፡ ውስተ፡ ቤት፡ ወባሕ
ቱ፡ ንሕነሰ፡ ናከብራ፡ እንዘ፡ ንገብ
ር፡ ባቲ፡ ቍርባነ፡ ወንገብር፡ ባ
ቲ፡ መሳሐ፡ በከመ፡ አዘዙነ፡ አ
በዊነ፡ ሐዋርያት፡ በዲድስቅል
59 ያ። አኮ፡ ዘናከብራ፡ ከመ፡ ሰን
በተ፡ እሑድ፡ እንተ፡ ይእቲ፡ ዕ
ለት፡ ሐዳስ፡ ዘይቤ፡ ዳዊት፡ በእ
ንቲአሃ፡ ዛቲ፡ ዕለት፡ ገብረ፡ እግ
ዚአብሔር። ንትፈሣሕ፡ ወንት
60 ኀሠይ፡ ባቲ። እስመ፡ ባቲ፡ ተን
ሥአ፡ እግዚእነ፡ ኢየሱስ፡ ክር
ስቶስ። ወባቲ፡ ወረደ፡ መንፈስ፡
ቅዱስ፡ ላዕለ፡ ሐዋርያት፡ በጽ
ርሐ፡ ጽዮን። ወባቲ፡ ተሰብአ፡ ው
ስተ፡ ከርሠ፡ ቅድስት፡ ማርያም፡
ድንግል፡ በኵሉ፡ ጊዜ። ወባቲ፡
ይመጽእ፡ ዳግመ፡ ለዕሤተ፡ ጻድ
ቃን፡ ወለፍዳ፡ ኃጥአን።

Quòd verò attinet ad celebrationem noſtram (diei) *priſci Sabbati: non ſanè celebramus illud ſicut Judæi, qui crucifixerunt Chriſtum, dicentes:* Sanguis ejus ſit ſuper nos, & ſuper liberos noſtros. *Mat. 27,25* *Quia illi Judæi neque hauriunt aquam, neque accendunt ignem, neque coquunt ferculum, neque pinſunt panem, neque migrant de domo in domum. Nos autem ita celebramus illud, ut adminiſtremus in eo ſacram cœnam & exhibeamus in eo Agapas,* (i. e. convivia charitatis pauperibus vel viduis dari ſolita) *ſicut præceperunt nobis Patres noſtri Apoſtoli in* Διδασκαλίᾳ. *Non celebramus iſtud ita ſicut Sabbatum feriæ primæ, quæ dies eſt nova, de qua David ait:* Hæc eſt dies, quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in eâ. *Pſ. 118,24* *Quia in eâ reſurrexit Dominus noſter Jeſus Chriſtus: & in eâ deſcendit Spiritus Sanctus ſuper Apoſtolos in Oratorio Sionis: & in eâ incarnatus fuit in utero S. Mariæ virginis perpetuæ: & in eâ veniet iterum ad remunerationem juſtorum & ultionem peccatorum.*

61 Gregorius quoque teſtatus eſt, *Habeſſinos ſuos à nullo alio, quàm agreſti & vili labore in Sabbato abſtinere.* Diu autem duravit mos iſte in Eccleſiâ, donec paulatim abrogaretur; nam Canone XXIX dicti Concilii Laodiceni Chriſtiani ju-
62 bentur *in Sabbato operari.* Lectiones ſacræ nihilominus continuatæ fuerunt, ut ex Canone ſupra allegato patet, donec etiam hæ intermitterentur; forte quia, laborandi veniâ datâ, pauci auditores reperti fuerunt.

Fratrem fratris defuncti viduam in Habaſſiâ more Ju- 63
c.21.in fin. daico ducere licere, *Alvarez*, autor eſt, cujus rei exemplum inſigne[11] profert, addito: *Habeſſinos id defendere legibus*
Deut.25,5. *Veteris Teſtamenti.* Sed Gregorius diſertè negavit id licere; 64 à magiſtratu quidem non puniri, uti nec polygamiam: tales
c.20. tamen conjuges à ſacrâ ſynaxi arceri; quod Alvarezius quoque tradidit. Verùm exinde non ſequitur morem iſtum à Ju- 65 dæis ad Habeſſinos eſſe translatum, non magis, quam ſi quis gentium polygamiam & divortiorum jura à Judæis profecta dixerit. Id verò mirum, nec diſſimulandum eſt, illos 66
Gen.32.33. muſculo ſeu nervo illo (quem Judæi גִּיד הַנָּשֶׁה Æthiopes ሥርው፡፡ ሕሩም፡ h.e. *Nervum interdictum*, Amhar: ፍለዶ: vocant) abſtinere, illumque mulionum tantùm cibum eſſe. Sed hoc ſolum fortaſſe à Judæis ſuæ regionis didicerunt, quo-
1,14,43. rum aliquot colonias in Æthiopiâ dari ſupra narravimus. Neque nos movet Patriarchæ Alphonſi Mendezii autoritas, 67 qui Rempublicam quandam Judaicam in Abaſſiâ ſibi repræ-
2,3,17. ſentavit (ut ſupra diximus) donec exempla & caſus ſpeciales audiamus, quos illum recenſere oportuiſſet. Non multo 68 plus ad rem facit, quod de Eunucho Reginæ Candaces affertur; illam enim non Habeſſinorum, ſed Æthiopum Me-
2,4,8. roën incolentium Reginam fuiſſe, alibi docuimus: nec ſi ille Judæus fuit, & Heram ejus cum popularibus ſuis talem fuiſſe ſequitur. Quin ſunt qui ſcribant, *Menileheci* poſteros 69 brevi ad idolorum cultum reverſos; quod ſi doceatur, vana erit aſſertio de continuatione Judaicæ religionis usque ad tempora Apoſtolorum. Judaiſmi certè in Europâ diu ſuſpecti fuerunt Habesſini, & adhuc multis ſunt. Id animadver- 70
N.G.II,18. tens Rex Claudius ex diſputationibus cum P. *Gonçalo Rodri-*
p.317. *guezio* habitis, illiusque ſcriptis, quæ impugnandis Habesſinorum erroribus compoſuerat, Confesſionem edidit, cujus partes modò retulimus, & in commentario noſtro integram [12] rurſus cum lectore communicabimus. Illius præcipuus ſcopus fuit, ſuſpicionem illam à ſe ſuisque dimovendi; quod, ut mihi quidem videtur, egregiè præſtitit.

CAP. II.

De Habesſinorum converſione ad Fidem Chriſtianam.

1. *Converſio* Habeſſinorum Reginæ Candaces *Eunucho* vulgò adſcribitur; ſed 3. contra hiſtoriarum authenticarum fidem. 4. *Conciliatio* nonnullorum *vana.* 5. *Re-*

gina

gina Candace non Habeſſina, ſed 7. *Meroenſis* fuit. 8. Aliæ traditiones non meliores. 12. Tempore *Athanaſii* eam contigiſſe demonſtratur, 17. per *Frumentium* primum Æthiop. Epiſcopum. 19. Conſentit *Codex Axumenſis.* 20. Rationes dubitandi, 25. & decidendi, 26. ex *Ruffino*, 27. *Baronio* & 30. *Gregorio.* Frumentius *Abba Salama* dictus. 31. Encomium ejus apud Poëtam. 36. *Cedrenus* & *Nicephorus*, tempore Juſtiniani converſionem factam aſſerentes, refutantur 38. variis argumentis, & 41. ſpeciatim ex *Nicanis Arabicis* Canonibus.

1 COmmunis inter Europæos fama eſt, converſionem Ha-
beſſinorum ad Fidem Chriſtianam autore *Eunucho* illo *Act.8.27.*
2 Æthiopico factam fuiſſe. Et fortè Habeſſini ipſi, id ſibi *Alv.c.38.*
glorioſum rati, idem adſtruxerunt; freti *codice Axumenſi*, *B.Tell.l.28.*
ubi eadem hiſtoria, ſicut in Actis Apoſtolorum, de Æthiopi- *& ſeq.*
bus memoratur, at ſine aliis circumſtantiis; ut facilè colligas
autorem illius libri plures neſciviſſe: adeoque hiſtoriam hanc
3 apud illum non natam, ſed exſcriptam. Nec plus novit Tzaga-
zaabus in Confeſſione ſuâ Fidei ſupradicta. Id oppidò mirũ *1,1,3.*
eſt, Davidē Regem idem vel aſſeveraſſe: vel aſſeveranti Alva- *Alvar.c.83.*
rezio aſſenſum fuiſſe; ſiquidem hiſtoriarum cùm Æthiopi- *in fin.*
4 carum tùm Græcarum fides aliud planè ſuadeat. *Concilia-
tionem* equidem nonnulli hanc afferre ſtudent, *quaſi initia
Chriſtianiſmi & quidem tenuia valde & obſcura tum pri-
mùm cœperint;* ſed & hoc firmis rationibus non de Æthio-
picâ aliquâ gente in genere: ſed de Habeſſinicâ in ſpecie de-
monſtrandum fuiſſet; cum teſtimonia, quæ nos jam jam
afferemus de converſione non ſemi-Chriſtianorum, ſed vel
5 Judæorum, vel Ethnicorum loquantur. Nam *Candacen*
illam non fuiſſe Reginam Habeſſinorum, paulò ante dixi-
6 mus. Neque nomen ejus proprium *Lacaſa*, quod in Catalo-
gis vulgatis legitur, apud Tellezium reperitur. ሕንደቄ : *Hhen-
daqe* autem, vel Hindake, aliud vocabulum non eſt, quàm
Græcum Κανδάκη *Candace*, ex quo alii, abjectâ aſpiratione, *In-*
7 *dich:* alii, quaſi ſphalma correcturi, *Judith* fecêre [q]. Illud
verò nomen Meroënſibus olim familiare, Habeſſinorum
Reginis ignotum manſit. Sed de his ſupra ſatis dictum. *2,4,7.*
8 *Alii* converſionem Habeſſinorum non quidem ad
Candaces Eunuchum, attamen ad Apoſtolorum tempora *P.Jov.d.l.*
referunt, eamque *Bartholomæo*: alii *Matthæo* [r], vel quia in *18.*
9 vita ejus non reperitur, *Matthiæ* adſcripſerunt.(13) Quæ om-
nia Habeſſinis ſunt ignota, qui iſta à noſtratibus referri audi-
entes, non malè reſponderunt: *de inferiore fortaſſis Æthio-* *B.T.p.72.*

X 3 *piâ*

q) Fuêre qui per inſignem oſcitantiam ipſum Eunuchum *Iudich* dictum fuiſſe putarent. Dreſſer. Orat. p. 7.

r) ſcil. *Ruffinus* ait L.I.c.9. Matthæo *Æthiopia: eiq; adhærens citerior India* Bartholomæo *dicitur ſorte decreta.*

piâ, quæ Abaſſiam & Ægyptum interjacet, accipienda illa
eſſe. Nuſpiam tamen docetur, quis ſucceſſus illius prædica- 10
tionis fuerit: qui Reges aut populi pro vel contra eam ſtete-
rint: quibus paſtoribus, vel ritibus vel libris uſi fuerint: quæ
forma Eccleſiæ, quæ doctrina illius temporis extiterit. De 11
quibus omnibus cum altum ſit ubique ſilentium, nec nos ta-
le Religionis Chriſtianæ initium in Habesſiniâ agnoſcere
poſſumus.

Id demum certum eſt, quod & Habeſſinorum & Græ- 12
H.E.L.I. corum Latinorumque ſcriptores, cumprimis Ruffinus & qui
c.5. eum ſequuntur,[s] conſenſu[(14)] tradunt, *tempore S. Athanaſii*
Patriarchæ Alexandrini ſub Conſtantino Magno circa an-
p.77. num Chriſti 330. (ut quidem *Tellezius* computat) vel non ita
multo poſt, converſionem Æthiopiæ hoc pacto contigiſſe:
B.T.I.28.& Meropius, *mercator Tyrius*, (Philoſophum Ruffinus vocat) 13
ſeqq. *in Indiam*[t] *profecturus, appulit ad littus Æthiopiæ in Mari*
L.I.II. *rubro*; (quod ſtylo illorum temporum etiam *Indicum* à qui-
busdam vocitatur) *ibi mortuus* (occiſum à barbaris ait Ruffi- 14
nus) *reliquit duos adoleſcentes*, Frumentium & Ædeſium:
(ፍሬምናጦስ፡ወሲድራኮስ፡ Fremonatum & Sydracum Habeſſini
vocant) *qui capti & ad Regem adducti, ob ingenii ſolertiam
& induſtriam chari & accepti, tandemque libertate donati,
&, quod literas ſcirent, chartophylacio atque ratiociniis Re-
giis præfecti fuerunt. Rege mortuo, in iſtis muniis apud Regi-* 15
*nam tutricem permanſerunt, quoad filius Regis pupillus ado-
leſceret. Interim mercatores Chriſtianos, qui illuc appelle-* 16
*bant, omni officiorum genere proſequebantur, tantumque de
ſe virtutis & integritatis ſpecimen inter illas gentes dabant,
ut Chriſtiana religio ab omnibus magni æſtimaretur. Quo* 17
velut fundamento poſito, Frumentius ad S. Athanaſium *pro-
fectus, ab illo ob præclaras ingenii dotes, & Fidei conſtantiâ* pri-
mus Æthiopiæ Epiſcopus *creatus fuit. Itaq; in Æthiopiam* 18
*reverſus Baptiſmo initiavit incolas: Presbyteros & Diaco-
conos conſtituit: templa exſtruxit: & ſic* primus *religionem
Chriſtianam in Æthiopiâ fundavit.* His planè congruentia 19
B.T.I.29. habent Æthiopes in codice ſuo Axumenſi, niſi quòd, ſtabi-
liendæ converſionis ſub Candace factæ, addant: *Miratos
fuiſſe adoleſcentes illos Tyrios, quòd Æthiopes crederent in*
Chri-

s) *Socrates* Hiſtor. Eccl. L. I. c. 15. *Theodoret*. Hiſt. Eccl. L. I. c. 22. de Indorum fide. *Sozomenus* L. II. c. 23 *Baron*. A. 327. Tom. 3.

t) de quâ ſuprà L. I. c. 1. & in Commentario plura.

Chriſtum,& adorarent S. S. Trinitatem, & mulieres crucem
in capite gererent, cùm tamen à nullo Apoſtolo prædicatum
20 *illis fuiſſet Evangelium.* Nos multo magis miramur Æthio-
piam (ut quidam ſcribunt) tempore Apoſtolorum ad Chri-
ſtum converſam, nullum habuiſſe Epiſcopum, nullum ba-
ptiſmum, nulloſque ſacerdotes & diaconos; & iſta omnia
21 tempore Athanaſii primùm conſtituenda fuiſſe. Præterea
nemo ſibi facilè perſuaſerit, tale initium tanto tempore ſine
incremento manſiſſe, & vel Æthiopes ipſos: vel vicinos Chri-
ſtianorum Epiſcopos tam incurioſos ſui fuiſſe, ut primordia
22 fidei Chriſtianæ non ampliùs excolerent aut juvarent; præ-
ſertim illâ tempeſtate, quâ Chriſtiani per univerſum Impe-
rium Romanum, in Ægypto maximè, crudeliſſimam perſe-
cutionem tempore Diocletiani paterentur. Quî factum eſt,
quòd non catervatim ſe receperint ad ſolum hunc tum tem-
poris in toto orbe exiſtentem Chriſtianorum Principem, jam
à tempore Eunuchi, ſi non plenè illis addictum, utique non
malè affectum, protectionem vel refugium apud illum quæ-
23 rentes? Sileretne omnis *Hiſtoria Eccleſiaſtica*, & Patriarcha-
rum Alexandriæ annales, tantum Regem, quem omnium
primò Deus luce verbi ſui illuminaverit? Nullíne ibi dati fu-
iſſent Martyres, quorum memoriam tam ſollicitè conſerva-
runt Habeſſini? Nulláne bella, turbæ aut ſeditiones ob nò-
vum Chriſtianorum cultum orta, ſed pacificè omnia pera-
24 cta? Tanti mòmenti rem aſſerere, & tamen nullas circum-
ſtantias, nullos rerum eventus addere, à veritate hiſtoricâ
alieniſſimum videtur.

25 Sufficit nobis, Æthiopes cum noſtris ſcriptoribus in præ-
cipuis circumſtantiis concordare; in quibus enim diſcre-
pant, veluti quòd *Meropius* mercator morbo obierit, &
quòd duo illi ſocii *Fremonatus* & *Sidracus* vocentur, eæ ni-
26 hil ad ſummam rei faciunt. In loco mirè deceptus fuit *Ruf-*
finus (15); nam Indiam propriè dictam, cum aliis [u] intellexiſſe
videtur, cujus tamen neque ſitum, neque fines ſcivit; *Æthio-*
pia enim *cohærere* dicit *citeriorem Indiam: inter quam &*
Parthiam, ulteriorem Indiam mediam facit; ita illi propin-
27 quior fuit India ulterior: & Parthia remotior. Hæc cauſa
eſt, quòd *Baronius* [x] duos Frumentios fuiſſe putaverit, *alte-*
rum

u) *Theodoretus* loco ſuprà cit. de Frumentio ait: τοῦ μεγίστου πελάγους καταφρονήσας. *Maximum pelagus* (Oceanum) *non curans.*

x) In Martyrologio Roman. d. 27. Octob.

rum Axumæ prædicatorem(16); cum tantùm unus idemque fuerit Habeſſinorum, ſive Indos, ſive Axumitas appelles, Apoſtolus & Epiſcopus.

Hanc ſcriptorum conciliationem usque ad hoc tempus 28
L,28.p.72. occultam fuiſſe, ait *Tellezius*: nec immeritò gloriatur veritatem iſtam à Patribus Societatis detectam, & tum primò IN
L.I.cap.30. p.77. FORMA (ut loquitur) introductam fuiſſe religionem Chriſtianam; ſcilicet traditione perſuaſus, antea quoque Chriſti cognitionem in Æthiopiâ viguiſſe. Sed quanta vel qualis 29
fuerit, à nemine docetur: neque Ruffinus Judaicæ, vel informis alicujus ſectæ Chriſtianæ, quæ præceſſerit, mentionem facit; quin potius ait: *terram hanc nullo Apoſtolicæ prædicationis vomere proſciſſam.* Mihi verò *Gregorius* dudum retu- 30
lerat, *nullam aliam prædicationem Evangelii in Habeſſiniâ ſciri, quàm quæ tempore Athanaſii regnantibus* Abreha &
2, 4, 16. Atzbeha *fratribus* (quorum ſupra meminimus) *ab religioſo viro* አባ ፡ ሰላማ ፡ Abba-Salama *facta ſit*; ſic enim nomen Frumentii, uti & aliis factum, mutaverunt. Celebratur iſte in- 31
ter Æthiopiæ Metropolitas in *Liturgiâ Æthiopica*[y]: nec non à Poeta noſtro, ceu *primus* qui facem Evangelio prætulit,
Encom. 26. Inlu 3. hoc carmine:

ሰላም ፡ በቃለ ፡ ትፍሥሕት ፡ እብሎ ፡
እንዘ ፡ አዐብዮ ፡ ወአሌዕሎ ፡
ሰላማ ፡ ኆኅተ ፡ ለምሕረት ፡ ወለተሣህሎ ፡
አሠረቀ ፡ በኢትዮጵያ ፡ ሱብርሃነ ፡ ክርስቶስ ፡ ጸዳሎ ፡
እንዘ ፡ ላዕሌሃ ፡ ጽልመት ፡ ወቆባር ፡ ሀሎ ፡

Salutem voce lætitiæ dico ei, 32
magnificans & extollens eum,
(nempe) SALAMAM, *januam miſericordiæ & clementiæ;*
Qui oriri fecit in Æthiopia luminis Chriſti ſplendorem.
Cum (antea) *in ea* CALIGO & TENEBRÆ *fuiſſent.*

Nota hìc verba *tenebræ* & *caligo*, quibus Poëta uſus non fu- 33
iſſet, ſi ſecundum ſupra dictam traditionem aliqualis ſaltem
Encom. 18. Dec. 3. Chriſti notitia in Habeſſiniâ extitiſſet. Porrò idem *Poëta*: 34

ሰላም ፡ ለከ ፡ ሰላማ ፡ እዙዝ ፡
ለከሀሊተ ፡ ትምህርት ፡ ገኑዝ ፡
ሰበ ፡ ሠረቀ ፡ ምስቴታ ፡ ለአምሳለ ፡ ቤዝ ፡
ሱብርሃንከ ፡ አዳም ፡ ወበሠንከ ፡ ሐዋዝ ፡
እስከ ፡ ዮም ፡ ትትፌሣሕ ፡ ወትትሐሠይ ፡ ገዕዝ ፡

Salu-

y) Novo Teſtam. annexa p.160. c. ubi pro ላማ ፡ corrige ሰላማ ፡ & 165. a.

35 *Salutem tibi* SALAMA! *qui juſſus fuiſti*
manifeſtare doctrinam occultam (ſcil. præcedentibus ſeculis)
Quòd exorta fuerit in ea (ſc. Æthiopiâ) *ſicut Phoſphorus, per lucem tuam ſuavem, & pulchritudinem tuam jucundam,*
usque hodie lætatur & exultat ÆTHIOPIA.

36 Quæ hiſtoria veræ converſionis Æthiopiæ cum firmo talo
ſtet, utique conſiſtere non poſſunt, quæ *Cedrenus* [z], & poſt L. XVII, 32.
eum *Nicephorus* Calliſtus [a] alioquin exiguæ fidei & judicii
Hiſtoricus de converſione Habeſſinorum longo tempore
37 poſt factâ prodidêre. Scribunt enim, *Adadum Axumi-* 1,1,9.
tarum (qui non alii quàm noſtri ſunt Habesſini) *Regem,*
circa annum Chriſti 541. Juſtiniani XV. voviſſe, ſe, victo
Homeritarum Rege, Chriſtianam religionem amplexurum,
votique compotem factum, per Legatos ab Imperatore Ju-
ſtiniano petiiſſe Epiſcopos, eosque primos omnium Chriſtia-
38 *niſmum ibi locorum publicaviſſe.* Cum tamen, ut ſupra 2,4,27.
liquidò oſtendimus, Homeritarum Regnum à Calebo Chri-
ſtiano Æthiopum Imperatore, ſeptuaginta circiter annis
ante fuerit everſum; poſtea autem in Perſarum, tum tempo-
ris ea loca tenentium, Habeſſinis, Chriſtianorum defenſori-
39 bus, fruſtra obnitentibus, venerit poteſtatem, à quibus pau-
lo poſt in Saracenorum ditionem ceſſit. Quis ergo Home-
ritarum Rex ab Adado vinci potuit? Neque etiam veriſimi-
le eſt, Adadum (ſi unquam talis Rex extitiſſet) tam procul
petiturum fuiſſe Epiſcopos, linguæ morumque regionis ſuæ
40 ignaros, quos tum temporis multò propiùs Alexandriâ, vel
Hieroſolymis poterat accerſere. Et ſi factum fuiſſet, Juſti-
nianus utique non miſſurus erat Jacobitas, ſed Melchitas:
41 & ſic Melchitarum ſectam ſecuti fuiſſent Habeſſini, cum
tamen ſemper fuerint, & adhuc ſint Jacobitæ. Vt taceam
canonem Nicænum XXXVI. [b] in quo Prælato Æthiopiæ ſe- 3,7,6.
ptimus poſt Prælatum Seleuciæ in conciliis aſsignatur locus;
certisſimo documento, Æthiopes noſtros tempore illius
concilii Chriſtianos fuiſſe, & Præſulem Chriſtianum ſcilicet

Y Me-

z) Anno XV. Juſtiniani. n. 140.

a) Iſtorum autoritate multi clari viri decepti fuêre; cumprimis *Joſephus Scaliger*, de emendat. temp. in Comp. Eccleſ. Æthiop. & poſt eum *Calviſius* in Op. Chronol. *Joh. Laet.* in Comp. Hiſtor. Univerſ. *Cluver.* Hiſtor. Univerſ. in Juſtiniano circa fin.

b) In editione Turriani; ſed eſt XLII. in novâ verſione Abrahami Ecchellenſis, qui LXXXIV. Canones numerat. Arabicè & Æthiopicè habentur, & ſuperiori ſeculo primùm in Europam invecti fuerunt, ut infra dicetur.

Metropolitam habuiſſe. In omnibus ergò circumſtantiis falſos eſſe hiſtoricos illos (17) nunc ſatis liquere putamus.

CAP. III.

De incrementis Chriſtianiſmi in Habesſiniâ, & origine vitæ monaſticæ, ut & de ſanctis Habeſſinorum.

1. Poſt Frumentium multi *Monachi* 2. ex *Romano Imperio*, & quidam 3. ex *Ægypto* venerunt. *Novem* inſigniores 4. nominatim recenſentur. 5. Primus *Aragavvi* à Poëta laudatur, quod deſtruxerit *Regnum Arvvè*: 7. quid hoc ſit? 8. Ædiculæ *Pantaleontis* ejusque ſepulcrum & encomium. 9. *Likans* unius ex illis *Novem* Encomium. 10. Alii Doctores & Martyres. 11. *Miracula* ſanctorum portentoſa. 12. Quidam eques Leonis. 13. Auſteri *Aſceta*. 14. *Gebra-Menfes-keddûs*. 15. *Tecla-hasmanotus* vitæ monaſticæ inſtaurator, 17. quæ in Ægypto cœpit, 18. autore *Antonio*. 19. Hunc ſecuti *Anachoreta* multi, diverſo fine. 20. Eorum ſpontanea tormenta. 22. Antonio ſucceſſit *Macarius* & huic *Pachomius*, & *Aragavvi*, cujus 23. ſucceſſores recenſentur. 24 De *ſchemate Monachali* traditio. 26. *Icogue* Monachorum Antiſtes. 27. *Debra Libanos* olim ſedes ejus, poſtea *Bagêmdra*. 29. *Abba Euſtathius*, 30. miraculis celebris: 31. Leges tantùm non ſucceſſores reliquit. 32. Plena Monachis Habeſſinia. 33. Eorum *inſtituta* & *habitus* diverſa à Græc. & Lat. 36. agros colunt: 37. *civilia officia* gerunt. 40. Monaſteria multa.

IGitur converſione Æthiopiæ per S. Frumentium cœptâ, multi pii viri, partim vocante illo, partim ſponte illuc pro- 1
B.T.I, 31. fecti ſunt. In Chronico Axumenſi legitur, tempore Regis 2
Amiamida Saladobæ Filii, multos Româ veniſſe monachos, atque totum Regnum impleviſſe. Imperium Romanum intelligunt Æthiopes; nam cum Arabibus الروم *Errum* vocant *Græcos* [c], ad quos ſumma rerum tunc temporis erat translata. *Novem* ex illis maximè celebres ſunt, qui in Tigrâ ſubſtiterunt, ibique ſacella ſua exſtruxerunt. Ex vicinâ Ægypto ve- 3
niſſe crediderim, quæ tunc Græcis, ſeu Imperatoribus Conſtantinopolitanis parebat. Sed nomina eorum Habeſſini 4
mutarunt, *Pantaleonte* excepto. Fuerunt autem ſequentes:

አባ፡ አረጋዊ፡	1. Abba *Aragawi*.
አባ፡ ጰንጠሌዎን፡	2. Abba *Pantaleon*.
አባ፡ ገሪማ፡	3. Abba *Garima*.
አባ፡ አሌፍ፡	4. Abba *Alèf*.
አባ፡ ጸሕማ፡	5. Abba *Saham*.
አባ፡ አፌ፡	6. Abba *Afe*.
አባ፡ ሊቃኖስ፡	7. Abba *Likanos*.
አባ፡ አደማታ፡	8. Abba *Adimata*.
አባ፡ ኦጽ vel ዖዝ፡ ſeu አባ፡ ጉባ፡	9. Abba *Oz*, qui & Abba *Guba*.

a Alv. c. 40. Id. c. 41.

c) In hiſtoriâ Saracenica Elmacini paſſim; ubi per الرومية كلام *ſermonem Romanum* intelligendus eſt Græcus.

Ple-

5 Pleroſque reperio in Poëta meo[18], qui illos ab inſigni ſanctitate & miraculis patratis commendat.

De *Aragawo*, priùs *Michaële* dicto, ſic canit: *Encom. 14. Octob. 4.*

ሰላም፡ለሚካኤል፡ስተሰምየ፡ዐረጋዊ፡
እስመ፡ሑረቱ፡ጥበብ፡ወፍናዊሁ፡ልባዌ፡
ምስሌሁ፡ኅቡረ፡ዘለአሐዱ፡ህላዌ፡
ሰላም፡ለቅዱሳን፡ዘተሰነዐው፡ስነዓዌ፡
ከመ፡በጸሎት፡ይስዐሬ፡መንግሥቱ፡ለአርዌ።

6 *Salutem Michaëli! qui nominatus fuit* ARAGAWIS
Quoniam vita ejus (fuit) *ſapientia, & mors ejus prudentia.*
Cum eo trinus qui ſimul unus eſt eſſentia, (i.e. Deus fuit cum illo)
Salutem Sanctis! qui concorditer vixerunt concordiam.
Ut per preces deſtruerent regnum ARWE (ſerpentis)

7 Per vocem *Arwè*, quæ *ſerpentem* ſignificat, vel *regnum Satanæ* in genere intelligit, quod propagatione Chriſtianiſmi fuit deſtructum: vel Ethniciſmum Æthiopicum in ſpecie. Nam ut in antecedentibus diximus; antiquiſſimi Æthiopum ſerpentem pro Deo colebant, atque eò alludere videtur 2, 2, 13.
8 Poëta. Extant adhuc ædiculæ ab illis ſanctis Viris cognominatæ, veluti ቤተ ጰንጠሌዎን፡ *Beta Pantaleon* i.e. ædes S. *Pantaleontis* in *Tigrâ*; ubi etiam ſepulcrum ejus viſitur. De quo Poëta: *Encom. 6. Oct. 7.*

ሰላም፡እብል፡ለጰንጠሌዎን፡ምኩር፡
በማኅጦ፡በዓት፡ሕኑጽ፡አቅመ፡መቃብር፡
አንበሮ፡ምዉተ፡በመልእክተ፡ቃሉ፡ክቡር፡
ሜጠ፡ውስተ፡ፍሥሓ፡ብካየ፡አሐቲ፡አበር፡
ወነፍሰ፡ውሉዳ፡አግዐዘ፡እምቅኔ፡መሪር።

Salutem dico PANTALEONTI *tentato*
in interiori cella, exſtructa juxta ſepulchrum,
Loqui faciens mortuū miniſterio (i.e. ope) *verbi ſui pretioſi:*
Convertit in lætitiam fletum cujusdam viduæ,
Et animam filiorum ejus liberavit è ſervitute amarâ.

9 Novem illorum Sanctorum quoque mentionem facit in carmine de Likano. *Encom. 28. Nov. 3, 1.*

ሰላም፡እብል፡ለአባ፡ሊቃኖስ፡አሐዱ፡
እምነ፡ቅዱሳን፡፱፡እለ፡ይትፌቀዱ፡
በኵተማ፡ርእስየ፡ዘልፈ፡አክሊለ፡ሕይወት፡ያውዱ፡
እፃብዒሁ፡በጸሎት፡አምሳለ፡ማኅትው፡ዘነዱ፡
ወበእጓዚ፡ብትር፡ካዕበ፡ዘተሰቀረ፡ኢዱ።

Saluto Abbam LICANUM, *unum*

è Sanctis, quorum novem numerantur.
Hi verticem capitis mei ſemper coronâ vitæ cingant.
Illius digiti in precatione inſtar lucernarum arſerunt.
Et cum teneret baculum perforata fuit manus ejus.

10 Præter illos & alii *Doctores* famam propagatæ doctrinæ Chriſtianæ meriti ſunt: nec non *Martyres* plurimi, Æthiopibus & Cophtitis ſolummodò noti, in illorum Menologiis celebrantur. 11 De *Sanctis* autem ſuis portentoſa quædam miracula narrant; nam *montes transferre: procelloſum mare tranquillare: mortuos reſuſcitare: è petra percuſſa aquam elicere: ſicco pede per flumina ire*, non inuſitata hîc ſunt prodigia [19]; ut ſi talibus veritas Eccleſiæ Æthiopicæ ſtabiliri poſſet, nulla purior toto orbe daretur. Non nos ſolum S. *Martinum* habemus, qui pannum talaris ſuæ pauperi largitus eſt; fuit hîc, qui tunicam integram dedit [20]. 12 Recenſentur apud eos non tantùm, *qui ſuper aſpidem & baſiliſcum ambularent, & draconem & leonem conculcarent*, ſed quod magis mireris, qui in hâc ferâ tanquam jumento equitarent. [21] 13 Nuſpiam auſteriores *Aſcetæ* reperti. Fuit qui tribus palmulis [d]: alius qui unico paximatio in diurnam refectionem contentus vixit [22]. 14 Sed præcipuâ ſanctitatis famâ claret ገብረ፡መንፈስ፡ቅዱስ፡ *Gabra Menſes Keddus* [23] i.e. Servus *Spiritus Sancti*; in cujus honorem ſingulis menſibus feſtum diem agi, *Antonius Fernandes* autor eſt. 15 Poſt hunc ተክለ፡ሀይማኖት፡ *Tecla Haimanotus*, i.e. *Planta fidei*, vitæ monaſticæ in Æthiopiâ circa annum Chriſti 620. inſtaurator; quem *Poëta* paſſim ſummis laudibus extollit, ut:

ሰላም፡ለልደትከ፡ድኅረ፡ንበረት፡መካን፡
ለእምከ፡ልባ፡ከመ፡ቃለ፡መልአክ፡ተአምኖ፡
ተክለ፡ሀይማኖት፡ፀሐይ፡እንተ፡ትኴንን፡ዘመነ፡
መልአ፡ምድረ፡ስብሐቲከ፡እምወሰን፡ወሰነ፡
ወስማያተ፡ሠነከ፡ከደነ፡፡

16 *Salutem* (dico) *nativitati tuæ (cum primò ſterilis fuiſſet*
Mater tua Leba,) ſicut voce Angeli ſignificatum illi fuit.
TECLA HAIMANOTE! (ſimilis es) *Soli, qui regit tempora.*
Implevit terram gloria tua à termino ad terminum:
Et cœlos claritas tua illuminavit.

17 Cœperat jam pridem iſtud vitæ genus in *Thebaide Ægypti* deſerto, quo multi pii viri, perſecutionibus coacti, ſeceſſerant: ſimul ut abſtinentiâ & temperantiâ precibus intentiùs vaca-

Marginal notes: L. n. 30. — Encom. 17. Maj. 2. — Pſ. 91, 13. — Encom. 2. Mart. 4. — N.G.I, 22. — Encom. 24. Dec. 6.

d) Zacharias quidam Encom. 30. Decemb. 4.

18 vacarent. Inter quos *S. Antonius*, Eremitarum anteſigna- *Socr. L. 8. c. 17.*
nus(24), certis quibusdam legibus hoc vitæ genus circum-
ſcripſit, ac ob id poſt *Paulum* pro inſtitutore illius habitus
19 fuit[e]. Pacatâ Eccleſiâ, ſecuti ſunt illum *Anachoretæ* plurimi,
qui incoacti ſolitariam vitam elegerunt, ob id Monachi di-
cti; quidam eodem ſancto fine: quidam opinione meriti:
quidam non ſine vanæ gloriæ cupiditate; quòd viderent au-
ſteritatem vitæ, ut rem difficilem, vulgo admirationi eſſe,
20 & vehementer laudari. Multi enim non ſatis habebant con-
ceſſis voluptatibus abſtinere: aut corporis neceſſitates tem-
perare; ſed ſemet ſponte repertis tormentis excruciabant, vel
21 fame & inediâ emaciabant. Inolevit iſte mos etiam in Æ-
thiopiâ, ubi nonnulli, ſine ullâ ſuâ aliorúmve utilitate, varios
corporis cruciatus reperêre; veluti *totos dies in aquâ frigidâ*
ſtare: lumbos gravi catenâ cingere: ſolis oleribus, & quidem
parciſſimè, *victitare*: imò, quod fidem ferè excedit, viſus
fuit, qui ſe hiſcenti arbori insereret, atque ſic, illâ ſenſim con-
creſcente, vivus ſepeliri vellet.
22 *Antonium* excepit S. *Macarius*: hunc S. *Pachomius*;
cui in Æthiopiâ ſucceſſit *Abba Aragawi*, primus Monacho-
rum apud Æthiopes præſul; quem ſupra inter novem illos *n. 4.*
23 viros ſanctos nominavimus. Illius ſucceſſores fuerunt:

አባ፡ ክርስቶስ፡ ቤዛነ፡	Abba *Chriſtos-bezana.*
አባ፡ መስቀል፡ ሞአ፡	Abba *Meskel-moa.*
አባ፡ ዮሐኒ፡	Abba *Johanni*, qui አስኬማ፡

Asqema, i.e. *inſigne præſulatus*, ſeu habitum monachalem
24 *Tecla-haimanoto* reliquit. Tradunt enim Archangelum *Mi-*
chaëlem ejuscemodi habitum S. Antonio attuliſſe, eumque
poſtea ſucceſſoribus illius quaſi per manus traditum fuiſſe.
Vocabulum ipſum Græcum eſt σχῆμα *Schema*. Alphonſus Pa- *B. T. I, 33.*
25 triarcha ſcapulario comparat. Extat vita ejus in Æthiopiâ
latè deſcripta, multis referta miraculis, nec non apparitioni-
bus & itineribus ſacris famoſa. Mentio quoque illius ſit in
Diptycho Æthiopum hoc modo:

ተዘከሪ፡ እግዚኦ፡ ለነፍስ፡ ገብር	*Memento Domine animæ ſervi*
ከ፡ አቡነ፡ ተክለ፡ ሀይማኖት፡	*tui Patris noſtri Tecla-haimanoti*
ወኩሉ፡ ኒሎሙ፡ ደቂቁ።	*& omnium ſodalium ejus.*

26 Iſte ergo novis præceptis monachos ſuos inſtruxit: eosque

e) Eutychius Patriarcha in Annal. Eccleſ. Alexandr. p. 485. ſcribit: *Abba Antonium primum monachorum Ægypti tempore Iuliani Apoſtatæ floruiſſe.*

B.T.I,34. circa fin. certo ſubeſſe voluit antiſtiti, qui ሊጨጌ፡ *Ieegue* vocatur, & maximæ ſemper poſt Abunam fuit auctoritatis atque dignationis. Is ſodales ſuos viſitat, aut alios mittit inſpectores, qui corruptiones emendent, & transgreſſores puniant. 27 Antequam regnum Shεwa à Gallanis occuparetur, in monaſterio ደብረ፡ ሊባኖስ፡ *Dεbra-Libanos* h.e. MONS LIBANI dicto ſedem ſuam habuit, quæ poſtea in Bagemdram fuit translata. 28 Atq; hinc eſt, quòd ተስፋ፡ ጽዮን፡ *Teſfa-tzεjonus* Editor Novi *p.28. col. 4.* Teſtamenti Æthiopici in epilogo Matthæi de ſe atque ſodalibus ſuis ait:

ኵልነ፡ ደቂቁ፡ ለአቡነ፡ ተክለ፡ ሃይማኖት፡ ዘደብረ፡ ሊባኖስ፡	*Omnes nos Filii ſumus Patris noſtri Tecla-haimanoti, Monaſterii, Mons Libani* (dicti).

Propter hoc malè à nonnullis viris doctis pro Maronitis habiti fuerunt[25].

29 Alter monachorum antiſtes Abba *Euſtathius* æquè clarus eſt, ejusque in diptycho Æthiopum non minus felix eſt *N.T.p.160, 4.* memoria, dum ajunt:

ተዘከር፡ እግዚኦ፡ ለአቡነ፡ ኤዎስጣቴዎስ፡ ምስለ፡ ኵሎሙ፡ ደቂቁ።	*Memento Domine Patris noſtri Euſtathii cum omnib. filiis ejus.*

Encom. 15. Dec. 5. Eum etiam à miraculis commendat *Poëta:* 30

ሰላም፡ እብል፡ ለጽሬከ፡ ክቡረ፡
እንተ፡ ኮነከ፡ ሐመረ፡
ኤዎስጣቴዎስ፡ ንግድከ፡ እንዘ፡ ያርኢ፡ መንክረ፡
እምኑ፡ ተሀውኮ፡ አስተራመመ፡ ባሕረ፡
እምአእርፎ፡ አፍለሰ፡ አድባረ፡

Salutem dico tunicæ tuæ pretioſæ,
quæ fuit tibi pro navi.
EUSTATHI! *peregrinatio tua oſtendit miraculum,*
ab impetu ſuo plane ſedavit mare (i.e. procellam maris ſedavit)
Et à quiete tranſtulit montes. (i.e. transtulit montes quieſcentes)

B.T.d.l. Hic quidem ſectatoribus ſuis leges præſcripſit, ſed nullum 31 cuſtodem impoſuit; nec illi ipſi eâ de re ſolliciti ſunt, prætexentes: *Euſtathium in Armeniam, nullo nominato ſucceſſore, profectum; ideo nec ſibi integrum eſſe aliquem conſtituere.* Quilibet igitur Abbas (አባ፡ ምኔት፡ vocant) ſui monaſterii ſu- 32 premus arbiter eſt; ſi fato fungatur, ſuffragiis ſodalium illius loci alius eligitur. Plena autem eſt Habeſſinia iſtorum hominum,

minum, idque non ſine magno Reipublicæ damno, quam
nullâ re juvant; *contra hoſtes imbelles, & adverſum tributa*
33 *immunes.* Verùm enim verò *inſtituta* illorum à Latinis &
Græcis longè ſunt *diverſiſſima.* Nam ſi አስኬማ ፡ *Schema*
illorum & crucem, quam geſtant, excipias, à ſecularibus vix
34 dignoveris. Nec enim cucullum aut veſtitum monacha-
lem gerunt: nec in cœnobiis vivunt: ſed juxta templum
quoddam per tuguria humilia ſparſi, in villâ quâdam cir-
35 cumſeptâ degunt. Certas preces in numerato habent, ſa-
tisfactum pietati ſuæ putantes, ſi penſum ſuum abſolvant;
quod ut eò maturius fiat, *Pſalmos* tanta celeritate decurrunt,
ut ego Romæ illos audiens, & idem exemplar manu tenens,
36 nunquam voce, vix oculis legentes ſequi potuerim. Vnus-
quisque agrum ſuum colit, & de proventibus illius vivit, at-
que liberè disponit: aliàs abit & redit, quocunque & quan-
docunque illi viſum fuerit; adeoque prædia eorum *clauſtra*
dici nequeunt, neque illi Monachi: ſed potiùs cœlibes colo-
ni, modò ſemper integrum ſervent cœlibatum. Infamiâ ta-
men notantur illi, qui relicto monachatu uxores ducunt:
nec filii eorum clerici fieri poſſunt: & pro injuriâ accipitur, ſi
37 quis Monachi filius vocetur. Adhæc *officia civilia* gerunt,
& interdum præfectos Regionum agunt, ut exemplum *Tza-
gazaabi*, cujus ſæpè meminimus, demonſtrat. Illum enim 2, 17, 5.
38 monachum fuiſſe, ex itinerario Alvarezii liquet. Tales uti- c. 46.
que cum *S. Hieronymo* meritò interrogares: *Si monachus eſſe* Ad Paulin.
cupis, quid facis in urbibus? quid in caſtris? quid in præfectu- de inſt. mo-
39 *ris?* Patribus Societatis non niſi ſummè displicere poterant; nach.
quare contemtim ſemper de illis locuti ſunt: & illi vicisſim
conatibus illorum fortiter obſtitere; quamobrem maximos
40 Fidei Catholicæ perſecutores eos vocat B. Tellezius. Mo- L. 1. c. 34.
naſteria (ſi ita appellare licet illorum villas) plurima ſunt per
totum regnum ſparſa, & communiter ደብር ፡ *Mons* in plur.
አድባራት ፡ *Montes*, quòd in illis primitus exſtructæ fuerint,
appellantur; ut ደብረ ፡ ቢዘን ፡ *Monaſterium Bizen*, ሃሌሉያ ፡
Halleluja, ደሞ ፡ *Damo*, *Albamata*, & ſimilia. Præterea
omnes inſulæ lacus Tzanici, exceptâ Deka, 1, 8, 14.
monachorum ſunt,

CAP.

CAPITIS III. ADDITIO. DE *MONIALIBUS.*

Moniales etiam dari in Æthiopiâ ex B. Tellezio colligo; 41
ſed de illarum moribus & ritibus nihil certi cognovi. Simplices, eoque in Religione ſuâ obſtinatiores eas eſſe, idem tra-
L.V.c.27. dit, & exemplum notabile de quadam refert, quæ caſu cœca facta, admonebatur à Patre, ut confeſſione dictâ Latinam Religionem amplecteretur, niſi in infernum detrudi vellet. Illa reſpondit: *ſe illuc ſua ſponte pergere, neque enim locum ſibi in cœlo dari, quòd malè ſibi cum Deo conveniret, ideò quod viſum ſine ulla culpâ ſuâ amiſiſſet.* Inſtitit Pater, ut graviore iſta animi cœcitate eam liberaret. Cùm verò obſtinata maneret, dixit: *ſiquidem non aliter vis, ito ergo in Infernum cum omnibus Diabolis, cum Datamo & Abiramo. At nolo ut id facias habitu monachali, qui competit iis tantùm, qua in cœlum tendunt.* Simulque illicò eam veſte ſacrâ ſpoliari, atque detritâ & pannoſa indui juſſit, poſt quæ tantam animo triſtitiam & contritionem concepiſſe ſcribit, ut confeſſione dictâ cum Eccleſiâ Romanâ conciliaretur.

CAP. IV.
De Libris Sacris Habeſſinorum.

1. Æthiopes cum *Religione Chriſtianâ* acceperunt 2. *S. Scripturam*, è LXX. *interpretum* verſione 3. *Codicis* cujusdam *Alexandrini* translatam, 5. tempore & autore incerto, qui 6. non unus fuit. 7. *Novum Teſtamentum* ex mutilo 12. exemplari mendoſè impreſſum. 15. Librorum *veteris Teſtamenti diviſio* in IV. partes. 17. *Prima* dicitur *Lex & octateuchus* eſt: 18. *ſecunda* Reges: 19. *tertia* Salomonis: 20. *quarta* Prophetæ. 21. *Novi Teſtamenti* partes totidem: I. Quatuor Evangeliſtas: II. Acta: 23. III. Pauli, 24. IV. Reliquorum Apoſtolorum Epiſtolas continet. 25. *Apocalypſis* pro appendice eſt. 27. Novo Teſtamento annumerant *Conſtitutiones & Canones*, quos vocant, Apoſtolorum, & 28. in *octo partes* dividunt. 29. Igitur plures numerant libros ſacros. 30. Tria concilia Oecumenica. 31. Pulcher codex Concil. manuſcriptus Romæ. 32. Libri in eo contenti. 35. *Liturgia*, 39. *Inſcriptiones* earum dubiæ. 40. Orationes Euchariſticæ manuſcriptæ. 41 *Liber ſymbolicus* Habeſſinorum ex Homiliis Patrum Græcorum concinnatus: 43. Latinos ignorant. 45. *Martyrologia.* 46. Alii libri. 47. Organon Dinghel non 48. antiquitate, ſed eloquentiâ ſe commendat. 49. Liber *Enochi* falſus. 51. Precationes Magicæ: 54. in quibus nomina monſtroſa, quæ 55. à Judæis deſumta videntur. 56. Formula *Anathematis* Judaici.

CVltus ſacer inter gentes rariſſimè ſine libris eſt; ex illis au- 1
4,1,1. & ſeqq. & ibi comm. tem cognoſcitur, unde originem ſuam traxerit, quàve viâ venerit. Vocabula enim ſacra, unicuique religioni propria, plerumque unà transeunt; ideò tot Hebræa & Græca in omni-

omnibus Bibliorum verſionibus obſervantur, nosq; tot Latina in Sacris noſtris habemus.

2 Habeſſini cum religione Chriſtianâ, etiam *Sacram Scripturam* acceperunt. Illa in linguam Æthiopicam (quam Tigrenſibus quondam vernaculam fuiſſe diximus) ex *verſione* 1.15.4.
3 *LXX. interpretum* translata fuit; idque ſecundùm exemplar quoddam in Eccleſiâ Alexandrinâ uſitatum, quod innumeræ variæ lectiones, quæ ex tali exemplari Bibliis Anglorum Polyglottis, Operi egregio, inſertæ ſunt, indicant; ubique enim cum illis congruit verſio Æthiopica; (16) præſertim in Exodi 35. & 39. capp. quæ in aliis codicib. mirè ſunt disturbata.
4 Veriſimilè ſanè eſt, Alexandrinæ Eccleſiæ coloniam codices
5 ſacros metropolis ſuæ ſecutam fuiſſe. De *autore* & *tempore* verſionis, nihil certi compertum habeo; probabile tamen eſt, eam tempore converſionis [f] Habesſinorum, vel paulo poſt, non verò tempore Apoſtolorum, ut quidam tradide-
6 runt, concinnatam fuiſſe, & quidem à diverſis interpretibus; quia vocabula rariora & difficiliora, ut ſunt gemmarum nomina, non uno modo in diverſis libris exponuntur; e. gr. *Topazius* Pſalmo 118. 127. redditur, Græco vocabulo τὸ tanquam articulo abjecto, ጳዝዮን፡ *Pazjon* Jobi 28. 19. ተንበር፡ *Tancar*, Apoc. 21. 20. ወራውሬ፡ *Waraurè*, & ita porro.

7 *Novum Teſtamentum* ex textu Græco authentico verſum quidem habent, ſed nondum purum & integrum
8 in Europam eſt invectum. Romana enim editio (17) *ex lacero* & mutilo exemplari facta eſt, cujus lacunas Tesfa-Tzejonus ex Græcis & Latinis exemplaribus explere coactus fuit.
9 Hoc obſervaverunt viri quidam eruditi, ſed, cauſam ignorantes, putaverunt Verſionem Æthiopicam ex vulgatâ La-
10 tinâ factam fuiſſe. Scilicet non intellexerant ſequentia Æthiopum verba: p. 157.

11 ዝንቱ፡ ገብረ፡ ሐዋርያት፡ ዘይ ብዝኁ፡ ተተርጕመ፡ በሮምያ፡ እ ምልሳነ፡ ሮማይስጢ፡ ወጽርእ፡ ለግዕዝ፡ በእንተ፡ ሀፀባ፡ አብ፡ ዘወሰክነ፡ ወዘአንተጒነ፡ ስርዩ፡ ለነ፡ ወአንትሙ፡ አርትዑ፡፡	*Iſta Acta Apoſtolorum maximâ ſui parte verſa ſunt Romæ è linguâ Romanâ* (hoc eſt Latina) *& Græcâ in Æthiopicam, propter defectum Archetypi; id quod addidimus vel omiſimus, condonate nobis, vos autem emendate illud.*

Z Quin

f) Eſt qui ſcribat, in Martyrologio quodam Æthiopico *S. Frumentium*, quem Abba-*Salama* vocari diximus, autorem verſionis haberi. Id priusquam videam, pro certo non affirmaverim.

Quin & ſtatim in titulo libri editor veniam petit mendoſæ 12
editionis, ob imperitos adjutores, dicens:

ኦአበዊየ፡ ወአኀዊየ፡ ኢትኰንኑ ቍ፡ ገድፈቶ። እለ፡ ኀተሙ፡ ኢያእመሩ፡ አንብቦ፡ ወንሕነኒ፡ ኢናአምር፡ ኀቲመ። ዘእንበለ፡ ይትራድኡ፡ ወንትራደኦሙ፡ በከመ፡ ይትራድኦ፡ ዕዉር፡ ለዕዉር። በእንተዝ፡ ኅድጉ፡ ለነ፡ ወሎሙ።	*O Patres mei & fratres mei! nolite* 13 *ſiniſtrè interpretari menda iſtius*; (ſcil. editionis) *qui enim impreſſerunt, neſciverunt legere: nos autem neſcimus imprimere. Itaque juverunt nos, & nos juvimus illos, ſicut cæcus cæcum juvat. Propterea ignoſcite nobis & illis.*

Idem repetit & aliis in locis; quia ſatis vidit infinitis mendis 14
ſcatere. Nihilominus eandem editionem denuò impreſſerunt Angli in Bibliis modo laudatis; quia aliam non poterant nanciſci.

Grig. Cæterum *Scripturam ſacram integram* [15] habent, & 15
totidem ac nos libros recenſent, ſed aliter dividunt. Vetus enim Teſtamentum, quod quadraginta ſex libros continet, in quatuor præcipuas partes dispertiunt, & libros quosdam conjungunt diverſi plane argumenti; fortè magis voluminum commoditati, quàm materiarum dignitati conſulentes.
Etenim *Canonicis* Apocryphos miſcent, incuriâ an ignoran- 16
tiâ, incertum. Gregorius certè fatebatur, ſe tale vocabulum nunquam audiviſſe.

Primus Tomus dicitur ኦሪት፡ *Lex*: & *Octateuchus* eſt; 17
octo enim continet libros, qui dicuntur:

1. ዘፍጥረት፡ h. e. *Creatio*, vocatur alias etiam ቀዳሚ፡ ኦሪት፡ *Primus* (liber) *Legis* vel ዘልደት፡ *Generationis* h. e. *Geneſeos.*

2. ዘፀአት፡	*Exitus.*	6. ኢያሱ፡	*Joſua.*
3. ዘሌዋውያን፡	*Levitarum.*	7. መሳፍንት፡	*Ducum.*
4. ዘኍልቍ፡	*Numeri.*	8. ሩት፡	*Ruth.*
5. ዘደብተራ	*Tabernaculi.*		

Alter tomus vocatur ነገሥት፡ i. e. REGES & continet libros 18
tredecim:

9. 10. ሳሙኤል፡ ፪፡ *Samuelis II.*
11. 12. ዕብራውያን፡ ፪፡ *Hebræorum II.*
} Hos tamen communius more Græcorum 1. 2. 3. & 4. *Regum* vocant.

13. 14. ንዑሳን፡ ፪፡ *Minorum ſeu inferiorum II.* ſic accepiſſe videntur Græcum *Paralipomena.*

15. 16. ዕዝራ፡ ፪፡ *Ezra II.*

17. ጦቢያ፡

17. ጦቢያ፡ *Tobia.*
18. ዮዲት፡ *Judith.*
19. አስቴር፡ *Eſter.*
20. ኢዮብ፡ *Jobi.*
21. መዝሙር፡ *Pſalmorum.*

19 *Tertius* ሰሎሞን፡ SALOMON. *Quinque* libros continet.

22. ምሳሌ፡ *Proverbia*
23. መክብብ፡ *Concio*, propriè *circulus*, ſeu *cœtus* hominum in modum circuli congregatus.
24. መኃልየ፡መኃልይ፡ *Canticum Canticorum.*
25. ጥበብ፡ *Sapientia.*
26. ሲራክ፡ *Siracides.*

20 *Quartus* ነቢያት፡ PROPHETÆ, continet libros octodecim.

27. ኢሳይያስ፡ *Eſaias.*
28. 29. ኤርምያስ፡ትንቢቱ፡ወሰቆቃዊሁ፡ *Jeremiæ Prophetia & Threni ejus.*
30. ባሩክ፡ *Baruch.*
31. ሕዝቅኤል፡ *Ezechiel.*
32. ዳንኤል፡ *Daniel.*

Sequentes, ut apud nos ንኡሳን፡ነቢያት፡ *Prophetæ minores* vocantur. Encom. 8. Jan. 4, 2.

33. ሆሴዕ፡ *Hoſeas.*
34. ኢዮኤል፡ *Joel.*
35. አሞጽ፡ *Amos.*
36. አብድዩ፡ *Obadia.*
37. ዮናስ፡ *Jonas.*
38. ሚክያስ፡ *Michæas.*
39. ናሆም፡ *Nahum.*
40. እንባቆም፡ *Habacuc.*
41. ሶፎንያስ፡ *Sophonias.*
42. ሐጌ፡ *Haggæus.*
43. ዘካርያስ፡ *Zacharias.*
44. ሚልክያስ፡ *Malachias.*

His addunt coronidis loco:

45. 46. መቃብያን፡፪፡ Duos libros *Maccabæorum.*

Ex quibus Romæ Manuſcripti habentur:

1. *Pentateuchus.*
2. *Joſua.*
3. *Judices.*
4. *Ruth.*
5. *Libri IV. Regum.*
6. *Eſaias.*

Impreſſi verò extant:

1. *IV. priora capita Geneſ.*
2. *Liber Ruth.*
3. *Pſalterium.*
4. *Canticum Canticorum* cum hymnis Vet. Teſt.
5. *Joël.*
6. *Jonas.*
7. *Sophonias.*
8. *Malachias.*

21 *Novum Teſtamentum* continet libros viginti ſeptem & ſimiliter *in quatuor partes* dividitur, quarum *prima* vocatur ወንጌል፡ EVANGELIUM & continet quatuor Evangeliſtas.

1. ማቴዎስ፡ *Matthæum.*
2. ማርቆስ፡ *Marcum.*
3. ሉቃስ፡ *Lucam* &
4. ዮሐንስ፡ *Johannem.*

22 *Secunda* ſ. ግብር፡ ACTA (ſc. Apoſtolorum.)

23 *Tertia* ጳውሎስ፡ *Paulus* dicta, continet XIV. EPISTOLAS PAVLINAS.

6. ለሰብአ : ሮሜ : *ad Romanos.*
7.8. ቆሮንቶስ:፪: *ad Corinthios II.*
9. ገላትያ: *ad Galatas.*
10. ኤፌሶን: *ad Ephesios.*
11. ፊልጵስዩስ: *ad Philippenſes.*
12. ቆላስይስ: *ad Coloſſenſes.*
13.14. ተሰሎንቄ :፪: *ad Theſſalonicenſes II.*
15.16. ጢሞቴዎስ : ፪: *ad Timoth.*
17. ለቲቶ : *ad Titum.*
18. ለፊልሞና : *ad Philemonem.*
19. ለዕብራውያን: *ad Hebræos.*

Quarta ሐዋርያ: h. e. *Apoſtolus* continet ſeptem libros. 24

20. ያዕቆብ: *Iacobi.*
21,22. ጴጥሮስ:፪: *Petri II.*
23.24.25. ዮሐንስ:፫: *Iohannis III.*
26. ይሁዳ: *Iudæ.*

Pro additamento eſt illis

27. ራእይ : ዮሐንስ: አቡቀለምሲስ: *Viſio Iohànnis Abukalamſis,* 25
quam vocem ex Græco ἀποκάλυψις corruptam, fortasſis cognomentum ejus eſſe putaverunt, tanquam compoſitum ex Arabico ابو *Abu* & *Kalamſis.*

Sed notandum in manuſcriptis exemplaribus Orientis 26
plerumque ſeparatim reperiri Epiſtolas Paulinas; atque hæc cauſa eſt, quod in Codice Romano Novi Teſtamenti Æthiopici ſeorſim fuerint impreſſæ, & non in noſtro ordine repe riantur.

Novo Teſtamento communiter annumerant volumen, 27
quod Græco vocabulo ሲኖዶስ: *Synodum*, ſeu *librum ſynodalem* vocant. Continet antiquisſimas illas *Conſtitutiones*, quæ *Apoſtolorum* vocantur, illi ትእዛዛት: *Præcepta* nominant: nec non *Canones*, multos primævos ritus exponentes, operâ Clementis conſcriptos; ſed valdè diſcrepant ab illis, qui apud nos Apoſtolorum nomine circumferuntur, [29] tùm rebus, cùm verbis, necnon ordine & numero, ut ex ſpecimine in Commentario noſtro lectori palam fiet. Illos Habeſſini in octo 28
partes dividunt, & Evangeliſtarum Apoſtolorumque ſcriptis Canonicis tanquam *Novellas* quasdam adjungunt, quaſi ejusdem planè ſint auctoritatis, & abſolutisſimæ Chriſtia-
Alv.c.90. norum *Pandecta.* Hinc eſt, quod Rex David Alvarezio di- 29
xit: ſe habere LXXXI. Sacræ Scripturæ libros, nempe XLVI. *Veteris* (quia Threni Jeremiæ ſeorſim computantur) & XXXV. *Novi Teſtamenti*, additis videlicet ad XXVII. octo iſtis Conſtitutionem & Canonum libris, quos *Manda* & *Abtelis* Æthiopes vocant, ſignificatione Gregorio meo ignotâ; exotica enim illi videbantur vocabula. Hæc etiam cauſa eſt, quod *Teſfa-Tzejon* in titulo Novi Teſtam. dicat:

አሳተምኩ፡ ኵሉ፡ መጽሐፈ፡ ሐዲስ፡ ዘእንበለ፡ ሲኖዶስ፡	*Imprimi curavi Codicem novum* (i. e. Novum Teſtamentum) *ſed ſine Synodo*;

quia Conſtitutiones illas & Canones non ſimul impreſſit.

30 Poſt hunc librum, qui & abſolute ሐዲስ፡ *Novus* dicitur, primum locum occupant tria Concilia Oecumenica, *Nicænum*, *Conſtantinopolitanum* & *Epheſinum*, cum nonnullis provincialibus, quæ usque ad Schiſma Chalcedonenſe in Eccleſiâ habita fuerunt. Sed ſciendum eſt præter vulgatos viginti *Canones Nicænos*, in Eccleſiâ Græcâ & Latinâ ſemper receptos, illos habere & admittere alios *octoginta quatuor* Canones, qui etiam apud Cophtitas Arabicè extant. Illos ſuperiori demum ſeculo in Ægypto exſcripſit & Romam detulit Baptiſta Romanus P. Soc. Jeſu; ubi in Latinum ſermonem tranſlati fuêre. Capita Æthiopicorum habeo, ex quibus video eosdem cum Arabicis eſſe. De textu verò ipſo, an conveniat in omnibus? an, & in quibus diſcrepet, nihil certi definire poſſum. Codices enim plurimum variare, vel ex iis liquet, quæ Fr. Turrianus & Abraham Ecchellenſis edidêre; de quibus in Commentario noſtro plura.

31 Cæterum omnia iſta reperiuntur in egregio quodam membranaceo codice pulchrè ſcripto, qui ab Imperatore Habeſſinorum *Zer-a-Iacobo*, aliàs *Conſtantino* Anno Chriſti 1440. Hieroſolymam miſſus, & circa annum 1646. *Romam* delatus fuit;

32 ubi eum in ædibus Habeſſinorum Anno 1649. vidi[g]. Tractatus continet ſequentes deſcribente Gregorio:

ሲኖዶስ፡ ዘቅዱሳን፡ ሐዋርያት፡ በእንተ፡ ሥርዓተ፡ ቤተ፡ ክርስቲያን፡ ወኵሉ፡ ትእዛዛት፡ ወአብጥሊሳት፡ ወቀኖናት፡ እንተ፡ ጸሐፈን፡ ቅሌምንጦስ፡ ረድእ፡ ጴጥሮስ።	*Synodus ſanctorum Apoſtolorum de ordinandâ Eccleſiâ Chriſtianâ: nec non omnia præcepta, decreta & Canones, quos ſcripſit* Clemens *diſcipulus Petri.*
ቀዳሚ፡ ሲኖዶስ፡ ዘጉባኤ፡ እንቍራ።	*Prima Synodus eſt Concilii* ANCYRANI.
ዳግሚ፡ ሲኖዶስ፡ ዘጉባኤ፡ ቂሳርያ።	*Secunda Synodus Concilii* CÆSAREENSIS.
ሠለስ፡ ዘኒቅያ።	*Tertia* NICÆNA.
ራብዕ፡ ዘገንግራ።	*Quarta* GANGRENSIS.
ኃምስ፡ ዘአንጾክያ።	*Quinta* ANTIOCHENA.

g) *Tria Exemplaria* Æthiopica Romæ extare A. Ecchellenſis dicit, in notis ad d. Canon: *Duo in Bibliothecâ Vaticanâ: & unum in domo S. Stephani nationis Æthiopicæ;* atque iſte eſt quem ego vidi.

ሳድስ፡ ዘሉዶቅያ። ወሳብዕ፡ ዘሰርዲቄ። ወእምዝ፡ ሀሉ፡ ጽሑፉ፡ ነገር፡ ዘቅዱሳን፡ አበው፡ ፫፻፲ወ፰፡ ርቱዓነ፡ ሃይማኖት። ወድኅረዝ፡ ሀሉ፡ ጽሑፉ፡ ፩፡ ድርሳን፡ ዘደረሰ፡ ርቱዐ፡ ሃይማኖት። ወድኅረዝ፡ ሀሉ፡ ገጸዌ፡ ትምህርት፡ ሕግ፡ ወሥርዐት፡ ወተግሣጽ። ወበፍጻሜሁ፡ ሀሉ፡ አብጥሊስ፡ ቀኖና፡ በእንተ፡ ንስሐ፡	*Sexta* LAODICENSIS. *Septima* SARDICENSIS. *Poſtea ſequuntur res vel acta ſanctorum Patrum* CCCXVIII. *orthodoxorum. Deinde tractatus de Sabbato, quem compoſuit* R*etuahaimanotus. Porro repræſentatio doctrinæ de Lege, conſtitutionibus & adhortationibus. Tandem Decretum & Canon de pœnitentia.* 33

Axumæ ſcriptus eſt liber. Præfationem Regis, in Shewa datam, in Commentario noſtro [30] lectori dabimus, cum nonnullis conciliorum fragmentis. 34

Poſt hunc Synodorum librum *Liturgiæ* ſeu preces publicæ in communi totius Æthiopicæ Eccleſiæ uſu ſunt. ቀኖና፡ ቅዳሴ፡ *Canonem Euchariſtiæ* vocant, quòd totius adminiſtrationis, & aliarum Liturgiarum quaſi norma ſit, & toti anno inſerviat. Impreſſæ extant in codice Romano Novi Teſtamenti, ante Epiſtolas Paulinas, ſed *interpolatæ*; ibi enim de Spiritu Sancto legitur ዘሠረጸ፡ እምአብ፡ ወወልድ፡ *qui procedit à Patre & Filio*, quod poſterius tamen Æthiopes cum Græcis non admittunt. 35 36

p. 158. & ſeq. fol. 163. col. 4.

Præter generalem hanc Liturgiam, alias ſpeciales habent, certis diebus feſtis legi ſolitas, veluti 37

ቅዳሴ፡ ዘእግዚእነ፡ *Liturgia Domini noſtri.* [31]
ቅዳሴ፡ ዘእግዝእትነ፡ *Liturgia Dominæ noſtræ.*
ቅዳሴ፡ ዘሐዋርያት፡ *Liturgia Apoſtolorum.*
ቅዳሴ፡ ዘቅዱስ፡ ማርቆስ፡ *Liturg. S. Marci* & aliæ ſimiles.

Quæ inſcriptiones fefellerunt doctos quoſdam viros, qui eas 38
ceu *Apocryphas*, vel plane *pſeudepigraphas*[h] infamaverũt [32].
Non enim ab autoribus ſic dictas fuiſſe, cùm textus ipſe, tùm 39
nomen autoris interdum titulo adjectum indicat, ut:

N. T. Æth. p. 170.

ቅዳሴ፡ ዘእግዝእትነ፡ ማርያም፡ ዘደረሰ፡ አባ፡ ህርያቆስ፡ ጳጳስ፡ ዘሀገረ፡ ብህንስ።	*Liturgia Dominæ noſtræ Mariæ* (ſcil. in feſtis ejus legenda, ut videtur) *quam compoſuit Abba* CYRIACUS *Metropolita regionis* Behens.

Dominum autem noſtrum, & Dominam noſtram nullas compoſuiſſe *Homilias* vel *Liturgias*, quilibet etiam ſimpliciſſimus colligere poterat. Plures hujus argumenti manu- 40
ſcri-

h) Dallæus de Pſeudepigraphis Apoſtolicis.

ſcriptas habeo; Æthiopes አኰቴተ ፡ ቍርባን ፡ Εὐχαριστίαν προσφορᾶς (q. d. *gratiarum actionem oblationis*) vocant. Sunt enim *Orationes Euchariſticæ* & *Homiliæ* in adminiſtratione S. Cœnæ recitari ſolitæ; ut infra pluribus exponemus. 3, 6, 77.

41 Sed *liber* eorum *Symbolicus* & compendium totius Habesſinicæ religionis eſt ሃይማኖተ ፡ አበው ፡ *Hajmanota-Abau, Fides ſeu Religio Patrum*, de quo P. Tellezius ſcribit; *librum* L. IV. c. I. *eſſe apud eos ſummæ fidei & auctoritatis*[i], *& inſtar Bibliothecæ Patrum. Collectum enim eſſe ex homiliis S. Athanaſii,* &II.
42 *S. Baſilii, S. Iohan. Chryſoſtomi, & S. Cyrilli.* Adde & *Ephrem Syrum & ſanctos Gregorios*, quorum quatuor norunt, atque æſtimant, nempe

ጎርጎርዮስ ፡ ገባሬ ፡ መንክራት ። *Gregorium Neo-Cæſareenſem, Thaumaturgum* aliàs:
ዘእንዚናዙ ፡ *Nazianzenum:*
ዘኑሲስ ፡ *Nyſſenum:*
ወዘአርማንያ ፡ *& Armenum.*

43 Addit quidem P. Tellezius etiam S. *Auguſtinum*, verùm de eo dubito; nam Latinorum Patrum ſcripta & nomina æquè
44 ignorant. Cæterum ſi liber ille tantùm ex ſcriptis Patrum ſupra nominatorum compoſitus eſt, facile ceu commune quoddam principium admitti potuit à Patribus Societatis, in disputationibus ſuper duabus in Chriſto naturis cum Æ-
45 thiopibus habitis. Præterea permultos alios ſacri argumenti libros habent, quales ſunt *Martyrologia*, & *vitæ Sanctorum*,
46 quæ ስንክሳር ፡ i. e. *Synaxaria* vocantur. Porro innotuerunt mihi ſequentes:

ዜና ፡ አበው ፡ *Hiſtoria Patrum.*
ገድለ ፡ ሰማዕታት ፡ *Certamina*, ſive *luctæ Martyrum.*
ዜና ፡ አይሁድ ፡ *Hiſtoria Iudaica.*
ሥርዓተ ፡ ቤተ ፡ ክርስቲያን ። *Conſtitutiones Eccleſiæ Chriſtianæ.*
መጽሐፈ ፡ ምስጢር ፡ *Liber arcanorum.* De hæreſibus agit autore S. Georgio.

Reperitur etiam apud eos

መጽሐፈ ፡ ኤጲፋንዮስ ፡ *Liber Epiphanii* ejusdem argumenti.
ሀረጋዊ ፡ መንፈሳዊ ፡ *Senex ſpiritualis.*
ዕንዚራ ፡ ስብሐት ፡ *Cithara Laudis* ſc. S. S. Trinitatis: ut & B. Mariæ Virginis.
ጸደለ ፡ ፀሐይ ፡ *Splendor Solis*; de lege Dei agit.
ውዳሴ ፡ አምላክ ፡ *Laus Dei.*

መጽሐ

i) Sic enim ait dicto loco: *Livro a que dam todo o credito.* h. e. Liber cui omnem fidem adhibent.

መጽሐፈ፡ ፍልሰታ፡ ለእግዝእትነ፡ ማርያም ። *Liber obitus Dominæ noſtræ Mariæ.*

In cujus laudem & honorem diverſa reperiuntur carmina 47
& encomia; inter quæ præcellit አርጋኖን፡ ድንግል ። *Organon-Denghel, Organum muſicum Virginis.* Encomium eſt immaculatæ Virginis Mariæ à Doctore Habesſino Abba Georgio concinnatum. Liber *non* quidem *vetus*, attamen ob ſi- 48
militudinum & allegoriarum copiam, nec non verborum & ſermonis elegantiam vulgò æſtimatus (33). Illud autem pror- 49
ſus vanum eſt, quod *Ægidius Lochienſis* Capucinus amplisſimo viro *Peireskio* de Prophetiâ *Enochi* retulit, quaſi illa Æthiopicè adhuc extaret, in libro መጽሐፈ፡ ሄኖክ፡ *Liber Henochi* dicto. Quo audito, inſignis ille vir nullis pepercit ſumtibus, 50
donec illum librum ſibi compararet; ſed improbi venditores falſo titulo illi impoſuerunt. Nam libellus poſtea in Bibliothecam Cardinalis *Mazarini* translatus fuit, illiusque exordium, medium atque finem ab amico exſcriptum accepimus, quæ nihil de Enocho, neque prædictionibus futurorum, ſed quendam *Abba-Bahaila-Michaëlem* autorem habebant, *de myſteriis cœli, & terræ*, & *de S. S. Trinitate* lucidè differentem, ut in commentario (34) Lectori oſtendemus.

Gaſſend. in vitâ Peiresk. L. V.

Sed vix memoriâ dignus eſſet libellus quidam vaniſſi- 51
mus pariter & ineptiſſimus, niſi toties in Europa reperiretur.
[k] Gregorius eum non aliter quam ጸሎተ፡ ርቀት፡ *Precationem* 52
Magicam vocabat, & plane non receptum, ſed rejectum in Æthiopiâ eſſe aſſerebat. Tantâ vecordiâ ſcriptus eſt, ut ſa- 53
cratiſſimæ Virgini Mariæ orationes ad Filium ſuum Θεάνθρωπον affingantur, monſtrificis nominibus plenæ, quibus plus quàm divinæ virtutes adſcribuntur. Talia ſunt: 54

አዶናኤል፡ *Adnael.*	ፊልልምዩስ፡ *Filelmejus.*
አዶታዊ፡ *Adotawi.*	ኵርኵርያኖስ፡ *Cuercuerjanos.*
አዶታኤል፡ *Adotael.*	ፍለፍለስቂኤል፡ *Flaſlaſtaqiel*

& alia multa, his multò monſtroſiora (35). Satis apparet *Ju-* 55
dæorum gerris ſimiles eſſe, qui portentoſis ejusmodi nominibus, quibus ſuperos atque inferos nuncupant, afficiuntur, ut cum *in formulâ anathematis* ſui dicunt: [l]

יהוה

k) 1. In Bibliothecâ Cæſar. Vindobon. 2. In Bibliothecâ Leydenſi & quidem in Legato Scaligeri. 3. In Bibliothecâ Altdorfinâ. 4. In Bibliothecâ Abbatis S. Columbæ Lutet. Pariſior. 5. Ibidem apud privatum quendam le Bè.

l) Buxtorf. in Lex. Chald. & Talm. rad. כזיו ex antiquo Manuſc. Hebræo; ſed & alii eorum libri talibus ſcatent.

56 ויהיה מקולל מפי אדירירון
ואכתריאל ומפי סנדלפון
והדרניאל ומפי אנסיסיאל
ופתחיאל ומפי
שרפיאל חנגואל ומפי
מיכאל וגבריאל ומפי
רפאל ומשרתיאל. ויהיה
מוחרם מפי צבצביב ומפי
הבהביב הוא יי׳ הגדול.
ומפי שבעים שמותיו של
מלך הגדול. ומן צר צורטק
חותם הגדול:

Et ſit maledictus per Addirion & Achtariel, & per Sandalphon & Hadarniel, & per Anſiſiel, & Patchiel & per Seraphiel & Zeganzael, & per Michaël & Gabriel, & per Raphaël & Meſchartiel: & ſit interdictus per Tzavtzeviv & per Havheviv. Is eſt Deus ille magnus: & per ſeptuaginta nomina Regis illius magni: & à parte Tzortak ſigilliferi magni.

Sed plus ſatis nugamentorum, quibus veniam lector dabit. Hæc attuli, exiſtimans Habeſſinos, illorum veſanorum libellorum compilatores, non ex ſuo cerebro inſanire.

CAP. V.

De religione Habeſſinorum quæ nunc inter illos obtinet.

1. Tradita de Habeſſinorum religione à *Matthæo Armeno* & *Tzagazaabo* vel incerta vel falſa ſunt. 2. Patres Societatis quoque ſana illorum dogmata prætermiſerunt: *errores* autem varios iis impegerunt, qui ordine recenſentur §. 3. & ſeqq. 13. Confeſſio *Claudii* genuina eſt. 14 Summa capita Relig. Habeſſ. 15. *Scriptura* S. unica illis *norma*. 18. Adhæc magna *autoritas* eſt *ſynodalium ſcriptorum*. 19. *Nicænum*, & 22. cætera concilia usq; ad *Chalcedonenſe* recipiunt. 23. *Trinitatem*: 26. *Vnam* Chriſti *perſonam*, 28. ejusque *ſufficiens meritum* profitentur. 29. *Proceſſionem* Spiritus S. *à Filio* negant: *perſonam* tamen *per ſe* ſubſiſtentem 30. in *Liturgiâ*, & 34. *Organo* aſſerunt. 36. Gregorii hâc de re ſententia & diſſertatio. 41. *Procedere* quomodo reddant Æthiopes. 44. Sacramenta. 45. Baptiſmus. 47. *Communio* ſub *utraque* ſpecie. 48. *Realis præſentia* corporis & ſanguinis Chriſti. 49. Ipſa eorum verba quibus hic utuntur. 54. Gregorii ſententia de *transſubſtantiatione*. 56. *Tellezius* de verâ conſecratione illorum dubitat. 58. De *ſtatu animarum* poſt mortem. 64. Quo argumento negent *animarum creationem*. 65. *Orant* certo modo *pro defunctis*. 57. *Purgatorium* tamen conſtanter negant: 71. Gregorii hac de re judicium: 76. ejus ne nomen quidem habent. 78. Origo precum pro defunctis. 82. Sanctos *invocant*, & 84. *Angelos*, quorum, 85. *novem ordines* recenſent: 86. alii *decem* fuiſſe aſſerunt. 89. *Catechetica inſtitutio* puerorum & Neophytorum.

1 SI liber Habeſſinorum ſymbolicus, quem ሀይማኖተ፡ አበው: *Haimanota Abau* vocari diximus, in Europâ reperiretur, 3.4.41.
certi facilè evaderem⁹, quæ demũ genuina & vera de omnib⁹
fidei capitibus eſſet Eccleſiæ Æthiopicæ mens & doctrina;
nam pleraque hucusque incerta fuiſſe, ſtatim primo hujus libri capite monuimus: atque *Matthæi Armeni*, nec non 3,1,1.
Tzagazaabi confeſſionem Fidei Æthiopicam exagitavi-
2 mus. Patres Societatis, qui hoc & ſuperiori ſeculo inter Habeſſinos verſati, & cum doctis illorum viris collocuti ſunt,

ſana illorum dogmata prætermittentes, multos ab Hebræis
& Græcis errores accepiſſe eos, ſcribunt. De Judaicis ritibus,
qui illis pro erroribus impinguntur, ſupra egimus. Cæteros
ex N. Godigno & B. Tellezio hîc referemus: deinde quomodo eos declinent, vel excuſent, in loco memorabimus. Sunt
autem ſequentes:

Spiritum S. à ſolo Patre procedere. 3

Humanam Chriſti naturam æqualem eſſe divinitati, 4
ajunt. *Vnam in Chriſto voluntatem & unam duntaxat agnoſcunt operationem: & nos, quia duas in Chriſto naturas, & duas confitemur voluntates, putant quatuor in Divinis aſſerere perſonas.*

Repetunt baptiſma quotannis ipſo Epiphaniorum die feſto. 5

Animas juſtorum in cœlum non recipi ante finem mundi: 6
eas autem non creari, ſed è materia educi putant.

Neq; peccatorum numerum, neq; ſpecies confitentur: neq; 7
id putant neceſſarium, ſed generatim dicunt: peccavi, peccavi.

Non roborantur Chriſmatis ſacramento: neque vicini 8
morti, ſacro unguntur oleo: neque vitæ pane ſtabiliuntur. Multi impudenter jactant, eos qui Romanam ſectantur doctrinã non hæreticos tantùm eſſe, ſed Muhammedanis pejores.

Reprobant Chalcedonenſe concilium; in Leonem Ma- 9
gnum ſanctiſſimum Pontificem multa conferunt maledicta: Dioſcorum beatum prædicant.

Purgatorium negant. 10

Iſta P. Nicolai Godigni ferè verbis tradere volui, quæ ille ex 11
relatione *Gonzali Roderici: Alfonſi de Francca: Emanuelis Fernandii* & aliorum Societatis religioſorum litteris excerpſit & edidit. Nec abſimilia ſunt vero; quomodo autem
ea declinent vel excuſent, in ſequentibus dicetur. Quòd ve- 12
rò aliqui Romanæ doctrinæ ſectatores pejores dixerint Muhammedanis, de eo Gregorius meus nihil audiverat: neque de doctrinâ, ſed de imperio in ſubjectos accipiendum putabat; Muhammedanos enim ſubjectos ſuos alienæ religioni addictos vexare quidem, atque tributis premere: in neminem tamen hanc ob cauſam ferro & igne ſævire. Cæte- 13
rum habemus quidem à Claudio Rege editam Confeſſionem; ſed ſcopus illius tantùm fuit ſuſpicionem Judaiſmi à ſe ſuiſque amoliri, quam amicitiæ cum Luſitanis
3,1,70. potiſſimum obſtare animadverterat, ut alibi diſſeruimus. Quantum verò nos ex Liturgiis eorum publicis: nec 14

non

non privatorum ſcriptis dictisque fide dignis hucusque colligere potuimus, ſumma doctrinæ ſacræ Habeſſinorum ſequentibus conſtat capitibus:

15 Pro *unicâ* & *ſolâ* credendorum & faciendorum *normâ* agnoſcunt *Scripturam ſacram*, cujus libros præcedenti capite retulimus; adeò ut David Rex Alvarezio dixerit: *Si Papa* c. 83.
ſibi ſuisque quid injungeret, quod Apoſtoli non ſcripſiſſent, nec permiſiſſent, ſe parituros non eſſe: uti nec Metropolitæ ſuo ſi
16 *tale quid præcipere tentaret.* Eam verò adeò amant, ut nihil libentiùs quàm dicta Scripturæ allegari audiant: idque Pa-
17 tres Societatis in concionibus ſuis facere oportuit. Nam referente Tellezio:

Goſtavam muyto os Abexins de ouvir nas pregaçoens muytas allegaçoes da Eſcritura: & aquelle tem por mays douto, que traz no ſerman mays lugares.	*Valde placebat Habeſſinis audire in concionibus plurimas allegationes dictorum S. Scripturæ; nam quò plura quis dicta Scripturæ recenſeat, eo doctiorem haberi.*

18 At non multò minorem autoritatem tribuunt tribus primis *conciliis Oecumenicis*, ut ex modò allegatâ Claudii confeſ-
19 ſione apparet. Symbolo Fidei Catholicæ Nicæno communiter utuntur, idque ጸሎተ፡ሃይማኖት፡ h. e. *Orationem fidei* vocant. Illo, quo nos utimur, uti cæteri Orientales, carent;
20 haud levi indicio, Apoſtolos illius autores non eſſe, quamvis
21 doctrinæ ratione Apoſtolicum rectè vocetur. Neque enim concilii Nicæni Patres illud vel diſſimulaſſent, vel aliud edidiſſent, ſi jam Apoſtoli talem Chriſtianæ doctrinæ epitomen
22 Eccleſiæ reliquiſſent (17). Alioquin Habesſinos vetera Græciæ concilia & præterea Canones LXXXIV. antiquos Nicænis additos, habere diximus, usque ad Chalcedonenſe, quod 3, 4, 30.
non tantùm rejiciunt, verùm etiam criminosè traducunt.
23 (18) Quæcunque igitur Catholica Eccleſia ante iſtud Concilium de Deo uno & trino: tribus in unâ eſſentiâ diſtinctis perſonis: æternitate Filii Dei: Hypoſtaſi Spiritus Sancti: aliisque Fidei capitibus admiſit & credidit; ea cuncta & illi lu-
24 bentisſimè admittunt, & contraſentientes damnant. Quomodo verò οὐσίαν eſſentiam: ὑπόστασιν ſubſtantiam: φύσιν naturam: aliaqua ſacra vocabula, quorum in myſterio divinitatis &
25 perſonæ Chriſti uſus, reddant, alibi dicemus. Hic tantum 3, 8, 30.
notabimus Æthiopica verba: ሠለስቱ፡ገጽ፡አሐዱ፡እግዚአብሔር።

Tres perſonæ unus Deus, vulgò male reddi: *tres facies, unus Dominus*[m]; quia vox ገጽ: *Gaz* non tantum *faciem* ſeu *vultum*, ſed, pariter ac Græcum πρόσωπον, etiam *perſonam* deſignat.

3, 8, 19. *Neſtorii hæreſin* de duabus perſonis Chriſti adeò *averſantur*, ut propterea duas naturas, duasque voluntates in illo admittere nolint; quamvis divinitatem & humanitatem diſertis verbis agnoſcant. *Chriſtum enim verum & perfectum Deum, nec non verum & perfectum hominem eſſe, atque in unâ indiviſâ perſonâ ex divinitate & humanitate, ſine confuſione & commixtione, conſiſtere*, affirmant. 26 27

Sacroſanctiſſimum illius meritum, pro totius mundi peccatis, adeoq; omnium omninò hominum, qui illud verâ & vivâ fide ampleċtuntur, *ſufficientiſſimum, & efficaciſſimum eſſe*, Habeſſinos credere, Gregorius mihi dixit: nec ego diverſum quid explicitè in libris eorum (quos quidem mihi videre contigit) reperi. *Proceſſionem* Spiritus S. à Filio (39) cum Græcis negant; cum tamen æquè Spiritum Filii ac Patris, nec non perſonam per ſe ſubſiſtentem eſſe, haud ægrè fatentur. Sic enim in Liturgiâ ſuâ[n] loquuntur: 28 29 30

ንአምን፡ አበ፡ ፈናዊ፡ ከመ፡ አብ፡ ውእቱ፡ በህላዌሁ። ወንአምን፡ ወልደ፡ ተፈናዌ፡ ከመ፡ ወልድ፡ ውእቱ፡ በህላዌሁ። ወንአምን፡ መንፈስ፡ ቅዱሰ፡ ዘወረደ፡ ላዕለ፡ ዮርዳኖስ፡ ወላዕለ፡ ሐዋርያት፡ ከመ፡ መንፈስ፡ ቅዱስ፡ ውእቱ፡ በህላዌሁ፡ ፫ ስም፡ ፩ እግዚአብሔር። አኮ፡ ከመ፡ አብርሃም፡ ዘይልህቅ፡ እምይስሐቅ፡ ወይስሐቅ፡ ዘይልህቅ፡ እምያዕቆብ፡ አኮ፡ ከማሁ። ኢይልህቅ፡ አብ፡ እምወልዱ፡ በከዊኑ፡ አብ፡ ወኢይልህቅ፡ ወልድ፡ እመንፈስ፡ ቅዱስ፡ ወመንፈስ፡ ቅዱስ፡ ኢይንእስ፡ እምአብ። ወወልድ፡ ኢይንእስ፡ እምአቡሁ፡ በከዊኑ፡ ወልድ። አኮ፡ ከመ፡ አብርሃም፡ ዘይኤዝዞ፡ ለ	*Credimus* Patrem *mittentem, quòd Pater eſt in perſonâ ſuâ: & credimus* Filium *qui miſſus eſt, quòd Filius eſt in perſonâ ſuâ: & credimus* Spiritum Sanctum, *qui deſcendit ſuper Jordanem, & ſuper Apoſtolos, quòd* Spiritus Sanctus eſt in perſonâ ſuâ; *tria nomina unus Deus. Non quidem ut* Abraham, *qui major eſt* Iſaaco: *nec ut Iſaac, qui major eſt* Jacobo. *Non ita ſe res habet. Non major eſt Pater præ Filio ſuo, eò quòd Pater eſt: neque major eſt Filius præ Spiritu Sancto: neque Spiritus Sanctus minor Patre & Filio: neque Filius minor eſt Patre ſuo, eò quòd Filius eſt. Non ſicut Abraham qui imperat Iſaaco ratione generationis*, (eò quòd 31 32

m) in confeſſ. Fidei Tzagazaabi apud Dam. Goez. In confeſſ. Fidei, quam in Concilio Flor. prolatam dicunt, Vrr. L. II. c. 2. p. 397.

n) In ea quæ vocatur ቀደሴ፡ዘእግዚእትነ፡ in N. T. Romæ impreſſo p. 171. b.

ይስሐቅ፡ ለሕገ፡ ፈጥረት፡ ወይ
ስሐቅ፡ ዘይኤዝዞ፡ ለያዕቆብ፡
አኮ፡ ከማሁ፡ ለመለኮት፡ ኢይ
ኤዝዞ፡ አብ፡ ለወልዱ፡ በከዊኖ፡
አብ፡ ወኢየዐቢ፡ ወልድ፡ በከዊኖ፡
33 ወልድ፡ እመንፈስ፡ ቅዱስ። ዕሩ
ይ፡ ውእቱ፡ አብ፡ ወወልድ፡ ወመ
ንፈስ፡ ቅዱስ፡ አሐዱ፡ አምላ
ክ፡ አሐቲ፡ ክብር፡ ወአሐቲ፡
መንግሥት፡ አሐቲ፡ ሥልጣን፡
ወአሐቲ፡ መኰንን።

quòd genuit eum) *neque ſicut Iſaacus qui imperat Jacobo. Non ita ſe res habet in divinitate. Non imperat Pater Filio eò quòd Pater eſt: neque major eſt Filius eò quòd Filius eſt, quàm Spiritus Sanctus. Æqualis eſt Pater & Filius & Spiritus Sanctus, unicus Deus, una gloria, unum Regnum, una potentia, unum imperium.*

34 Verum *de Hypoſtaſi* ſeu *perſonâ Spiritus Sancti* à Patre & Filio realiter diſtinctâ, *autor Organi* ita loquitur: *Lect. Fer. I.*

ዓዲ፡ ከመ፡ ኢንበል፡ ኢሀሉ፡
መንፈስ፡ ቅዱስ፡ በአካሉ፡ ፍ
ጹም፡ ይቤሎሙ፡ ለሐዋርያት፡
35 እፈኑ፡ ለክሙ፡ ካልአ፡ ጰራቅ
ሊጦስ፡ ወበዝ፡ አእመርነ፡ ከ
መ፡ ህልወ፡ መንፈስ፡ ቅዱስ፡ ኀ
በ፡ አብ፡ ወወልድ፡ ወህልወ፡ ካ
ዕበ፡ በህላዌሁ፡ አኮ፡ ዘይትከ
ፈል፡ መንፈስ፡ ኀበ፡ ወልድ፡ ወ
ኀበ፡ ህላዌሁ፡ ካዕበ፡ አላ፡ ፩
ውእቱ፡ ህልው፡ በህላዌሁ፡ ወ
ህልው፡ ኀበ፡ አብ፡ ወወልድ።

Ne verò quiſpiam ex ſupradictis inferat Spiritum Sanctum non eſſe perfectam & diſtinctam perſonam, ideò dixit Chriſtus Apoſtolis: mittam vobis alium Paracletum. *Vnde cognoſcimus Spiritum Sanctum exiſtere ſimul cum Patre & Filio, & ſimul etiam in propriâ ſubſiſtentia (ſeu perſona.) Non quod Spiritus partim in Filio, partim in propria perſona ſit, ſed unus & idem eſt, & exiſtens in perſonâ propriâ & exiſtens cum Patre & Filio.*

36 Gregorius interrogatus, *an eadem, eaque conſtans omnium Doctorum Æthiopiæ mens eſſet?* affirmavit. Inſtiti, *cur ergo negarent Spiritum Sanctum à Filio procedere, quandoquidem*
37 *aſſererent, eum æqualiter Spiritum eſſe Patris ac Filii?* Petebat, *ut ſibi prius explicarem, quid hoc eſſet*, A PATRE PROCEDERE, *tunc ſe cauſam negationis dicturum: ſe uti S. Scripturæ verbis:*

ዘይወፅእ፡ እምኀበ፡ አብ፡
ወይነሥእ፡ እምወልድ፡

Qui egreditur à Patre, & ſumit de Filio: - - - - *nec ultra rimari;* *Joh. 15, 26. & 16, 14.*

38 *non enim nobis licere in abſtruſiſſimis S. S. Trinitatis myſteriis per conſequentias, ut vocant, argumentari, ſed ipſiſſimis ſcripturæ verbis inhærendum eſſe. Cogitarem ipſe, quid ſecutu-*
39 *rum eſſet, ſi ab unitate & æqualitate eſſentiæ argumentari vellemus ad characteriſticas perſonarum proprietates. Vt ſi quis dicere velit*, Chriſtum eſſe Filium Spiritus S. quòd Spi-

 ritus

ritus Sanctus unus & coæternus ſit cum Patre Deus. *Tale* 40
argumentum fortaſſis in cerebro ſuo habuiſſe Tzagazaabum
popularem ſuum malè ſanum, cum ſcriberet: Chriſtum eſſe
Filium ſui, & principium ſui, (h. e. ſemet genuiſſe) *ideò quòd*
ὁμοούσιος *ſit Patri, cujus Filius ſit.* Obiter notandum, Æthio- 41
pes pro voce ወጽአ: *Egreſſus eſt, proceſſit*, communiter, &
quidem in tempore præterito, uti voce ሠረጸ: quod propriè
eſt *progerminavit, ortus eſt, propullulavit.* Sic enim Clau- 42
dius in confeſſione ſuâ:

ንአምን፡በመንፈስ፡ቅዱስ፡ እግዚእ፡መሐየዊ፡ዘሠረጸ፡ እምአብ።	*Credimus in Spiritum Sanctum, Dominum vivificantem, qui proceſſit vel ortus eſt à Patre.*

Nunquam addunt *à Filio*, quamvis in Liturgiâ Æthiopum 43
Romæ impreſsâ, & confeſſione Tzagazaabi legatur ዘሠረጸ:
እምአብ: ወወልድ: *Qui progerminavit vel proceſſit à Patre &*
Filio. Iſta enim verba ወወልድ: *& Filio* aliunde inſerta eſſe
antehac monuimus.

Pergimus ad Sacramenta, quorum neque commune 44
nomen, neque numerum habent. Confirmationem & ex-
B.T.1,37. tremam unctionem planè ignorant. *Myſterii* vocabulo
(ምስጢር:) utuntur, quotieſcunque arcanum participationis
corporis & ſanguinis Jeſu Chriſti innuere volunt. Aliàs non 45
neceſſarium putant, ut σφραγῖδας τῆς πίστεως *ſigilla fidei* alio quodam
communi nomine, quod ſcriptura ignoret, complectamur:
aut de numero multùm diſputemus. *Vti ſe Baptiſmo* (in-
quiebat Gregorius) *ſecundùm Chriſti inſtitutum & ceremo-*
niis ab Eccleſia antiquitus receptis. Sed Patres Societatis 46
retulerunt, baptizandi ritus apud Habeſſinos tam depravа-
tos fuiſſe, ut coacti fuèrint, pleroſque mortales ſub condi-
tione rebaptizare, de quo cap. VII. pluribus agemus.

Communionem ſacram ſub *utrâque ſpecie*, ut vulgò 47
loquuntur, cunctis indifferenter tam laicis quàm clericis (ut
in omnibus Orientis Eccleſiis moris eſt) adminiſtrant; nec
quidquam animos eorum magis alienavit, quàm quòd
3,13,24. Laici à Latinis calice privarentur, ut ſuo loco dicetur. Inter- 48
rogatus Gregorius quid cenſeret *de reali præſentia* corporis
& ſanguinis Chriſti in S. Cœnâ? ſe eam agnoſcere reſpondit.
Mox addidit, ut ſolebat, quoties de difficilioribus & abſtru-
ſioribus rebus ſermo eſſet, ረቂቅ: ነገር: ውእቱ: h. e. *ſubtilis res*
p.158.b. *eſt:* ምስጢር: ውእቱ: *Myſterium eſt.* Cùm proferrem illi verba 49
Liturgiarum:

ገበር:

ግበር፡እዴከ፡ዴቢ፡ዘቲ፡ጸ	*Domine impone nunc manum tuam*
ሕል፡ይእዜ፡ባርካ፡ወቀ	*ſuper hanc patinam: benedic eam, &*
ድሳ፡ወአንጽሓ፡ወይገበ	*ſanctifica eam, & purifica eam, ut fa-*
ሬ፡በውስቴታ፡ሥጋከ፡ቅዱስ።	*ciant in ea corpus tuum ſanctum.*

50 Item:

ግበር፡እዴከ፡ላዕለ፡ዘቲ፡	*Impone manum tuam ſuper hunc ca-*
ጽዋዕ፡ወይእዜ፡ባርካ፡	*licem, & nunc benedic eum, & ſan-*
ወቀድሳ፡ወአንጽሓ፡ወይገ	*ctifica eum, & purifica eũ, ut faciant*
በሬ፡በውስቴታ፡ደመከ፡ቅ	*in eo ſanguinem tuum ſanctum.*
ዱስ።	

51 Et mox:

ግበር፡እዴከ፡ላዕለ፡ዘቲ፡ዕ	*Impone manum tuam ſuper hoc coch-*
ርፈ፡መስቀል፡ለሠሪዕ፡ሥ	*lear crucis, ad parandum corpus &*
ጋሁ፡ወደሙ፡ለዋሕድ፡ወልድ	*ſanguinem unici Filii tui, Domini no-*
ከ፡እግዚእነ፡ወአምላክነ።	*ſtri & Dei noſtri.*

Et alibi:

52 ሚጦ፡ለዝንቱ፡ኅብስት፡ከ	Converte *hunc panem, ut fiat cor-*
መ፡ይኩን፡ሥጋከ፡ንጹሐ፡ዘ	*pus tuum purum, quod conjunctum*
ተደመረ፡ምስለ፡ዝንቱ፡ጽ	*eſt cum hoc calice ſanguinis tui pre-*
ዋዕ፡ደምከ፡ክቡር።	*tioſi.*

53 Et ex oratione Euchariſticâ, quæ CCCXVIII. Orthodoxorum titulum præ ſe fert, ſequentia:

መንፈስ፡ቅዱስ፡ይረድ፡ወይምጻ	*Spiritus Sanctus deſcendat, &*
እ፡ወያንጸብርቅ፡ዲበ፡ዝንቱ፡ኅብ	*veniat, & ſplendeat ſuper hoc*
ስት፡ወይኩን፡ሥጋ፡ክርስቶስ፡አ	*pane, ut fiat corpus Chriſti Dei*
ምላክነ፡ወይትወለጥ፡ጣዕሙ፡ለ	*noſtri:* & immutetur *ſapor hu-*
ዝንቱ፡ጽዋዕ፡ወይኩን፡ደመ፡ክርስ	*jus calicis, ut fiat ſanguis Chri-*
ቶስ፡አምላክነ።	*ſti Dei noſtri.*

54 Simulque peterem expoſitionem verborum መይጦ፡ወተወ
ወለጦ፡ *converti & immutari*, atque interrogarem: *an*
non putaret ſubſtantiam panis & vini in ſubſtantiam corpo-
55 *ris & ſanguinis Chriſti converti & immutari?* Reſpondit:
talem transſubſtantiationem Habeſſinis eſſe ignotam. Cives
ſuos tam ſcrupuloſos non eſſe: neque tam ſpinoſas quæſtio-
nes movere; ſibi tamen videri panem & vinum vulgare con-
verti in myſterioſum & repræſentativum corporis & ſangui-
nis Jeſu Chriſti, adeoque è profano in ſacrum mutari, ut ve-
rum corpus & ſanguinem Chriſti communicantibus repræ-
56 *ſentet.* Tellezius ſanè fatetur: *ſe de conſecratione illorum*
valde dubitare; illos enim ſuper corpore Chriſti dicere ſolere:
Hic panis eſt corpus meum, *& ſuper ſanguine:* Hic calix eſt,

meus

meus ſanguis. *Quæ verba validam conſecrandi vim non habent.* Etenim Doctores Eccleſiæ Romanæ ſunt in eâ ſententiâ, *eum qui talia verba dixerit, nihil efficere; ſola enim iſta verba:* HOC EST CORPUS MEUM, *operari veram transſubſtantiationem.* Quæ cum ita ſint, nemo facile dixerit, Habeſſinos habere & agnoſcere transſubſtantiationem, præſertim cum divinis honoribus, ſcilicet ex illa ſequentibus, ſacra ſymbola non proſequantur.

De ſtatu animarum poſt mortem (40) diverſæ Habeſſi- 58
norum ſunt ſententiæ; ut ferè libertatem ſentiendi omnibus concedunt, in iis doctrinæ partibus, quæ ſalutem æternam directò non concernunt. Quare mirum non eſt, tam varias 59
privatorum opiniones, tanquam publicas Habesſinorū ſententias, à Doctoribus noſtris referri. *Alii enim* (narrante Gre- 60
gorio) *pie defunctorum animabus* ANTE RESURRECTIONEM CORPORUM *beatiſſimam Dei viſionem non contingere* putant, quæ etiã multorum veterum Latinorum (41) eſt opinio; tanquam in loco quodam tertio animæ corpora ſua exſpectarent: aut vagæ in nullo certo loco manerent: alii verò S. 61
Scripturæ autoritate convicti, *duas tantùm manſiones animarum agnoſcunt*, nempe *cœlum* & *infernum*, *nihil damnationis iis eſſe* cenſentes, *qui in Chriſto Jeſu ſunt, & in fide illius diem ſupremum obeunt*; exemplo pœnitentis latronis, & ver- 62
bis Chriſti freti, qui (*ſecundùm verſionẽ Æthiopum*) dixit ei:

አማን:እብለከ:እመን:ፈድፋደ:ከመ:ዮም:ትሄሉ:ምስሌየ:ውስተ:ገነት::	*Amen dico tibi, crede firmiter, quòd hodie futurus ſis mecum in Paradiſo.*

Igitur in Chriſto pie obdormientes non deterioris conditio- 63
nis fore putant hoc latrone, qui in articulo mortis pœnitentiâ per fidem actâ, ſervatus fuit, nullâ ſatisfactione pro latrociniis ſuis præſtitâ. Animam autem humanam non creari, 64
hoc argumento aſſerunt, quod Deus ſexto die perfecerit totum opus creationis. Nihilominus naturâ ſuâ immortalem haberi, quia ipſe Deus illam in primâ creatione homini inſpiraverit. Perabſurdum verò eſſe ſi quis Deum aſtrictum dicat pro adulterinis & inceſtuoſis partubus animas quotidie novas creare. Quæ aliàs de duplici hominis anima ſentiant,
4,2,23. infrà exponemus.

Communior tamen inter eos videtur prior opinio; quia 65
N.T.p.160. certo modo pro mortuis orant, ut:
3.

ተዘከሮሙ:እግዚኦ:ለነፍሳ	*Recordare Domine animarum ſervo-*
ተ:አግብርቲከ:አቡነ:አባ:ማ	*rum tuorum, Patris noſtri* Abba Mat-
ቴዎስ:ወካልአንሂ:አበዊነ:	thæi & *reliquorum Patrum noſtro-*
አባ:ሰላማ:ወአባ:ያዕቆብ::	*rum,* Abba Salamæ & Abba Jacobi.

Et paulo poſt:

ተዘከሮሙ:እግዚኦ:ለነገሥታ	*Recordare Domine Regum Æthio-*
ተ:ኢትዮጵያ:አብርሃ:ወአጽ	*pia,* Abrehæ & Atzbehæ, *Kalebi &*
ብሐ:ካሌብ:ገብረ:መስቀል::	*Gebra-Meskali, &c.*

66 Deinde addunt:

ፍትሖሙ:እግዚኦ:ለአበዊነ:	*Solve Domine Patres noſtros,* Abba
አባ:እንጦንስ:ወአባ:መቃር	Antonium & Abba Macarium.
ስ:ተዘከራ:እግዚኦ:ለነፍሳ:	*Recordare Domine animã ſervi tui*
ገብርከ:አቡነ:ተክለ:ሀይማ	*Patris noſtri* , Tecla Hajmanoti
ኖት:ምስለ:ኵሎሙ:ደቂቁ::	*cum omnibus ſodalibus ejus.*

67 Ex quibus argutari quis Poſſet, Habeſſinos *purgatorium* (41) admittere. Sed id conſtanter negabat Gregorius. Et P.N.*Go-* L. I. 19. *dignus* fatetur: *nulla pro mortuis apud Habeſſinos ſacra fieri.* p. 124.
68 Idem dicit *P. Tellezius*: eos tamen, tanquam ſui parum com- L. I. c. 16. potes irridet; *nam orare pro mortuis, & eleemoſynas paupe-* p. 43. *ribus diſtribuere, nihil aliud eſſe, quam* purgatorium *aſſerere.*
69 Nec ego video, quomodo conciliare velint, orare pro requie animarum beatarum: & tamen alibi earundem interceſſionẽ
70 efflagitare. Illi verò talibus inductionibus parum permoti, *pia ſe vota concipere*, ajunt; *& proſperam defunctorum memoriam celebrare: neque à majoribus ſuis antiquitus tradi-*
71 *ta ulterius ſcrutari.* Gregorius addebat: *Multas Chriſtianorum orationes ita conceptas eſſe, ut peteretur id, quod*
72 *jam extaret vel fieret. Ipſam orationem Dominicam continere ejusmodi preces; male utique inferri, nomen Dei non ſanctificari, nec voluntatem ejus in cœlo & terra fieri, propterea quod nos iſtud quotidie precaremur: adhac, omnes panem quotidianum petere, cùm tamen plurimi eò in multos annos*
73 *abundent.* Audiverat fortè inter noſtrates defunctis optari: *ut Deus corpori inhumato tranquillam quietem, & tandem latam reſurrectionem concedere vellet. Itáne & vos pro defunctis vota ſuſcipitis*, inquit? *creditisne cadavera mortuorum fortaſſis à ſpiritualibus malis vexari? aut precibus*
74 *veſtris felicem reſurrectionem obtineri poſſe.* Tam ægrè ferebat hanc de purgatorio ſuſpicionem, ut diceret: *nonne injuria fieret tam ſanctis Regibus & Patribus, ſi memo-*

riam hanc animarum eò interpretari vellemus, quaſi tot
ſecula in purgatorio torquerentur, ut indefeſſis noſtris preci-
bus poſt tantum temporis ſpatium liberandi eſſent. Ete- 75
nim Reges illi ac Patres, quos paulo ante nominavimus,
Habeſſinis utique viri innocentiſſimi, jam ante mille & am-
plius annos fato functi ſunt. Sive igitur in Paradiſo ſint: ſive
reſurrectionem corporum extra illum expectent, utroque
caſu ſupervacaneæ videntur ejusmodi preces. Imo ſi de ſta-
tu felici piè defunctorum dubitarent, potiùs pro illis qui mi-
nùs ſanctè vixerunt, quàm pro ſanctiſſimis vota concipien-
da eſſent. Igitur conjecturâ magis, quàm idoneâ autorita- 76
te à multis prodita fuit Habesſinorum de purgatorio ſenten-
tia, cujus etiam nomen ignorant; adeò ut P. *Jacobus Wem-*
mers Carmelita, in Lexico ſuo Æthiopico quoddam fingere
neceſſe habuerit, መንጽሔ፡ ኀጢአት፡ *purgatorem peccati* vocan-
do. Sed ſciendum eſt *vetuſtiſſimum Eccleſiæ morem* fuiſſe, 77
Sanctorum Martyrum nomina ex *diptychis* prælegere; (43) id
enim ſanctisſimæ invictisſimorum Chriſti teſtium memoriæ
debebatur. Quod ſequens ætas aliò traxit, quaſi noſtrâ in- 78
tercesſione opus haberent: rurſus alii, quaſi illorum inter-
cesſione carere non poſſemus, ſanctos cœlites tanquam præ-
ſentes & audientes invocaverunt. Scilicet oratores Chriſtia- 79
ni, & homiliarum Scriptores priſci, Rhetoricâ arte per pro-
ſopopœiam quandam alloquebantur beatas illas animas, &
tanquā reſpondentes introducebāt; (44) unde forte mos quo- 80
rundam inolevit, eadem illis ac Deo ipſi vota nuncupandi,
eosque templis & altaribus, aliisque divinis honoribus co-
lendi. Quod quidem Habesſini non faciunt; nam quam- 81
quam dies feſtos in honorem illorum celebrent, eos tamen
non በዓላት፡ *Solennia*, ſed ተዝካራት፡ *Recordationes* vocant. 82
Interim tamen invocant, ignari, quo pacto id audire posſint:
eorumque intercesſiones petunt, præſertim ſanctisſimæ Ma-
riæ virginis, quam tantô proſequuntur affectu (45), ut parum
illis videatur, quidquid Eccleſia Romana in ejus honorem
excogitavit; tantùm nullas illi ſtatuas erigunt, picturis con-
tenti. Cùm in Romanæ religionis homines ſævirent, atque 83
L.VI.c.26. verbera & ſaxa ingererent, exclamabant, referente Tellezio:

& 27. Mata, mata! Todo o que nam	*Occide, occide! quicunque non*
for inimigo de Maria (tal he	*inimicus eſt Mariæ,* (tanta illo-
ſua perverſidade) tome pe-	rum eſt perverſitas) *lapides*
	tollat

dras & apedreje eſte ſeu in | *tollat & hunc inimicum ejus*
imigo. | *Lapidet.*

84 Quaſi vero Latini eam non plus ſatis colerent.

85 Sed & *Angelos* invocare ſolent, ſpecioſiore fortasſis prætextu; quòd & piis adſint, & eorum preces audiant. Novem eorum ordines (46) Æthiopes recenſent, quos deſumunt ex cognomentis & epithetis eorum in S. Scriptura repertis; ut: *Coloſſ. 1, 16.*

መላእክት:	*Angeli* ſimpliciter ita dicti, qui & መናፍስት: *Spiritus.*
ሊቃነ:መላእክት:	*Archangeli.*
አጋእዝት:	*Domini*, κυριότητες.
ስልጣናት:	*Magiſtratus*, ἀρχαί.
መናብርት:	*Throni*, θρόνοι.
ኃይላት:	*Poteſtates*, ἐξουσίαι.
መኳንንት:	*Principes.*
ኪሩቤል:	*Cherubini.*
ሱራፌል:	*Seraphini.*

Quidam plura cognomenta illis tribuunt, veluti ሊቃናት: *Primores*: vel አርባብ: & አርባበ:እሳት: q. d. *Myriades igneæ.*

86 Sunt qui dicant *decem ordines* à primordio fuiſſe, ſed primum eorum, cujus caput fuerit ሳጥናኤል: *Satanaël*, cum ſociis à Deo defeciſſe; in ejus locum beatos aliquando ſucceſſuros: atque hanc infenſiſſimi Cacodæmonum contra

87 homines odii eſſe cauſam. In quibus autem Fidei capitibus ab Eccleſiâ Latinâ vel Græcâ diſſentiant, peculiari tractatione 3, 8. & ſeq.

88 dicemus. Hic tantùm addemus *Catecheticam* puerorum & Neophytorum *inſtitutionem*, in quantum Gregorius meminit, & Æthiopicè ſuâ manu deſcriptam reliquit:

89 አርእስተ:ሀይማኖት:ዘኢትዮጵያ:ዝውእቱ:በኅፁር:ዘይመሀሩ:ለሕፃናት:ወለንኡሳን:ክርስቲያን:ጽሑፍስ:በስፉሕ:ሀሉ:በኢትዮጵያ:ወዝውእቱ:	*Capita Fidei Æthiopicæ breviter deſcripta, quæ docere ſolent pueros & Neophytos. Extant autem plenius deſcripta in Æthiopiâ, & ſunt ſequentia:*
90 በመኑ:ታመልክ:	Quem Deum colis?
በአብ:ወወልድ:ወመንፈስ:ቅዱስ:፫ አካላት:ወ፩ መለኮት::	*Patrem & Filium & Spiritum Sanctum; tres perſonas, unam verò Deitatem.*
91 እም ፫ አካላት:መኑ:ዘይቀድም:አው:ዘይደኅር:መኑ:ዘየዐቢ:አው:ዘይንእስ::	Ex iſtis tribus perſonis, quænam prima eſt, & quænam ultima? quænam major? quæve minor?

 አብ:

አልቦ፡ዘይቀድም፡ወኢዘይደ ኅር። አልቦ፡ዘየዐቢ፡ወኢዘይን እስ፡ አላ፡ዕሩያን፡እሙንቱ፡ በኵሉ።	*Nulla prima eſt, & nulla ultima. Nulla major & nulla minor eſt: ſed æquales ſunt in omnibus.*	
እስፍንቱ፡ገጽ።	Quot perſonæ?	92
፫	*Tres.*	
እስፍንቱ፡እግዚአብሔር፡	Quot Dii?	
፩	*Vnus.*	
እስፍንቱ፡መለኮት፡	Quot Deitates?	
አሐዱ፡	*Vna.*	
እስፍንንቱ፡መንግሥት፡	Quot Regna?	
፩	*Vnum.*	
እስፍንቱ፡ሥልጣን፡	Quot Potentiæ?	93
፩	*Vna.*	
እስፍንቱ፡ፈጣሪ፡	Quot Creatores?	
አሐዱ፡	*Vnus.*	
እስፍንቱ፡ፈቃድ፡	Quot Voluntates?	
፩	*Vna.*	
ቦኑ፡ዘመን፡በእግዚአብሔር፡	Daturne tempus in Deo?	94
አልቦ፡አላ፡ነበረ፡እምቅድመ፡ ዓለም፡ወይሄሉ፡ለዓለመ፡ዓ ለም።	*Non: ſed eſt ab æterno, & erit in ſecula ſeculorum.*	
አይቴ፡ሀሉ፡እግዚአብሔር።	Vbinam eſt Deus?	
በኵሉ፡ወበመስተ፡ኵሉ።	*Vbique & in omnibus.*	
አብ፡እግዚአብሔርኑ፡	Eſtne Pater Deus?	95
እወ፡	*Maximè.*	
ወልድ፡እግዚአብሔርኑ፡	Filius eſtne Deus?	
እወ፡	*Maximè.*	
መንፈስቅዱስ፡እግዚአብሔርኑ፡	Spiritus Sanctus eſtne Deus?	
እወ።	*Maximè.*	
እንከሰ፡ትብል፡፫፡እግዚአ ብሔር።	Ergo dicis eſſe tres Deos?	96
አኮ፡ ዘእብል፡ ፫እግዚአብሔ ር፡ዘእንበለ፡፫ አካላት፡ወአ ሐዱ፡ አግዚአብሔር፡ ባሕቲቱ፡	*Non dico tres Deos, ſed tres perſonas & unum Deum tantummodò.*	
መኑ፡ወለደ፡ለወልድ።	Quis genuit Filium?	97
እግዚአብሔር፡አብ፡መንፈስ፡ ቅዱስሰ፡ እምአብ፡ ይሠርጽ፡ ወእምወልድ፡ ይነሥእ።	*Deus Pater; Spiritus Sanctus autem à Patre procedit, & à filio ſumit.*	
እስኩ፡ንግረኒ፡አሐደ፡ምሳሌ፡ ከመ፡ይትከሀል፡ይትረከብ፡ ፫ አካል፡በአሐዱ፡መ ለኮት።	Quæſo narra mihi quandam ſimilitudinem, (47) quòd poſſint dari tres perſonæ in unâ Deitate?	98

Sol

ጸሐይ፡ እንዘ፡ አሐዱ፡ ውእቱ፡
ይትረከቡ፡ ቦቱ፡ ፫፡ ነገሬት፡
ክበቡ፡ብርሃኑ፡ወሙቁ፡ከማሁ፡
ለአሐዱ፡እግዚአብሔር፡ናአም
ን፡ከመ፡ ይሄሉ፡፫ አካላት፡ዘው
እቱ፡አብ፡ወወልድ፡ወመንፈስ፡
ቅዱስ፡ዕሩያን፡በኵሉ።

Sol, quamvis unus tantùm ſit, in eô tamẽ reperiuntur tres res: rotunditas, lux & calor; ita quoque in uno Deo credimus, quòd exiſtunt tres perſonæ, nempe Pater & Filius & Spiritus Sanctꝰ, æquales in omnibus.

99 እም፫ አካላት፡ መኑ፡ ተወልደ፡
ለቤዛነ፡፡

Ex tribus illis perſonis quænam nata eſt pro redemtione noſtra?

ዳግማዊ፡ አካል፡ ዘውእቱ፡ ወል
ደ፡ እግዚአብሔር፡ እግዚእነ፡
ኢየሱስ፡ ክርስቶስ፡

Secunda perſona, nempe Filius Dei Dominus noſter Ieſus Chriſtus.

100 እስፍንቱ፡ ልደቱ፡፡

Quot ſunt nativitates ejus?

ክልኤቱ፡፡

Duæ.

እለ፡ መኑ፡፡

Quænam?

ቀዳሚ፡ ልደቱ፡ እም አብ፡ ዘእ
ንበለ፡ እም፤ ወዳግማዊ፡ እም
ድንግል፡ ማርያም፡ እግዝእትነ፡
ዘእንበለ፡ አብ፡ በዘመን፡ እን
ዘ፡ ይእቲ፡ ትተርፍ፡ ወትረ፡ በድ
ንግልና፡፡

Prima nativitas ejus ex Patre eſt, ſine matre & ſine tempore: ſecunda verò ex Virgine Mariâ Dominâ noſtrâ, ſine Patre, in tempore; illâ ſemper in virginitate manente.

101 ኢየሱስ፡ክርስቶስ፡እግዚእነ፡
ሰብእኑ፡ ወሚ፡ አምላክ፡፡

Jeſus Chriſtus Dominus noſter eſtne homo an verò Deus?

አምላክ፡ ወሰብእ፡ ኅቡረ፡ በ
አሐዱ፡ አካል፡ እንበለ፡ ፍልጠ
ት፡ ወኢውላጤ፡ ዘእንበለ፡ ትድ
ምርት፡ ወኢቱስሕት፡፡

Deꝰ & homo ſimul in unâ perſonâ, ſine ſeparatione & ſine permutatione, & ſine confuſione aut commixtione.

102 በዝከመዝ፡ ጸታ፡ የአምኑ፡ ወይ
ሜህሩ፡ ኵሉ፡ ነገሬት፡ ሀይማ
ኖት፡ ዘውእቱ፡ ጥምቀቱ፡ ጾሙ፡
ሕማማቲሁ፡ ወሞቱ፡ ትንሣኤሁ
ኒ፡ ወዕርገቱ፡ ውስተ፡ ሰማያት፡
ወፈንዎቱ፡ ለመንፈስ፡ ቅዱስ፡
ለሐዋርያት፤ ወከመ፡ ይመጽእ፡
103 ዳግመ፡ በስብሐት፡ ለኰንኖ፡
ሕያዋን፡ ወሙታን፤ ወከመ፡ ሀሉ፡
ኢየሱስ፡ ክርስቶስ፡ በቅዱስ፡
ቍርባን፤ ወከመ፡ ይትነሥኡ፡ ም
104 ውታን፡ በደኃሪት፡ ዕለት፡ ወከመ፡
ይወርሱ፡ ጻድቃን፡ መንግሥተ፡
ሰማያት፡ ወኃጥአን፡ ኵነኔ፡ ው
ስተ፡ ደይን፡፡ ወየአምኑ፡ ዓዲ፡
105 በቤተ፡ ክርስቲያን፡ እንተ፡ ላዕ
ለ፡ ኵሉ፡ ጉባኤ፡ በከመ፡ ሀሉ፡
ጽሑፍ፡ ውስተ፡ ጸሎተ፡ ሀይማ
ኖት፡ ዘ፫፻፲ወ፰ ርቱዓነ፡ ሀይ
ማኖት፡ በጉባኤ፡ ኒቅያ፡፡

Hoc pacto credunt & docent (in Habeſſiniâ) *omnes res fidei, videlicet* de Baptiſmo ejus, jejunio & paſſionibus ejus, de morte, reſurrectione, & aſcenſione ejus in cœlos, & miſſione Spiritus S. ſuper Apoſtolos. *Et quòd rediturus ſit in gloria ad judicandum vivos & mortuos. Et quòd Ieſus Chriſtus præſens eſt in S. Cœnâ. Et quòd mortui reſurgent in noviſſimo die. Et quòd juſti velut hæreditate acquirent regnum cœlorum: peccatores verò condemnationem in inferno. Credunt etiam* Eccleſiam Catholicam *ſicut ſcriptum extat in Symbolo Fidei* CCCXVIII. *Orthodoxorum congregatorum in Concilio Nicæno.*

Plura nunc non addimus, donec plures eosque publicè 96
probatos libros nanciſcamur; ne fortè privatorum ſententias, quòd multi faciunt, imprudenter toti Eccleſiæ tribuam⁹. Hæc ſufficiant ad incitandos lectores; Europæos quidem, ut conquirant: Habeſſinos verò, (ſi fortè cura noſtra ad illos pervenerit) ut ſuppeditent authentica documenta, è quibus de verâ & fundamentali Æthiopicæ Eccleſiæ doctrinâ plenè conſtare poſſit.

CAP. VI.

De ritibus & cerimoniis Eccleſiæ Æthiopicæ, nec non de templis Habesſinorum.

1. *Ritus ſacri* 2. ſæpe motus in Eccleſiâ dederunt; 3. etiam exoriente illâ. 5. Apoſtolorum prudens decretum. 6. Pauli *συμβίβασις* 7. illo tempore neceſſaria. 9. *Ritus Judaici* 10. apud Chriſtianos retenti. 11. *Papa Romanus* multos: 13. *Alexandrinus Patriarcha* nullos novos ritus reperit. 14. *Habeſſini* ſimplices 15. vetuſtiſſimas cerimonias retinnerunt. 17. *Templa* eorum 18. obſcura, 19. Synagogis ſimilia. 20. Illorum partes. 21. *Θυσιαστήριον*, *Chorus*. 22. Eccleſiaſticorum olim ſolummodo erat. 24. Magnates in Æthiopiâ *Diaconi* creantur. 25. *Ædicula* pro Epiſcopo. 26. Stant in templis, *cruciculis* innixi. 27. In honore habent illa. 29. *Pictas* tantùm *imagines* admittunt. 30. *Cruce* ſignant ſe. 31. *Baptiſmus adultorum* 32. certis ritibus: 33. Vnctione & multis precibus peragitur. 34. Suſceptores unde dicti? 35. Veterum ritus. 36. *Infantibus* baptizatis 27. Euchariſtia datur; 38. more pervetuſto. 39. *Formula* quorundam Habeſſinorum ineptæ, 40. Patres ad iterandum baptiſmum impulerunt. 41. Nullo *ſtigmate* notantur Æthiopes. 42. Vnde hæc relatio? 43. *Anniverſarii lavacri* 44. mos 45. verum baptiſmum non facit. 46. Ejus abuſus Alvarezii diverſa relatio. 47. *Iteratus baptiſmus*, de quo Tellezius. 48. Fortaſſis ex ignorantia ſacerdotum. 49. *Miſerrimus* Æthiopiæ *ſtatus* Eccleſiaſticus. 50. Ejus cauſæ. 51. Exemplum ſimile in Latinâ Eccleſiâ. 52. *Confeſſio* generalis 53. trium peccatorum. 54. *Abſolutio* 55. dolorifica. 56. Abiegatus confeſſione manifeſtatus. 57. Ante 25. annum innocentes ſe putant. 58. *Conciones* nullas habent. 59. Gregorius de iis ſententia. 60. *Homilias* legunt, & Pericopas ex Novo Teſtamento. 61. *Sacra vaſa* Euchariſtiæ. 62. Cur *Lapis ſacratus* Romanis, ታቦት: *arca* vocetur Habeſſinis? 63. Differit autor de veterum Chriſtianorum cultu in *cœmeteriis*: 64. & *arcis* pro *aris* adhibitis, 65. in quibus martyrum *oſſa*, 66. de loco in locum portabantur. 67. Pacatâ Eccleſia foris portatæ, 68. & formam & nomen (exceptis Habeſſinicis) amiſerunt. 69. *Menſas* oportebat eſſe ſacras. 70. Aliàs Græci *ἀντιμίνσια*. 71. Latini *portatile* uſurpant. 72. Hoc oportet eſſe ſaxeum. 73. Conjecturam ſuam firmat autor marmoreo monumento. 74. Diſſentit ab Aringho, qui arcam pro *ſigmate* habuit. 75. *Thuani*: 76. *Gabr. Biel* teſtimonium: 77. & Tellezii, ubi de Arca lignea in *Baſilicâ Lateranenſi*. 78. Vnde *reliquiæ* in altaribus. 79. Reliqua ſacra vaſa. 80. *Panis* fermentatus. 81. *Vinum* cochleari diſtribuitur. 82. Illius defectus miris modis ſuppletur. 83. *Tempus* & *locus* S. Cœnæ: *Perſona*. 85. *Δίπτυχα*. 86. Bini in hebdomate *dies ſacri*. 87. *Campanis* carent. 88. *Muſica* inſuavis. 89. Et tamen tripudiant. 90. *Jejunia* 91. Feriæ quartæ & ſextæ. 92. Vnde originem habeant? 93. *Pentecoſtes* tempore nulla. 94. De *proteſtantium* jejuniis in Europâ. 95. *Feſta* & 96. *Faſti*. 97. *Anni* initium & 98. ratio computandi. 99. Ritus *nuptiales*. 100. *Polygamia* 101. à Patribus Soc. improbata. 102. Patruelium & ſobrinorum nuptiæ. 103. *Divortia*. 104. Ritus *ſepulturæ* 105. *ſolennis*, 106. Regiæ.

Ex-

1 EXpoſuimus hucusque, quid Habesſini de Deo triuno &
præcipuis Fidei Chriſtianæ capitibus ſentiant. Ordo
2 nunc poſcit, ut illorum cerimonias & ſacros ritus explane-
mus. Quamvis enim ſalutis animarum nihil interſit, quo
tempore, quóve modo ſana doctrina proponatur: modò
omnia decenter & ordine fiant; ritus tamen graves ſæpe in
Eccleſiâ diſceptationes, magnosque motus dederunt. Quam-
obrem operæ pretium nos facturos putavimus, ſi de illorum
origine paulò altiùs diſſereremus.
3 Statim à primis Eccleſiæ Chriſtianæ incunabulis circa
ritus discrepantes fuerunt piorum ſententiæ. Quidam enim
exiſtimabant: *ritus Judaicos, utpote à Chriſto expreſſè non ab-* *Act. 15, 1. 5.*
rogatos, ſimul cum doctrinâ & Sacramentis Novi Teſtamenti
4 *ſalutis causâ neceſſariò obſervandos eſſe.* Alii cenſebant: *uti-*
liter eos retineri, quamvis nullâ neceſſitate cogente; cùm ad
memoriam antiquæ Dei Eccleſiæ: tùm ad lucrandum animas
5 *Judæorum.* Primam ſententiam Apoſtoli damnaverunt. De *d. c. 15, 16.*
cœtero Apoſtolicâ prudentiâ & ſummâ moderatione uſi, dif- *& ſeq.*
ferentiã fecerunt inter Judæos & Ethnicos recens converſos.
Nam *proſelytis Iudæis* libertatem rituum ſuorum non modò
permiſerunt, ſed ipſi Paulo ſuaſerunt, *ut accommodaret ſeſe* *Act. 21, 20.*
tot myriadibus Iudæorum credentium, qui Zelotæ legis erant, *& ſeq.*
& Paulum incuſabant, tanquam defectionem à Lege doceret:
ac prohiberet infantes circumcidi: neque ſecundùm mores Iu-
6 *daicos viveret.* Paruit Paulus & purificavit ſeſe cum ſociis, ca-
put raſit, & ſic templum cum iis ingreſſus eſt, ac oblationem
7 obtulit pro unoquoq; illorum. Imò, quod hodie crimen ne-
fandum eſſet, Timotheum circumcidit; necesſitate illorum *Act. 16, 3.*
temporum inductus. Aliàs circumciſionem, ſi intentione *Gal. 5, 2.*
Judaicâ fieret, ipſe damnavit. Ita actio per ſe indifferens ra-
8 tione & intentione agentis bona vel mala effici poteſt. Tan-
tùm quid *gentibus* Chriſti fidem amplexis faciendum eſſet,
Apoſtoli deliberaverunt. Eos autem ad obſervationem Le-
gis Moſaicæ obligare noluerunt, ſed Legatione ad illos cum
reſcripto miſſâ, juſſerunt tantummodò abſtinere ab iis reb⁹,
quæ non ſolùm Judæos ab Evangelio avertere: ſed etiam hu-
jus generis proſelytos vehementer offendere: atque mutuam
charitatem & amicitiam in quotidiano convictu & conver-
ſatione tollere potuiſſent; neque enim communi mensâ ute-
bantur Judæi cum illis, qui *ſacrificata Idolis, ſuffocata,* vel
ſan-

ſanguinem comedebant[48]. Ex illo tempore apud pleroſq; 9
valuerunt nonnulli ritus Judaici ceu adiaphori, qui non pu-
gnarent cum pietate & doctrinâ Chriſtianâ; donec ab Ec-
cleſiâ ſenſim abrogarentur, vel in deſuetudinem venirent.
Nullamque aliam originem habuerunt antiquiſſima Chri- 10
ſtianorum inſtituta, veluti: *ſtructura templorum: immerſio
totius corporis in baptiſmate: bina hebdomatis jejunia diur-
na: Feſta* & ſimilia;[49] ut vanum ſæpe ſit cauſas eorum ali-
unde accerſere. Cæterum cerimoniæ turbidis Eccleſiæ tem- 11
poribus paucæ: tranquillis, immenſum crevêre: & deteriore
paulatim Eccleſiæ ſtatu, plurimi ritus; ut Auguſtinus *jam ſuo
ævo nimis doleat, *quòd ſaluberrima divinorum librorum
præcepta minus curentur, quàm humana ejuſcemodi com-
menta.* Eccleſia Romana quanto opulentior & potentior 12
cæteris, tantò magis ad pompam & ſplendorem omnia com-
poſuit; cùm *Pontifex Romanus* ſolus arbiter rerum, quæ
commoda vel incommoda viderentur, pro arbitrio ſtatue-
ret vel abrogaret. At *Patriarcha Alexandrinus*, cui Æthio- 13
pia in ſacris paret, inter infauſtas Melchitarum & Jacobita-
rum decertationes, & Saracenorum perſecutiones, rebus
ubique afflictis, ſatis habuit ſedem ſuam tueri; nedum ille de
novis ritibus rogandis cogitaret. Nec Habeſſini præter ſo- 14
litam *ſimplicitatem, quæ optima antiqui moris cuſtos*, injuſſu
illius quicquam immutare aut abrogare auſi fuerunt. Vi- 15
deas igitur vetuſtiſſimas priſcæ Eccleſiæ cerimonias alibi ob-
ſoletas, & fere nunc ignotas, hîc adhuc durare. Multa in *Ba-
ptiſmo, Euchariſtiâ, Agapis, Jejuniis, Sabbatis* & *Feſtis* uſur-
pant, quæ ab hodiernis Latinæ Eccleſiæ moribus aliena ſunt;
ut penitiùs conſideratis Habeſſinorum ritibus, imaginem 16
quandam veteris Eccleſiæ contueri te putes. Quare laborem
noſtrum non ingratum fore arbitramur lectoribus, antiqui-
tatis Eccleſiaſticæ curioſis, ſi vetera cum novis contendamus.
Sed templa eorum priùs paucis deſcribenda ſunt, quæ ſatis 17
2, 5, 10. magnifica olim fuerunt, quæ Rex *Lalibela* in vivis ſaxis ex-
cavari curavit, ut ſupra retulimus. Quædam etiam à ſequen-
tibus Regibus ædificata. *Ichnographias* nonnullorum ex iti-
c. 54. & 55. nerario Alvarezii in commentario noſtro lectori ſpectandas
dabimus[50]; ſed pleraque Grainus odio Chriſtianorum 18
B. T. II, 4. vaſtavit. Superſunt adhuc *veſtigia inſignis Baſilicæ*, quam
He-

o) Epiſtolâ ſecundâ ad Januar. quæ eſt 119. c. 19. Confer etiam Epiſtolam præceden-
tem in qua de obſervatione rituum prudentiſſimè diſſerit.

Helena Davidis avia ædificavit, in qua haud perinde aurum,
argentum, & gemmæ, quàm lumen deſideratum fuit; anti-
19 quâ perſuaſione, obſcuritati nonnihil arcani ineſſe. *Structu-
ra* plerorumque ad veterum modum. Quippe priſci Chri-
ſtiani, cùm primùm facultatem nacti ſunt ædes ad uſum ſa-
crorum publicum ædificandi, Judæos quàm gentiles imitari
ſatiùs rati, ad exemplum priſci templi Hieroſolymitani [p], vel
Synagogarum Judaicarum eas conſtruxere: neque templa
aut delubra, aut aliis Ethnicorum vocabulis, ſed κυριακὰς *kyria-
kas* [q] i.e *Dominicas*, quaſi Domino univerſi dicatas, vel Εὐκτήρια
20 *Oratoria*, vel etiam *Martyria* appellaverunt. Sicuti autem
templum Judaicum amplo muro cinctum, tribus præcipuè
conſtabat partibus, nimirum אולם, *veſtibulo ſpatioſiſſimo*:
היכל i. e. ναὸς [r] ſeu *æde ipſa*, in qua ſacrificia fiebant: denique
דביר *Adyto*, quod vulgò *ſanctum Sanctorum* vocatur: (50)
Ita & veterum ædes Dominicæ veſtibulum ante fores muro
circumdatum habebant, ubi *excommunicati* & *pœnitentes*,
nec non *Catechumeni* ſtare tenebantur; donec aut hi in fide
Chriſtianâ probè inſtructi Baptiſmo abluerentur: aut illi ad
21 meliorem frugem redirent. Deinde erat *ædes ipſa*; quæ in
medio habebat *penetrale* velo ſecretum (Græci θυσιαστήριον i. e.
Sacrificatorium nec non βῆμα, *ſuggeſtum* appellavere) quod
adytum ſeu *Sanctum Sanctorum* repræſentabat. Tale adhuc
ubique in Judæorum Synagogis viſitur & eodem vocabulo
בימה *Bima* appellatur. At iſtud in extremam templi par-
tem transferre Europæis poſtea commodiùs viſum; *Chorum*
22 nunc vocamus, cancellis ferè diſtinctum. Vetuſtæ huic for-
mæ accommodabantur antiquæ cerimoniæ; nam ſicut Ju-
dæis ad fores tantùm aditus dabatur, limine verò præter Sa-
cerdotes arcebantur, ut *Tacitus* loquitur: ita hîc, non niſi ba- H.5,8,2.
ptizati in gremium quaſi Eccleſiæ admiſſi, reliqui, haud ſe-
cus ac gentiles apud Judæos, foribus prohibebantur. *Ady-
tum* non niſi Eccleſiaſtici viri intrabant, quod adeò rigidè à
priſcis obſervatum, ut *Ambroſius* ipſum *Imperatorem Theo-
doſium* inde exire juberet; cum contrà Eccleſia Græca id ho-
noris Imperatori ſuo tribueret, & munera ſua ad ſacram
menſam offerenti poteſtatem faceret in Sanctuarium ingre-
23 diendi. (51) Ad eundem modum celebriora Æthiopum tem-

p) Idem obſervavit Card. Bona rerum Lit. L.I.c.20.n.4.
q) Hinc Germanic. antiquum Kyrke, Belgis Kerke/nobis hodie Kirche originem duxit.
r) Ναὸς templum Græcis, confuderunt cum voce Ναῦς, qui *Navem* reddiderunt in linguis vernaculis *La nave. La nef* de l'Egliſe.

pla conſtructa: tale quoque *Sacrarium* in illis viſitur, quod
Hebraico vocabulo ሀይከል: *Heiqel* dicunt: in cujus limine
laicis ſubſiſtentibus ſacra cœna exhibetur.[s] Ne igitur *ma-* 24
gnates eorumque filii inter plebejos ſtare cogerentur, ſed
ſalvâ lege & conſuetudine *Heiqel* ſuum ingredi, atque ibi ſa-
cris myſteriis participare poſſent, novum jus commenti ſunt,
ſeque filiosque ſuos etiam impuberes & puerulos, *Diaco-
nos* vel *Subdiaconos* ordinari curaverunt, id ſolùm non ex
antiquâ ſimplicitate. Ipſi Regum filii id uſurpant, crucem
ceu inſigne Diaconatus geſtantes, quod poſtea factus Rex
retinet; idque initiò Luſitanis inſigne ſacerdotii viſum, ob
2,1,8. quod *Presbyter Johannes* jure appellaretur. *Ædicula* etiam 25
à parte Orientali templo eſt adjuncta, in quâ panis, aliaque
ad Euchariſtiam neceſſaria præparantur. Tales ædiculæ pro-
pe Dominicas olim extruebantur, in qua Epiſcopi ſe veſtie-
bant; hodie conclave eſt intra templi parietes, *Sacriſtia* vul-
gò dictum. Nulla in templis ſubſellia ſunt; neque enim ſe- 26
dere, aut in genua procumbere, ſed ſtare inter ſacra ſolent,
ſecundum veteres Canones, quos etiam Græci & Ruſſi ob-
ſervant, qui id reverentiæ loci & attentioni debitæ conveni-
entius putaverunt, quàm ſedere. Sequens ætas infirmitati
magis conſulens ſeſſionem permiſit; ne laſſitudine attentio
vinceretur. At temperamentum Habeſſini reperêre, videli-
cet cruciculas,[t] (gabalos) quibus ſtantes innituntur, easque
diſcedentes in porticu templi relinquunt. Si qui fortè im-
becilliores humi conſederint, à Diaconis inter orandum con-
ſurgere jubentur. Exclamant enim ſæpius, እለ፡ ትነበሩ፡ ተንሥኡ፡
Qui ſedetis ſurgite. Vtut verò hodiè humiles atque obſcuræ 27
ſint ædes eorum ſacræ, ſtramine vel arundine plerumque te-
ctæ; hunc tamen honorem illis exhibent, ut jumentis præter-
vecti deſcendant: & ſpatio ſat longo pedibus incedant: ne-
que in illis exſpuant: neque calceati ingrediantur. *Men-* 28
ſtruatas ceu impuras, imò & conjuges poſtridie concubitus
templis abſtinere jubent. In hoc veteribus rigidiores, qui
tales de ſacrâ Synaxi tantum dehortabantur.

Nec *imagines* quidem niſi *picta* in ædibus ſacris appa- 29
rent; ſtatuas & ſigna Sanctorum, ſive ſculpta ſive ex ære fu-
ſa, haud ſecus ac idola abominantur;[52] forte quia & primis
Ec-

s) Non enim fas eſt ingredi ſanctuarium quam patronis eccleſiaſticis. Quòd verò Al-
varez miſſam celebrans intromiſiſſet laicos, improbavit Rex Æthiopiæ. Alv. c. 90.

t) A cruce Germanorum Krücke originem habet; nam vera Crucis antiquæ figura eſt T.
Nec ab Habeſſinis aliter pingitur; plura de his in Commentario.

Eccleſiæ temporibus nulla ſimulacra habebant. *Quod enim ſimulacrum Deo fingerent*, ajebant priſci, *cùm ſi rectè exiſti-* Minut. Fel.
30 *mes, homo ipſe ſit Dei ſimulacrum.* Quamobrem ſignum de Idol. van.
Servatoris crucifixi habere aut circumferre, nefas. *Nudas cruces* manibus geſtant clerici, quas obvii oſculo venerantur, eò ipſo Chriſtianos ſe eſſe profitentes. Cruce enim ſeque resque ſuas crebrò ſignant, vetuſtiſſimorum Chriſtianorum more, qui idem factitabant.

31 Nunc ad Habeſſinorum ritus ſacros pergimus; ab initiatione Chriſtianorum, i. e. *Baptiſmo*, initium facturi: miſsâ circumciſione, quam Habeſſinis morem religioſum non eſſe, ſupra docuimus. Sacerdos *adultorum Baptiſmum* 3, 1, 33.
(qui ibi converſione Ethnicorum frequens) peracturus, à lectione Pſalmi LI. orditur, & ſuffitu thure facto, nomina baptizandorum exquirit: deinde recitatis aliquot orationibus, & Diacono auditores ſæpius hortante ut orent, oleo ſacro diverſas corporis partes ungit, manumque capitibus ſingu-
32 lorum imponit. Quo facto Neophyti dextram erigunt, & occidentem reſpicientes, Satanam ceu tenebrarum Principem abjurant. Mox Orientem verſus, tanquam ad juſtitiæ ſolem converſi, erectis altè dextris, veluti ſacramentum Chriſto dicunt; & præeunte Presbytero *Symbolum Fidei Chriſtianæ* profitentur, eoque interrogante, *credere ſe* reſpondent. Poſt quæ unctio iteratur, & aliquot pericopæ, ex Evangelio Johannis, Actis Apoſtolorum & Epiſtolis Paulinis leguntur,
33 additâ Liturgiâ conſuetâ. Tandem oleum in aquam baptiſmi immiſſum, in modum crucis diffunditur: multisque precibus rurſus dictis, ſacerdos in lacum, ante fores ædis ſacræ hunc in finem cavatum, deſcendit, adductosque à Diacono tertoto corpore mergit, & *in nomine Dei Patris & Filii &*
34 *Spiritus Sancti* baptizat. Præſto ſunt viri viris, fœminæ fœminis, qui aſcendentes è flumine vel lacu juvant, & attollendo quaſi ſuſcipiunt, ideo *ſuſceptores* vel *ſuſceptrices* priſcis dicti. Sic abluti & denuò uncti, quaſi modò geniti, albâ interulâ, ad puritatem animi ſignificandam, veſtiuntur, veſteque rubicundâ, in memoriam ſalutis ſanguine Chriſti partæ, ſuperinduti, tunc primum in Eccleſiam introducuntur, ubi Chriſtianis immixti ſacræ Cœnæ participes fiunt. Diſcedentibus lac & mel datur, & manu capiti impoſitâ hâc benedictione dimittuntur: *ite in pace filii Baptiſmi.* Habeſ-

ſini enim Chriſtianos frequenter ውሉደ፡ጥምቀት፡ *Filios Baptiſmi* vocant. Quæ ferè omnia cum veterum ritibus conſen- 35
3. de Coron. militis. tiunt; *ter mergitamur*, (ait Tertullianus) *inde ſuſcepti, lactis & mellis ſocietatem deguſtamus.* Hi ritus erga adultos obſervantur.

Verùm *infantium baptizandorum* multò brevior ratio 36
eſt; maſculi tamen ante quadrageſimum: fœmellæ verò ante octogeſimum diem, etiamſi periculum mortis immineret,
Greg. olim non baptizati fuerunt; nunc autem Baptiſmus, præſertim poſcente infantium ægritudine, maturatur. Suſceptores Presbytero interroganti pro illis ſpondent; in aquam tamen toti non merguntur, ſed eâ conſperguntur tantùm, & abluuntur: idque in limine ædis ſacræ; quaſi ante baptiſmum locus in Eccleſiâ illis non deberetur. Tandem, quia adultis, 37
ut diximus, ſtatim poſt Baptiſmum S. Cœna dabatur, infantibus, ne pejoris conditionis eſſe viderentur, antiqui è ſacro calice, cui intrita erat ſacri panis particula, in oſculum eorum guttulam inſtillaverunt; quaſi eorum eadem prorſus ac adultorum ratio eſſet. Quod in Latinâ Eccleſiâ diu obſervatum, 38
Æthiopes cum Græcis & Armeniis adhuc hodie retinent.[11] Gregorius ajebat, *extremitate digiti, ſacro vino madidi, os vel linguam infantium tantùm tingi.* Æthiopes iiſdem pla-
c. 22. nè verbis nobiſcum uſos, *Alvarez* diſertis verbis refert: nempe: *Baptizo te in nomine Dei Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Nec aliud ex Liturgiis eorum cognoſcere unquam potui. Conſulat qui volet, ordinem Baptiſmi Æthiopum, in Biblio-
Tom. VI. p. 74. & col. 57 thecâ Patrum toties recusâ, impreſſum, neque ut hæreticum à quoquam damnatum.

Quo magis mira videri poſſunt, quæ Patres Societatis 39
nullam prorſus hujus Ordinis mentionem facientes, in Europam ſcripſere: *varias partim inſolitas, partim etiam ineptas & eſſentiam baptiſmi planè alterantes formulas à Clericis Habeſſinorum uſurpatas fuiſſe*; veluti: *baptizo te in nomine ſanctiſſimæ Trinitatis*: vel, *baptizo te in nomine Chriſti*: vel etiam *in nomine Spiritus Sancti* tantùm: *baptizo te in aquâ Iordanis: Deus te baptizet: Deus te lavet: contingat tibi baptiſmus: benedictus ſit Pater, benedictus Filius, benedictus Spiritus Sanctus*, & ſimiles alias. Hanc ob cauſam co- 40
actos ſe fuiſſe, ajunt, ad iteratum baptiſmum, in Eccleſiâ Catholicâ aliàs, niſi ob juſtam & probè cognitam cauſam, non lici-

licitum. Tandem Habeſſinos omnes promiſcuè rebaptizaverunt, ſub conditione tamen, ſi videlicet prior baptiſmus non ritè fuiſſet peractus; quæ res magnam illis invidiam conflavit, ut ſuo loco narrabimus. 3, 13, 28.

41 Credidere & ſcripſere plerique, *ſtigmate*[u] notari Æthiopes poſt baptiſmum, implendis verbis Johannis Baptiſtæ: *qui poſt me venturus eſt* αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ ϗ πυρί: *ille vos baptizabit Spiritu Sancto & igne.* Sed Gregorius negavit: nec mentionem ejus rei faciunt Patres Societatis in ſuis *Matth. 3, 11* *Luc. 3, 16.*
42 epiſtolis. Conſtat autem Africæ populos, tam gentiles, quàm Muhammedanos, pueris recens natis venas temporum, quas κροταφῖτιδας Græci vocant, cauterio inurere contra catarrhos; id ab Habeſſinis nonnullis factum, ab exteris imperitis, pro more religioſo habitum fuit; quia fortasſis audiverant, fuiſſe aliquando tam ſtultos hæreticos,[x] qui ignis vocabulo propriè: baptiſmi verò impropriè accepto, cauſticum ignis ſignum lavacro aquæ prætulerint. *Scalig. de Em. Temp. L. VII. p. 682*

43 De *anniverſario* verò *baptiſmo*, qui illis communiter exprobratur, ſciendum eſt, Habeſſinos XI. *Januarii*, qui nobis VI. ejusdem, & Epiphaniorum ſolenne eſt, adultâ tum apud illos æſtate, lætiſſimum, in memoriam Baptiſmi Servatoris,(14) (quem eo die contigiſſe cum multis veterum pro
44 certo habent[y]) feſtum celebrare. Illuceſcente die clerici læto cantu ſolennitatem ordiuntur; Rex cum aulæ ſuæ primoribus: Metropolita cum Clericis: nobiles & plebeji: ſenes & juvenes in flumina vel ſtagna nudi (pauciſſimis inter præcipuos exceptis) ante ortum Solis, deſcendunt, ibique merſitando ſeſe lætum diem agunt. Interſunt Presbyteri, à quibus obviam venientes (uti aliàs ſemper moris) benedictionem petere ſolent, quam illi reddunt his ferè verbis: *benedicat te Deus:* vel *benedicat te Deus Pater, Filius & Spiritus Sanctus.* *Alv. c. 95.*
45 Hinc creditum plerisque Æthiopes quotannis Baptiſmum iterare, cùm tamen non omnes id faciant: nec alios veri Baptiſmi ritus uſurpent: nec mulieres, utpote ſolæ & remotæ,
46 ullâ benedictione fruantur. Verùm enim verò, ut magna lætitia rarò caret petulantiâ: ita adoleſcentes laſcivire, ſalire,

 na-

u) Leonh. Rauchwolf in Itinerar. Orient. L. III. c. 17. Paulus Jov. Hiſt. L. 18. Linſchott & alii plurimi.

x) ſcil. *Seleucianos & Hermianos*, Baron. ad An. C. 170. n. XII. ex Auguſtino c. 59. & Philaſtrio c. 55. 56. 57. de Hæreſ.

y) Baron. ad An. C. 31. n. XVIII. qui allegat *Euſebium, Hieronymum, & omnes ſcriptores Eccleſiaſticos id affirmare*, ait, *uno duntaxat Epiphanio excepto.*

natare, alii alios ſubmergere, & vicinos campos vocifera-
tionibus atque clamoribus complere; ſic iis ludicrum id po-
tiùs balneum, quàm pium Chriſtianorum Feſtum habetur.
Relata à Gregorio refero. Alvarez aliter & tanquam verum
baptiſmum viroſque cum fœminis promiſcuè rebaptizatos
narrat. An tum temporis ita fecerint: & an Alvarezius verba
baptizantis rectè intellexerit, equidem dubito. Id verò ſatis 47
L.I.c.37. mirari non poſſum, quod *Tellezius* tradit, *alio quoque tem-
pore tam viros quàm fœminas baptiſmum multoties levi de
causâ & ſæpe indecentiſſimè repetere.* Si enim iſtud in more
3,13,28. poſitum habuiſſent, utique Baſilides Rex reiterationem Ba-
ptiſmi tam acerbè exprobrare non potuiſſet Patribus Socie-
tatis. Mihi certè nihil tale lectum aliàs unquam, neque au- 48
ditum. Si tamen uſpiam factum eſt; magis craſſæ imperito-
rum ſacerdotum inſcitiæ, ſicut illas ineptas formulas, adſcri-
pſerim, quàm approbatæ conſuetudini.

Miſerrimus enim ſuperiori ſeculo *ſtatus* Habeſſino- 49
rum *eccleſiaſticus* vix ſatis defleri poteſt; quo tempore, con-
tinuis tùm Adelenſium, tùm Gallanorum irruptionibus, uni-
verſus populus per rupes diſperſus, tanquam grex ovium
ſine paſtore, ſine lege, & quaſi ſine Rege & Metropolitâ age-
ret; cùm ſacra prorſùs jacerent: Doctores profugi: libri cum
templis & monaſteriis exuſti. Quid mirum ignorantiam &
inertiam irrepſiſſe? & indoctiores presbyteros, defectu libro-
rum, qui nullâ typographiâ reſarciebantur, & doctorum vi-
rorum inopiâ, multa à patriis ritibus aliena, temerè uſurpaſ-
ſe. Talia contingere ſolent in magnis calamitatibus, ubi aut 50
nulli ſunt Epiſcopi: aut Principes negligenter officio ſuo fun-
guntur: cùm de ſalute æternâ ſuorum parum ſolliciti, arbi-
trio privatorum, vel fato relinquunt, id quod primo loco cu-
randum erat. Talis inertia in Græcia, fuit tempore Mauritii
Imperatoris, ut nec Gregorius Græcè, nec quiſquam Con-
ſtantinopoli Latinè ſciret.[z] Sic aliquando in *Latinâ Eccle-* 51
ad A.C.912 n.8. *ſiâ* ſeculum fuit, ubi, *Baronio* teſte, *mera barbaries & igno-
rantia inceſſerat, nullo virtutis ſtudio artes exulabant, vitia
in Eccleſia & Republica prævalebant.* Repertus tunc fuit
ſacerdos Latinus, qui parùm Latinè, imo parùm Chriſtianè
infantes *in nomine Patria & Filia & Spiritua Sancta* bapti-
zaverat, quem tamen baptiſmum *Zacharias Pontifex* ra-
tum habuit, ob bonam baptizantis intentionem.[a]

z) Cluveri Hiſtor. Univerſ. ſub fin. Mauritii. p. 409.
a) de conſecratione Diſt. 4. c. retulerunt. 86.

Poſt

52 Poſt *Baptiſmum* [55] *lapſos* in gratiãcum Deo & Eccleſiâ
redire poſſe non dubitant;ſed pœnitentiam ob peccata com-
miſſa agendam, eamque *confeſſione* ſignificandam docent.
Omnia verò & ſingula peccata cum omnibus circumſtantiis
enarrare, nec mandatum à Deo, nec neceſſarium eſſe cen- *N. God. L.*
ſent. Itaque generaliter duntaxat presbytero dicunt አበስነ: 28.
53 አበስነ: *peccavimus*, *peccavimus*. Cùm autem ſacerdotes
Romani inſtarent, ut faterentur ſua peccata, *tria* ſolùm, ſi
ea commiſiſſent, prodebant: *Homicidium*, *Adulterium*,
& *Furtum*. Vt plura confiterentur, ægerrimè adduci
potuerunt; quia apud Æthiopes nullum eſt hujus ſecreti
ſilentium: ut prorſus mirum ſit, quòd tantum fateantur.
54 Abſolvitur peccator paucisſimis, ſimulque vite oleagineâ le-
viter latus feritur, quaſi è poteſtate Satanæ emanciparetur. [56]
Qui verò malefacta illa patraverunt, haud mitibus verbis,
ſed aſperis increpationibus, imò *ſcutica* ſæpe caſtigantur, ut
abſolvi ſe non modò audiant, ſed ſentiant. Refert Tellezius, *L. I, c. 38.*
Metropolitam ipſum confitentes nonnunquam audire: &
aliquando, intellecto enormi ſcelere, ſurrexiſſe, & acriter
pœnitentem objurgaſſe: *Tune hoc feciſti? an non times*
55 *Deum? Agedum! tricies vel quadragies flagellator.* Præſto
ſunt lictores Metropolitæ, qui lora expediunt, & miſerum
peccatorem ſex vel ſeptem atrocibus ictibus (reliqui enim in-
tercesſione circumſtantium ſtatim remittuntur) cædunt.
56 Quidam, evitaturus tam acerbam delicti ſui abolitionem,
petiit à Metropolitâ pro tribunali ſedente, *ut ſecretò audire-
tur*; cui ille reſpondit: *quid? nonne peccatum tuum in extre-
mo judicio coram toto mundo manifeſtabitur? dic illicò quid
ſit?* Miſer peccator, parendum ſibi ratus, palam fatetur
abiegatum boum. Aderat fortè Dominus eorum, qui depre-
hendiſſe ſe abigeum lætatus, reum ſtatim in jus vocat; qui
propriâ confeſſione coram tot teſtibus convictus, & boves
reddere, & ſimul graves pœnas dare coactus fuit.
57 Cæterùm ut teneri & mitis ingenii ſunt Habeſſini, fre- *B. T. d. L.*
quenter & plerumque poſt admiſſum notabile quidpiam *p. 95.*
peccatum, ad Confeſſionarium ſuum accurrunt, & pecca-
viſſe ſe fatentes, conſcientiæ tranquillandæ causâ ſacram
Cœnam petunt. Iſtud verò ante *vigeſimum quintum* plus
minus *annum* non faciunt; nam eouſque annos diſcretio-
nis, & innocentiam puerilem producunt. Si enim adole-
ſcens

ſcens ante vigeſimum ætatis annum fato concedat, his ver-
B.T.I,37. bis eum lugent: *ah! ſimilis fiat anima mea animæ iſtius innocentis.* tantùm fiduciæ in moribus adoleſcentum ſuorum ponunt.

At *ſolâ Euchariſtiæ adminiſtratione, & lectione pericoparum quarundam* ex Novo Teſtamento totus Æthiopum 58
ſacer cultus abſolvitur; nullos enim hymnos ſacros, nec conciones habent [b]. Id cùm nobis mirum videretur, Gregorius 59
quaſi interrogans dixit: *num putaremus prædicatores noſtros melius quid vel ſacrâ ſcripturâ, vel homiliis Patrum primitivæ Eccleſiæ dicere poſſe? Num illorum dicta Dei verbo efficaciora crederemus? Annon vereremur, ne ejusmodi concionatores aliquid proferant, quod analogiæ fidei adverſum, & animarum ſaluti, præſertim apud ruſticos & plebejos, periculoſum foret.* Reſpondimus quod res poſcebat; eique finis ac uſus concionum ſacrarum largè explicatus fuit, ut ſatis intelligeret, utiliſſimè eas haberi. At Æthiopes, ſupplendo 60
huic defectui, Liturgias & Homilias varias compoſuerunt,
3,4,37. quarum aliquas ſupra recenſuimus. His adduntur lectiones ex Novo Teſtamento quadripartitæ, videlicet ex uno *Evangeliſtarum*: ex *Actis* Apoſtolorum: ex *Epiſtolis Pauli*: & tandem ex reliquis *Epiſtolis canonicis*. Illi ወንጌል: *Evangelium* ግብር: *Acta* ጳውሎስ: *Paulum* & ሐዋርያ: *Apoſtolum* vocant.
3,4,35. In generali verò Liturgiâ, quam ቀኖና: ቅዳሴ: *Canonem Miſſæ* appellari diximus, omnes cerimoniæ cum orationibus, actibus ſingulis adhiberi ſolitis, reperiuntur; quia omnia ſacra 61
inſtrumenta, & vaſa ad hunc actum neceſſaria, certis precibus ſanctificantur. Etenim in ſanctuario, quod ſupra deſcripſimus, extat ſacra menſa, (57) quam ቅዱስት:ጥረጰዘ: ἁγίαν τράπεζαν Græco vocabulo, vulgò መንበር: *menſam* nominant. Non differt à menſâ communi; circumiri enim, eique aliquid ſupponi poteſt. Tantùm uraniſco tecta eſt, quem quatuor columnæ in quatuor angulis ejus ſuſtinent. Huic imponun- 62
B.T.I,26. tur ſacra vaſa, imprimis ታቦት: *Tabôt, Arca.* Tabella ſic dicta. Cujus appellationis rationem, cùm nusquam reperiam, quia nihil commune cum arcâ habet; eſt enim *tabula quadrangularis oblonga*, cui patina & calix imponuntur, ideò ad conjectu-

b) Iſtud certò certius eſt, quidquid etiam alii ſcribant. B. Tellezius ait: *Patres Societatis tres vel quatuor Abbunas cognoviſſe, ſed nullum concionantem, nec docentem audiviſſe; eos igitur ex eorum numero eſſe de quibus* Eſaias: canes muti non valentes latrare: *nec facilè impleturos conſilium Pauli ad Titum*: Prædica verbum, inſta, opportunè, importunè &c.

jecturam mihi confugiendum eſt, quam eruditorum judicio
libenter ſubmitto, meliora ab illis exſpectaturus.

63 Antiquisſimi Chriſtianorum, cum per tria ferè ſecula
publicos cœtus habere non liceret, in *ſpeluncis* & *cryptis*, ſed
plerumq; in *cœmeteriis* cultui ſacro vacare cogebantur; genti-
les enim eos ubique turbabant, & omne ſacrum inſtrumen-
tum diripiebant. Igitur *panes*, *vinum*, *calicem* & alia, ad ſa-
cram cœnam pertinentia, palam ferre non poterant, ſed vel
linteaminibus involuta: vel aliter occultata ad locum, ubi
64 Eccleſia congregata erat, portabant. Hinc veriſimile mihi
videtur, eos interdum ipſâ *ſandapilâ*, vel tali *arcâ lignea* uſos,
quæ *feretro* ſimilis eſſet; ut ſpeciem præbuerit intuentibus
corporis cujusdam ad ſepulturam ferendi. Non quod illos
Chriſtianiſmi puderet, quem fronte cruce ſignatâ intrepidè
profitebantur; ſed quia aliter res ſacras tutò portare, & cœ-
nam Dominicam quietè celebrare non poterant. *Arca* illa
in cœmeterium vel cryptam delata, uſum *menſæ* præbebat,
cui res ſacræ imponebantur: *communicantes* verò circumſe-
65 debant eam, & ſacram cœnam inter ſe peragebant. Si *oſſa
ſanctorum martyrum* illic disjecta reperirent, *in arca* illâ
condebant; qui mos ſequentibus ſeculis in legem abiit, ut ſta-
66 tim dicemus. Si loco pellerentur, vel tyrannorum metu a-
liorſum concedere cogerentur, *portabatur arca* de loco in
locum, ubi Epiſcopus vel presbyter eſſet, qui ſacram ſynaxin
peragerct. Atq; tunc, vel proprio vocabulo, *arca:* vel uſus
ratione, *menſa:* non *ara* neque *altaria*, communiter voca-
bantur. Sic enim Minutius Felix: *Putatis, nos occultare quod* in Octavio.
colimus, ſi delubra & ARAS (ſcil. propriè dictas) NON *habe-
mus?* Ab aliquibus tamen, oblationum reſpectu *ara* dici
cœperunt.[c]

67 At ſucceſſu temporis, cùm liberè ſacra adminiſtrare li-
ceret, magna mutatio inſecuta eſt. Quippe multi fas eſſe non
putabant alibi, quàm in *arcis* illis *ligneis*, jam quaſi religioſis,
ſacris operari. Igitur è cryptis, ubi ſacratæ erant, foras por-
tatæ, & in uſum Euchariſtiæ adhibitæ: fortè etiam humili-
bus *menſis* tanquam baſi impoſitæ: utque uſui deſtinato a-
ptiores eſſent, paulatim planiores & minores factæ fuerunt;
68 donec tandem tabulis ſimiles fierent, & formâ ubique mu-

c) Sic enim Tertullianus: *Aram Dei menſam convivio Dominico paratam &c.* addit *menſa* vocabulum, utpote tunc notius, & vulgatius quàm *ara* nomen, quod poſtea invaluit.

tatâ, nomen ſolum apud Æthiopes retinerent. Poſtquam verò Chriſtianorum Baſilicæ eo, quo diximus, modo, exſtruerentur, *Arcæ* illæ, vel menſæ ſimul cum arcis in ſanctuario, (θυσιαστήριον Græcis, ut diximus) collocabantur: & in plerisque Eccleſiis nomen *menſæ* manſit: at in Latinâ *Aræ* vel *altaris* appellatio ſenſim prævaluit.

69 Id verò fixum apud veteres fuit, baſin, cui ſacra vaſa imponenda, prius dedicandam eſſe. Factum ergo, ut *menſæ* vel *altaria* ipſa conſecrarentur, & ſic *arcis* illis vel *tabulis* non amplius opus eſſet. 70 Vbi verò τράπεζαι vel altaria non darentur: vel dubitaretur num ſacræ eſſent, ibi Græci habebant ſua ἀντιμήνσια vel ἀντιμίνσια *Antimenſia*, q. d. *Pro* vel *Vice*menſas: 71 Latini ſua *portatilia*, vel *tabulas ſacras*, quæ menſis vel altaribus non conſecratis imponebantur. Æthiopes autem ſuam *arculam* ſimul cum menſis adhibent, quo ſacra ritè perficiantur. 72 Cæterum ut *ligneæ* olim erant *arcæ*, ita non referebat ex quâ materiâ hujuscemodi tabulæ confectæ eſſent; poſtquam verò Pontifex Romanus *altaria ex cæmentis* fieri juſſit, portatile hoc ex eadem materiâ fieri conſuevit; quamobrem *lapis ſacratus* (*piedra d'ara*, *lapis aræ* Luſitanis) appellatur. Æthiopum *arcula* plerumque lignea eſt; neque tamen ex lapidibus vel metallis fieri prohibetur. Sed Patres Societatis nullas niſi lapideas Habeſſinis permiſerunt, reliquas vel cremarunt vel fuderunt.

Alvar. c. 11. & 38.

B. T. A. c. 26. p. 66. b.

73 Huic noſtræ conjecturæ ut fidem aliquam faciamus, & primos Chriſtianorum præter paucas menſas planas & ſtabiles, loco illarum *veras arcas* habuiſſe, *loculis* ſimiles, doceamus, *marmoreum* producimus *monumentum*, in cœmeteriis Chriſtianorum effoſſum. 74 Quôd ſi rectè aſpicias, *arca*, ſeu *feretrum* eſt *arcuatum: mappâ*, ut ex plicis apparet, inſtratum, non menſa lunaris plana, ſigmatis antiqui C. figurâ, ut *Aringhus* putat [d]. Neque etiam circumſidentes *Agapen*, ſed *S. Cœnam* celebrare putaverim; id enim indicant *panes* ſacri juxta poſiti, *cruce decuſſatâ* ſignati, qualibus Æthiopes adhuc hodiè in ſacra Synaxi utuntur. 75 Jacob. Aug. Thuanus talia altaria vidit, cùm Auguſtam Auſciorum (*Aux* Gallis) in principatu Armeniaco (*Armagnac*) ſitam, olim Novem populoniæ caput, veniſſet, eaque tanquam *arcas* deſcribit:

L. III. c. 6.

d) *In Româ ſubterraneâ* Tom. II. L. IV. c. 37. p. 267. Plures in hoc opere viſuntur tales *arcuatæ figuræ*, ſed *ſigmata* vel *menſas lunares* eſſe, adduci non poſſum ut credam, ob rationes in Commentario noſtro dicendas. *Agapas* quidem interdum repræſentare videntur ut. L. VI. c. 27. p. 607.

bit[e]. *Heic & luſtratum S. Orentii templum*, inquit, *infimæ vetuſtatis, in eoque juvit ſpectare altaria hinc inde in templo poſita, quæ ſunt ſepulchra martyrum* (intellige ſarcophagos, vel arcas ſepulchrales) *ad quæ Chriſtiani cœtus olim celebrari ſolebant*, NON MENSÆ, *ut ſunt noſtrâ ſpecie, plana & jacentia*, SED DORSI GIBBO ASSURGENTIA; (nimirum arcæ formam habebant) *cum notâ labari inſcriptione, quæ duabus literis Græcis* (puta XP.) *Chriſti nomen refert, quod purioris an-*
76 *tiquitatis ſeculum procul dubio arguit.* Huc quadrat locus Gabrielis Biel, qui de altaribus lapideis differens, ait: [f] *non eſt contra prædicta, quod in Eccleſiâ Lateranenſi eſt altare ligneum, quod quidem altare ob Apoſtolorum Principis (qui ſuper hoc altare dicitur Dominicum celebraſſe ſacramentum) & ſanctorum præcedentium martyrum reverentia reſervatur. Hoc altare B. Sylveſter ſtabilivit, ut ſuper illud nullus niſi Romanus Pontifex audeat celebrare. Ab Epiſcopatu autem Apoſtolorum Principis usque ad tempora Beati Sylveſtri, ſæviente perſecutionum rabie, certa non erat Epiſcopalis ſtatio, ſed ubicunque neceſſitas compulit, ſive in cryptis, ſive aliis quibuscunque locis, miſſam celebrabant ſuper altare ligneum* IN MODUM ARCÆ CONCAVUM, *quod portabatur a Sacer-*
77 *dotibus, ubicunque Romanus Epiſcopus latitabat.* Sed inter omnes P. Balth. Tellezius apprimè nobiscum facit, cùm de arcâ Æthiopum loquitur, ſic ſcribens:

Tambem he couſa ſabida, que no principio da Igreja Catholica os altares eram de pao, & a o modo de arquinhas, *& nam havia outras pedras d'Ara, ate o tempo em que S. Sylveſtre Papa começou a conſagrar Aras de pedra, deixando porem na Igreja de S. Pedro a* arquinha de pao, *que por tantos annos tinha ſido Altar a muytos Papas ſanctiſſimos, & na qual a inda agora ſó o ſummo Pontefice pode celebrar.*	Adhæc notum eſt, quod in principio Eccleſiæ Catholicæ *altaria* erant *ex ligno*, ad formam ARCULARUM. & non dabantur alii lapides aræ, usque ad tempus quo S. Sylveſter cœpit conſecrare Aras ex lapidibus. Reliquit tamen in *Baſilica* [g] *S. Petri* ARCULAM EX LIGNO, quæ tot annos Altare fuerat multorum ſanctiſſimorum Paparum, & in qua hodie nemo, niſi ſolus Pontifex, conſecrare poteſt.

Dd 2 Videt

e) *In Comment. de vitâ ſuâ.* L.II. ubi itineris Aquitanici (*en Gascogne*) mentionem facit.
f) *In S. Can. Miſſæ expoſitione* Lect. XIII. ubi de altaribus agit.
g) *In Eccleſiâ Lateranenſi* ait Gab. Biel. quòd mihi veriſimiliùs videtur, eſt enim antiquior.

Videt ſtudioſus Lector *arcarum* paſſim mentionem fieri; & ſi *arcula* illa *lignea*, cujus P. Tellezius mentionem facit, Romæ adhuc exſtet, de re & formâ nullus amplius dubitandi locus ſupererit: noſtraque conjectura de origine illarum tamdiu valebit, donec ab alio meliùs erudiamur. Nihil dicemus nunc de diverſis veterum autorum locis, hinc inde citatis, quæ de *areis* Chriſtianorum agunt, & de cœmeteriis vulgò accipiuntur, quia Tertullianus [h] ea *areas ſepulturarum* vocat. Suſpicio enim nobis ſuboritur alicubi *arcam* rectiùs quàm *aream* legi, modo autores ipſos & codices manuſcriptos inſpicere liceret. Quod autem *oſſa martyrum* antiquitus in 78
arcas illas impoſita fuiſſe putamus, id ex concilio Carthaginienſi colligimus, quod talem morem probat & confirmat. Id nomine quintum, temporis verò ordine tertium Canone XIV. ſic habet: *Altaria*, IN QUIBUS (non dicit *ſupra* nec *ſub*) *nulla martyrum reliquiæ amovenda.* Quæ repetuntur in Jure Canonico *de Conſecrat. diſt.* I. c. *Placuit altaria 26.* Neq; enim in menſis, aut altaribus veterum, ita dictis, condi potuiſſent oſſa illa. Ejuſcemodi verò conſuetudinem præceſſiſſe, verba, ut puto, ſatis denotant, ſed ab autoribus priſcis, ut liberam & indifferentem, neque religioſi cultus partem, vel non obſervatam vel non memoratam. Quæ paulò prolixius docenda fuerunt, ut intelligeretur origo & uſus arcæ Æthiopicæ in S. Cœnâ uſurpari ſolitæ. Pergimus ad reliqua 79
ſacra vaſa, quæ ſunt ጻሕል: *Patina*, ጽዋዕ: *Calix*: & *Cochlear*, diſtribuendo vino; quod ዕርፈ: መስቀል: *Cochlear crucis* appellant; quia manubrium parva crux terminat: necnon ſacra *urna* & *thuribulum*, quippe & thus adolent, & ſuffitum crebrò faciunt; quod olim in cryptis & ſubterraneis locis ob gravitatem aëris ſummè neceſſarium erat.

Panem fermentatum in S. Cœnâ adhibent, (quod etiam 80
in Eccleſiâ Latinâ per aliquot ſecula factum [i]) *cruce decuſſata*, ut modò innuimus, ſignatum. Maſſa enim formæ imprimitur, in quâ *decuſſis* X inciſus, ut in pane cocto appareat. ቍርባን: *Korban* vocant, & quotidie recentem pinſunt, miranturque Latinos panem ſacrum in craſtinum aſſervare. At feriâ quintâ magnæ hebdomadis, in memoriam ἀζύμων [k] Chriſti *in-*

h) ad Scapulam c. 3.

i) Hoc egregiè probat Eminentiſſ. Cardinalis *Bona* in doctiſſimâ diſſertatione de hac materia. *Rer. Liturg.* L. I. c. 23.

k) Hoc fortè vidit *Alvarez* dum *pane ſine ullo fermento* h. e. *azymo* uti, Æthiopes ſcribit c. 11. ſemper ita fieri putans. Sed *Tellezii* autoritas mihi potior eſt. Confer Thom. à Jeſu L. 7. p. 1. c. 13.

infermentatum uſurpant , cujus fruſta presbyter communicantibus porrigit; quippe de uno pane omnes participant.

81 *Vinum* Diaconus cochleari è calice hauſtum indifferenter omnibus, tam clericis quàm laicis distribuit. Veri autem vini defectum acinis uvæ paſſæ, aquâ maceratis, ſupplere conantur, quorum ſuccum exprimentes, loram potiùs vel paſſum, quàm genuinum vinum efficiunt. Et tamen quaſi ſic *Alv. c.* 11. non ſatis dilutum eſſet, Subdiaconus aquæ nonnihil manui communicantis infundit, quâ ille os lavat, deinde eam ſor-

82 bet. Tellezius quidem liquorem illum pro merâ aquâ habet: *L. I. c.* 37. & ob id Habesſinos deridet, tanquam volentes communi- *&* 39. care *ſub utraque*, communicarent *ſub neutra*; eundem tamē PP. Soc. ſuperiori ſeculo inopiâ vini adhibere coacti fuerunt; *id. p.* 57. idq; P. *Sandovallus* vocat pium & providum inventum, nec aliter deſcribit; niſi quòd acinos, non planè aridos, & fortè plures quàm Æthiopes ſumſerint, linteoq; inditos cum aquâ expreſſerint; cùm tamen juſtum vinum niſi fermentatum & defæcatum dici non poſſit. Multæ ſanè regiones, præſertim barbaræ & procul à mari ſitæ, vino prorſus deſtituuntur. Imo multi Chriſtiani, ſi vinum deſit, idem quod Habeſſini factitant, ut *Cophtitæ* in Ægypto: & *Chriſtiani S. Thomæ* in Indiâ. Quin fuerunt qui, modo adhuc miſerabiliori, lineam veſtem vinô imbuerent; deinde rurſus ſiccarent, & cum vino ad Euchariſtiam opus haberent, partem ejus aquâ madefactam rurſus exprimerent (58), deinceps talem aquam, quæ vinum quodammodo ſaperet, communicantibus exhiberent. Quos modos Julius Papa damnat[l], in caſu tamen necesſitatis botrum in calice comprimi, & aqua miſceri permittit.[m]

83 Tempus S. Cœnæ ſumendæ in unius cujusque arbitrio eſt; ſunt qui ſingulis ſeptimanis: ſunt qui ſingulis menſibus eâ utuntur; ſed non niſi inter ſacros parietes; nam extra ædem ſacram, in privatas domos, myſteria ferre, ſummum nefas putant: atque id neque Rex, neque Metropolita ſibi arrogaverit. Eo quoque die, quo Euchariſtiâ uſi ſunt, exſpuere non ſolent. Jejuni eam celebrant, etiam circa veſperam, ſi jejunii dies ſit.

84 Cæterùm ad peragendum S. Cœnæ actum, in amplis & frequentib. Eccleſiis, & diebus ſolennibus quatuor vel quinque ut plurimum viri requiruntur ካህን : *Sacerdos ſeu* ቀሲስ :

 Pres-

l) De Conſecrat. *diſt.* 11. *c. Cùm omne crimen.* 7.
m) Dicto can. ibi: *Sed ſi neceſſe ſit, &c.*

Presbyter : ንፍቅ : ቀሲስ : *Subpresbyter* : ዲያቆን : *Diaconus* : & ንፍቅ : ዲያቆን : *Subdiaconus*. Adſunt duo vel tres alii miniſtri, qui candelas tenent, & ſacerdotibus ad manus ſunt. Hi diviſis inter ſe muniis ſacrum obeunt, & *varias orationes*, ſingulis actibus & inſtrumentis accommodatas, legunt. Denique 85
etiam vivos & mortuos Deo commendant, idque illis eſt ዱብዮቅን : δίπτυχον *Diptychum* (59) recitare.) Erant autem δίπτυχα apud veteres Græcos *geminæ tabellæ*, quibus nomina eorum, pro quibus in Liturgiâ orandum, inſcripta erant. Sunt & qui *munera* ſua ad ſacram menſam afferant, *panem, oleum, decimas, primitias, & ſimilia*; quæ ſacrâ cœnâ peractâ, pauperibus *Agaparũ* (60) loco distribuuntur; de hoc vetuſtiſſimo more accipiendum puto, quod Claudius in Confeſſione ſua Fidei ſcribit : ወንገብር : ባቲ : ምሳሐ : *& facimus in eâ* (die Sabbati) *convivium* ſc. charitativum. Sacra hæc biduo ſingulis 86
hebdomatibus peragunt, *Sabbato* videlicet & die dominica. Illud vocant ሰንበት : አይሁድ : *Sabbatum Judæorum*, quod celebrare ſe dicunt in memoriam abſolutæ creationis; adeoque non eâdem ſolennitate, quâ diem Dominicam venerantur;
3, 1. 46. & ſeq. uti ex Regis Claudii confesſione retulimus. In *die Dominicâ* autem, quam vocant ሰንበት : እሑድ : *Sabbatum feriæ primæ*:
Enc. Mar. Virg. Mſi. vel እሑድ : *Feriam primam* ſimpliciter; vel ሰንበት : ክርስቲያን : *Sabbatum Chriſtianorum* Eccleſiæ Catholicæ ritu ſolenniter feriantur, & Liturgias more ſolito peragunt.

Alv. d. c. 11. *Campanis æneis* carent; earum loco tintinnabulis ligneis, 87
vel ſaxeis aut ferreis utuntur, quæ ſtridorem magis, quàm ſuavem ſonum edunt. Non multo jucundior eſt *Muſica ſa-* 88
cra: inſuavi ſatis voce canunt illorum Canonici, quos ደብተራ : vocant, interſtrepentibus, veterum Ægyptiorum ritu, (61)
B. T. 1, 39. crepitaculis, ſiſtris, & crotalis, quæ in Feſtis ſolennibus pul-
Alv. d. l. ſare ipſi magnates honori ſibi ducunt. Accedunt *tripudia* 89
& ſaltationes, (62) tanquam imitando Davidi ante arcam fœderis ſalienti, ubi tanto ſtrepitu terram pedibus pulſant, ut choreas magis, quàm Feſtum Chriſtianum agere videantur. *Illi exultare ſeſe & plaudere, atque jubilare Deo Jacob, ex præcepto Pſalmorum*, dicunt: *ſeque laudare Dominum in*
Pſal. 150. *tympano & choro: in chordis & organo: etiam in cymbalis*,
p. 96. *ſed* (ut facetè Tellezius ait) non bene *ſonantibus*. Quæ ut à gravitate cultus Chriſtiani aliena nobis videri poſſunt, non tamen mirabuntur illi, qui norunt apud Latinos nonnullibi

Fe-

Feſtum Corporis Chriſti tripudiis celebrari: & eſſe ibi qui
juxta ſaltent, & citharas pulſantes perſonati incedant. Jeju-
81 nia nuſpiam rigidiùs obſervantur:[61] non quòd certis cibis
abſtineant: aliis verò, inſuper bene poti, ſe ſatient; id enim il-
lis ludibrium jejunii videtur, ſed totos dies ſine ullo alimento
potúve usq; ad occaſum Solis vel tertiam veſpertinam trans-
igunt. Quidam biduo hebdomadis ſanctæ, quâ paſſio Chri-
ſti celebratur, nullo cibo ſe reficiunt. Monachi acriùs adhuc
vires ſuorum corporum explorant, eaque non compeſcunt
82 ſed deſtruunt; ut ſupra de moribus eorum retulimus. Septe- 3,3,18.
nis diebus bis, nempe *feriâ quartâ* & *ſextâ* jejunant, ut cæte-
ræ Orientis Eccleſiæ. Rationes, quas affert Tzagazaabus,[n]
quòd feriâ quartâ Chriſti occidendi conſilium captum, feriâ
ſextâ autem executioni mandatum fuerit, veteres pridem do-
cuêre.[o] Scilicet antiquitus traditi moris rationes quæſitæ fu-
erunt; quales æquè in *feriam quintam* (ut quidem Chriſtiani
dies computant) quâ Chriſtus captus fuit, & *feriam ſeptimam*,
quâ in ſepulchro jacuit, quadrant. Nos verò arbitramur bi-
nos hos jejunii dies, ut multa alia, imitatione Judæorum à
primis Chriſtianis, qui vel Judæi fuerant: vel id à Judæis didi-
cerant, uti rem piam, & illis temporibus neceſſariam, intro-
ductos fuiſſe; hi enim bis in hebdomade jejunabant. Hoc
eſt quod Phariſæus ait: *Jejuno bis ſabbato*, i. e. *intra ſepti-* *Luc.* 18, 12.
duum; ſcilicet *feria ſecunda* & *quinta*[64] Sed ne ſimul cum *& ibi Polus*
Judæis jejunarent Chriſtiani, in *feriam quartam & ſextam* *in Synopſi.*
jejunium fuit promotum.[p] Deinceps Innocentio & Grego- *De Conſecr.*
rio VII. Pontificibus potius viſum, abrogato feriæ quartæ *diſt.*3.*c.*13.
jejunio, ſabbato à carne abſtinere; non attento vetere Ca- *Ibid. diſt.* 5. *c.*31.
83 none: *Can.Ap.*65.

Εἴ τις κληρικὸς εὑρεθῇ τὴν κυριακὴν ἡμέραν, ἢ τὸ σάββατον, πλὴν τοῦ ἑνὸς μόνου, νηστεύων, καθαιρείσθω.	*Si clericus quis reperiatur Dominica die, vel etiam Sabbato, unico excepto, jejunare, deponitor.*

Vnicum iſtud Sabbatum eſt *vigilia Paſchatos*. Die Domi-
nico autem jejunare Æthiopes nefas ducunt, ut primævi
Chriſtiani, Tertulliano teſte. Præter hæc & alia Orientalis *De corona*
Eccleſiæ jejunia in uſu habent, cumprimis longum illud *qua-* *milit.*
84 *drageſimale*, quod illis *quinquageſimale* eſt; id enim decem
diebus ante carniſprivium Romanum, nimirum feriâ ſecun-
da

n) in ſæpius citatâ Conf. Fid. ap. Dam. à Goez.
o) *Epiph.* Epil. Op. Panar. *Aug.* T. II. Ep. 86. *Hieron.* Ep. ad Licin. de Cõſecr. diſt. 3. c. jej. 16.
p) Sic enim habent *Conſtitut.* quæ *Apoſtolorum* vocantur: Αἱ δὲ νηστεῖαι &c. *Ne jejunetis cum hypocritis* (hoc eſt, cum Judæis, qui ſe ſimulabant Chriſtianos) *illi enim ſecundo & quinto hebdomadis die jejunant.* *L.VII.c.*24

dâ poſt Sexageſimam ordiuntur, & ſine ullâ diſpenſatione,
ceu mandatum quoddam divinum ſive ſani, ſive ægri, reli-
gioſisſimè obſervant; ita tamen, ut diebus Dominicis car-
nem edant, ob Canonem modo relatum. Poſt Paſchatos fe- 93
ſtum præteritos ſobrios & triſtes aliis quinquaginta diebus
hilarioribus compenſant. Toto enim *Pentecoſtes* tempore,
(ſic olim vocatum fuit intervallum quinquaginta dierum à
feſto Reſurrectionis Chriſti usque ad feſtum Miſſionis Para-
cleti) planè non jejunant, ſed omnes illos dies lætos tranſi-
gunt.(65) Nam *jugis & continuata*, æquè ac olim Latinis,
feſtivitas illis eſt; uti S. *Ambroſius* de ſuo tempore loquitur[q].
Gregorio miranti, quòd Proteſtantes in Germaniâ nulla jeju- 94
nia obſervarent, niſi quæ ob publicas fortè calamitates, ad
dies aliquot à Principibus eorum indicerentur; & cauſam ro-
L.V. Comm. ganti, reſponſum fuit ex eodem S. Ambroſio: *Non jejuna-*
in Luc. c. 5. *mus, quia Dominus nobiſcum commoratur*; non tantùm
quinquaginta illis diebus, ſed toto anno omnibusque diebus
Matt. 9, 15. vitæ noſtræ. Sic Chriſtum reſpondiſſe illis, qui diſcipulis
Marc. 2, 19 eius idem objiciebant:
Luc. 5, 34.

ይክሉሁ : ውሉዴ : ለመርዓዊ : ላሕው :	*Poſſunt ne filii ſponſi lugere,*
መጠ:ሀሉ:መርዓዊ:ምስሌሆሙ:ይመ	*dum exiſtit ſponſus apud il-*
ጽእ:ላሕቱ:መዋዕል:ከመ:ይትነሣእ:ኦ	*los. Venient autem dies,*
ምኔሆሙ:መርዓዊ:ወአሜሃ:ይጸውሙ:	*cùm auferetur ab illis ſpon-*
	ſus, & tunc jejunabunt.

Igitur veteres Chriſtianos, cùm dies illi, quos Chriſtus præ-
dixerat, nempe graves perſecutiones veniſſent, rectè atque
bene feciſſe, quòd crebrò jejunarent. Nos verò, cùm ſpon-
ſus noſter gratiâ & pace ſuâ redierit: atque halcyonia Eccleſię
ſuæ largitus fuerit, ſtata jeiunia pro neceſſariis non habere;
de Elia & cæteroquin cum S. Ambroſio dicere: *Verum jejunium eſſe*
jejun. c. 10. *alienationem mali, continentiam linguæ, cohibitionem iræ &*
cupiditatum, ſeparationem obtrectationis. Et cum S. Augu-
ſtino[r]: *Jejunium magnum & generale eſt, abſtinere ab iniqui-*
tatibus, & illicitis voluptatibus ſeculi, quod eſt perfectum je-
junium.

Præter Sabbatum & diem Dominicam primaria & ve- 95
tuſtiſſima Eccleſiæ Catholicæ feſta celebrant omnia, ſc. *Chri-*
ſti conceptionem in utero B. Mariæ Virginis (Annunciatio-
nem alii vocant) *Nativitatem, Circumciſionem, Baptiſmum,*
(no-

q) *Sermon.* 61. & in Jur. Canon. *diſt.* 76. c. 5. & 8.
r) Tractat. ſuper Joh. 17. De Conſecrat. diſt. V. c. 25.

(nobis Epiphania) *Paſsionem, Reſurrectionem, Aſcenſionem,* [s] *Deſcenſionem Spiritus Sancti,* [t] nec non antiquiſſimum Eccleſiæ primitivæ *feſtum* ረክብ: *Rakeb* in medio Pentecoſtes, Latinis *Cantate*, quo Synodum celebrare iubentur Epiſcopi; in canonibus, qui Apoſtolici dicuntur.[u] In reliquis Feſtis, quæ poſt diſſidium Concilii Chalcedonenſis, vel à Cophtitis: vel ab Eccleſiâ Græcâ & Romanâ inventa fuerunt, differunt. Quædam etiam peculiaria habent, cujusmodi ſunt: Feſta menſtrua & *Servatoris noſtri Jeſu Chriſti, & B. Mariæ Virginis, & Archangeli Michaëlis.*[x]

96 Faſtos eorum Eccleſiaſticos (*Kalendarium* vulgò) in commentario noſtro lectori dabimus[(66)], in quibus nomina Sanctorum & Martyrum, nobis ferè ignotorum, reperiuntur: non ob præviam *canonizationem*, quam illi ignorant, ſed ob felicem illorum memoriam; addito brevi computo, quem ex manuſcripto quodam libello excerpſimus; ex quo de ratione ſacrorum temporum apud Æthiopes lectori conſtare poterit.

97 Annum ordiuntur *Calendis Septembris* cum Græcis, Armenis, Ruſſis aliisque Orientalibus Chriſtianis. Nam in autumnali æquinoctio mundum conditum eſſe, & illi credunt, & multi veterum tradiderunt. *Quinquies mille* & *quingentos* annos usque ad natum Chriſtum computant, octo annos minus, quàm Græci, & qui cum illis verſionem LXX. interpretum, ex qua computatio fluxit, ſequuntur. Totidem annos minus habent in Ærâ Chriſtianorum. Hoc quidem *Scaliger* eò factum eſſe dicit, *quòd octo annos mundi minus putent, quàm Græci*, ſed rationem hanc non applicat. Nos ex malâ annorum mundi ſubtractione id contigiſſe exiſtimamus. Cùm fortè audiſſent Græcos ad conſtituendam æram Chriſti ſubtraxiſſe 5508. annos Mundi; idem fortè & illi fecerunt, ſive immemores, quod in æra Mundi jam defuerint illis octo anni: ſive quod conſtitutis iam ex hypotheſi Græcorum annis Chriſti, reformaverint poſtea æram Mundi, & octo annos minus repererint. Vtcunque ſe ea res habeat, dato ab illis aliquo anno Chriſti, octo anni illorum computo

s) በዐለ፡ አርብዓ፡ Feſtum quadraginta ſc. dierum Teſſaracoſten.
t) በዐለ፡ ኀምሳ፡ Feſtum quinquaginta ſc. dierum vel Græco vocabulo ጰንጠቆስጤ፡ Pentecoſten vocant.
u) Can. 36. *Bis in anno Epiſcoporum celebrator Synodus &c. ſemel quidem quartâ hebdomada Pentecoſtes.*
x) Nic. God. L. I. c. 22. ex *Antonii Fernandii* relatione.

addendi ſunt, ſi tempus rei alicuius geſtæ conveniens ſcire velis. *Duodeni menſes*, æquè ut apud nos, annum conſtituunt, 98
ſed ſingùlis menſibus, ut apud Ægyptios, triceni tantùm dies ſunt, quamobrem anno ſolari ſupplendo ternis annis *quini*, quaternis *ſeni* ſuperadduntur; qui Græco vocabulo ጳጕሜን፡ ἐπαγόμεναι vocantur.(67) Hinc fit, ut Feſta eorum rationem *Calendarii Juliani* quidem ſequantur, & in eosdem dies incidant, iſti tamen aliter numerentur. Nam Feſtum Nativitatis Chriſti eodem die, qui Europæis Juliano ſtylo utentibus XXV. illis XXIX. Decembris eſt, nobiscum celebratur. Nec alio unquam tempore Catholica Eccleſia, quà latisſimè per totum orbem patet, illud celebravit; ut planè mirum ſit Scaligerum id in Autumnum transponere voluiſſe. Quaternos autem annos ab uno Evangeliſtarum denominare ſolent, cujus lectio eo anno in Eccleſiâ abſolvitur. Hanc ob cauſam in chronologicis illorum computationibus additum reperias *in diebus Marci*, *in diebus Johannis Evangeliſtæ* & ita porrò.(68)

De ritibus nuptialibus(69) nunc dicere reſtat, cum & illi 99
Chriſtianis ſacri habeantur: & conjugiorum jura è lege divina deciſionem ferè ſumant. Id verò imprimis notabile eſt, 100
polygamiam in Eccleſiâ Habesſinorum improbari: & tamen in Republicâ civili tolerari. Non enim à Magiſtratibus puniuntur, qui plures ſimul uxores ducunt: & tamen à *Sacrâ Cœnâ arcentur*: tanquam ex eorum genere ſit, quæ Rempublicam non lædant, & tamen ſanctitati Chriſtianorum adverſentur; quaſi ſanctos & probos homines efficere, non Regum & Principum, ſed Epiſcoporum Eccleſiæ officium ſit.
c.20. Exemplum inſigne habet Alvarezius(70). Is Dobaruæ apud quendam *Ababitay* hoſpitem ſuum tres illius uxores viderat, & noverat, cum quibus triginta ſeptem liberos genuerat, ſine ullâ aliâ caſtigatione, quàm quòd ad Eccleſiam, & S. Synaxin non admitteretur; eundem tamen, repudiatis duabus, ſtatim admiſſum fuiſſe. Sed operæ pretium foret ſcire, quomo-
L.I.c.19. do ſe erga Regem Polygamum gerat Metropolita. Nam *Tellezius* teſtatur *Reges Habeſſiniæ ex inveteratâ pravâ conſuetudine, præter multas uxores legitimarum more ductas, multas inſuper pellices aluiſſe*; prorſus quaſi Salomonem, autorem ſcilicet ſuæ ſtirpis, in eo imitari voluerint. Sanè Pa- 101
tres Societatis abſolutionem *Susneo* impertire noluerunt,

pri-

priuſquam uxores ſupernumerarias dimitteret, primâ ſolâ retentâ. Sed nec ad ſacros ordines admittuntur ii, qui duas uxores habuerunt, quamvis unam dimiſerint, eodem *Alvarezio* teſte, uti capite ſequenti pluribus dicetur. Mirum verò eſt Eccleſiæ atque Regni jura non meliùs conſpirare, hæc in connubiorum jure laxa: illa verò reſtricta eſſe, maximè ubi
102 non de re, ſed de nomine quæſtio eſt; veluti cum patruelium & *ſobrinorum ſobrinarumque conjugia* in multos gradus Greg.
non admittuntur, quòd veris cognationum vocabulis deſtituti, fratres atque ſorores ſe mutuo appellent: & quòd *leviri cum glore nuptias* jure ſacro illicitas, profano verò licitas putent, ut ſupra ſignificavimus. Nulla autem niſi ſacro jure li- 3,1,63.
cita matrimonia benedictione ſacerdotali honorantur; non quidem publicè in Eccleſiâ, niſi clerici fuerint, quibus Halleluja concinitur, ſed vel domi ſuæ; vel ante fores templi
103 [71] matrimonio copulantur. Cæterùm ſeculares eâdem facilitate, quâ contrahunt, nuptias *diſſolvunt*. Ortâ enim, ex quacunque causâ, discordiâ, ſi conciliari nequeant, à judicibus regiis ſeparantur[72]. Clerici verò, ſi vel dimittere uxores, vel primâ mortuâ aliam ducere velint, & munus ſuum dimittere tenentur. Quamobrem apud hos longè conſtantiora & tranquilliora ſunt matrimonia.

104 Finiemus narrationem hanc ſupremô inter mortales officio, nimirum *ſepulturâ*. Mortuos bene lotos & ſuffumigatos veſtibus involvunt. Si defunctus nobilior fuerit, corio taurino tectus feretro imponitur, eum clerici, crucibus, thuribulis, & aquâ benedictâ inſtructi, efferunt; tam velociter currentes, ut difficulter eos ſequaris[73]. Corpus juxta tumulũ tam diu deponitur, donec ex Evangelio Johannis lecta fuerit pericopa; deinde ſuffitu facto, aquâ benedictâ conſperſum,
105 in ſepulchrum non demittitur, ſed dejicitur. Claudius Rex B.TII,17.
ſolennes exequias *Chriſtophoro Gamao*, anniverſario die, quo mortem pro liberandâ Abaſſiâ oppetierat, paraturus, Clericos, Canonicos, Monachos, nec non vicinos pauperes convocavit, illis ferè ſexcentis, quoddam velut ſilicernium lautè præbuit: his verò, circiter ſex millibus, largæ eleemoſynæ distributæ. Recitaverunt integrum Pſalterium, intonuerunt vicibus innumeris *Halleluja*; id enim & lætis & triſti-
106 bus æquè ſubſervire, *Tellezius* ait. Nam cum *Marcus* Sus- p.140.
nei filius primogenitus ſepeliretur, loco invitatorii Romani, *Regem cui omnia vivunt &c.* perſonuiſſe:

ሞተ፡ማርቆስ፡ሀሌሉያ፡ | *Mortuus eſt Marcus Halleluja.*
ማርቆስ፡ሞተ፡ሀሌሉያ፡ | *Marcus mortuus eſt Halleluja.*

Idque tot vicibus repetitum, ut Patres, in Æthiopiam nuper appulſi, inſolitam hanc *antiphonam* cum ſtupore audirent; neſcientes, rideréntne Canonici illi, an plorarent? Ita unicuique ſui mores placent.

CAP. VII.

De conſtitutione & formâ regiminis Eccleſiaſtici in Æthiopiâ, ut & clericorum jure.

2. *Clerici* nullâ immunitate gaudent. 4. Eorum caput, *Abbuna* ſive *Metropolita*, à Patriarchâ Alexandrino creatur. 7. Ejus locus in Conciliis. 8. Hodiernus *Eccleſiæ Alexandrinæ* ſtatus deplorandus. 9. *Clerici* rudes. 11 *Patriarcha* indoctus. 13. Metropolitæ Habeſſ. *ordinant* tantùm Clericos. 14. *Archiepiſcopi* & *Epiſcopi* nulli. *Icegui* Monachorum Antiſtes. 15. *Patriarchas* quatuor tantùm agnoſcunt *Oecumenicos*. 16. *Romanus* ordine primus. 17. Metropolitarum 18. *Catalogus* incertus. 19. A Papa miſſos non computant. 23. Poſt Alph. Mendezium 24. Cophtita vocatus. 25. Ejus ſucceſſores. 26. Eccleſiis *Cathedralibus*, nec non 28. *Caſtrenſibus* præpoſiti. 29. *Decanus, Presbyter, Subpresbyter*, &c. 32. *Clerici uxorati*, ut 33. apud Orientales, 34. ex præcepto divino. 35. Ad *ſecunda vota* non tranſeunt, 37. antiquis Canonibus nixi.

OPeræ pretium nunc eſt diſpicere, quo pacto Eccleſia 1
Æthiopica regatur. Summam poteſtatem Eccleſiaſti-
2, 9. cam penes Regem eſſe ſuprà diximus. Quæcunque ergo
jurisdictionis ſunt, levibus cauſis exceptis, à Regiis judicibus
peraguntur. Neque *Clerici* aut *Monachi* ullâ immunitate 2
Eccleſiaſticâ, aut privilegio fori fruuntur; nec illos juvat, ut
Tellezius ait: caput: *Si quis &c.* [y] quo minus tanquam meri
laici à judicibus ſecularibus *caſtigentur*. (74) Sæpenumerò et- 3
iam privatorum violentas manus ſine anathematis metu ſen-
tiunt. Quæ verò *ad legem ordinis* vel *Diœceſanam* ſpectant,
ea clericis relinquuntur. Horum caput eſt ጳጳስ፡ ſeu *Metro-* 4
polita; qui communiter አቡነ፡ *Abbuna* i.e. *Pater noſter* co-
2, 9, 12. gnominatur. Is antiquâ conſuetudine, petente Rege, à Pa-
triarchâ Alexandrino ad id munus ſacratur, & ex Ægypto in
Æthiopiam mittitur. (75) Non enim ſibi licere putant ex ſuâ 5
gente aliquem, linguæ, legum, morumque patriæ gnarum
denominare, quem Patriarcha ordinet. Nimirum *canonibus* 6
Can. 36. illis *Nicænis*, (76) quos Arabicè extare ſupra diximus, cautum
3, 4, 30. eſt: *Ne Æthiopes creent vel eligant Patriarcham, quin potiùs*

eorum

y) C.XVII. qu.4.c.29. Si quis ſuadente diabolo hujus ſacrilegii reatum incurrerit, quod in *clericum* vel *monachum*, violentas manus injecerit &c.

eorum Prælatus ſub poteſtate ejus ſit, qui ſedem Alexandriæ
7 *tenet*. Et paulo poſt: *Quod ſi concilium in Graciâ habeatur,*
& Prælatus Æthiopum *præſens ſit, habeat ſeptimum locum* 3,1,41.
poſt Prælatum Seleuciæ. tam tenaces ſunt priſci moris, ſed eo
8 ipſo infeliciſſimi. Nam longè alius nunc ac olim eſt *Eccleſiæ*
9 *Alexandrinæ ſtatus*, miſerandus planè & deplorabilis. Patriarcha & clerus eius, ruſtici ferè generis homines, & omnium bonarum artium rudes, Turcarum velut ſervi ſunt, quorum vexationes pleroſque à clericatu deterrent, ut interdum coacti & flentes à Patriarchâ ordinentur; qui nihil aliud
10 ab illis exigit, quàm ut Arabicè legere posſint. *Coptica* enim, ſeu vetus Ægyptiaca lingua (77), qualis tempore Græcorum Regum fuit, à *P. Athanaſio Kirchero* Europæis oſtenſa[z], apud illos in oblivionem ferè venit. Ædes illorum ſacræ vel dirutæ vel ruinæ proximæ; quia Turcæ non patiuntur
11 ut eas reficiant, vel reædificent. Ipſe Patriarcha ſi legere & ſcribere poſſit, ac ſacram Scripturam modicè intelligat, ſatis dignus habetur S. Marci ſede. Hinc facilè intelligi poteſt, quales viri in Æthiopiam mittantur tantæ Eccleſiæ rectores.
12 Venerat Patrum Societatis tempore talis Abbuna in Habeſ- *B.T.I, 38.*
ſiniam, qui, cum ſperneretur, opificio ſuo molitorio victum quærere coactus fuit. Huic alius ſuccedens, priori non peritior, aulicis occaſionem jocandi dedit: *habituros ſe adhuc*
13 *unum molitorem*. Nihil ergo ſciunt, nec faciunt iſti Metropolitæ, niſi ut conceptis certis verbis clericos ordinent; ſe haud multò doctiores.[a] Ex eo apparet, quàm lamentabilis ſit rerum Eccleſiaſticarum in Abaſſiâ ſtatus, quàm malè compoſita Hierarchia. Sanè Patres Societatis Abbunæ ordinationes flocci fecerunt, omnesq; Habeſſinorum ſacerdotes ad ſua ſacra transgreſſos aliter & more Romano ordinave-
14 runt, non ſine gravi reliquorum indignatione. Nulli in regnis & provinciis neq; *Archiepiſcopi* neque *Epiſcopi* (78) ſunt; & niſi *Icegus* per monachos ſuos aliquam Eccleſiæ curam haberet, omne rerum ſacrarum ſtudium jam dudum colla-
15 pſum fuiſſet. *Abbuna* ille à nonnullis minus rectè Patriarcha vocitatur,[b] hunc enim ሊቀ: ጳጳስ: vel ሊቀ: ጳጳሳት: h. e. *Principem vel magiſtrum Metropolitarum* appellant: &

z) In Prodromo Linguæ Ægyptiacæ, & Lexico Copt-Arabico Latino.
a) Plura qui de hoc ſcire volet, Alvarezium legat cap. 96. & 97.
b) Meritò perſtringit P. Tellezius graviſſimum aliàs hiſtoricum Luſitanum *Gonçalum de Ilbeſcas*, qui in Æthiopiâ *multos patriarchatus, & plurimos epiſcopatus dari*, falſò ſcribit in Hiſt. Pontificali P. II. 6. p. 173.

quatuor tantùm Oecumenicos Patriarchas[79] æqualis inter
ſe poteſtatis & dignitatis agnoſcunt. Inter eos autem Ro- 16
manum ordine primum cenſent, eumq; ሊቀ:ጳጳሳት:ዘሮሜ:
Patriarcham Romanum vocant. Neq; enim nomen quod-
dam excellentius habent, quo Patriarchâ ſuperiorem deſi-
gnent[80]. Primus Metropolita Habeſſinorũ fuit *Frumentius* 17
Æthiopiæ Apoſtolus. Ab hoc usque ad *Simeonem*, qui cum
3,10,62. Ælio pro Alexandrinâ religione Anno M. DC. XIII. occubuit,
nonaginta quinque Metropolitas numerant. Catalogum 18
In Liturg. p.160. col.3. eorum videre nondum nobis contigit; in Diptycho autem
Æthiopico ſequentes recenſentur.

አቡነ:አባ:ማቴዎስ:	Abbuna Abba *Matthæus*.
አባ:ሰላማ:	Abba *Salama*.
አባ:ያዕቆብ:	Abba *Jacobus*.
አባ:በርተሎሜዎስ:	Abba *Bartholomæus*.
አባ:ሚካኤል:	Abba *Michaël*.
አባ:ይስሐቅ:	Abba *Iſaacus*.
አባ:ዮሐንስ:	Abba *Johannes*.
አባ:ማርቆስ:	Abba *Marcus*, qui Metropolita fuit tempore Davidis. 19
አባ:ዮሴፍ:	Abba *Joſephus* tempore

B.T.l.18. Claudii Regnum ingreſſus, Dobarwæ feſto apparatu exce-
3,9,15. ptus fuit; nullâ ratione habitâ *Johannis Bermudis*, quem Pa-
pa Romanus, Patriarcham Alexandriæ & Æthiopiæ ſimul
creatum, in Habeſſiniam miſerat. Nec pluris fecerunt Ha- 20
beſſini Johannem *Nonium Barretum* & *Andream Ovie-*
3,9,20. *dum*, Luſitanos, Patriarchæ titulo Romæ ornatos, & à Rege
Luſitaniæ in Æthiopiam miſſos. Sub initium hujus ſeculi 21
2,6,89. *Petrus* à partibus factioſorum contra Zadenghelum Roma-
nis faventem ſtetit. Tempore Susnei *Simeon*, quem modò 22
nominavimus, in regnum venit. Hoc occiſo, & molitore 23
illo, de quo ſupra, depoſito, prævalentibus Patribus Societa-
3,11,3. tis, *Alphonſus Mendezius*, auſpiciis Summi Pontificis Pa-
triarchæ nomine ſacris præfuit, ab Habeſſinis tamen non ali-
ter quàm አቡነ:ዘሮሜ: *Abuna Romanus* dictus fuit. Iſtô au- 24
A.1634. tem cum ſociis rurſus expulſô, alius *Cophtita* vocatus, cum
quo *Petrus Heyling* Lubecenſis in Habesſiniam intravit, ut
3,14,4. infra dicemus. Poſt hæc ſecutus quidam *Johannes*: & circa 25
L.VI.c.39. annum 1651. Marcus, ob flagitia, ut quidem Tellezius ſcri-
bit, depoſitus, ſucceſſorem habuit *Michaëlem*. Denique cir-

ca

ca annum 1662. quidam Gabraxus in Abaſſiam miſſus fuit. 3,14,33.
26 Baſilicæ ſive Eccleſiæ principaliores habent ſuos *Præpoſitos*, quos vocant ቆሞሳት፡ *Komosât*. Talis *Komos* fuit Petrus Æthiops, cujus converſatione Paulus Jovius uſus fuit. *Hiſt. L.* 18.
27 Eorum officium eſt ſecularia Eccleſiarum curare, & lites clericorum componere, in quantum jurisdictio clericis permiſ-
28 ſa. Eccleſiis caſtrenſibus præeſt ደብተራ፡ጌታ፡ *Debtera-Gueta* B.T.I.39.
i.e. *Canonicorum præpoſitus*. Nam ደብተራት፡ *Debterat Canonici* ſunt, qui hymnis canendis ſacra peragunt. ንቡራት፡
29 *Nebrat, Decanus* eorum eſſe videtur. Hos ſequitur ቀሲስ፡ *Kaſis Presbyter* & ንፍቀ፡ቀሲስ፡ *Subpresbyter*, ዲያቆን፡ *Diaconus*
30 & ንፍቀ፡ዲያቆን፡ *Subdiaconus*. *Lectores*, quorum in primitivâ Eccleſiâ uſus, ignorant: ut & *Diaconiſſas*,[81] quarum tamen adhuc opus haberent, ob crebra adultarum fœminarum baptiſmata, quibus adeſſe, & dum nudæ in fluminibus vel lacubus baptizantur, more priſco miniſtrare, easque ex ſacro
31 lavacro ſuſcipere deberent. Clerici omnes in publicum prodeuntes, manu crucem geſtant, eamque prætereuntibus oſculandam præbent, vix alio charactere diſtincti. Eam etiam ſeculares geſtant, qui, ut in ſanctuarium admittantur, Diaconi creari volunt; plerique adhuc infantes. *Clericis* omnibus, *Alv. c.* 97.
32 niſi monachi fuerint, *uxores ducere* licet. Nemo ſane inficias iverit, *Catholicos* primitivæ Eccleſiæ *Epiſcopos*, *Presbyteros* atque *Diaconos* jure licito *maritos* eſſe potuiſſe[82]: idemque, *Paphnutio*, viro ſanctiſſimo, ſuadente, Patribus Nicænæ
33 Synodi placuiſſe, *Socrates* & *Sozomenus* referunt; (quorum *Hiſt. E. I,* 8.
fidem, omni retro antiquitati probatam, nemo æquus in *L. I. c.* 22.
dubium vocaverit, præſertim cum Eccleſiæ univerſalis praxi, & tot clariſſimis exemplis firmetur.) donec *Siricio* & *Innocentio I.* Papis Romanis in Eccleſiâ Latinâ aliud placeret.[c]
34 At apud Eccleſias Orientis plus valuit ratio honeſtarum nuptiarum, quàm *cœlibatus infidus*, & perpetuæ concupiſcentiæ obnoxius. Quamobrem *Græci, Armeni, Rutheni*,[83] & ſpeciatim noſtri *Æthiopes* presbyteris ſuis uxores non modò permittunt, ſed & iſti maritos præferunt, ut qui presbyter fieri velit, matrimonium contrahere teneatur. Nam Apoſtoli verba μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα, *unius uxoris virum*, pro præcepto, 1. *Tim.* 3, 2, 12
& quidem ita accipiunt, ut toto vitæ tempore una tantùm illi *Tit.* 1, 6.
con-

c) His prohibitio matrimonii ſacerdotalis communiter tribuitur. *Siricii* Epiſt. I. ad *Himerium* Tarracon. cap. 7. & *Innoc.* I. Epiſt. II. ad Victricium, c. 9. Diſtinct. 31. c. Tenere, 4.

concedatur. Ideò ad *ſecunda vota* non transeunt, Orienta- 35
libus Eccleſiis etiam inter ſeculares dudum inviſa.[d] Novatiani ſecundas poſt baptiſmum nuptias haud ſecus ac adulteria deteſtabantur.(84) Latini quoque Patres ignominioſis vocabulis eas diffamarunt(85), honeſta adulteria vocando[e]. 36
Sequentibus verò temporibus re ſapientiùs conſideratâ, nihil intereſſe viſum fuit, maritalem conſuetudinem cum unâ: vel ſucceſſivè cum pluribus, modò legitimè fiat, continuare, & ſoluto per mortem unius conjugio, nil cauſæ ſuberat, cur non iteraretur. Exemplum fuit Romæ, ubi fœmina virum vigeſimo ſecundo matrimonio vicit(86). Sed apud Habeſſinos, veteres leges adhuc valent; nam canonibus antiquis[f] bis mariti ſacris ordinibus indigni habentur.(87)

CAP. VIII.

De Seceſſione Habeſſinorum ab Eccleſiâ Græcâ, tempore Concilii Chalcedonenſis.

1. *Concilium Chalcedonenſe.* In quo 5. *Dioſcorus* damnatus. 6. Inde *Melchitæ* & *Iacobitæ* orti. 7. Damnum Eccleſiæ ex hoc ſchiſmate. 9. Æthiopes aliter referunt, & *Dioſcorum* defendunt, 11. de *duabus perſonis* quæſtionem fuiſſe putantes, 15. eoque injuriâ eſſe damnatum. 16. Autoris diſſertatio. 17. Æthiopes (1.) damnant Concilium Chalced. & 18. conviciantur, 19. (2.) putantes *diviſionem hypoſtaſeos* in eo aſſertam. 20. Huic errori contranitentem *Dioſcorum* laudant: ut & 23. (3.) *Timotheum*. 24. *Eutychetem* hæreticum vocant. 26. (4.) Reipſâ agnoſcunt duas naturas in Chriſto. 27. (5.) probatur id ex formulis loquendi. 30. (6.) Vocabula; *Eſſentia*, *Subſtantia*, *Perſona*, *Natura*, ambigua Habeſſinis eſſe, 31. è Gregorio docetur. 34. Vbi nos è Concilio Chalcedon. de *naturâ*, illi de *perſonâ* loquuntur. 35. Perſonæ vocabulum. 36. Dubium circa diſputationes Patrum cum Habeſſinis de *duabus Naturis*. 39. Quomodo cum iis diſputandum? 40. Verus *quæſtionis ſtatus*. 44. *Jacobitæ* vocabulo Arabico طبيعة ſive *Naturæ* abſtinent. 45. *Melchitæ* id adhibent, quod 46. ex *Eutychio* loco probatur. 48. Judicium cujusdam è Noſtratibus de ea re. 50. Deploratio infauſti hujus diſſidii.

COncors manſit Eccleſia Alexandrina & ſecum & cum Ec- 1
cleſiâ Græcâ, usque ad concilium Chalcedonenſe, quod *Marcianus* Imperator, ſedandis Epiſcoporum diſſidiis &
A.C. 451. pugnis, ex *Eutychetis* doctrinâ ortis, Chalcedonem convocavit, quod nobis *quartum univerſale* dicitur. *Eutyches* 2
Archimandrita Conſtantinopolitanus aſſeruerat, *utramque Chriſti naturam, divinam videlicet & humanam, in ipsâ ſtatim incarnatione in unum coaluiſſe; propterea unam tantùm in eo dari naturam, & unam tantùm voluntatem.* Igi-

d) Honeſtam fornicationem vocat Joh. Chryſoſt. c. 31. qu. 1. c. hac. 9.
e) Hieron. contra Jovin. L. I. c. 4. & 5.
f) Canon. Apoſt. 17. & diſt. 32. c. 1. & 2.

3 Igitur qui hoc affirmarent, *Monophyſitæ* primùm, deinde &
4 *Monotheletæ* dicti fuerunt. Decretum in iſto concilio fuit: v. Tom. IV. Concil. c. 468.
Chriſtum ejuſdem cum Patre ſubſtantiæ eſſe ſecundùm Deitatem: ejuſdem ſubſtantiæ & ſimilem nobis per omnia, ſecundùm humanitatem, demto peccato. Vnum eundemq; in duabus naturis, citra confuſionem, mutationem, diviſionem, ſeparationem, diſtantiamque unitis, faciente unaquâque naturâ,
5 *quod ſibi eſſet proprium, cum alterius communione:* damnatusque *Dioſcorus* Patriarcha Alexandrinus, tanquam Eutychis defenſor & hæreſiarcha: verberibus quoque mulcatus, & in exilium ejectus fuit, alio Patriarchâ Catholico in locum
6 ejus ſuffecto;[88] qui, quòd Imperatoriam ſeu *Regiam* religionem ſequeretur, Arabico vocabulo *Melchita*, hoc eſt *Regius:* cõtradicentes verò *Eutychiani*, deinde *Iacobitæ* à *Iacobo* quodam *Syro*[89], qui eandem ſententiam fortiter defenderat,
7 dicti fuerunt. Atrox exinde in Eccleſiâ Alexandrinâ ſchiſma, cæde atque ſanguine continuatum, in cauſa fuit, ut non ſolùm multò maxima pars Eccleſiæ Alexandrinæ à reliquâ Ec-
8 cleſiâ Catholicâ avelleretur; ſed & Ægyptus ipſa, attritis incolarum viribus, in Saracenorum poteſtatem veniret, qui discordiâ Chriſtianorum uſi, utroſque oppreſſerunt; ut exiguum, proh dolor! veſtigium Chriſtianæ Religionis nunc in Ægypto ſuperſit.[90] Hæc atque alia talia ſcriptores noſtri.
9 Æthiopes autem referunt: *Dioſcorum, ejuſque ſucceſſores atque iſtorum ſectatores, graviter de injuria illata queſtos fuiſſe; illum enim, neque Eutychetem ſecutum: neque divinitatem aut humanitatem in Chriſto realiter exiſtentem un-*
10 *quam negaſſe, aut confudiſſe; naturæ duntaxat vocabulum, divinitati atque humanitati Chriſti commune, agnoſcere no-*
11 *luiſſe: atque id unicè caviſſe, ne contra Eccleſiæ Catholicæ mentem, & concilii Oecumenici Epheſini placita, duæ perſonæ Chriſti aſſererentur; id enim ſecuturum, ſi duas naturas,*
12 *duasque voluntates in Chriſto admitteremus.* Deniq; *vocabulum* (φύσεως) *naturæ natum vel creatum quid ſignificans, divinitati nullatenus quadrare: neque duas voluntates, duabus naturis in unâ perſonâ citra diviſionem, ſeparationem,*
13 *aut diſtantiam unitis, animo concipi poſſe: neque humanam naturam in ſtatum gloriæ exaltatam, idem ampliùs velle, facere, aut pati, quod in ſtatu exinanitionis voluerit, fecerit, aut paſſa fuerit: adeoque in præſenti ſtatu gloriæ humanitatem*

 tem

tem nihil velle neque ſentire, quod non ſimul velit & ſentiat
5,13,22. *divinitas. Denique auditâ nunc clariùs noſtrâ ſententia, otio-* 14
ſam ſibi videri iſtam quæſtionem[g], *& meram* λογομαχίαν, *ob quam Chriſtianos ſe invicem odiſſe non oporteret. Chalcedone* 15
à verbis ad verbera ventum, pugnatumque magis quàm diſputatum. Dioſcorum verò neque auditum neque intellectum ſatis, abſentem, tanquam contumacem & hæreſeos reum odio & invidia magis, quàm jure condemnatum fuiſſe. Hæc & 16
ſimilia cùm Gregorium differentem audirem, paulò attentiùs animum ad hanc rem applicare cœpi, num iſta forſan ex ſuo ingenio & opinione: vel ex mente doctorum & librorum patriæ ſuæ elocutus eſſet.

N.G.I,18. Primo itaque reperi omni dubio carere, quòd Habesſi- 17
ni *rejiciant concilium Chalcedonenſe*, quamvis neſciant, quid in eo contineatur; cum canones ejus nunquam acceptarint, neque deſcriptione dignati fuerint. In illud tamen & patres 18
Encom.13. Nov.1,3. ibi congregatos, ex veteri falsâ perſuaſione, acerbiſſimis & injurioſiſſimis verbis invehuntur, ማኅበረ:አብዳን: *Conven-*
ጸ:ረ: *tũ ſtultorum* vocantes, & ከልኬዶናውያን: *Chalcedonenſes* hęreticis ac maleficis accenſentes, & tamen, ut mox dicemus, Eutycheten damnantes[91]. Secundo obſervavi eos in hoc er- 19
rore eſſe, quaſi Patres concilii Chalcedonenſis hypoſtaſin Chriſti dividere, & contra præcedens concilium Epheſinum ex unâ *duas perſonas* facere voluerint, quod & adhuc Latinis affingunt[h]. Hanc ob cauſam damnant *Leonem Papam*, & 20
in cœlum extollunt ſuum *Dioſcorum*, tanquam orthodoxæ fidei hyperaſpiſten, qui juſto zelo diploma Leonis ad ſe datum dilaceraverit: eumque martyri aſſimilant, ob accepta verbera, excuſſos dentes, & evulſam barbam; ſic enim Poëta 21
in Encom. VII. Septemb. 4, 6.

ሰላም:ለዲዮስቆሮስ:ሀይማኖተ:ንጉሠ:ዘተሳለቀ:
ተቀሀየ:አምላክ:ወሰብአ:ኢሎ:ለ፪ፋፋቀ:
ያስተጻንዕ:ህየ:ሕለ:ሀለው:ደቂቀ:
ዘተዛጸየ:ሕሙ፤:ጸሕሙ:ወሕመ አስናኒሁ:ዘወደቀ:
ፋሬ:ሀይማኖት:ፈነወ:ብሔረ:ርሑቀ።

Salutem Dioscoro *Religionem Regis* (i.e. Melchitarum) *qui irriſit,* *Vni-*

g) Rex ipſe Baſilides, cùm Patriarchæ cauſas diſcordiæ cum Eccleſiâ Romanâ exprobraret, de controverſiâ ſuper duabus in Chriſto naturis, ita ſcripſit: *Lis de hac re non eſt magni momenti; neque iſta fuit cauſa diſſenſionis.*

L. I.c.28. p.172. h) Hoc eſt, quod referente P. Nicolao Godigno P. Petrus Pays ex Æthiopiâ ad Goanos ſocios ſcripſit: *Abaſſini in eâ ſunt opinione, quatuor nos in divinis aſſerere perſonas quia duas in Chriſto naturas confitemur,* &c.

Vnitatem Dei & hominis dum (Rex) *in duo diviſit.*
Vt confirmaret (eos) *qui ibi erant, religionis ſuæ alumnos.*
Quod evulſum erat è barbâ ſuâ, & è dentibus ſuis qui exciderant,
Ceu fructum fidei ſuæ miſit in regionem longinquam.

22 Propterea in cœlo illi manere aſſerunt

ዓስበ፡ጥረሲሁ፡ወጼቁ፡ | condignum *præmium dentium excuſſorum, & barba evulſa.*(92) Encom. d. l.
ወንጻይ፡ጸሕሙ፡ |

23 Tertio animadverti quòd expreſsè *damnent Eutychetem* ut hæreticum; contra verò *laudent Timotheum*(93) Patriarchã Alexandrinum, (quem in Concilio VI. generali condemnatum noſtrates ſcribunt) cujus doctrinâ convicti fuerint ſecta-
24 tores Eutychetis. Sic enim idem Poëta, Chalcedonenſium hoſtis aliàs acerrimus, de eo ſcribit: Encom. 13. Febr. 2, 4.

ውዑዩ፡በነደ፡ቃሉ፡እለ፡ተ | *Cremati fuerunt flammis verborum*
አምኑ፡በትምህርቱ፡ለሀሰ | *ejus, qui crediderunt doctrinæ hære-*
ዊ፡አውጣኪ፡፡ | *tici Eutychetis.*

25 Quamquam Gregorius, de iſto interrogatus, mihi reſponderit:

ቦ፡ዘይብል፡ቶስሐ፡ | *Sunt* (in Æthiopiâ) *qui dicunt Eutychetem*
አውጣኪ፡ወቦ፡ዘይ | *confudiſſe* (ſc. duas in Chriſto naturas) *&*
ብል፡ኢቶስሐ፡፡ | *ſunt qui dicunt, non confudiſſe eas.*

Sic quidem Eutyches, ſed error ejus non defenditur ab Æthiopum nonnullis.

26 Quarto conſtat ex multis locis, quòd utrumque abſtractum & መለኮት፡ *Divinitatem* & ትስብእት፡ *Humanitatem* conjunctim in Chriſto apertè confiteantur; (94) quid autem hoc aliud eſt, quàm agnoſcere duas ſimul naturas in Chriſto? Videat Lector infra epiſtolam reſponſoriam Baſilidis Regis ad Patriarcham Romanum, poſt defectionem à Latinâ religione datam. 3, 13, 22.

27 Quintò ipſe *Tellezius* ex relatione Patrum Societatis teſtatur *utramque naturam reperiri in illorum libris*, & imputat contumaciæ, quod verbis non voluerint agnoſcere ve- p. 63. a. & p. 306. & 330.
28 ritatem Catholicam, quam reipſa in libris ſuis doceant. Addit: *Catholicos Habeſſinos ab hæreticis perſecutionem paſſos, in extremis dixiſſe*: Deus & Homo: *atque hoc ipſo fidem* L. V. c. 24. p. 421.
29 *Catholicam, & duas in Chriſto naturas aſſeruiſſe.* Jam autem teſte Susneo, in oratione ad ſuos habitâ, omnes Habeſſini fatentur: *Chriſtum eſſe verum Deum, & verum homi-* 3, 10, 72.

 nem.

nem. Ergo ſecundùm ipſos Patres Societatis fatendum, omnes Habeſſinos agnoſcere duas in Chriſto naturas.

Sextò notandum, vocabula quibus Græci utuntur, & 30
quæ Latini in his arduis fidei quæſtionibus imitati ſunt, nempe οὐσία *eſſentia* : ὑπόστασις *ſubſtantia* vel *ſubſiſtentia* : πρόσωπον *perſona* : φύσις *Natura*, apud Æthiopes per alia valdè æquivoca exponi;[i] quare mirum non eſt, tot errores exinde naſci. Nam 31
ህላዌ : modo *eſſentiam* ſignificat : modò *hypoſtaſin* ſeu *per-*
R. ሀለወ: *ſonam*, ut in Lexico noſtro manifeſtum fecimus. Retulit autem mihi Gregorius, *eſſe qui dicant* in Chriſto dari ክልኤቱ: ህላዌያት : *duas eſſentias*, ſcilicet *divinitatem* & *humanitatem*, quòd unaquæque natura ſuam propriam habeat, & retineat eſſentiam : alios verò, ne inciderent in errorem Neſtorii, 32
vocabulum ባሕርይ : quod propriè *Margaritam* ſeu *Vnionem* ſignificat, adhibere maluiſſe; dicentes: *in Chriſto dari* ክልኤቱ : ባሕርያት : *duas ſubſtantias*. Imitatione Arabum, qui ſuum جوهر *Margarita* etiam pro *ſubſtantia* accipiunt. Id 33
rurſum aliis diſplicuiſſe, cum vocabulum iſtud, non minus æquivocū ſit; quia etiam ὑπόστασιν ſeu *perſonam* ſignificat, velut cum de Filio Dei dicunt : ዘተወልደ : እምባሕርየ : ለአብ : *Qui* 34
Comment. MS. de vita Mar. virg. *natus eſt ex ſubſtantia Patris.* Sic autor Computi cujuſdam Eccleſiaſtici manuſcripti in fine addit:

ዘሀለዉ : ሰማዕት : በእ	*Qui teſtes fuerunt unius* PERSONÆ *Chri-*
ንተ:፩ ባሕርየ: ለክርስቶስ:	*ſti* (Alius fortaſſis hunc locum accipe-
ሲኖዶስ: ሊቀ: ጳጳሳት:	ret de unâ naturâ in Chriſto) *Synodius*
ዘእለእስክንድርያ ::	*Patriarcha Alexandrinus* &c.

Ex quibus colligitur, cùm nos ex Chalcedonenſi Concilio de naturâ diſputamus, illos loqui de perſonâ. Hodie pro 35
perſonâ voce አካል : tanquam minùs æquivocâ plerumque
3, 5, 90. utuntur, ut in quæſtionibus catecheticis Gregorii videre eſt. Reperitur quoque vocabulum ገጽ : πρόσωπον *perſona*, quod ma-
3, 5, 25. lè *Faciem* verti diximus. Quæ dum lego atque mecum per- 36
pendo, video confuſa atque perplexa eſſe omnia : nullum certum quæſtionis ſtatum : & vocabula ſupra modum æquivoca. Fortaſſis Eutyches ipſe, qualisnam natura ex duabus facta ſit? quodnam illius nomen? quævé qualitates, dicere non potuit. Tam enormiter verò ſtultum fuiſſe, ut naturas in Chriſto ita confuſas putaverit, ceu *aquam cum vino*: atque in opinione tam abſurdâ aſſentientes habuiſſe plurimos ſapientes viros, id ferè omnem fidem excedit. Æthiopes certè tam

i) Notum eſt Brocardicum vetus: *Errorum genitrix eſt æquivocatio ſemper.*

tam craſſæ hæreſis rei non ſunt. Quam ob cauſam fateor, me non capere, quænam diſputationes illæ crebræ fuerint, quas Patres Societatis cum Habeſſinis ſuper duabus naturis in Chriſto habuerunt; in quibus eos ſemper ſuccubuiſſe dicunt,
37 libris ſuis propriis convictos. Quod utique facile crediderim, cum ſupra dictum ſit, illos divinitatem & humanitatem
38 Chriſti libentiſſimè fateri. Quod autem ex contumaciâ & hæreticâ pravitate contradixerint, & propterea libentiùs ſupplicia, exilia & bella pati voluerint, id demum creditu difficile eſt. Mihi ſimilius vero videtur, verbis convenire non potuiſ-
39 ſe. Si enim priùs illis explicaveris, nos per naturas in Chriſto, tam divinitatem, quàm humanitatem illius intelligere, & deinde interrogaveris: *Quænam natura in Chriſto defecerit, ſiquidem illi unam tantùm agnoſcant?* certiſſimè reſponſuri ſunt: *neque divinitatem, neque humanitatem defeciſſe, ſed*
40 *utramque durare, & in æternum manere.* Sic conſtabit, illos vocabulum *naturæ* longè aliter ac nos accipere, & verum quæſtionis ſtatum apud Habeſſinos in eo conſiſtere: *an, & quo communi nomine utrumque abſtractum*, quod indubiè
41 admittunt, *nominandum ſit?* Quia autem P. Tellezius non exprimit, quâ linguâ in diſputando uſi fuerint, (nam nec Latinè nec Luſitanicè callent Habeſſini) quibus vocibus *eſſentiam, perſonam*, & *naturam* expreſſerint: quomodo vocabula ſua nimium certè æquivoca explicuerint, aut deſcripſe-
42 rint: & quomodo interpretes illa reddiderint: an, ut dixi, de communi nomine convenire non potuerint: an vocabulum جوهر *ſubſtantia* diſplicuerit, ita ut negent *duas* in Chriſto exiſtere *ſubſtantias*, verentes, ne hoc idem eſſet ac duas aſſerere
43 perſonas; id ulteriori indagationi relinquo. Iſtud ſaltem liquere puto, nullam de commixtione & confuſione naturarum in Chriſto, (*quæ Eutychetis hæreſis fuit*) controverſiam cum Habeſſinis extitiſſe. B. Tellezius illius nunquam meminit; id ſolùm creberrimè inculcat: *Æthiopes unam tantùm* L. V. c. 24.
naturam: (non dicit quam vel qualem) *Patres verò duas de-* p. 471. & alibi.
fendiſſe, divinam *videlicet &* humanam. Ipſamque Eutyche- L. I. c. 36.
tis hæreſin non aliter deſcribit, quàm quòd *unam ſolam na-* p. 90. b.
turam, & unam ſolam voluntatem in Chriſto docuerit. Interim in tantâ vocabulorum Æthiopicorum varietate & ambiguitate integrum mihi non eſt definire, quod potiſſimum
44 noſtro ſenſu pro vocabulo naturæ adhibendum ſit. Nam

Jacobitæ vocabulum Arabicum طبيعة *Tabia*, Æthiopicum ጠባይዕ: *Tabajε*, quod aliàs voci φύσις *natura* reſpondet, & Coptis ϯⲫⲩⲥⲓⲥ *DPhyſis* vocatur, duntaxat de rebus creatis, 45
& in ſpecie de elementis uſurpant, & ob id divinitati accommodare nolunt. *Melchitæ* verò uti & Græci alio vocabulo deſtituti, ſine ſcrupulo id faciunt. Hinc illa pugna. Sic enim 46
loquitur *Eutychius* Patriarcha Alexandrinus Melchita: in Chriſto ſunt

Annal. T. II. p. 149.

جوهران جوهرا لاهوتيا وجوهرا ناسوتيا قوما واحد لكل جوهر طبيعة فذلك جوهران طبيعتان قوام واحد ☆	*Subſtantiæ duæ, ſubſtantia divinitatis & ſubſtantia humanitatis; at perſona una: unicuique ſubſtantiæ eſt natura; & ſic duæ ſubſtantiæ duæ naturæ, perſona una.*

Eapropter in Ægypto, ubi infauſtum iſtud diſſidium adhuc 47
durat, *Cophtitis* Arabicè dicentibus مشيه واحد طبيعة واحد *Mashiah Wahid: Tabia Wahid. Voluntas una, natura una.* Melchitæ reſpondent: مشيتان طبيعتان *Mashiatân tabiahtan Voluntates duæ: naturæ duæ*(95). Inſignis quidam vir ex no- 48
Pet. Heyling. Lubec. ſtratibus, qui, anno 1634. in Ægypto moratus, Cophtitarum libros evolverat, cenſuit: *Diſſenſum partium magis in metu ſequelæ, quàm in re ipſa conſiſtere. Græcos enim obviam ire* 49
velle hæreticis, qui divinitatem & humanitatem Chriſti confundunt vel commiſcent: Cophtitas verò illis, qui duas in Chriſto fingunt perſonas. Quod ſi res ita ſe habeat, ut de ſenſu 50
tantùm verborum, vel olim pugna fuerit, vel nunc adhuc ſit, nullum certè tam acerbum genus lachrymarum daretur, quod ſufficeret ad deflendam infelicem iſtam *logomachiam:* nullum pectus tam durum, quod non lugeret infauſtas con-
Joh. 15, 12, 13 tentiones eorum, quibus Chriſtus arctiſſimum charitatis vinculum ſuo exemplo tam ſollicitè commendavit: nulla mens tam immittis, quæ ob naturæ vocabulũ concordiæ nexum vere velit inter eos, quorum naturam verbum æternum in ſacroſanctam ſuam hypoſtaſin aſſumſit. Verum enim verò 51
ut eſt corruptiſſimæ naturæ noſtræ infirmitas, ubi ſemel cœperit ambitio, ex ambitione æmulatio: ex æmulatione invidia: ex invidiâ odium, animus ab affectibus occupatus, verum non amplius providet, ſed, quaſi auribus atque oculis obſtructis, neque audit, neque videt, quomodo vel quâ mente aliquid ab alterâ parte dicatur vel ſcribatur. Sed nos pluribus de hac controverſiâ diſputare ſuperſedemus, donec

plures

plures Cophtitarum Habesſinorumque libros, quibus hucusque deſtituti fuimus, inſpiciamus, atque ex iis, quibus verbis atque argumentis ipſi utantur, ſufficienter cognoſcamus.

CAP. IX.

De contentione quæ Habesſinis intercesſit cum Eccleſia Romana, præſertim cum Patribus Societatis Jeſu usque ad initium hujus ſeculi.

1. Melchitarum & Jacobitarum *Patriarcha*. 2. Hunc ſecuti Habeſſini; ſic 3. à Græcâ & Romanâ Eccleſiâ avulſi. 5. Papam tamen Romanum noverunt. 6. Epiſtola *Alexandri* III. ad Regem Æthiopiæ. 9. *Zera-Jacobi* legatio ad *Eugenium* IV. 10. & *Davidis* ad *Clementem* VII. cui Alvarez obedientiam illius nomine pollicitus eſt. 11. Quod gratum Pontifici accidit. 14. *Johannes Bermudes* à Paulo III. confirmatus fuit, qui 16. Habeſſinos Romæ bene habuit. 18. Hinc ſpes, hoc Regnum Eccleſiæ Romanæ ſubjici poſſe. 19. Annitente *Ignatio Loyolâ*, *Nonio Barreto* Patriarchæ. 21. *Andr. Oviedus* adjunctus. Hi 22. animum Regis exploratum 23. præmiſerunt quosdam: 25. qui tandem ad *colloquia* admiſſi, de religione *disputaverunt* cum Rege: 27. qui à Luſitanis ſibi *metuit*. 33. *Barretus* in Indiâ manet. *Oviedus* præcedit 34. bene exceptus in Habeſſiniâ. 35. *Proceſſiones* reciprocæ. 37. *Claudius* moderatè egit. 38. Sacra Latina permittit. Oviedus plura cupit. 41. Rex eunctatur: nec 42. epiſtolâ Oviedi movetur: 47. *Colloquia* ſacra concedit, 48. de quibus nonnulla Tellezius refert. 51. Scriptis nihil proficitur. 54. *Aſpera* Oviedus *remedia* tentat, ſed fruſtra. 55. Claudio frater ſucceſſit, 56. qui indulta Luſitanis revocavit, & 58. mortem Oviedo minitatus eſt; 60. ut *Fremonam* ſecedere coactus ſit. *Malac-ſaghedus* mitior in Luſitanos. 61. Moriuntur omnes eorum Sacerdotes.

1 ORtâ hâc lamentabili diſcordiâ omnes Alexandrinæ ſedi ſubjectæ gentes in partes, viribus ferè æquales, diſceſſe-
2 runt. Quælibet enim factio peculiarem Patriarcham ſibi elegit[k]. Græci generis Chriſtiani, quique in clientela & poteſtate Imperatoris Conſtantinopolitani erant, *Melchitarum*: cæteri, qui μεσόγεια (ut vocant) ſeu *intima Africa* incolebant, ac inter eos *Axumitæ* (ut tunc *Habeſſini* vocabantur)
3 *Jacobitarum* Patriarcham ſecuti ſunt. Sic à Græca non tantùm, ſed & à Romanâ Eccleſiâ avulſi, nullam vel exiguam
4 illius cognitionem habuêre. Poſthæc gliſcente Saracenorum potentia: & occupatâ Ægypto, commercia bonarum artium cũ noſtri orbis Chriſtianis prorſus interciderunt. Pon-
5 tifices tamen Romanos ex actis conciliorum priſcorum noverant & ceu Principes inter Oecumenicos Patriarchas ſuſpiciebant. Illi viciſſim datâ occaſione amicitiam ſtabilire nitebantur, quaſi neſcirent Habeſſinos Monophyſitas & Mo-

k) Utrique recenſentur in Hiſtoriâ Saracenicâ Elmacini.

Monotheletas eſſe, atque condemnati Dioſcori partes ſequi. Baronius ex Rogerii Annalibus Anglicanis epiſtolam Ale- 6
A.C.1177. xandri III. edidit, cujus titulus eſt: *Chariſſimo in Chriſto Filio,*
n.32.&ſeqq. *illuſtri & magnifico Indorum Regi, ſacerdotum ſanctiſſimo,* &c. quam ille putat ad Pretejannum, in Æthiopiâ longè latèque regnantem, datam. Nimirum cum Baronius iſta ſcribe- 7
ret, Habesſinorum Rex pro Presbytero Johanne habebatur; at tempore Alexandri III. Aſiatico Regi id nominis competebat: nec niſi ſub finem ſeculi decimi quinti Habeſſinorum
2,1,9. Regi à Luſitanis impoſitum fuit, ut ſupra docuimus: neque ex totâ illâ epiſtolâ elici quicquam poteſt, quod in Africam vel Æthiopiam vel gentem Habesſinorum ſpeciatim quadret: etiam quid ſecutum fuerit, Baronium latet. Putat qui- 8
dem eâ occaſione *Eccleſiam S. Stephani* unà cum ejus habitationibus poſt abſidem Baſilicæ S. Petri ſitam, Habesſinis conceſſam fuiſſe, & tamen neſcit, an ab ipſo Alexandro Papa, an ab aliis Pontificibus id factũ ſit(96). Nobis, ſi vera epiſtola eſt, ad *Aſiaticum* potius *Prete-Janum* quàm Æthiopum Re-
1.1,10. gem directa videtur, licet & iſti Indorum nomine olim vene-
3,2,13. N.G.1,29. rint. Porro ſunt qui ſcribant, *Avenionem ad Clementem V.* 9
legatos ab Habeſſinis veniſſe. Nec dubitatur de legatione,
B.T.1,36. quam Imperator *Zera-Jacobus* ſub finem concilii Floren-
p.90 b. tini(97) A. 1439. ad *Eugenium* IV. miſit, nullâ re memorabili geſta. Gregorius quidem nihil de eâ noverat, niſi quòd Legatum cum comitatu ſuo Romæ depictum vidiſſet, atque ex habitu populares ſuos agnoviſſet.

Superiore ſeculo *Franciſcus Alvarezius* Luſitanicæ le- 10
gationis in Æthiopiâ ſacerdos, literas à *Davide* ad *Clementem* VII. attulit, quas Pontifici Maximo, in publico omnium purpuratorum conſeſſu, *Imperatore Carolo* V. præſente, ſo-
A.C.1533. litâ Europæorum ſubmiſſione obtulit: ſimulq; reverentiam atque obedientiam Æthiopiæ Regis nomine pollicitus eſt. Gratisſimum id Pontifici accidit, quòd, dum in Septentrio- 11
ne nationes integræ à ſede Romanâ deficerent, in Oriente & Meridie novæ illi ſubjicerentur. Quam ob rem nec manda- 12
tum Alvarezii, nec verba epiſtolæ ſcrupuloſè examinata: neque anxiè diſquiſitum fuit, cui Eccleſiæ vel religioni Rex ipſe eo usque addictus fuiſſet, ut, ſi opus eſſet, à reatu hæreſis priùs canonicè abſolveretur. Nam, ut mox dicemus, Habeſſini 13
mentem Regis ſui poſtea longè aliter interpretati ſunt. Inte- 14
rim

rim ſpecies quædam amicitiæ diu manſit; cùm enim *Johannes Bermudes* Romam veniſſet auxilia petitum pro Davide, ab Adelenſibus aliquoties victo, Papa *Paulus* III. audiens, quod à Metropolitâ *Marco*, (ut ipſe de ſe ſcribit) ſucceſſor nominatus, & ſacris ordinibus initiatus eſſet, non dubitavit illum confirmare, atque ordinationem ſchiſmatici præſulis
15 ratam habere. Erant eodem tempore Romæ boni quidam viri Habeſſini, qui Novum Teſtamentum cum Liturgiis ſuis 3, 4, 8.
16 Æthiopicè imprimebant; illos Papa non tantùm tolerabat, ſed & ſumtibus juvabat: atque illi vicisſim benevolentiam Romanorum, munificentiam ſummi Pontificis, filiæque illius ſpiritualis *Hieronymæ Farneſiæ* mirum in modum laudabant,[l] eumque tanquam caput & Principem omnium Or-
17 thodoxorum extollebant[98]. Quin & *Pius* V. datis ad *Menam*, Romanis infenſisſimum, literis, *Chariſſimum Filium* eum nuncupavit; ſive odium illius erga Latinos neſciens, quod mirum: ſive illum blandis titulis, quod P. Nicolaus L. I. c. 29.
18 Godignus putat, allicere volens. Eapropter nonnulli crediderunt, Habesſinos omnes eſſe optimæ notæ Catholicos, p. 178.
ſediq; Romanæ ſubjectos[99]; quorũ credulitatem Tellezius L. IV. c. 12.
meritò perſtringit, & irridet: plerosque ſpes inceſsit, ingens p. 334. 4.
illud Regnum, quod tunc temporis quadruplò majus ac re ipsâ erat, æſtimabatur, ditioni Romanæ Eccleſiæ nullo ne-
19 gotio adjici poſſe.[m] Inprimis fundator Societatis Jeſu P. Ignatius Loyola ad id efficiendum totâ ferebatur cogitatione; & primò ipſe proficiſci & converſæ Æthiopiæ lauream repor-
20 tare flagrantisſimè cupiebat. Id cum non indulſiſſet ei *Julius* B. T. II, 21.
III. tamen cum eô egit, ut, annitente *Johanne* III. Luſitaniæ Rege, præter inſtituta Societatis, ex ſodalibus ſuis *Johanni Nonio Barreto* dignitas Patriarchalis conferretur, quamvis Ibid. c. 20.
jam eſſet in Æthiopiâ hoc titulo à Pontifice ornatus *Johan-*
21 *nes Bermudes*[100]. Adjunctus illi fuit *Andreas Oviedus* Epiſcopus, quò ſi Barreto humanitùs quid accidiſſet, ſucceſſor

Gg præſtò

l) In Epilogo Novi Teſtamenti Epiſtolis Paulinis annexo.

m) Sic enim Damianus à Goez in Epiſtolâ ad Pontificem Romanum Lovanii An. 1544. impreſſa: *Æthiopum Imperator cum omnibus ſuis Regnis, ſub tuâ diſciplinâ vivere cupit, nec quicquam magis optat, &c. inſuper viros doctos ſibi dari orat, atque exorare avidè affectat.* Autor præfationis Latinæ Novo Teſtamento Æthiopico præmiſſæ inter alia ait: *Sed nos, dum quatuor obſtinatos & inſanos hæreticos, qui ſe à nobis ob petulantiam ſegregarunt, blanditiis, præmiis, minis reducere ſtudemus, numeroſam nationem brachia ad nos tollentem, veſtramque opem implorantem negligimus.* Quàm verè iſta dicta fuerint, ex hiſtoriâ noſtrâ, è relationibus Patrum Societatis deſumtâ, percipi poteſt.

Ibid. c. 25. præſtò eſſet. Hi diverſis navibus impoſiti Anno 1556. in In- 22
diam navigaverunt. Claudius interea Davidi patri ſucceſſe-
rat, cujus animum priùs explorare conſultum viſum, quàm
Patriarcha caſibus vel injuriis objectaretur. Præmiſſus ergò 23
Jacobus Dias, cum Patre *Gonçalo Rodrigheſio* & fratre *Fulgen-*
B.T. II, 23. *tio Freyre* Jeſuitis, qui ſub initium Februarii Goâ ſolventes,
& ad portum Arkikò menſis ſpacio appulſi, à præfecto mari-
timæ illius provinciæ benevolè accepti, & poſt duos menſes
ad Regem deducti fuerunt. Is intellectô, Luſitaniæ Regem 24
miſſurum ſacerdotes, & viros Eccleſiaſticos, qui illum atque
populares ejus ſacra Romana docerent, graviter perturbatus
fuit animo, diuque hæſitavit, quid reſponderet; neque enim
admittere illos conſultum rebatur: neque Regem Luſitaniæ
offendere volebat. Diverſa *colloquia* habita fuerunt, quorum 25
ſumma ex parte Gonçali plerumque eò recidebat: *Pontifi-
cem Romanum, in terrâ Chriſti Vicarium, omnium Chriſtia-
norum caput eſſe, ſi Habeſſini ſalutem aſſequi vellent, iterum
ſe cum ſuo legitimo capite conjungerent; ipſum enim Chriſtum
voce ſuâ aſſeruiſſe unum tantùm in Eccleſia eſſe ovile, & u-
num tantùm paſtorem, &c.* Habeſſini contra: *Tantam rem
etiam cum aliis Patriarchis deliberandam, & decernendam
eſſe; veteres enim mores ac ritus privato conſilio deſerere, no-
voſque ſuſcipere, rem eſſe periculi & offenſionis plenam.* Tan-
N.G. II, 18. p. 326. dem Rex reſponſum dedit: *Si viri illi, quos Rex Luſitaniæ* 26
*miſſurus eſſet, in Matzuam venirent, adfuturum aliquem,
qui eos exciperet, atque tutò ad ſe perduceret*; ut ex ipsâ Gon-
zali Rodrigheſii epiſtola, quam in commentario lectori (102)
dabimus, [n] conſtare poterit. Accedebat & metus, ne illum 27
Luſitani, quod plurimis aliis Regibus in Indiâ contigerat, tri-
butarium facerent: & prætextu religionis magnam vim mi-
litum cum bombardis & tormentis immitterent: præſertim 28
cum recordaretur, quantas res parva Luſitanorum manus in
regno ſuo paucos ante annos patraviſſet. Quæ ſuſpicio ſe- 29
quentibus temporibus adeò crevit, ut cum David Rex de
Matzuâ & Suaqenâ inſulis occupandis & muniendis (quod
utique ſaluberrimum fuiſſet) cum Roderico Limæo Luſita-
Alv. c. 82. & 84. norum Legato ſeriò egiſſet, ſimulque auxilia, commeatum
atq; pecuniam liberaliter obtuliſſet, poſtea non tantùm ejus
rei nulla mentio facta, ſed ne quidem auxilium Luſitano-
rum, quamvis maximè neceſſarium, ampliùs deſideratum
fuerit,

n) Extat apud N. Godignum L. II. c. 18. & lectu eſt digniſſima.

30 fuerit, quin *Turcis* potiùs portus *Arkiko*, cum inſulâ, adjacente, aliàs recuperatu facili, in manibus relictus; prorſus quaſi viam omnem Luſitanis ſtudio præcludere vellent. *tantum poteſt alienæ dominationis metus!*

31 Cæterum Claudii verba in Indiâ nunciata Patriarcham *Nonium Barretum* ejusque ſocios, qui omnia prona atq; pla- *B.T.II, 25.*
na ſibi imaginati fuerant, mirum in modum perculerunt.

32 Poſt longam deliberationem decretum: *ne dignitas Patriarchalis, cum detrimento autoritatis Pontificiæ, in contumeliam Regis Luſitaniæ, cujus auſpiciis veniſſet, apud Regem malè*

33 *affectum, in caſum daretur. Maneret potius in Indiâ cum Epiſcopo Nicano* Melchiore Carneyro, *& ſolus interim iret* Andreas Oviedus, *eventumque miſſionis ſuæ apud Habeſſinos*

34 *experiretur.* Sic ille, cum quinque ſociis profectus, ab Iſaaco, tum temporis Bahrnagaſſo, bene exceptus fuit. Plebs impendentium ignara, neq; à ſacris Romanis aliena, feſto plauſu, manuumque oſculis & Epiſcopum & ſodales ejus excepit.

35 Illi, occaſioni inſervientes, *proceſſionem* de ſuâ ad Habeſſinorum Eccleſiam, quamvis ſchiſmaticam inſtituerunt, atque viciſſim ab illis viſitati fuerunt, mutuâ charitate & ſine expro-

36 bratione diverſitatis. Adventantem Rex perbenignè excepit, niſi quòd ægrè ferret de *obedientiâ*, Pontifici Romano præ-

37 ſtandâ, ſecum agi. Nihilominus ut erat prudentiſſimus, & *2, 6, 24.*
imperio omnium digniſſimus (ut *Emanuel Fernandez* P. So- *B.T.II, 26.*
cietatis loquitur) ſemper *moderatiſſimè* cum Epiſcopo age-

38 bat, ita ut nunquam ſpem boni ſucceſſus illi adimeret. Interea temporis *ſacra more Romano* liberrimè adminiſtra- *2, 6, 21.*
bantur, neque cuiquam interdictum erat, illa ſequi. Verùm tantâ benevolentiâ non contentus Epiſcopus, Regem acriter urgere cœpit, *ut tandem aliquando Pontifici Romano ſe ſub-*

39 *mitteret.* Ille: *Majores ſuos nulli niſi S. Marci ſucceſſoribus in ſacris paruiſſe*, inquit: *neque ſe cauſam videre, cur tam nova poſtularet, populumque ſuum, cum Abunâ ſuo bene*

40 *contentum, turbaret.* Inſtanti reſpondit: *Quandoquidem è tam longinquis oris, tam honeſtâ legatione ad ſe veniſſet, ſe cum amicis atque doctoribus ſuis ſuper re tam ardua conſul-*

41 *taturum.* Oviedus intelligens, Regem moras nectere: ſimul audiens, matrem Regis cum cognatis Regiis, ut & primoribus atque doctoribus gentis, omnem mutationem pla-

42 nè averſari, epiſtolam ad Regem ſcripſit, in qua in memo- *B.T.II, 27.*

riam illi revocat: *Patrem ejus* Pontificem Romanum *pro*
Vicario Chriſti agnoviſſe, atque viros doctos ab illo petiviſſe:
ipſum Claudium ad Regem Luſitaniæ ſcripſiſſe, Regem pa-
trem juſſiſſe, ne Abunam *aliunde quàm Roma peteret: ipſum-*
que publicè obedientiam Pontifici Romano pollicitum eſſe.
Quod ſi fortè de quibusdam fidei capitibus dubii quid ſuper- 43
eſſet, rem in colloquium deduceret, utriusq; partis argumenta
audiret; æquum enim eſſe, ut pars victa alterius veritatem
agnoſceret & ſequeretur: probè perpenderet Rex, quorum 44
conſilio in tam gravi causâ uteretur. Non parentum, non
proximorum ſtudia ſpectanda; ſæpe inimicos hominis domeſti-
cos ejus eſſe: amorem cognatorũ amori Chriſti poſtponendum, 45
qui docendi causâ in templo Hieroſolymitano manſurus, ne
quidem ſanctiſſimæ matris conſilio(103) *uſus fuiſſet, eoque ſa-*
tis oſtendiſſet in causâ Dei neminem obligatum eſſe conſilia
cum proximis communicare. An & quid Rex reſponderit, 46
non traditur. Gregorius verò mihi dixit: *Non eum manda-*
torum & epiſtolarum Regiarum ſenſum fuiſſe, quem Franci-
ſcus Alvarezius *&* Johannes Bermudes *exteri, & Pontifici*
addicti, Romæ interpretati fuiſſent: neque etiam eſſe potuiſſe,
cum ante Suſnei tempora Habeſſini nunquam ſciverint, quid
iſta obedientia ſibi vellet. Ne verò Rex cauſæ & doctrinæ 47
ſuorum diffidere videretur, crebra colloquia permiſit, quo-
rum acta à Patribus Societatis evulgata non ſunt; id tantùm
L. IV. c. 11. *Tellezius* refert: *rudes & indoctos in omnibus colloquiis ap-* 48
paruiſſe Habeſſinorum doctores; neq; enim illos unquam Logi-
cæ operam dediſſe, neque doctrinam ſyllogiſticam calluisſe, ne-
que enthymemata aut confutandi modos intellexisſe, neque
ullam notitiam habuisſe ſubtilitatum Theologiæ ſcholaſticæ.
Ex quibus verbis lector de progreſſu & eventu talium diſpu- 49
B. T. II, 27. tationum facilè judicare poterit. Pergit Tellezius: *Claudium,*
inſcitiæ ſuorum pertæſum plerumque ipſum in arenam de-
ſcendiſſe, & non parum negotii Oviedo exhibuisſe. Porro 50
queritur: *Habeſſinos licet victos, de victoriâ ſemper gloriatos,*
ac propterea omnia illa colloquia in irritum cecidisſe. Quare 51
ſcriptis agere conſultius viſum; neque Rex detrectavit, aliis-
que ſcriptis reſpondit, ſed ea publicam lucem non viderunt.
Cum ergo Oviedus nihil proficeret, nec Claudium tam lon- 52
go tempore in ſententiam ſuam pertrahere poſſet, *aſperiori-*
bus remediis uti decrevit, ſed intempeſtivis. Etenim indigna- 53
tionis

tionis ſignificandæ cauſâ, aulâ exceſſit: ſimulque edictum promulgavit, *in quo Habeſſinos multarum hæreſium infamia* *B.T.II,28.* *notavit, & Luſitanos ſuos, ut ſibi ab illis caverent*, hortatus
54 eſt. Quæ res Claudium non parum offendit; nam animus liber, nullique ſubjectus, quem rationibus movere non poſſis, exprobrationibus & vituperationibus magis irritatur; nedum Rex in regno ſuo, ſe ſuosque ut hæreticos traduci, pa-
55 tienter ferret. Haud ita multò poſt prælio contra Adelenſes commiſsô occubuit; cui, quod ſine liberis obiiſſet, *Adamas Saghed* frater ſucceſſit, diſſimilis moribus, & ab illius moderatione & clementiâ diverſiſſimus, ut Luſitani ſuſpirantes
56 Claudii clementiam deſiderarent. Quæ enim ille Oviedo ejusque religionis ſtudioſis indulſerat, revocavit: nec ulte- *2,6,31.* rius permiſit, ut Luſitanorum uxores Habeſſinici generis maritorum ſuorum religionē ſequerentur, aliaq; acerba contra
57 Latinos decrevit, ſubinde jaciens: *fratrem ſuum propterea à Deo punitũ, quòd non perſecutus eſſet Francorum Religionem.* uti ferè proſpera vel adverſa procuratæ vel neglectæ religio-
58 ni attribuere ſolemus. Eò etiam aſperitatis venit, ut ipſe vocato aliquando Oviedo mortem minaretur, ſi, ut hucusque *Id.II.31.* fecerat, dogmata Romana in regno ſuo ſpargere continuaret.
59 Cum verò non annueret Epiſcopus, *Deo magis quàm hominibus obtemperandum eſſe*, dictitans, quaſi furore percitus, acinacem ſtrinxit, & ni Regina & primores aulæ cohibuiſ-
60 ſent, violentas manus illi haud dubiè intuliſſet. Deſperatis ergò rebus Epiſcopus *Fremonam* ſeceſſit, ibique totos triginta annos delituit, ſuisque Luſitanis, aſſumtô, poſt Barreti mortem, Patriarchæ titulô, ſacra adminiſtravit, nemine prohibente; quia *Malac-Saghedus* poſt patris fatum longè mitiorem ſe Luſitanis præbuit: neque hi, modeſtiùs agentes, il-
61 lum contra ſe irritaverunt. Verùm clauſo à Turcis Habesſiniæ aditu, captisque vel occiſis in itinere Patribus illuc miſſis, eò extremitatis redacta fuit Luſitanorum religio, ut om- *B.T.II,40.* nibus Patribus vitâ functis, nemo ſupereſſet, qui ſacra Luſita- *A.C.1597.*
62 nis adminiſtraret. Anno demum vertente *Melchior Sylvanus* *B.T.III,11.* Indus, Eccleſiæ S. Annæ quæ Goæ eſt Vicarius, ac ob id colore & linguâ occultatus in Æthiopiam venit; qui tam diu ſacris operatus eſt, donec ſuperveniret *P. Petrus Pays*; poſt cujus adventum in Indiam reverſus eſt, quamvis aliis ſacerdotibus Luſitani deſtituerentur.

 CAP.

CAP. X.

De novâ miſſione ejusque ſucceſſibus, usque ad adventum Patriarchæ Romani.

1. Afflictæ Luſitanorum res ſacræ in Habeſſiniâ. 5. Cum novo ſeculo nova ſpes, *P. Pays* eò delato, qui 7. pueros Fremonæ inſtituit cum omnium admiratione, 9. quem Rex celebri famâ ejus motus, ad ſe vocat, & 10. honorificè excipit: 11. audit disputationes de relig. Miſſam & concionem libenter. 12. Obedientiam Papæ promittit. 14. Sabbati feriationem abrogat. 15. Literis Pontificis & Luſitan. Regis amicitiam expetit. 16. Odium inde ſuorum, à quibus occiſus. 17. *Succedit Suſneus* 18. favens Romanis. 19. Is perſpiciens ſuorum ruditatem, 21. Patrum contra eruditionem, 22. per hos ſacra inſtaurari cœpit. 24. Colloquia habentur. 25. Regis frater 26. aliique Romanam religionem amplectuntur. 27. Suſneus obedientiam Papæ pollicetur Epiſtolâ. 32. Solenne colloquium indicit. 33. de duabus naturis in *Chriſto*. 34. Convicti Habeſſini eo etiam iterato. 35. Edictum Regis. 36. Monachus inobediens caſtigatus. 37. Metropolitæ querelæ. 38. Diſputans ſuccumbit. 39. Repetitur edictum. 40. Inde concitati Alexandrini, 44. conveniunt. 45. Excommunicant Romanos. 46. Retundit Rex. 47. Sed repetit Simeon. 48. Ille ad arma, 49. quæ deprecantur Proceres & Monachi: ſed 53. fruſtra. Hinc conjuratio. 55. Metropolitæ anathema. 57. Patres vertunt libros Æthiopicè. 59. *Ælius* conjuratorum caput, 61. in caſtra Regis irrumpens occiditur. 62. Vt & Simeon &c. 64. Sabbatum abrogatur. 65. Apologetica ejus Anonymi 66. edictum exaſperat. 67. Exemplum pœnæ. 68. Jonaël Prorex deficit. 69. Rex ſuorum preces ſpernit. 70. Oratione acta defendit. 75. Jonaeli obviam it, qui rupibus ſe occultat. 78. Dein ad Gallanos perfugus, ab iis occiſus. 79. Damotenſium rebellio & 80. poſtulata iniqua, 81. à *Ras-Sylaxo* vincuntur, 83. prælio cruento. 85. Rex publicè ad Romanam religionem accedit, 87. & ſcripto publicat. 89. Novi motus filii Cabraelis: 90. aſtu Gallani cujusdam è rupibus extractus, 91. occiſus eſt.

NOn latebat Archiepiſcopum Goanum, atque Patres So- 1
cietatis afflictus ſacrorum ſuorum in Habeſſiniâ ſtatus;
Itaque cum priùs totius Æthiopiæ converſionem animo
præcepiſſent, jam tantummodo ſolliciti erant, quo pacto
Luſitanis ſuis conſulerent, ne ſacris prorſus carerent. Meritò 2
enim ſcrupulô conſcientiæ movebantur, ne, cum de ſubje-
ctione Abaſſiæ, quæ ad Diœceſin Romanam non ſpectabat,
cogitarent, Luſitanos ſibi ſubjectos, ſuæque religioni addi-
ctos, perderent. Igitur omni ſtudio huc incumbebant, ut ſa- 3
cerdotes ſubmitterent, qui rei divinæ ſaltem inter Luſitanos
præeſſent. Multi quidem ad id tempus iter hoc tentaverant, 4
3,9,62. ſed fruſtra. Solus Melchior Sylvanus, de quo modò diximus,
incognitus intraverat. Novo demum ſeculo nova ſpes afful- 5
ſit Patribus Societatis optatum tandem ſcopum aſſequendi.
Nam *P. Petrus Pays*, poſt primum infelix iter, quo variis ca-
B.T.III,13. ſibus jactatus, & captivitatem in Arabiâ perpeſſus fuerat, ſe-
cundum in Æthiopiam ſuſcepit, atque feliciter pervaſit;
quippe regionum, morum, linguarumque peregrinarum
gna-

6 gnarus, & aëris illarum regionum patiens erat. *Johannes*[104] *Gabriel* tribunus Luſitanorum celebris, de adventu ejus Regem *Jacobum*, tunc rerum potientem, certiorem fecit, eumque multâ viri commendatione permovit, ut eum, ſtatim poſt hyemem, ad ſe venire juberet. Sed ille paulo poſt regno
7 motus *Zadenghelum* ſucceſſorem habuit. Interim P. Pay- *Ibid. c. 14.*
ſius Fremonæ *informandis* Luſitanorum *pueris* deditus, cum capacia quædam ingenia ſelegiſſet, qui libellum D. Marci Georgii P. Societatis, de doctrinâ Chriſtianâ vernaculè verſum, ediſcerent, brevi eos ſic inſtruxit, ut exactè quæſtioni-
8 bus propoſitis reſpondere poſſent. Inſolitum & mirabile Habeſſinis viſum, è pueris audire, quæ vix juvenes & adulti ſciebant. Erat enim huic viro ingenium promtū & ad omnia verſatile, non liberalibus modò, ſed & mechanicis artibus inſtructisſimum, cum affabilitate & morum facilitate con-
9 junctum. Igitur fama tam ingenioſi & ſolertis viri, tamque felicis doctrinę, per vicinas regiones ſparſa, ad novi Regis aures brevi pervenit, qui cupidus videndi Magiſtrum hunc,
10 ejusque diſcipulos, literis Petrum excivit. Hic menſe Aprili Anno C. 1604. cum duobus pueris Luſitanis in aulam profectus, magno à Rege honore, tanquam unus ex primoribus regni, affectus fuit; non ſine gravi Monachorum offenſione, quorum inertia, cum ſolertiâ Petri comparata, plerisque
11 contemtui erat. Statim poſtero die cœperunt disceptatio- *Ibid. c. 17.*
nes de controverſiis religionis, benevolentiſſimè à Rege auditæ: celebrata quoque fuit *Miſſa* Romano more, additâ concione ſacrâ; quibus adeò captus fuit *Zadenghelus*, ut, communicato cum intimioribus amicis conſilio, Pontifici
12 Romano ſe ſubjicere decreverit. Verùm cùm publicè id facere non auderet, adjuravit Petrum de non revelandô ſecretô, ac aperuit illi: *ſe dictis illius convictum, nullum alium cenſere paſtorem Eccleſiæ univerſalem, & Vicarium Chriſti in terra, præter Pontificem Romanum: negatam illi obedientiam Chriſto negari, & qui non cum illo faceret, extra Eccleſiam conſtitui; propterea decreviſſe ſeſe Patriarcham & Pa-*
13 *tres inſtruendo populo ſuo Roma petere.* Ob tam ſubitam & improviſam ſignificationem ingenti lætitiâ perfuſus P. Petrus Pays, propoſitum ejus ſummis laudibus extulit: nec Rex cunctatus, ſecretum, quod ſub juramento P. Petro crediderat,
14 ipſe publicavit, edictô promulgatô, *ne quis Sabbato ampliùs feria-*

feriaretur, ac plura talia edidit, ut ipſe Petrus feſtinationem
ejus ſufflaminare, & currentem retinere cogeretur. Scriptæ 15
fuerunt *literæ ad* Pontificem *Clementem* VIII. & *Philippum*
III. [105] Hiſpaniæ atque Luſitaniæ Regem: & Petro, ut cura-
ret, traditæ. *In iis amicitiam ſuam offerebat, milites atque*
opifices, nec non Patres e Societate Jeſu petens, qui ſubjectos
ſuos erudirent. Non latebant hæc primores Regni, quibus 16
B.T.III,19. iſta molimina nimium diſplicebant. Propterea in perniciem
Regis ſui conſpiraverunt, eumque prælio victum occide-
2,6,93. runt, ut ſupra memoravimus. Cæſo Zadenghelo magnæ 17
Ibid.c.22. P. Payſii ſpes collapſæ, ſecutisque ſuper ſucceſſione civilibus
inter Jacobum & Susneum bellis: quievit ſtudium religionis,
2,7,32. donec Jacobo interfecto, *Susneus* rerum potiretur. Is P. Pay- 18
ſium cum ſodalibus perbenignè excepit, eique in omnibus
aures benevolas præbuit.

Erant res Eccleſiaſticæ Æthiopum tunc temporis, ut di- 19
3,6,49. ximus, afflictiſſimæ, jam ab octoginta annis nulla pax: &
perpetua bella aboleverant penè literarum ſtudia, ut vix eſ-
ſent, qui ſacras literas in templis legerent, nedum abuſibus
& erroribus obviam irent. Metropolitæ, Eccleſiæ hujus 20
primates, homines plerumque ignorantisſimi, Eccleſiam,
cui præeſſent, ceu peregrinam non noverant, & ferè ſacra-
3,7,13. rum & profanarum rerum rudes, ſolâ ſacerdotum dignorum
& indignorum ordinatione munus ſuum implebant. Id- 21
circo Rex atque magnates, cum Patrum ſtudia in informan-
dis Habeſſinorum liberis: fervorem in converſione gentium:
eloquentiam in concionibus antehac non auditis: acumen
disputandi contra doctores ſuos; adhæc ſanctitatis famam
inter Neophytos & Proſelytos tam neceſſariam: varias de- 22
nique artes, in pace utilisſimas, cernerent, tantâ admiratio-
ne & affectu erga eos ferebantur, ut illorum operâ rem ec-
cleſiaſticam reſtitui poſſe, certisſimè ſibi pollicerentur. Da- 23
B.T.IV,2. tæ quoque à Rege ad *Pontificem Romanum* & *Regem Hiſpa-*
niæ epiſtolæ, [106] quibus auxilia Luſitanorum & amicitiam
regiam expetebat. Ipſe verò Payſius de affectu Regis erga
Romana ſacra pluribus ſcripſit. Crebræ quoque disputatio- 24
nes habebantur, quarum (ut ſemper aliàs) præcipuum thema
fuit, *de duabus in Chriſto naturis*, quod cum ex ipſis Habeſſi-
3,8,36. norum libris, ut ſupra diximus, facilè demonſtraretur, illo-
rum doctores labaſcere, & Patres Societatis ſuperiores eſſe
videbantur. Pri-

25 Primus ex Principibus *Râs-Seelaxus*, Suſnei frater uteri-
nus, religionem Romanam publicè profeſſus, & ſacrâ cœnâ
26 Romanæ Eccleſiæ ritu palam uſus eſt; cujus exemplum mul-
ti Tribunorum atque Centurionum ſecuti ſunt, maximè
cùm conſtantem Regis ergà Patres Soc. favorem cernerent.
27 Tandem Rex ipſe, accepto Pauli V. Pontificis reſponſo, (107)
aliâ epiſtolâ, d. 31. Januarii Anno 1613. ſcriptâ, (108) *obedientiam* *Id. p. 309.*
illi tanquam univerſalis Eccleſiæ paſtori pollicitus eſt, *ſeque*
Patriarcham Româ miſſum admiſſurum, modò auxilium
militare, valdè neceſſarium, ſimul mitteretur, ut arduum hoc
28 *negotium effectui dari poſſet.* Legatum quoque ſe miſſurum
ſcripſit cum Patre *Antonio Fernandio* aliâ quam antehac uſi-
29 tatâ viâ. Sed iſtud irritum fuiſſe, ſupra diximus. Epiſtolæ *2, 16, 24.*
ejus generis plures ultro citroque commeaverunt, quas, quia
magnum in hiſtoriâ momentum habent, integras in com-
30 mentario noſtro, (109) Latinè redditas, lectori dabimus. Rex
publicè Romanæ religioni favebat, nemine contradicente;
nam æmuli ſublati, & ferociſſimi Religionis Alexandrinæ
31 defenſores per acies ceciderant. Soli Monachi ſupererant,
32 qui in omnibus disceptationibus ſuccumbebant. Ideò Rex, *A. 1613.*
ut per univerſum Regnum manifeſtaret, non temerè ſe, ſed
maturo conſilio, quaſi vi veritatis ſubactum, novæ Religioni *B. T. IV, 11.*
ſtudere, ſolenne colloquium inſtituit, magnatibus pleriſque
33 præſentibus. Materia disputationis iterum fuit quæſtio *de*
duabus naturis in Chriſto; quaſi iſta omnium controverſia-
34 rum caput eſſet & complementum. Sed primô ſtatim con-
greſſu victos Habeſſinos, ſcribit Tellezius. Sanè bonitas ma- *p. 330. a.*
teriæ, tot autoribus, tot rationibus ſubnixa, celerem victo-
riam tribuebat. Nihilominus poſt aliquot dies repetitum
colloquium, eundem, ut Tellezius ait, habuit eventum. *d. l.*
35 Quapropter Rex, quaſi confecto bello, & triumphante nunc
veritate, edictum promulgavit, ut omnes inpoſterum crede- *Ib. p. 330. b.*
rent, atque dicerent: *duas in Chriſto naturas dari*, ſcil. *divi-*
nam & humanam, inter ſe realiter diſtinctas, ſed in una per-
36 *ſonâ divinâ unitas.* Nihil curavit hoc edictum Monachus
quidam valde pertinax, qui in præſentiam Regis deductus,
cùm paulò irreverentiùs locutus eſſet, (ut quidem Tellezius *p. 331. a.*
ſcribit) loris cæſus, ſolus quidem dolores ſenſit, ſed metum o-
mnes, ne datô hoc initio graviora ſequerentur; putantes,
eum ob negationem duarum naturarum verberibus mulca-
catum fuiſſe.

His auditis Metropolita Simeon primò abſens accurrit, 37
acerbè apud Regem queſtus, *talia ſine præſcitu ſuo agitari, atque ſe abſente diſputationes de Religione haberi.* Rex ſatis 38
prævidens illum patribus diſputando parem non futurum,
reſpondit: *colloquia iisdem conditionibus illo præſente repeti*
p. 331. *poſſe.* Quod factum; ſed ut Tellezius ait, *Simeon ne verbulum quidem reſpondere potuit.* Atque ſic victoriâ ab ipſo Æ- 39
thiopiæ primate reportatâ, edictum acrius *de duabus in Chri-*
Ibid.in fin. *ſto naturis* per præconem promulgatum fuit, *pœnâ mortis conſtitutâ in eos, qui contrarium affirmarent.*

Severiſſimo hoc edicto quaſi tubâ pugnæ ſignum da- 40
tum eſſet, immane quantum omnium animi commoti fuerint. Pleriqué controverſiam hanc tanti non faciebant, ut 41
propterea diſſentientes in partes diſcedere oporteret; *omnes enim agnoſcere divinitatem & humanitatem in Chriſto, ſed de vocabulo quæſtionem eſſe. Utcunque demum iſta quæſtio* 42
ſe haberet, talem tamen ſeveritatem in Æthiopiâ inauditam, à Chriſti ejusque Apoſtolorum manſuetudine, primorumque temporum lenitate alieniſſimam eſſe; doctrinâ enim & argumentis non pœnis animos erudiri. Si verò homines ideò, quod 43
duas in Chriſto naturas comprehendere non poſſent, ſupplicio afficiendi eſſent, quid futurum, ſi ad alia & graviora, quæ in Patrum doctrina & ritibus nova reperirentur, tranſire oporteret. Talibus ſermonibus accenſi, Metropolita Si- 44
A.1613. meon, proceres multi, & inter eos *Jamanaxus*[o] Imperatoris frater uterinus, denique Clerici atque Monachi ferè omnes convenire: de remediis impendentium malorum conſilia inter ſe agitare: & *tandem mortem pro defendenda religione antiqua oppetendam*, dicere. Primò Simeon, tanquam ex of- 45
ficio pro incolumitate Religionis Alexandrinæ vigilaturus, *excommunicationem* valvis templi caſtrenſis publicè affixit, quâ *omnes* tenerentur, *qui Francorum* (ſic Romanæ Religioni addictos vocant) *Religionem ſequi, aut de ea diſputare* auderent. Rex inopinatâ hac Metropolitę audaciâ graviter of- 46
fenſus, eam tamen vindicare auſus non fuit, aliud tantùm edictum promulgavit, quo *unicuique libertas dabatur Patrum religionem, jam diſputationibus ſtabilitam amplectendi.* Sed Metropolita impavidus iterum omnes *anathemate* 47
percuſſit *duas in Chriſto naturas aſſerentes.*

Vi-

(o የማኔ: ክርስቶስ: *Emana-Chriſtos* Tellezio. p. 332.

48 Videbant & dolebant moderati pleriq; *certamina hæc*
chartacea in cædes eruptura, nec ſine multo ſanguine immi-
49 *tia Regis decreta expungi poſſe.* Eo in metu procerum multi,
ipſaque mater Regia *Ite-Hamelmala*, inſtantiſſimis Regem
orant precibus: *deſiſteret cœptis, neque implacabiles in ſe con-*
citaret ſeditiones, cum ſuo Regnique ſui interitu conjunctas.
50 Paulo poſt Metropolita, multique Monachi atque moniales
in caſtra venerunt, ſupplices Regi: *ne quid in Religione inno-*
varet, aliàs ſe pro majorum ſuorum ſacris mortem obire pa-
51 *ratos.* Rex denuò ad colloquium totum negotium remiſit,
idque ad ſextum uſque diem continuatum, ſed nihil profe-
ctum fuit; clariſſimo rurſus exemplo, DOCTORUM DISCE-
PTATIONIBUS CONTROVERSIAS SACRAS SOPIRI NON
52 POSSE. Clerici rurſus ad genua Regis provoluti, gemitibus
& lachrymis eum obteſtati ſunt: *ne religionem, a tot Impera-*
toribus in Æthiopia per tot ſecula quiete cultam, immutaret.
53 Rege inexorabili & immoto, exaſperatis animis diſceſſum,
deſperatâque concordiâ, lamentabiles caſus, atroces ſeditio-
nes & cruenta bella ſecuta ſunt, quæ totam ferè Æthiopiam
peſſumdederunt.

54 Primi conſpiraverunt *Jamanaxus* modò dictus: *Ælius* B.T.IV,14
gener Regis, Prorex Tigræ: Eunuchus *Caſlo*, aliique plurimi.
Vt autem occaſio turbarum, & ex iis interficiendi Regis,
55 naſceretur, Metropolita novum & ſeverius *edictum* in pri-
mario caſtrorum templo affigi curavit, quo *omnes Latinæ re-*
ligionis participes, excommunicabantur; ſed intento mortis
56 metu hanc ſuam cenſuram retractare juſſus fuit. Interim
Patres Societatis, favore Regis ſubnixi, feſtinare atque para-
re omnia, quæ ſtabiliendæ doctrinæ ſuæ utilia videbantur.
57 In eum finem aliquot libros, veluti *Maldonatum* in IV. E-
vangeliſtas: *Toledum* in Epiſtolam Pauli ad Romanos: *Ribe-*
ram in Epiſtolam ad Hebræos, aliosque plures in linguam
Æthiopicam tranſtulêre, quos aliqui æſtimaverunt: plurimi
verò, ob intermixta vocabula Amharica, tanquam Barba-
58 riſmis & ſolœciſmis plenos, deſpexerunt. Orationem verò
Dominicam & ſalutationem Angelicam Æthiopicis quidem
literis, ſed Latinâ linguâ deſcriptam, [p] (110) ceu Magica vocabu-
59 la horrebant. Contrà Alexandrini dictis atque ſcriptis Patres
Societatis inceſſere, atque verbis altercando gravioribus ma-

p) Reperitur annexa Rudimentis linguæ Æthiopicæ Mariani Victorii, Anno 1631. Romæ editis in 8.

B.T.IV,15. lis præludere. Inprimis *Ælius* propoſito edicto omnes Francos Tigrâ excedere: Alexandrinos verò ſe ſequi jubet. Mox comparato exercitu apertè deficit. Simeon adverſarios di- 60
Ib.c.16. ris devovit: Ælium verò multis cumulavit benedictionibus; quibus ille, credo, fretus, confeſtim prœliô contra ſocerum, cum validâ manu appropinquantem, decernere ſtatuit; fruſtra dehortante uxore, & lachrymis reconciliationem cum patre ſuadente. Sed ferox juvenis, & factioni ſuorum ni- 61
mium confiſus, ne quidem ſumto jentaculo feſtinans, & quaſi irâ amens, paucis ſtipatus in ipſa hoſtilia caſtra equo vehitur; *ubi Rex eſſet*, rogitans, & ſic inter attonitos, & quid novæ rei eſſet, mirantes, illæſus usque ad tentorium Regis penetravit; ubi demùm tumultu orto, lapidis ictu cruentus, ſtatimque confoſſus, temeritatis ſuæ pœnas dedit. Milites occiſo 62
Duce ſuô fugam capeſſunt. Simeon, inter fugientes & inſequentes ſtupido ſimilis, diu ſeorſim ſtetit; ſive non obſervatus: ſive ut Clericus neglectus; tandem agnitus & à Regiis interfectus fuit. Capita amborum publico ſpectaculo propo- 63
ſita, & circumcirca miſſa. Eunuchus *Caſlo* capite plexus: Jamanaxo venia data. Sic *Regum propinqui turbarum pœnas, quibus ipſi cauſam dedere, plerumque effugiunt.*

Hâc victoriâ confirmatus Rex, & ſemper minus me- 64
tuens; alia religionis capita aggreſſus eſt. Paucos poſt annos
B.T.IV,20. etiam *Sabbati obſervationem, tanquam Judaicam & Chriſtianis moribus adverſam*, edicto publico prohibuit. Reſpon- 65
(III) ſum fuit Anonymi cujusdam ſcriptô, contemtim de Religione Romanâ, & multâ cum inſectatione Patrũ Societatis, quos *Pilati agnatos* vocabant, tanquam Româ oriundos ejusque conterraneos; additâ contra Regem graviſſimâ comminatione. In eo *ſcripturæ dicta*, ſed nihil ad rhombum, *turmatim*
p.350. *allegata fuiſſe*, Tellezius ait. Rex ſcripto hoc magis accen- 66
ſus quàm mitigatus, *edictum de Sabbato* exaſperavit, atque eo die *arare & opus ruri facere* (id enim potiſſimum intermittebatur) agricolas juſſit; additâ contra transgreſſores mulctâ, prima vice *veſtis unius textæ*, valore Patacæ Luſitanicæ: ſecundâ vice *confiſcationis omnium bonorum*, utque crimen iſtud ſeptem annis non præſcriberetur; cujusmodi formula ſanctionibus gravioribus plerumque inſeri ſolet.

Proœm. n.13.not. Vtique vera ſint, neceſſum eſt, quæ de Habeſſinorum 67
naturali pietate ex P. Tellezio ſupra retulimus. Quandoquidem

dem ad neglectum diei Sabbati tam ſeveris edictis cogendi fuerunt: cum noſtrates ad feriationem diei Dominicæ tametſi gravibus pœnis vix induci poſſint. Cæterum contra *Bucum*, ſtrenuum & clarum virum militarem, propter ſabbati obſervationem exemplum datum, quò minùs alii veniam ſperarent.

68 Occaſionem ex eo arripuit *Ionaël Prorex* Bagemdræ à Rege deficiendi, omnibus, quibus talia edicta non placebant,
69 in partes ſuas tractis. Quamobrem rurſus illuſtres viri atque fœminæ aulicæ, & inter eas multæ Regis cognatæ, flebiliter illum obteſtabantur: *ne ſemet, Regnumque ſuum caſibus exponeret, miſereretur tot afflictorum merâ ſimplicitate atque ignorantia peccantium, neque tàm intempeſtivâ muta-*
70 *tione popularium animos turbaret.* Rex paulò commotior, B.T.IV, 21. cum plures ejuſdem ſententiæ eſſe animadverteret, ut ſemel omnibus reſponderet, nutantes confirmaret, & adverſantes terreret, nobiles præcipuos & exercitus ſui legatos atque tribunos, nec non monachos & literatos, qui aulam ſequebantur, convocatos, gravi oratione præteritorum commonefecit;
71 (aa) inter alia objiciens, *quod Zadenghelum regno vitaque privaſſent, quia relicta Alexandrina, Luſitanorum religionem amplexus eſſet: ſe obtenta contra Jacobum victoria nemini gravem fuiſſe, ignoviſſe potius omnibus; nihilominus ſe quotidiè ſeditiones & rebelliones experiri, mutatæ religionis præ-*
72 *textu, cum eam duntaxat emendaverit. Se enim idem ac reliquos omnes dicere*, Christum Dominum nostrum verum Deum et verum Hominem esse; *ſed perfectum Deum eſſe non poſſe, niſi etiam perfectam naturam divinam habeat: nec perfectum hominem ſine perfecta natura humana; cumq; natura divina realiter ſit diſtincta à natura humana, inde ſequi, duas in Chriſto naturas dari unitas in*
73 *una hypoſtaſi verbi æterni. Iſtud autem non eſſe deſerere, ſed declarare religionem. Adhac ſe abrogaſſe* Sabbati feriationem, *quòd Chriſtianos non deceret obſervare Sabbatum Ju-*
74 *dæorum. Iſta ſe credere non in gratiam Luſitanorum, ſed quod veritas iſta in* concilio Chalced. *decreta, in S. ſcriptura fundata, atque à tempore Apoſtolorum eousq; per manus quaſi tradita fuerit, ſeq; ſi neceſſe fuerit, propter hanc doctrinam mortem libenter paſſurum, ſed eam prius experturos contradi-*
75 *centes.* His ita dictis affertur *Jonaëlis* epiſtola, de qua refert

 P.Tel-

A. l. P. Tellezius, quòd multas ſuperbas conditiones continuerit:
inter alias etiam expulſionem Jeſuitarum. Rex in prælio re- 76
ſpondendum ratus, expeditas cohortes proficiſci jubet. Sed
rebellis, vim ejus non exſpectans, in rupes inacceſſas ſe rece-
pit, unde elici non potuit. At Susneus, bellandi vetus, defe- 77
ctores, incommoda & inopiam illarum rupium non diu to-
leraturos, è longinquô obſedit. *Jonaël*, crebris deſertioni- 78
bus debilitatus, ad Gallanos perfugit, qui inter ſe discordes, fi-
dem promiſſam non diu præſtiterunt, ſed clientem hunc
ſuum, præmiis ab Rege acceptis, interfecerunt.

B.T. IV, 22. Tam malus ſucceſſus non terruit *Damotenſes*, in auſtra- 79
libus Gojamæ partibus habitantes, qui ad famam *profanati
Sabbati*, ut illi loquebantur, cum Eremitis ſuis, in interiori-
bus illius Regni deſertis latentibus, ad arma proſiluerunt; fru- 80
ſtra dehortante *Ras-Seelaxo*, alioquin eorum Patrono, cui o-
mnis amicitiæ nuntium remiſerunt, *niſi libros, à Patribus è
Latino ſermone in Habeſſinicum converſos, cremaret, ipſos-*
p.354. *que Patres de procerâ arbore ſuſpendendos traderet.* Sic de- 81
ſperatâ pace, *Ras-Seelaxus* contra illos profectus, licet à ma-
gnâ parte exercitus ſui, Damotenſium cauſæ magis faven-
tis, deſereretur, ita ut vix ſeptem millia remanerent; hoſtium
verò numerus usque ad duodecim millia creviſſet: conflige- 82
re tamen ſtatuit, quia milites bello exercitos, & armis meliùs
inſtructos, nec non quadraginta Luſitanos ſclopetis ferè ar-
matos, in caſtris ſuis habebat. Cum ad manus ventum eſ- 83
ſet, prælium quidem Regiis proſperum, ſed valdè cruentum
fuit. *Quadringenti* enim *Monachi*, quaſi devoti, acerrimè
pugnaverunt; centum & octoginta octo inter occiſos re-
pertis.

B.T. IV, 23. Nondum publicè profeſſus erat Rex Religionem Ro- 84
manam, partim metu, ne populares ſuos in ſe concitaret: par-
tim quòd ægrè à ſe dimitteret uxores ſupernumerarias, &
Alv. c. 59. pellices nobiles, quibuscum, inveterato Regum Æthiopiæ
A. 1622. vitio, conſueverat, multosque ex illis liberos genuerat. Tan- 85
dem verò tot adverſariis rebellibus cæſis, poſitô metu, ſe à
priſtinis ſacris Alexandrinis publicè abdicavit: & P. Payſio
p.356. peccata ſua more Romano confeſſus, ſimulque dimiſſis ille-
gitimis, ſolam primam uxorem, cum quâ primos filios ge-
nuerat, retinuit. Hoc ſuo exemplo multos alios redarguit, 86
quos non pudebat, contra ſacroſanctam Chriſtianorum do-

ctri-

ctrinam, & bonos cultiorum gentium mores, non modo
87 pellices, ſed & adulteras penes ſe habere. Paulo poſt Rex
converſionem ſuam ad ſacra Romana, magnâ cum repre-
henſione Patriarcharum Alexandrinorum, univerſæ genti
88 ſuæ publico ſcripto manifeſtavit,[113] cujus ſumma erat: *ſe* B.T.IV.27.
Romanam ſedem, deſertâ Alexandrinâ, nunc venerari: &
Papæ Romano, ſucceſſori Petri Principis Apoſtolorum, obedi-
re; neque enim ſedem iſtam ſive in fide, ſive in bonis moribus
errare poſſe: poſtremò ſuos, ut idem facerent, hortatur. Præ-
terea *de duabus naturis in Chriſto* fusè diſſeruit, & *Metropo-*
litas Æthiopiæ ut graviſſimorum criminum reos culpavit.
89 Sed paucos movit exemplum Regis ejusque adhortatio.
Nam ſub idem tempus *filius Cabraelis* novas res molitus eſt, B.T.L.IV.31
90 haud meliore fortunâ, ac præcedentes, uſus. Quia cum *Ras-*
Sēlaxum advenire audiret, imparem ſe viribus ſentiens, in
rupes fortiſſimas Shēwæ ſe recepit, unde non niſi aſtu cujus-
91 dam Gallani, muneribus ad id conducti, extractus fuit. Iſte
enim graviter ſe offenſum à Ras-Sēlaxo ſimulans, amico-
rum ſuorum auxilia rebelli pollicitus eſt, quæ cum in vico
quodam cum paucis ſuorum præſtolaretur, dolo circum-
ventus ac miſerè trucidatus fuit.

CAP. XI.

De adventu Patriarchæ Romani in Habeſſiniam, & rebus ſub eo geſtis.

3. *Alphonſus Mendez* Patriarcha Æthiopiæ creatus. 6. Inauguratio ejus & iter *Goam*, 7. *Dium*, & 8. *Baylurum Dancalæ* portum, cum 9. itineris ſociis; 10. ubi *miſere excepti, &* 11. habiti in Reguli aulâ. 12. Iter moleſtiſſimum. 13. A Jeſuitâ obviam veniente recreati 14. *Fremonam* pervenerunt, 15. & poſteà in *caſtra Regia*. 16. Rex die definito, 17. habitâ à Patriarchâ *oratione*, 18. datoque *reſponſo* 19. in verba Pontificis *jurat*. 20. Idem à totâ aulâ factum. 21. *Ras-Selaxi* comminatio ſæva, 22. cum inſolitâ clauſulâ, 23. improbatur. 24. Actus *anathemate* finitus. 25. *Edicta* nova 26. de *ſacris*, 27. *Paſchate & jejuniis* Romanis amplectendis. 28. Etiam *fœmina* jurare juſſæ. 29. *Sedes* Patriarchalis. 30. *Reſidentia* Patrum. 31. Turbæ inter clericos ob *computum* novum. 32. *Baptiſmi & Ordinationis* reiteratio. 33. Conciones. 34. *Viſitatio & Confirmatio*. 35. Ruſtici dictum jocoſum. 36. *Seminarium*. 37. *Spectra* dramatica vulgo terrori. 38. Defectio *Tecla-Georgii* & furor in *Francos* 39. repreſſus, ejus & ſororis ſuſpendio; 40. fruſtrà intercedentibus nobilibus fœminis. 41. A Patriarcha *Præfectus Prætorio excommunicatus*, 42. levi de causâ; ſed 43. petente Rege in gratiam *receptus*. 44. Hinc *Aulicorum* indignatio, 45. quam auxit *Icegi* 46. cadaveris *refoſſio*: 47. & *venefica* in carcerem conjectio, Patriarchæ juſſu facta. 48. Putant Habeſſini hodie *nullos* dari *magos*. 49. His *Rex* alienatus à *Patriarcha*; 50. qui antiquam *Miſſæ* formulam indulget, cum autoritatis jacturâ, 51. quæ in dies minuita aulicorum *obtrectationibus*, 52. prædictione *fanatici* cujusdam. 53. Aucta ſuſpicio ſimultatibus 54. & Ras-Selaxi facto. 55. *Agavvorum* 56. Duce *Mel-*

caxo

caxo ſeditio: 57. junguntur eis alii. 58. *Infelix* Regis cum eis *pugna:* 59. *felicior* Râs-Sulaxi cum *Laica-Marjamo*. 60. *Kebaxus* à Laſtenſibus interimitur, 61. ut & *Fekur-Egzius*. 62. *Cauſam* malorum eſſe ſacra Romana, aulici dicunt. 63. *Melcaxus* pro Rege ſe gerit. 64. Miſſi ab eo occiſi. 65. *Laſtenſes* ſe vindicant. 66. *Ras-Sulaxus* accuſatus, & 67. bonis privatus. 68. *Patres* Regi *invisi* redduntur. 69. *Indulgentia* Jubilæi à quibusdam irridentur 70. ut vanæ. 71. *Sertzaxus* deficit: 72. ſed mox captus & fuſtibus cæſus. 73. Vnus ex complicibus unco ſuspenſus. 74. *Nova* in Laſtenſes *expeditio* primò felix: 75. ſecus in fine. 76. Quare denuò Patres ſugillantur: 77. qui multa relaxant. 78. Rex *veteres ceremonias* indulget 79. invito Patriarchâ. 80. *Edictum* aliud laxiùs; 81. ſed nimis tardum.

LÆtos hos rerum ſuarum ſucceſſus Patres Societatis pri- 1
dem Romam, atque in Luſitaniam ſcripſerant, ſed pru-
B.T.IV.32. dentiſſimô conſiliô nihil temerè ſtatutum; ne deſtinatio no-
vi *Patriarchæ*, ſicut Johannis Nonii Barreti, rurſus in irritum
caderet. Cùm verò ipſe Rex Suſneus ſuis literis præſulem 2
3,10,27. petiviſſet, ipſamque Romanam religionem palam profeſſus
eſſet, aulæ Romanæ purpurati non ultra cunctandum puta-
verunt. Igitur, quaſi in provinciam aliquam Luſitanicam 3
p.385. mittendus eſſet, nominante *Philippo* IV. Hiſpaniæ, ſimulq;
Luſitaniæ Rege, Patriarcha creatus fuit *Alphonſus Mendez*,
inſignis vir, natione Luſitanus, Doctor Theologiæ, è Patri- 4
3,9,19. bus Societatis Jeſu, quæ Æthiopiam ſibi peculiariter reſerva-
verat, tanquam provinciam à ſe partam & excultam. Ad- 5
hæc æmulationes metuebantur, ſi ex aliâ natione, vel alio
quodam Ordine eccleſiaſtico eligeretur. Suetis cerimoniis 6
Vlyſſiponæ inauguratus, menſe Majo Anno 1624. Goam In-
Id. IV.35. in fin. diæ appulit, & res Societatis in Æthiopiâ ex voto fluere au-
diens, itineri ſtatim ſe accinxit. Verùm per æſtivos menſes, 7
navigationi minus aptos, exſpectare coactus, menſe demum
Id. c.36. Novembri illius anni *Dium* perrexit, naves Baneanorum il-
lic reperturum ſe ſperans, quibus in Mare rubrum invehere-
tur. Sed illi, Turcarum avaritiâ anno ſuperiore emuncti, &
Arabum piraticam timentes, omnem illuc navigandi ani-
mum depoſuerant. Difficulter itaque aliis navibus paratis,
tandem *Dio* ſolvit.

Tempeſtivè verò Regis Æthiopiæ literis monitus fuerat, 8
ne in Suaqenam, neque in Matzuam tenderet, ſed *Baylurum*
portum Dancalæ appelleret. Eò igitur intendit; *ſex* ſociis 9
Id. c.37. comitatus, nempe Patribus *quatuor*: & fratribus *duobus*.
Patres erant

1. *Johannes Velaſcus Caſtellanus*.

Gregor. 2. *Hieronymus Lobo* i.e. *Lupus*; quod nomen, ne ad-

ver-

adverſarii in omen verterent, cum alio quodam in Æthiopiâ commutatum fuit.

3. *Bruno de S. Cruce.*

4. *Franciſcus Marqueſius.*

Fratres erant:

Emanuel Luis, Oeconomus.

Johannes Martinus.

Et *tredecim* alii, videlicet:

Famulus unus.

Quinque *Muſici.*

Tres *Habeſſini.*

Duo *cæmentarii*, cum duobus opificum tironibus, exſtruendis templis & ædificiis; eos enim Patres Æthiopici petiverant. His comitibus natione Luſitanis, (ſi Velaſcum & Habesſinos excipias,) ſtipatus 3. die Aprilis portum illum tenuit.

Maturè quidem Patriarcha *Dancalæ Regulo* Muhammedano Habeſſinorum amico, ab Imperatore commendatus
10 fuerat; ſed ob tardius iter in oblivionem venerat. Quapropter ſegni, vel nullâ rerum neceſſariarum curâ, miſerè exceptus fuit. Quin hoſpites ſuos, egeſtate avidos, muneribus explere cogebatur; tantum abeſt, ut ullum ab illis beneficium acceperit. Nec jumenta ſufficiêbant, quibus ſarcinas *Id. c. 38.*
veherent; plerique pedibus per aſpera & torrida euntes, cum
11 fame, ſiti & æſtu intolerabili conflictabantur. Nec in ipſius Reguli aulâ per ſedecim dies, multò meliùs habiti: cupidita-
12 tes ejus variis muneribus vix ſatiabant. Poſteà jumentariorum improbitatem & avaritiam devorare coacti, per infeſta Gallanis loca, & oſſibus occiſorum hominum terribilia, in-
13 cedebant; donec, tot tantisque difficultatibus ſuperatis, P. *Emanuel Barradas* cum nonnullis Luſitanis & Habeſſinis *Id. c. 39.*
XVI. die Junii in confinibus Tigræ obviam veniret; commea-
14 tu, jumentis, aliisque rebus neceſſariis inſtructus; quibus recreati, Abaſſiæ montes conſcendere cœperunt, ac quinto die per lætiores gramine campos, & gratiora diverſoria *Fremonam* pervenerunt; ubi hyemem jam cœptam non ſolùm, ſed & Octobrem & partim Novembrem, inſalubres menſes, *B. T. V. 1.*
15 transegerunt. Menſe enim Decembri *Gorgoram* venerunt, ubi Patriarcha, die dato, feſto comitatu, magnoque applauſu in caſtris exceptus, & peractis ſacris in tentorium Regis de-

ductus, in ſellâ æquali juxta eum ſedere juſſus fuit. Inter alia 16
cum Rege pactus eſt, ut XI. die Februarii Anni C. M.DC.XXVI.
ſacramentum Pontifici Romano publicè diceretur.

Id. c.2. Quo die cum *Rege*, atque primogenito ejus filio *Baſilide*,
comparuerunt *fratres Regis*, *Proreges* atque *præfecti provinciarum*, quique aliquâ dignitate conſpicui erant; poſitisque
duabus ſellis magnificis, Rex in dextrâ, Patriarcha Pontificali
habitu in ſiniſtrâ conſedit, qui magnificam de Pontifice Ro- 17
mano habuit orationem, cum vituperatione præteritorum
temporum memorans: *jam olim ab Imperatoribus Æthiopiæ Legatos* Romam *veniſſe*, *ipſumque Regem nuper petiviſſe paſtorem & prædicatores Evangelicos; veniſſe igitur horam, quâ Rex majorum ſuorum debito ſatisfacere, ſeque ſuosque* Eccleſiæ Romanæ *ſubmittere teneretur*. Rex ſum- 18
Id. c.3. mum aulæ præfectum *Melca-Chriſtum*, Samenæ Satrapam,
reſpondere juſſit [115], qui collaudatis Luſitanorum meritis,
animum, inquit, *Regi eſſe*, *promiſſa majorum de obedientiâ* Papæ Romano *præſtandâ*, *nunc implendi*. Nondum finitâ
oratione, Rex interloquitur, dicens: [116] *Se non hoc primùm die obedientiam* Pontifici Romano *præſtare*, *utpote quam diu antehac Patri ſuperiori Societatis Jeſu pollicitus fuerit*.
Patriarcha, brevi reſponſo dato, librum Evangeliorum explicuit. Rex verò, in genua procumbens, in verba ſummi
Pontificis hoc modo juravit: [117] *Nos* SULTAN-SAGHEDUS, 19
Rex Regum Æthiopiæ, credimus, & confitemur, quòd S. Petrus
Princeps Apoſtolorum à Chriſto *Domino noſtro caput totius Eccleſiæ Chriſtianæ conſtitutus fuerit: & quòd principatus atque poteſtas in totum Mundum ipſi data fuerit, dum illi dixit:* TU ES PETRUS ET SUPER HANC PETRAM ÆDIFICABO ECCLESIAM MEAM: ET DABO TIBI CLAVES COELORUM: & aliâ vice, cùm illi dixit: PASCE OVES MEAS. *Similiter credimus*, Papam Romanum *legitimè electum*, *verum ſucceſſorem S. Petri Apoſtoli in regimine eſſe: eumq; eandem poteſtatem*, *dignitatem & primatum totius Eccleſiæ Chriſtianæ tenere. Igitur S. Patri* URBANO VIII. *hujus nominis, per Dei gratiam Papæ & Domino noſtro, & ſucceſſoribus ejus in adminiſtratione Eccleſiæ promittimus, offerimus, &* juramus veram obedientiam, *& humiliter perſonam atque imperium noſtrum pedibus ejus ſubjicimus. Sic Deus nos juvet & ſancta hæc Evangelia.* Idem poſt Regem jurave- 20
runt

runt *Baſilides: fratres Regis: Proreges* atque *Proceres omnes:* necnon *Clerici* atque *Monachi* præſentes.

21 Poſt quæ *Ras-Seelaxus* quoque verba faciens, evaginato, ceu bonô quodam impetu, gladiô, in hæc verba prorupit: *Quod factum factum*[q]; (i.e. præterita tranſeant) *qui verò inpoſterum non fecerit, quæ unumquemque facere oportet, hunc experietur.* Sævum hoc pleriſque viſum, præſertim qui cum defectore Cabraelis filio faciebant, quibus terren-
22 dis id feciſſe putabatur. Adhæc inſolitam clauſulam juramento ſuo addidit: *Se quoque ſacramentum Baſilidi, ut ſucceſſori & Patris heredi dicere: ſeque fidum illius Vaſallum fore, modò ille ſanctam Catholicam Fidem tueri, atque defendere velit; alias primum atque maximum ejus hoſtem futurum.* (118)
23 Quaſi verò ſubjecto liceret, abſolutiſſimo Regi & Monarchę omnibus legibus humanis ſoluto, qualem Habeſſinorum Regem eſſe, ſupra diximus, ſubjectionis ſuæ novas conditiones ponere. Sed tacuit Rex: neq; Baſilides in poteſtate patris ſui adhuc conſtitutus, quicquã reſpondere auſus fuit. Quòd verò hæc conditio juramento adjecta Eccleſiam Romanam nihil juverit, ſed potius exitium *Ras-Seelaxo* acceleraverit, in- 2, 9, 14.
24 frà dicemus. Finitus fuit actus anathemate, more Æthiopiæ 3, 13, 8.
dicto in omnes juramenti hujus immemores futuros. Et mox
25 ſecuta edicta: *Ne quis inpoſterum Miſſam diceret, aut ullo officio Eccleſiaſtico fungeretur, ſine licentia Patriarchæ.* Ordinationes enim Metropolitæ Alexandrini pro legitimis non habebantur; ideò ſacerdotes pleriq; denuò ordinabantur, ſal-
26 tem ſub conditione. Porro: *ut omnes Sacra Rom. ſequerentur, nec quiſquam rebellibus receptum daret; qui ſecus faxit, ſuppli-*
27 *cio afficeretur.* Injunctum etiam fuit, ut omnes in celebrando Paſchatis feſto, ut & in obſervatione Quadrageſimę canones
28 Eccleſię Rom. cum Patribus Societatis ſequerentur. Præterea, cum Patriarcha *Regii ſanguinis fœminis* parum fideret, quæ in opinionibus ſuis Alexandrinis pertinaciores dicebantur, decretum fuit, *ut illæ quoque certo die juramentum ſacrum præſtarent;* quaſi ſeorſim à viris Rempubl. aliquam conſtituerent. An verò & quomodo id factum ſit, apud Tellez. non reperio.

29 Prima poſthæc cura fuit ædificatio ſedis Patriarchalis, & *Id. c. 4.*
conſtitutio redituum annuorum, quibus dignitatem ſuam novus Præſul ſuſtentaret: electuſque fuit locus in Bagemdræ

q) Æthiopes dicunt, & ſemper in ore habent: ዘኮነ፡ ይኩን፡ quod factum eſt, factum eſto.

&Dembeæ confiniis *Debſan* dictus: nec non alius in caſtris 30
Imperatoris prope *Dancaz*. Adhæc diverſis in regnis domicilia patribus (*Reſidentias* vocant) exſtructa fuerunt, ut:

	ማይ:ጓጓ:	*Maiguagua* ſive *Fremona*, in Tigrâ.	
	ገነተ:ኢየሱስ:	*Ganeta Jeſus* cum pulchro templo.	
	ጎርጎራ:	*Gorgorà*, in Dembeâ.	
	አዛዞ:	*Azazo*,	in Gojama.
Id. c. 6.	እነብሴ:	*Enabeeſſe*, vulgò Nebeſſe	
	ሐደሽ:	*Hadaſch*, Adaxa Luſit.	
Id. c. 7.	ቈላላ:	*Kolala*,	
	ልጅ:ንጉሥ:	*Led a-negus*,	
	ሰርካ:	*Serca*,	
	ተምጓ:	*Tembhua*,	
	አትኽና:	*Athhana*, in Bagemdra.	

Id. c. 6. *Quadrageſima* illo ipſo anno more Romano celebrari 31
cœpta, cum *ſeptimana ſancta* ſolennibus, ut & *feſtum Paſchatis* ſecundùm tempora ritualis Romani. Quæ res ingentes turbas per univerſum regnum, maximè inter clericos & monachos, concitavit; qui, & computationis & cauſæ ignari, hôc pactô contra canones concilii Nicæni, & Cyclum Paſchalem in eo præſcriptum, peccari putabant. Neque etiam ob inopiam typographiæ per omnes regiones æqualiter & tempeſtivè edici poterat.

Interim fervebant *baptiſmi* converſorum, & *ordinationes* clericorum, & quidem multorum jam dudum baptiza- 32
3. 6. 40. torum & ordinatorum; ob cauſas quas ſupra retulimus. *Conciones* quoque ſacræ Europæo more paſſim dictæ, in quibus 33
Patres neceſſe habebant creberrima ſacræ ſcripturæ dicta ci-
3. 5. 16. tare, ſi docti haberi vellent, ut alibi diximus. Sic magis ma-
Id. c. 8. giſque res Patrum Societatis creverunt, ut multa hominum millia omnis ætatis & ſexus numerarentur, tam baptizatorum, quàm ad Romanam religionem converſorum.

Duos poſt annos *viſitationem* inſtituit Patriarcha à ſo- 34
dalibus nonnullis adjutus, quâ rurſus innumeri baptizati: partim etiam confirmati fuerunt; magnô Regis procerumq; applauſu, qui nunquam talia à Metropolitis ſuis factitari viderant: alii contrà felices iſtos ſucceſſus limis oculis aſpiciebant, in occaſiones novarum rerum intenti: quidam etiam apertè reſiſtebant, & Sacerdotes Habeſſinos à Patriarchâ or-
Id. c. 11. dinatos, more Romano Miſſam in Eccleſiis ſuis dicere prohibe-

35 hibebant, quoſdam etiam occidebant. *Ruſtici*, Regiis mandatis utcunque parentes, veterem morem plerumque male- *Greg.*
bant. Ex quibus unus, accepto in confirmatione colapho, (119)
ut ritus fert, à vicino interrogatus, *quomodo valeret? nunquam pejus*, inquit, *quàm poſt acceptam illam à Patriarcha*
36 *alapam.* Adhæc *Seminarium* ſexaginta puerorum, tàm Habeſſinorum quàm Luſitanorum, inſtitutum fuit; quos ut Patres animarent, aliosque allicerent, comœdiam Europæo
37 more egerunt; at cum etiam Dæmonia (dramate ita poſcente) in ſcenam producerent, multi è rudi plebe, tanquam veris ſpectris, ita exterriti fuerunt, ut è ludo ſe foras proripetent, & ወይሌ፡ወይሌ፡ሰይጣናተ፡አምጽኡ፡ *Eheu! Eheu! Diabolos adduxerunt*, vociferarentur.

38 At inſecutæ tragœdiæ prudentes magis perterruerunt. Nam *Tecla-Georgius* alius Regis gener, conjugis ſuæ causâ *Id. c. 10.*
cum ſocero discors, duobus nobilibus viris *Gebra-Marjam* & *Johanne Acayo* in ſocietatem tractis, à Rege defecit, & per *A. 1628.*
præconem ſolenniter edixit: *Se, Romanis ſacris relictis, Reli-* *5. Nov.*
gionem Alexandrinam armis protecturum. Vtque ejus rei *Id. c. 11.*
fidem plenam faceret, ſacra Crucifixi ſigna (quia ſculptilia abominantur) cum roſariis, torulis, aliisque rebus, quibus *p. 439.*
cultum ſuum ſacrum Romanenſes exornant, igni cremavit; & quo ſpem omnem reconciliationis fœderatis ſuis adimeret, *Capellanum Abba Jacobum*, qui ſacris Romano ritu o-
39 perabatur, vittâ & ſtolâ ſpoliatum, necavit. Non tulit Rex *Id. c. 12.*
tantam indignitatem; ſed *Kebaxum* Tigræ Proregem ſtatim cum exercitu miſit, qui inſigni celeritate uſus, rebelli ſecuro & imparato ſupervenit, eumque prælio victum cum ſorore *Aderâ* cepit, quæ cum fratre, quia graviter in Roma- *Id. c. 13.*
40 na ſacra debacchata fuerat, de altâ arbore *ſuſpenſa* fuit. Non juverant illam interceſſiones Reginæ, aliarumque Principum fœminarum, quæ mulierem nobilem ſuſpendi, in Æthiopiâ prorſus inauditum, & ſexui ſuo valdè dedecoroſum putabant; præſertim cum viſendo tam triſti & infami ſpectaculo à Rege advocarentur. (120) Miſerebantur enim illius non tanquam innocentis, ſed quòd tali ſupplicii genere plecteretur.

41 Sequuntur alii caſus, qui magnam Patriarchæ atque Patribus invidiam conciverunt, & inter cauſas odii erga Re-
42 ligionem Romanam à Tellezio recenſentur. Patriarcha, ut omne jus ſuum actu quodam exerceret, ſimulque autorita-

tem ſuam oſtentaret, *Præfectum Prætorio*, id minimè exſpe- 43
ctantem, levidenſem ob cauſam, neque ad forum ſuum ſpectantem, publicè in templo, totâ aulâ præſente, diro *anathe-*
Id. c. 14. *mate* percuſſit. Prædia quædam occupaverat, quæ monachi ad ſe pertinere dicebant, eaque poſthabitis illorum querelis, & Patriarchæ monitoriis, reddere noluerat. Auditâ ergo atrociſſimâ excommunicatione, (121) quâ diris atque furiis omnibus ceu alius *Datan* vel *Abiram* devovebatur, quaſi fulmine de cœlo tactus, deliquium animi paſſus, & penè exani-
p. 446. a. matus fuit. Sed illico, intercedente pro eo Rege, (quo conſentiente id factum fuiſſe Tellezius ait) & aliis, qui juxta erant nobilibus, quaſi culpam deprecatus, in gratiam rurſus recipiebatur. Nulla ſanè res altius in pectora aulicorum deſcen- 44
dit; quorum plurimi fremebant: *Eo ſervitutis Eccleſiam ſuam veniſſe, ut præſul externus poteſtatem ſibi arrogaret conſiliarium ſtatus Regium, virum ſenem & clarum, ob prædia litigioſa, quæ Rex quovis momento à poſſeſſore auferre, & veris Dominis, ſi monachi tales eſſent, reſtituere potuiſſet, noxæ inferorum dedendi.*

Id. c. 18. Auxit indignationem alius caſus. Mortuus antiſtes mo- 45
nachorum primarius *Iceghe*, quem ſummæ apud Habeſſinos
3,3,26. autoritatis poſt Abbunam eſſe diximus, priſcę Religionis pervicax, in templo quodam, ceremoniis Romanis jam dedicato, ſepelitur. Patriarcha, reprehenſo Præpoſito, *profanatum eſſe templum ſepulturâ hæretici, neque Miſſam in eo dici poſſe*, pronunciavit. Præpoſitus eandem de Datamo & A- 46
biramo ſententiam, quæ Præfectum Prætorio proſtraverat, metuens, non exſpectato novo mandato, refodi cadaver, & foras projici jubet. Indoluêre acerbiſſimè Habeſſini, *tantâ ſævitiâ advenas Francos in ſe graſſari*, dicentes, *ut, plus quàm infenſiſſimi hoſtes, ſepulturam defunctis inviderent; reputa-*
Ibid. *rent jam omnes, quid vivis ſperandum?* Addit Tellezius: 47
p. 456. *Veneficam* quandam juſſu Patriarchæ in vincula conjectam, ſed mox dimiſſam, quòd id in malam partem accipi intelligeret. Doctiſſimos enim Habeſſinorum cenſere, *nullos ho-* 48
die in mundo ampliùs dari magos aut veneficos, *adeoq; graviſſimam injuriam illi fœminæ, quæ juſſu Patriarchæ in carcerem ducta fuerat*, illatam.

Sic commotis omnium animis, Rex ipſe actus hujuſmo- 49
di juriſdictionales, quos Patriarcha ſibi arrogabat, in Majeſtatis

ſtatis ſuæ diminutionem accipiens, (quòd antiqui Metropolitæ nunquam talia tentaſſent) alieniore ab illo, & Patribus animo eſſe, eorumque adverſariis benevolas aures præbere cœpit. Qui, ut infringerent nimiam Patriarchæ potentiam, intolerabilem ſibi viſam, præſertim quod eum in certis cauſis *matrimonialibus* Divino & Canonico jure prohibitis: maximè verò in cauſâ *polygamiæ* & *divortiorum* inexorabilem haberent, initium petendi faciunt ab illis, quæ non
50 niſi cum odio ſui maximo negare poterat: nimirum, *ut* *Id. c.19.*
Miſſam priſcô Æthiopicô more dicere liceret; poſſe enim Patriarcham formulas antiquas, ubi opus eſſet, emendare, ne totas tollere neceſſe haberet. Populum antiqua audientem patientiorem fore: nec differentiam inter veterem & novam
51 *Religionem facilè animadverſurum.* Ceſſit Patriarcha, & Miſſam Æthiopicam emendavit, ſed cum maximo autoritatis ſuæ detrimentô. Nam illius injuſſu lectæ paſſim fuerunt Liturgiæ antiquæ ſine ullâ emendatione; crebreſcente famâ, Imperatorem ad priſcam religionem rediiſſe. Sic concuſſa Patriarchæ potentiâ, aulici Regis auribus creberrimè inſuſurrabant: *odioſam omnibus factam eſſe religionem Romanam, eumque in ſummo vitæ periculo fore, niſi eam quoque deſereret.* Dixerat enim vir quidam potens: *vivimus in Æthiopiâ, & tamen non habemus Regem Æthiopicum, ſed Romanum.*

52 Supervenit res, primò ridicula viſa, quæ multis rumoribus cauſam dedit. Fanaticus quidam [121] in Palatio Regis exclamavit: *ſe à Deo & ſanctiſſimâ virgine Mariâ miſſum, ut eorum verbis Regi nunciaret, niſi extemplo ad priſtinam Religionem rediret, intra duas hebdomadas graviſſimas caſtigationes paſſurum.* Reſpondit Rex: *Se in Religione Romana victurum & moriturum. Nuncium autem, ut iſta citò referre poſſet, morte ocyùs afficiendum & ſuſpendio necandum eſſe.* Sed interceſſione multorum, qui eum *mente captum dicebant*, ſervatus importuni vaticinii pœnam atroci fuſtigatione luit. Sic ab aulicis quidem ludibrio habitus, vulgi tamen animos adeò concitavit, ut paſſim evulgarent: *Angelum cœlo legatum, Regem ad reſtaurationem Religionis Ale-* *Ib. p.458.b.*
53 *xandrinæ hortatum fuiſſe.* Interim odium adverſus Patres eorumque ſacra indies gliſcens, ſimultatibus aulicorum magis magisque augebatur. Etenim Regem ejusque filium primoge-

mogenitum æmulatione erga Ras-Seelaxum, ſummum Pa-
trum amicum, & maximum Luſitanorum Patronum, ſti-
mulabant; per ſpeciem confidentiæ monentes: *viderent, ne*
gloriâ rei militaris, & favore Luſitanorum ad invadendũ Re-
gnum abuteretur. Augebat ſuſpicionem, quod *Ras-Seela-* 54
xus quendam Lecanaxum, calumniarum & injuriarum in
ſe reum, comprehendi, & quamvis ad Imperatorem provo-
caſſet, occidi juſſerat; non enim ob crimina, ſed tanquam
index, & machinationum Ras-Seelaxi gnarus, è medio ſub-
latus videbatur. Igitur Rex ademtâ agrorum parte (quod
etiam indictâ causâ in Æthiopiâ licet) Ras-Seelaxum demo-
vet Gojamâ, cujus præſes erat, ſimulque ſuetis legionibus
abſtrahit.

Interim *Tecla-Georgio* ſupplicio affecto, caput defe- 55
ctionis ablatum erat, defectio ipſa durabat: & tanta quotidie
incrementa capiebat, ut atrociſſimi & diuturni motus ex eâ
B.T.V.15. ſequerentur. Quippe *Agawi*, montana Bagemdræ gens, ar-
ma nondum depoſuerant: adhæc à Regiis laceſſiti, tanquam
injurias ſuas vindicaturi, iras retinebant. Quo meliùs autem 56
ſe defenderent, *Melcaxum* Regium juvenem, inter Gallanos
jam diu agentem, ad ſe vocant, eumque Ducem ſuum con-
ſtituunt. Is, quo plus virium acquireret, vetuſtæ religionis
defenſorem ſemet proclamavit. Ad eum ergo, tanquam ad 57
aſylum, omnes in Regem iniquè affecti, & de Romanis ſacris
malè ſentientes, præcipuè Monachi in veteri Religione per-
ſtantes, plurimi denique pagani & agricultores confugiunt.
Laſta dicebatur rupes munitisſima, ac præcipua rebellium
ſedes, unde *Laſtenſes* poſteà vocati fuerunt. Ingens belli mo-
les, in excidium Patrum, totiusque Religionis Romanæ, &
tantùm non Regiæ domus eruptura. Rex, contracto viginti 58
ſeptem millium exercitu, contra eos proficiſcitur; ſed impro-
ſpera habuit belli initia. Quippe agreſtes illi loco tuti, provo-
lutis ſaxis ingentibus, Regios, contemtu hoſtis incurioſiùs
ſuccedentes, turbaverant: dein validâ manu deſcendentes,
p.449.a. alam ſiniſtram totam circumvenerant; ut, niſi *Kebaxus* cum
recentibus militibus veniſſet ſubſidio, penitus deleta fuiſſet.
Perculſis hac clade militibus, Rex ulterius progredi non auſus,
partem exercitus limiti tuendo reliquit, & in caſtra prima ſe
recipiens, Ras-Seelaxum fratrem, inter Agawos Gojamenſes
exulis inſtar latentem, advocare coactus fuit. At limitanei
illi,

illi, ſive metu pavidi, ſive viribus impares, loco cedentes, Laſtenſibus occaſionem irrumpendi dederunt, ut impunè prædas agere atq; vicinos divexare poſſent; cum adveniens Ras-Seelaxus illos repulit, atque in rupes ſuas retrocedere coëgit. *A. 1629.*

59 Hâc rebellione in Bagemdrâ fervente, *alia in Ambara* cœpit, duce *Laeca-Marjamo*, Regiæ domus propinquo, ſed ille celeritate Ras-Seelaxi præventus & fugatus, in rupis præcipitio vitæ finem invenit.

60 Non eadem felicitas contra rebelles contigit *Kebaxo*, *Id. c. 16.* qui moræ pertæſus, cùm & commeatus & auxilia Regis cunctarentur, in ſpem venit Laſtenſes vincendi; & fortè pylas rupium ſuarum negligentiùs cuſtodiverant, vel aſtu introitum conceſſerant, exitum negaturi. Quippe montani illi, rupibus ſuis aſſueti & viarum gnari, de improviſo ſupervenerunt, ut receptui locus non eſſet: deinde noviſſimum *Id. c. 17.* agmen atque latera exercitus incurſando, Regium Ducem fortiter pugnantem, ſed à ſuis deſertum, interemerunt.

61 Hujus &, qui mox ſecutus eſt, *Fekur-egzii* caſus, ſpes Patrum valde afflixit: adverſariis verò eorum anſam dedit, Re-
62 gis benevolentiam erga illos ſubinde imminuendi. Hi enim *Id. c. 18.* animo illius obrepentes, cùm ob adverſa præliorum & crebras defectiones mœſtum viderent, in hæc verba eruperunt: *Quis tandem erit præliorum bellorumque finis? Ruſtici iſti non capiunt myſteria ſacrorum Romanorum, neque alium intelligunt cultum Divinum, quàm in quo nati & educati ſunt. Vocant nos Turcas & Muhammedanos, ideò quod priſcis Liturgiis non amplius utimur: propter hanc cauſam arma ce-*
63 *perunt, & Regem ſibi elegerunt.* Quippe eò audaciæ venerat *Melcaxus*, ut ſucceſſu rerum elatus pro Rege ſe gereret: & officia aulica, more Regum Æthiopię, inter amicos distribueret; indies enim viribus creſcebat: & quicunque Patres oderant, inprimis nobiles Tigrenſes, eum clàm hortabantur, *inſiſteret modo cœptis: ſtudia populi & amicorum auxilia non*
64 *defutura.* Sic animatus eò temeritatis proceſſit, ut Proregem, ceu indubius Æthiopiæ Rex, in Tigram mitteret. Delecti illum deducebant, neglectis militiæ muniis, tanquam in pacificam provinciam mitterentur, in itinere epulantes à Regiis ſubitò invaſi, & magnâ clade victi fuerunt, quatuor mil-
65 libus ferè cæſis. Sed *Laſtenſes*, in ultionem intenti, inter Regios, qui meſſem circumcirca corrumpere volebant, ma-

gnam quoque ſtragem ediderunt. Itaque variante fortunâ, cùm autor culpæ quæreretur, Ras-Seelaxus incuſatus fuit, 66
quaſi mandatum Regis exequi tardaſſet, neque laborantibus maturè ſubſidio veniſſet. Tantumque valuerunt inimici ejus, ut conſcriberentur accuſationis capita, quibus reſpondere cogeretur; quod ita præſtitit, ut verbis quidem ab- 67
Id. c. 20. ſolveretur, reipsâ vero condemnaretur, Gojamâ rurſus, cum prædiis beneficiariis, & magna copiarum parte ademtâ, & Principi Baſilidi conceſſâ.

Sic rurſus fracto *Ras-Seelaxo*, non difficile erat idem 68
contra Patriarcham & Patres machinari; *Eos enim nihil aliud agere* dicebant, *quàm ut Regnum, quod jam Papæ Romano in Eccleſiaſticis ſubmiſiſſent, etiam Regi Luſitaniæ in ſecularibus ſubjicerent. Hunc in finem illos, nomine templorum & Reſidentiarum, arces & muros ædificare, unde haſtis & ſagittis nunquam expelli poſſent*; aliaque in hunc modum ſuggerebant, quibus Rex, ætate jam ſuſpicacior, ſi non fidem, certè faciles aures præbebat. Publicè tamen eandem comitatem & affabilitatem Patribus adhuc aliquamdiu exhibe-
Id. c. 21. bat: Epiſcopum Româ miſſum Patriarchæ coadjutorem comiter excipiebat. Sed cum ille attuliſſet diplomata *Jubilæi* 69
Anno CIϽ IϽ CXXV. Romæ habiti, atque nunc etiam Æthiopiæ conceſſi, irridebatur à plerisque, qui tantos theſauros
Id. c. 22. *indulgentiarum*, quantos Patriarcha jactabat, neutiquam mente capere, nec intelligere poterant. Erant enim (*Telle-* 70
p. 464. b. *zii* verba ſunt) qui inſtar Phariſæorum cœperunt dicere inter ſe, *quis eſt hic, qui etiam peccata dimittit? Quis poteſt dimittere peccata, niſi ſolus Deus?* Sed Rex ſevero vultu reſpondit: *Claves Regni cœlorum Petro datas, earumque uſum in concedendis indulgentiis Pontifici, ceu illius ſucceſſori, competere*. Idem Epiſcopus epiſtolas ſummi Pontificis ad Regem, ejusque Filium Baſilidem, nec non Patriarcham Alfonſum attulit, quas in commentario noſtro cùm lectore communicabimus.(124)

Cæterum Habeſſini, quaſi indulgentiæ materiem peccandi dediſſent, magis magisque ad ſeditiones & turbas 71
inclinabant. Etenim gliſcente Laſtenſium defectione, *Ser-*
Id. c. 24. *tzaxus*, Prorex Gojamæ modò conſtitutus, tam malam gratiam Regi ſuo retulit, ut non tantùm ab eo deficeret, ſed & Principem Baſilidem, deteſtabili conatu, contra proprium

patrem ſollicitaret. Cùm verò nihil efficeret, alium Regii ſanguinis adoleſcentem ad imperii culmen evehere conatus
72 eſt, ſub cujus nomine regnaret. Verùm id illi infeliciſſimè ceſſit; prælio enim fuſus & captus, fuſtibus ad necem cæſus *Id. c. 25.*
73 fuit. Septem è complicibus ſecuri percusſi. Vnus è præcipuis illius miniſtris, quòd magnas blaſphemias (ut ait Tellezius) contra ſedem Romanam, & injurioſa in Regem verba evomuiſſet, impacto unco ſuſpenſus: & cùm non ceſſaret dira effutire, ac ob id, præcisâ linguâ, tota die pependiſſet, noctu demum haſtis confoſſus fuit. Tot tamq; lamentabiles caſus transfigebant multorum animos, & Laſtenſes, tanquam deſperatâ veniâ, in rebellione magis confirmabantur.

74 Igitur Rex novam expeditionem cum omnibus copiis *Id. c. 26.*
ſuis contra illos ſuſcepit: aliquot rupes occupavit: & ipſum ferè cepiſſet rebellium principem, niſi cum paucis fugâ ſibi conſuluiſſet; ſpolia tamen opima ab eo relata. Sed penitus debellari non potuit; quia tot latebræ, tot latè patentes rupes, in quorum intimis recesſibus agreſtes illi, ferarum more,
75 abditi latebant, omnes expugnari non poterant. Accidit ergo, ut versâ mox fortunâ, rebelles delectam Regiorum manum funderent: deinde univerſo Regis exercitui cui commeatum defuturum prævidebant, collectis denuò viribus, imminerent. Quamobrem Rex, priusquam transitu anguſtiarum præcluderetur, recipere ſe in Dembeam decrevit, quamvis non confecto bello. Movit ergo caſtra feſtinantiùs, quam ut incoactus id facere videretur. Quæ res famam illius multum imminuit, defectorum verò auxit.

76 Ab hoc tempore Patrum adverſarii, Regem triſtem vi- *Id. c. 28.*
dentes, identidem ingeminabant: *Nunquam tranquillam* *p. 480. a.*
fore Æthiopiam, quamdiu Romana Religio prævaleret; eam quidem valdè bonam, ſed plebejorum captum ſuperare, qui majorum ſuorum ritus, quos à teneris imbibiſſent, externis præferrent. Quem enim illis perſuaſurum, circumciſionem malam eſſe: Sabbati ferias Deo non placere: antiquam Liturgiam probari non poſſe: Calendarium Romanum melius Æthiopico, & jejunia feriæ quartæ Deo minus accepta eſſe, quàm feriæ ſeptimæ. *Quanto ſatius foret, in talibus quæ ſubſtantiam fidei non tollerent, veteres ritus retinere? Quòd autem Ras-Seelaxus & alii contrà nitantur, id privato eorum ſtudio contra Regis Regnique ſalutem fieri.* His atque aliis

talibus victus Rex, maximè cum nullum remedium videret
ſedandi Laſtenſes, & Bagemdra ferè tota jam in hoſtium po-
teſtate eſſet, inſtantibus amicis, inprimis fœminis illuſtribus,
& periculum, ſi à militibus ſuis deſtitueretur, exaggerantibus,
urſit Patriarcham, ut relaxaret, quæcunque poſſet, & ſic ani-
mos exacerbatos leniret. Ille gravem procellam præſagiens, 77
OBLIQUANDA VELA, quamvis ægerrimè cenſuit, NE CUN-
CTA SERVARE VOLENS OMNIA PERDERET. Quapropter
p.481. annuit Regi, eâ tamen conditione, *ne publicis edictis, ſed ta-
citâ quaſi conniventiâ ſtatuta remitterentur, interim à pœnis
& mulctis abſtineretur.*

Itaque Rex tertiam expeditionem contra Laſtenſes me- 78
ditans, ut eò benevolentiores milites haberet, edictum pro-
mulgavit, quo *priſcæ cerimoniæ, quæ contra fidem non pugna-
rent*, verbis generalibus indulgebantur. Hoc quaſi arbitrio
ſingulis conceſſo, magno populi applauſu Alexandrinæ ce-
rimoniæ, prout cuique commodum videbatur, denuò liberè
uſurpatæ fuerunt, ſed maximo omnium Luſitanorũ, cumpri-
Id.c.29. mis Patriarchæ, dolore, qui ſtatim literas [125] ad Regem com-
poſuit; graviter queſtus: *quòd contra conſilium ſuum Rex* 79
*Laicus ejuſcemodi edictum de rebus ſacris publicaverit; ſui
enim officii eſſe talia mandata vulgare*, ſimulque commone-
fecit eum verborum *Azariæ*, ſummi Sacerdotis ad *Oſiam*
2,9,4. Regem, & caſtigationis mox ſecutæ, prout ſuprà memoravi-
mus. *Emendandum igitur hoc factum, aliudque edictum, aſ-
ſiſtente aliquo ex Patribus Societatis, proponendum eſſe.* Paruit
Rex, & edictum propoſuit, in quo tria tantùm continebantur

(1) *Vt Liturgiæ antiquæ, ſed non niſi emendatæ, in Miſſa* 80
legerentur.

(2) *Vt feſta ſecundum antiquam temporum computa-
tionem, excepto Paſchate aliisque feſtis, quæ inde dependerent,
celebrarentur.*

(3) *Vt quicunque vellet, loco Sabbati, feriâ quartâ jeju-
naret.* Patriarchæ autem inter cætera, quæ dudum narravi-
2,9,6. mus, reſpondit: [126] *Sacra Romana, non prædicatione Pa-
trum, nec miraculis eorum, ſed ſuis edictis atque mandatis in
regnum introducta, non quidem aſſenſu popularium ſuorum,
ſed ſuâ liberrimâ voluntate, quòd ea meliora credidiſſet Ale-
xandrinis. Nullam ergo querimoniæ cauſam Patriarcham
habere.* Cæterum conceſſiones iſtæ non ſufficientes & nimis 81
tar-

tardæ,ac propterea irritæ prorſus fuerunt: neque Laſtenſium aliorumque turbatos animos ſedaverunt.

CAP. XII.

De religionis Romanæ decrementis, & reſtitutione religionis Alexandrinæ.

1. *Florentes* hucusque Patrum *res* 6. nimio rigore repetente *mutantur*. 9. Rex ipſe *Alexandrinam religionem reducere* parat 10. *proſperâ* cum rebellibus *pugnâ*, quod mirum! & 13. *perſuaſione* Alexandrinorum: 17. nec non Reginæ & 18. Filii *precibus* ad id inductus. 19. In *concilio* Procerum id *decernitur*. 22. *Patriarcha opponit* ſe gravi oratione, 24. quâ *victorias* Regi *exprobrat*, 28. ſimulque *minatur*: tandem 30. *ſupplex* fit; ſed 31. fruſtrà. 34. Edicto *libertas* Alexandrinorum ſacrorum *indulgetur*: idque 35. *Patriarchæ* per ablegatos *ſignificatur*; 38. qui *temperamentum* quærit: ſed 42. nil obtinet. 43. *Promulgatur* edictum 45. *magno* cum populi *applauſu*, 46. inprimis Clericorum. 47. Reſumtæ *cerimonia priſca*: 49. *Circumciſio*: 50. *Annuus Baptiſmus*. 51. Carmen *invectivum* contra Patres. 53. De gravi hâc mutatione *judicia* & 54. *ſermones*. 57. Patres incuſantur *nimii rigoris* in *adiaphoris*. 61. Sacra *Latinè* peracta Habeſſinos *offenderunt*; qui 62. *calamitates* omnes *Patribus* imputaverunt.

1 VIdimus hucusque incrementa Religionis Romanæ in
Æthiopiâ: autoritatem Patriarchæ ad ſummum faſtigium
evectam: Regem ejusque fratres, multos etiam regni
proceres, partim verè, partim fictè à partibus Patrum Socie-
2 tatis ſtantes. Etenim cultus Latinus per diverſa regna acerri-
mo ſtudio exercebatur: multi Habeſſinici generis ſacerdo-
tes, à Patriarchâ ordinati, res ſacras tractabant; ædificationes
3 collegiorum & templorum ubique fervebant. Jamque poſt
Patriarcham *viginti & unus* ſodales, videlicet XIX. Patres &
II. Fratres ſodalitatis, per tredecim domicilia distributi, nu-
merabantur. Poterantque Patribus res ſuæ, tot millibus ba-
4 ptizatis vel converſis, ſatis placere; certè tot gentilium ani-
marum lucrum, baptiſmo acquiſitarum, minimè pœniten-
5 dum erat; cùm repentè magna mutatio inceſſit, ex qua Pa-
trum exilium & Romanæ religionis everſio ſecuta eſt.
6 Etenim Patres, temporis opportunitatem ſequendam
eſſe cenſentes, omnes omnino ritus Alexandrinos, etiam eos,
qui olim in Latinâ Eccleſiâ ſub Epiſcopis Romanis tolerati
fuerant, abrogare ſatagebant: plebs contrà, antiqui moris te-
nax, ſed inprimis Monachi & Clerici, priſcę religionis alumni,
7 fortiſſimè ſeſe opponebant. Præter eos Magnatum plerique
ſive odio Latinorum: ſive ambitione, crebras defectiones pa-
rabant: & rupibus ſuis, quamvis magnam Regis potentiam,
8 eludebant. *Inſigni documento, cultum ſacrum, quem vulgus*

 ode-

oderit, difficillimè à Principibus obtineri: nec unquam liber-
tatem ritusque eorum feliciter attentari, qui loco ſituque re-
gionum ſuarum tuti ſunt.

Igitur Rex, Patribus aliàs addictiſſimus, tot ſeditionibus, 9
tot cædibus, tot ſuppliciis ſuorum fatigatus: ætate grave-
ſcente, & præſentium pertæſus, & futurorum pavidus: in-
ſtantibus amicis: ſuſpicione in fratrem: Laſtenſium contu-
maciâ: diminutione Majeſtatis ſuæ: denique amittendi Re-
gni anxius: de abrogandâ Romanâ & reſtituendâ priſtinâ A-
B.T.V.31. lexandrinâ Religione ſeriò cogitavit. Dubitantem (quod 10
mireris) impulit proſpera cum Laſtenſibus pugna; quos im-
paratos, cum fortiſſimis & exquiſitiſſimis ſuorum quartâ ex-
peditione Rex aggreſſus eſt, & tam atroci clade affecit, ut
octo hoſtium millia, cum nonnullis factionis ducibus, &
præcipuis transfugarum, occiſa, vel de ſaxis in præceps deje-
cta fuerint. Lætabantur Luſitani, hac victoriâ *rebellionem* 11
concidiſſe putantes: *neque quemquam contra Romanam Re-*
ligionem inpoſterum hiſcere auſurum; ſed longè aliter evenit.
Id. c.32. Nam qui Alexandrinam religionem præferebant, Regem 12
poſtridie in locum prælii deducunt, ingentem occiſorum
multitudinem commonſtrantes, eumque ſic alloquuntur:
Non Ethnici, non Muhammedani fuerunt iſti, quorum cade 13
jure latari poſſemus: Chriſtiani fuerunt, tui quondam ſubje-
cti, noſtri populares, & partim tibi, partim nobis ſanguine
conjuncti. Quantò rectiùs tot fortia pectora exitialibus Re- 14
gni tui hoſtibus opponi potuiſſent? Non victoria eſt iſta, qua à
civibus reportatur. Ferro, quo illos necas, teipſum confodis.
Vtique non oderunt nos, quos tam terribili bello perſequimur;
illum tantummodò cultum, ad quem illos cogis, averſantur.
Quot jam ob mutationem ſacrorum interfecimus? Quot ad- 15
huc interficiendi reſtant? Quis finis erit praliorum? Deſine il-
los, obſecrò! ad nova ſacra adigere, ne deſinant tibi obedire,
aliàs nunquam tuta pax fiet. Nam & Gallanis & Ethnicis
ob depoſitos avitos ritus inviſi ſumus, atque ab illis Apoſtatæ
p.489. *vocamur.* Arrenegados (vulgò *renegati*) ait Tellezius hoc
L.IV. c.29. loco. Alibi narrat, Regem Adelis, poſtquam duos Patres per 16
ſuas terras in Abaſſiam tendentes occiderat, ſuperbisſime in
literis ſuis ipſum Regem Susneum *Apoſtatam* vocaviſſe.
Omni autem dubio caret, *Muhammedanos* & vicinos *gen-*
tiles mutationem *Alexandrinæ* Religionis in *Romanam* ægrè
tu-

tuliſſe, non amore in illam, aut odio in hanc, cum neutram
intelligerent; ſed metu, ne *Luſitani*, acceſſione *Habeſſinorum*
validiores, utroſque opprimerent: & horum terreſtri cum il-
lorum maritimâ potentiâ conjunctâ, omnibus ſuperiores fi-
erent. *Turcæ* quoque indignabantur, Metropolitam ex Æ-
gypto non amplius peti. Hoc enim quaſi vinculo devin-
ctos ſibi tenebant Habeſſinos, & ad conditiones, quas vel-
17 lent, obnoxios. Inſtitit ſupradictis ipſa Regina, per ſacra con-
jugii, per communes liberos Regem monens: *videret quid*
ageret, ne Regnum, ſeque fortunaſque omnes totamque do-
18 *mum perderet*. Idem urgebat filius primogenitus Princeps
Baſilides & *Jamanaxus* frater uterinus, qui Gallanos ſub
Rege militantes inſtigabant, ut dimiſſionem à Rege efflagi-
tarent, *tanquam prorſus nollent contra Habeſſinos novæ reli-*
19 *gionis causâ amplius bellare*. Sic, flexo Regis animo, Baſili-
des, convocatis omnibus Regni proceribus & Satrapis, con-
cilium habuit, in quo concluſum: *non aliud turbatæ patriæ*
remedium eſſe, quàm ut Alexandrina religio reſtitueretur.
20 Quo meliùs autem id ſecus ſentientibus perſuaderent, *ean-*
dem eſſe Romanorum atque Alexandrinorum ſententiam,
dictitabant. *Vtroſque dicere, Chriſtum eſſe verum Deum &*
verum hominem. Vnam autem vel duas naturas aſſerere,
vocabula eſſe exigui momenti, neque ſatis digna Imperii pro-
21 *pterea peſſundandi*. His rationibus induxerunt Regem, ut
tandem facultatem unicuique daret ad ſacra Alexandrina
redeundi.

22 Nihil horum Patriarcham latebat. Is ergò cum Epi- *Id. c. 33.*
ſcopo & Patribus præcipuis aditum ad Regem petit, & tan-
dem obtinet: ubi hujuſcemodi orationem habuiſſe ſeſe, ipſe
23 autor eſt: *Victores nuper nos fuiſſe putabam, ſed ecce victi* (127)
ſumus: Laſtenſes contrà, fuſi atque fugati, id quod volue-
runt, obtinuerunt. Ante commiſſum prælium tempus fuit
24 *vovendi & pollicendi: nunc verò eſt adimplendi. Victoriam*
milites Catholici & Luſitani reportarunt, Deo Catholicam
religionem proſperante. Iam autem mala illi refertur gratia;
nam nudius tertius decretum factum eſt, quò libera rurſus
25 *permittitur Religio Alexandrina. Sed hîc non cum Epiſcopis*
aut religioſis viris deliberatur; iners vulgus, Gallani atque
Muhammedani, imo etiam fœminæ ſententias de Religione
26 *dicunt. Cogita quot victorias à rebellibus obtinueris, ex quo*
Ro-

Romanam Religionem ſecutus es. Memento, quod iſtam, non
armis, aut metu coactus, ſed liberâ voluntate inductus, tan-
quam veriorem amplexus fueris. Neque nos ſponte noſtrâ 27
venimus, ſed miſſu Papæ Romani Pontificis ſummi, Regisque
Luſitaniæ, & quidem ad preces tuas. Neque illi aliud quid
animo unquam agitaverunt, quàm ſolummodò conjunctio-
nem Regni tui cum Eccleſia Romana. Cave ergo, ne illos ad 28
juſtam indignationem commoveas. Illi quidem procul, Deus
tamen propè adeſt: & ſatisfactionem, quæ illis debetur, petet.
Labem ſane indelebilem Leoni de tribu Juda, quo inſignia tua
fulgent, inures: maculam gloriæ gentique tuæ imprimes: de- 29
nique multorum peccatorum cauſam iſta tuâ apoſtaſiâ præ-
bebis; quæ, ne videam, neve imminentem Dei ultionem expe-
riar, ſtatim jube mihi hîc caput præſcindi. Sic obortis lacry- 30
mis in genua prociderunt Patriarcha & ſocii, Regis reſpon-
(128) ſum exſpectantes. Rex immotus paucis reſpondit: Se fe- 31
ciſſe quantum potuerit, ſed plus non poſſe; neque agi de totali
Religionis mutatione, ſed tantùm de rituum quorundam con-
ceſſione. Ad ea Patriarcha: Se jam indulſiſſe aliquot & plures 32
indulturum, quæ ſubſtantiam fidei non concernerent. Aliud
modò edictum promulgaret, quo cuncta in integro manerent.
Sed aliud reſponſum non retulit, niſi quòd Rex ſequenti die 33
Id.c.34. quosdam delegaturus eſſet, qui cum Patribus agerent. Nec
melius reſponſum à Principe datum, qui diſſimulandi peri-
tus, ambiguis verbis illos dimiſit.
A.1632. Die 24. Junii Alexandrinæ Religionis fautores, ut decre- 34
tum paulò ante memoratum executioni darent, Imperato-
rem adeunt: & oratore Abba-Athanaſio petunt, ut edicto pu-
blico facultatem daret ſubjectis ſuis majorum ſuorum reli-
(129) gionem rurſus amplectendi; aliàs Regnum peſſum iturum.
Aſſenſum præbuit Rex, & quosdam ad Patriarcham ablega- 35
vit, qui id illi priùs ſignificarent. Hi illi exprobrant, crebras 36
popularium defectiones: Ælium: Cabraëlem: Tecla Georgium:
Sertzaxum cum multis myriadibus occiſorum. Laſtenſes ad-
huc pro priſca Religione pugnare: omnes ad illos accurrere:
Regem verò deſeri, quòd omnes Habeſſini antiquam Religio-
nem præoptarent. Liberum tamen fore inpoſterum omnibus, 37
quibus placuerit Romanam Religionem ſequi; ſic enim à tem-
2,6,21. poribus Claudii hucusque Luſitanos quietè vixiſſe in ſua Reli-
gione: & connubiorum atque hoſpitii jura cum Habeſſinis
com-

communia habuiſſe; quibus verò ea non placuerit, antiquam
38 *permitti.* Reſponſio, poſt breve deliberationis ſpatium, per
Patrem *Emanuelem d'Almeyda* Regi relata: *Patriarcham* p. 493, b.
intellexiſſe utramque religionem in regno illius liberam fore. (130)
39 *Jam verò ſe æqualiter amare Æthiopiam ac patriam ſuam*
Luſitaniam, adeoque quicquid ſalvâ doctrinæ puritate fieri
40 *poſſit, ſtatim conceſſurum. At differentiam faciendam eſſe*
inter eos, qui nondum ſusceperint ſacra Romana, veluti La-
ſtenſes, cum iis enim conniveri poſſe: qui verò illi ſe planè ad-
dixerint, atque confeſſione & communione ſacrâ uſi fuerint,
iis ſine gravi peccato indulgeri non poſſe, ut ad priſtinam Ale-
41 *xandrinam religionem revertantur.* Volebat Patriarcha hoc
temperamento ipſum Regem, totamque ejus aulam, & præ-
cipuos proceres excipere; hi enim jam tum publicè profeſſi
42 fuerant Religionem Romanam. Sed nihil aliud reſpondit
Rex, mœrore & ægritudine confectus, quàm: *Quomodo id*
fieri poteſt? Jam non amplius regni potens ſum? Sic fruſtra
43 diſceſſum. Extemplò tubæ atque tympana conſonuerunt, p. 494.
& præconis voce proclamatio facta, hiſce verbis: *Auſculta-* (131)
te! Auſcultate! Primò propoſuimus vobis Religionem Roma-
nam, habentes illam pro bona: ſed innumera hominum multi-
tudo periit cum Ælio, Cabraële, Tecla Gergio, Sertzaxo, de-
44 *niq; cum iſtis agreſtibus Laſtenſibus. Quamobrem nunc vo-*
bis concedimus religionem majorum veſtrorum. Licebit in-
poſterum Alexandrinis Clericis frequentare Eccleſias ſuas, &
habere ſuas arculas euchariſticas, & legere Liturgias priſco
45 *ritu. Sic valete & lætamini.* Incredibile dictu eſt, quanto II. c. 35.
populi gaudio exceptum fuerit hoc edictum; caſtra tota,
46 quaſi ab imminente hoſte liberata, plaudere & lætari. In-
primis Monachi atque Clerici, maximum Patrum odium 3, 3, 19.
experti, lætas in cœlum voces tollere: promiſcuum virorum
atque fœminarum vulgus tripudiare, atque ſaltare: milites
47 Imperatori ſuo fauſta quæque precari: *roſaria* vel ſua pro-
pria, vel aliorum fortè obviorum, frangere, quædam & cre-
mare; *ſufficere ſibi* dicentes, *quòd Chriſtum verum Deum,*
verumque hominem eſſe credant, nec opus eſſe diſputatione
de duabus naturis. Illico reſumtæ *priſcæ* in ſacrâ cœnâ *ceri-*
48 *moniæ:* paſſum pro vino in uſum ſacri calicis adhibitum: ſa-
croſanctum *nomen Jeſu* in ore habere (quod Luſitanis moris)

ſeverè prohibuerunt: aliquos etiam, qui hoc non obſervarent, lanceis confoderunt. Paucos poſt dies *generalis cir-* 49
cumciſio inſtituta, poſthabitis rei tam inanis doloribus, tantùm ne quid ex moribus priſcis in gratiam Patrum neglexiſſe
viderentur. Quin & aliqui *lavacrum* annuum, in feſto Epi- 50
phaniorum antiquitùs uſitatum, rurſus uſurparunt; ablui hoc pacto ſeſe putantes à reatu, admiſſione Religionis Ro-
manæ contracto. Multi læto cantu, tanquam ob ſervatam 51
Gregor. ab hyænis Occidentis Æthiopiam, ſequens carmen concinebant:

ናሁ፡ አምሰጠት፡ አባግዐ፡ ኢትዮጵያ፡
እምተኵላተ፡ ዐረብ፡ በትምህርተ፡ ማርቆስ፡ ሐዋርያ፡
ወቄርሎስ፡ ዐምድ፡ ዘቤተ፡ ክርስቲያን፡ እስክንድርያ፡
ተፈሥሑ፡ ተፈሥሑ፡ ወዘምሩ፡ ሀሌሉያ፡
እምተኵላት፡ ዐረብ፡ አምሰጠት፡ ኢትዮጵያ።

Ecce evaſerunt oves Æthiopiæ
Ab hyanis Occidentis per doctrinam Marci *Apoſtoli*,
Et Cyrilli, *columnæ* [r] *Eccleſiæ Alexandrinæ*.
Lætamini, Lætamini, & cantate Halleluja!
Ab hyænis Occidentis evaſit Æthiopia.

Sic brevi corruit totum iſtud Romanæ Religionis opus, tan- 52
to labore, tantisque impenſis, & tanto ſanguine toto ferè ſeculo partum. Haud ſecus ac magnæ turres, longo tempore ædificatæ, ſi fundamentum ſuffoderis, momento ruunt.
Erant qui Patres Societates incuſarent, quaſi mutationem 53
Religionis in Æthiopiâ, ſolertiâ ſua obtentam, præproperâ
diligentiâ & feſtinatione nimiâ corrupiſſent. Nam Luſitani 54
plerique, multiq; Habeſſinorum Romanæ Religionis ſtudioſi, ægrè ferebant, tam ſubitò mutari, quæ ſalvâ Fide tolerari diu-
tius potuiſſe putabant. *Sicuti enim arbores proceræ, quæ al-* 55
tas radices egerunt, haud facilè eradicantur: ita inveteratas opiniones, & diu receptas ſententias, quas cum lacte materno velut imbibimus, non niſi longo tempore, magnâ lenitate &
multâ patientiâ vinci; quippe intellectum humanum, ſi co- 56
gatur, pertinaciam induere, quaſi in ultionem attentatæ libertatis. Neq; etiam dubitabatur ab iis, qui amici Patrum non 57
erant, ſi computationes ſacrorum temporum, & alia, quæ ipſe Papa liberaliter indulget, (modò id ejus benignitati & diſpenſationi acceptum feras) puta *communionem*, quam

vo-

r) Sic vocant Eccleſiæ principes, doctrinæ luce fulgentes, tanquam *Fidei columnas*; ex epiſt. ad Gal. 2, 9.

58 vocant, *ſub utraque:* denique nonnulla, quæ primitiva Ecclesia, teſtantibus vetuſtiſſimis canonibus, (qui Apoſtolorum
59 dicuntur) ſine ſcandalo uſurpavit, veluti *conjugia ſacerdotum: jejunium feria quarta: & feriationem Sabbati priſci: abſtinentiam à nonnullorum animalium eſu*, & alia, quæ tantùm conſuetudine, non jure ſacro nitebantur, videlicet circumciſionem, in medio relinquere, & converſioni gentilium, & ſacris Luſitanorum præcipuè invigilare voluiſſent, quin & Habeſſinorum animos & multorum paganorum animas lucraturi, & tandem ad optatam reductionis Æthiopiæ metam perventuri fuerint. Ne Romæ quidem res ſine
60 rumore erat, ut infra dicetur. At illi fortunâ favoreque Re- 3,14,18.
gis utendum rati, Habesſinorum mores ad ritum Eccleſiæ
61 Romanæ per omnia conformare anniſi ſunt. Lingua Latina in cultu ſacro publico, & precibus quotidianis adhibebatur: ſalutatio Angelica:[a] Oratio Dominica: & ſymbolum, quod Apoſtolicum vocamus, non niſi linguâ Latinâ audie-
62 bantur. Quibus rebus Habesſinorum animos ſenſim ita à ſe alienarunt, ut tandem bella atque ſeditiones, locuſtæ, an- B.T.V.40.
nonæ charitas, denique calamitates omnes, nec non ſeveræ pœnarum capitalium in Alexandrinos ſanctiones, illis tanquam autoribus imputarentur. ita pro amore odium, pro
63 gratia exilium retulerunt. Ex modò dictis prudentes facilè veras tantæ mutationis cauſas cognoſcent: nihilominus conſentaneum nobis videtur, eas quas Tellezius conſigna- L.V.19.
64 vit breviter referre: *Primò*, ait, *arcta matrimoniorum jura ſecundùm Fidem Catholicam Habesſinos anxios habuiſſe, cum ſecundùm Religionem Alexandrinam licitum illis fuerit cum una vel pluribus & contrahere & diſſolvere conjugia.*

65 Secundò. Præter luxuriam invaluiſſe apud illos avaritiam, cupiditates, ambitionem, invidiam & odium, privatim contra Ras-Seelaxum, quem non acerbiùs premi poſſe putabant, quàm ſi perſequerentur doctores Fidei (ſc. Patres) quos ille perditè amabat.

66 Tertiò. Multos occupaviſſe agros Eccleſiarum & Monaſteriorum, quos illos reſtituere oportuiſſet.

67 Quartò. Judices ſeculares conqueſtos fuiſſe, quòd Patriarcha ad ſuum forum traxerit cauſas matrimoniales.

a) Sic infeliciter expreſſa reperitur poſt Mar. Victorii Inſtit. Ling. Æthiop. Anno 1630. Romæ impreſſas: አዌ፡መሪአ፡ገሪዘአ፡ፕለና፡ quod ſonat: *Ewe Marie grazis plena &c.*

Quintò. Alios fremuiſſe, videntes ædes ſacras è cæmentis & calce ædificatas, non enim templa ſed caſtella eſſe, dicebant, occupandæ Æthiopiæ duce Ras-Sela xo conſtructa. Nec amicitiam eſſe quam cum Patribus coleret, ſed fœdera & factiones. 68

Sextò. Monachos invidiâ accenſos fuiſſe, quod ſolos Patres æſtimari viderent, ſe verò, antea æſtimatos, contemni: Illis igitur invaleſcentibus, ſe nihili fore. *Pergit Tellezius.* 69

Septimò. Habeſſinos ſemper provocaſſe ad mores & ritus majorum, cum non æquum putaverint, ut errorum condemnarent eos, quos per tot ſecula pro ſanctis habuisſent: neq; decere, ut audiant vel ſequantur novitates, ſed potius leges & conſuetudines avitas. Nam vitio malignitatis humanæ (*ſecundùm Quintilianum*) vetera ſemper in laude: præſentia in faſtidio eſſe. Adeò ut quamvis vincas argumentis intellectum, minimè tamen ſubigere poſſis voluntatem. 70

Octavò. Multis etiam Catholicis Diabolum in mentem dediſſe, ut facerent inter Religionem Romanam & Alexandrinam aliquem velut ſyncretiſmum; dicendo: Omnes eſſe Chriſtianos tam Romanos quàm Alexandrinos. Omnes credere in Chriſtum: Chriſtum omnes ſalvos facere. Exiguam inter utramque Religionem differentiam eſſe, utramque ſuâ habere commoda & incommoda. Sed triticum à lolio ſecernendum & optimum eligendum eſſe. 71

Nonò. Cenſuras Eccleſiaſticas nimiùm graves viſas fuiſſe Habeſſinis, præſertim cum Datamum & Abiramum in excommunicatione Patriarchæ nominari audiviſſent. 72

CAP. XIII.

De expulſione Patriarchæ, & Patribus Societatis in exilium actis.

2. *Rixa* Alexandrinorum *cum Patribus*, qui accuſantur. 4. *Templa* illis ademta. 7. Mors *Sunei.* 8. *Ras-Selaxus* abnuens religionem Alexandrinam: 9. *vincitur & exilio* multatur 10. cum aliis: 11. quidam ſupplicio affecti. 13. Patres *bonis* exuti 14. *Fremonam* ablegantur. 15. *Patriarcha* per literas à Rege petit 16. *exilii* ſui *cauſas* & 18. novum *colloquium.* 19. Reſpondet *Rex*, exponendo 20. ſuorum inſtantiſſimas *preces*? 22. λογομαχίας de duabus naturis, 24. aliasque veras mutationis cauſas; inter alia 28. *Anabaptiſmum*, 29. *Reordinationes* Presbyterorum, 31. adventum *Metropolita*, qui 33. forte jam adfuit. 35. *Diſcedunt* Patres Fremonam, & cum 36. *auxilium* Luſitanorum exſpectarent, 38. *Regno* planè *ejiciuntur.*

POſt publicatum Regis edictum Alexandrini indubiè ſuperiores facti, vicem Patribus Societatis reddere, eosque 1
pror-

2 protſus Habeſſiniâ expellere, ſummâ ope nitebantur. Huic propoſito quotidianis rixis & contentionibus præludebant; B. T. V. 36. cum primis Patriarcham accuſantes, *quaſi populum ſeditioſis concionibus ad defectionem concitaret, atque a Religione Ale-*
3 *xandrinâ averteret*; ſcilicet auditores ſuos palàm pro concione *ad conſtantiam* hortatus fuerat. Cognitâ verò Baſilidis minitantis indignatione, paulò moderatiùs agendũ fuit.
4 Haud ita multo poſt templa Patribus ademta; ſic enim ſacra Romana ceſſatura putabant. Et primò ædem Gorgorrenſem, Europæo more egregiè conſtructam, cedere coacti fuerunt.
5 Exceſſerunt ergò Patres, convaſantes quidquid ſacræ ſupellectilis in eà reperiebatur; confractis quoque ſculptis imaginibus, & eraſis picturis, ne inimicorum ludibrio exponerentur, p. 449. b.
6 ita, quod Habeſſinos facturos putabant, ipſi faciebant. Idem patrandum fuit in Gojamâ, aliisque Regnis, ubi Patres ſedi-
7 bus ſuis pellebantur. Dum hæc aguntur, graveſcere valetudo Id. c. 37. Suſnei, quæ continuo mœrore aucta, die XVI. Septemb. A. C. CIϽ IϽC XXXII. vitæ finem illi attulit.

8 Poſt exceſſum Regis adverſarii patrum primò omnium aggrediuntur *Ras-Seelaxum*, quem præcipuum Religionis B. T. VI. 1. Romanæ fautorem & protectorem fuiſſe diximus; ei pollicentur *antiquas dignitates, prædia atque bona omnia, ſi ad*
9 *Alexandrinam* Religionem *redire vellet*. Cum abnueret, vinctum catenis coram Rege ſtatuunt, ac mortis reum conclamant. Rex, *nolle ſe ſanguine patrui ſui manus polluere*, reſpondit, cumque in locum quendam remotum prope Same-
10 nam, ademtis bonis, deportari juſſit. Caſum hunc mox alii Id. c. 2. ſecuti ſunt, *Azaj Tino*, Secretarius *(ut vocant)* ſtatus, & Hiſtoriographus regius: *Walata Georgiſſa*, ſobrina Regis: qui-
11 cunque denique Patribus favebant in exilium miſſi: nonnulli etiam ſupplicio affecti ſunt; fortè quia acerbiùs de Religione Alexandrinâ locuti fuerant. Quidam enim dixerant, *Religio-* p. 516.
12 *nem Alexandrinam canum* Religionem *eſſe*. Inſiſtebant Patrum inimici, *nihil actum eſſe*, Regi dicentes, *quoad* Patriarcha cum Patribus *intra regni fines ſubſiſteret: neque* Laſtenſes *priùs quieturos, quàm Patres omnes Æthiopiâ ejectos audirent, ſed cuncta, quæ pro ſtabiliendâ Alexandrinâ religione*
13 *agerentur, ficta atque falſa putaturos*. Volentem non opus erat multis hortari, & ſæviora ab iratis Monachis & Clericis intentabantur. Quapropter ſenſim bona atque prædia, dein

arma omnia, atque inprimis bombardæ, quas ſecum habe-
bant, ablatæ. Sed primò *Fremonam* ablegabantur, ubi 14
quondam Patriarcham Oviedum commoratum fuiſſe dixi-
mus.

(132) Priusquam verò abirent, Patriarcha literas ad Regem 15
Id. c. 3. compoſuit, quarum ſumma hæc erat: *Non meâ ſponte, ſed
juſſu Pontificis Romani & Regis Luſitaniæ, petente patre tuo,
in Habeſſiniam cum ſodalibus meis veni, ubi accepto, nomine
Romani Pontificis, & Luſitaniæ Regis, obedientiæ ſacramento,
munere Patriarchæ functus ſum. Nunc, quandoquidem* 16
*me rurſus excedere jubes, peto, ut exilii mei cauſas ſcripto con-
ſignare, & cum proceribus tuis ſubſcribere velis, quò totus or-
bis cognoſcat, utrum doctrinæ, an verò vitæ & morum causâ
id pati cogar? Conceſſi ceremonias à Patre tuo petitas, exce-* 17
ptâ ſolâ communione ſub utraque ſpecie, *utpote ſoli Pontifici
ſummo reſervatâ. Illas nunc iterum offero, modò cum tuis
Eccleſiæ Romanæ, tanquam omnium Eccleſiarum capiti obe-
dire velis. Tandem peto, ut res ſicut ab initio, ita nunc rurſus* 18
*in colloquium deducatur; ſic enim de veritate totius negotii
multò meliùs conſtabit.*

p. 518. b. Scripto reſpondit Rex in hunc modum: *Quæ antehàc à* 19
(133) *me acta fuerunt, juſſu & præcepto patris mei facta ſunt, cui
parere neceſſe habui, adeò ut etiam ejus ductu bella, tàm cum
propinquis quàm cum ſubjectis geſſerim. Sed poſt ultimum* 20
*prælium in Wainadegâ commiſſum extiterunt docti & indo-
cti, Clerici pariter & Laici, civiles & militares viri, denique
magni & parvi, qui ſine trepidatione Regi Patri dixerunt:*
Quamdiu vexabimur & fatigabimur rebus inutilibus? 21
Quamdiu pugnabimus cum fratribus noſtris & propinquis,
manum dextram ſiniſtrâ nobismet amputantes? Quamdiu
in viſcera noſtra ferrum dirigemus? cùm tamen fide Roma-
nâ nihil diſcamus, quod antea non ſciverimus. Nam quod 22
Romani vocant duas naturas in Chriſto, divinitatem & hu-
manitatem, id dudum ſcivimus à principio in hunc usque
diem. Credimus enim omnes eundem Chriſtum Domi-
num noſtrum perfectum Deum eſſe & perfectum homi-
nem; perfectum Deum in divinitate, & perfectum hominem
in humanitate.[t] Quandoquidem verò iſtæ naturæ non ſe- 23
paratæ ſunt, neq; diviſæ; quælibet enim non per ſe, ſed cum
alterâ conjunctim ſubſiſtit, proinde non dicimus, quòd duæ

res

t) Et naturæ & perſonæ vocabulum hic evitatur.

res ſint, nam unum factum eſt ex duobus, ita tamen, ne con-
24 fundantur nec miſceantur naturæ in ſuo eſſe[u]. *Hæc igitur*
controverſia inter nos exigui eſt momenti: neque propterea
25 *multùm dimicatum fuit: ſed hanc potiſſimum ob cauſam,*
quòd ſanguis Laicis negatus fuerit in S. Euchariſtiâ, cùm ta-
men ipſe Chriſtus in Evangelio dixerit: niſi ederitis carnem
filii hominis & biberitis ſanguinem ejus, non habebitis vitam
æternam; *& cum ſacram cœnam inſtitueret, non dixit:* San-
guis eſt in meo corpore, quod modò vobis dedi; ſed ſumite
& bibite, & partimini inter vos omnes. *Ex eo tempore diſci-*
26 *puli fecerunt, ſicut juſſi fuerunt. Deinde* intermiſſio jejunii
feriæ quartæ, *quod tamen in canonibus ſanctorum Apoſtolo-*
rum injunctum eſt: ut & diverſa jejunandi ratio *tempore*
27 *quadrageſima. Porro* feſtorum *annuorum, totiusque* com-
puti Eccleſiaſtici *mutatio: & quòd omnibus permitteretur in*
Eccleſias intrare, nullo mundorum vel immundorum diſcri-
28 mine *habito; ea ſunt quæ homines noſtros offenderunt. Sed*
nihil magis deteſtati ſunt, quàm reiterationem baptiſmi, *tan-* 3, 6, 47.
quam ante rebaptizationem Patrum Ethnici fuiſſemus &
29 *Publicani. Sacerdotes & Diaconos noſtros* iterum ordinave- 3, 7, 13.
runt: arculas *altarium noſtrorum* ligneas *combuſſerunt: &* 3, 6, 72.
ſaxeas denuò conſecraverunt, quaſi priùs ſacræ non fuiſ-
ſent. Monachi *verò præcipuè queſti ſunt, quòd inſtituta eo-*
30 *rum abrogarentur. Hæ & aliæ ſimiles veræ fuerunt cauſæ,*
ob quas diceſſimus à fide Romana, tametſi non nos id juſſeri-
31 *mus: ſed Pater noſter. Verùm enim verò quia* Abbuna Ale-
xandrinus *jam in itinere eſt, & nobis nunciavit, ſe non poſſe in*
una regione conjunctim cum Patriarcha Romano & Patri-
bus vivere, eam ob rem juſſimus vos Fremonam *concedere.*
32 *Serò autem nimis nunc ea offeruntur, quæ initio ſtatim tribui*
potuiſſent; neque enim nunc reditus datur ad id, quod omnes
in ſummo horrore & deteſtatione habent, ac eam ob cauſam
33 *ulteriora colloquia omnia vana futura ſunt.* Refert Patriar-
cha in epiſtolâ ſuâ ad Regem Hiſpaniæ: *Metropolitam illum,* B. 7, 71, 4.
cujus Rex mentionem fecit, aliquot annis ante in Æthiopiam
veniſſe: ſed ignotum in Enarea delituiſſe: auditâ verò abdica-
tione

u) Operæ pretium videtur hoc loco addere, quod ſupra omiſimus, nimirum quo pacto Habeſſini ſententiam ſuam de duabus in Chriſto naturis Æthiopicè efferant: *Autor Organi inter alia ſic ſcribit:* ነበረ፡በየማኑ፡ዘወለዶ፡ህየ፡ሀሎ፡ትስብእት፡ፍጹም፡ዘተነሥአ፡እማርያም፡ኮነ፡አሐደ፡ምስለ፡መለኮት። *Sedit ad dextram illius qui genuit eum, ibi exiſtit humanitas perfecta, quam ſumſit à Maria, factus unum (una perſona) cum divinitate.*

p.525.a. *tione Patriarcha prorupiſſe*, & Regi dixiſſe: *Se munere ſuo*
fungi non poſſe, niſi Patriarchâ & Patribus vel interfectis,
Id. c.5. *vel in longinquum exilium miſſis.* Paruerunt Patriarcha & Pa- 34
três, diu disceptantes ſuper bombardis, quas ad ſui defenſio-
nem libentiùs retinuiſſent; ſed eas tradere coacti fuerunt, ne
Luſitanis fortè in auxilium eorum venientibus (quod time-
Id. c.6. & 7. batur) uſui eſſent. Exceſſit itaque Patriarcha ſede ſuâ cum 35
A.1633. omnibus Patribus præſentibus, octavo anno poſtquam in
Æthiopiam venerat. In itinere variis ærumnis vexati, atque
à latronibus crebrò infeſtati fuerunt, donec *Fremonam* pri-
ſcam Patrum habitationem perveniſſent. Quia autem fa- 36
cilè præſentiebant, quod manſionem diuturnam hoc in loco
Id. c.8. habituri non eſſent, ſtatim decreverunt patres aliquot in In-
diam præmittere; qui de rebus omnibus Proregem edoce-
rent, & remedium peterent, nimirum auxilium militum Lu-
(134) ſitanorum. Sed priusquam hoc obtineretur, iteratis Regis 37
mandatis (qui, ut erat mente ſagax, id fortè odoratus fuerat)
Id. c.9. etiam Fremonâ abire jubentur. Tardè obtemperaverunt.
Poſt longam moram clam ſe receperunt ad quendam *Johan-* 38
nem Akayum Regi quondam adverſum, qui tamen eos de-
fendere non potuit, atque ſic per vim abſtracti, menſe Majo
Id. c.11. Anno cIɔ Iɔc xxxiv. Turcis traditi, ac primò Arkikum & in
Matzuam, poſtremò in Suaquenam ad Præfectum Turcicum
illius loci deducti fuerunt. Sed nihil perinde irritaſſe Habeſ- 39
ſinorum animos, ajebat *Gregorius*, quàm quòd auxilia mili-
tum defendendæ Religioni ſuæ ex Indiâ petiiſſent; potuiſſe 40
Patres Regno exeuntes, more diſcipulorum Chriſti, pulve-
rem pedum excutere, ſed illis magis placuiſſe auxilia undiq;
ſollicitare; id autem tam occultè non factum, quin ad aures
Habeſſinorum pervenerit: imo ſequaces eorum, caſu aliquo
offenſos, id ſæpe incautiùs interminatos fuiſſe. Iſta inter alias 41
cauſa fuit, cur bombardæ & templa, ex lapide & cæmentis
conſtructa, illis adimerentur; ea enim tanquam caſtella ſim-
pliciores Habeſſini aſpiciebant.

CAP. XIV.

De iis, quæ poſt Patriarchæ & Patrum ex Æthiopia egreſſum, contigêre.

1. *Epiſcopi*, ſociorumque clam relictorum *ſtatus*. 2. *Patriarchæ* apud Turcas *calamitas*, & 3. *dolor* ob novi *Metropolitæ* adventum cum 4. *Petro* Heyling Germano, qui 6. cum Patriarcha *diſputavit*: 9. Regi Habeſſ. acceptus fuit, 10. De ejus *obitu*

obitu variæ relationes. 11. Patriarcha *are ſe redimit* 12. *P. Hieron. Lupum* mittit auxilia petitum, qui 14. nil efficit; cur? 15. Fautores Patrum in Æthiopiâ *occiduntur*. 16. *Nulli* in Habeſſiniam *intromittuntur*. 18. Romæ varii animorum motus. 20. Sex *Capucini* denuò miſſi, 21. quorum *duo* occiſi à *Cafris*: 22. *duo* in Æthiopiâ *lapidati*: 23. *duo* domum reverſi. 24. Alii *tres* denuò miſſi, qui 26. à Turcis capite truncati. 27. *Nogueyra* Patriarchæ vicarius ſuſpenſus. 28. *Alph. Mendez* in India diem *obit*: 29. ejus perſona *laudatur*. 33. Poſthæc nullæ ex Habeſſinia relationes. 34. Falſus rumor de *Islamiſmo* Regis refellitur.

1 Reliquerat Patriarcha clàm diverſis in locis Epiſcopum
Apollinarem Almeydam: & *P. Hyacinthum Franciſcum*:
Ludovicum Cardeyram, *Brunonem Bruni*, & alios; qui
2 variis caſibus miſerè, plerique ſuſpendio periêre. Ipſe interea
magnâ moleſtiâ inter barbaros Turcas, eorumque vexationes,
& intolerabiles Solis ardores, in Suaqenâ annum ferè *B. T. VI. 16.*
integrum tranſegit.
3 Veruntamen nullum majorem animi angorem ſenſit, *Gregor.*
quàm cum novum Metropolitam ex Ægypto venientem,
4 ibique transeuntem oculis ſuis aſpicere cogeretur. Is in comitatu
ſuo habebat Germanum quendam *Petrum Heyling*/ (135)
civitate Imperiali Lubecâ natum, inſignem probitate & eruditione
juvenem, Auguſtanæ Confeſſioni addictum, qui Arabicè
communiter معلم *Mualim* i. e. *Doctor Petrus* voca-
5 tus fuerat. Is peregrinandi ſtudio, & addiſcendæ linguæ
Arabicæ causâ tunc temporis in Ægyptum venerat, atque
Cophtitis ob pietatem & modeſtiam percarus fuerat, auditâque
Metropolitæ in Æthiopiam profectione, comitatus eſt
6 illum, atque in tranſitu *Patriarcham Alfonſum* in Suaqenâ
obviam habuit. Cum eô ſtatim in arenam deſcendit, dogmata
cum Eccleſiâ Romanâ controverſa impugnans, & quæ-
7 cunque dicerentur, aſtantibus Arabicè explicans. Patriarcha
commotior abſtinere illum à tali explicatione jubet, quòd
Arabicæ linguæ ignarus, non intelligeret, quæ ab eo dicerentur;
at ille reſpondit: *ſe propterea duputare, ut audientes quo-*
8 *que inſtruerentur*. Finitâ diſputatione Patriarcha converſus
ad ſuos, ingemuit, dicens: *Si Doctor iſte in Habeſſiniam
venerit, in extremam hæreſin illam præcipitabit*. Poſt-
9 quam autem illuc venit, brevi Regi gratiſſimus factus,
multisque beneficiis affectus, tentorio aliisque rebus neceſ-
10 ſariis donatus fuit. De illius abitu & exceſſu variæ relationes
habentur; alii enim dixerunt, *illum clementiſſimè à Rege habitum,
in Habeſſinia fato functum: alii benignè à Rege dimiſſum,
in itinere ab Arabibus latrocinantibus interfectũ fuiſſe*.

At Patriarcha poſt longas moras, & graves Turcarum ve- 11
xationes, ſolutis quatuor Patacarum millibus (IV. mille
circiter taleri Germanici ſunt) cum ſociis dimiſſus, primò
Dium, deinde Goam ſalvus pervenit. Et quamvis eſſent, 12
qui eum hortarentur, ut ipſe in Luſitaniam proficiſceretur, &
afflictum Æthiopiæ ſtatum repræſentaret, conſultius tamen
Id. c. 17. viſum *P. Hieronymum Lupum* mittere, qui copias militares
peteret, quorum ope rurſus in Regnum introduceretur. Is 13
ergo non tantùm in Luſitaniam, ſed & Mantuam Carpenta-
norum ad *Philippum IV.* & tandem Romam profectus eſt.
Sed nihil effecit; ſive quòd non Apoſtolicum videretur, præ- 14
dicationem Evangelii armis tueri: ſive quòd ingentes ſum-
tus, (quia non milites tantùm, ſed etiam claſſis requirebatur)
nulla intus ſat validâ factione, vanos fore, prudentiores præ-
videbant. Quippe *Negus* ad omnia intentus, quoscunque 15
patribus favere cognoſceret, è medio tollebat. Sic perierunt
multi nobiles; inter cæteros *Tecla-Selaçaus*, & ſacerdotes
B. T. VI. 21. & ſeqq. Romanis ſacris initiati: Patres denique omnes, ſolo *Bern-
hardo Nogueyra*, quem Patriarcha vicarium ſuum creaverat,
ſuperſtite. Quamvis enim Patriarcha ſucceſſu temporis alios 16
(136) Patres ſubmittere tentaret, omnes tamen conatus vani fue-
runt; ita ut diu ne nuncium quidem de rerum Eccleſiaſtica-
rum ſtatu ex Habeſſiniâ habere potuerit. Rex enim veritus, 17
ne Luſitani, Patrum injuriis ulciſcendis, armatâ manu veni-
rent, Turcas Suaqenæ & Matzuæ præfectos, id ſponte ſuâ cu-
pientes, præmiis induxerat, ne quenquam Francorum intro-
mitterent.

Quibus Romæ auditis varii animorum motus extitere. 18
Plerique dolebant ſpem omnem, retinendæ in obedientiâ
Æthiopiæ, penitus decollaſſe: multi putabant Luſitanos in-
vadendi regni ſuſpicionem Habeſſinis dediſſe: nec deerant, 19
qui Patres Societatis culparent, quaſi per arrogantiam & im-
prudentiam ſuam in tractandis ingeniis Habeſſinorum, &
ſibi & Religioni Romanæ exitium attuliſſent, cum tamen
ſemper & primariò pro ſummi Pontificis majeſtate & impe-
rio in Vniverſam Eccleſiam Chriſtianam impensè labora-
rent: & propterea nulla non incommoda, exilia, cædes, atq;
L. VI, 30. martyria libenter ferrent. Tellezius iſta generali narratione
involvit: *Siniſtros rumores*, inquiens, *Romæ à malevolis ſpar-
ſos: & fuiſſe qui dicerent, Patres ex mero odio tam contra
ipſos,*

ipſos, quàm contra totam Luſitanam nationem Abaſſiâ ejectos eſſe: ſi modò alii prædicatores mitterentur, Habeſſinos & illos & ſacra Romana ſine morâ admiſſuros. Iſtud verò multò minori ſumtu, & longè faciliùs effectui dari potuiſſe, quàm P. Hieron. Lupi conſilium. (ſc. de mittendo in Habeſſiniam exercitu.)

20 Igitur Congregatio propagandæ Fidei, aliam viam ingreſſa, ſex Capucinos natione Gallos delegit, illoſque literis commeatus ab ipſo Turcarum Sultano impetratis, in Abaſ-
21 ſiam legavit. *Duo* navigatione Oceani *Magadoshum*, in Orientali Africæ littore ſitum, petivêre; at paucis Leucis intror-
22 ſum profecti, à Cafris occiſi fuerunt. *Duo* in Habeſſiniam quidem penetraverunt, ſed iis injunctum, ut vel regno rurſus exirent, vel ad Alexandrinam Religionem accederent;
23 cum neutrum facere vellent, lapidati fuerunt. Quo audito, reſidui *duo*, qui in Matzuâ ſubſtiterant, infectis rebus domum redire, quàm hujuſcemodi martyrium ſubire maluerunt.

24 Hos rurſum tres Capucini ſpe melioris fortunæ ſecuti *Id. c. 37.*
ſunt, ſed cùm in Suaqenam veniſſent, neſcio quo conſilio, literas (ut Tellezius narrat) ad Neguçum præmiſerunt, eum
25 ſcilicet adventu ſuo lætificaturi; ſed ille, gratulationis loco, iteratas ad Baſſam Suaqenæ literas ſcripſit, ut quàm primùm
26 capita eorum ad ſe mitteret. Quod ille ſpe præmii haud gravatim fecit, & detractas capitum pelles ſtramine fartas ad Regem miſit, ut ex colore Francos: & ex tonſurâ ſacerdotes co-
27 gnoſceret. Tandem etiam Bernhardus Nogueyra, ultimus *Id. c. 40.*
28 Patrum, ſuſpendio ad mortem actus fuit. Patriarcha verò
Alfonſus Mendezius usque ad annum cIↃ IↃc LVI. in Indiâ *App. 1. §. 13.*
vixit. Vbi vigeſimô ſecundô exilii, vitæ verò ſeptuageſimo
29 ſeptimo, die Junii vigeſimo nono placidâ morte obiit. Erat is egregiis corporis animique dotibus præditus, ſtaturâ procerus, ut ſuper omnes emineret, nec non valetudinis firmæ, literis Græcis atque Latinis juxta doctus, muneri ſuo par.
30 Neque prudentiam in eo deſideraſſes, niſi fortunâ, favoreque Regio (qui ſæpe ſapientiſſimos fallit) in transverſum actus fuiſſet; ut quæ comi viâ & paulatim introducenda erant, donec homines novis ritibus aſſueſcerent, & animi diffidentium coaleſcerent; ſeveritate atq; impetu ſtatuere, atque tueri ma-
31 luiſſet. Sic factum, ut initiò rigidè conſtituta poſtremò remittere: & cum maximo autoritatis ſuæ diſpendio relaxare

 co-

cogeretur.. Alii contrà, ut Gregorius mihi retulit, cum excu- 32
ſaverunt, quòd ſub adventum ſuum res à Miſſionariis præce-
dentibus eò jam provectas reperiſſet, ut honeſtè eas retracta-
re non potuerit.
Poſt obitum Patriarchæ nullæ certæ ex Habesſiniâ ad 33
nos venerunt relationes. Anno autem cIↄ Iↄc LXII. novum
3,7,25. Metropolitam in Æthiopiam miſſum fuiſſe, diximus,
quem in Ægypto multi Europæorum viderunt. Hunc
poſtea alii, ut ex certis relationibus conſtat, ſecuti ſunt. Ex 34
quo, ut & aliunde cognoſcitur, odio confictum fuiſſe id,
L.V,37.& 38. quod Tellezius tradit, quaſi Rex Habesſinorum, miſſis in A-
rabiam legatis, Islamiſmi ſtudio doctores Muhammedanos
pro Habesſinis petiviſſet; quod falſum eſſe, etiamſi nemo di-
ceret, attamen ex rebus geſtis, quas nos deſcripſimus, quilibet
mediocri judicio præditus intelligere poteſt. Qui enim ille, 35
qui ſplendidum Eccleſiæ Romanæ cultum, & dogmata à Pa-
tribus Societatis ſpecioſè tradita, quòd Habesſinis à S. Scri-
pturæ ſenſu, & primitivæ Eccleſiæ placitis aliena viderentur,
defendere nec voluit, nec potuit, futilem & abſurdum Isla-
miſmum admitteret? cujus initia & progreſſus Habesſinis è
propinquo nimiùm nota ſunt. Neq; enim perinde ac Chri- 36
ſtiana Religio patiendo & benefaciendo crevit, ſed vi & ar-
mis, diſcordibus vel barbaris gentibus obtruſus fuit; ut ne- 37
mini miraculum videri poſſit, ſævitiâ in nolentes: præmiis
magnis in volentes, doctrinam iſtam in Alcorano malè co-
hærentem, & craſſiſſimis fabulis refertam, connivente contra
ingratos Deo, longè latéque propagatam fuiſſe. Vel ſi maxi- 38
mè Rex, & proceres (quod Deus avertat!) eò inſaniæ venirent,
habiturine eſſent in partibus ſuis Clericos & Monachos, Ale-
xandrinæ Religionis acerrimos propugnatores? Nonne
multò juſtius timerent totius regni defectionem, capite, inter
tot Regii ſanguinis viros, nunquam defuturo? Poſtremò ul- 39
timæ Regis literæ quas ad Gubernatorem Batavorum in In-
A. circiter diam miſſas fuiſſe diximus, Chriſtianam præfationem haben-
1672. tes, ſatis demonſtrant, illum Chriſtianæ Religioni, cùm Tel-
2,7,68. lezius iſta ſcriberet, adhuc addictum fuiſſe. Recentius quid, 40
ſi nobis poſt editionem hujus operis oblatum fuerit,
publico non denegabimus.

FINIS LIBRI III.

LIBER

LIBER IV.

De

PRIVATIS HABESSINORVM REBVS, ET IN SPECIE DE OECONOMICIS.

CAP. I.

De re literariâ Æthiopum.

1. *Literas* cum *ſacris tranſire*, docent exempla 2. *Latinorum* inprimis & 3. *Arabum*. 6. *Origo* Græcarum Latinarumque literarum. 8. *Æthiopica* non cum *Hebraicis*, ſed 9. aliquo modo cum nonnullis *Samaritanorum* characteribus conveniunt, 12. quorum, ut & *Græcorum* non expertem fuiſſe repertorem earum, 14. vel *numeri* oſtendunt. 15. *Antiqua* ſunt literæ; ſed 17. *non* omnes *ſimul* repertæ; 18. argumento literæ *P.* quâ deſtituti fuerunt, 20. ut & noſtri *Germani* olim. 22. *Amharici* characteres. 24. *Fabula* de *Suriano* & *ſancto* charactere apud Æthiopes refutatur.

1 REm literariam cum ſacris plerumque tranſire ſupra 3,4,1.
monuimus. Id in plerisq; Europæ nationibus factū
videmus, quæ, cum *Latinæ Eccleſiæ* nomen darent,
2 ejus *literas* & vocabula plurima receperunt. Interdum etiam
novæ literę priſcas expulerunt, quod veterū *Gothorum* literis
Runicis,[a] gliſcente Chriſtianiſmo, contigiſſe ſcimus. Ita *Ru-* (1)
3 *theni* à Gręcâ Eccleſiâ cum ſacris acceperūt literaria elementa.
In toto Oriente, & maximâ Africæ parte, cū *Islamiſmo* invaluit lingua & *literatura Arabica*, exactâ Perſarum veteri, &
ſi quæ aliæ Aſiaticæ nationes ante Arabes literas habuerunt.
4 Quamvis enim ſcriptura, quâ vernaculas noſtras calamo
exaramus, à Latinâ vel Græcâ plurimum differre videatur,
dum literæ pro ſcribentium celeritate & lubitu diverſis ductibus ita variantur, ut alii ac rurſus alii characteres videri
5 poſſint: attamen ſi veteres, quæque typis imprimuntur
paulò accuratiùs conſideres, haud difficulter à priſcis Latinis de-
6 rivare poteris. Eruditorum communis eſt ſententia *Cad-*
mum literas Phœnicum Græcis tradidiſſe: Græcos Latinis: (2)
hos cæteris Europæis omnibus; primò armis & imperio, deinde Religione; quamvis ubique magna appareat differentia.

a) Runer in Septentrione vocantur, & adhuc paſſim in ſaxis inciſæ apparent. Videatur *Ol. VVormii* Literatura Runica: & Lexicon Runicum, *Hafniæ Danorum* impreſſum.

Etiam inter illas nationes, quæ Arabicis literis utuntur, magna ſcripturæ diverſitas cernitur; non dicam de Perſis & Turcis, ſed de Mauris & Occidentalibus Africæ nationibus, quarum literas, tametſi origine Arabicas, vix cognoveris.

Quod autem noſtras Æthiopicas ſpectat, in nonnullis 8
nomine quidem: figurâ verò nullatenus cum Hebraicis hodiernis conveniunt, ut ſi has ſpectes, dicendum ſit, Æthiopes cultum neque ſacrum neque profanum ab Iſraelitarum gente accepiſſe. At cum *Samaritanorum characteribus*, quos 9
2,3,46. multi judicioſiſſimi viri pro primævis, & genuinis veterum Hebræorum elementis agnoſcunt [b], aliqualem convenientiam habere videntur. Tametſi pleraſque, niſi valdè diſtor- 10
queas & invertas, ſibi invicem aſſimilare non poſſis. Eos conjunctim ob oculos hîc ponemus:

	Samar.	*Æthiop.*		*Samar.*	*Æthiop.*
Aleph	ࠀ.	አ: Alf.	Lamed	ࠋ.	ለ: Lavvi.
Beth	ࠁ.	በ: Bet.	Mem	ࠌ.	መ: Maj.
Gimel	ࠂ.	ገ: Gaml.	Nun.	ࠍ.	ነ: Nahas.
Daleth	ࠃ.	ደ: Dant.	Samech	ࠎ.	ሰ: Saat.
He	ࠄ.	ሀ: Haut.	Ain	ࠏ.	ዐ: Ain.
Wau	ࠅ.	ወ: Wavv.	Pe	ࠐ.	ፈ: Af.
Zajin	ࠆ.	ዘ: Zaj.	Tzode	ࠑ.	ጸ: Tzadai.
Cheth	ࠇ.	ሐ: Hharm.	Kuf	ࠒ.	ቀ: Kof.
Teth	ࠈ.	ጠ Tait.	Resh	ࠓ.	ረ: Res.
Jod	ࠉ.	የ: Jaman.	Shin	ࠔ.	ሠ: Saut.
Caf	ࠊ.	ከ: Caf.	Tau.	ࠕ.	ተ: Tavvi.

Quamquam non certum quoddam Alphabetum Samarita- 11
num ſecutisſimus; ſed ex diverſis figuris, quas Clariſſ. *Waltonus* in apparatu Bibliorum polyglottorum habet, eas ſelegerimus, quæ noſtris Æthiopicis ſimiliores videbantur.[c] Ve- 12
riſimile tamen crediderim, autorem literarum Æthiopicarum (quem hucusque incompertum habeo) & literarum illarum antiquarum, & Græcarum veterum cognitionem aliquam habuiſſe; at eas non, veluti manu traditas, in cer- 13
tum ſacrorum uſum accepiſſe, ſed ex ingeniô ſuô ad uſum linguæ Æthiopicæ, recipiendis vocalium notis, formaſſe & ordinaviſſe. Id enim alius ordo: alia punctorum lectionis- 14
que ratio, contra Orientalium morem, à ſiniſtra ad dextram: denique Græci numerorum characteres ſatis indicant; ut ex tabula hîc adjectâ videre eſt. Pervetuſtas autem eſſe ex eo li- 15
quet, quôd characteres diverſi eundem valorem habeant; veluti ሀ: ሐ: & ኀ: H. ſimplex: ሠ: & ሰ: S. purum & ſibilans: አ: & ዐ: A nudum: ጸ: & ፀ: Tz. Æthiopicum. Quæ ſono hodie 16
non

b) Walton in apparatu Biblior. Polyglott. Proleg. III. §. 29. & ſeqq.
c) P. II. *de Nummis &c.* in ſupplem. p. 38.

non differunt, & ideo ab Habeſſinis in ſcribendo ferè promiſcuè uſurpantur. Olim autem differenter ſonuiſſe puto; quia non probabile videtur, repertorem uni ſono duas vel tres fi-
17 guras accommodare voluiſſe. Deinde non ſimul, neque eo-
18 dem tempore repertæ fuerunt. Nam π. Græcorum vel P. Latinorum, Æthiopes, æquè ac reliquæ [d] cognatæ Orientales linguæ, olim non habuerunt, ſed pro eo, vel peregrino ſuo ጰ: *Pait*, ut ጴጥሮስ: ጳውሎስ: *Petrus, Paulus*, vel literâ በ: B. mo-
19 re Arabum uſi fuerunt; hi enim dicunt & ſcribunt بطرس *Betrus*, بولس *Baulus*, ابركسيس *Ibraxis*, πρᾶξις, *Praxis* (ſcil. Apoſtolorum.)

20 Quin etiam priſci Germani literâ P. caruerunt. Quare in peregrinis vocabulis, niſu quodam uſi, F. ſimul protulerunt, ut: Papa Pfaff. Palus Pfaal. Pavo Pfau.
Pepo Pfeben. Pondo Pfund. Præbenda Pfründ.
& innumera alia: vel *B.* pro *P.* uſurparunt, ut Babenberg hodie Bamberg pro Papenberg/Papæburgum: Bapſt ex Græco
21 Παππᾶς. Tandem Habeſſini & literam ፐ: *Pa* receperunt, &
22 ultimô locô elementis ſuis addiderunt. Poſtquam verò *Amharica* lingua vernaculæ locum occupavit, ſeptem novi characteres addendi fuerunt, quibus vocabula hujus dialecti fortè occurrentia exprimerentur; de quibus in rudimentis illius 1, 15, 21.
23 linguæ pluribus agemus. Præter has nullas alias, neque in libris ſacris, neque profanis, habent literas. Liber conciliorum, ante 240. annos ſcriptus, quem Romæ extare diximus, nullum alium characterem habet; ut planè mirari cogar, quid boni illi ſacerdotes Habeſſini Romæ degentes, homines aliàs ignorantiſſimi, P. *Athanaſio Kirchero* [e] de duplici charactere 3, 4, 31.
24 fabulati fuerint: *Antiquo Suriano, & ſancto Sacerdotes & doctiores uſos: hoc autem noſtro vulgari & communi in hunc*
25 *diem omnes Habeſſinos promiſcuè uti.* Ubi autem extant tales Æthiopici libri charactere Suriano ſive Chaldaico ſcripti? Quando, & cur libri ſacri noſtro vulgari charactere ſcribi cœperunt? Nihil tale certe ab ullo probato viro aliàs dictum vel ſcriptum reperitur.

d) Multi docti viri Dagesh lene pro invento Maſorethico habent; aliàs enim LXX. interpretes, qui & ipſi Judæi fuerunt, פ Hebræorum initiale, quod nunc *Pe* pronunciamus, per π, & non per φ enunciaſſent in vocibus פֶּלֶג φαλὲγ, פַּרְעֹה φαραώ, & innumeris aliis, quæ Judæi hodie pronunciant Peleg. Par-oh, & ita porrò.
e) In Prod. Copto. cap. III. p. 47.

CAP.

CAP. II.

De Libris & Eruditione Æthiopum.

1. *Libri* non ſacri Æthiop. recenſentur. 6. *Studia* qualia. 7. Leges ſcriptæ nullæ. 8. Miſera *medendi* ratio, 12. etiam cùm *Rex ægrotat.* 15. Nec melior *Philoſophiæ* peritia. 16. De mixtura *elementorum* in corpore humano. 23. Duas *animas* aſſerunt. 30. In *Matheſi* aut abſurdi ſunt, aut rudes. 35. *Poeſin* amant, ſed *ſacram* tantùm, 38. quæ tota *Rythmica.* 39. Genera varia. 40. *Ænigmata & proverbia.* 41. *Lingua Latina* cupidi ſunt: ſed 42. *Patres* eam docere noluerunt. 45. *Arabica* frequens eſt apud illos. 49. Epiſtolaris ſtylus.

PRæter libros ſacros paucos alios habent. Vana enim 1
prorſus ſunt, quæ de Bibliothecâ X. millium voluminum Jac. Baratti nugatur.[f] Pauci nobis innotuerunt, videlicet:

2,3,30. ክብረ፡ነገሥት፡ *Gloria Regum.* De quo in præcedentibus egimus. Neſcio an ſit ille, de quo P. *Tellezius* ſcribit, quòd ſummæ apud Habesſinos ſit autoritatis, & alterum quaſi Evan-
Alv.c.37. gelium: eumque in Baſilicâ Axumenſi aſſervari. In eo hiſtoria Reginæ Sabæ, aliæque plures leguntur, ab Habesſinis fide dignisſimæ judicatæ.

መጽሐፈ፡ታሪክ፡ *Chronicon.* Allegatur à Rege *Claudio* in 2
confesſione Fidei ſuæ.

መጽሐፈ፡ፈላስፋ፡ *Liber Philoſophiæ.* Æſtimatur in Æthiopia.

1,15,34. ሰዋስው፡ *Scala*, Vocabularium, de quo ſupra. In eo vo- 3
cabula difficiliora Amharicè vel Arabicè, ſed infelicisſimè & ſæpè perverſè exponuntur; ut exemplum ſequens de gemmis docet; Gregorius id mihi miſit:

ኢያስጲድ፡በኦሪት፡ወበአቡ፡ቀለምስ፡በዓረብ፡ያሽብ፡ኅብሩ፡ጸዐዳ፡ወቀይሕ፡፡	*Jaſpis* in Pentateucho & Apocalypſi. Arabicè eſt يشب Color ejus albus eſt & ruber. 4
ሰንፔር፡በኦሪት፡ወበአቡ ቀለምስ፡ወበዓረብ፡ዐቂቅ፡ኅብሩ፡ከመ፡ፍሕም፡፡	*Sapphirus* in Pentateucho & Apocalypſi. Arab. عقيق Color ejus eſt inſtar prunæ. 5

Carbunculum, quem hodie *Rubinum* vocant, intellexit. Plu-
(3) ra in Commentario noſtro dabimus.

Nulla,

f) Vrretæ viſum non fuit operæ pretium, tam modeſtè mentiri: Celeberrimas Bibliothecas, ait, quotquot unquam famam habuerint, nihili eſſe reſpectu Bibliothecæ Presbyteri Johannis. Libros eſſe innumerabiles & non habere numerum (ſic loquitur) pulcherrimè compactos & ornatiſſimos. Multos Patriarcharum, Salomonis &c. nomina præ ſe ferre. Exploditur à Nic. Godign. L. I. c. 17. Et tamen Galleſius, qui de Bibliothecis noviſſimè ſcripſit, id refert pag. 141. in edit. Pariſ. 1680. Idem p. 126. ait: In Bibliotheca Cancellarii Seguierii plures quàm in ullâ aliâ Bibliothecâ Æthiopicâ dari Libros Æthiopicos.

6 Nulla, præter eruditæ ſuæ linguæ rerumque ſacrarum, ſtudia tractant. Plerique ſatis habent, ſi legere & ſcribere ſciant; idque vel parentes liberos ſuos docent: vel monachi mercede
7 conducti. Nullas leges ſcriptas habent; conſuetudine & moribus majorum jus & fas omne æſtimatur: & arbitrio judicis lites pleræque definiuntur.

8 Medendi ratio apud eos prorſus eſt deploranda; ſecan-
9 do & urendo homines, ceu equos, curant. Ictero medentur ferro arcuato, & candenti, circa juncturam brachii ſemicirculum facientes, cui parum goſſipii ſuperimponunt, ut humor vitioſus tamdiu deſtillet, quoadusque invaletudo abie-
10 rit. In plurimis morbis quilibet ſibi medicus eſt. Herbas
11 quas à parentibus ſuis utiles eſſe cognovit, adhibet. Sunt apud eos qui putant, nihil intereſſe, an Medicorum & Pharmacopolarum operâ, vel ſine eâ moriantur, ſe interim tam
12 gravibus expenſis opus non habere. Si Rex ægrotat, accedunt, quaſi per pietatem ſciſcitantes, *Quid illi doleat? aut quo morbo laboret?* ac ſi quis eodem morbi genere laboraverit, quô pactô convaluerit, narrat, atq; ſic eadem omnibus ſalu-
13 bria eſſe opinantur. Quod ſi peſtis fortè cœperit, deſerunt domos atq; villas, ac in montes cum armentis ſuis ſe recipiunt,
14 fugâ remedium quærentes. Febrem tertianam torpedine piſce curant, cruciatu ineffabili, ut ſupra retulimus. Vulnera myrrhâ ſanant, quæ illic eſt communiſſima.[g] 1, 11, 14.

15 Non quidem adhuc videre mihi contigit *librum Philoſophiæ*, quem paulo ante nominavi, ſed non valdè argutos Philoſophos eſſe, ex diſputationibus eorum Theologicis ap-
16 paruiſſe, *Tellezius* autor eſt: Ne Phyſicæ quidem ullam 3, 9, 48. idoneam peritiam habent, ut cuique libros eorum legenti palam fit. De mixturâ quatuor elementorum in creatione hominis, ut & de animâ humanâ autor *Organi* ſequentia Lud. Lat. x. tradit; ex quibus videre eſt, quo pacto ſoleant philoſophari:

17	መንክረ፡ ገብረ፡ እግዚአብሔ	*Miraculum fecit Deus, dum crea-*
	ር፡ አመ፡ ለሐኮ፡ ለአቡነ፡ አዳ	*vit patrem noſtrum Adamum, &*
	ም፡ ወገብሮ፡ እም ፬ጠባይዕ።	*formavit eum ex quatuor elemen-*
18	ቶስሐ፡ ጠባይዐ፡ ከመ፡ ኢይት	*tis. Miſcuit elementa, ita tamen*
	አበዩ፡ በበይናቲሆሙ፡ ፩ ምስ	*ut non diſcordarent inter ſe. Pri-*
	ለ፡ ካልኡ፡ ወሣልሥ፡ ምስለ፡	*mum cum ſecundo, & tertium cum*
	ራብዕ። ቶስሐ፡ ርጡበ፡ ምስ	*quarto: miſcuit humidum cum*
	ለ፡ ይቡስ፡ ወመዉቀ፡ ምስለ፡ ቈ	*arido, & calidum cum frigido: in-*

g) Epiſt. Alph. Mend. ad B. Tellez.

ፈር፡፡ ዘኢይትረአይ፡ ምስለ፡ዘ
ይትረአይ፡፡ ወዘይትገሠሥ፡ ምስ
ለ፡ ዘኢይትገሠሥ፡፡ ክልኤተ፡ገ
ብረ፡እምዘይትገሠሥ፡ ወክልኤ
ተ፡እምዘኢይትገሠሥ፡፡ ሠለስ
ተ፡ ገብረ፡እምይቡስ፡ወአሐ
ደ፡እምርጡብ፡፡ ሠለስተ፡ገብ
ረ፡ እምዘይትረአይ፡ ወአሐደ፡
እምዘኢይትረአይ፡፡ ሠለስተ፡
ገብረ፡እምቍረር፡ ወአሐደ፡
እምውዑይ፡፡ አእመረ፡ ኔደቂ፡
ኄበ፡ ዘየኀድር፡ ጽርሐ፡ወለስተ
ኖደፌ፡ መእዝኒሁ፡ ለቤት፡ በ፬
ጠባይዕ፡፡ ወሶበ፡አእመረ፡ኀፅ
በ፡ከመ፡ኢይክል፡ልሕኰት፡ተ
ሐውሶ፡ ወኢነቢብ፡ ዘእንበለ፡
Gen.2,7. ቱስሕት፡ መንፈስ፡ ዘእምኔቤ
ሁ፡ ነፈሐ፡ ውስተ፡ ገጹ፡ ወረሰ
ዮ፡ ነባቤ፡ ወዘይትሐወስ፡፡ በከ
መ፡ ትቤ፡ ቅድስት፡ ኦሪት፡ ነፈ
ሐ፡ውስተ፡ገጹ፡ለአዳም፡መንፈ
ስ፡ ሕይወት፡፡ ወኮነ፡ እጓለ፡እ
መሕያው፡በመንፈስ፡ሕይወት፡
ወበእንተዝ፡ኢትመውት፡ነፍስ፡
Math.10,28. ምስለ፡ሥጋ፡፡ እስመ፡እምአ
ፉሁ፡ ለእግዚአብሔር፡ ወፂአ፡
ተቶስሐት፡ምስለ፡ሥጋ፡፡ በከ
መ፡ ይቤ፡ እግዚእነ፡ በወንጌል፡
ኢትፍርህዎሙ፡ ለእለ፡ ይቀት
ሉክሙ፡ ሥጋክሙ፡ ወለነፍስክ
ሙሰ፡ ኢይክሉ፡ ቀቲሎታ፡ ወዘ
ይቤሰ፡ኢትቅትል፡ነፍስ፡ በእን
ተ፡ደመ፡ነፍስት፡ይቤ፡፡ እስመ፡
፪ነፍሳት፡ ሀለዋ፡ ኄበ፡ሰብእ፡
አሐቲ፡ መንፈስ፡ ሕይወት፡ ዘወ
ፅአት፡እምአፉሁ፡ ለእግዚአብ
ሔር፡ወኢትትኌለቍ፡ምስለ፡ጠ
ባይዕ፡ወኢትመውትኒ፡፡ወአሐቲ፡
Gen.9,4. መ፡ ደመ፡ነፍስት፡ ይእቲ፡እምጠ
ባይዕ፡ወይእቲሰ፡መዋቲት፡፡ ወበ
እንተዝ፡ ይቤ፡እግዚአብሔር፡
ኢትብልዑ፡ ምስለ፡ደም፡ እስ
መ፡ ደም፡ነፍስትክሙ፡፡ ወዓምደ፡ ቤቱሰ፡ ለእግዚአብሔር፡መ

viſibile cum viſibili, palpabile cum
impalpabili: duo fecit ex palpabili,
& duo ex impalpabili. Tria fecit 19
ex arido, & unum ex humido: tria
fecit ex viſibili, & unum ex inviſibi-
li: tria fecit ex frigido, & unum ex
calido. Noverat Architectus ubi
conſtituendum eſſet penetrale, &
fundavit angulos domus in qua-
tuor elementis. Cumque ſciviſſet, 20
quòd fictile ſe movere non poſſet,
neque loqui ſine mixtione ſpiritus
ex illo profecti. Ideò inflavit in fa-
ciem ejus, & fecit ipſum rationa-
lem & moventem ſe. Quemadmo- 21
dum dicit ſancta Lex: Inſpiravit in
faciem Adami ſpiraculum vitæ, &
factus eſt homo per ſpiritum vitæ.
[h] *Propterea non moritur anima*
cum corpore, quoniam ex ore Do-
mini egreſſa, mixta fuit cum cor-
pore. Quemadmodum dicit Do- 22
minus noſter in Evangelio: Ne ti-
meatis illos qui interficiunt cor-
pus, animam autem non poſſunt
interficere. *Quod autem dixit:*
Non occides animam; *de anima*
ſenſitiva dixit, quoniam duæ ani- 23
mæ *ſunt in homine, una eſt* ſpiritus
vitæ, *qui egreſſus eſt ex ore Dei, nec*
numeratur inter elementa: nec mo-
ritur unquam: altera autem eſt
ſanguis corporis (*i. e.* anima ſenſi-
tiva *quæ* (ortum ſuum habet) *ex*
elementis, atque illa mortalis eſt.
Quamobrem dixit Deus: ne com- 24
edatis carnem cum ſanguine; *quo-*
niam ſanguis animam ſenſitivam
efficit. At columna domus Dei ſpi-
ritus

h) በመንፈስ፡ ሕይወት፡ in Mſſ. non aliter legitur. በ፡ autem ſignificat *Per*; cauſam. Quaſi vigore hujus ſpiritus vitalis homo factus fuerit.

ንፋስ:ሕይወት:ወአቱ።ወእም
ከመ:ወጽአ:እንከ:መንፈስ:
25 ሕይወት:ትከውን:በድን:ሥጋ:
ወበእንተዝ:አርኰሰት:ኦሪ
26 ት:በድነ:እስመ:ወፅአ:እምኔ
ሁ:መንፈስ:ሕይወት:: ወበኀ
ቤነስ:በድን:ክርስቲያናዊ:ን
ጹሕ:ወእቱ::እስመ:ተቶስሐ:
ሥጋሁ:በደመ:መለኮት::ወጸ
ጋ:ጥምቀትኒ:ኢየአትት:እም
27 ሁ: ወበእንተ:በድነ:ሥጋሁ:
ለወልደ:ድንግል:ይቤ:ዳዊት:
ወገደፉ:እኅዊሆሙ: ከመ:በድ
ን:ርኩስ፤ ዝብሂል: ኢያእም
ርዎ:ከመ: ቅዱስ:ወእቱ:: እ
ስመ:እኅዊሁ:እሙንቱ:ሕዝበ
አይሁድ: እመንገለ :እሙ: ወ
ልማዶሙ: በወስተ: ሕግ: አር
ኩሶ:በድን::

ritus vitæ *eſt. Poſtquam verò exiit* ſpiritus vitæ *corpus fit cadaver. Propterea Lex immundum pronunciavit cadaver, quoniam ex eo egreſſus eſt* ſpiritus vitæ. *Apud nos autem corpus exanime* Chriſtianum *mundum eſt, quoniam commixtum fuit corpus humanum ſanguine divinitatis. Gratia quoque baptiſmi non diſcedit ab illo. Et de cadavere corporis Filij Virginis dixit David:* Abjecerunt fratrem ſuum ſicut cadaver immundum. Pſ. Æth. 37.31. *Hoc eſt: Neſciverunt quòd ſanctus eſſet. Quoniam fratres ejus erant Judæi, reſpectu matris ejus. Statutum autem illorum in lege erat, immundum judicare cadaver.*

28 Mirum eſt Habeſſinos, qui duas in Chriſto naturas, in unâ
hypoſtaſi realiter unitas, intelligere non poſſunt: duas in ho-
29 mine animas animo concipere poſſe. Mirum verò non eſt,
ſi conſideres dari etiam aliquos, qui tres in homine animas
fingant, cum plures fingere poſſent, ſi unamquamque facul-
tatem animalem pro anima habere velint.

30 Verùm enim verò, hæc atque alia talia interpretatio-
nem & excuſationem admittunt; atquæ de *ſyſtemate mundi*
& aſtrorum motu vulgus credit, ea prorſus abſurda & indi-
31 gna relatu ſunt. *Tellurem* globum rotundum eſſe, & in me-
dio aëris liberè ſuſpendi, pro inſigni fabula habent. Quid di-
cturos putas? ſi *planetas animalia* eſſe, & loco ſolis ſemper
ſtantis, vaſtiſſimum cœli ſpacium volutando ſe perambula-
re docueris: & *antipodum* pedes noſtris obverſos aſſeverave-
32 ris. Certè illos in cœlum neceſſariò caſuros jurabunt. In quo
tamen ſimplicitatem illorum non irriſeris, quia & nonnul-
33 li Sancti Patres, graves viri, antipodes negaverunt. *Solem*
autem per feneſtram quandam abire & redire, dum occidit
vel oritur, ſimpliciſſimi mortalium ſomniant. Quâ verò viâ
ſubtus terram transeat, ſolliciti non ſunt. Sapientiores tamen
in eo videri poſſunt Muhammede, divino illo ſcilicet Musli-

1) Verſus hic in Codicibus noſtris non reperitur, olim autem in Codicibus Græcis & Latinis extitiſſe Ambroſius teſtatur. Vide Flam. Nobilii not. ad hunc locum.

morum Prophetâ, qui illum in puteum quendam cubitum ire ſcribit. Pro magnô Philoſophô habitus fuit Gregorius 34
meus, quòd convexum quoddam ex chartâ inſtar cœli confecisſet, cui intus grana tritici agglutinaverat, repræſentandis primæ magnitudinis ſtellis, quo converſo oſtenderet, cœlum, circum terram aëre circumdatam, moveri.

Cæterùm inter artes liberales *Poëſin* maximè amant, ſed 35
ſacram duntaxat: Ethnicam meritò deteſtantes. Oppido 36
mirabatur Gregorius, quòd poſt ſublatum gentilium Deorum cultum, dirutaque idolorum templa, non ſimul libri & carmina, quæ de illis agunt, radicitus fuerint deleta. Neque 37
enim par eſſe, ut Chriſtiani fabulas de Deaſtris ſæpe turpes legant, multò minùs ut illas imitentur, atque exinde præcipua carminum ſuorum ornamenta petant; cùm omne veſtigium tam fœdæ idololatriæ Chriſtianis oporteat eſſe abominationi. Carmina verò Æthiopum in meris conſiſtunt *Rhythmis*; 38
ſi Rhythmos vocare licet conſonantes ejusdem ordinis verſum finientes, quamvis vocalibus diſſonantes. Præter eos
(6) vix ullum obſervari poteſt metrum. Genera varia habent, 39
prout in proſodiâ, novæ Grammaticæ noſtræ adjectâ, fuſiùs
(7) docebimus. *Ænigmatibus* etiam atque *proverbiis*[k] delectan- 40
(8) tur, quorum aliqua in commentario noſtro reperies.

2,14.3. Ingenio autem docili præditos eſſe Habeſſinos ſupra 41
memoravimus; atque eam ob cauſam eruditionis cupidiſſimi ſunt, multumque fatigaverunt Patres Societatis, ut pueros ſuos Latinè docerent. Verùm illi magis in docendâ reli- 42
gione *Latinâ*, quàm *linguâ* occupati fuerunt, & pauciores numero docendæ linguæ vacare non poterant. Difficulta- 43
tem autem rei inſuperabilem, & maximam linguæ Latinæ ab Amharicâ diverſitatem prætexuerunt. Negari ſanè ne- 44
quit, eum, qui de arte Grammaticâ nihil unquam audivit,
(9) difficillimè doceri poſſe, ut mihi cum Gregorio contigit. Ha- 45
beſſini enim ſolo uſu linguas diſcunt, maximè *Arabicam*, quæ cum inter mercatores vicinos: tum inter Muhammedanos Regi ſubjectos, & inter aulicos frequens eſt, eâque in literis Regiis ad exteros utuntur. Arabes ipſi, ut ſunt propagan- 46
darum fabularum ſuarum inter Chriſtianos ſtudioſiſſimi, eas Arabicè ſed Æthiopicis literis deſcribere ſolent, ut eò faciliùs
ſim-

k) Supra 1,7,14. b. not. ſequentis proverbii meminimus: አድጋሬት፡ኰሕል፡የኅልቁ፡በብሌን፡ወበሰዓሁ፡ሀደማሁ፡ለብእሲ፡ለሀለታት። Montes *Kohol* conſumuntur ſpecillo oculario: & ita tempus præfinitum hominis conſumitur diebus. Vide proverbia Petræi poſt Jon. Proph.

47 ſimplicioribus imponant. Exemplum in Grammaticâ no-
ſtrâ dedimus, & in Comment. rurſus dabimus: ut & quomo-
48 do Cophtitica Æthiopicis literis ſcribantur. Epiſtolas privati (10)
raro ſcribunt; nec rationem mittendi ſciunt. Si quis verò
ſcribere velit, ad *ſcribam regionis* ſuæ, qui ጸሐፌ : ሀገር : voca-
tur, abit, & pro mercede certâ epiſtolam ſibi componi curat.
49 Quo pacto verò eas exarare ſoleant, ex epiſtolis Gregorii ad
50 me datis liquet. Earum diverſa ſunt exordia, in his enim (11)
præcipuum ornamentum ponunt, ut ferè cæteri orientales;
quia tantò pulchrior cenſetur epiſtola, quantò pulchrius fu-
erit exordium.

CAP. III.

De nominibus hominum apud Habeſſinos uſitatis.

1. Nomina propria *ſignificativa* ſunt, 2. non *appellativè* exponenda. 3. Plerumque à *ſacris* vocabulis deſumta, *Trinitatis* &c. 4. *Chriſti*: 5. *Mariæ* &c. 7. *Ethnica* deteſtantur. 9. *Fœminarum* nomina. 10. Cum *Arabicis* communia. 11. Quædam peculiaria.

1 Nativa Habeſſinorum tàm virorum quàm fœminarum
nomina, quæ non cum cultu ſacro ex Hebræâ vel Græ-
câ linguâ: aut à Coptis vel Arabibus ad eos venerunt, veluti
ዳዊት: *David*: ያዕቆብ: *Jacobus*: እንድርያስ: *Andreas*: ቴዎድሮስ:
2 *Theodorus*: ጎርጎርዮስ: *Gregorius*, ſignificativa ſunt omnia.[1].
Igitur ſi fortè pro appellativis accipias, ſenſum mirè turbare (12)
atque confundere poſſunt. Quamobrem operæ pretium
exiſtimavimus nonnulla hîc exponere, ex quibus reliqua fa-
3 cilè conjici poterunt. Quæ articulum ዘ: notam Genitivi, præ-
miſſum habent, ea vel devotionem, vel ſubjectionem ali-
quam denotant, ut:

ዘሥላሴ:	*Zaslaſſe*, Trinitatis; ſcilicet ſubjectus, vel S.S. Trinitati devotus.	
ዘክርስቶስ:	*Zachriſtos*. Chriſti; h.e. Chriſto devotus.	
ዘወልደ: ማርያም:	*Zawalda Marjam*, Filii Mariæ	famulus vel addictꝰ.
ዘማርያም:	*ZaMariam* Mariæ	
ዘድንግል:	*Zadenghel* Virginis	
ዘሚካኤል:	*ZaMichaël* Michaël	
ተክለ: ሥላሴ:	*Planta Trinitatis*	

4 Sat multa cum nomine Chriſti componuntur, ut:

1) Quædam etiam mirè corruperunt; ex. gr. ናኦድ: *Naod* eſt Græcum ἀώδ. Jud. 3. 15. quod eſt ex Hebræo אהוד. Æthiopes verò ΤΟΝ ΑΩΔ audientes vel legentes, N. articuli, nomini ipſi præfixerunt.

ገብረ: ሥእለ: ጸጋ: አካለ: ተንሥአ:	ክርስቶስ: vel ወልድ:	*Gabra-Chriſtos*	Servus Chriſti [m]	vel *Filii κατ' ἐξοχὴν.*
		Seela-Chriſtos	Imago Chriſti	
		Tzaga-Chriſtos	Gratia Chriſti [n]	
		Acala-Chriſtos	Subſtantia Chriſti	
		Tenſaa-Chriſtos	Reſurrexit Chriſtus	

Quę in ſermone contractè pronunciantur; nempe *Gabraxòs, Seelaxòs Tzagaxòs, Acalaxòs, Tanſeaxos.* 5

Vt & cum nomine *Maria* vel *Virginis*, ut:

ሀብተ: ተክለ: ማኅፀንተ: ላእከ: ዐጽፈ: ሠርጸ:	ማርያም: vel ድንግል::	*Habta-Mariam*	Donum	*Maria* vel *Virginis.*
		Tecla-Mariam	Planta	
		Mahtzenta Mariam	Depoſitum	
		Laeca-Mariam	Famulus	
		Atzfa-Mariam	Tunica	
		Serza Denghel	Germen	

Vel cum aliis ſacris nominibus, ut: 6

ጸጋ:ዘአብ:	*Tzaga-zaab* Gratia patris.
ፍቁር:እግዚእ:	*Fekur-Egzi-e* Dilectus Domini.
ኢየሱስ:ሞአ:	*Jeſus-Moa* Jeſus vicit.
ክፍለ:ዋሕድ:	*Kefla-Wahed* Portio unici ſc. Filii Dei.
ዐምደ:ጽዮን:	*Amda-tzejon* Columna Sionis.
ተስፋ:ጽዮን:	*Teſfa-tzejon* Spes Sionis.
ዘርአ:ያዕቆብ:	*Zer-a-Jacob* Semen Jacobi.
ዘርአ:ዮሐንስ:	*Zer-a-Johans* Semen Johannis.
በኃይለ:ሥላሴ:	*Zabaila-Salus* Virtute Trini.
በኃይለ:ሚካኤል:	*Babaila-Micaël* Virtute Michaëlis.

Quippe non putant decere Chriſtianos Ethnicorum nomina liberis ſuis imponere. Eos enim nominis, quod illis cum aliis ſanctis aut claris viris commune eſt, & exinde officii & muneris ſui commonefaciendos eſſe. Nomen etiam *Homodei,* Italis notum, ሰብእ: ወአምላክ: Seb-Waamlac, i.e. *Homo & Deus* hîc reperitur. 7 8

Fœminarum nomina ſunt: 9

መለኮታዊት:	*Malacotavvit* Divina.
ወንጌላዊት:	*Wangelavvit* Evangelica.
አመተ:ክርስቶስ:	*Amataxos* Ancilla Chriſti.
ሮማን:ወርቅ:	*Romana Wark* Malum punicum aureum.

Cum Arabibus & Cophtitis multa quoque communia habent nomina, ut: 10

بازان ባዝን: *Bazenus.*
ابرهة አብርሃ: *Abreha.*
اصبحة አጽብሐ: *Atzbeha.*

Dantur tamen & peculiaria quædam, ut ሱስንዮስ: *Susnejos, Susneus.* Quod autores mirè corrumpunt *Sacinos, Socignos.* ſcribentes. 11

m) عبد المسيح Abd'-elmeſih, χριστόδουλος.

n) Niſi ſecundum Amharicam ſignificationem exponere velis *Donum Chriſti* & ጸጋ: ዘአብ: Tzaga-zaab. *Donum patris*, quod meliùs quadrare videtur.

CAP.

CAP. IV.

De re domeſticâ Habeſſinorum, matrimoniis, victu, amictu, habitatione & ſepulturâ.

1. *Matrimonia* Chriſtiana. 2. *Polygamia* legibus civilibus licita, Eccleſiaſticis non. 4. *Divortia.* 5. Ritus *nuptiales* 6. ex *Alvarezio.* 7. *Benedictio* ſacerdotalis. 8. Victus *caro* bubula *cruda* vel ſemicocta: 10. *herbaque* à bobus *ſemidigeſta.* 12. *Panis* qualis? 13. *Pecuaria.* 14. *Butyri* conficiendi: 15 & *molendi* modus difficilis. 16. Veſtium lotura. 17. *Potus* poſt cibum. 18. Hydromeli: 19. *zythus.* 20. *Veſtitus* tenuis. 21. Mira *parſimonia.* 22. *Nuditati* aſſueti. 23. Capillos 24. criſpant & butyro ungunt. 26. *Domicilia* vilia. 27. Domus Regiæ. 28. Mos lugendi mortuos. 29. Sepultura Regia ejusque pompa.

1 MAtrimonia Chriſtianò more contrahunt Habeſſini
2 cum ſingulis uxoribus. Plures ducere nullâ quidem lege civili prohibentur, id tamen pœnis eccleſiaſticis coercetur; quia Chriſtianorum inſtitutis, ſacrisque canonibus adverſatur. Propterea polygamos à ſacrâ cœnâ arceri diximus. 3,6,100.
3 In eâ autem ſunt opinione, quicquid Rempublicam aut privatorum ſecuritatem non lædat, nec ſecularibus pœnis
4 vindicandum eſſe. Neque etiam in divortiis faciendis ſcrupuloſi ſunt; ducendis dimittendisque uxoribus, pari facilitate; neq; aliam morum partem magis reprehendit *Tellezius*: L.2,18.& & quòd Patres Societatis id Habeſſinis indulgere noluerint, V.35.&39. inter cauſas defectionis à Romanâ Religione refert, ut ſupra 3,11,64. diximus.
5 *Ritus nuptiarum* tradere, non eſt pro dignitate hujus
6 operis: nec iidem in omnibus provinciis ſunt. Quos Alva- c.20. rez recenſet, nimirum ubi *genialis torus* ante domus fores ſtatutus à tribus Presbyteris, Halleluja concinentibus, circumitur: ubi ſponſorum abſciſſi *cincinni* commutantur, & ſimilia: Gregorius prorſus ignorabat, & fortaſſis in Tigrâ
7 tantùm uſitatos fuiſſe, dicebat. Scias tamen benedictionem ſacerdotalem ad perfectionem matrimonii inter omnes requiri.
8 *Victus* illis non tantùm vilis & exilis eſt, ſed etiam ab B.T.L.1.16. uſu noſtro alieniſſimus; cruda enim vel ſemicoctâ carne bu- & III.32.
9 bulâ avidè veſcuntur. Exemplum refert Franciſcus Alva- c.48. rez de Præfecto Hangotæ (*Angot-Ras*) qui ejusmodi *dapibus* excepit Rodericum Limæum Luſitanicum Legatum, ſed valdè nauſeantem. Quippe pro condimento additur fel; Id.B.T.P. tam corruptus eſt illorum guſtus, ut illis ſapiat tanquam mel. 42.
10 Pejus adhuc eſt quòd è ventribus boum mactatorum *herbas*

com-

comeſas & ſemidigeſtas pipere quidē & ſale probè conditas, tanquam præſtantiſsimum ſinapi appetunt; (ne in mortario 11 contundere opus habeant) quaſi herbæ ſalubres à bobus Æthiopicis meliùs quàm ab hominibus cognoſcerentur. Tale 12 *minutal*, quod illis appetitum, nobis nauſeam movet, nemo noſtrum illis facilè invidebit. Pane ſubcineritio ut plurimum utuntur, tenui, in modum placentarum, *Apas* vocant; de
2,12,9. quibus ſupra egimus.

1,10,5. Nationes aliquas diximus ſolâ re pecuariâ victitare. Pe- 13
(13) cudes ut multarum antiquarum gentium, ſolæ illarum opes ſunt; hinc victus & amictus, carnem earum edunt & lac bi-
2,7,51. bunt. Scenicus ille Rex Jacobus, in abſtruſis montium receſſibus latens, tres vel quatuor capras, tanquam culinam & cellam aliquam vivam, ſecum habuit. *Butyrum & caſeum* o- 14 ptimum, ubi temperatus eſt aër, conficere poſſunt; quô calidiores regiones aliàs carent, quia ob æſtum difficulter congelatur. Verùm idoneis vaſis deſtituti, non niſi magno labore cogunt, quippe in labro patulo lac tamdiu quatiunt, donec in butyrum coaguletur. Ita & *molendi modus* illis eſt difficil- 15 limus & laborioſiſſimus; catinum enim habent, cui grana
(14) imponuntur, metam verò manibus tamdiu verſant, quoad grana comminuantur, (ex quo datio veterum in piſtrinum intelligi poteſt) poſtea cribrant atque pinſunt panem: idque propriè fœminarum & ancillarum eſt officium, adeò ut etiam
(15) ſervos ad id cogere non poſſis. Viri contrà veſtes lavant co- 16 riaceas, vel etiam goſſipinas, ubi eas habent, lineæ ferè deficiunt; aliàs pellibus plerumque tecti ſunt.

Potus illis lautior eſt, epularum omnium complemen- 17
(16) tum. Id enim peculiare cum multis veterum habent, ut re-
B.T.p.42,b. motis demum menſis bibant; *plantandum priùs quàm irrigandū eſſe* dicentes; more calidiori climati vix convenienti, & Germanis noſtris minimè placituro, qui madida potu fercula magis amant. Potant autem in hilaritatem & confabulationes effuſi, quæ non citiùs quàm potus finiuntur. *Hydromeli* optimum conficiunt, ob copiam mellis, quod in 18 Habesſiniâ abundare diximus, inſtar vini inebriat, illi ጸጅ: *Tzed* vocant. Sunt etiam qui pro familiâ vilius faciant, quinque vel ſex aquæ partibus unam mellis miſcentes. Adhæc è 19 frugibus potum excogitaverunt: vel ab Ægyptiis facere di-
(17) dicerunt, ጸላ: vocant. *Zythum* rectiùs dixeris, quàm *cere-*

viſiam

viſiam, quia ſine lupulo coquitur. Propterea non durat. Al-
ba eſt & dulcis: Saxonicæ, quam Breyhan appellant, ſimilis;
20 cerevifia verò noſtra paulò amarior Gregorio videbatur. *Ve-
ſtitus* non minus tenuis eſt; ſoli Principes viri ſericis ſive bom-
bycinis utuntur: Clerici, aliiq; opulentiores goſſipinis. Pau-
periores ſeminudi, vel pellibus tecti, vix verenda operiunt;
quod & apud nobiliores & ſacerdotes ſæpe uſu venit. At ſine
ſubligaculo in templum vel ſanctuarium prodire, ſanè inde- (18)
21 corum: Europæis autem ſcandaloſum eſt. Nobiles tamen
geſtant femoralia, vel potiùs braccas, ad talos usque demiſ-
ſas; ſed mirâ parſimoniâ, cujus etiam Regem non pudet. B.T.I. 15.
Nam ad genua usque, quatenus videlicet tunicâ teguntur, li-
neæ vel vilioris telæ ſunt: inferiùs verò, quatenus conſpiciun-
tur, ex ſerico vel holoſerico, Damaſcenâ, aliâve precioſâ ve-
ſte fiunt: nec curant, quòd, dum ſedent, vel equos conſcen-
22 dunt, vilior appareat. Ob teporem aëris, maximè verò ob
paupertatem pueri puellæque ad pubertatem usque nudi in-
cedunt: ita nuditati aſſueti, poſtea adultiores facti pudori mi-
23 nus conſulunt. Quantum verò veſtium cultui decedit, tan-
tum capillorum ornatu ſupplere conantur, ut meritò dicere
24 poſſis, annus eſt priusquam pectant & comant ſe. Non cri-
ſpant ſolùm comam, quibus ea, quod rarum, rectior eſt, ſed
ungunt etiam; non certè balſamis, aut ambræ moſcíve oleis,
ſed butyro: non conſiderantes, quòd, qui ob fœtorem naſum
avertere coguntur, tam pulchrè nitentes capillos contem-
25 plari non poſſint. Ne verò tam nitida, tamque elegans *ca-
ſaries* noctu perturbetur, aut comprimatur, raro ſcilicet arti-
ficio, furcæ, cervicalis loco, collum inſerunt, ut caput liberè
pendeat. ſic vanitatem quieti anteponunt.
26 Haud minor paupertas in habitationibus eorum viſitur.
Caſtrenſes omnes (ut ſupra memoravimus) vel ſub tentoriis
vivunt: vel in ſtativis ex maceriâ & arundinibus mapalia con-
ſtruunt tumultuaria, quæ argillâ vel limo oblinunt, & ſtrami-
27 ne vel ulvâ tegunt, eaque motis caſtris relinquunt. levi da-
mno, ubique obviâ materiâ. Non multò meliores ſunt vil-
læ, vix contra irruptionem beſtiarum tutæ. Cafri ferarum
more ſub dio agunt; ubi nox eos manere coëgit. At Regum B.T.I. 22. in
domus duum generum ſunt; longiores ሰቀለ: *Sakalà:* at ro- fin.
tundæ, ſi paulo grandiores ſint, ቤተ:ንጉሥ:° *Domus Regis* vo-
cantur.

°) Tellez malè *Bebet-Nugus*, cum Beta-Negus pronunciandum ſit.

B. T. L. I. c. 16. Mortuos ſuos lugent flebili planè modô; pectus atque 28
os pulſant. Auditâ alicujus clari viri, vel boni amici morte,
illicò humi procumbunt, caput ſolo graviter affligentes.
Id. V, 37. Funus Susnei paucis referre operæ pretium videtur; ut, quo 29
pacto Reges Habeſſinorum ſepeliri ſoleant, cognoſcatur.
Corpus pretioſa veſte involutum & contectum è Dancazâ,
ubi tunc caſtra erant, in templum, cui Ganeta-Jeſus nomen,
efferebatur. Lectum præibant ſigna atque vexilla, non verſa, 30
ut apud nos, ſed erecta: nullisque figuris aut ſymbolis ornata,
ſed coloribus tantùm variegata. Audiebantur tympana pul-
ſu lento & triſti. Deinde tres equi ex optimis, quos equitare
ſolebat, magnificè inſtructi: & tanquam in ſolenni aliquo
feſto phalerati, ducebantur. Poſtea pueri nobiles, habitum 31
ejus, & inſignia regia, nempe coronam, cingulum, gladium,
haſtam, clypeum &c. geſtantes: eaque per vices inter ſe per-
mutantes, ſpectatores ad luctum & lachrymas provocare
ſtudebant. Ipſa Regina huic fini coronam mariti in capite
ſuo ſat longo ſpatio portavit. Ipſa, Filiæ, fœminæ atque vir- 32
gines nobiles, reſectis capillis, in mulis: Filius ſucceſſor cum
fratribus & reliquis aulicis, in equis equitantes, aut pedibus
incedentes ſequebantur. Omnes raſo capite, & pannoſis aut
detritis indumentis, loco pullæ veſtis, induti. Nulla funalia
neque faces per viam collucebant: nec candelæ in templo ar-
debant: nec quidquam in eo audiebatur, præter ploratus &
lamenta, donec corpus tumulo inferretur. Solummodò mo-
nachi nonnulli, prope valvas ſtantes, Pſalmos aliquot Davi-
dis legebant. Poſtridie Dancazam reverſi ſunt; quâ visâ de- 33
nuò ordinata fuit pompa: feretrum vacuum reportatum: &
juxta illud eques, Imperatoris habitu & ornatu: quem præ-
cedebat alius, galeâ & haſtâ, in equo phaleris inſigni, arma-
tus. Illic cohortes aliquot militum cum armis obviam vene- 34
runt, conclamationibus & ejulationibus acerbis dolorem
ſuum teſtantes. Primores Regni, aulæque proceres tento-
rium novi Regis ingreſſi, gemitus atque lamenta reſumſe-
runt: ac tandem gratulationibus & votis pro felici regimine
& proſpero rerum ſucceſſu actum hunc finiverunt.

CAP. V.

De artibus mechanicis, & opificiis.

1. *Opifices* ferè nulli. 2. *Judæi* textores ſunt & fabri. 4. Nullæ opificum ſocietates. 6. *Tubicinum* & *Buccinatorum* certæ ſunt familiæ. 7. *Architectura* olim cognita:

8. nunc

8. nunc oblivioni tradita. 10. *Comparatio* cum veteribus *Germanis*. 12. *Templa & Collegia* à Patribus Societatis exſtructa, & 13. inprimis *palatium Regis* more Europæo, admirationi fuêre. 15. Cupidi ſunt *bonarum artium*. 17. Quid *Rex Æthiopiæ* potiſſimum deſideret.

1 SEd nullâ re magis opus habent: & nullâ magis carent,
quàm opificiis; adeoque tot commodis vitæ humanæ de-
2 ſtituuntur, quot nos abundamus artibus. Judæi ferè ſoli
texturam xylini exercent: præterea haſtas & alia hujuſcemo-
di ferramenta fabricant; optimi enim fabri ferrarii ſunt. invi- *B.T.I,15.*
ſum aliàs Habesſinis opificum genus & probroſum.[p] cauſa
3 in incerto. Cæterùm quilibet ſibi ipſi neceſſaria parat, ſive
domeſticorum, ſive mancipiorum miniſterio; quod in tam
paupere hujus gentis œconomiâ facile eſt. Magnates autem
4 ſervos habent ad neceſſaria paranda idoneos. Nullæ igitur
opificum ſocietates hîc dantur, quæ in noſtris Rebuspubli-
cis tam frequentes ſunt: legesque in ſuum alumnorumque
ſuorum magis, quàm in Reipublicæ commodum faciunt.
5 Peritorum enim & imperitorum, æquorum & iniquorum
apud nos eadem eſt conditio; quia iisdem legibus conſtrin-
guntur: & veluti monopolium quoddam artis ſuæ exer-
cent, ut in illorum ditione ſint reliqui cives, & legibus illo-
6 rum quaſi parere cogantur. At in Habeſſiniâ, quam quisque
artem exercet, eam liberos ſuos docet: Tubicines & Bucci-
natores ſemper ejusdem familiæ ſunt, ſuamque ibi regionem *1,3,13.*
7 & certas ſedes habent. Architectura olim ſatis nota fuit,
ut ex ruinis urbis Axumæ, & magnificorum templorum è vi-
vis ſaxis excavatorum ſtructuris apparet, de quibus ante hac *2,5,10.*
8 dictum; at tranſlato ad Amharenſes Imperiô exolevit. Re-
ges enim deſertâ Axumâ, per crebra & longinqua itinera ca- *2,13,1.*
9 ſtris aſſueti, ſub tentoriis vivere maluerunt. Poſt Adelenſia
bella, & Gallanorum irruptiones, Habeſſini omnium ferè
bonarum artium obliti, cavernas & ſpeluncas montium ma-
10 gis, quàm ſplendida ædificia cogitaverunt. Planè igitur in *3,6,49.*
Habeſſinos quadrant, quæ *Tacitus* olim de noſtris Germanis *Germ.c.16.*
11 ſcripſit, cujus verba hûc applicabimus: *Nullas Habeſſinorum
populis urbes habitari ſatis notum eſt, ne pati quidem inter ſe
junctas ſedes. Colunt diſcreti atque diverſi, ut fons, ut cam-
pus, ut nemus placuit. Vicos locant non in noſtrum morem,
connexis & cohærentibus ædificiis, ſuam quisque domum ſpa-
tio circumdat, ſive adverſus caſus ignis remedium, ſive inſci-*

p) Gregorius id affirmabat ſubridens, & ajebat: *Simplicem plebem fabros ferrarios odiſſe tanquam igniſpices & alumnos inferni.*

tiâ ædificandi. Ne cæmentorum quidem apud illos aut tegularum uſus, materiâ ad omnia utuntur informi, & citra ſpeciem aut delectationem. At Patres Societatis, collegia ſua 12
Europæa animo agitantes, Architectum ex Indiâ ſecum adduxerunt: & repertâ calce, tot ſeculis Habeſſinis ignota, ex
B.T.IV,22. cæmentis templa & collegia ædificare cœperunt, eaq; muro circumdederunt, ſtupentibus miſeris Habeſſinis atque verentibus, ne in arces atque caſtella inexpugnabilia excreſcerent.
a,12,4. Sed ſummam admirationem injecit Palatium Regi ædifica- 13
Id.IV,13. tum; cujus præcipuus artifex fuit P. Petrus Pays, architectus & opifex æquè ſedulus, qui non ſolùm totum opus rexit, ſed
p.335. ipſe manum admovit, & opifices opus ſuum facere docuit.
Sic palatium extructum fuit; ad quod viſendum omnis ge- 14
neris mortales è longinquis oris advolaverunt. Magnum 15
autem deſiderium Habeſſinos habere opificiorum, ad pacis
A.1524. & belli uſus, conſtat ex epiſtola Davidis ad Johannem III.
Luſitaniæ Regem,[q] quâ petiit: *Typographos, armorum & gla-* 16
diorum fabricatores: Architectos, Fabros lignarios: Medicos & Chirurgos: Aurifabros, Metallarios, & Tegularios. Gemmarios non petiit, indiciò quòd lapillos Abaſſia non
haberet. Et Gregorius ab *Erneſtô* Saxoniæ Duce p.m. inter- 17
rogatus: *quid Rex Habeſſiniæ è rebus Europæorum potiſſimum exoptaret?* ጥበባት: reſpondit, i. e. *artes & opificia*; ſatis intelligens, neque mercaturam, neque alias bonas artes commodè coli & exerceri poſſe, niſi operâ opificum accedente.

CAP. VI.

De itineribus & profectionibus Habeſſinorum, & de ratione itineris in Habeſſiniam.

1. *Peregrinationes* hodie non ita frequentes, 3. ut olim; 4. ob *Turcas* infeſtos. 7. *Mulis* conficiuntur itinera. *Vehiculorum*, & 10. *Deverſoriorum* nullus uſus. 11. *Lepidus caſus* Romæ inter Habeſſinos & cauponem. 16. *Hoſpitalitas* Habeſſinorum, 17. aliàs Chriſtianis commendata. 20. *Iter* in Æthiopiam cur periculoſum. 22. Ejus *ratio*. 23. Quæ *loca terrâ* transeunda. 28. *Tutius* iter per *mare rubrum*. 29. Aliud *brevius*, 30. quo *Metropolita* utitur. 31. Aliud per *Oceanum*, 33. & portum *Baylur*. 34. *Zeylanus* intutus. 35. Ex multò magis alii.

IN tantâ tamen exoticarum rerum atque artium inopiâ Ha- 1
beſſini extra patriam ſuam ſponte non proficiſcuntur;
ignorantiâ peregrinarum linguarum atque regionum; neq; 2
enim

q) Reperitur in Alvarezio & Hiſpan. Illuſt. Tom. II. p. 1297.

enim Europęas nationes diſtinguere poſſunt: Francos omnes
vocant, & religionem Latinam colere autumant. Mercato-
res tantùm Anglos & Hollandos à Luſitanis discernunt. Nec
collybi, aut literarum curandarum rationem ſciunt. Adhæc,
periculoſiſſimis per tot deſerta itineribus, paupertate ſua de-
3 terrentur. Olim quidem frequenter ſacrum iter Hieroſolymã,
& exinde Romam ſuſcipiebant, cùm Mammalucci Ægypto
potirentur, quorum regimen æquius, & tutiora eo tempore e-
4 rant itinera. Nunc *Turcarum avaritiâ* omnia turbantur; Prę-
fecti illorum, homines plerumq; viles atq; ſordidi, qui Præfe-
cturas inſularum maris Rubri, vel ſuperioris Ægypti ære eme-
runt, ſine ullo juris & æqui ſenſu, iter facientes vexant, &
mercatoribus ſuccum & ſanguinem, hirudinum more, ex-
5 ſugunt; nullâ neque ſucceſſorum ſuorum, neque inſularium
aut ſubjectorum curâ, quamvis commercia planè interirent,
& ſocietas humana tolleretur; modò unus omnia, ſucceſſor
nihil adipiſcatur. tales Rectores pati coguntur miſeri illarum
6 regionum mortales. Rari igitur hodie ſunt Habeſſini Hie-
roſolymam tendentes; quamvis enim illic à Turcarum exa-
ctionibus paulò liberiores ſint, ab egeſtate eò magis vexan-
tur; nam reditus, à priſcis Habesſinorum Regibus conſtituti,
à Turcis pridem intercepti fuerunt, ut fame mori cogantur,
niſi eleemoſynis quæ modicæ illis in locis ſunt, ſuſtententur.
7 Cæterùm in Habeſſiniâ mulis tantùm itinera confici, ſupra 1,10,11.
diximus. Nec ullum animal, in tot confragoſis montibus,
hominibus ſarcinisque vehendis aptius, ubi nullus carrorum,
plauſtrorum, carpentorum, aliorumque vehiculorum uſus
8 eſt. Equi ad prælia & decurſus equeſtres ducuntur. Rhedas
noſtras mirabatur Gregorius. Eſſedum, quô ille mecum ve-
hebatur, ቤት: *Bèt*, Domum vocabat, optans, ut ſe talis do-
9 mus in Æthiopiam usque comitaretur. Magnates & opu-
lentiores omne inſtrumentum domeſticum in mulis ſecum
vehunt, ubi nox eos deprehendit, ibi tentoria figunt. Ignes Alv.c.25.
10 faciunt absterrendis feris. Pauperes mendicando regiones
peragrant. Nulla enim hoſpitia vel diverſoria uspiam dan-
tur. Cauponariæ ignari ſunt; ideò res lepida Romæ conti-
git. Habeſſini ſimpliciores, modò ex Oriente appulſi, animi
11 causâ in ſuburbio deambulabant. Ibi à caupone quodam
invitabantur. Illi invitationes nonniſi gratuitò fieri putantes,
hominis hoſpitalitatem primò mirantur: dein ſtudio pere-

grinarum rerum, & deſiderio videndi ſui id fieri cenſentes,
cauponam ingrediuntur, quicquid apponitur, bono & hilari
animo acceptant: tandem abire volentes, compoſitam ora- 12
tionem, & urbana verba meditantur, quibus unus ex illis,
linguæ gnarus, officioſas tam liberali hoſpiti gratias ageret,
eumque multis benedictionibus bearet. Cùm verò caupo 13
orationi parumper auſcultaſſet: neque ullam pecuniæ men-
tionem fieri audiret, verborum, quantumvis elegantium, per-
tæſus, *Domini! quis ſolvit?* interrogat. Illi attonitis ſimiles 14
reſpondent: *ſe non ſuâ ſponte cauponam ingreſſos, ſed ab illo,*
nullâ ſolutionis mentione factâ, invitatos: illumque, cibos &
varia vina apponentem, nihil pecuniæ ſtipulatum eſſe, ſe enim
illâ carere. At ludibrio habiti, pallia pignori relinquere coa- 15
cti, eaque Pontificis ære redimenda fuerunt, non ſine aulico-
rum irriſu.

Attamen non omnis hoſpitalitatis Habeſſini prorſus 16
ſunt expertes, quippe in pagis alternis vicibus hoſpites con-
ſtituuntur, qui pauperes peregrinantes ſuſcipiant. Et ſanè *ho-* 17
ſpitalitatis ſtudium Chriſtianis Apoſtolicâ doctrinâ ſummo-
pere commendatur, ut exules peregrini: belli, vel aliarum ca-
lamitatum causâ patriâ extorres, ſuſtententur. Nec charitati 18
Chriſtianæ defuerunt majores noſtri, *Xenodochia* magnifica
per Europam fundantes, atque reditibus ampliſſimis ditan-
tes; modò ubique legitimè in uſus, quibus deſtinati ſunt, ad-
miniſtrarentur.

Operæ pretium nobis videtur, itinera hoc loco deſcribe- 19
re, tam terreſtria, quàm maritima, quibus in Æthiopiam ve-
nitur. Difficillimum autem & moleſtiſſimum, plurimisque 20
periculis ſubjectum eſt iter terreſtre ex Ægypto in Habeſſi-
n.4. niam, cum ob Turcarum concusſiones, ut modo diximus:
tum ob vagarum nationum latrocinia, & cœli ſolique in- 21
temperiem; quamvis olim, cum regna & præfecturæ illorum
locorum meliùs eſſent conſtitutæ, ſatis frequentatum fuerit.
Dantur tamen adhuc hodie mercatorum *turmæ* (*caſilas* 22
vel *carovanas* vocant) qui, ſicut ego accepi, *Cairô* ſolventes,
navibus adverſo Nilo *Monſallotum* vel *Girgeum* usque ſub-
vehuntur: dehinc terreſtri itinere *Sijut* & ſequentia oppida 23
petunt:

Loca.	Itinera diurna.	Loca.	Itinera diurna.
Wach	3.	*Sellim*	3.
Meks	2.	*Moſchu*	5.
Scheb	3.	*Dungala*	5.

quæ

24 quæ Metropolis Nubiæ cenſetur. Inde in Regnum *Sennar*
pergunt, quod Regi Muhammedano paret, Habesſinorum
nunc vicino: interdum etiam hoſte, ac ideò erga Europæos 2, 18, 2.
25 ſuſpicace. Dungalâ igitur

Kshabi	3.	*Helfaje*	1.
Korti	5.	*Arbatg*	3.
Trere	3.	*Sennaar*	4.
Gerri	1.		

26 *Wachâ* usque in Sennâram mercatores, multis in locis mer- *ſ. n. 23.*
cium causâ morantes, tres plerumque menſes inſumere ſo-
lent, cùm tamen in Dromedariis, ſi nihil ſit quod iter remo-
27 retur, longè celeriùs pergere poſſis. Ex *Sennara* quatuor-
decim diebus ad fines Habeſſinorum pervenitur. *Tshelga* in-
28 troitus dicitur. Sed tutius & brevius iter eſt per Mare ru-
brum, modò rationem cum Turcis agendi ſcias. Duplex au-
tem iter eò datur; nam *Cairô* vel *Sueſſum* Maris rubri portum
mercatores proficiſcuntur: dehinc triremibus vela faciunt
verſus *Giddam* alium maris illius portum: exinde *Suaqenam*
29 & *Matzuam* petunt: vel, ſi tam diu in mari hærere nolint,
Cairo Girgeam tendunt: inde terreſtri itinere *Ginnam*, duo-
bus: & *Alcoſſir* quatuor diebus perveniunt: quo loco na-
30 vigia dantur, quibus Giddam, & ita porrò navigatur. Hâc
viâ Metropolitæ uti ſolent, ſicut fecit Abdelmeſih An. cIↃ IↃc
LXII. cum quibus tutiſſima commeandi ratio eſt, ſi quis Eu-
ropæorum in Abaſſiam proficiſci voluerit. Michael Habes-
ſinicus ad Turcarum Imperatorem Legatus, Thevenotio di-
xit: [r] Sesquimenſe Guendrâ in Suaqenam inſulam: dehinc
quadraginta vel quinquaginta diebus Cairum terreſtri itine-
re perveniri poſſe. Sic trimeſtre iter è caſtris regiis Cairum us-
31 que eſſet. Aliud iter maritimum eſt per Oceanum circum A-
fricam; ſed prius in Indiâ alicubi appellere oportet, ùt illinc
in ſinum Arabicum juſto tempore navigare posſis. Multi
hoc iter, utut moleſtisſimum, præferrent; ſi modò ipſi Habes-
ſini aliquem portum in ſua poteſtate haberent, ne Turcarum
32 arbitrio peregrinantes ſe committere cogerentur. Qui
Moccham Arabiæ portum pervenêre, in occaſiones trajici-
endi intenti eſſe poſſunt; Matzua enim è regione ſita per op-
33 pidum Arkiko facilem introitum præſtat. Nam ex India in
Suaqenam tendentes regredi eâdem viâ in Matzuam opor-
tet. Nec malè quis fecerit, qui Baylurum Dancalenſium,
amicæ

r) Voyage du Levant P. II. c. 68, ubi malè Gontar pro Guender.

amicæ Habeſſinorum gentis, portum tenuerit, niſi quod iter
in Æthiopiam longius & Gallanorum latrociniis infeſtius
eſt; quos tamen bono ſclopetariorum comitatu munitus ti- 34
mere neceſſe non habet. Remotior eſt portus Adelenſium
Zeyla, & planè intutus, ob ferale odium, quod cum Habeſ-
B.T.IV,29. ſinis exercent, idque capitis ſui jacturâ experti ſunt duo Pa-
tres Societatis, quibus iſte portus per errorem pro Baylurenſi
nominatus fuerat. Cæteri meridiem verſus ſiti portus, *Me-* 35
linda, *Magodosha* & alii, ab Abaſſia remoti nimis ſunt. Ad-
hæc plaga illa indomitis & efferis planè gentibus habitatur,
quarum Reguli continua inter ſe bella gerunt: & in peregri-
nos omnes tanquam in exploratores ſæviunt; nec ullus iti-
2,16,24. neris dux ibi reperitur. Si denique (ut ſupra retulimus) Le- 36
gatus Neguçi, cujus aliqua inter vicinas gentes veneratio eſt,
auctoritate & literis Regiis munitus, cum P. Antonio Fernan-
dezio ex mediterraneis ad littora Oceani permeare nequivit,
quis ſperaverit, aliquem è littore Oceani ad interiora per in-
feſtas gentes penetrare poſſe?

CAP. VII.

De mercaturâ & mercium permutatione in Habeſſinia.

2, *Arabes* præcipuè: 3. poſt eos *Armeni mercaturam* in Abaſſiâ exercent. 4. *Permutationibus* omnia fiunt, 5. Auri: 8. Ferri: & ſalis foſſilis. 10. *Merces* quæ importantur: & 11. exportantur.

EX his, quæ modò diximus, facilè conſtat Æthiopes no- 1
ſtros mercaturæ quoque expertes eſſe. Nam qui pere-
grinas oras non adeunt, lucra aliis cedere neceſſe habent; ea
enim ſuâ ſponte non veniunt, ſed quærenda ſunt. Igitur A- 2
rabes, qui emporia Maris rubri incolunt, maximè Muham-
medani per totum Regnum ſparſi, mercaturam in hoc regno
exercent; quia illis ob communia ſacra à Turcis & Arabiæ
regulis liber tranſitus, per omnes illius Maris portus, conce-
(19) ditur. Poſt hos Armenii cultu divino Habeſſinis ferè con- 3
formes: & mercandi per orbem terrarum periti, primas te-
nent. Hi merces varias important, aurum verò omne expor-
tant, ut mirum non ſit tantâ Æthiopes laborare paupertate.
Nihil enim neque auri neque argenti introrſum vehitur, ſed 4
mercibus Indicis tantùm permutatio fit. Et quia nulla in 5
Habeſſinia moneta cuditur, ſimpliciores & agreſtes aurum,

quod fortè in fluminum arenâ: vel radicibus arborum, & arundinum repererunt, mercatoribus vili pretio concedunt.
6 Nam ſi bonitatem negat mercator, permutant pro mercibus, quanti poſſunt, quæſtu apud negociatores manente.
7 Peritiores verò & nobiles aurum lapide Lydio, quem ſemper ſecum habent, probant, & ſecundum uncias appendunt, & computant. Æthiopicam ወቄት: *Vnciam*, Patagonem Hi- (20)
ſpanicam juſti ponderis, [f] ſive Imperialem noſtrum Dalerum
8 pondere æquare, dicebat Gregorius. Igitur permutatio in Habeſſiniâ frequentior eſt quàm emtio & venditio, quæ nonnunquam ferro, ut plurimum verò ſale foſſili fit, qui plerisque in regionibus pecuniæ loco eſt, quo omnia compa-
9 rare poſſis. In remotioribus Æthiopiæ partibus cum duo- 1, 7, 11.
bus vel tribus *ſalis* lateribus bonum mulum commutant.
10 Olim *piper* hunc uſum habuit, ut Alvarez teſtatur. Merces autem quæ importantur, ſunt omnis generis veſtes Babylonicæ, holoſericæ, ſericæ, ſed inprimis laneæ & coccineæ, quas magnates purpuræ loco, (cujus tingendæ ratio hodie ignota) geſtare amant: aromata, & privatim piper, quod inſipidis ſuis cibis condiendis appetunt, quæque aliàs Aſia &
11 India fert. Quæ exportantur paucæ ſunt. Præter aurum, pelles, coria, mel, cera, ebur, & vix aliud quicquam notatu dignum. Plura ſine dubio darentur, ſi de mercaturâ ſolliciti eſſent Reges Habeſſinorum, & vectura commodior redde-
12 retur. Merx optima & importatu maximè neceſſaria foret *ingeniorum cultura & linguæ Latinæ doctrina, cum artibus & opificiis* noſtris, quibus res Chriſtianorum efflorefcerent, barbarorum contrà deprimerentur.

Excitet D. O. M. Principum noſtrorum animos, ut pervetuſtæ huic Chriſtianæ nationi opem ferant, Chriſtianiſmo in tam remotis mundi partibus proferendo utilem: ſibique omni ævo glorioſam futuram.

f) Pezza d'otto. Stück von achten/ vel Spaniſche Matten.

F I N I S.

INDEX

Rerum & vocabulorum memorabilium, quæ in hoc Opere continentur.

Primus numerus librum, alter caput, tertius ſectionem (quam verſum vulgò vocamus) indicat; qui ſi continuetur, in eodem libro & capite quærendus erit.

v. ſignificat Vide: Vel. *Pr.* Procœmium. *N. pr.* Nomen proprium. *V.* viri. *f.* fœm. *ſ.* ſequentes numeros.

A.

ABABITAY *Polygamus* 3,6,100.
Abargalè *præfectura Tigræ* 1,3,27.
Abaſſia *vide* Habeſſinia.
Abbas *apud Monach. Euſtath.* 3,3,32.
ABBUNA *i. e. Metropolita Habeſſinorum, à Patriarcha Alexandrino creatur* 3,7,4. *ejus locus in conciliis* 7. *indoctus hodie* 9. & 11. *molitor quidam* 12. *minus rectè dicitur* Patriarcha 15. *primus fuit Frumentius* 17.
Abdelbachides *ſcriptor Arab.* 2,4,32.
Abiegatus *in confeſſione manifeſtatus* 3,6,56.
Abreha & Atzbeha *primi Chriſt. Reges in Æth.* 2,4,9. *ſ. concordes regni ſocii* 15.
Abreha Elashram *Aretæ ſucceſſor in Arabiâ* 2,4,29.
Abrim *regio Ægypto finitima* 1,8,43.
Abſolutio *à peccatis* 3,6,53 *non ſine pœna eſt* 55.
Abſtinentia *à carne ſuillâ* 3,1,42. *à ſanguine & ſuffocato* 51. *à nervo interdicto* 66.
Abtelis *Æthiop. Canones Conciliorum* 3,4,29,
Abugana *vide* Bugna.
Abukalamſis *pro apocalypſis* 3,4,25.
Acala-Chriſtos *N. pr. V.* 4,3,4
Acalexus *juvenis Habeſſinus* 1,14,20.
Job. Acayus 3,11,38. & 3,13,38.
Acegus *vid.* Hatzeghè.
Adadus *Axumitarum Rex filius* 2,4,35. & 3,2,37.
Adam *protoplaſtus unde dictus?* 1,15,16.
Adama *urbs, cur ſic dicta?* 1,15,19.
Adamas Saghed *quid ſignificet* 2,1,35. *eſt cognomentum regis Menæ* 2,6.29.
Adaxa *vid.* Hadash.
Adea *vide* Hadea.
Adelæ *Rex Habeſſin. hoſtis* 1.2.12.
Adelenſes, *Adelenſe bellum v.* Bellum. *portus v.* Zeyla.
Adet *præfectura Tigra* 1,3,27.
Adimata *unus ex IX. ſanctis* 3,3,4
Adytum *Templi* 3,6,20. *eo laici prohibentur* 22.
Ædes *ſ. domus viles in Æth.* 4,4,33. *Regia* 34.
Ædeſius *ſocius Frumentii* 3,2,14.
Ædiculæ *prope Dominicas* 3,6,25.
Ægyptus, *de cujus ſitu diſputatur à veteribus* 2,3,17. *a Saracenis occupata* 3,8 8. *tandem à Turcis* 1,6,4. & 2,15,8.
Ælius *Regis Suſnei gener, rebellis* 3,10,59. *occiſus* 61.
Aër, *ejus conſtitutio in Habeſſiniâ* 1,5,1. *ferviduſſimus in planis locis*, ibid. *frigidus & temperatus in montibus* 9.
Æthiopes *qui dicantur* 1,1,4. *Nomades ſive vagi* 1,2,16.
ÆTHIOPIÆ *miranda, ſitus, &c.* *Pr. §.* 22. *ſ. limites juxta veteres* 2,3,14. *eſt duplex Aſiatica & Africana: Orientalis & Occidentalis* 16. *ſuperior* 1,2,1. *plura vide in tit.* Habeſſinia.
Afa-Macuonen *præfectura Tigra* 1,3,27.
Abba Afe *unus ex IX. Sanctis* 3,3,4.
Africa *propriè dicta regio veteribus* 2,3,17.
Af-ſaghedi *litera Bataviam Indiæ miſſa* 2,7,68. & 3,14,39.
Agâmja *præfectura Tigra* 1,3,27.
Agapæ *Convivia charitativa veterum* 3,6,85.
Agavvi *montana Bagemdra gens* 3,11.55.
Agazên. *Animal bovi ſimile* 1,10.71
Ag-azi *vel* Ag-azjân, *Liberorum (regio)* 1,1,4.
Akamba *regio Ambara* 1,3,1[illegible]
Alaba *regnum ejusque Regulus* 1,2,14. & 1,16,64.
Aladoba *Rex Æthiop.* 2.4.20.
Alamalè *regnum* 1,3,35.
Alamid *Rex Æth.* 2,4,20.
Albamata *monaſterium* 3,3,40.
Albi homines *in Æthiopiâ quales?* 1,14,32. *v.* Leucæthiopes.
Albus *pingitur Diabolus ab Æthiop.* 1,14,35.
Alcoſſir *portus Maris rubri* 4,6,29.
Abba Alef *unus ex IX. Sanctis.* 3,3,4.
Alexander *Rex Habeſſin.* 2.6,7. & 9.
Alexandri III. *Pontif. litera ad Reg. Indorum* 3.9.6.
Alexandrinæ *Eccleſiæ dogmata & ritus in Æth. obſervantur, Pr. n.* 37. *exemplaria Biblica* 3.4,3. *ejus ſtatus hodiernus. v.* Eccleſia. *Ritus à Patribus Societ. abrogati* 3,10,11. *religio reſumitur* 3,12,19.

Al-

Alfonſus Mendez *Patriarcha Roman. Regem reprehendit ob edicta ſacra* 2,9,3.ſ.
plura v. in Mendez.
Alfonſus Payva 2,1,15.
Alico *Regulus* Alabæ 1,16,64.
Apollinaris Almeyda *Epiſcopus* 3,14,1.
Emau. Almeyda. *Proœm. n.* 10.
Altaria 3,6,66.ſ.
in modum arcæ concava 76.ſ.
Franc. Alvarez. *Pr.*8. *discrepat à B. Tellezio* 2,8,35.
Legatum Reg. Æthiop. agit 3,9,10.
Amadmagda *herba admiranda* 1,9,10.
Amatazos *N. pr. fœm.* 4,3,9.
Ambaçel *regio Ambara* 1,3,10.
& rupes in qua Regum filii 2,8,24.
Amba-ſanêt *præfectura Tigra* 1,3,27.
& rupes in ſpecie ſic dicta 2,15,22.
Ambaſit *regio Ambara* 1,3,10.
Ambian-cantiva *Proregis titulus* 1,4,7.
v. Dembea-Cantiba.
Ambroſius 3,6,93.94.
Amde-Jeſus } Reges Æthiopiæ. 2,6,4.
Amde-Tzijon } Reges Æthiopiæ. 2,6,3.8.
Amey, *unus ex triumviris regiis* 2,4,19.
Amhara *regnum nobiliſſimum Æth.* 1,3,8.
habet 36. *regiones* 1,3,10.
Amharica *lingua quando cœperit* 1,15,21.
lingua Regis dicitur 24. *ejus differentia ab Æth.* 26. *characteres peculiares* 28. & 4,1,22.
Amneſtia *criminum Reip. noxia* 2,19,4
Anachoretæ 3,3,19.
eorum tormenta voluntaria 20
Anathematis *Judaic. formula* 3,4,56.
anathematum frequens in Æth. uſus 3,11,24.
v. Excommunicatio.
Andabêt *Buccinatorum Regio* 1,3,13.
Andreas *Rex Æth.* 2,6,4.
Angabus *Regi Arvvê occiſo ſucceſſit* 2,2,14.
Angelorum *invocatio* 3,5,85.
novem illorum ordines, aliis decem 86.
Angots *regnum* 1,3,11.
Angot-Ras *i.e. Angota Capitaneus* 2,17,4.
dapes crudas Rod. Limaeo appoint 4,4,10
Animæ. *Earum ſtatus poſt mortem* 3,5,58.
an quotidie creentur 64
Anima *duplex ſecundùm Habeſſ.* 4,2,18. ſ.
Animalium *nomenclatio* 1,10,65.
quædam incognita 77 *in Æthiop. maxima. Pr.*32.
Anni *Æthiopici initium* 3,6,97.
à C. M. uſque ad Christum natum anni quot, ibid.
Annus ſolaris *XII. menſium* 98. *Quaternis annis intercalant, ibid.*
IV. tempora; non conveniunt cum noſtris 1,5,26.ſ.
verius tria tantum ſunt in Æthiopiâ 33.
Anni diſcretionis *adoleſcentum Habeſſinis* 3,6,57.
Anſalaxus *Tigra Prorex* 2,7,52.
Anſeres *in Æthiopiâ nulli* 1,12,17.
Antidota *ex venenatis animal. præſtantiſſ.* 1,16,51.
Antimenſia *Græcorum ſacra* 3,6,70.
Antipódes *non credunt Habeſſini* 4,2,31.
Antiquitas *Regum Habeſſinorum* 2,2,8.
- *Ægyptiorum ibid.* 9. *Sinenſium, Suecorum* 10.
S. Antonius *Eremitarum anteſignanus* 3,3,18.
S. Antonii *Ordinis Monachi, vid. Monachi.*
Anusherwanus *Perſ. Rex* 2,4,30.
Aorni *altiſſimi montes* 1,6,5.
Aps, *placentæ tenues pro mappis ſunt* 2,12,9.4,4,14.
Aper 1,10,73.
Apes *quarum copia immenſa* 1,13,24.
Apes *terreſtres* 25. *ſine aculeo* 26. *eorum mel in medicamentis ponitur* *ibid.*
Apoſtolus *pro Epiſtolis apoſtolicis* 3,4,24.
Appellationes *judiciales ad ſuperiorem raræ apud Habeſſ. cur?* 2,19,3.
Aquilæ *nullæ in Æthiopia* 1,11,23.
Ara *vide* Arca & Altare.
Arabia *anguſtior veteribus* 2,3,18.
Arabica *Lingua Æthiopicæ affinis* 1,15,11.
in frequenti uſu in Habeſſinia 58.
ejus diverſa ſcriptura 7. & 4,2,45.
late propagata 4,1,3.
Arabicus *ſinus* 2,3,18.
Arsdo *Rex Æth.* 2,4,20.
Arbatg. *N. prop. Loci* 4,6,73.
Arca *cur Habeſſ. dicatur lapis ſacratus* 3,6,62.
ejus figura, origo, pro menſa adhibita, ibid. 64. *portatilis olim, ibid.* 66. & *ſ. lignea hodie viſitur in Baſilica Lateranenſi* 77.
de Arcâ fœderis *in Æthiop. raptâ fabula* 2,3,8.
Archiepiſcopus *v. Epiſcopus.*
Architectura *olim in Habeſſ. nota, nunc non* 4,5,7.
Arctomus *muris Ægyptii genus* 1,10,67.
Arcuati *baculi* 1,13,12.
Ardores ſolis *intolerabiles* 1,5,1.
mirâ effectus 2. *in Suaqenâ infernales* 3.
Area *an arca legendum apud veteres* 3,6,77.
Areæ ſepulturarum *i.e. Cœmeteria* 3,6,77.
Arebja *præfectura Dembea* 1,3,17.
S. Aretas *Martyr Nagrani in Arabia* 2,4,26
Argentum *in Habeſſiniâ nullum* 1,7,5.
Arinca *nulla in Habeſſiniâ* 1,9,3.
Armenta *Africa magna* 1,10,5.
armentarii Beklenſes 1,10,6.
Armon-em *regio Ambara* 1,3,10.
Aromata *nulla apud Habeſſ.* 1,9,20.
Artes *belli & pacis Europ. deſiderant Habeſſ.* 4,5,17.
Arwê *ſerpens, & Rex primus Æthiop.* 2,2,13. & 14. & 3,3,7.
Arwe-haris *fortaſſis unicorne* 1,10,78
Arzous *Regis Zadenghels frater* 2,7,60.
Tzagaxi impoſtoris, ut ipſe dixit, pater 58.
Aſcetæ *auſteri* 3,3,13.
Aſiclabaſſi, *v.* Aticlabaſſi.
Aſinus ſylveſtris 1,10,40.

Aſſazoë *herba contra ſerpentes* 1,9,11.
Athhanà *Bagemdra regio* 1,3,13.
Patrum reſidentia 3,11,30.
Aticlabaſſi *Regis Æth. nom. quid ſit?* 2,1,25.
Atronſa-Marjam *regio Ambara* 1,3,10.
Atzbeha. *v. Abreha.*
Atzfa & Atzfed *Reges Æth.* 2,4,19.
Atznaf-ſaghed *cognomen Reg. Æth.* 2,1.35.
Avena *non ſeritur* 1,9,4.
Auguſtini *ſcripta an apud Æthiop.* 3,4.43.
Aulæ *Magiſtri duo* 2,12,35.
Aulica *officia. v. Rex.* 2,12,26.
Aura *regnum* 1,3.33.
Aurum *in arena legitur abſolutiſſimum* 1,7,3.
Autumni *ap. Æthiop. ratio incerta* 1,5,31.
Axuma *præfectura Tigrenſis* 1,3,27.
Axuma *Regia Habeſſ.* 2,11,1.
qualis olim 2. hodie 3. ejus rudera 6. ſitus 7.
Axumitæ *Habeſſin. ſunt* 1,1.9.
Azaj-tino *Secretarius ſtatus* 3,13,10.
Azazo *Reſidentia Patrum* 3.11,30.

B.

BABELMANDEL *malè pro* Babelmendeb *i. e. porta afflictionis* 1,2,10
Baculus *arcuatus contra ſerpentes* 1,13,12
Badabad *regio Ambara* 1,3,10
Baeda-*Marjamus Rex* 2,6,6
Bagamidri *v.*
Bagemder *regnum Germaniæ ſimile* 1,3,12
ejus regiones tredecim 13
Bagemder Azmat *titulus Proregis* 2,17,8
Bahaila-Micaël *N. pr.* 4.3.6
Bahaila-Selus *N. pr.* 4,3,6
Bahargamo *Regnum* 1,3.33
Baharſarda *Rex Æthiop.* 2,6,3
Bahr-nagash *præfectus Terræ Marit.* 1,3,26
ejus ſedes, & præfectura 29
Bekla *præfectura* 1,3,29
Beklenſes *armentarii* 1,10,6
Baleganz *in ficto Regis Æth. titulo* 1,3,20. & 2,1,47
Bali *regnum* 1,3,14
à Gallanis primo loco occupatum 1.16.13
Bancani *Indi nullum animal mactant* 3,1,47
BAPTISMUS *apud Habeſſinos legitimus* 3,5,46 & 3,6,38
adultorum frequens, ejus cerimonia: 31. *infantium* 36. *anniverſarius an verus baptiſmus* 43
iteratus à patribus 40. *converſorum* 3,11,32
Barara *regio Ambara* 1,3,10
Barbaræ *gentes plurimæ in Æth.* 1,14,51
Barbari *contra barbaros remedium* 1,16,51
Barnagaſſo *malè pro regione* 1,4,6
ejus derivatio 7
v. ſupra Bahr-nagash.
Baronius *notatur* 3,2,27
Emanuel Barradas *P. Soc.* 3,11,13
Bartholomæus *Apoſtolus non prædicavit in Habeſſiniâ* 3,2,8
Abba Metropolita 3,7,18
Bashlo *flumen inter Ambar. & Bagemd.* 1,3,13
Baſilicæ *à Helenâ ædificatæ veſtigia* 3,6,18
Baſilides *Rex cognomento Saltan Saghed* 2,7,6
Jurat Obedientiam Pontif. Rom. 3,11,20
Patri fidus 71
Concilium contra Patres Soc. habet 3,12,19
Eos ex Æthiopiâ expulit 3,13,14
Patriarcha cauſas hujus exilii ſcribit 19
Capucinos occidi jubet 3,14,25
fratricida ſecundùm Tellezium ſed dub. 2,7,67
Batata *regio Ambara* 1.3,10
Baylur *portus Dancalæ* 1,2,11. & 4,6,33
Bazenus *Rex Habeſſ. ſub quo Chriſtus natus* 2,6,4
Bedagadal *regio Ambara* 1,3,10
Bedhara & Bedhron *Arabicè caruncula quæ in circumciſ. fœmellis amputatur* 3,1,40
Behemoth *Jobi i.e. Hippopotamus* 1,11,13
Beldigian *unum ex ineptis Reg. cognom.* 2,1,18. & 21.
Belkis *nomen Arab. Reginæ Saba* 2,3,21
Bellicoſi *Habesſini* 2,14.1
BELLUM. *Vetera bella Æthiop. incerta* 2,15,1
Adelenſe calamitoſiſſimum 1,16,2.
ferale 2,15,9. ſ.
aliud ſub Claudio 2.6,24
Bella *interna* 51. *civilia* 54. *Mena cum Tazcaro & Jacobi cum Zadenghelo* 2,8,18
Birghida *Inſula Lacus Tzanici* 1,8,114
Joh. Bermudes *in Habeſſ. miſſus* 2,15.18
legatus Habeſſ. 2,16,15
Alexandriæ & Æthiopiæ Patriarcha à Pontif. Rom. creatus 3,7,19
à ſchiſmatico Metropolitâ ſucceſſor nominatus 3,9,14,20
Bernierus *taxatur ob Metropolin.* 2.13,12
Beſtiæ *in Æth. multa, nobis incognita.* Pr. n.31.
Beta-Abba Garima *præfectura Tigra* 1,3,27
Betezamora *regnum* 1,3,33.
Bibliothecæ *apud Habeſſ. ficta* 4,1,1. & *ibi not.*
Biſſa bova *Typhon ventus Venetis ſic dictus* 1,5,45
Bizamò *regnum* 1,3,14
Bizen *monaſterium* 3,3,40
Boa *ſerpens, boves deglutire malè creditus* 1,13,4
Bombardæ *Patribus Soc. ademta* 1,13,34
cur? 41
Bora *præfectura Tigra* 1,3,27
Boves *maximi in Æth.* Pr. n.32. & 1,10,1
noſtris duplo majores 1,10,2
Indici 3
Boxa *regio Enarea* 1,3 33
Braccæ *ſemiſericæ mira parſimonia* 4,4.2
Breyhan zythus Saxonicus 4,4,19
Bruno Bruni *P. Soc.* 3.14,1
Bruno *de S. Cruce P. Soc.* 3,11,9.
Bubula *cruda Habeſſ. cibus* 4,4,8

Bucus

Bucus *ſtrenuus miles propter ſabbati obſervationem mulctatus* 3,10,67
Bugna-Ras *i.e. præfectus Bugna* 2,17,4
Bugna *regnum* 1,3,14
Bura *præfectura Tigrenſ. ſuperior & inferior* 1,3,27
Butyrum *optimum in Habeſſinâ, magno labore conficitur* 4,4,14

C.

Cabraelis *filius deficit* 3,10.89
occiditur 91
Cadem-Saghed *Rex Æthiop.* 2,6,3
Cadmus *inventor literarum Græcarum* 4,1,6
Caſlo *eunuchus conſpirat contra Regem* 3,10,54
occiditur 63
Cafri *qui & unde dicti* 1,14,54
ſub dio agunt 4,4,27
Calebus *Rex al.* Elesbaan 2,1,40.& 2,4,21
Regno Homeritarum exciſo & Dunavvaſo victo clarus 23. *ejus encomium* 39
Calix *eucharisticus* 3,6,79
Callitrix *v.* Cercopitheculus. 1,10.64
Cambat *regnum* 1,3,15.
præpoſitus ejus 2,17,6
Cameli *in planis & arenoſis tantùm locis utiles* 1,10,13
Camelo-pardalis *proceritas ſtupenda* 1,10,33
nominis ratio 35. *quomodo Romanis & Italis vocetur* 36
Campanæ *æneæ nullæ in Habeſſ. earum loco tintinnabulis ligneis vel ſaxeis utuntur* 3,6,87
Candaces *in Inſula Meroë regnavit* 2,4,8
non eſt Habesſinorum Regina 3,2,5
Canonici *Habesſinorum inſuaviter canunt* 3,6,88
eorum præpoſitus & officium 3.7,28
Canon *Miſſæ ſeu Liturgia generalis* 3,6,60
Eucharistiæ; quod idem eſt 3.4.35
Canonizatio *Æthiopibus ignota* 3,6,96
Cantate *Feſtum olim Epiſcop. convent. deſtinatum* 3,6,95
Capilli *butyro uncti criſpantur* 4,4,24
Capucini *in Habeſſiniam miſſi* 3,14,20
eorum geſta 22. *iis occiſis alii ſubmiſſi* 24
Franciſcus Ludovicus Cardeyra *P. Soc.* 3,14,1
Carmen *invectivum contra Patres Soc.* 3,12,51
Carmina *Æthiop, vide Poeſis.*
Melch. Carneyrus *Epiſcopus Latinus* 3,9,33
Caſeus *optimus* 4,4,14
Caſſumo *malè pro Axumâ* 1,4,7
Caſtra *quatuor partibus conſtant* 2,13,3
eorum præfectus, amplitudo, diſpoſitio 4. *ubi olim & nunc?* 11
Caſtrenſium *vis & potentia* 2,13,16
Caſuarius *avis, ejusque varia nomina* 1,12,4
caro illius eſt alexipharmacum 7
Catalogus *Regum Æth. v. Reges.*
Cataya *i.e. China Septentrionalis* 2,1,13. *not.*
Catechumenorum *locus in templo* 3,6,20
Catechetica *inſtitutio Æthiop. & Latin.* 3,5,88
Caudiverbera *Italis lacerta aquatica* 1,11,10.
Cauponam *ingreſſi Habeſſini Romæ gratis invitari ſe putaverunt* 4,6,11.
Cedrenus *notatur* 3,2,6
Cemen *vide* Samen.
Cenchis *Tartarorum Rex* 2,1,16
Cephus *ſimiæ majoris ſpecies* 1,10,74
Cercopitheculus *lepidum animalculum* 1,10,58
variis coloris, ibid. 63. *de eo rhythmus* 60
Cereviſia *abſque lupulo in Habeſſ.* 1,9,17.& 4,4,19
Cerimoniæ *v.* Ritus, *priſca reſumuntur* 3,11,78
Certamina *ſive Lucta* Martyrum 3,4,46
Chalcedonenſe *concil. rejiciunt Habeſſini* Pr.n.38
vide Concilium.
Chaldaica *lingua malè pro Æthiop.* 1,1,12.& 1,15,9
Chaldæi *malè pro Habeſſinis* 1,1,12
Cherſydri *venenatiſſimi* 1,13,6.ſ.
Chœrogryllius *malè pro porco* 1,10,67
Chriſtianæ religionis *initium in Habeſſ.* Pr.n.37
vide Converſio & Religio.
ejus incrementum 3,3,1
Abba Chriſtus-bezana *Antiſtes Monach.* 3,3,23
Christus *redemtor noſter* 3,5,99
ejus duæ nativitates 100. *verus Deus & verus homo* 101 *ejus Deitatem & humanitatem ut & ſufficientiſſimum meritum agnoſcunt Habeſſ.* 27. & 28. *& præſentiam realem in S. cœna* 48. *Inter errores eorum refertur quòd unam in eo voluntatem & unam naturam aſſerunt* 4. & 26. *Reipſa tamen duas in illo naturas confitentur* 3,8,26.ſ. *æquivoca in hoc articulo vocabula*; 30. *verus de eo quæſtionis ſtatus* 40
Chronicon *Axumenſe* 4,2,2
Cibi *Habeſſinorum ſimplices* 2,12,12
in eo inferciuntur Magnatibus 14
circa illos varii gentium mores 3,1,46
à noſtris culinis ſunt alieniſſimi 4,4,8
Circumcisio *multis gentibus uſitata* 3,1,19
ſine ſcientiâ originis, differentia à Judæis 25. *apud Habeſſinos non eſt cultus ſacer* 30.ſ. *à mulierculâ peragitur* 31. *fœmellarum quomodo fiat* 30. *in Africa, Ægypto & Arabiâ uſitata* 37
Cithara laudis *Nom. lib.* 3,4,46
Claudius *Rex ad imperium pervenit* 2,6,18
Luſitanorum auxilio hoſtes fundit 19. *ejus perſona egregia* 20. *ſapiens fuit* 21. *& doctus* 22. *Confeſſionem fidei edidit* 23. *ſchiſma ipſi objectum à P.P.* 24. *bello Adelenſi occubuit* 25 & 3,9,55
ἄπαις 2,6,26
moderatè cum P.P. Societatis agit 3,9,37
obedientiam tamen Pontifici Rom. negat 39
colloquia indulget 47
Clerici *in Æthiopiâ nulla immunitate gaudent* 3,7,2
rudes ſunt 9. *quo charactere diſtincti* 31. *uxorati ut in primitiva Eccleſia* 32. *inprimis apud Orien-*

tales, ex præcepto divino 34. *ſecunda vota aſpernantur* 35.
Cnicus *cujus oleum contra morbum Hypochondr.* 1,9,16
Cochlear crucis *quid* 3,6,79
Cœlum *pro Deo habens Gallani* 1,16,40
Cœmentarii *in Æthiop. deſiderati* 3,11,9
S. COENA *ſub utraque ſpecie in Habeſſinia* 3,5,47.
ejus ſumendæ tempus & locus 3,6,83
quot requirantur ad eam adminiſtrandam perſona 84
Cohol *ſtibium pro collyrio* 1,7,14
Colloquia *Jeſuitarum tempore Claudii* 3,9,47
tempore Zadenghels 3,10,24.32,33.& 51
Computus *Æthiop. v. Kalendarium & annus.*
CONCILIA *œcumenica amplectuntur Habeſſini*
Nicænum, *Conſtantinop. Epheſin.* 3,4,30
eorum autoritas apud ipſos 3,5,18
Chalcedonenſe *a quo & cur indictum* 3,8,1
quid decretum in eo 4. *ejus hiſtoria diverſa à vulgari* 9. *Æthiopes illud rejiciunt* 17. *& conviciantur* 18
Chartaginenſe 3,6,78
Florentinum *in quo Legati Habeſſ.* 3,9,9
Laodicenum 3,1,54.& 61
Conciones *nullæ in Habeſſinia* 3,6,58
Gregorii de iis ſententia 59
ſed habita ibi à Patribus 3,11,35
Condora *avis maxima ſed fabuloſa* 1,12,23
Confeſſio Fidei *Tzagazaabi perſtringitur* 3,1,3
Claudii *laudatur* 70. *quæ jam impreſſa extat* 2,6,23.& 3,5,13.
Confeſſio peccatorum *qualis apud Habeſſin.* 3,6,52 & ſ.
Conjugia *ſobrinorum ſobrinarumq;* 3,6,102
Leviri: 3,1,63
legitima benedictione ſacerdotali honorantur 4,4,7
ubi & quo ritu 3,6,102
Conſpirationes *ob religionem* 3,10,44
Conſtantinus *Rex Æth. al. Zar-a Jacob* 2,4,42
Conſtitutiones *Apoſtolorum* 3,1,53
Conſtitutiones Eccleſiæ Chriſtianæ *N. Lib.* 3,4,46
Conta *regnum* 1,3,16
Convalles *profundiſſimæ* Pr.n.25
CONVERSIO *Habeſſinorum ad Fidem Chriſt. num Eunucho Reginæ Candaces tribuenda* 3,2,1
vel Apoſtolorum alicui 8. *tempore Athanaſii contigit* 12. *quomodo?* 13
Cophtitarum *diſputation. cum Græcis de duabus naturis* 3,8.48
Coptica *lingua ferè oblivioni tradita* 3.7,10
Cornua *elephantorum non dentes ſunt* 1,10,21
Petrus Covilianus 2,1,5
Crepuſcula *breviſſima in Habeſſ.* 1,5,35
Crocodilus 1,11,7
eſt Jobi Leviathan 8
Crocuta *qualе animal* 1,10,50
Cruces *nudas clerici geſtant* 3,6,30
Cruciculæ *Germ.* Krücken *in templis uſitatæ* 3,6,26
Cuchel *v.* Cohol 1,7,14
Cultus ſacer *rarò ſine libris* 3,4,1.& 4.1,1
Æthiopum quomodo peragatur 3,6,58
veterum in cryptis peractus 3,6,63
Curatio *morborum in Habeſſinia* 4,2,8
Cus *an primus Æthiopiæ Rex* 2,2,17
Cuſæi *Arabes* 2,3,15
Cush *regio ubi ſita?* ibid.
CUSTODIA *regiorum Filiorum in rupibus Ambaræ* 2,8,24
quando cœperit 26. *quando abrogata ſit* 30. *& qua occaſione* 31. *fuit ſatis arcta & miſera. Evadentium pœna* 41
Cuſtos ignis *i.e. Præfectus Prætorianorum* 2,12,40
Excommunicatur à Patriarchâ 3,11,41
Cuſtodes *legum optimi Ordines Regni* 2,9,17
Cyngis *ſ. Cenchis Tartar. Rex* 2,1,16
CYRIACUS *Nubiæ Rex, & ut putatur Abaſſiæ* 1,10,9
cognom. R. Bada-Marjam 2,6,6

D.

DABR *Bagemdra regio Germaniæ ſimilis* 1,3,13
Dabra Antons *inſula Lac. Tzan:* 1,8,114
Dabra-Libanos *ſedes Içegi* 1,3,24.& 3,3,27
Dabra-Marjam *inſula Lac. Tzan.* 1,8,114
Dad, Dada } *regiones Ambaræ* 1,3.10
Daga *inſula Lac. Tzan.* 1,8,114
Damianus & Damuus *malè pro* Dunawas 2,4,37
Damo *monaſter.* 3,3,40
Damot *regnum ultra Nilum* 1,3,16
Damotenſium *rebellio* 3,10,79
ſuppreſſa 83
Dancalè *regnum Habeſſ. amicum* 1,1,11
ejus Regulus 3,11,9
DAVID *Rex Naodi F.* 2,6,3
trinominis 10. *minorennis* 12. *initio proſper, ſecus in fine* 15. *filios quatuor habuit* 17.
ejus literæ ad Clem. VII. 3,9,10
Dawaro *Regnum* 1,3,16
Debra *vide* Dabr & Dabra.
Decul-atwa *præfectura Dembeæ* 1,3,17
Ded-azmàt *Præſidum titulus* 2,17,9
Degna-Michaël *Rex Æth.* 2.5.6
Dehhana *præfectura Dembeæ* 1,3,17
Dek *inſula Lac. Tzanici* 1,8,114
quo magnates deportari ſolent 2,6.54
Delnoadus *ultimus R. familiæ Salomoneæ* 2,4,43
Demah *regio Ambaræ* 1,3,10
Dembea *regnum, ubi diu caſtra regia* 1,3,17
ejus præfectura XIV. ibid.
Dembea-Cantiba *titulus Præfect. Provinc.* 2,17,8
Denguelat *Cnicus cum Æth. comparatur* 1,16,69
Dequin *regnum* 1,8,103.& 108
Diaconiſſæ *in primitivâ Eccleſiâ* 3.7.30

Dia-

Diaconus & Subdiaconus 3,7,79
magnates Diaconi creantur 31
Dialecti in Æthiop. v. Lingua.
Jacobus Dias 3,9,23
Dies & noctes apud Habeſſinos æquales 1,5,35
Dilucula & crepuſcula breviſſima ibid.
Dimachi nulli in Habeſſinia 2,14,20
Dioscorus Patriarcha Alexandrinus damnatus in Concilio Chalced. 3,8,5
ab Habeſſinis defenditur 9. & laudatur, tanquam orthodoxæ fidei hyperaſpiſtes 20
Diptychum Æthiopum 3,3,25
veterum quid 3,5,77. & 3,6,85
Disputationes Patrum Soc. cum Æthiopibus vide Colloquia.
Diverſoria in Æthiopiâ nulla 4,6,10
Divortia frequentia apud Habeſſ. 3,7,103. 4,4,4
Doba præfectura Tigra 1,3,27
Dobarua Proregum Tigr. ſedes 2,11,18
Doſaſa animal quadr. bovi ſimile 1,10,71
Dracones ſine veneno 1,13,1.
eorum magnitudo 2. color 3
Drilvisch Holl. Zitterfiſch. Torpedo 1,11,14
Dudaim quid? vide Mauz. 1,9,23
Dunawas ultimus Sabæorum Rex 2,4,25
Dungala Regio ultra Ægyptum 4,6,23

E.

Ebur, cornua non dentes elephantorum 1,10,21
Eccleſiæ Alexandrin. ſtatus hodie miſer 3,7,9
Eccleſiaſticus ſtatus Habeſſinor. miſerrimus 3,6,49
Edicta pro Romana Religione 3,11,26
Edn præfectura Dembea 1,3,17
Egala præfectura Bahrnagaſſi 1,3,29
Electio in Regnis an ſucceſſione præſtet? 2,8,4. & 12
Libertati propior 13
Electio Regis magica in regno Jendero 1,16,54
& cruenta 57
Elementorum mixtura in corpore humano 4,2,16
Elephantorum greges 1,10,18
omnia vaſtant 20. viam regiam efficiunt 21. illorum pabulum arbores molles 22. docilitas 23. jus hoſpitii ſervant 24. cornua habent, unde ebur 29
proboſcidis pars tenerrima 31
Elesbaas idem qui Calebus 2,1,40. & 2,4,22
Elmacinus Hiſtor. Arab. Judicium de eo 1,8,79
Elwah regio ultra Ægyptum 1,8,71
Emfras provincia una è majoribus 1,3,35
Enabuſſe vulgò Nebeſſe Patrum Reſidentia 3,11,30
Enarea Regnum ultimum Habeſſin. v. Enarja 1,2,14
Enareenſes laudantur 1,3,18. & 1,14,8
Enarja regnum à Melec-Saghedo ad Chriſtianam fidem converſum 1,3,18
Enderta præfectura Tigra 1,3,27
Enkua-ſaghed Reg. cognomen 2,1,36
Enochi liber pſeudepigraphus 3,4,49
Enſete arbor mira; pro olere eſt 1,9,30
Epagomenæ dies ſupernumerarii 3,6,98
Ephrata regio Ambara 1,3,10
Epicedium Marci Suſnei filii 3,6,106
Epiphaniorum ſolenne in Æthiopiâ 3,6,43
Epiſcopi & Archiepiſcopi in Æthiop. nulli 3,7,14
Epiſtolæ Regis ad Clem. VII. & R. Hiſp. 2,16,3. & 20
Epiſtolarum Regiarum ſtylus genuinus 2,1,53
ad Pontificem 60. Reges 61. ſubjectos 63. privatorum ad Regem 64. ſalutatio & votum 65
commendantur ab Exordio 4,2,50
Equi ſine ſoleis ferreis 1,10,7
variorum colorum 8. eorum uſus tantùm in bello & decurſu equeſtri 7
Equites fugitivi nemine inſequente noctu de rupe præcipites cadunt 2,7,33
unus in arbore mirè ſervatus 34
Ernestus Sax. Dux laudatur à pietate Pr. §. 18.
interrogat Gregor. quid R. Æth. optet, 4,5,17
Errores doctrinæ qui à Patribus Soc. Habeſſinis impinguntur 3,5,3. & ſ.
Errum Arabibus Græci ſunt 3,3,2
Esbraad Rex Æthiop. 2,6,3
Eſimiphæus Rex pro Calebo ponitur à Procop. 2,4,34
Eſſedum Gregorius vocabat domum 4,6,8
Eſtè regio Bagemdra 1,3,13
Etana-denghel Rex al. David quod v. 2,1,38
Ethnici Reges Habeſſinor. 2,2,15
Euchariſtia infantum 3,6,37
Euchariſtiæ ritus v. Cœna.
Eugenius IV. Papa 3,9,9
Euphratis curſus mutatus 1,8,102
Europæi proprias literas non repererunt 1,4,9
hodiernas à Latinis acceperunt 4,1,1
Euſtathius Monachorum antiſtes 3,3,29
leges ſodalibus ſuis præſcripſit, ſed nullum rectorem præpoſuit 31
Eutychetis doctrina 3,8,2
damnatur ab Æthiopibus 23. an confuderit duas naturas 25. qualem confuſionem ſtatuerit 36. Eutychiani Habeſſini non ſunt ibid.
Eutychius Patriarcha Alexand. de duab. nat. 3,8,46
Ewarza regio Ambara 1,3,10
Excommunicatio Patriarchæ Romani contra Præf. prætorio revocatur 3,11,43
contra Francos à Metropolita facta 3,10,45
repetita 55. in Regios pro Ælbanis 60
deteſtabilis, quâ ſubditi à ſacramento abſolvuntur 2,6,89
Excrementa humana remedium contra venenum hydrorum 1,13,8
Exercitus regius quantus 2,14,15
Exilii Pat. Soc. cauſa 3,13,24. & ſ.

F.

Fanaticus ſiniſtra Regi prædicens fuſtigatus 3,11,52
Faras-ta-gian abſurdū R. Æth. cognomen 2,1,18,21

Hu-

Hieronyma Farneſia *Pontif. filia ſpir.* 3,9,16
Fatagar *regnum* 1,3,19
Fatagar Asgua *Præfecti titul.* 2,17,8.
Fekur-Egzius *legatus ad Reg. Hiſp. & Papam* 2,16,21
ejus mors 3,11,61
Feres-bahr *regio Ambara* 1,3,10
Eman. Fernandez *P. Soc. laudat Claudium R.* 3,9,37
Fertilitas *Habeſſina* 1,9,1
FESTA *primaria & vetuſtiſſima celebrant Hab.* 3,6,95
recentiora non item: quædam peculiaria & menſtrua habent. Nativitatis Chriſti quo die celebretur 98
Sanctorum ſolennia Recordationes *vocant* 3,5,81
Ficus *Indica Arab. Manz* 1,9,21
Hebræorum Dudaim 23
Fides Patrum *Liber Symbolicus Habeſſ.* 3,4,41
Flumina *agros fertiles reddunt* Pr.n.27
in Æth. arenâ hauriuntur Pr.n.30
vide Hawash & Mareb.
Fœdus *cum Perſis fictum* 2,16,31
Fœnum *in Habeſſinâ nullum* 1,9,7
ejus vehes elephanto comparavit Gregorius 8
Fontium *origo unde* 1,8,2
FORMICARUM *genus maximum* 1,13,27
earum agmina & ordines 28. *medium* 29. *mira ſolertia* 30. *minimum, ibid. alatum, etiam in Germania viſum* 31
Franci *unde dicti* 1,1,5
pro Romanæ Religionis hominibus 3,10,45
Fremona *oppidum antiqua Patrum reſidentia* 2,11,18
al. Maiguagua. 3,11,30
Fremonatus *v. Frumentius* 3,2,14. & 16
Freſennai *N. prop. Regis* 2,4,42
Friſtegiani *Apoſtolicus Perſicum ut Scal. putat* 2,1,14
Frumentius *Apoſtolus & primus Æth. Metrop.* 3,7,17
tempore Athanaſii Evangelium prædicat 3,2,12
Habeſſinis Abba-Salama 30
ejus encomium 31. & 34
Fulgentius Freyre *Jeſuita* 3,9,23
Fund *regnum Abaſſiæ conterminum* 1,2,7.

G.

GABA *præfectura Dembeæ* 1,3,17
Gabra-Chriſtos *Nom. pr. V.* 4,3,4
Gafât *regnum* 1,3,20
Gafatica lingua *v. Lingua*
Gajghe *regnum* 1,3,20
Galeopitheculus *è ſimiarum genere* 1,10,58
Galila *inſula Lac. Tzan.* 1,8,114
GALLANI *Habeſſinis* Galla 1,16,10
eorum origo 13. *Inſtituta* 18. *incitamenta ad bellum* 23. *arma* 25. *vitæ ratio* 30. *paupertate invicti* 33. *Dux eorum Phylarchus* 37. *Lingua* 38. *ſacra* 40. *docilitas* 41. *victoria* 43. *diſcordia* 45. *diviſio in certas tribus* 46. *linguæ ſpecimen* 1,15,53
quomodo domari poſſint 2,10,12
cur ab Habeſſinis vinci nequeant 2,14,11
Gaſi *regnum* 1,3,20
Ganeta Ghiorghis *regio Ambara* 1,3,10
Ganeta Jeſus *oppidum cum templo* 3,11,30. & 4,4,29
Ganz *regnum* 1,3,20
Garalta *præfectura Tigra* 1,3,27
Garamantes *matrimoniorum exſortes* 1,16,19
Abba Garima *unus è IX. ſanctis* 3,3,4
Gebra-Marjam *deficit à Rege* 3,11,38
Gebra-Menſes-Keddus *Sanctus* 3,3,14
Gebra-meskal *Rex Æth.* 2,4,41
Gedm *regnum* 1,3,21
Gedma-katen *titulus Proregis* 2,17,8
Gedurus *Ethnicus Rex Æthiop.* 2,2,14. & 2,4,3
Geez *regnum i. e. Æthiopia* 1,1,4
Gemmæ *in Æthiop. nulla* 1,7,13.
ideo Gemmariis *non opus* 4,5,16
Gentes *variæ in Æthiop.* Pro.n.33. & 1,14 42.
Geographici Alphabeti *concinnandi conſiliū* 1,4,12
Gerri *Nom. Loci* 4,6,25
GESHEN *regio Ambara* 1,3,10
rupes Ambara 1,6,10. & 11
Principum Æthiop. cuſtodia 2,8,24
Ghel, Ghesha-Bar, Gheshè } *regiones Ambara* 1,3,10
Gian-belul *fictum nomen Reg. Habeſſ.* 2,1,18 & 21
Gidda *Maris rubri portus* 4,6,28
Giraffà *Ital. Camelopardalis* 1,10,36
Girgæ *urbs* 4,6,29
Gloria Regum *Nom. lib.* 4,2,1
Gojam *ubi Nili fontes XX. regiones continet* 1,3,21
Gombo *regnum* 1,3,21
Gonga *regnum* ibid.
Gorgorra *oppidum cum templo P. Soc.* 3,11,30
Gothorum *litera* 4,1,2
Grainus *Granhe Luſit. Adelenſium Dux* 1,16,2
Æthiopiæ flagellum 1,2,12. *victus* 2,15,44
ejus caput ſpectaculum jucundum 45
Gramen *perpetuum in Æth.* 1,9,5.
GREGORII *Habeſſini patria* Pr.n.11.
ejus perſona 17. *cauſa itineris in German.* 18
Fides, Exilium 19
GREGORII *quatuor Habeſſinis noti: Armenus, Nazianzenus, Nyſſenus, Thaumaturgus* 3,4,42
Grumghè *regio Ambara* 1,3,10
Guangue *fluvius* 1,8,41
Abba Guba *unus ex IX. Sanctis* 3,3,4
Gubay *oppid. Dembeæ, Reginæ habitatio* 2,11,19
Guender *præfectura Dembeæ* 1,3,17
non eſt Regia urbs Æthiopiæ 2,13,12
Gumâr *regnum* 1,3,33
Guna *regio Bagemdra* 1,3,13
Guraghe *regnum* 1,3,22
ejus præpoſitus 2,17,6
Gyndes *fl. in rivulos* 360. *diductus* 1,8,102

H.

HABASSIÆ *vel Habeſſiniæ ſitus & terminus Septentrionem:* 1,2,7

Orien-

Orientem 8. & Occidentem verſus 15 gradus latitudinis falſi: veri 4. latitudo conjecturalis 5
ejus regionum numerus varius 1,3,1
& falſus 3. ſ. verus 6 ſ. Aer, animalia, Lingua, gentes, vide ſingula ſuis locis.
Habeſſini *Sabæis & Homeritis accenſiti* 1,1,6
eorum lingua, mores, ingenium & forma Arab. affinia 7. indoles 1,14,2 & 3
placabilitas, æquitas & juſtitia 4. culturâ deſtituuntur ob defectum occaſionis & auxiliorum 21
cupidi ſunt bonarum artium 15. inprimis Latinæ linguæ 19. formâ corporis præſtant 28. quæ deſcribitur 29. Nigredinem amant 34. robuſti ſunt 36. Longævi 37. Potentia eorum valdè debilitata Proœ. n. 36. & 2,10,10.
Habeſſin. Rex *v. Rex.*
Habta Marjam *nom. pr. Viri* 4,3,5
Hadash *reſidentia Patrum Soc.* 3,11,30
Hadea *maiè pro regno* 1,3,15
Hadienſes *incolæ regni* Cambat *ibid.*
eorum Rex Habeſſ. amic. 2,17,6
Hagai *tertia anni Æth. pars* 1,5,32
Hagara-Chriſtos *regio Ambara* 1,3,10
Hagarai *præfectura Tigra* 1,3,27
Hajmanota-Abau *Liber ſymbolicus Habeſſin.* 3,4,41
Halleluja *lætis & triſtibus apud Habeſſinos ſubſervit* 3,6,105
monaſterium 3,3,40
Hamaçen *præfectura, tribus oppidis conſtat* 1,3,30
Hanazo *fluvius in Angotâ* 1,8,48
Hangot *vide Angot.*
Hanno *Pœnus Africam circumnavigavit* 2,1,4
Hatzeghe *Regis Habeſſ. tit. & per apocop. Hatzeſi nom. propr. apponatur* 2,1,24
Hawash *fluvius prope Fatagar* 1.8 48. & 106
Helena *Regina Æth.* 2,1,53. & 2,6,13
prudentiâ celebris & inter Europæos clara 14
Helfaje *N. loci ultra Dungalam* 4,6,23
Helleſthezus *Æth. Rex Procopio* 2,4,34
Henricus *Luſit. Princeps* 2,1,4
Herbæ *omnis generis* 1,9,9
quando floreant in Habeſſin. 28
ſemidigeſta è ventribus boum pro ſinapi 4,4,10
Hesbinaani *Rex Æth.* 2,6,4
Pet. Heyling *cum metropolitâ in Habeſſ. venit* 3,7,24
Lubecenſis 3,14,4
Cophtitis charus 5. diſputat cum Alphonſo 6. Regi acceptus 9. de ejus exceſſu variant relationes 10.
Homodei *Nomen pr. etiam Habeſſin. uſitat.* 4,3,8
Hoſpitalitatis *ſtudium Chriſt. commendatum* 4,6,17
Hyacintus *P. Soc.* 3,14,1
Hydromeli *optimum* 4,4,18

I.

JACOBITÆ *unde dicti* 3,8,6
eorum diſſenſus à Melchitis *44. judicium de eo cujusdam noſtratium* 46
JACOBUS *Sertzadenghel filius naturalis, infans regnum adeptus* 2,6,47
mox a proceribus depoſitus 59. in fuga captus 61
& in Enarea detentus 62
denuo Rex factus 2,7,13. ſ.
æmulum Suſneum pati non vult 19. concordiam tamen tentat, ſed fruſtra 20. unde bellum 21. ſed infelix 32
Jacobus *falſus* 2,7,46
infelicem rerum ſucceſſum 48. & finem habuit 52 culinam & collam vivam ante ſe egit 4,4,13
(*Abba*) Jacobus *Metropolita* 3,7,18
Jacobus *Presbyter occiſus* 3,11,38
Jacobus *Syrus à quo Jacobitæ* 3,8,6
Jacſum *inter Aretæ ſucceſſores in Arabia* 2,4,29
Jagbea-Tzejon *Rex Æth.* 2,6,3
Jamanaxus *rebellis* 3,10,44,54
Jan Belul *fictum Reg. Æth. cognom.* 2,18,19
Ibes *ſerpentes devorant* 1,12,8
ICEGHE *Monachorum Antiſtes, ſumma in Habeſſ. dignationis* 3,3,26
ejus corpus refoſſum, & è templo ejectum, turbas contra Patres ciet 3,11,45,46
Icon-amlacus *Salomonæi generis R.* 2,6,1
Icteri *curatio in Habeſſ. acerba* 4,2,9
JEJUNIA *rigida apud Habeſſ.* 3,6,90
binis in hebdomade diebus 91. iisdem, ut apud Judæos; non in ſabbato, unico excepto: neque in die Dominicâ 92. quadrageſimale *vel* quinquageſimale *quando ordiantur, ibid. nulla prorſus tempore Pentecoſtes 93.* Proteſtantium *rara cur* 94
verum jejunium quale ibid.
Jeko *in Java majore Salamandra* 1,13,5
Jendero *Regnum*, Zendero *idem*. 1,2,14. & 1,16,61
Ifat *Regnum* 1,3,22
Ifata-Walaſma *titul præfecti* 2,17,8
Imagines *pictæ tantùm in templis Æth.* 3,6,29
Imperii *vincula duo*, Reverentia & autoritas 2,8,6
quomodo parentur & conſerventur 7. & 10
Imra *Rex Æth.* 2,5,12
Inauguratio *Regum Habeſſin.* 2,11,10
Indi *Æthiopes dicti* 1,1,10
Indorum *Imperator pro Habeſſinico* ib. 12
ad illum Alexandri III. Epiſtola 3,9,6
Indiæ *termini juxta veteres* 2,3,16
Indicæ *navigationis occaſio apud Luſitan.* 2,1,3
Indich *pro Hindache, i.e. Regina Candace* 3,2,6
Indicum *Mare, i.e. rubrum* 1,1,11
Induciæ *belli nullæ niſi hyeme* 2,14,1
Indulgentiæ Pontificiæ *ab Habeſſ. irriſa* 3,11,69
Inſignia *Regis Habeſſ. vera & falſa* 2,1,41. ſ.
Inſulæ *Lacus Tzanici* 1,8,114
Johannes I. & II. *Luſitan. Reges* 2,1,3 & 5.
Abba Johannes *Metropolita* 3,7,18
Abba Johanni *Antiſtes Monach.* 3,3,23
JONAEL *belli Dux rebellis* 2,6,83
Prorex Bagemdra 3,10,68

à Gallanis perfidè interfectus 78
Abba Joſeph Metropolita 3,7,18
Fl. Joſephus notatur 2,3,11
Iſaacus Barnagashus 2,6,34
Abba Iſaacus Metropolita 3,7,18
Iſaacus Rex Æth. 2,6,4
Islamismus falsò Habeſſinis imputatur 3,14,34.ſ.
futilis & artibus humanis propagatus 36
Iſraëlitar. Regē Negus ſemet appellat 2,3,34.& 2,11,13
quid de hoc ſentiendum 39
Itegè Regina Habeſſ. titulus 2,1,66
ſi vero N.prop.accedat per apocopen vocatur Ite, ut:
Ite-Hamelmâl Regina 3,10,48
ITER in Habeſſiniam terreſtre difficillimum, per qua loca fiat 4,6,20
maritimum tutius, quod duplex eſt 28. Tutiſſimum eſt cum metropolitis Alexandrinis 31
Jubilæi Romani diplomata irriſa 3,11,69
JUDÆI in Æthiopia 1,14,42
eorum ſtatus priſtinus 43. quâ dialecto utantur 46
Textores ſunt & fabri ferrarii 4,5,2
Judiciorum modus in Habeſſ. qualis? 2,19,1
JURAMENTUM obedientiæ Papæ præſtitum à Rege Æthiopiæ 3,11,19
à proceribus 20. an à fœminis Regiis, dubium 28
Juriſdictio eccleſiaſtica Regi competit 2,9,8
JUS REGIS Habeſſ. circa ſacra & profana 2,9,1
exemplo demonſtratur 2. defenditur contra Patriarch. Rom. 6.ſ. in promulgatione edictorum 11
in quib. conſiſtat 12. nominandi ad beneficia ſacra 13

K.

KALENDARIUM Æthiopicum 3,6,96
Karna-Marjam regio Ambara 1,3,10
Kebaxus Tigra Prorex 3,11,39
infeliciter pugnat 60
Keſla-wahedus Prorex Tigrenſis 2,6,57
nom. pr. ſignificativum eſt 4,3,6
Kiçarja regio Ambara 1,3,10
Kirch Germ. à Κυριακὴ 3,6,19
Athan. Kircherus notatur 1,8,88
Kollela Reſidentia Patrum in Gojamâ 3,11,30
Koma regio Bagemdra 1,3,13
Komos in plur. Komosât Præpoſiti Eccleſiarum in Habeſſ. 3,7,26. eorum officium 27
Krücke dicta à cruce, cujus formam habet 3,6,26
Kshabi N. loci 4,6,23
Kuara præfectura Dembea 1,3,17

L.

LAcerta aquatica Waril Arab. כח Heb. 1,11,10.ſ.
Laeca-Marjam N.pr. ſignificativum 4,3,5
rebellionis Dux 3,11,59
Lai-kuejta regio Ambara 1,3,10
Lalibala R. laudatur, ob templa mirè ædificata 2,5,8.ſ.
Lamalmonus mons altiſſimus 1,6,2
Lapis ſacratus Latinorum vide Arca 3,6,72
Laſta Rupes 3,11,57
Laſtenſes rebelles ibid.
Latinæ linguæ diſcendæ cupidi Habeſſ. 4,2,41
ſed difficiles in eo Patres 42
Latrones multi in Habeſſ. 2,14,26
Laus Dei Nom. libri 3,4,46
Lebnadenghel Rex al. David 2,1,38. & 2,6,10
Leçanaxus interfectus 3,11,54
Lectio Vet. Teſtam. in Sabbato 3,1,54
Lectos German. ex plumis miratur Gregor. 1,12,19
Leda-Negus Reſidentia Patrum in Æthiop. 3,11,30
Lebern-Wurſt ridiculum nomen Reg. Habeſſ. 2,1,18
Legati Habeſſ. exteri plerumque 2,16,30
modus excipiendi Legatos antiquus in Hab. 2,12,20
mutatus nunc 25
Habeſſ. ad Clement. V. 3,9,9
Legatio Helenæ ad Luſitanos 2,16,3
Luſitanorum ad Habeſſ. 9. legationes interruptæ 19. Nova legatio 20. irrita 24. legationes Habeſſ. raræ 27. in Ægyptum & Conſtantinopolim frequentiores 28 Bataviam in India 29
Zer-a-Jacobi ad Eugenium IV. Papam 3,9,9
Leges fundamentales in quibus ſalus Reſp. 2,9,14
ſcriptæ in Habeſſ. nullæ ſunt 4,2,7
Leo magnanimus erga homines 1,10,42
terrificus omnibus animalibus 43
Leo Papa damnatur ab Habeſſ. 3,8,20
Leucæthiopes i.e. albi Æthiop. 1,14,33
Leviathan Jobi crocodilus eſt 1,11,8
Leviratus in Habeſſ. an licitus? 3,1,63
Liber obitus Mariæ 3,4,46
arcanorum: Epiphanii de hæreſ. ibid.
Philoſophiæ Æth. 4,2,2
Libri Æthiop. manuſcripti Romæ & impreſſi 3,4,20
Libri S. Scripturæ quot 29
Liber Symbolicus Habeſſ. 41
Liberorum Regnum V. Aga-azian 1,1,5
Abba Likanos unus ex IX. ſanctis 3,3,4.& 9
Roder. Limæus Legatus Luſ. in Habeſſ. 2,16,10
LINGUA Æthiop. antiqua 1,15,2
ejus variæ appellationes 3. Tigrenſibus olim vernacula 4. in libris & ſcriptis adhibetur 5. Convenit maximè cum Arabicâ 11. Ejus uſus pro linguâ Hebræa illuſtrandâ 12. uſu in Habeſſ. deſcitur 30. difficilis eſt pronunciatu 37. varietas dialectorum in Æthiop. 40. e.gr. Dembica, Gongica, Hadienſis 47.ſ. ſpecimen nonnullarum 52
in diverſis caſtrorum partibus diverſa 2,13,9
Linguarum orbis numerus definiri non poteſt 1,15,61
Lintres monoxyli 1,8,112
LITERÆ Æth. cum Samarit. quodammodo convenientes 4,1,9
earum inventor Græc. ling. peritus 12. vetuſtiſſimæ ſunt 15. figmentum de duplici charactere Æthiopico 23. Latinæ à diverſis nationibus diverſimodè efferuntur 1,4,9.
LITURGIÆ Æthiopicæ 3,4,35
impreſſa 36. Domini noſtri: Dominæ noſtræ: S. Apoſtolorum: CCCXVIII. orthodoxorum 37. earum

inſcriptiones feſellerunt quoſdam doctos 38
Manuſcripta 40
Hieron. LOBO *ſeu* Lupus *Proœ. §.*11
ejus nomen in Æthiopia mutatum 3,11,9
Copias militares ad reſtituendum Patriarcham Romanum ſollicitat 3,14,12
ſed fruſtra 14
LOCUITÆ *perniciofiſſimæ* 1,13,16
earum ineffabilis multitudo 17. *eſu ſalubres ſunt* 21
Longævitas *Habeſſinorum* 1,5,15
Lora *pro genuino vino in Euchar.* 3,6,81
Ignat. Loyola *Æth. reductionem ſibi deſtinat* 3,9,19
Lugendi *mortuos ritus* 4,4,29
Eman. Luis *œconomus* 3,11,9
Lupi *inertes in Æthiopiâ* 1,10,49
vide Lobo.
LUSITANI *quando in Habeſſin. venerint* 1,16,72 & 2,15,19
eorum nomen gratum Habeſſ. 2,16,18
quomodo odioſum redditum 26
& ſuſpectum 3.9.27
hodie reſiduorum miſer ſtatus 1,16,75
Luva *Gallanorum Dux, ejuſque officium* 1,16,37

M.

MACANA-ÇELAÇÊ (*Gregorii patria*) *Oppidum & regio Ambara* 1,3,10
Macrobii *ubi ſint?* 1,14,37
Macuenen *Tigra Proregis titulus* 2,17,7
Magadosha *in Orientali Africa* 3,14,21
ejus portus 4,6,35
Mahardinus *Muhammedan. ſecuri percutitur* 2,7,35
Mahtzenta Marjam *Nom. pr. Viri* 4,3,5
Maiguagua *ſedes Patrum in Æthiop.* 3,11,30
Malacotawît *Nom. pr. fœm.* 4,3.9
MALAC-SAGHED *cognomen Sertzadenghel Regis* 2,6,36
reprehenditur quod ob illegitimum ſucceſſ. prævaluerit 2,9,16
non iniquus fuit Luſitanis 3,9,61
Mala *noſtratia non, ſed citrea medica, &c. dantur in Habeſſ.* 1,9,28
Maleg *fluvius ad Occident. Abaſſ.* 1,2,15. & 1,8,104
Malza *regio Ambara* 1,3,10
Makêt *regio Bagemdra* 1,3,13
Manda *Canones Habeſſ. dicuntur* 3,4,29
Manz *regnum* 1,3,3
Maqueda *regina Saba Æth.* 2,3,4
Marata *præfectura* 1,3,30
Marcianus *Imp. convocat conc. Chalced.* 3,8,1
Abba Marcus *Metropolita* 3,7,18. & 75
Mare *rubrum etiam Indicum appellatur* 1,1,11
olim terminus Regni Habeſſ. 1,2,8
Mareb *fluvius in Tigra oritur* 1,8,108
Margaritæ *vox Arab. & Æthiop. pro ſubſtantiâ vel naturâ in articulo de Chriſto* 3,8,32
Marjam-ſinâ *uxor R. Sertzadenghel* 2,6,42
Marjân *præfectura Bahrnagaſſi* 1,3,30
Mariani *Victoris Catal. Reg. notatur* 2,5,2
Franciſcus Marqueſius *P. Soc.* 3.11,9
Marrabet *regnum* 1,3,33
Johannes Martinus *Fr. Soc.* 3,11,9
Martyres *in Habeſſ. nobis ignoti* 3,3,10
Martyrologia *Habeſſ.* 3.4,45
Mashalemja *Bagemdra regio* 1,3,13
Masruk *R. Areta ſucceſſ. in Arab.* 2,4,29
Matthæus *Apoſt. non in Habeſſ. prædicavit* 3,2,8
MATTHÆUS Armenus, *à quo prima Habeſſ. notitia* *Proœ.* 7
primus Habeſſ. Legatus 2,16,3
diu in India detentus 5. *ſuſpectus cur?* 7
ejus relatio edita à Dam. Goez 3,1,2
(*Abbuna*) Matthæus *Metropolita* 3,7,18
Mauz *ficus Indica v. Dudaim* 1,9,21
Mazaga *provincia una è majoribus* 1,3,35
Meçrahha *inſula lacus Tzanics* 1,8,114
Medicina *miſera apud Æthiop.* 4,2,8
Regis ipſius 12. *contra febrem* 14
Meks *Nom. pr. Loci* 4,6,23
Meka-Chriſtus *aulæ præfectus* 3,11,18
apud Laſtenſes pro Rege ſe gerit 63
Meleaxus *regius juvenis* 3,11,56
Melchitæ *unde dicti* 3,8,6
eorum diſſenſus à Jacobitis 44. & 3,9,2
Melec-ſaghed *Regis nomen ejusq; ſignif.* 2,1,35
Melinda *portus Africæ Orient.* 4,6,35
Memberta *præfectura Tigra* 1,3,27
MENAS *quomodo ad Regnum pervenerit* 2,6,27
qualis ingenio 29. *Patribus Societatis iniquior* 30 *& ſuis exoſus* 33. *occiſus in prælio à Barnagasho A.* 1562. 31
Alphonſ. MENDEZ *Jeſuita à Papa* Patriarcha *Æthiopiæ creatus* 3,7,23. & 3,11,3
inauguratus 6. *ejus iter, ibid. Juramentum obedientiæ à Rege exigit* 16. *publice præſentem excommunicat præfectum Prætorio* 42. *corpus Iceghi refodi:* 46. *Veneficam capi jubet* 47. *Remittit ſenſim rigorem in ſacris* 50. *in exilium mittitur* 3,13,14
cauſas illius à Rege petit 15
ab animi & corporis donis deſcribitur 3,14,29
mortuus in India 28. *judicia de eo* 30
Menilehecus *Ebn Elhaquin primus Æth. Rex* 2,4,1
interpretatio hujus nominis ex Arab. 3
Menſæ Regiæ *apparatus* 2,12,6
Menſa ſacra Euchariſtica 3,6,61
Menſes *anni Æthiopici* 3,6,98
Mercatura *Habeſſinis nulla* 4,7,1
Arabes eam ibi exercent 2. *& Armeni* 3
Mercium *permutatio* 4,7,4
quales in Habeſſ. importentur 10. *quæq; exportentur* 11
Meropius *mercator Tyrius* 3,2,13
Merwan' *Sarac. Dux Chriſtian. Ægypti vexat* 2,10,6
Abba Meskel-Moa *Monach. Antiſtes* 3,3,23

Meſſis in Habeſſ. duplex & triplex 1,9,1
Metalla Proœm. n.26
quorum Habeſſinia ferax 1,7,1
ſed artis metallicæ incolæ imperiti 6
Metropolita Habeſſinorum vide Abbuna, 3,7,4
Catalogus illorum 18
Metzlè inſula Lac. Tzan. 1,8,114
MICHAEL Archangel. inſigne præſulatus monaſterii cœlitus attulit 3,3,24
Metropolita 3,7,18. & 25
Patriarcha Alex. propter Nilum deficientem ad R. Habeſſinia miſſus 1,8,80
Militaris diſciplina in Habeſſ. 2,14,21
MILITES boni ſunt Habeſſini 2,14,4
robuſti 5. ſine ſtipendiis militant 6. pauperes 9. eoque ad bella promti 11. Arma eorum 17
Miniſtri aulæ primarii 2,12,26
Miracula portentoſa ſanctorum Abaſſiæ 3,3,11
Moccha Arabiæ portus è regione Æth. 4,6,32,
Molendi ratio difficillima ut in piſtrino veterum 4,4,15
MONACHI quando in Habeſſ. venerint & unde 2,4,20. & 3,3,2
eorum antiſtes 26. multitudo Reipubl. damnoſa, quia contra hoſtes imbelles, & adverſum tributa immunes ſunt 32. inſtituta & habitus 33. officia civilia gerunt 37
Monaſteria plurima in Habeſſ. 3,3,40
Monaſticæ vitæ in Ægypto initium 3,3,17
autore Paulo, ſed maximè Antonio 18
Moniales in Habeſſ. & de una notabile exemplum 3,3,41
Monoceros à Luſitan. in Gojama viſus 1,10,80
Monotheletæ pro hæreticis 3,8,3
Monoxylæ Lintres 1,8,112
Mons pro monaſterio ſumitur 3,3,4
MONTES altiſſimi in Æthiop. aſcenſu carent, & tamen habitantur. Proœ.n.25. & 1,6,1
Ambara & Samena gibbus Habeſſiniæ 4. Alpibus & Pyrenæis altiores 5. varia figura 6. ſcalis ſcandendi 7. ſupercilia habent ſpacioſa, 8. commoda eorum 19
Monumentum marmoreum S. Cœnam repræſentans 3,6,73
Moſchu Nom. pr. loci 4,6,23
Mota Regnum 1,3,33
Muallim Arab. Doctor. Sic dictus Heyling 3,14,5
Mugar provincia 1,3,35
MUHAMMEDANI Habeſſinis immixti 1,14,50
quo reſpectu meliores Romanis dicantur 3,5,12
Muli gradarii ad multa utiles 1,10,11
Mundus unde dictus 1,15,15
Muſica Habeſſinorum inſuavis, & inſtrumenta muſica 3,6,88
Mutz. vide Mauz.
Myrrhâ vulnera curantur 4,2,14
Myſterii vox pro ſacramento 3,5,44

N.

NAACUETO-LAABUS Rex Æth. 2,5,1[illegible]
Nadêr præfectura Tigra 1,3,2[illegible]
Nafasmautsha regio Bagemdra 1,3,1[illegible]
Nagash Tit. Regis Æthiop. 2,1,23. & 32
Nagaçi quid ſignificet 2,17,3,
Nagran Oppid. Arab. locus martyrii 2,4,26
à Calebo captum & Chriſtianis reſtitutum 27
Nagranenſes martyres Arab. 2,4,40
Nahu pro Naod malè 2,1,56
Najashi Arab. idem ac Nagash, quod v. 2,1,32
Nanina oppidum & regio Gojama 1,10,83. & 2.11.20
Naod Rex è rupe Ambaræ ultimò evocatus 2,6.9
Cuſtodiam Filior. Regior. abrogat 2,8,31
Nara præfectura Dembea 1,3,17
NATURÆ vox tantùm de rebus creatis juxta Jacobitas ſumitur 38.44
de duabus naturis in Chriſto creberrima diſputationes: edictum pro hâc ſententia 35,36. & 3,10,24,33
Naves nullæ in Habeſſiniâ 2,14,2
Nebeſſe v. Enabeeſſe.
Nigus Æthiopum Latinè Rex 2,1,23
Niguça-nageſt i.e. Rex Regum ibid.
Neſtorii Hæreſin Habeſſini averſantur 3,5,26
Newaja-Chriſtos Rex Æthiop. 2,5,6
illiusq; encomium 7
Nicænos canones plures habent Æthiop. 3,4,30
Nicaula nomen fictum Reginæ Saba 2,3,11
Nicephorus Calliſt. caſtigatur 3,2,36
Phil. Nicolai de regno Chriſti notatur 2,16,32
Niger ſiniſter alveus Nili Proœ.29. 1,8.72
NILI nomen Hebræum, Græcum 1,8,5,
Ambaricum Abawi unde 8. Æthiopicè Gijon 10. ortus ejus non in Paradiſo 11. & 12
ignotus veteribus, & anxiè quæſitus 13, 14. & 15. fabuloſus 16. verus propè Gojamam Æthiopiæ Regnum 20, & 30. in terra Secut 24. & 35. quinque fontes habet 25. ejus curſus 26. 27. 28. &c. exundationis cauſa 52. dividitur in duos alveos 57. & ſeqq. diviſionis cauſa 65. an diverti poſſit ne in Ægyptum fluat 76
Nitocris Babylon. Regina 1,8,102
Nix in Habeſſin. nulla 1,5.13
Gregorius farinam vocavit 14
Nobilitas in Imperantibus ſpectanda 2,8,10
autoritatem conciliat 11
Nogueyra ultimus Pater in Æth. ſuſpenſus 3,14,15.27
NOMEN novum Regibus à Caſtrenſib. inditur 2,1,33
regni & baptiſmatis 34
nomina monſtroſa veterum quorundam Regum 2,2,12
& ſuperſtitioſa in Orat. Magicis 3,4.54
Nomina propria Habeſſ. ſignificativa 4,3.1
Novatiani ſecundas nuptias damnant 3,7,35
NOVUM TESTAMENTUM Æthiopicum 3,4,7
à quo editum & ubi 8. ejus diviſio 21. Appendix, canones

canones & conſtitutiones Apoſtolorum 27
Nubæi *nonnullis iidem qui Æthiopes* 1,1,9
Nubiæ *termini quanti* 2,9,7
Nuncii *regis apud Habeſſ. honor* 2,18,15
Nuptiales *ritus in Æthiopiâ* 3,6,99.& 4,4,5
Nurus *Adelenſium Dux* 2,6,25

O.

OBEDIENTIAM *Pontifici Romano renuit Claudius R.* 3,9,13
jurat illam Suſneus cum totâ aulâ 3,11,19.ſ.
Oblatio *munerum pro Agapis* 3,6,85
Odoardus Galvan *Legatus Luſit. in itinere mortuus* 2,16,9
Officia *aulica in Habeſſinia* 2,11,26
Oleca *idem quod* Walaka 1,3,31
Onager *Aſinus ſylveſtris* 1,10,73
Ophiomachus *avis ſerpentes vorans* 1,12,9
Opifices & opificia *in Habeſſiniâ nulla* 4,5,1
ea tamen magnopere expetunt 17
Oppida *in Habeſſiniâ pauca* 2,11,18
Oratio *fidei pro Symbolo Niceno* 3,5,19
Dominica Lat. Æthiop. literis expreſſa 3,10,58
Ordinatio *ſacerdotum à Patribus in Æth. fit* 3,11,34
iterata à Rege damnatur 3,13,29
Ordines *Regni vide* Regnum.
Organon muſicum Virginis *N. lib.* 3,4,47
Oryx *Hebr.* רים Monoceros *Bocharti* 1,10,86
Oſiæ *exemplum objicitur Regi Æth.* 2,9,4
Oſſa *Martyrum in arcis collecta* 3,6,65
deinde in altaribus *repoſita, ex canone concilii Carthaginenſis* 78
Oſſifraga *Norvvegia herba* 1,9,10
OVES *cum obeſis caudis in Oriente* 1,10,14
quibus ploſtellum ſupponunt 15
earum in ſacrificiis olim uſus 16
Andr. Oviedus *primò Epiſcopus* 3,9,2
dein Patriarcha Latinorum in Habeſſin. 60.
illius ad Claudium epiſtola 42. *aſpera remedia tentat* 52. *Inclementem Regem experitur* 58. *Fremonam ſecedit ibique moritur* 60
Ovis fera *i. e.* Camelopardalis 1,10,35
Ovum *inſtar montis* 1,12,23
Abba Oz *unus ex IX. Sanctis.* 3,3,4

P.

P. Latinorum & Π. Græcorum *olim linguæ Orientales non habuerunt* 4,1,18
nec Germani 20. *vide* Pf.
Padeshah *Regum potentiorum Tit. Perſicè* 2,1,27
Palatium *à Soc. extructum mirantur Hab.* 2,12,2,4
Pamphagi *populi omnia vorantes* 1,14,52
Panis *ſubcineritius tenuis* 4,4,12
Panthera *quomodo differat à Tigride* 1,10,64
Pardus *colore tantum differt à Tigride* ibid.
Partus *Æthiop. fœminarum facilis* 1,14,38
Parientes in genua procumbunt ibid.
Paſcha *ſecundum rituale Rom. celebratum* 3,11,3
Patres Societatis *Philologiæ, & antiquitatis Judaicæ incurioſi* 1,14,47
incuſantur tanquam in culpa fuiſſent deficientis à Rom. Relig. Æthiopia 3,12,53
omnes calamitates illis imputantur ab Habeſſ. 62
Æthiopiâ excedere coguntur 3,13,5
Romæ quoque adverſo rumore ſunt 3,14,19
PATRIARCHÆ *Oecumenici quatuor in Æthiop. noti* 3,7,25
Romanus ordine primus 16
Patriarcha *à Papa in Æthiopiam mittitur* 3,9,20
atque benevole excipitur 36. *ſed Regem aſperitate ſua offendit* 54
At Alf. Mendez *magnificè exceptus* 3,11,15
Juramentum obedientiæ à Rege exigit 16. *Patriarchalis ſedes* 29. *ejus potentia infringitur* 76
precibus nil obtinet 3,12,23
nec quaſito temperamento 38.ſ.
Fremonam ſecedere juſſus 3,13,14
illius litera ad Regem 15. *& mox Regno exire* 37
non ſine periculo à Turcis detinetur 3,14,2
tandem verò Goam dimittitur 11
v. Oviedus & Mendez.
Paulinæ epiſtolæ *Æth. ſeorſim edita* 3,4,26
Paulus *pro epiſtolis ejus* 3,4,23
Paulus III. Papa *Habeſſinos Romæ bene habet* 3,9,15
Pecudes *divitiæ gentium quarundam* 4,4,15
Pentecoſte *pro tempore quinquaginta dierum* 3,6,63
Peregrinationes *Habeſſin. hodie raræ* 4,6,1
olim Hieroſolymam & Romam 3.
nunc interruptæ 4
P. Petrus Pays *in Æthiopiam venit* 2,6,72.& 3,10,5.
& ingenioſus & doctus, ad Regem vocatus 9
ſacra ſua celebrat 11
Suſneo acceptus 2,7,44
Periœci *non ubique æſtatem & hyemem eandem habent* 1,5,24
Periodus *quatuor annorum* 3,6,98
Perſonæ *vocabulum in divinitate quomodo Habeſſini reddant* 3,5,25.& 3,8,35
Petra *excavata ſpeculi figura* 1,6,15
Petrus *Æthiops Komos* 3,7,26
Pfaff/Pfeben/Pfingſten/ *& ſim. à* Pf. *incipientia peregrina ſunt omnia* 4,1,20
Pii V. *litera ad Menam R. Æth.* 3,9,17
Pipi *avis parva feras prodit* 1,12,12
frequens in Tigrâ & Guineâ 16
Piſces *in fluviis ſubterraneis* 1,11,13
Placentæ *mantilium loco. v. Apa,* 2,12,9
Planities *in Habeſſiniâ rara* 1,6,17
Plantæ *virtutis admirandæ* *Proœ.n.*31.& *c.*9
PANIS *fermentatus in ſacra cœna non aſſervatur in craſtinum* 3,6,80
uno tantum die infermentatus ibid.
Pantaleon, *ejus ædicula & ſepulchrum* 3,3,4,8
Paſſum *pro vino in Euchariſtiâ* 3,6,81.& 3,12,48

Patina euchariſtica 3,6,79
Philoſophia parùm ſubtilis in Habeſſ. 4,2,15
Phyſices Æthiopica ſpecimen 4,2,16
Pluviæ prodigioſæ 1,5.47
Pœnarum genera varia 2,19,5
lapidatio, ibid. fuſtigatio 6. deportatio 7. pœna talionis 10. cur abrogata ibid.
Poëſis amata in Habeſſ. ſed ſacra tantùm 4,2,35
ejus ratio 38
POLYGAMIA ſimultanea Habeſſinorum 3,1,64
in Republ. civili toleratur, in Eccleſia autem improbatur 3,6,100
Polyg. ſucceſſiva & Orientalibus & Latinis Patribus inviſa 3.7,35.ſ.
Portus magnis Regnis neceſſarii 2,10,24
Potentia in Regnis electivis ſpectatur 2,8,10.ſ.
Joh. Potken primus linguam Æthiopicam in Europam invexit 1,15,9
Potus Habeſſ. qualis, remotis menſis ſumitur 4,4,21
Præfectus prætorianorum 2,12.40
Præfecti provinciarum earumque diverſa appellationes 2,17,1,6
Præfecturæ in regnis variæ 1,3. per tot.
Præpoſiti Eccleſiarum 1,7,26
Præputii ſuperinductio quid? 3,1,28
Precationes ſuperſtitioſæ 3,4,51.& ſ.
Preces ante epulas 2,12,18
pro iis Pſalterio utuntur 19
pro defunctis 3,5,65
earum origo 77
Presbyter Johannes dictus Habeſſinorum Rex & quare 2,1,1. ſ.
verus ubi olim habitaverit 13
variæ expoſitiones illius nominis 13.ſ.
vera illius appellatio 2,1,23
titulus illius Hatzegè & Hatzè 25.ſ.
Presbyter & ſubpresbyter 3,7,29
Preſtar-Chan quid 1,14,12. & 2,1,14
PRESTE-JANI vel Prete-Janus Italis Giovanni, ſic malè ordinaverunt Regem Æthiopiæ in Presbyterum 2,1,15
qui revera fuit in Aſia 3,9,8
Præſter ventus ſævus 1,5,44
Prete-Janus vide Preſte.
PRETIOSUS JOHANNES 2,1,19
Pontifex hoc titulo uſus excuſatur à Tellezio 20
à quo ſic dictus 37
Privati in Habeſſ. nihil proprii habent 2,9,24
paucis exceptis 28
Proboſcis elephanti tenerrima 1,10,31
tribus illius apicibus minutiſſima quævis comprehendit ibid.
Proceſſio Spiritus S. quomodo vocetur ab Habeſſinis 3,5,41
vide Spiritus S.
Proceſſiones ſive pompa ſacra Rom. in Æth. 3,9,35
Proverbia Æthiopica 4,2,40
PROVINCIÆ quas Rex Habeſſinorum adhuc poſſidet 1,3,35
earum Rectores ad tempus præficiuntur 2,18,3
paucis hæreditaria dignitas 4
qua formula creentur 7
Procopius emendatur 2,4,34
Pſalterium in quotidianis precibus 2,12,18
totum ante menſam in aula Regis peroratur ibid.
Pſylli Africæ gens medetur venenis 1,9,14
ſed non fuit illis naturale. ibid.
Purgatorium negant Habeſſini 3,5,10,67.& ſ.
ejus ne nomen quidem norunt 76

Q.

QVADRAGESIMA in Æthiop. Rom. more celebrata turbas movet 3,11,31
Quadrupedes in Æth. maximæ. Proœ. n.32.
Qebran inſula Lac. Tzan. 1,8,114

R.

RAS quid ſignificet 2,17,4
Ras belli Dux Generaliſſ. olim in bello 2,12,32
nunc & in pace ſummus 33
Ras-Sulaxus 2,7.49
Romanam religionem publicè profitetur 3,10,25
inſolitâ formulâ poſt juramentum utitur 3,11,21
accuſatus 66. damnatus 67. ob religionem Romanam, & relegatus 3.13,9
Leonh. Rauchwolf notatur 2,1.18
in not. ubi corrige nomen 2,16,31
Ratibus deſtituuntur Habeſſ. 2,14,2
Reditus regii Habeſſ. in quibus conſiſtant 2,10,26
quanti ſint 30
Regalia omnia Rex Habeſſ. exercet exceptis iis quæ ignorat 2,9.22
Regna quæ Habeſſinorum Rex adhuc poſſidet 1,3 35
Regnorum hæreditariorum incommoda: æmulatio ſuſpicio 2,8,20 ſ.
quod remedium Reges Habeſſ. excogitaverint 24
Regnorum Ordines quid proſint 2,9,17. & 2,6,48
Reguli beneficiarii Regi Æth. ſubjecti quot vulgo numerentur 2,18,1.
quot verè ſint & qui 2
Rhedas noſtras Gregorius mirabatur 4,6,8
RELIGIO Habeſſinorum falsò hucusque tradita 3,1,1
prima de eâ relatio Matthæi Armeni perſtringitur 2. ut & Tzagazaabi ibid. Tellezii certior eſt 11. origo ejus tam vetus non eſt, ut vulgo putatur 17. plura vide in Converſio.
Latina ſive Romana vide Romana ſacra.
Reſidentiæ Patrum 3,11,30
REX Æthiopiæ. Ejus titulus vide Titulus.
vocatur Rex Regum 2,1,23
ob quam cauſam 2,17,12
ſtemmatis antiquitas dubia Proœ.34. & 2,3,1
in eo tamen nulli Europæorum cedit Proœ. n.36

Jus

jus circa ſacra & profana 2,9. *per tot. potentia ib.* & 2,10,1
ab Adelenſibus & Galianis debilitata 10. *quomodo reſtabiliri poſſit* 12
Catalogus *Regum Æthiop. quem Damianus Goez habet taxatur* 2,2,1
à Tellez 104. *Tellezii catalogus notatur* 5 *ſ.*
Rex Enareæ & Gañ *Regi Æth. ſubjecti* 2,17,2
Rex Scenicus, *ſive falſus Jacobus* 4,4,14
Rîf *ſupra Ægyptum* 1,8,46
Rim *monoceros ſecundùm Bochart.* 1,10,85
Rima *inſula lacus Tzan.* 1,8,114
RITUS *Judaici in Habeſſ. unde* 3,1,17
in primitiva eccleſia tolerati 3,6,4
quando aucti 12. *apud Habeſſin. antiquiſſimi manent* 15
Gonçallus Rodrighesius 3,9,23
Rogerii *annales* 3,9,6
ROMANA SACRA *Luſit. in Æth. indulgentur* 3,9,38
rurſus abrogantur 56
ob defectum ſacerdotum ferè defecerunt 61
Poſtea ſpes melior 3,10,5
denuò introducuntur 25
non ſine indignatione Metropolitæ 45. & 55.
eorum decrementa 3,12,5
quam ob cauſam 3,11,41
occaſiones 3,12,9
armis ea defendere parant Patres 3,13,39
Romana-Wark *Nom. prop. F.* 4,3,9
RUCH *avis cujus ovum inſtar montis* 1,12,23
Ruffinus *caſtigatur* 3,2,26
Runicæ *litera* 4,1,2
Rupes *varia figura* *Proœ. n.* 25
Rupes *Gesben & Ambacel v. ſuis titulis.*
Rupicapræ. 1,10,73

S.

SABA *regio* 2,3,19
ejus Reginam Æthiopes pro ſua habent 2,3,2
traditio de ea 4
cujàs fuerit 2,3,10
contraria ſententiæ conciliantur 12. *ſ.*
Arabum opinio & lis cum Habeſſinis 20
Pellex ne an uxor Salomonis 21. *argumenta pro Æthiop. Mendezii* 23. *Tellezii aſſenſus* 26. & *Gregorii* 30. *autoris de his judicium* 32
Sabanutus *Rex Æthiop.* 2,2,14
SABBATI *feriatio an Judaiſmum iu Habeſſ. probet* 3,1,52. & 57
cur in primitiva Eccleſiâ retenta 52
quæ ſacra in eo peracta 54
in Æthiopia abrogatur 3,10,14. & 64
ſcripto defenditur ab anonymo 65
Sabbat. Judæorum & feria prima ſeu Chriſtianorum 3,6,86
Sacra cœna *v. Cœna.*
Sacra Romana *v.* Romana *item* Religio.
SACRA *publica bis ſingulis hebdomadibus* 3,6,86
ſacrorum cauſa commovendis hominum animis valida 2,6,78
moderatè tractanda 94
Sacramenti *nomen apud Habeſſinos* 3,5,44
Sacrarium 3,6,23
Sacriſtia 3,6,25
Sacerdotum *ignorantia in Latina eccleſia* 3,6,51
Sahart *præfectura Tigrenſis* 1,3,27
Abba Saham *Unus ex IX. Sanctis* 3,3,4
Saif Ibn Di Jazan *Arabs ab Habeſſ. occiſus* 2,4,30
Sal *foſſilis copioſus & optimus* 1,7,9
mira natura 10, *rubri coloris* 11. *pro pecunia eſt ibid.* & 4,7,8
Abba Salama *v. Frumentius.* 3,2,30. & 3,7,18
ejus encomium 3,2,31. *ſ.*
Salamandra 1,13,5
Salaria *miniſtrorum & militum in Habeſſinia qualia* 2,10,39
Salawa *præfectura Tigrenſis* 1,3,27
Samaritanorum *characteres conveniunt quodammodo cum Æthiop.* 4,1,9
Sambation *fluvius fabuloſus* 1,8,115
Samên *regnum* 1,3,23
Samên *Agafari titul. Præfecti* 2,17,8
Sanafè *præfectura Tigrenſis* 1,3,27
SANCTI *Habeſſinor. illorumq; portentoſa miracula.*
Feſta in honorem illorum non celebrant 3,5,81
interceſſiones illorum 82
Faſti illorum Eccleſiaſtici 3,6,96
Sanctum Sanctorum 3,6,20
Sandovallus *P. Soc.* 3,6,82
Sarakò *præfectura Dembea* 1,3,17
Sarawè *præfectura* 1,3,30
Sasà *animal* 1,10,72
Satanael *Malus Angel.* 3,5,86
SCALA *ſive vocabularium Æthiop.* 4,2,3
ſpecimen ex eo 4
Scaliger *emendatur* 3,6,97. & 98
Scheb *nom. Loci* 4,6,23
Schema *monachale cœlitus datum* 3,3,24
Scenicum *Regnum fortuna agit* 2,7,15
Scifaarad *Rex Æth.* 2,6,3
Sclopetarii *pauci in Habeſſinia* 2,14,13
SCRIPTURA *ſacra unica credendorū norma* 3,3,15
eam valde amant Habeſſ. 16
Sacra Scriptura *Æthiopicè verſa quando & ex quo quo exempl.* 3,4,2. & 5.
ejus diviſio ſecundùm Æthiop, 15. & *ſ.*
Sela-Chriſtus, *Nom. prop.* 4,3,4
Sellim 4,6,23
Seminarium *puerorum* 3,11,36
SENDO *ventus impetuoſiſſimus* 1,5,40
Belgis Ӿcoſſ 41. *Græcis Typhon dictus* 42
ejus deſcriptio 43
SENNAR *regnum* 1,2,7. & 1,8,44
ejus Regulus Habeſſ. beneficiarius olim, nunc defecit 2,18,2

Senex

Senex ſpiritualis *lib. nom.* 3.4.46
Sepulturæ *ritus in Æthiop.* 3,6,104
Regia quomodo fiat 4,4,29
Sera-karn *præfectura Dembea* 1,3,17
Serca *ſedes Pat. in Æthiop.* 3,11,30
SERVI *in Habeſſ. dicuntur omnes Regi ſubditi* 2,18,5 *imo etiam Regis agnati, ipſa Regina vocatur ancilla, & præfecti* 8. *ſicut apud Ruſſos* 10. *Miniſtrorum præcipuus ſervi nomen non aſpernatur* 14
Servi *Habeſſinici æſtimati* 1,14,11
SERTZA-DENGHEL *Rex* 2,6,36, *bellicoſus* 37. *Turcas Debarvâ pepulit* 38. *diu cum Gallanis luctatus* 40. *Enaream ſubegit: pius: Latinorum favens moribus non doctrina* 41
matrimonio infelix 42
in ſucceſſore deſignando mutabilis 45.ſ.
nomen proprium 4,3.5
Sertzaxus *Prorex Gojamæ* 3,11,71
ejus ſupplicium ibid.
Set *regnum* 1,3,23
Severi *nummus* 1,1,8.
SEWA *regnum amplum & opulentum: ejus diviſio in ſuperiorem & inferiorem* 1,3,24
Shankala *vagi atque palantes* 1,2,16
Shât *regnum* 1,3,25
Shegla *regio Ambara* 1,3.10
Shewa *vide Sevva.*
Shum *titulus præfectorum* 2,17,6
Sidracus *idem qui Ædeſius* 3,2,14.& 25
Signum *caſi hoſtis turpe* 1,18,21
Abba Simeon 3,7,17.& 22
SIMEON *metropolita in diſputationibus cum Jeſuitis ſuccumbit* 3,10,38
conſpirationem movet 44. *excommunicationem affigit* 45. *occiditur* 62
SIMIARUM *greges* 1,10,52
earum cibus formicæ atque vermes 53 *frugibus exitiabiles ſunt* 54. *Aſtutia & fœcunditas* 56
Simulacra *Habeſſini non tolerant* 3,6,29
Sirè *præfectura Tigrenſis* 1,3,27
Smada *regio Bagemdra* 1,3,13
Solis *ortus & occaſus ratio apud Habeſſinos* 4,2,33
æſtus intolerabilis 1,5.4
Spectra *Dramatica vulgo terrori* 3,11,37
SPIRITUS *Sancti proceſſionem à filio negant Habeſſini* 3,5,29
cur? vid. Proceſſio. diſtinctam tamen & per ſe ſubſiſtentem perſonam agnoſcunt 36.
Stare *inter ſacra Habeſſini ſolent* 3,6,26
Stibium *vel Stimmi v. Cohol.* 1,7,14
Stigmate *an Æthiopes notentur* 3.6,41
Struthlo camelus *avis* 1,12,2
Suaqena *fervidiſſima inſula* 1,5,3
SUCCESSIO *certa regnorum ſalus* 2,8,2
ea in Habeſſinia incerta 1. *ejus incommoda* 3
penes maſculos tantum 15. *interdum & illegitimos* 16. *unde turbæ & bella civilia* 18
Sueſſus *portus Maris rubri* 4,6,28
Suffitus *intra ſacra Habeſſinorum* 3,6,79
Sultan Saghedus *obedientiam Pontifici Roman. jurat* 3,11,19
vide Suſneus.
SUPPLICANTIUM *voces variæ pro diverſis nationibus, & mirabiles apud Habeſſinos* 2,18,17.& ſ.
ſupplicum ritus apud Turcas 29. *apud Indiæ Regem* 30
Suſceptores & *ſuſceptrices quare ſic dicti* 3,6,34
SUSNEUS *bello ſtrenuus* 2,6,55
ad Gallanos fugit 56
regnum affectat 2,7,3
& à Ras-Athanaſio ut Rex excipitur 5. & 6. *deinde & à Zaslaçao* 12. *ſed ab utroque deſertus* 16.
in Ambaram ſe abdidit. 17. *Vi repetit regnum* 22 *& conſequitur* 31. *clemens* 35. *Luſitanorum amicitiam ambit* 43. *Pontifici Rom. obedientiæ ſacramentum dicit* 45. *deſcribitur à corporis & animi donis* 61. & ſ. *infelix cur?* 63. *ejus mors* 65
Melchior Sylvanus *ſacerdos Goanus clam in Æthiopiam venit* 3.9,62
Symbolo *Apoſtolico Habeſſini carent, Nicæno pro eo utuntur* 3.5.19
Synaxaria *Nom Lib.* 3.4 45
SYNODUS *& ſynodalis liber Habeſſinorum, quid contineat* 3.4,27
quomodo dividatur 28. *ejus pulcher codex Romæ* 31
Tractatus in eo contenti deſcribuntur 32

T.

TABERNACULUM *Regium* 2,13,2 *vide* Tentorium.
Tabor *regio Ambara* 1,3,10
Tabot *arca v. Arca.*
TABULA *chorographica Habeſſiniæ vulgaris erronea eſt* 1,4.1
à Gregorio irriſa 5
nova melior 15
Tacazè *fluvius* 1,8,41.& 1,8,103
Tacena *Rex Æth.* 2,4,21
Tadbaba-Marjam *regio Ambara* 1,3,10
Taderar *præfectura Tigrenſis* 1,3,27
Takucça *præfectura Dembea* 1,3,17
Tambên *præfectura Tigrenſis* 1,3,27
Tat-kuejta *regio Ambara* 1,3,10
Taurelephantes *boves maximi* 1,10,3
Tazcarus *Jacobi R. fil. natur.* 2,6,27.& 18
Tecla Georgius *rebellis* 3,11,38
Tecla-Haimanoth *vitæ monaſticæ in Æth. inſtaurator* 3.3.15
ejus encomiū 25. *præcepta monachis præſcripſit* 26
Tecla Marjam *nomen proprium* 4,3,5
Tecla Selaſſæus 3,14,15
Tef *frumenti ſpecies* 1,9,2
Tegiana *lingua quæ* 1,15,2
Tegre *vide Tigra.*

Tellezius *notatur* 2,5,5. & 3,14,19
cum Alvarezio conciliatur 2,8,83
Temhhua *ſedes PP. in Æth.* 3,11,30
Templa *ex ſolidis rupibus excavata* 2.5,10
eorum ſtructura à formâ Templi Hieroſolymitani 3,6,10
tribus partibus conſtant 20
in iis nulla ſubſellia 3,6,26
qualia hodie ſint in Habeſſ. 27
eorum reverentia ibid.
Tenduc *regnum* 2,1,12
Tengel *præfectura Dembea* 1,3,17
Tenſea-Chriſtos *N. propr.* 4,3,4
Tentorium *Regis ſacrum* 2,18,16
eſt regia Regum Habeſſ. 2,12,1
Terræ globus; *quid de eo ſentiant Habeſſini* 4,2,31
Teſfa Tzijonus *editor Novi Teſtamenti* 3,4,8
Teſtes *perfunctoriè audiuntur* 2,19,2
Theodorus *Rex* 2,6,3
ejus encomium 4
Thuribulum *quare in ſacra cœna apud Æthiopes adhibeatur* 3,6,79
Tigra *regnum, olim patria Regum* 1,3,26
ejus præfectura 1,3,27
Tigremahon *corruptè pro Tigre Macuonvi Proregis titulus* 1,4,7
Tigrenſes *culpantur* 1,14,25
Tigrenſium *lingua antiquiſſima* 1,15,6
Tigrides 1,10,46
quomodo à Pardis differant 47
Timotheus Patriarcha *Alexandrinus laudatus* 3,8,23
Tintinnabula *lignea, ſaxea, &c.* 3,6,87
Titulus *Regis Habeſſinorum verus* 2,1,23
falſus 43. & ſ.
unde 50
illuſtrium fœminarum in Æth. 69
præfectorum Proregum &c. tituli varii 2,17,1
unde varietas iſta? 14
Tonitrua *ſtupenda* 1,5,16
Tora *animal bovi ſimile* 1,10,71
Torat *præfectura Tigrenſis* 1,3,27
Tormenta *voluntaria Anachoretarum* 3,3,20
Torpedo; *ejus ſtupenda natura* 1,11,14
eſt remedium contra febrem 15
fortaſſe ad podagram 16
Diabolum fugare putatur ibid.
Tragelaphus 1,10,72
Transſubſtantiationem *an Habeſſini credant* 3,5,54 & ſeqq.
Tredda Gabez *Regina Æth.* 2,5,3
Trere *Nom. Loci* 4,6,23
Trinitas 3,5,90
ſimili declaratur 98
Tripudia *inter ſacra Habeſſ. etiam apud Latinos nonnullos in feſto corporis Chriſti* 3,6,86
Triumviratus *Regum concors* 2,4,17
Troglodytæ 1.14,53
Tshilga *præfect. Dembea, ubi fauces ſive pylæ Abaſſiæ* 1,3,17
Turcæ *maris rubri domini* 1,2,8
portus Habeſſinia occuparunt 1,16,6
Tympana *regia quomodo vocentur* 2,14,81
Typha *prœcraſſa ex qua naviculæ fiunt* 1,8,112
Typhon *ventus ſ. Turbo ſævus* 1,5,42
Tzagadè *provincia* 1,3,35
Tzagaxus *impoſtor Jacobi filium ſe mentiens fidem invenit in Galliâ* 2,7,53
formâ venerabilis, libidinoſus ſummopere. 57
Ejus epitaphium ludicrum ibid.
alibi Arzoi filium ſe dixit 58
Tzagazaabus *Legatus Habeſſinorum ad Pontificem & Luſitanos* 2,16,12
ejus titulus 2.17,5
Confeſſ. Fidei 3,1,3
Tzahfalam { *Ambara* / *Damota* / *Shevva* } *i.e. præfectus* 2,17,8
Tzamba *præfectura Tigrenſis* 1.3,27
regio Bagemdra 1,3,13
Tzana *lacus* 1,8,112.& 114
Tzera-s *præfect. Tigrenſis* 1,3,27

V.

Vasa *ſacra euchariſtiæ* 3,6,61
Vdimrad / Vdmaasfan } *Reges Æthiop.* 2,6,3
Hieronymus Vecchietti *notatur* 2,2,2
Vectigalia *Reg. Habeſſ.* 2,10,34
in quibus conſiſtant 37
Johannes Velaſcus 3,11,9
Venatio *omnibus licita in Habeſſ.* 2,9,23
Veneficos *Habeſſ. hodie dari non putant* 3,11,49
Venti *in montibus ſalubres non item in planis locis* 1,5,38
impetuoſiſſimi 40
Veris *in Æthiopia initium die* xxv. *Septemb.* 1,5,29
Verſio *ſacræ Scripturæ Æthiopica Vet. Teſtam.*
unde facta 3,4,2
quo authore & tempore 5
novi Teſtamenti qualis: ejus editor 7
librorum aliquot Latinorum in linguam Æthiopicam à Patribus facta 3,10,57
Veſtes *Habeſſ. quales: à viris lavantur* 4,4,20
Veſtitus *Principum, clericorum, pauperum, &c.* 4,4,24
Victor *Davidis filius* 2,6,17
Victus *Habeſſinorum ſimplex* 4,4,9
Villæ *quales in Æthiop.* 4,4,34
Vinum *in Habeſſ. non conficitur* 1,9,19
Vinum *euchariſt. omnibus diſtribuitur* 3,6,81
non quidem genuinum eſt, non tamen mera aqua: vini defectum quomodo compenſare ſoleant 82

Viſitatio *Patriarchæ Romani in Æthiopia habita* 3,11,34
VNICORNE *Proœm.32. &* 1,10,78
an antiquorum monoceros 79
Pullus P. Soc. allatus 82
ejus deſcriptio vera 80
confuſa veterum 84
de quo ſcriptura loquatur 85
Vocabularium *Æthiopicum* 4,2,3
Volucres *in Æth. maxima* *Proœm. n.32*
Voragines *immenſa & horribiles* 1,6,16
VRBES *nulla in Habeſſ.* 2,11,18
noſtraſtabiles miraculo illis ſunt 25
natantes in India 2, 13,15
Vrſi *nulli* 1,10,87

W.

WAHH *N. Loci* 4,6,23
Wâg *præfectura Tigrenſis* 1,3,27
Wagara *provincia* 1,3.35
Wagda *regio Ambara* 1,3,10
Wainadga *regio Bagemdra* 1,3,13
Wajrat *præfectura Tigrenſis* 1,3,17
Walkajit *provincia* 1,3,35
Walaka *regnum* 1,3,31
Walſa *regio Ambara* 1,3,10
Walwad *præfectura Dembea* 1,3,17
Wanag-*Saghed quid ſignificet* 2,1,36
Regis cognomen 2,6,10
Wangelawit *N. propr. fœm.* 4,3,9
Wanz-Egr *regio Ambara* 1,3,10
Waro *regio Ambara* *ibid.*
Wudo *Bagemdra regio* 1,3,13

X.

X *Quomodo Luſitani pronuncient* 1,4,11
XOA *idem quod Sevva*
Xenodochia *Europa* 4,6,18

Z.

ZACHRISTOS *Nom. propr.* 4,3,3
ZADENGHELUS *fortitudine contra Gallanos clarus* 2,6,66.& *ſeq.*
Sucteſſor à Sertzadenghelo deſignatur 2,6,45
ſed mox alius ei prælatus 47
à proceribus in exilium actus 54
mox revocatus & Rex creatus 61
ejus clementia 65
bellis peritia 66
Petro Pays favet & Latinam Religionem amplectitur 72
inde popularium odium 73
& exitium 74
quomodo 93
obedientiam Pontifici Romano pollicetur 3,10,11
ejus litera ad Pontificem & Luſitania Regem 15
mors 16
ZAGÆÆ *familia origo* 2,5,1
Reges 5
Zagdur *Menilehechi F.* 2,4,3
Za-Marjam *Nom. propr.* 4,3,3
Za-Michaël *Nom. propr.* *ibid.*
Zangaren *præfectura* 1,3,30
Zaramba *regio Ambara* 1,3.10
ZASLAÇÆUS *in eligendo & ſequendo Rege dubius* 2,7,3,7,12,&c.
è cuſtodia elapſus 39
Interemti caput ſpectaculo fuit 40
in Regem ſuum ingratus 2,6,76
& rebellis 77
Zaslaſſè *Nom. prop.* 4,3,3
Zawalda-Marjam *Nom. propr. V.* 4,3,3
Zebæus *fluvius* 1,8.110
Zebra *idem quod Zecora* 1,10,37
ZECORA *pulcherrimum animal* 1,10,38
in domis Regum eſt *ibid.*
ejus deſcriptio 39
ZENDERO *regnum* 1,16,52
unde dicatur 61
ejus incola 53
ſacra *ibid.*
Rex quomodo eligatur 54
ſimia ſimilis eſt 59
Zenſaghed *R.* 2,6.3
ZER-A JACOBUS 2,1,34.& 2,6,5.
laudatur *ibid.*
Zera Jacob *Nom. propr.* 4,3,6
Zera Johans *Nom. propr.* *ibid.*
Zeyla *portus Adelenſium* 4,6,34
Zitterfiſch 1,11,14
Zona *torrida non inhabitabilis* 1,5,5
Zythus. 4.4.24

Bayerische Staatsbibliothek MÜNCHEN

INDEX

Æthiopicorum, Amharicorum aliorumque Orientalium vocabulorum, nullà radicalium aut ſervilium habitâ ratione, ſecundùm literas initiales diſpoſitus.

Rationem inquirendi habes in Indice Latino.

A. Amharicum vocabulum ſignificat. *N. pr.* Nomen proprium, *V.* Viri. *N. lib.* Nomen libri. *Pref.* Præfecturam.

ሀ: ח ه

ሃሌ ሉያ: Halleluja, *Nom. Monaſter.* 3,3,40
canitur in exequiis 3,6,106
ህላዌ: Eſſentia, Perſona 3,8,31
ሆሴዕ: Hoſeas, *Propheta* 3,4,20
ህገብ: ወሐጥ: A. ὀφιομάχος *avis* 1,12,9
ሀብተ: ማርያም: Donum Mariæ *N. pr. V.* 4,3,5
ሆባይ: Simia 1,10,74. & 1,15,56
ሃይማኖተ: አበው: Fides ſeu religio Patrum. *Nom Lib.* 3,4,40
היכל Naós, Templum; *malè Navis* 3,6,20
ሀይከል: Heiqel, Sacrarium *in templis Æth.* 24
ሀገራይ: Hagarai *Pref. Tigra* 1,3,27.

ለ: ל ل

ላህም: } Bos 1,10,66
ላም: A. }

ልሳን: Lingua { መጻሕፍ: Librorum 1,15,3
ኢትዮጵያ: Æthiopiæ.
ግዕዝ: Gheez.
ንጉሥ: Regis 1,15,24 }

ሊቀ: ጳጳስ: Princeps Metropolitarum *i. e. Patriarcha* 3,7,15
ዘሮም ያ: Patriarcha Romanus 16
ሊቃን: መላእክት: Archangeli 3,5,85
ልብነ: ድንገል: Lebna-denghel, *N. pr. V.* 2,1,38 & 2,6,10
ላእከ: ማርያም: Famulus Mariæ *N. pr.* 4,3,5
ዘሌዋውያን: Leviticus 3,4,17
ላይ: ቈይጥ: Lai-kuejta *Regio Amb.* 1,3,10
ዘልደት: Generationis *ſc. Liber.* ſ. Geneſis 3,4,17

ሐ: ח ح

ח diverſimode pronunciatur 1,4,10
ሕለስትኍ: Cephus. *Simia major* 1,10,74
ሐሊብ: Lac 1,10,56
ሐማሴን: Hamaſen præfect. 1,3,30
חרם Anathema Judaic. cujus formulam vid. 3,5,55
حرشن حريش Harshan vel Harish. Vnicorne 1,10,78
ሐሬውያ: ሐቅል: Porcus ſylveſtr. ſ. Aper 1,10,73
ሐርያ: A. id. ibid.
ሐሪጽ: farina, de *nive Greg.* 1,5,14
ሐሣማ: A. porcus 1,10,67
حبش à حبش Habesh. *colluvies gentium* 1,1,1 *ib. in not.*
خنبج proccrus *homo* 1,12,4

ሐንጎት: Hangot *Regnum* 1,3,11
ሐዋርያ: Apoſtolus 3,4,24
ሕዝቅኤል: Ezechiel *Proph.* 3,4,20
ሐዲስ: Novus *pro N. Teſtam.* 3,4,30
ሐጌ: Haggeus *Proph.* 3.4,20
ሐገረ: ክርስቶስ: Hagara-Chriſtos *Regio Ambare* 1,3,10
ሐጋይ: Hagai *tertia anni pars* 1,5,26. & 32
ሐፃን: ንጉሥ: Rex infans *Jacobus* 2,6,57

መ: מ م

መላእክት: Angeli 3,5,85
መለከ: ሰገድ: Malec-ſeghed *Cognom. Regnum* 2,1,35. & 2,6,36
መለኮት: Divinitas 3,8,26
መለኮታዊት: Divina, *nom. pr. fœm.* 4,3,8
መልአኪ: Malachias *proph.* 3,4,20
መልዛ: Melza *Regio Amb.* 1,3,10
መምበርታ: Memberta *pref.* 1,3,27
ማርቆስ: Marcus *Evang.* 3,4,21
(አባ:) ማርቆስ: Abba Marcus *Metropol.* 3,7,18
መረታ: Marata *præfectura* 1,3,30
ማርያን: Marjan *pref.* ibid.
ምሳሌ: Proverbia 3,4,19
መሸለምያ: Mashalamja *Regio Bagemdra* 1,3,13
(አባ:) መስቀል: ሞአ: Abba Meskel-moa, *Antiſtes Mon.* 3,3,23
مشية واحد voluntas una 3,8,47
ምሥጢር: Myſterium 3,5,44
መቃብያን: Maccabæorum Libri 3,4,20
መቄት: Maket *regio Bagemdra* 1,3,13
ማቴዎስ: Matthæus *Evang.* 3,4,21
ማኅበረ: አብዳን: Conventus ſtultorum, ſcil. *Chalcedonenſium* 3,8,18
መኃልየ: መኃልይ: Canticum Canticorum 3,4,19
ማኅጸንተ: ማርያም: Depoſitum Mariæ, *Nom. pr. V.* 4,3,5
ሚናስ: Menas Rex 2,6,29
መንበር: Menſa 3,6,62
መናብርት: Θρόνοι, Throni 3,5,58
(አባ:) መኔት: Abbas Monaſt. 3,3,32
ምንይልክ: እብን: ሐኪም: Menilehec Ebn-el-haqim. *Fil. ſapientis i.e. Salomonis Nom. propr.* 2,4,1
መንግሥት: Regnum 1,3,1
መንግሥተ: ኢትዮጵያ: Regnum Æthiop. 1,1,3
መንጽሔ: ኃጢአት: purgator peccati, *malè pro pur-*

purgatorio 3,5,76
መንፈስት: Spiritus 3,5,58
ሞአ: አንበሳ: ዘእምነገደ: ይሁዳ: Vicit Leo de tribu Juda 2,1,41
ማእከላውያን: Medii *ſ. mediocres* 1,10,2
መክብብ: Concio *i. e. Eccleſiaſtes* 3,4,19
(አባ:) ሚካኤል: Abba Michael *Metrop.* 3,7,18
መካና: ሠላሴ: Mecana-ſelaçè *Oppidum* 1,3,10 & 2,11,20
መኰንን: Præfectus, Præſes 2,17,7
መኳንንት: Principes (*Angeli*) 3,5,85
ሚክያስ: Michæas *Proph.* 3,4,20
መዐረ: ጸደና: Mel agreſte 1,13,25
موز Mauz vel Mûz, *ficus Indica* 1,9,12
መዝሙር: Liber Pſalmorum 3,4,18
መዛጋ: Mazaga *Regio Æthiop.* 1,3,35
ማይ: Aqua 1,15,55
ብዙኅ: multa in *Germania* 1,3,12
መይጥ: Converti, non transſubſtantiari 3,5,54
ምድረ: ባሕር: terra maris ſ. *provincia maritima* 1,3,26
አግዓዝያን: Terra Ag-azjan ſ. *Liberorum* 1,1,4
መደቋ: A. Madakua *animal* 1,10,73
ሙጋር: Mugar *provincia* 1,3,35
ሙጋዝ: Equus *ad ſervitia idoneus* 1,10,68
ምጽራሕ: Mitshrahha *inſula* 1,8,114
ምጽሌ: Metzle *inſula* ibid.
መጽሐፈ: ሄኖክ: Liber Henochi 3,4,49
ምስጢር. Liber Arcanor *de hereſib. agit* 3,4,46
ታሪክ: Chronicon 4,2,2
ኤጲፋንዮስ. Liber Epiphanii 3,4,46
ፍልሰታ: ለእግዝእትነ: ማርያም: Liber obitus Dominæ noſtræ Mariæ ibid.
ፍልስፍና: Liber Philoſophiæ 4,2,2
መፀው: Mazau *Ver* 1,5,26. & 28

ሠ: ס س

السلم الكبير Scala magna; 1,15,34
ሠልጣን: ሰገድ: Saltan-ſeghed *Cognomentum Regium* 2,7,66
ሠሐርት: Sahart *præf. Tigra* 1,3,27
סמבטיון Sambation ſ. *fluvius Sabbaticus* 1,8,115 ſ.
ሠርው: ሕረም: Nervus interdictus 3,1,66
ሠርዓተ: ቤተ: ክርስትያን: Conſtitutiones Eccleſiæ Chriſtianæ 3,4,46
ሠረጸ: Proceſſit, Progerminavit, *de Spiritu Sancto dicitur* 3,5,41
ሠርጸ: ማርያም: Germen Mariæ *N. pr.* 4,3,5
ሠርጸ: ድንግል: Sertza-denghel *N. pr. Regis* 2,6,36
ሠእለ: ክርስቶስ: Imago Chriſti: Ras-Selaxus *frater Regis Suſnei* 2,7,49. & 4,3,4

ረ: ר ر

ረማ: Inſula Lacus Tzan. 1,8,114
ሮማን: ወርቅ: Romana-Wark *i. e. Malum punicum aureum, N. pr. fœm.* 4,3,9
ራስ: vel ርእስ: راس Ras *Dux belli* 2,12,32 & 2,17,4
ראם Reem *vel* רים Rim *Monoceros è caprarum genere* 1,10,85
ريم id. ibid.
ራእየ: ዮሐንስ: Viſio Johannis *i. e. Apocalypſis* 3,4,25
ረቀብ: Raqeb *Cantate* 3,6,95

ሰ: ش ש

ש ſibilus variè effertur 1,4,10
(አባ:) ሰሃም: *Abba* Sabam *unus ex IX. ſanctis* 3,3,4
(አባ:) ሰላማ: *Abba* Salama al. Fremonatos, Frumentius 3,7,18. & 3,2,30
ሰሎሞን: Salomon; *Pro libris Salomonis* 3,4,19
ሰለዋ: Salawa *præf. Tigre* 1,3,27
ሽሉደ: Muſculus *Iſraelitis interdictus* 3,1,66
ስልጣናት: ἀρχαὶ Angeli 3,5,85
ሹም: A. Shum *Præfectus* 2,17,6. & 3,3,27
ሹመት: A. Shumet *præfectura* 1,3,2
ሰሜን: Samen *regnum* 1,3,23
ሰሜን: አጋፋሪ: Samên Agafari *Præfecti titul.* 2,17,8
ሰማይ: Cœlum 1,15,54
ስማደ: Smada *regio Bagemdra* 1,3,13
ሲሬ: Sirè *præfect. Tigr.* 1,3,27
ስረ: ቀርን: Sira-kern *præf.* 1,3,17
ሰራቆ: Sarako *præf. Demb.* ibid.
ሰረቲ: Gal. *canis* 1,15,55
ሲራክ: Siracides *Eccleſiaſtic.* 3,4,19
ሰራዌ: Sarawè *præf. Midra Bah.* 3,3,30
ሱራፌል: Seraphim *Angeli* 3,5,85
ሳሳ: A. Saſa *animal cervo ſimile* 1,10,72
ሰቀላ: Sakala *Regum domus longiores* 4,4,34
ለ-ሰብእ: ሮማ: Ad Romanos (Epiſtola) 3,4,23
ሰብአ: በቅላ: Beklenſes 1,10,6
ሰብአ: ከተማ: Caſtrenſes 2,13,16
ሰብእ: ወአምላክ: Homo & Deus *Nom. pr. V.* 4,3,8
ሻት: Shât *Regnum* 1,3,25
ሴት: Sêt *Regnum* 1,3,23
ሴቶች: A. Fœmina 1,15,57
ስናር: Sennâr *Regnum* 1,2,7
ሻንቀላ: Shankala *Troglodytæ, Æthiopes Nomades* 1,1,16. & 1,14,53
ሰንበተ: አይሁድ: Sabbatum Judæorum. እሑድ: feriæ primæ: ክርስትያን: Chriſtianorum 3,6,86
ሴኖዶስ: Synodus *Liber ſic dictus continens Concilia &c.* 3,4,27
ስንክሳር: Synaxaria *i. e. Vita Sanctor.* 3,4,45
ሴዋ: *vel* ሸዋ: *A.* Shewa *Regnum* 1,3,14
ጻሐፈላም: Shewæ *præfectus* 2,17,8
ሰዋሰው: Scala *ſ. Vocabularium* 1,15,34
שיחור Nilus 1,8,5
يا سدي Ja Siddi *ſupplex vox Mahammedanor. in Habeſſ.* 2,18,2

ሸግላ፡ Shegla *Regio Ambara* 1,3,10
ሶፎንያስ፡ Sophonias *Propheta* 3,4,20

ቀ.

ቆላ፡ Kolla, *loca torrida* 1,5,1
ቈሎስይስ፡ (ad) Coloſſenſes Epiſtola 3,4,23
ቆማ፡ Koma *regio Bagemdr.* 1,3,13
ቀዋሚት፡ Præpoſiti Eccleſiarum 3,7,26
ቋራ፡ Kuara *præfect. Dembea* 1,3,17
ቀርን፡ ማርያም፡ *Regio Amb.* 1,3,10
ቆሮንቶስ፡ (Epiſt.) ad Corinthios 3,4,23
ቀሲስ፡ Presbyter.
ንፉቅ፡ ቀሲስ፡ Subpresbyter 3,6,84. & 3,7,29
ቈስጠንጢኖስ፡ Conſtantinus *Rex Æthiopiæ* 2,1,34. & 2,4,42
ቀቅኖ፡ *Gr.* κύκνος cygnus *malè pro caſuario* 1,12,5
ቀበሮ፡ *A.* vulpes 1,10,74
ቀኖና፡ ቅዳሴ፡ Canon Euchariſtiæ *ſ. Miſſæ* 3,4,35 & 3,6,60
ቈንጽል፡ Vulpes 1,10,74
ቅንፋዝ፡ Hiſtrix *ibid.*
ቀዳሚ፡ ኦሪት፡ Primus Legis Liber 3,4,17
ቅዳሴ፡ ዘቅዱስ፡ ማርቆስ፡ Liturgia S. Marci 3,4,37
ዘሐዋርያት፡ Liturgia Apoſtolorum *ib.*
ዘእግዚእነ፡ Liturgia Domini noſtri *ib.*
ዘእግዝእትነ፡ Liturg. Dominæ noſtræ *ib.*
ቅድስት፡ ጰረጴዛ፡ *ἁγία τράπεζα* 3,6,61

በ፡ ب ב

בהמות Behemoth *i.e. Hippopotamus* 1,11,3
ባሊ፡ Bali *Regnum* 1,3,14
ብሉል፡ ኩዬ፡ ዣን፡ ኩዬ፡ Pupilla mea Rex mi! *ſupplices Ambarenſium voces* 2,18,18
بلقيس Belkis, *Regina Saba* 2,3,21
ብሌን፡ Blen *ſpecillum* 1,7,16
ብላቴኖች፡ ጌታ፡ *q.d.* Famulorum herus, *Aula Magiſter præcipuus* 2,12,35
ባሕር፡ Mare *ſ. provincia marit.* 1,3,26
ባሕር፡ ነጋሽ፡ *A.* Bahr-nagash *Præfect⁹ illius* 1,3,27 1,4,7. & 2,17,3
ብሔረ፡ አግዓዚ፡ Regio Liberorum *pro Æthiopia* 1,1,4
ባሕርይ፡ Margarita *Metaph. ſubſtantia ut Arab.* جوهر 3,8,32
ባሕር፡ ጻና፡ Lacus Tzanicus 1,8,114
ባሕቱ፡ ደጅ፡ Vicarius Regius, primus Miniſter 2,7,26. & 2,12,2
ቡር፡ ላዕላይ፡ Bura ſuperior *Præf. Tigr.* 1,3,27
ቡር፡ ታሕታይ፡ Bura inferior *ibid.*
ቦራ፡ Bora *præfect. Tigra* 1,3,27
በረራ፡ Barara *præf. Ambara* 1,3,10
پرستار خان Preſtar-Chan 1,14,12
[አባ] በርተሎሜዎስ፡ *Abba* Bartholomæus *Metropolita* 3,7,18
በርቱማ፡ ጋላ፡ Occidentaliores Gallani 1,16,46
ቦረን፡ ጋላ፡ Orientaliores Gallani *ibid.*
ባሩክ፡ Baruch *Propheta* 3,4,20
ቡርክት፡ ዕፅ፡ Benedicta arbor *ſc. abies* 1,9,29
ቡርክት፡ ዖፍ፡ Benedictæ aves, *de anſerib.* 1,12,18
ብርጊዳ፡ Berghida inſula *Lac. Tzan.* 1,8,114
ቢሻን፡ Bishân *Gall. Aqua* 1,15,55
በቅላ፡ Bekla *præf. Bahrnag.* 1,3,29
ሰብአ፡ በቅላ፡ Beklenſes 1,10,6
በቅል፡ Mulus 1,10,69
በቅሎ፡ *A. idem* *ibid.*
ቤት፡ ላዕለ፡ ቤት፡ Domus ſupra domum, *i.e. ſecunda vel tertia contignatio* 2,12,4
ቤተ፡ አባ፡ ገሪማ፡ Beta-Abba-Garima *Præfect. Tigr.* 1,3,27
ቤተ፡ ንጉሥ፡ Domus Regis *rotunda* 4,4,24
ቤተ፡ ጰንጠሌዎን፡ Ædes Pantaleontis 3,3,8
ባታታ፡ Batata *Regio Ambar.* 1,3,10
بنطر Bandaron *indeciſa* 3,1,40
باب المندب Bab-elmendeb *i.e. porta afflictionis* 1,2,10
ቢሓት፡ Bihat *Hippopotamus* 1,11,1
በእደ፡ ማርያም፡ Baeda-Marjam *N. pr. Regis* 2,1,45. & 2,6,6
ቦኩር፡ *A.* Capreolus 1,10,72
በዓለ፡ ኀምሳ፡ Pentecoſte 3,6,95
በዓለ፡ አርብዓ፡ Teſſeracoſte *i.e. Feſtum aſcenſionis* *ibid.*
በዓላት፡ Feſta ſolennia 3,5,81
ቢዛሞ፡ Bizamò *Regnum* 1,3,14
ባዝራ፡ *A.* Pulchra equa 1,10,69
ባዜን፡ / باذن Bazen *N. pr. Regis* 2,4,6. & 4,3,10
בימה βῆμα Suggeſtum, *ſanctuarium in templis Habeſſ.* 3,6,21
ብዳ፡ ገይል፡ Beda-Bed / በደ፡ በዴ፡ Beda-gadel } *Regiones Amb.* 1,3,10
(P) ቢዳ፡ አኽዮ፡ *A.* Aſinus ſylveſtris 1,10,23
(P) ቢዳ፡ ቈዶል፡ *A.* Caper ſylveſtris 1,10,72
ቡዴና፡ *Gall.* Panis 1,15,57
በግ፡ *A.* Ovis 1,10,66
በጌምድር፡ Bagemder *Regnum* 1,3,12
አዛማች፡ Præfectus *illius Regni* 2,17,8
ቡግና፡ Bugna *Regnum* 1,3,14
ራእስ፡ Bugnæ *Præfectus* 2,17,4
በግዕ፡ Ovis 1,10,66

ተ፡

ተልደጊ፡ Gall. *Simia major* 1,15,56
ትምህርተ፡ ኤውሮፓ፡ Doctrinam Europæ *miratus Gregorius* 1,15,33
ተምቤን፡ Temben *præfect. Tigra* 1,3,27
ቶራ፡ Tora *animal bovi ſimile* 1,10,71
ቶራት፡ Torat *Præf. Tigra* 1,3,27
ተሰሎንቄ፡ Theſſalonicenſes 3,4,23
ትስብእት፡ Humanitas *Chriſti* 3,8,26
ተስፋ፡ ጽዮን፡ Teſfa-tzijon *ſpes Sionis N. prop. editoris N.T.* 3,4,8. & 4,3,6
ታቦት፡ Tabôt Arca, *pro lapide ſacrato eſt in Hab.* 3,6,62

ታቦር: Tabor } Reg. Amb. 1,3,10
ታት:ቁጲታ: Tat Kuejta }
ለቲቶ: ad Titum (*Epiſtola*) 3,4,23
ተንሥአ:ክርስቶስ: Reſurrexit Chriſtus *Nom. propr.* 4,3,4
ተንከል: Tenqel *Præf. Dembea* 1,3,17
ተንከር: Tenqer *Topazius* 3,4,6
ትእዛዛት: Præcepta *i.e. Conſtitutiones Apoſtolorum* 3,4,27
ተኵላ: Hyæna 1,10,51
ተክለ:ሃይማኖት: Tecla-hajmanôt, *N. Pr. Inſtauratoru vitæ monaſticæ* 3,3,35
ተክለ:ማርያም: Planta Mariæ, *Nom. pr. V.* 4,3,5
ተክለ:ሥላሴ: Planta Trinitatis *N. pr Viri* 4,3,3
ተወለጠ: immutari 3,5,54
ተዝካራት: Recordationes *i.e. Feſta Sanctorum* 3,5,81
ተደራር: Taderar *Præf. Tigr.* 1,3,27
ተድባበ:ማርያም: Tedbaba-Marjam *Reg. Ambara* 1,3,10
ትግሬ: Tigre *Regnum* 1,3,26
መኰንን: Prorex ejus 1,4,7. & 2,17,7

ኍ: ח

ኍላ: Chuala, *poſterior caſtrorum pars* 2,13,3
ዘኍልቍ: Numeri 3,4,17
بني حمير Homeritæ 2,3,20
חברים Incantatores *beſtias congregantes* 1,16,55. *not.*
ኅብስት: Panis 1,15,57
ኅቱ: *A.* Soror. *ibid.*
ኅንደኬ: Handaqe, *Candace* 3,2,6
(በ)ኃይለ:ሚካኤል: Virtute Michaëlis *Nom. pr. V.* 4,3,6
(በ)ኃይለ:ሥላሴ: Virtute trini, *N. pr.* *ibid.*
ኃይላት: ἐξουσίαι Poteſtates, *Angeli* 3,5,85
ኃደሬ: *Tigricè* Dominus 1,15,52
ኃደሬየ: *Tig.* Domine mi 2,18,20
ኃፄ: *A. per apocopen* pro 2,1,26
ኃፄገ: *i. e.* Princeps ſummus *Regis titulus* 2,1,24
حضغ الحبش Hatheg-el-Habeſch Hathegus Habeſſinorum, Atielabaſſi 2,1,25
ኃፄ:ሱስንዮስ: Hatze Suſneus 2,1,26
ያዕቆብ: Hatze Jacob *ibid.*
ፋሲለ ደስ: Hatze Baſilides *ibid.*
ኃዳጣን: Minorum libri *ſ. Paralipom.* 3,4,18

ነ:

ናሆም: Nahum *Proph.* 3,4,20
ነምር: Tigris, Pardus 1,10,76
ናራ: Nara *Præf. Demb.* 1,3,17
ንጉሥ: Gall. *Rex* 1,15,56
ነብር: *A.* Tigris *animal ſævum* 1,10,76
ነቢያት: Prophetæ 3,4,20
ንኡሳን:ነቢያት: Prophetæ Minores 3,4,20
ናኦድ: Naod *Rex malè* Nahu 2,1,57. & 2,6,9
ንዋየ:ክርስቶስ: Nowaja-Chriſtus, *Rex* 2,6,6
ናደር: Nader *Præf. Tigra* 1,3,72
ነገ: Elephantus 1,10,70
ንጉሥ: Rex 1,15,16
ንጉሥ:ነገሥት: ዘኢትዮጵያ: Rex Regum Æthiopiæ *Proœ* 34. 2,1,23
ንጉሥ:ጋኝ: Rex Gañ 2,17,2
ነጋሢ: vel ነጋሢ: Negaçi, *Dynaſta, Dominator* 2,17,3
hinc Arab. النجشي Elnagashi 2,1,32
ንግሥት:አዜብ: Regina Auſtri 2,3,2
ነገሥት:እስራኤላውያን: Reges Iſraëlis 2,3,34
ነገሥት: Samuelis & Regum *libri* 3,4,18
ናግራን: Nagran *urbs* Arabæ 2,4,26
ነጋሽ: *A.* Rector. Regens 2,1,23. & 2,17,3
ነፋስ:መውጫ: Nafas-mautsha *præfect. Bagemd.* 1,3,13

አ: א ا

(አባ:) አሌፍ: *Abba* Alef, *unus ex IX. ſanctis* 3,3,4
אליה Alja *ovium Orientalium obeſa cauda* 1,10,16
אולם *veſtibulum templi Hieroſolym.* 3,6,20
الاصبحة El-ezbaha *Nom. propr. V.* 2,4,22
ዘአሐዱ:ቀርን: Vnicorne 1,10,85
አምባ: Amba *rupes* 1,6,9
ሰኔት: Sanct 1,3,27
ዶርሆ: Dorho 1,6,9
አምባሰል: Ambaçel *rupes famoſa Ambara* 1,3,8. & 10.
አመተ:ክርስቶስ: Amataxos *N. Pr. fœm.* 4,3,9
አምደ:ጽዮን: Amda-Tzejon. *N. pr. Regis* 2,1,45 & 2,6,8
አርሞንኤም: Armonem *regio Amh.* 1,3,10
ኤርምያስ: ትንቢቱ: ወሰቆቃዊሁ: Jeremiæ prophetia & Threni 3,4,20
አርላብ: & አርባብ: እሳት: Myriades igneæ *Angeli* 3,5,85
አርዌ:ምድር: Serpens, & Rex Æthiop. primus 2,2,14
አርዌ:ሃሪስ: Arwe Harish, *ex Arab.* حريش Vnicorne *ut videtur* 1,10,78
ኦርጋኖን:ድንግል: Organum Muſicum Virginis. *N. Lib.* 3,4,47
(አባ:) አረጋዊ: Abba Aragawi *unus ex IX. Sanctis* 3,3,4
እስቴ: Eſtè *regio Bagemdra* 1,3,13
አስኬማ: σχῆμα Schema *habitus Antiſtitis Monachorum* 3,3,23
እስክንድር: Alexander *Rex* 2,6,7
አቃምባ: Akamba *regio Ambar.* 1,3,10
አብርሃ: } Abreha *Rex* 2,4,11
ابرهه }
ابركسيس πράξεις *Apoſtolorum* 4,1,19
አቡቀለምሲስ: Abukalamſis *i. e. Apocalypſis* 3,4,45
አቤት: *A.* Dominus 1,15,52
አቤቶ: O Domine 2,18,23
አቡነ: Abbuna *Titul. Metropolitarum* 3,7,4
አባዊ: *A.* Abawi *i. e. Nilus* 1,8,8
ኢቴጌ: Iteghe: *Tit. Reginar. Habeſſ.* 2,8,66

ኢቴ:

ኢቴ: Ite id. *per Apoc. ſi nom. propr. accedat, ut* ሓመልማል: Ite|Hamelmala &c. 2,1,69
እናርያ: Enarja *Regnum* 1,3,18
እንኤሠ: Enareæ *Rex* 2,17,2
እንደቤት: Andabet *regio Buccinatorum* 1,3,13
አንጋቦ: Angabo *Rex Æthiop.* 2,2,14
አንጎት: Angot *Regnum* 1,3,11
ራእስ: *Angotæ præfectus* 2,17,4
አክሱም: Axuma *præfectura Tigra* 1,3,27
& etiam ipſa vetus Regia 2,11,1
አኰቴት: ቍርባን: gratiarum actio oblationis *i.e. Euchariſtia* 3,4,40
እዛዥ: Conſiliarius *Regius* 2,12,39
ጢና: Conſil. Tinua 1,14,18
አደመ: jucundus, elegans fuit 1,15,18
አዳም: Adam *à perfectiſſima elegantia dictus. ibid. hinc Hebr* אדם *&* אדמה *terra* 1,15,16
አድማስ: ሰገድ: Adamas Saghed *Menæ Regis cognomentum* 2,1,36. & 2,6,29
እዴት: Adet *præf. Tigra* 1,3,27
እገላ: Egala *præf. Bahrnagaſſi* 1,3,29
እጋእዝት: κυριότητες *Ordo Angelorum* 3,5,85
እጨጌ: Itegue antiſtes *Monachorum ſumma dignationis* 3,3,26
አጽብሃ: Atzbiha *Rex Æthiop.* 2,4,22
አጽናፍ: ሰገድ: Atznâf-Saghed. *Cognom. Regis Claudii* 2,6,18
አፈ: መኰንን: Afa Macuenen *præf. Tigra* 1,3,27
ኤፍራታ: Ephrata *Regio Ambar.* 1,3,10
አፍ: ሰገድ: Af-Saghed *N. Pr. Reg. Æth.* 2,7,68
ኢፋት: Ifât *Regnum* 1,3,22
ወላስማ: Præfectus ejus 2,17,8

ከ: ך ک

ከልኬዶናውያን: Chalcedonenſes *æquiparantur hæreticis & veneficis* 3,8,18
כח Coahh. *Lacerta aquatica* 1,11,10
ከምባት: Cambat *Regnum* 1,3,15
ኮሞ: Cambatæ *præpoſitus* 2,17,6.
(አባ:) ክርስቶስ: ቤዛና: *Abba* Chriſtos bezana *Antiſtes monachor.* 3,3,23
ኪሩቤል: Cherubini. *Ordo Ang.* 3,5,58
כרע in genua procubuit *pariendi causâ* 1,14,18. *& ibi not.*
ኪሮግርልዮስ: χοιρογρύλλιος 1,10,67
כוש Cush *vulgo Æthiopia, Regio Arabia* 2,3,15
ክብረ: ነገሥት: Gloria Regum, *Nom. Libr.* 2,3,30. & 4,2,1
ኮንቾ: Cont *Regnum* 1,3,16
كافر Cafir, Cafri, *Infideles Æthiopes vagi* 1,14,54

ወ: و

ወለቃ: Walaka *Regnum* 1,3,31
ፃጋኘ: Walakæ *Rector* 2,17,3
ውሉደ: ጥምቀት: Filii baptiſmi *i.e. Chriſtiani* 3,6,21
ورل Waril *lacerta aquatica Hebr.* כח 1,11,10
ወራውሬ: Waraurè: *Topazius* 3,4,

ወንበር: Magiſtratus minores, *Judices* 2,12,39
ወናግ: ሰገድ: Wanag-ſaghed *Regis Davidis cognomentum* 2,1,36 & 2,6,10
ዋጅራት: Wajrat *Præf. Tigra* 1,3,17
ወይና ደጋ: Wainadga *regio Bagemdra* 1,3,13
ወድ: Wed *Regnum* 1,3,31
ውዳሴ: አምላክ: Laus Dei *N. Libri* 3,4,46
ወገዳ: Wagda *regio Ambara* 1,3,10
ወጽአ: proceſſit *de Spiritu S.* 3,5,41

ዐ: ע

ዕልገት: Indicium cæſi hoſtis, *olim caput, nunc penis* 1,16,21
ዐምደ: ኢየሱስ: Amde-Jeſus *Rex* 2,6,4
ערל præputiatus. *Vocabulum Judæis & Habeſſinis probroſum* 3,1,27,40
ዐረብያ: Arebja *præf. Dembea* 1,3,17
ዐረጋዊ: መንፈሳዊ: Senex ſpiritualis *N. Libri* 3,4,46
ዕርፈ: መስቀል: Cochlear crucis, *cujus in S. Cæna uſus* 3,6,74
ዐቃቤ: እሳት: Cuſtos ignis, *Tit. Præfecti Prætorio* 2,12,40
ዕንቍ: ሰገድ: Enkue-ſaghed, *Davidis Reg. cognoment.* 2,1,36. & 2,6,10
ዕንዚራ: ስብሐት: Cithara laudis, *N. Libri* 3,4,46
ዐንጐግ: Angueg, *lacerta aquatica* 1,11,9
ዐጣና: ድንግል: Etana-dinghil, *Davidis Regis cognom.* 2,1,38. & 2,6,10

ዘ: ז j

ዘራት: 1,10,70. & ዠራት: ቀጢን: *A.* Cauda tenuis *i. e. Cameloparadalis.* 1,10,36
زرافة Zurafa id. ibid.
ዜና: አበው: Hiſtoria patrum *N. Lib.* 3,4,46
አይሁድ: Hiſtoria Judaica *N. Lib.* *ibid.*
זנב Zanabh *cauda tenuis noſtrarum pecudum, opponitur pingui illi* אליה 2,10,16
ዣን: ኾይ: A. Jan-hhoi, *i. e. Rex mi, ſupplicantium vox* 2,18,18
ዝንጀሮ: *A.* Simia 1,10,74. & 1,15,56
Regnum Zendero *inde dictum* 1,16,66
ዘንጋሬን: Zangaren *præf. Barnagaſſi* 1,3,30

የ:

ይሁዳ: Judæ (*Epiſtola*) 3,4,24
ዮሐንስ: Johannis (*Evangel.*) 3,4,21
& Epiſtola ib. 24
(አባ:) ዮሐኒ: Abba Johanni *Antiſtes monachor.* 3,3,23
ይስሐቅ: Abba Iſaacus *Metropolita* 3,7,18
ዮሴፍ: Abba Joſeph *Metropolita* 3,7,18
ዮናስ: Jonas *Proph.* 3,4,20
ያዕቆብ: Jacobi (*Epiſtola*) 3,4,24
አባ: ያዕቆብ: Abba Jacob *Metropolita* 3,7,18
ዮዲት: Judith *Lib. Bibl.* 3,4,18
ያግብአ: ጽዮን: Jagbeja Tzejon *Rex* 2,6,3
ደጎየ: Jegja, *Dembicè* Dominus 1,15,52

ደዋ:

ደ: ד د

ዳሞ: Damo *Monaſterium* 3,3,40
ዳሞት: Damot *Regnum* 1,3,16
ዳሞት: ጸሐፈ ላም: Damotæ præfectus 2,17,8
ደምቢያ: Dembeja *Regnum* 1,3,17
ደምቢያ: ከንቲባ: ejus *præfectus* 1,4,7. 2,17,8.
ድሪማ: Drimè درهم Drachma *i.e. Pataca Luſitan.* 2,10,38
ዳቅ: Dek *inſula Lac. Tzan.* 1,8,114
ደቂቅ: ብላቴናት: ጌታ: Inferior aulæ Magiſter 2,12,36
דביר Adytum Templi 3,6,20
ደብር: mons, monaſterium 3,3,40
  ሊባኖስ: Debra Libanos 3,3,27
  ማርያም: Marjam 1,8,114
  ቢዛን: Bixen 3,3,40
  አንጦንስ: Antonii 1,8,114
ዶባርዋ: Dobarwa, *præfect. Tigr. pro-Regum ſedes* 1,3,27. & 2,11,18
ደብተራ: Canonici 3,8,88
ደብተራ: ጌታ: Canonicorum Præpoſitus 3,7,28
ዲብድቅን: *δίπτυχον* 3,6,85
ደንዞ: Donzo, *Dominus* 1,15,52. & 2,18,20
ደንጐላት: Cnicus 1,9,16
دونواس Dunawas *Judæus, ultimus Homeritarum Rex* 2,4,25.
ዲያቆን: Diaconus, ንፍቀ: ዲያቆን: Subdiaconus 3,6,84. & 3,7,29
ደጅ: አዝማች: Præfectus militaris; *omnium Præſidum titulus eſt* 2,17,9
דודאים Dudaim *Ficus Indica* 1,9,23

ገ: ג

ገሊላ: Galila *Inſula Lac. Tzan.* 1,8,14
ገላውዴዎስ: Claudius Rex laudatiſſimus 2,6,18. ſ.
ጕሬዛ: A. Cercopithecullus 3,10,58. & 75
ጉራጌ: Guraghe *Regnum* 1,3,22
  ጕሥ: ejus *præfectus* 2,17,6
ግሸን: Ghshen *Rupes Amharæ* 1,3,10
ገብረ: ጉንደን: *q.d.* Servus Gundan, *ſecundum formicarum genus* 1,13,29
גן־יהוה Paradiſus Domini 1,15,19. *not.*
ገዮን: ግዮን: Nilus ex *Hebr.* גיחון 1,8,10
ግዕዝ: (*Regnum*) Gheez *i.e. Æthiopia* 1,1,4
גיד הנשה nervus luxatus *non comeditur ab Habeſſinis* 3,1,66
ገጽ: Getz, Facies, Vultus. *Metaph.* Perſona 3,5,25

ጠ: ط

ጠረጴዛ: *τράπεζα* Menſa (*ſacra*) 3,6,61
ጠባይዕ: *φύσις* Natura 3,8,44
طبيعة id. *Arab.* ibid.
ጣዝማት: *vide* ፀፀት: 1,3,13
ጤፍ: Tef, *Frumenti genus, ex quo panis fit* 1,9,2.

ጰ:

ጳጕሜን: Epagomenæ 3,6,98
ጲጲ: Pipi *avis feras venatoribus prodit* 1,12,12
ጳጳስ: Pappas *Metropolita* 3,7,4

ጸ:

ጸላ: Zythus, *Cereviſia ſine lupulo* 4,4,16
ጻሕል: Patina *euchariſtica* 3,6,79
ጻና: Tzana *Inſula ex qua Lacus nomen* 1,8,114
ጽዋዕ: Calix *euchariſticus* 3,6,79
ጸጅ: Tzed, *Hydromeli* 4,4,18
ጸደይ: Tzadai *autumnus* 1,5,25. & 31

ፀ:

ፀፀት: Formicarum minimarum *genus* 1,13,30
ፅንቸል: A. Lepus 1,10,75

ፈ: פ ف

ፈላስያን: Falasjan, *Exules Judæi propè Habeſſ.* 1,14,45
פריעה Pria *denudatio, quæ fit in circumciſione* 3,1,26
فرستجاني Friſtegiani *Apoſtolicus ſecundum Scaligerum* 2,1,15
ፊት: Frons, antica caſtrorum 2,13,3
  አውራሪ: præfectus *ejus* ibid.

Operarum Typographicarum Errata præcipua à nobis obſervata ita corrigito:

Proœm. §. 7. 2,16,3. & 2,1.2. leg. Armenio pro Armeno.
1,3,1. *l. recenſentur pro recenſeanr.*
1,7,14. *in not. lin. ult. l. c. 2. in not. pro c. 1.*
1,8. *in ſummar. §. 26. l.* non *immixtus pro immixtus.*
1,8,52. *l. pleraq; pro pleraq;.*
1,8,20. & 23. *l.* Sabalæ *pro Sabale.*
1,15,11. *l. addiſcere pro addiſceſcere.*
ibid. 15. *l. Phœnicibus pro Phenic.*
ibid. 23. *l. mores pro moris.*
1,16,51. *l. conficiuntur pro conſiciuntue.*
2,1,3. *l. Chronologis pro Chronologicis.*
2,1,18. *lit. c. in not. l. Leonhardi Ranchvvolfii pro Hieron. VVolfii.*
2,4,33. *l. imperfectè pro imperfecta.*
3,2,27. *l. alterum Indorum, alterum Axuma prædicatorem.*
3,5,11. *l. Franciæ pro Francca.*
ibid. 17. *l. pregaçoens pro pregaçœns. allegaçoens pro allegaçœs. ſermam pro ſerman.*
ibid. 25. *l. Gazz pro Gaz.*
ibid. 24. *l. aliaque pro aliaqna.*
ibid. 46. *l. VI. pro VII.*
ibid 56. *l. habeant pr. habent.*
ibid. 73. *l. ſpiritibus pro ſpiritualibus.*
3,6,10. *l. hebdomadis p. hebdomatis.*
ibid. 17. *l. inter quæ pro qua.*
3,8,50. *l. immitis pro immittis.*
ibid. 16. *l. ſolvere pro vere.*
4,1,11. *ſecuti ſimus pro ſecutiſſimus.*
ibid. 20. *l.* Babſt *pro* Bapſt.

In Æthiopicis hæc emendanda.

1,8,10. *l.* ግዮን & ገዮን *pro* ግዮኝ & ገዮኝ:
2,13,10. *l.* ጠምሬ: *pro* ጠምራ:
3,1,35. *l.* ስቍረት: *pro* ቍስረት:
3,4,46. *l.* ስብሐ: *pro* ስብሖ:

F I N I S.

Com.

M

Ag-Org